

08

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Володимира Шухевича.

РІЧНИК ОДИНАЙЦЯТИЙ.

У ЛЬВОВІ, 1899.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА
під надзором Карола Беднарського.

З М І С Т.

Розправи наукові.

	Сторона
<i>В. Ш.</i> З психології дитини	17
— Про осипку (шкарлятину)	21
— Стан виховання публичного в Галичині в р. 1887/8	23
✓ <i>Е. В.</i> Наука о характерах в приміненію до вихованя	34, 56
<i>Ів. Франко.</i> Руско-українська література	60, 74, 132, 307
Сон і гігієна ночі	68
Інфлюенція	87
О самостійних спостереженнях в природі	102
✓ Причинок до відносин народного шкільництва в Росії	116
<i>Е. В.</i> Обсервації і досвіди над спосібністю сейчасової репродукції	129, 145
<i>Ів. Петришин.</i> Критичний перегляд стишків поміщених в рускій „Шкільці“ ч. IV.	160
<i>Ів. Савіцький.</i> Бесіда і письмо	167
<i>В. Ш.</i> Минувшина, теперішнина і будуччина нафти	181, 199
<i>Вол. Левчицький.</i> О границях пізнання природи	210, 226, 241
✓ <i>Т. Біленький.</i> Переведенє материялу наукового (Герbart-Ціллер)	273, 289, 312, 321
<i>Ст. Татух.</i> Наука писаня (каліграфії) в школі народній	293, 344
<i>Ом. Кукулака.</i> Добре порозумінє між учителями при більше класових нар. школах є головним услівем успішного розвою дотичної школи і узисканя учителями поваги в громадї	296
<i>Ант. Павенцький.</i> Початок і розвій шкільництва на Руси	337, 353
О початках заводу учительского	369

Лекції, методи і уваги.

<i>В. Ш.</i> Про птиці і їх лет (лекція дидактична)	9
Вихованє в Англії	11
Лікарі шкільні в Берліні	21
Карність в школі	27
З американського шкільництва	53
Научанє дітей неспосібних в Берліні	59
На чім опирати послушенство	65
✓ <i>Іван Важанський.</i> Наш нарід і школа	70
§. 4 статута організаційного	81
✓ Наука огородництва у війську	105

	Сторона
Гігієна шкільна в Хорвації	107
Ресформа шкільництва у Франції	108
Засади гігієни	110
— Педагогічні наради підчас з'їзду лікарів і природників німецьких	113
Рисунок средство образования естетичного	120
Ради педагогічні	123
✓ Жерела образования	134
Гігієна відживлювання	152
Хвороби заразливі	165
✓ О устних вправах	177
✓ З педагогії, дидактики і вніше	185
Іспитові питання	202
Дитина несправитлива для слуг	264
— Вакаційні курси в Грайфсвальд	265
Виховавчий порадики	266
Запізно (автентична історія моєї учениці)	279
Що є мірою здібности дитини	284
Курс городництва і пчільництва	316
Генрик Верґін. Про отвертість в вихованю	325
Де що про вихованє сільських дитини	327
✓ Кілька гадок о цілі вихованя	347
✓ А. Вербіцка. Теорія а практика	362
Як учать історію природи в Філяндельфії	372
Декрет організаційний	375

И н ь ш і.

Народні школи в Чехах	3
Торжественний обхід в Женеві	7
В справі органу „Учитель“	7
✓ Шкільництво в Австрії	75
Справозданє головного відділу „Руского Товариства педагогічного“	56
О. Алексей Тороньский (посмертна згадка)	63
Підвисшенє платні учителям	72, 101
Справа плати народних учителів	89
✓ Петиції руского Тов. педагогічного внесені до Сойму	91
Зі справозданя краєвої ради	97
Правительственный проект закона для реальних шкіл	103
✓ Нарада ц. к. іспекторів середних шкіл	121
Чи Андре погіб?	125
Конференція директорів	141
Школа народна в Кунштатї на Моравії	150
Товариство учителів шкіл висших	154
✓ Число Русинів в Австрії	156
✓ Петиція руского товариства пед. в справі науки рускої мови	171
Будова руского народного театру	185
✓ Пожиточні і непожиточні науки	193
Одинайцате справозданє Інститута о. Николая	219

	Сторона
Довірочні збори українсько-руських академиків	233
В справі дівочого інститута в Станиславові	234
Руска гімназія у Львові в році 1898/9	245
Руска гімназія в Перемишлі в р. 1898/9	247
Рускі рівнорядні класи в Коломиї	250
Краєва конференція учительська у Львові	261
Черновецька філія „Рускої Школи“	263
Ц. к. гімназія в Сяноцї в 1898/9	281
Паралелька з руским язиком викладовим в Станиславові	283
В. Г. Руска гімназія в Перемишлі	300
Спілка Райфайзена	302
Конгрес для охорони дїтий	305
Р. Стефанович. Черновецький університет а Русини	329
В справі поправки материяльного бату народних учителїв	350

Вісти з руского товариства педагогічного у Львові і з его філій, Постанови властей шкільних, Новинки, Конкурси, Оповідення, Відозви, З науки штуки і літератури, Справозданя, Всячина і пр. в кождім числї.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборной
ч. 7.Администрация
ул. Вірменська
ч. 8.Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Запросини до передплати.

З сим числом розпочинає „Руске товариство педагогічне“ XI річник свого видавництва „Учитель“.

Вказувати на потребу і konieczність видавництва „Учителя“ не потреба: виходять они вже з того, що у нас число руских шкіл так народних як і середних чим раз більше зростає, та що і університети нині пишають ся працями професорів Русинів. — „Учитель“ поставило собі за задане змагати до того, щоби усякий рух, дотикаючий справ нашого шкільництва, подаваний були в „Учителю“. — „Учитель“ річ ясна, що до сеї ціли так вельми пожаданої і важної дійде тільки при помочи всіх сил, що беруть живу участь в руху педагогічно-дидактичнім і в вихованю дітей, значить так поодиноких людей як і товариств і інституцій.

Ся ціль повинна цілому загалови Русинів горячо лежати на серцю. Проте запрошує Редакция всіх до ласкавої участі в видавництві і просить подавати йому вісти про всякий рух в справі руского шкільництва: о статі змісту педагогічно-дидактичного, о справозданя з засідань конференцій учительских, з засідань виділів товариств дбаючих про материяльний і моральний розвій нашої молодіжи і стану учительского, о рецензії учебників шкільних і тим подібних видавництв, о статі з історії педагогії, про стан просвіти закордонської України-Руси, о уваги над діланем так самого товариства педагогічного як і его філій і иньших інституцій виховуючих — як про бурени і пр., о уваги над видавництвом „Учитель“, о справозданя з видань педагогічно-дидактичних, які появляють ся не тільки на нашій, але і на чужих мовах, о оповіданя, статі научні і пр., словом про все, що підходить під ціли видавництва „Учитель“.

Також просить товариство Всіх добрих Русинів не тільки о поміч, але і о те, щоби зволіли між знакомими пропагувати „Учителя“, і спонукувати їх до живої участі в самих видавництвах.

Редакция сподієсь, що сей її голос, яко одинокого руского органу педагогічного, що голос сей, що змагає до красшої будуч-

ности нашої, відобесь ясним відгомоном о рускі серця, а оно вкаже певно час і додасть волі доброї служити і в тім напрямі справі народу нашого, котрий в нинішню пору, коли всі народи блискавкою розвивають ся і стають кріпкими та здоганяють у розвою оден одного, — такої помочи від кожного чоловіка домагаєсь, що признаєсь до свого народу.

На сїм місци складає Редакція тим прилюдну подяку, що дбаючи про розвій руского шкільництва, помагали їй в видавництві „Учителя“ в минувшім році і просить їх о дальшу ласкаву поміч.

Так як всяке видавництво потягає за собою кошти, годі і „Учителєви“ без них обійтись; проте просить Руске товариство педагогічне, яко властитель сего орґану, дотеперішних Передплатників, щоби не лише самі відновили чим скорше передплату, але нехай кождий возьме на себе сей невеликий обовязок спонукати свого сусїда до зложеня передплати, а вже в однім році зросте число Передплатників в двох, а дасть Біг коли тою дорогою підемо дальше, слїдуючого року буде їх в четверо більше! Тоді зможе „Учитель“ стати на висоті своєї задачі, бо спроможе ся на 3—4 числа в місяць, а тим самим подасть інтересованим такий багатий і різнородний материял, що они не будуть потребувати передплатувати иньших часописий змісту педагогічно-дидактичного. — За передплату у нас і так не тяжко: таж кожда школа має право вставити в бюджет свій певну квоту на видавництва педагогічні. Чи ж не можна в сей спосіб заосмотрити кожду руску школу в орґан, що заступає їй справи?! Лише більше волі і сьмілости, а „Учитель“ станєсь не лише гостем в декотрих школах, але конечною духовою потребою кождої рускої школи.

Проте Товариші до сьвятого діла, якого від Вас вимагає знанє Ваше і нарід руский.

Скріпляйте „Учителя“ Вашими працями.

Скріпляйте „Учителя“ і материяльно, надсилаючи передплату за себе і дбаючи проте щоби Ваші товариші їй надсилали, а виносить она річно 3 зр. — на пів року 1 зр. 60 кр., а на чверть року 1 зр.

Для членів руского товариства педагогічного, що зложать річну вкладку (50 кр.) до кінця лютого, виносить річна передплата (неподільна) 2 зр.

Передплату просимо надсилати до: Адміністрації „Учителя“ Львів, ул. Вірменська ч. 8.

Всякі письма до: Редакції „Учителя“, Львів ул. Собіщини ч. 7.

Будьте здорові та щасливі з Рождеством Христовим та Новим Роком!

Проф. Володимир Шлуєвич,
„редактор Учителя“.

Народні школи в Чехах.

Народні школи в Чехах ділять ся на 3, 4 або 5 класові з відділами, до котрих обов'язані ученики ходити точно через 8 літ, то є: від 6-го до 14-ого року життя. Они отримують в 5-и класовій школі освітання, яке відповідає загальним вимогам. Обов'язковим є лише наука одної мови, чеської або німецької, в наслідок чого мають ученики много часу, щоби роздобути собі відповідне знання з арифметики, геометрії, історії, географії, наук природних практичного городництва, садівництва, пчільництва і т. п. що все викладає ся в кожній школі. Учень, що вийде з такої школи, є спосібний читати кожду книжку, яка єму в руку попаде ся.

Кожда школа, відповідно до кількості класів, має відповідне число учителів котрі крім помешкання і опалу побирають готівкою 300 — 500 зр. а управитель школи 600—1000 зр. річно. Таке винагородження дозволяє учителям прилично жити, особливо по селах і малих містечках. Для того можуть чеські учителі поперестати на однім занятю, яке їм дає відповідні средства до утримання, не потребують отже оглядати ся на побічний заробок по за школою. В класі мають они найбільше 50—60 учеників, котрі всі виказують однакий поступ і точно учащують до школи, в наслідок чого мають чеські учителі улегчене завдання і не вичерпують своїх сил. Кандидат на учителя мусить укінчити школу мійську, котрої курс є вищий, як школи народної, а потім учительську семінарію, або мусить мати патент з іспиту зрілості. Наколи хто не має курсів учительської семінарії лише іспит зрілості мусить по двох роках практики учительської складати особно додатковий іспит з педагогії. Тому, самі відповідно приготівані, розуміють учителі чеські потребу праці умислової і усовершеншують ся в своїм заводі. По лекціях, котрі їх надто не мучать, мають они час і охоту до праці над собою, а посуваючи ся тим способом наперед, двигають що раз вище тягар просвіти народної. О тім поучить нас ліпше справоздане ради шк. краєвої в Чехах, за роки 1896 — 7, з котрою понизші дані подаю. Ось они:

Вимагаючи і в своїм осуді остра рада шкільна висказує ся, що учителі вивязують ся в повні вдоволяючи із своїх обов'язків. Приготівані їх до навчання було добре, а в многих случаях навіть вище, як сего від них вимагає ся. Много учителів народних шкіл учащало на курса пополудневі для учителів шкіл мійських, які міністерство просвіти уряджує при різних закладах, як при школах господарських та промислових. Навіть кількох учителів народних записало ся на курси університетські. Не вдоволяючи ся місцевими книжками із шкільної бібліотеки, учителі користувались радо з бібліотек повітових, а надто пренумеровали они много писем загального і спеціального змісту. Про їхню пильність свідчать іспити учителів низших добре складані на висших, надто іспити з господарства сільського і музики.

Набуті відомости старають ся учителі корисно з'ужиткувати для шкільної молодіжи. Декотрі приготівили самодільно мапи, образи, глобуси і тим подібну поміч научну, яка улегчувала виклади; другі жертвували свій свободний час на науку дітям сліпих глухонімих або мало розвинених.

Учителі визначувались великою пильністю охотою для справи виховання молодіжи і старали ся розтягнути вплив свій і по за школу. В дітях

розбуджувано почуте побожності, моральності і любови до краю родинного. Тому лучались случаї більших проступств против моральності або упору зі сторони учеників рідко коли і то тільки по більших містах. З особливим замилованем і при кожній гагоді старали ся учителі розбудити духа патріотичного відповідними викладами з історії і географії краю, а також при сьпівах і в часі прогульок з учениками по за місто.

Щоби розбудити посеред суспільности занятє ся школою, уряджено в многих місцевостях вистави робіт учеників, надто забави і прогульки получені з пописом в деклямації, в сьпіві і в гімнастиці. Родичі і суспільність брали численну участь в таких торжествах.

В школах більше клясових перестерігано помежи учителями житє товаришеке, одні помагали другим. Тим способом потягало много працюючих учителів за собою менче дбалих.

Управителі сповняли всюди точно свої обовязки гляділи над молодєжню а в справах важнійших нараджували ся із своїми помічниками. Радо теж подавали они свої ради молодшим адептам, що вступали до заводу учительского. І по за школою були учителі діяльними. Передовсім засіяли они письма педагогічні, спеціальні або белетристичні. Остра критика яку застосовують письма педагогічні причиняє до того, що учителі мірних спосібностей старають ся уперед дорівнати образованем своїм спосібнішим товаришам, а потім беруть ся за перо. Декотрі учителі поклали великі заслуги около охорони памяток артистичних і історичних, другі збирали матеріяли етнографічні і археологічні. Широкою була теж діяльність учителів в товариствах учительских, котрі суть у всіх повітах. На засіданнях тих товариств розбирано kwestії дотикаючі школи і учителів.

По селах особливо в біднійших сторонах, причиняли ся учителі до поправи рільництва, городництва, садівництва, пчільництва і шовковництва в такий спосіб, що були пильними учасниками всяких змагань і проб товариств господарских, держали потім відповідні відчити або теж при спосібности научували практично. Стоваришеня сторожі огневої і кас ощадности попирали учителі теж ревню. Они закладали народні читальні і брали чинну участь в стоваришенях, які мали на цілї дальше образованє, проголошуючи відповідні відчити. Крім того занимали ся урядженем забав і з'їздів, а з отриманих доходів закупували потрібні приряди научні або вєспирали бідних учеників. (В Чехах дїстають бідні ученики в школі кивжки і матеріяли до писаня безплатно).

І музикою занимало ся много учителів будьто в сьпівацких і музичних товариствах, будь то приватно; особливожь причинялись они вельми до поступу музики церковної. По костелах сільских в Чехах нема осібних органїстів, чинність їх сповняють учителі народні за осібною доплатою. В загалї можна сказати, що в протягу послїднього року шкільного учителі не усували ся від ніякої праці-суспільної, офіруючи на усі боки свої услуги.

По за службою заховували ся учителі відповідно до свого заводу. Коли зважимо на велике число учителів, треба подивляти, як рідко коли беруть они участь в голосних борбах партійних овшїм всюди виступають они з повагою усмираючого. Усе те складає ся на незвичайне поважанє, яким учителі тїшать ся в Чехах.

Учителі чеські мають 116 товариств заложенних будьто в Празі будьто на провінції; всі они сполучені суть в одно центральне товариство союзів

учительских (Ustřední spolek jednot učitel'skych), котре має свій осередок і заряд в Празі. Поодинокі товариства мають свої ріжні назви. Члени збирають ся на засідання місячні і річні; з тих засідань оголошують ся в дневниках педагогічних особні справозданя.

Товариства ділять ся на :

1) такі з цілями стисло педагогічними, 2) з цілями загальної помочи, 3) на добродійні.

До послідних належат: 1) „Товариство учителів в Празі в цілі поспільної помочи в хоробі і на случай смерти заложене в р. 1837. 2) „Виділ Бользана“ при Праскій „Бесіді учительській“ заложений в р. 1886 в цілі подаваня опіки сиротам по учителях. 3) „Виділ урядженя і удержуваня закладів для дітий учительских“ при „Бесіді учит.“ заложений в р. 1886. 4) „Осібний заклад для сиріт по учителях, заснований в р. 1895 старанем центрального стоваришеня учителів. 5) Товариство в цілі несеня помочи вдовам і сиротам по учителях р. 1867. 6) Товариство „Diedictor Komenskeho“, одно з найчисленнійших заложене 1893, в союзом літератким. Оно видало доси 14 книжок для учителів і молодіжи.

Працю учителів на поли літератури найліпше можна оцінити з числа часописей педагогічних виходячих в мові чеській в Чехах, на Мораві і Шлеску Їх 12, а іменно: 1) „Часопис учителек“, місячник. 2) Ческі учитель, вадаване два рази в місяць через центральне стоваришене союзів учительских 3) Ческа школа, двотиждєвник. 4) Беседа учительська тиждєвник. 5) Коменски, тиждєвник. 6) „Народа школа“, два рази в місяць. 7) Педагогічне розгляди, місячник. 8) Посел з Будче тиждєвник. 9) Вихователь, місячник. 10) Учитель, три рази в місяць. 11) Учительске Новіни, тиждєвник. 12) Школа нашего венкова, місячник.

„Календар учительский“ знаменито редагований виходить вже 11 літ.

Крім того редагують учителі письма для дітий і молодіжи з посеред котрих найбільше розповсюднені суть і Ческа Младєж, Малі чтенарж (читач), Мале новіни, Злате Младі, Райска заградка, і Анделъ стражні (Ангел хранитель), і Пишитель дітек.

Після справозданя за минувший рік шкільний було в Королівстві Ческім, до котрого вчисляє ся Моравя і Шлеск, мійських шкіл з викладовою мовою чеською 204, з тих 123 мужеских, 81 жіночих; з викладовою мовою німецькою 154, з котрих 87 мужеских, 67 жіночих; шкіл народних сільських чеських 2158; з тих 146 мужеских, 141 жіночих, прочі 2526 мішаних; німецьких було 2158, з тих 110 мужеских, 104 жіночі і 1944 мішаних. Нових шкіл отворено: чеських 51, німецьких 33. Незалежно від сего прибуло в давних школах: 224 чеських клас, а 206 німецьких. Замкнено шкіл 8, з тих 1-у німецьку задля браку учеників; прочих 7 знесено в наслідок прилученя їх до шкіл мійських або утвореня нових, особних для дівчат а особних для хлопців. Всіх клас взагалі було 16.016 з котрих 9.675 чеських а 6.341 німецьких. На одну класу припадало пересічно в школах чеських 66 дітий, в німецьких 58. Крім того було в Чехах приватних шкіл 260, з тих таких з правом краєвих шкіл 192.

В році шкільнім 1897/8 учащало до шкіл краєвих 1.027.917 дітий (515.700 хлопців, 512.216 дівчат), з тих прийнято перед окінченєм 6-ого року

життя 13.093 (7.145 хлопців, 5.948 дівчат), по скінченім 14 році учащало еще 4.298 хлопців і 1.894 дівчат; разом 6.192 дітей. До шкіл приватних учащало 24.511 дітей (9.108 хлоп. і 14.402 дів.) До вищої школи промислово-господарської або на другі спеціальні курси учащало 14.487 дітей (12.013 хлопців і 2.474 дівчат).

З року на рік убуває дітей, якіби задля якої небудь вади фізичної не могли отримати відповідного виховання. Дотикає се передовсім дітей сльїпих, для яких хоч нема місць в спеціальних закладах, мимо того много учителів займає ся научанєм тих дітей по за шкільними годинами, і то найчастійше безплатно. Нормально розвитих дітей, котрі минулого року не учили ся, було 538.

В минулім році шкільнім було в Чехах: 4 заклади для глухонїмих, 1 заклад для єсліпих і 8 закладів для занедбаних.

Для дітей перед 6 роком життя було в минулім році в Чехах 355 закладів, з посеред котрих 13 т. зв. „жолобків“ для малюських, 93 охоронок, 249 шкілок фреблівських, (в тім 166 чеських а 189 нїмецьких). Крім того єуть школи фреблівські взірцеві для закладів для учительок.

Середних курсів господарських було 88, закладаних при школах народних, чеських 54 і нїмецьких 34. В минулім році заложено нових чеських 10, а нїмецьких 7. Они удержують ся субвенциями міністерства рїльництва, ради рїльничої, королівства чеського, товариств рїльничих і громад а надто оплатою учеників.

Закладів, образуючих учителів, було в Чехах 22 (12 чеських, 10 нїмецьких, з тих 16 краєвих а 6 приватних). Всї они мають 4 літні курси: при семінарії учительській в Празї був особний курс річний для кандидатів середнього образованя, котрі хотїли пожертвуватись заводови учительському.

Крім, того учащало до шкіл приватних, не маючих права публичних закладів 269 слухачок, отже в загалї образовувало ся в заводї учительськїм 3.319 осіб.

В школах народних і мїських королівства чеського працювало в минулім році шк. 14.636 учителів і учительок з патентом цовним 1.482 з патентом на школи народні, 233 особи без свїдоцтва учительських (гімназистів, котрі доперва по 2 роках практики мають право складати властивий іспит). В тім числі було 8.507 Чехів а 1.419 Чешок. Крім того викладало релігію в чеських школах 2053 священиків. Мови французької, робіт і других необовязуючих предметів учило в загалї 3.460 учителів, з того в чеських школах 2.159.

Всїх учителів в школах краєвих народних і мїських було 23.223. Опо-рожнених місць в чеських школах було 18, в нїмецьких 77, що доказує, що учителів еще за мало; не є се наслідком браку кандидатів до стану учительського, але в наслідок невистарчаючого числа шкіл учительських; щоби їх число збільшити роблять ся всї стараня.

Наклад на народні школи в Чехах, з виключенєм видатків на будинки і знаряди, виносив в 1897/8 р. 14.173262 зр.

Торжественний обхід промоції в Женеві.

До більших, а можна сказати, найсвмпатичніших торжеств, які обходять Женева, треба без сумніву зачислити торжество закінчення шкільного року, т. зв. „сввято промоції“. З послідним днем червня кінчать ся лекції ві всіх низших і середних наукових заведеннях, і другий день липня — то вже великий день, на згадку котрого тисячі малих сердець зачинають живійше бити, тисячі дитячих очей запалюють ся огнем радости.

Вже від тиждня бачимо в вікнах склепових вистав побіч предметів карти з написами: „pour la fête des promotions“. Вже від тиждня шиють ся нові убрання, купують черевики, роблять ріжні приготавлення. З днем 1 липня бачимо в Бастіонах (спацеровім огороді при університеті) уставлені гойданки, карузелі, столи і шатра, хоругви і герби кантонів порозвішувані на ріжнобарвих стовпах і т. д. Дня 2 т. м. сввято шкіл „enfantines“, отже учеників і учениць від 3 до 7 літ.

Під проводом родичів збирають ся они в своїх класах, де їм припинаяють кокарди тої барви, яку носить дана школа; потім, уставлені в ряди, о 3 год. по полудни доходять малі горожани і горожанки, попереджені двома довбушами, до цвітінного Ринку. Ту стрічають ся всі школи, котрі витає війскова музика народним маршом. Відбуває ся дефілада і довгий похід удає ся при звуці труб і бубнів до Бастіонів. Єсть щось зворушаючого в тім поході дїтий, переважно бідних, дїтий простого народа, звичайно занедбаних морально і фізично запрацьованими родичами в дома, а нині героїв дня. Ті молоді уми нездібні ще поняти добродійного впливу школи, котра образує ум і серце, учать ся вї цїнити, бо видать, що се школа зрєбила, що суть они нині предметом подиву і одушевлення, она піднесла їх до того достоїнства: коли-б не школа, то не мали-б они тої нової, ясної одежі, тих цїлих і чистих черевиків і тих приятностей, які їх ще нині ждуть.

Товпи залягають улиці: Basse, Corraterie і Place Neuf, куда переходить похід. На переді відділ війська і полкова музика, дальше ступає шістьох герольдів в червоно жовтих тогах, за ними на чолі походу галево убрані президент міста і ріжні місцеві достойники. По обох сторонах учительки, кожда при своїй класі, і почетна сторожа. Дорослі ступають забавно малими кроками, приміняючись до тих малих, котрих з такими почестями провадять. І той взірцевий лад, в яким відбуває ся похід, аж в очі бє. Класа іде за класою, а школа за школою, а ті послїдні легко розріжнити по ріжних барвах хоругов, котрі несуть хлопчики, і по кокардах, які всі мають на груди. Дїти ступають так спокійно і поважно, що трудно повірити що се ті самі свавільні і вибагливі дїти. Малі їх личка зарум'янені від спеки і зворушення; оченята немов натхнені; виглядають як летії херувимів, що перед хвилию зступили з небесних висот.

Не менше милий вид представляють найменші дїти, ведені як князьки за походом в кількох спеціальних трамваях, бо їх кроки ще так слабї, що не могли би іти з другими.

О год. 3¼ входить похід до Бастіонів. Ту відбуває ся коротка дефілада, потім дають дїтям знак до забави.

В одній хвили всі гойданки заняті, а карузелі заповнені. Красний образ представляють свїжо скошені травники, що так і мінять ся від ріжно-

барвих убрань тих живих цвітів. Сміх, крики, радість, писк малих органів і гармоній, сопілки, свиставки і т. н. мішають ся з звуками музики, бо услужні торговельники забавок не забули явити ся ту з своїми скарбами за пару „су“. О год. 4-й дає бубен знати, що надійшла пора підвечірку. Діти збирають ся коло довгих столів, уставлених в головній алєї, на котрих ждуть вже від давна ріжні ласощі.

„Prenez, prenez, j'en ai assez!“ — говорять до мене одна моя знакома дівчинка притягаючи мою руку до лежачих перед нею овочів і гісточок.

То мале, знане з своєї захлапности сотворіне, дитина бідного італіянського зарібника, має досить ласощів. Має їх навіть за багато, як о тім свідчить пропозиція, яку нині робить, і легковажний жест руки коли о них говорять.

Година пята. Кожда дитина одержує з рук своєї учительки книжочку з образками, або яку забавку; мяч, тачки, візок, ломиголовку, коняка або т. п.

О годині 6-й забирають розбавлену дівчорю під свою опіку родичі, котрі численно зібрані коло желізних штахетів городу, дотепер лиш здалека могли обсервувати свої радощі, бо до Бастіонів війшли крім походу лише нечисленні, заосмотрені в особисті білети. Того дня було 1963 дітей, хлопців і дівчат.

Дня 3-ого липня відбуло ся торжество промоції шкіл „primaires“, належачих до громади. Торжество почало ся дефілядою дітей в числі 860, з котрих 409 дівчат, а 451 хлопців. О 10-й год. рано війшов похід при звуках музики до просторої салі в „Bâtiment électoral“, де відбула ся роздача нагород, попереджена справозданем з стану шкіл і сердечною промовою до учеників, виголошеною делегатом Звязкової Ради.

Потім заохочував президент міста в гарячих словах родичів, аби не уставали в праці над розбудженем благородних чувств і злагодженням злих склонностей своїх дітей, надзираючи над нею і даючи їй своїм поступованем добрий примір. Сей шкільний акт скінчив ся о 12-й годині в полудне сьпівами хоральними, дуже гарно виконаними дівчорю.

Зібрані вдруге о 3-й год. по полудни в своїх клясах і уставлені в ряди удали ся діти довгим походом (як висше) кількома улицями Plainpalais до Бастіонів, де при щедро заставленім підвечірку і ріжних забавах весело зійшов їм час до вечера. Сим разом отворено город для ширшої публіки, бо не було обави, аби кого з дітей розтратовано, бо се були діти від 7 до 15 літ.

Не менше торжественно обходжено сьвято промоції мужеских і женських професіональних колегій 4 т. м. Дня 5-го численно зібрана публіка з одушевленням витала пята тисячну дружину вихованків мужеских і женських шкіл „primaires“ з міста. Бо справді дуже хороший вид представляє та безконечно довга фалю молодих головок. Сей похід провадили дві війскові музики, а на его чолі ішли представителі Звязкової Ради, департаменту просьвіти і цілий учительський персонал. Численні промови при ранішних церемоніях роздавання нагород і дипломів витала публіка і ученики ряєними оплесками. По обіді відбували ся забави і підвечірок для шкільної молодіжи.

Також і дорослі бавили ся. Театр, концерти, пікаїки, родинні зібрання і вечерки з танцями були на порядку деннім.

На другий день вечером в честь учачої ся молодіжи відбула ся величава ілюмінація озера і традиційні, що року на закінчене торжества промоції уряджувані бенгальські огні, ракети і т. д.

Незвичайно оживлена через ті дні Женева вертає до первісного спокою. Скінчено торжество промоції, хоч акти шкільні, т. зв. „distributions des prix“, відбуваються в висших женських і деяких фахових школах ще до 7-ого липня.

Про птиці і їх лет.

(Лекція дидактична).

Учитель приносить до школи кістеч птиці, пера, крила, випхану птицю і кілька образців птиць.

Відлет і поворот птиць. В якій порі відлітають птиці? Чому? Назви птиці, що летять на зиму у вірей. Чи усі летять так далеко? Котрі лишаються у нас? Котрі повертають найскорше? Коли повертають усі? Чому з весною?

Як виглядає тіло птиці? Учитель рисує на таблиці повздовжний овал і показує випхану птицю.

Пригляньтеся, чи тіло птиці нагадує нарисовану фігуру? Чи бачите в ній яке заломане, які кути, які нерівності? Що знаєте подібного до тої фігури? (птицю, рибу, човен). Який є звичайно перед човна? Чому кінчастий? Щоби перерізував воду. Чи бачилисьте кого, як плавав? Які були его рухи? Покажіть.

Отже плаваючий прорізує воду, потім загортає її під себе; а проти нас тому, бо вода ставить ему опір. А як думаєте, коли легше іти: з вітром чи під вітер? Що стаєся з парасолем, скоро тримаємо его під вітер?

Отже воздух ставить теж опір і птиця мусить его перерізувати, як плаваючий воду. Котрою частиною тіла прорізує птиця воздух? Як держать птиці голову підчас лету? Чим закінчена голова птиці? Отже острый, кінчастий клюв птиці прорізує воздух. Таке роблене собі дороги є однак дуже мучаче, бо у птиць, що летять стадами, шнуром або ключем, провідник займає перше чільне місце, мучить ся дуже, бо він прорізує воздух, затим мусить він часто відпочивати на кінці стада, бо там ті, що перед ним летять, вже воздух прорізали, отже ему там легше летіти.

Кости. Пригляньтеся костям птиць. Які суть они: пусті чи повні? Порівняйте їх з кістками інших сотворінь: вола, вівці. Як гадаєте: котрі суть легчі і для чого? Однак пусті кости птиць суть в середині чимсь виповнені. Чим? Може хто знає сказати? — Так, воздухом. Зараз вам скажу, як той воздух дістаєся до внутра костей.

Привіть ся отсій великій кости. Недалеко горішнього її кінця є отвір, через котрий напливає з легких воздух. В різних частях тіла птиці знаходять ся малі міхурці, до котрих допливає особними каналчиками воздух з легких.

Температура птахів. Як думаєте: чи воздух, який з легких птиці переходить до її тіла, має таку температуру, як той воздух, що окружає птицю? — Правда, що тамтой значно тепліший; бо він ogrів ся в лег-

ких. Кров птахів є значно тепліша, як кров інших створінь. Ви бачили термометр і знаєте до чого він служить. Ним мірено теплоту крові чоловіка і переконано ся, що она виносить 37° , а кров птахів 42° . — Отже в наслідок теплоти крові огріває ся воздух в легких а так огрітий переходить він до пустих костей до дрібоньких міхурців, розсіяних по цілїм тілі птаці. Може чулисьє, що зимний воздух є тяжший від теплого; в коматі приміром близше стелі є тепліше, бо холодний воздух, тяжший, опадає до землі, а огрітий легший утікає у гору. З того виходить, що тіло птаці, переповнене огрітим воздухом, тратить на вазі і зискує на легкості.

П е р а. Пізнаєте тепер, коли і як пера помагають птахам літати. Наперед але пригляньте ся тим перам. Всі они звернені в зад, лежать тісно одні на других і заходять так, як єнїки, або гонти одні на других накриті. А знаєте чому? З двох причин. Раз тому, що скоро пера лежать одні на других то творять гладку поверхню і не перешкаджають птаці літати, а ще й тому, що дощ легко по них спливає, бож прецінь птаці нераз наражені на холод, вітер, мраку, дощ. Отже від дощу і вохкості хоронить птаці уклад пер а надто легосенька, тонесенька верства товщу, яку ми оком і не достерігавмо, а від зимна хоронить їх дрібне, мякеньке піра, котре густо ціле їх тіло покриває.

Подивіть ся уважно на се перо ся часть називає ся пнем, а ся хоруговою. Чи горішна часть пня подібна до долішної? Котра з них пуста? Чи справді дутка пуста, чи оно лиш так нам видає ся?

Чим паповнена дутка? Який в ній воздух чи огрітий чи холодний і яке через те став перо: легче чи тяжше? Чулисьє нераз, що кажуть люде: легкий як перо. Пригляньте ся тепер хоруговці пера. Які делікатні єї частиці, як тісно немов гачики зчіплені посполу. Через побільшаюче скло видно добре ті закривленя дрібних пер в хоруговці. От так зчіплені з собою, що і найсильніший вітер не в силі їх розірвати.

Ну, хто тепер скаже, до чого подібний хвіст? Погляньте з яких пер він зложений? Чи они слабі чи міцні, мягкі чи штвні? Хвіст служить летучій птаці до кермованя в право в ліво, як сплаварам керма коло сплаву.

До лету найпотрібніщі крила. Ось птаця з розиняними крилами: бачите кілька простору вона займає. Сторона внішна є вібла, а внутрішня яка? А пера в крилах чи короткі?

Скоро отже тіло птахів нагадує нам човен, а хвіст — корму, до чогож можна крила порівняти?

Добре, до двох великих весел, котрими птаця підгортає під себе філі воздуха, як веслар під човен філі води.

Сила і витривалість лету птахів залежить теж дуже від того як ті крила виглядають і яка в них сила.

Відповідно до віку дитини можна сю розмову скоротити що до подробиць, як теплоти тіла у птахів або і розширити прим. ось яким питаннями:

Котрі птаці літають найскорше? Котрі найповільніше? Чому витягають птаці в часі лету ноги в зад? Котрі птаці відлітають від нас, а котрі зістають? Скоро хвіст помагає птаці до кермованя, як радять собі ті птаці, октрим вирвано хвіст і т. п.

Виховане в Англії.^{*)}

Виховане домашнє.

Передовою і загальною звісною цїхою вихованя англійського є натиск ложений на виховане фізичне. „Треба насамперед бути здоровим, се перше услїве поведження в житю, а бути народом здорових родичів першим услївом добробиту народного“, писав перед 30 роками Герберт Спенсер, висказуючи гадки многих своїх товаришів; однак се не було ще тогдї переконанєм цілої суспільности. Невдовзі зрозуміла она свого письменця а нинї є кожда англійська родина перенята гадкою, що: „старанє о здоровлє є одним з наших обовязків, і що кожде добровільне ушкодженє можна назвати гріхом фізичним“. Сей дух оживляє ціле вихованє дитини дома і в школі, котрі (школа і дїм) в тій як і в богато пнїших річах оказують згідність стремлінь і поглядів.

Дитинї англійській не бракує ніколи дома трех важних для здоровля чинників, с. є.: воздуху, зимної води і свободи рухів. З малими виїмками замешкує кожда родина на селї і в містї осібний дїм, немов осібне королївство, до котрого ніхто не має права мішатись, кождий чує ся там справді у себе, не потребує оглядати ся на взгляди сусїдів, а на брак місця ніхто не скаржить ся. З того користають дїти, котрі мають осібне поміщенє. „В комнатї дїтий три елементи суть конечні: мати, нянька і воздух. Чам простїйше буде урядженє комнати, тим лїпше оно, колиски мусягь бути без коронок, ліжка як найтвердші, страва як найменше вигадана, підлога і стїни як найчистїйші.“ — Комната та находить ся звичайно на першім поверсі; она простора, має добре свїтло, досконалу вентиляцію; она утримована в взоровім порядку; в нїй спять і їдять дїти; там грають ся они, уганяють за собою, танцюють, єсївають, галасують не обавляючись стовчи якого дорогого предмету, не перешкаджають в праці батькови, або матери, если вї болить голова.

День для англійської дитини розпочинає ся купелею; стало ся се загальним звичаєм в послїдних десяти роках, хоч застосованє тих гігієнічних засад вимагає крім доброї волї ще значних фондів. Тепер кождий дїм навіть убогий, а не старший як 20—30 років, містять в собі лазню, а в дїльницях замешкалих робітниками суть уряджені всюди купелї безплатні. По купелї убирають ся дїти. Одежа дїтий свободна, крій вї простий; она не зроблена для паради, але в ціли охорони від зимна, вітру і дощу. Дитина може свободно бавити ся, не журачи ся про те, щоби не пїмняла одежі, або щоби не подерла якої коронки, то що. До столу не сїдають дїти посполу з старшими, они їдять окремо в своїй комнатї; час їдження є докладно означений, страви самі поживні і стрawnі. Що день виходять дїти на дальшу прогульку і перебувають довший час на свїжім воздуху, навіть по широких і численно уряджених в тій ціли публичних огородах нікого се не разить і ніхто не дивує ся, що молодїж не порушає ся лїниво і з іграцією, пострownа немов ляльки на пружинах, але доказує з цілою свободою свого віку.

^{*)} Після дїла: *L'education des classes moyennes et dirigeantes en Angleterre par Max Leclerg.*

Може і дехто погадає, що в тих услівях трудно утримати карність; той дуже помиляєсь, бо діти англійські взагалі відзначають ся послушенством і поважанем для родичів, а то завдяки вихованню, котрого важною точкою є перворядна роля батька в родині. Він є правдивою головою дому і старає ся більше о поважане чим о любов своїх дітей. В тій цілі уважає він се за конечне сам оказувати поважане для традиції своїх батьків і під тим взглядом служить він синові за візир. Леклерк наводить ось який факт характеристичний: „Ц... батько кількоро дітей, з котрих найстарше має літ десять, сам є обоятний супротив віри, але визнає релігію за конечне средство при вихованню. Він починає ходити до церкви в міру того, як діти підрастають, бо уважає се конечним, бути для них приміром. Ц. забавляв ся що неділі грою в карти, але залишив її зараз, скоро діти стали учити ся, що неділю належить виключно посвятивати на хвалу Богу. Засадою его є: „Шануйте, щобисьте і самі були шановані.“ — Матері Англійки мають теж властивий собі характер. Ови суть дбалі, журливі, любячі, але не оказують при тім надмірної екзельтації. Англійки (з винятком дам з найбільшої аристокрації) кормлять самі дітей своїх, заходять ся пізнійше коло їх фізичного і умислового розвою, интересують ся поступами дітей в школі, заводом вибраним по скінченню шкіль, але і не жалують хлопця, що упаде, хоч би собі і гуза набив, не боять ся 5—10 літнього хлопця вислати самого до школи о кілька кільометрів віддаленої, не перешкаджають молодцви шукати щастя на дорозі, котра може єму бути полученою з небезпеченством. То сприяє розвоєви практичности, порадности і самодільности, позаяк діти менше пильновані і на кождім кроці перестерігані не числять безнастанно на поміч старших.

До піднесеня тих чеснот немало причиняє ся і урядженє суспільне, котре інакше, як в иньших краях регулює обставини між родичами а дітьми. У нас зростають діти маючих родичів в переконанню, що будуть також богатими, а невикорінене помимо всяких средств виховавчих лінивство витворює неохоту до всякого порядного занятя і помимо зміни поглядів, яка зайшла в послідних часах, нині еще дають ся чути з уст паничів і панночок: „По що мучити ся, вели ся єсть богатим.“ — В родинях середньої заможности відмавляє батько собі часто всяких вигод, є ошадним аж до скупости, обоятний на справи загальні, а те все тільки для того, щоби більше майна лишити дітям своїм. Щож тоді уявляє ся в его синах і дочках? Одно з двох: або замість вдячности чують жаль до родичів своїх за те, що відняли їм розризки, яких без границь уживають їх ровесники, або привикають всі їх (родичів) посвященя уважати за річ натуральну, що сприяє розвоєви егоїзму. В Англії з винятком аристокрації, де існують усвящені традицією і правом майорати, діти не уважають майна батьківського за своє. Они знають, що батько обовязаний працювати на їх удержанє і видавати на образованє до певного віку; они знають, що батько не має ніякої власти над сином або донькою по скінченню 21 літ, але они теж знають, що батко має цілковиту свободу розпоряджати своєю власттю, має право послідною волею записати її кому сам захоче, поминаючи власних дітей. Проте зростають они в переконанню, що кождий мусить на власну руку вирабляти собі становиско на сьвітї, а се переконанє справляє, що засада самопомочи, котру виразив так прегарно в своїм ділі С. Смайльс, — натрапила посеред краєв его на ґрунт дуже податний.

Те саме можна сказати і о засадах педагогічних Спенсера, а особливо о карах природних. Що небудь би і можна з різних авторів і з фактів до-

свідчення за і против тим навести, признати треба, що вартість їх педагогічна залежить значно від індивідуальності дитини і умов, під якими вона виховує ся. В краю, де виховавці замість укорочувати свободу тисячню розказів і наказів, замість чигати тільки на хвилю уловлення дитини на горячій учинку переступлення волі їх (виховавців), першою засадою поставили оказувати дітям довіру і розбуджувати мерзкість до лжи, лекше аніж денебудь трафили до переконання загалу і добрі овочі привесли слова: „В комнаті дітий так, як на сьвітї, одинокою спасительною наукою є досвідчене послідствій добрих і злих, приємних або прикрих, котрі в природний спосіб суть впливом наших чинів.“

Такої гадки більшість родичів в Англії, але мимо того і родичі не завжди можуть цілї, поставлену при вихованю дітий, осягнути по поводу рівночасних впливів иньших осіб, з якими дитина пристає. Для дітий англійських впливи ті в домі родительськїм суть далеко слабші, вже для того, що до комнат дітий не доходять розмови, які ведуть ся в сьвітлиці, але ще більше для того, що зажилість з кривними є далеко менша, а няньки і мамки умовно висше стоять чим у нас. Рідко коли тети, вуйки і другі кривні мешкають під одним дахом а навіть не бачать ся щоденно; кождий дорослий чоловік родини іде власною дорогою, кождий готов без жалю покинути край і шукати щастя далеко за морями, через те зносини з найближшими ограничають ся до кореспонденції, чому ніхто не дивує ся, позаяк Англичани говорять: „По що нам кривних? Се товариші, що нас стісняють. Правдивими товаришами суть ті, котрих самі можемо собі вибрати.“ Такий стан річий розхитує дуже узли родини дальшої, ослаблює сердечність посеред тих, котрих згадки дитини повинні були зробити близькими собі, не дає розвинути ся тій зажилости, тій памяті о найдальшій повиновацтві; з другої сторони однак улекшує завданє батькам і матерям: кождий може дітий виховати після власного переконання, певний, що ніхто єму в тім не перешкодить.

Нянька англійська, о котрій Леклерк тільки в дописці коротко згадує, не уважав себе за звичайну служачу, але за виховательку, а повага єї мусить бути через дітий шанована. В найгіршій случаю не є она без відомостей, бо скінчила школу народну, а в многих случаях має она відомости о фізичнім і моральнім вихованю дітий, бо така учащала до так зв. школи бон і няньок, (Англичани не розрізняють тих двох категорій, они обі називають ся *nurse*) і одержала сьвідоцтво з укінченого курсу; она єсть спеціалісткою, якої вправді не кождий дїм утримувати може, але вже саме істнованє єї підносить цілий стан в очах загалу. О тім може свідчити кореспонденція материй, яку мені перед роком лучило ся читати в однім популярнім педагогічнім письмі; кореспондентки розбирали там квестию, в який спосіб матері середно заможні могли би найти в няньці, в бонї розумну виконавчиню їхних плянів виховавчих і дійшли остаточно до внеску, що до праці над малими дітьми належало би заохотити убогі дівчата ліпших родин. Занимати ся дітьми само в собі не має нич понижаючого; є оно прикрий для особи добре вихованої тільки тоді, наколи ставигь єї на рівні з служачою, наколи однак поступованє з нею буде таке, як би з молодшою сестрою або кровною, помагаючою газдинї при сповненю найважнійших, бо материньських обовязків, тоді кожда жінка в такій праці може найти правдиве вдоволенє.

Але не ідїм надто далеко в тій хвальбі і на сонци суть плями, а в вихованю англійськїм суть браки майже так великі як і єго добрі сторони. Передовсім впадає в очи занедбанє многих сторін характеру, які Англичани

уважає за менше потрібні в життю. Він не розвиває в дітях спосібності зрозуміння інших характерів, інших стремлень, інших умов життя, словом спосібності симпатизування, що вироджує невирозумілість, а передовсім погорду для чужосторонців; як той старинний Грек вважав всіх других людей варварами, так Англичанин є переконаний о своїй висшості над прочими мешканцями землі. Декуди напрям переважно практичний, гадка як найскорше розпочати працю заробкову приглушує безінтересовне замиловане до відомостей: управителі шкіл по більших містах промислових ужаляють ся, що батьки надто вчасно впроваджують своїх дітей на дорогу заводову, 14—15 літний хлопець опускає лавки шкільні, мало що дбаючи про укінчене цілого курсу наук. Однакж найбільшою вадою виховання англійського се пересуди кастові, які до тепер переходили ся в цілій своїй повноті. При виборі школи не зважає Англичанин на програму і методу навчання, а тільки на сфери, з яких ученики тої школи походять. Є багато добрих шкіл під кожним виглядом, до котрих не післав би англійський лорд своїх дітей за ніякі скарби світові, щоби не давати їм за товаришів наслідників заможнішого і менше заможного міщанства; він мусить конечно післати хлопців до Гаррова або Етону, бо там традиційно перші родини в краю образують своє потомство, а значні кошти утримання відстрашують плебеїв. Так само дів ся і в иньшій сфері. Фермери, що мають дуже малі доходи, могли би дітям бодай елементарні відомости запевнити, наколи би хотіли їх посилати до шкіл початкових на селі, але на се рішиться їм годі. Малий властитель земський чув би ся дуже ураженим в своїх чувствах родигельських, наколи би его син мав засісти на одній лавці посполу з дітьми его робітників; проте звичайно виховує ся хлопець до років 10 або і довше дома, а надто о скільки має час і спосібність до того, учить ся трохи читати і писати; потім віддають его до якої дешевої школи приватної, котрі в Англії дуже низько стоять, аж в кінці (в 15-ім році) за кроваво запрацьований гріш батьківський перебуває син один рік часу в якій публичній колегії, щоби міг похвалитись укінченням образованем, котре властиво навіть не було розпочате. Але погляди Англичан на науку не входять вже в рамки сеї статі; приглянемо ся їм в особній статі, котрої предметом будуть школи.

Наука, штука і література.

— Перша Служба Божа на чотири голоси хору мішаного видав Філарет Колесса у Львові. Се справді перше в Галичині видане пісень літургічних, розписаних на чотири голоси хору, і містить в собі: 1) „Слава“ Бортнянського (київський напів) 2) „Святий Боже“ (з парт. Кипріяна). 3) „Ахлилуя“ (з парт. Кипріяна). 4) „Іже Херувими“ і „Яко до Царя“ Римського-Корсакова. 5) „Вірую“ Рафаловича. 6) „Милость мира“ Римського-Корсакова. 7) „Святий“ Римського-Корсакова. 8) „Тебе поєм“ Бортнянського. 9) „Достойно есть“ Бортнянського. 10) „Отче наш“ Вербицького. 11) „Да исполняют ся“ Бортнянського (київський напів). 12) „Буде імя Господне“ Вербицького. 13) „Под Твою милость“ Бортнянського (стар. напів). 14) Псалом „Діва днесь“ Лисенка.

Як бачимо, що при звістних уже піснях церковних подає се видавництво пісні авторів у нас майже зовсім незаних, як: Римського-Корсакова, Рафаловича,

а також деякі незвісні у нас композиції церковні Бортнянського („Под Твою милость“) і Лисенка. Цілею видавництва єсть не лиш улекшити організацію і веденє церковних хорів через достатченє пісень поправно на чотири голоси розписаних, не лиш подати нашим хорам нові, сьвіжі пісні літургічні, але що найважійше — добирати для нашого богослуженя такі пісні, що відповідали би духови наших питомих напівів церковних і нашого обряду взагалі, щоби тим способом елімінувати втискаючу ся до нашого співу церковного чужину. Для того узгляднено в сїм виданю передовсїм такі пісні, що основують ся на наших ірмолотічних і родимих напівах. Пісні добрано легкі, так що (кремі псалми Лисенкової) може їх навіть початкуючий хор виконувати.

Виданє се зовсїм не дороге: всі чотири голоси, з котрих кождий містить в собі 8 карток великої чвертки, коштують разом 1 зр. Наклад невеликий: всего 200 примірників (з котрих велика часть уже замовлена), тому-ж треба поспішати з передплатою. Коли кошти виданя будуть покривати ся, приступить накладник до виданя другої „Служби Божої на чотири голоси хору мішаного“. Із замовленнями треба звертати ся на адресу Філарета Коллеси, сунлента гімн. і учителя співу при ц. к. академічній гімназії у Львові (будинок гімназії в „Народнім Домі“ II поверх).

— Партитура. Пісні церковні. Квартети на голоси мішані уложив і видав Семен Дорундяк. — Ціна 2 зр. — 6 то дуже гарне виданє, що вийшло з артистично-літографічного заведеня Ц. Г. Редера в Липску. Зміст того першого випуску, за котрим піде другий, є такий: I. Пісні на рождество Христове. Ангел пастирям мовив. Бог предвічний. Весела сьвіту новина. Веселїм ся нинї. Видїв Господь. Вселенная всели ся. Воїм пожаданий. В аслах лежить. Дар нам нинї. Дивная новина. Заспїваймо согласно. Зірочка красна. З охотою заспїваймо. Небо і земля величають нинї. Небо і земля велично сьвяткують. Не плач Рахиле. Нова радість. Новая радість. Нинї Адаме. Нинї весела сьвіту новина. О предвічний Боже. Предвічний прийшов. Радість нам ся явила. Розвеселїм ся сердечно. Сегодня радїймо. Сялючий понад сонце. Согласно сьпїваймо (а). Согласно сьпїваймо (б). Стань Давиде. Той, котрий сьвітом володїє. Христос вродив ся. Цьвіт над цьвіти. — II. Пісні на Богоявленє Господнє. Явив ся еси днесь. — Йордане, ріко. — III. Піснь на стрітенє Господнє. Предивное торжество. — IV. Пісні на недїлю великого посту. Царю Христе милостивий (на 1. недїлю великоп.) Христе, Царю справедливий (на 2. недїлю великоп.) — До квартетів доданий також акомпанїмент фортепану.

— Тільки-що вийшла з друку нова книжка шкільна: „Мінеральогія на низшїх класїх шкіл середних. Учебник А. М. Ломицького переложив і подекуди доповнив Іван Верхратский. З 66 ритовинами. Виданє друге. Ціна примірника оправленого в полотно 70 ц. в. а. або 1 кор. 40 г. У Львові, 1898. З печатї В. А. Шайковского“. (Сторін 92 більшої VIII-ки). — Як видно із заголовку, єсть то друге, майже незмінене виданє Мінеральогії, уживаної в руских школах середних. Тут і там можна стрїтити деякі нові терміни, іменно хороші людські слова, н. пр. угорско-руське „звесть“ = вапняк, „текучка“ = нафта, або нові щасливо утворені вирази, н. пр. „алудень“ = апатит, „смолич“ = Pechstein, „земновіск“ = озокерит і т. п. Зверхня форма книжки дуже гарна, друк чистий і виразний, коректа старання. Хоч се лишнь шкільна книжка, однакж виданє так хороше, що може бути окрасою кождої бібліотеки. Тому поручаємо сю книжку нашій інтелігенції, тим більше, що в тїй книжцї знайдєсь неоднє цікаве і для ширшої публіки. Книжку можна дістати в Станіславській книгарні, або у Автора (професора рускої гімназії у Львові).

— Історія України-Руси. Написав М. Грушевский. Том I. До початку XI. віка. У Львові, 1898. Сторін 496, великої 8-ки, ціна 2 зр. (4 франки). (Появила ся яко том збірника історично-філософської секції Наукового Товариства імені Шевченка).

Том сей починає ся від часів предісторичних оглядом земель, занятих тепер українсько-руською людністю в Європі, і їх предславянської колонїзації. Автор виходить справедливо з того погляду, що в часи предісторичні інтересує нас не тільки наш нарід, але і наша теперішня територія і єї давнїша кольо-

нізація, котра не могла остати без впливу на культуру нашого народу. Пишучи історію тих давних часів, автор користується також здобутками археології, антропології та порівнюючого язикознавства. Про напрям своєї праці пише автор: „Головний зміст історії кожного народу становить его культурний розвій і тісно сполучений з ним — економічний, що становить ґрунт всякої культурної еволюції і незвичайно на неї впливає. Зверхня, політична історія має більш формальний характер і набирає більшого значіння там, де прибирає суспільний, соціальний характер, але свого впливу на економічну і культурну еволюцію не тратить, можна сказати, ніколи. Тим то політична історія не втратила прав на увагу і після того, як остатніми часами в історичній науці головна вага перенесена на соціальне економічне і культурне жите народу.“

Що-до методи своєї праці пише автор у вступнім слові: „Я з початку мав замір дати книжку більш популярну, приступну для як найширших кругів нашої суспільности. Приглянувшись ближше, я перемінив намір: в сучаснім стані нашої науки мені здав ся далеко потрібнішим строго науковий курс, що міг би вводити в науку і знайомити з сучасним станом питань нашої історії; се і мав я на оді. Але при тім мені хотіло ся зробити свою працю, не ухиляючи її науковости, скільки можни приступною і для ширшої публіки: для того все спеціальнійше виводив я в нотки, а їх подав у кінці, зіставивши під текстом тільки чисто інструктивні поясненя; рівно-ж на кінець вийняв я спеціальне обговорене двох справ: нашої найдавнішої літописі і норманської теорії початку Руси.“

На кінець вступного слова читаємо: „Мені мило, що вихід сеї книги припадає на столітє нашого національного відродження; нехай она буде ему привітом. Невеселий виправді образ переважно дає нам наша історія, сумніший може часом ніж иньші; але суспільність, що має віру в себе, мусить мати і відвагу глянути на неприкрашену правду свого минулого, щоби зачерпнути в ній не зневіру, а силу. Увісте істину, а істина свободить ви! Сю девізу діячів нашого національного відродження можемо повторити і по пятьдесятьох літах, додавши тільки „волю і працю“, як неминучих спутників знання в поході до забезпечення ліпшої будучности своему народові“.

Запросини до передплати на „Дзвінок“ на рік 1899.

В часописях руских подано звістку, що в кінцем сего року „Руске товариство педагогічне“ перестане видавати „Дзвінок“. Звістка ся була хибна, Товариство, що вже від перших літ своєї діяльности дбало пильно про розвиток диточого руского письменства, не лише не думає обмежувати своїх дотеперішних видавництв, але противно по силам буде старати ся їх дальше розвивати і розширювати. Оно постановило іменно попри „Дзвінок“ видавати гарні ілюстровані (образкові) книжочки для дітей. Одна книжочка вже сими днями вийде з друкарні, а друга найдальше за пів місяця. Обі подають цікаві казки, які наші діти певно дуже радо привитають.

„Дзвінок“ буде виходити дальше. „Руске Товариство педагогічне і Редакция „Дзвінка“ складають сердечну подяку усім Родимцям, що зволили доселі підпирати нашу одиноку диточу часопись чи то своєю безкористовною працею, чи передплатою, разом звертають ся з уклінною просьбою до всіх Родимців, що вміють цінити значінє диточого письменства в рідній мові, щоби заопікували ся „Дзвінком“, допомагаючи его будьто передплатою, будьто письменними працями, будьто з'єднованєм передплатників. „Руске Товариство педагогічне“ не має засобів грошових, які могло би призначити на „Дзвінок“, тож дальший бит і розвиток его залежить лише від жичливости Родимців, якої они ему не повинні відмовити. В надії на підмогу і жичливість Родимців, приступимо до видаваня десятого річника „Дзвінка“, котрий по нашим силам будемо старати ся довести до щораз красшого розвитку.

Передплата річна: 3 зр.; піврічна 1.50 зр.; квартальна 75 кр. Передплата є отже так нязка, що жадна інтелігентна родина руска не повинна жалувати сего дрібного видатку на духову поживу для своїх діточок.

Адреса Редакції: Львів, ул. Баторія, ч. 38. I. пов.; Адміністрації: ул. Вірменська ч. 8.

Передплата:

на пів року 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборная
ч. 7.Администрация
ул. Вірменська
ч. 8.Неопечатані ре-
кламиці без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

З психології дитини.

Б цікавій книжці Джемса Сілл'я п. з. "Студії над дитинством" находимо горстку фактів, відслонюючих нам дуже оригінальну сторону дитячого ума. Обсервації, роблені над дітьми менше більше від 3—6 літ, виказують, що дуже багато споміж них представляє собі, що старші люди маліють; стають знов дітьми. Позаяк автор не чув о жаднім подібнім поняттю у первісних народів — з котрими все дитий порівнує, — доходить до дуже раціонального заключення, що се виображіння єсть зовсім оригінальним утвором дитячої мисли і старає ся дібрати ся до его жерела. Не єсть то зрештою зовсім загальне явище, не всі діти підлягають тій ошибці, хоч майже кождий, що збирав спостереження над дітьми живучими в найрізноморідніших умовах, стрітив ся з подібними виображіннями. О них згадує пр. Перез (Перші три роки дитинства). Сіллї думає, що они витворюють ся може під впливом казок про чарівників та джусів, дальше що наші розмови о здитинілості старих людей можуть напровадити подібне припущення, се однак суть після его гадки другорядні причини. Більшу увагу приписує він припущенню, що діти, чуючи, що їх колись ангелики принесли на землю, що умерших також ангели до неба відносять, висновують звідси цілий ряд чергових і поступених перемін, повільний ріст дитий, повільне меншання людей дозрілих, що кінчить ся смертю, т. є. поворотом до неба, звідки знов ті самі особи під постаттю дитий вертають на землю. Впрочім не вважає автор своє обяснене вистарчаючим і думає, що ту kwestию варта би докладнійше розслїдити. А іменно дійти, які діти підлягають тому виображінню, чи зуміли би его самі вияснити, як до него дійшли і т. п. Дійстно ще дуже мало фактів того рода пізнано і не досить докладно подано такі обставини, як степенъ розвою дитини, її поняття о житю, уродженю, смерти і иньших подібних kwestиях.

Коли я над тим фактом застановляла ся і надармо шукала памяти фактів з власного дитинства, або з життя иньших дитий, котрі его могли би обяснити, насунув минї случай спостереження, котре подало в сумнів майже всі гіпотези Сілл'я. Моя донечка, що мала тогди півтретя року, виголосила з рішучою міною слїдуючу характеристичну віщбу: „Як мама буде мала, то буде також довбати в носі.“

Nb. дованє в носї було єї кардинальним проступком від котрого я даремно пробувала єї відучити. Виобразила собі отже, що се виправді уєме, але конечно свїйство всїх малих дїтий. Як звичайно, коли ударить єї якась гадка, се пригадка чїпила ся єї головки на пару тиждїв і часто в розмові обіцювала минї, що коли буду мала, дістану від неї забавки, она буде носити мене на руках, усипляти, убирати і т. п. Очевидно, що дармо старалам ся видобути від неї зізнанє, на чім опирає своє припущенє, що я буду мала. Однак, обсервуючи докладно ту дитину, можу напевно твердити, що до неї не відноситься жадне обясненє Сїллї'я. Казок про чарівників і джусів не чула і не видїла відповідних ілюстрацій. О здитинїлості старих людей не говорило ся при нїй, а о початку і кінцю чоловіка має дуже звичайні і прозаїчні понятя, а зовсїм не подібні до тих, на яких автор „Студий над дитинством“ опирає свої припущеня. Понеже дотепер початок майже кожної єї близше знавої річи був такий, що єї купило ся, що особливо відносило ся до ляльок, проте судять она що і дїти купує ся. Де і хто їх продає, про те дотепер ще не журила ся. Думаю, що не чує ся компетентною до залагоджуваня так важних справунків, проте дає часом порученя родичам, аби купили єї богато менших і більших дївчинок і хлопчиків. З великим зацікавленєм питала мене колись, чи я єї купила і принесла до дому в пачцї обвинєній шнурком. Як бачимо, в єї системі не грають ангели жадної ролї. О смерті чула, але представляє собі єї яко знищенє якоїсь єзистенції. В тїй гадцї повідомила мене колись, що „стирка умерла“, „філїжанка умерла.“ З якоїсь казочки о сирітцї, що плакала над гробом матери, довідала ся, що умерших закопують в землю, з нїьшої що смерть попереджає недуга, однак поза се не сягають єї відомости о смерті і суть взагалї дуже неясні, бо не видїла ані тяжко недужих, ані умираючих, ані умерших. Не вміє також відріжняти старих людей від молодих, виразу „старий“ і „старший“ уживає зовсїм без зрозумїня, що впрочім у дїтий в єї віці єсть зовсїм природне. Они не мають понятя о довших періодах часу, отже ріжницї віку для них не існують; суть лише ріжницї росту. Се річ так зрозумїла, що може не варта би єї згадувати, если-б не то, що ми дуже часто забуваємо, як то дуже найпростїйші понятя для нас суть для дїтий неприступні. В одній книжочцї, що містить казочки о зьвірятах, пригадує газдинька песикова, що повинен бути чемний, бо має вже два роки. „Покажіть минї мамо, де має два роки?“ — питає мене моя донечка. Се абсолютно не можлива річ витолкувати трилїтній дитинї, що се мати тільки а тільки лїт. Если дїти говорять, що хтось єсть „старий“, то під тим виразом розуміють зовсїм що иньшого, як ми — найчастїйше черти лица, рід чери або спосіб убору. „Чи бабуся стара?“ — питала моя трилїтна мала, вибираючи-сь в гостину до незнавої бабцї, а на твердячу відповідь сказала: „Я не хочу, аби бабуся була стара, хочу, аби мала чисте личко.“ Пізнавши бабцю, почала називати старими жєньщинами, що носять чипок на голові або капелюх завязаний попід бороду.

Натомість дуже інтересує ся kwestєю росту. Се лучає ся у всїх дїтях, бо частї уваги старших о їх ростї, порівнуванє одних з другими, мірянє дїтий, обітницї ріжних приятностей як будуть великі, каже їм уважати сю справу дуже важною. Кожда дитина хоче бути як найскорше великою. Бути дорослим значить не жалежати від нікого і мати цілковиту свободу. Дїти дивлять ся на особи висші від себе з певним поважанєм, подивом і заздростю. Оповіданє о тїм, що будуть робити як доростуть, становить для них наймалїйшу тему

до розмови, тому-ж то в їх умі вскріпляє ся переконанє, що кожда дитина буде колись дорослою особою, хоч о віку чоловіка, о часі взагалї, не мають часом докладнїйшого понятя, як трилїтна дївчинка, о котрій пишу, а котра все, що було, називає „вчєра“, а все що буде, „завтра“.

Впрочім се переконанє творить ся часом ще в епосі, в котрій дїти не розуміють докладно ріжницї між живими, а неживими істотами, як хлопчик Ц., о котрім згадує Сїллї в своїй книжцї, котрий висказав надїю, що єго паличка ще підросте.

Не лучило ся минї однак чути, аби якась дитина припускала, що мати або отець, взагалї хтось дорослий, буде з часом ще більший. Се дїє ся дїлятого, припускаю, що поза певну скалю росту, обіймаючи дїтий ріжного віку, дитина дальших, дуже незначних степенвань не розрізняє і всі дорослі творять для неї одну категорію, особливо що ще не вміє розуміти ріжницї віку. Єсли з того факту, що дїти ростуть, висновує она якесь дальше сягаюче заключенє, то хибя се, що ріст єсть взагалї річню змінною; хто нинї єсть малий, може бути великим, а може і відворотно. Ту входить впрочім в гру ще й чутєвий чинник: дитина вірить в то, чого бажає, а єсли кожда хоче підрости, то не менше мило було би єї, аби рівночасно старші стали дїтьми. Дорілий вік єсть в очах дитини дуже пожаданою еволюцією, родом реформи, докованої на єї користь, котрої принада в значній мірі полягає, як і у многих реформаторів, на заміні роль. Особливо звичайні і мало розвинені уми не запалюють ся до переворотів, котрі вийшли би всїм на користь. Імпонувати тим, котрі нам імпонують, панувати над ними, котрих власти підлягаємо, а часом також висвідчити добродїйство тим, від котрих ми якогось добродїйства дізнали, отсе наймиїлїші бажаня всїх слабих і угнетених. Не тільки загальна зміна відібсн, побільшенє суми загального добробиту запалює менше свідомі уми, кїлька власне мрії о відплатї, о занятю упривїлейованих місць коштом тих, котрі їх тепер займають.

То стремліє дуже сильно обявляє ся в дїтях. Обсервуючи їх забави, видимо, що найрадше відтворюють в них ті слова і дїйства, котрі старші відносять до них і то так дуже, що, пильно нотуючи поступованє дитини в забаві, можна би собі витворити менше більше докладне понятє о виховуючій системі, способі житя і привичках родичів.

Дїти проваджені лагідно і обєшпувані пестощами суть дуже дбалі, добрі і пестотливі взглядом ляльок; противно ті, що бувають часто карані і ганьблені, бють ляльки, ставляють їх в кут і взагалї держать їх коротко. Тому то власне єсть лялька дуже улюбленою забавкою, що дозволяє дитинї грати ролю дорослої особи і виконувати якусь власть. Однак ще радше, як в свїті ляльок, відгравляє дитина ту ролю між живими людьми, оскїлько се єї вільно. Змисл наслідуваня лучить ся ту з стремлієм до відплати, або відвзаїмнюваня за все, чого від других дізнає і тому то, єсли не єсть дуже онесмієна, віддає старшим всї їх науки, ради, перестороги або пестощі. Дитина відчуває висїсть дорослих осіб, але не знає гієрархії і не розуміє виняткових прав. Одна дївчинка, котрій отець казав троха шорстким голосом уступити ся, сказала: „А чи тато просить?“ Інша знов, коли знєтерпєлива мати видала єї категоричний розказ в тїй формі: „Зараз минї се зробити! — відповіла лагідно, але поважно: „Так не говорить ся; треба сказати: прошу, зроби се.“ Правдиву же розкіш робить люблєним дїтям опікуванє ся родичами і відвзаїмнюванє за їх старанність. Моя донечка від часу, коли раз

виділа, як я поховзнула ся на ховзкім хіднику, бояла ся о мене на кождім проході і представляла собі, що провадячи мене за руку, піддержує мене.

Есть се склонність дуже звичайна у дітей, а приміри наведені Сілл'єм майже всі свідчать о тім, що гадка о поменьшуваню досерлих лучить ся з мрією, відплатити ся їм за але і за добре. Так пр. трилітня дівчинка говорить до мами: „Як я буду велика, а ти мала, то я вибію тебе так, як ти мене вибила.“ Хлопчик, маючий півчверта року, говорить часто до своєї мами: „Коли я буду великий, а ти, мамо, мала, то я буду тебе носити, убирати і засипляти.“

Тітка обіцювала дати своїй сестріниці, як підросте, якусь дорогоцінність, на се відповіла їй дівчинка: „А я дам тобі тогди всі мої ляльки, бо ти тогди будеш дитиною.“

Навіть ся перша згадка моєї донечки дасть підтягнути ся під ту категорію. Заповідаючи мині, що буду довбати в носі, як буду мала, думала певно: „Я буду тогди велика і буду тебе перестерігати, а ти переконаєш ся, як то трудно послухати будучи так маленькою дівчинкою“.

Діти відчують дійсно часами, як мало ми їх розуміємо і може длятого хотіли би видіти нас дітьми, щоб нам докладнійше дати відчуті і поняти то, що в їх душах дїє ся.

Склонність так часто подибувана у старших до узнаваня за правду того, що їх бажанням найлучше відповідало би, виступає у дітей о много сильнійше. Цікавість у дитини не єсть в тій степені що у нас стремління до пізнаня правди, бо діти між правдою а уявою не перепроводжують так стислої границі як ми. Єсть то у них радше охота получения в певну звязь подрібних відомостей, котрі вєшли собі присвоїти. Правдоподібність, можливість і певність, то для них дуже близькозначні понятя, вірити і видіти, то майже одно; світ казок, забав і дійсний світ не суть відділені від себе непробитим муром, але так спливають ся і лучать ся, що деколи трудно відгадати, чи дитина висказує свої мрії, чи свої переконання.

Припущєня Сілл'я, що діти витворюють собі цілу систему філософічну, понятє якогось ланьцуха чергових перемін, не видає ся мині неможливим, але мало правдоподібним. Ум дитини так збогачує ся що для новими вражіннями і спостережєнями, так скоро переходить з одної фази в другу, що в найбільше случаях не вєспів би попросту витворити подібної системи. Переконанє о поменьшуваню ся старих людей єсть у дітей властиво гіпотезою, котрої радо хватають ся, бо їм догоджує і відповідає в вній фазі їх умового розвою, але не шукають для неї доказів, покидують же її тогди, коли противні докази самі їм підійдуть на гадку.

Взагалі суджу, що хочаби витолкувати собі різні подібні психологічні загадки, яких обсервованє дітей немало насуває, лекше дійти до ціли через сконстатованє, яких понятє дитині недостає, як через припущєнє в ній таких, о котрих ми не знаємо. Наш погляд на світ і жите людське становить цілість получену льобічно певним ланьцухом сталих наслідків і причин, що правильно за собою сліднують. В погляді дитини суть великі люки, котрі она навгад заповнює, чим може, заключаючи з одної подробиці о другій зовсім довільно, не ограничувана правами природи, котрих не знає. Звідси витворюють ся в її умі деякі оригінальні, в наших очах зовсім дивачні понятя.

Не всі діти доходять до тих самих результатів, се залежить від індивідуальних власностей ума і темпераменту, а такі індивідуальні різниці ви-

ступають у дїтий може сильнїйше як дорослих, хоч би для того, що они не перейшли ще через жадну школу. Темперамент уявляє ся у них свободнїйше, інстинкт грає найбільшу роль і для того лише через обсервоване дїтий можемо навчити ся розрізняти в людській природі то, що становить вї вроджені склонности, від набутих моральних і умислових привычок. Бог видить, що на тїм пунктї нинї ще дуже часто поповнюють ся ошибки і нераз інстинктом називаємо то, що чоловік великою бідою і трудом, хоч ще в дуже вчаснім дитинстві, собі присвоїв.

Лікарі шкільні в Берліні.

В послїдних часах постановив магістрат міста Берліна, завести в деяких школах народних берлинських на разї на пробу інституцію шкільних лікарів.

Обовязком лікаря шкільного буде передовсїм кожду, до школи вступаючу дитину, перед записом розслїдити, чи она взагалї може учащати на виклади. На жадане директора школи буде лікар обовязаний розслїджувати стан здоровля і тих дїтий, котрі в часї науки з причини хвороби не можуть учащати до школи. Надто буде обовязком лікаря видавати свою гадку що до сконстатованих або лише підозрілих случаїв хвороб заразливих, а також що до уряджень і знарядїв, які в будинку шкільнім находять ся, о скілько такі можуть принести шкоду здоровлю учителям і ученикам.

Що дві недїлї має лікар в будинку шкільнім відбувати конференції з учителями, при котрих має їм на питанє удїляти рад і вказівок, а надто розслїджувати стан здоровля дїтий представлених єму на конференції.

В порозуміню з директором має лікар шкільний від часу до часу звиджувати всї убїкації шкільні, а передовсїм салї викладові перед наукою і підчас неї, і представити директорови достережені браки гігієнічні. Крім того мають лікарі шкільні збирати ся від часу до часу на наради, в часї котрих мають обговорювати справи дотикаючі гігієни шкіл поручених їм опіці. Лікар мусить мешкати недалеко школи, в котрій він яко лікар шкільний фунтує, щоб на кождий случай міг нести скороу поміч.

На разї постановлено утворити 20 посад лікарів шкільних в 25 школах положених на передмістях Берліна, і то посеред найбіднїйшої людности, де, як відомо, обставини здоровля суть найгірші. Платню постановлено на 500 марок річно від школи з застереженням, що одян лікар більше як 4 шкіл не може мати в своїй опіці.

Тота інституція увійде в житє правдоподібно з днем 1. цвїтня 1899 р.

Про осипку (шкарлятину).

Супротив того, що на ту хворобу тепер дуже много дїтий западає, уважаю за відповідне подати за д-ром М. Е. до відомости учителїв а за їх

посередництвом і родичам кілька слів о повстанню осипки, епіпере бігу і способі охорони від зараження ся :

Шкарлатина (осипка) є хворобою горячковою, заразливою. Діти заражують ся найчастійше через безпосереднє зіткненє з хорими, а часто і в наслідок уживаня предметів, як одежі, забавок і т. п., яких уживали хорі на шкарлатину; нерідкі суть теж случаї, що хворобу принесено з книжками до читаня або з стравою, особливо з молоком. В однім місті розпочала ся шкарлатина від того, що хлопець бавив ся на возі вистеленім соломою, котрий приїхав з села, де панувала осипка. Епідемія тота діткнула в тім місті 200 дітей з 14% смерті.

Осипка не показує ся відразу, она розвивавсь довго. Час розвитку єї триває 4—7 днів. В тім часі тратять діти гумор, не хотять бавити ся, терплять на нестравність і вертають часто. Сей послідний обав є дуже важний, як не менше і обав болю горла.

Доперва потім виступає посеред дрозів і високої горячки властива осипка. Она починає ся на шиї і грудях а в слід за тим обсиплює ціле тіло, не виймаючи лица. Осипку ту творять дрібонькі тузки шкарлатино-червоні, густо розміщені. Крім того видно в горлі особливі зміни, іменню запалене плівкове (діфтеричне) по обох боках горла, на мягкім піднебіню і в носі. Се триває 3 дни, потім уступає горячка поступенно, осипка блідне і починає лущити ся. Лущенє відбуває ся або дрібними частинами, на вид отрубів з мелева, або більшими платами, так що шкіра пр. в рук стягає ся так, як палець рукавички. Стан такий триває коло 7 днів. Шкарлатина є кожного часу дуже заразливою, найбільше але в тім часі, коли лущить ся, т. є. тоді, коли хорого уважаємо вже цілком здоровим і коли єго вже трудно вдержати в постели.

Заразитись можна теж від всяких знарядів і предметів, котрих хорий дотикав ся. З сего виходить, що найліпшою охороною від заслаблення є ізоляція. В часі епідемій не треба дітей посилати ані у школу ані на місце забави; треба теж заборонити, щоби діти до нікого не ходили і до них ніхто, надто не дозволити, щоби діти кого небудь по руках або лиці цілювали, навіть родичів. Комнати треба зимою і літом провітрювати і розпилювати два рази на днину 5% розчином кіслоти карболової за помочию розпиляча, або приряду інгаляційного Сіглі. Діти повинні три рази в день полокати горло водою дуже соленою (ропою).

На случай, скоро покажуть ся звістунн хвороби, треба дитину від других розлучити (ізолювати), осторожність подвоїти, а дитину тримати розлучену так довго, доки лікар не орече, що небезпеченство закаження минуло і доки докладна дезінфекція не зістане переведена.

Передовсім належить глядіти на одєжу, постіль і білизну, котрі перед ужитєм треба виварити в лузі і випрати. По виздоровлію треба дитину тримати кілька тижнів дома з тої причини, що можуть показати ся хвороби наслідні, як запаленє почек, поражєня і т. п. — Скоро хвороба кінчить ся смертию, не треба уряджувати шумних похоронів і стип але перевести строгу дезінфекцію.

Така дезінфекція обнимає крім меблів і урядженя домашнього, також стіни і підлоги. Стіни належить вичистити хлібом і скропити 5% квасом карболовим, а підлогу добре змити таким квасом. Менше ужиточні річи треба спалити, а меблі злити квасом карболовим. Доперва тоді можна надіяти ся, що небезпеченство закаження минуло.

Стан виховання публичного в Галичині в р. 1897/8.

Із справоздання Ради шк. краєвої предложеного Соймови краєвому виймаємо сльідуючі дати :

А. Про народні школи.

На науку щоденну обовязкову учащало в р. 1897/8 дїтий в в. шкільнім від 6—12 лїт в школах публичних 582.956, в школах приватних 27.570, в школах середних 6.555, учило ся дома 9.681, разом: 626,762 дїтий — в порівнянню з минувшим роком о 24.780 більше.

Обовязаних до учащання на щоденну науку в громадах, що мали власні школи, або що належали до обрубу шкільного спільно з другими сусїдними громадами було загалом 864.649 дїтий. З того виходять, що не користало з науки 237.887 дїтий.

Число дїтий, учащаючих на науку щоденну, зросло вправдї о 24.780, се але мала потїха в порівнянню з числом дїтий в десятеро більшим, котрі з науки не користали, бо або школа була замкнена з причини браку учителїв або она находила ся так далеко, що було просто неможливим учащати до неї.

Гірше представляє ся теперїшний стан, скоро порівнаємо число дїтий, учащаючих до школи, з загальним числом дїтий в краю. Пісьля спису людноности з р. 1890 число дїтий в віку 6—12 лїт, виносило 919.236. Мусимо припустити що в р. 1897/8 зросло се число до мільона, з того виходить, що ріжниця між числом учащаючих а обовязаних учащати виносить що найменше 373.000 дїтий.

Се число однак не означає число будучих анальфабетів, бо в громадах, в котрих нема ані учителя ані школи, учать ся дїти зимою по хатах у приватних учителїв, в насьльїдок чого набувають вправи читання а часом і писання.

Число шкіл публичних народних виносило 4191 (без шкіл вправ при семинариях), поміж тими було незорганїзованих 57. Шкіл нечинних було 480, поміж тими таких за для браку учителїв 201, а з причини браку будинку і учителя 279. В порівнянню з минулим роком було шкіл чинних більше о 55. Число шкіл нечинних з причини браку учителя зменчило ся о 56, з причини браку будинків і учителїв зросло о 31; длятого властиво поліпшило ся о 25,

В загальнім числї 4191 шкіл публичних (чинних і нечинних — без семинарий) було польських шкіл 2051, руских 2111, нїмецких 29. Нечинних польських було 155, руских 321, нїмецких 4.

Посеред чинних шкіл було 2709 однокласевих (менше о 30), двокласевих 597 (більше о 61), трикласевих 56 (= як минув. року) чотирьокласевих 158 (більше о 21), п'ятикласевих 113 (менче о 1), шестикласевих 45 (менче о 10), видїлових 33 (більше о 14).

Число учителїв і учительок в школах публичних рївнає ся 7.234, в порівнянню з минувшим роком більше о 387. З патентом учительським було 4.976 (більше о 231), з іспитом зрілости 1.095 (більше о 91), без формальної квалїфікації 1.163 (більше о 65). Учителїв і практикантів було 3,983 (більше о 82), учительок і практиканток 3.503 (більше о 324).

Стан будинків шкільних, котрих в 3.711 був сльідуючий: дуже добрих 1.171, добрих 1.085, відповідних 787, невідповідних 668. Дуже добре уряджене було в 729 школах, добре в 1.684, відповідне в 1.077, невідповідне в 221.

При 2.585 школах в город або поле до ужитку учителя, а в 2.519 до ужитку моledіжи. 3.000 шкіл мало бібліотеку для учителя, 1.786 для моledіжи.

В найконечніші прибори наукові було вивінованих шкіл: 514 дуже добре, 1.762 добре, 1.273 достаточнo, 173 недостаточнo, а 25 не мало ніяких приборів.

На науку доповняючу в віку від 12—15 літ учащало 100.951 дїтний, а обовязаних було 2,126.648 в громадах, в котрих суть школи, або котрі належать до звязку шкільного з громадами сусідніми. В цілім краю було в тім віку в р. 1890 загалом 432.414 дїтний. Тепер в їх може вже пів міліона. На науку доповняючу учащало отже менше як половина обовязаних, а може тільки пята часть існуючих. Вправді учащає часть тої моledіжи замість на науку доповняючу, до шкіл видїлових, заводових і середних, але догичне число в надто мале і не много впливає на разичий стосупок межи числом обовязаних а числом сповняючих обовязок.

Видатки на школи народні виносили в р. 1897 з фонду шкільного краєвого: 3,564.373 зр., — з фонду шкільного міста Львова; 259.597 зр., — з фонду емеритального 282.852 зр., — з фондів шкільних місцевих: звичайні видатки 890.903 зр., надзвичайні; 334.270 зр. — разом: 5,331.996 зр. — По потрученю кількох квот виписаних два рази в фондї краєвім і фондах емеритальнім і місцевім в сумі 145.189 зр. — покаже ся загальна сума видатків 5,186.807 зр.

Б. Про семинарії учительські.

Семинарій учительських мужеских було в Галичині в р. 1897/8 разом 9, іменно: в Кракові, Тарнові, Решові, Львові, Станїславові, Тарнополи, Самборі, Кросні і Сокалі. Учеників записаних було разом 2.226. Найчисленнїйша була Львівська, бо числила на початку року 365 учеників, і Тарнопільська, бо числила 313 уч.: найнижше численна Кроснянська з 125 учениками і Сокальська з 137 учениками. Дві посьлїдні мали головнo ддятого менші числа учеників, бо заложені доперва перед трема роками не мали ще четвертого курсу. При кіньци року було учеників 1986. Убуло 237. В тім на курсї приготовляючїм 79.

В тім загальнім числі 2.226 записаних учеників було рим. кат. 1.516, гр. кат. 593, еванг. 3, жидів 114. Лиш в Тарнополи переважало число учеників гр. кат. 136 над рим. кат., 133 і в Сокалі 71 над 62. — Учеників жидів записаних було більше лиш в Тарнополи 44, в Станїславові 23 і у Львові 22.

Семинарій жіночих було три, іменно в Кракові, Перемишлі і Львові. Записаних було в загалі 690 учениць. Межи тими було 586 рим. кат. 86 гр. кат, 1 еванг. і 17 жидівок, при кінци року лишилось 667. Убуло лише 23.

Що до результату класифікації в семинаріях мужеских з 1898 р. класифікованих репробовано 202 то єсть 10.1%, в семинаріях жіночих з 667 учениць репробовано 5, то єсть 0.75%. З того можна вносити, хто ся пильнїйше до науки прикладає. — Найбільше репробовано учеників в Тарнополи, бо 45 на 278 класифікованих, то єсть більше як 16%. Найбільше репробовано на курсї I, бо 22 на 75 класифікованих.

Іспит зрілості складало в семінаріях мужеских учеників публичних 278, екстерністів 142, разом 420. З учеників публичних репробовано 31, з екстерністів 40. За зрілих узнано загалом 349.

В семінаріях жіночих складало іспит зрілості учениць публичних 160, екстерністок 144. З перших репробовано 6, з других 28; узнано за зрілих загалом 270.

Стипендістів в семінаріях мужеских було з фонду краєвого 1.021 і ті одержали загалом 74.000 зр., з фонду державного 366 учеників і ті одержали загалом 30.000 зр. В семінаріях жіночих стипендісток було загалом 252 і ті одержали разом 16.000 винятково лиш з фонду краєвого.

Іспит кваліфікаційний до шкіл народних складало в році 1897/8 мужчин 237, (більше о 40, як в році попереднім), женьщин 304 (менше о 5). Признано патенти кваліфікаційні 210 мужчинам і 280 женьщинам, разом 490.

Крім семінарій публичних, єсть одна приватна у Львові. Наука відбуваєсь тут зовсім після статуту організаційного семінарій публичних. В других містах, як в Ярославі, Решові, Станіславові, Стрию суть також приватні заведеня наукові жіночі, устроєм своїм і пляном науковим зближені значно до семінарій публичних, они улегчуют ученицям приготоване ся до іспитів зрілості.

Належить згадати о інтернатах при семінаріях. В році 1897/8 було у всіх інтернатах мужеских 361 учеників, в році біжучім зросло число до 539 о 176, в інтернатах жіночих було 116, а єсть 150, більше о 34. Тепер майже $\frac{1}{3}$ учеників і майже $\frac{1}{4}$ учениць має поміщене в інтернатах.

Зріст числа інтернатів мужеских завдячує ся кураторії фонду Товарищского в Решові, котра віддала до безплатного ужитку новий двоверховий дім з цілим внутрішнім урядженем. Тут дістало поміщене 120 інтерністів. В Тарнополи і Кросні не ма до тепер інтернатів.

На закінченє одна увага: Число учениць, котрі в біжучім році аложили іспит зрілості в порівнянню з числом року минушого єсть більше о 21 (зросло з 314 на 335). Однак в році 1897/8 вступило до заводу учительского лиш 156, а в біжучім році лиш 182. Се доказ, що цілею учащаня до семінарій жіночих в значній части не єсть зовсім завід учительский.

В. Про гімназію.

З кінцем року шкільного було 29 гімназій правительственных і одна приватна (Єзуїтів в Хирові), з правом школи публичної. З тих 29 було в Кракові 3, у Львові 5, (з тих одна руска, одна німецка), в Перемишлі 2 (одна руска, одна польска). Гімназія в Коломиї переобразовує ся на 2 заклади, так як рівнорядні класи мають виклади рускі і стоять під особним зарядом. Осібний заряд в осібних відділах мають єще незвичайно переповнені гімназії: св. Анни в Кракові, IV. гімназія і гімназія Франц-Іосифа у Львові.

З почтком року шкільного 1897/8 було записаних 16.441 учеників, о 898 більше, як попередного року. Найбільший приріст був в гімназії Фр. Іосифа (123), св. Анни в Кракові (115), на Подіуржу (93), в Стрию (72).

В 5 гімназіях у Львові було всіх учеників 3.365 в 40 класах головних і 35 рівнорядних. Найбільше переповнена є гімназія IV. у Львові; числить она 853 учеників, а іменно 490 в класах головних, а 363 в рівнорядних. Всіх класе було в тій гімназії 18. — Гімназія Франц-Іосифа має 810 учеників

і 17 клас. — Руска гімназія має 522 учеників в 13 класах, а німецька 402 учеників в 11 класах.

З гімназій на провінції найчисленнішою була та в Решові, було в ній 807 учеників в 15 класах.

Гімназія руска в Перемишлі числила 382 учеників в 10-и класах.

Після релігії і обряду було з кінцем року шк. 1897/8: учеників рим. кат. 8.865 (61%), гр. кат. 2.810 (19,3%), жидів 2.717 (18,7%). Найбільше гр. кат. учеників було в рускій гімназії у Львові, в такій гімназії в Перемишлі, надто в гімназії в Коломиї (235), в Тернополі (220). Жидів було найбільше в Бродях (213), в німецькій гімназії у Львові (202). Цікавим є те, що число учеників жидів є мало що менше від числа учеників гр. кат. Найбільше жидів учало до гімназій східної часті Галичини.

Після народности було: Поляків 11.484, (79,1%), Русинів 2.656 (18,29%), менше як учеників гр. кат.), Німців 261 (2,48%). Тільки жида в гімназії в Бродях і німецькій у Львові записали ся до Німців, решта до Поляків.

Сили учительські в р. 1898 в гімназіях складали ся: з 30 директорів, 47 катихетів, 397 професорів і учителів і 215 заступців учителів, разом 689. Найбільше сил учительських було в гімназії св. Анни в Кракові (40).

Видатки звичайні, преліміновані на р. 1898 на гімназії державні державні в Галичині виносили 1,086.400 зр. В порівнянню з квотою, прелімінованою в цілій Австрії в високости 4,879.000 зр. випадало на Галичину 22,2%.

З оплати шкільної в р. 1897/8 зібрано в гімназіях разом 180.880 зр. Учеників, що складали цілу оплату було 5.103, половину 9, увільнених від оплати 9.064.

На прибори наукові зібрано 30.286 зр., а іменно з таксн вступної 9.794 зр., з цілорічних датків від учеників 16.145 зр. решту з фонду наукового і з датків громадських.

Середні школи для молодіжі жіночої суть приватні, — они з'організовані будьто, яко гімназіяльні з пляном зближенням до ияну наукового, обовязуючого в гімназіях, будьто яко школи приготовляючі до висших шкіл гімназіяльних.

Приватна гімназія жіноча в Кракові мала дві класи, відповідаючі класам V і VI в гімназіях мужеских. Сего року додано класу приготовляючу. У Львові є таких приватних курсів приготовляючих 2.

На утворенє подібних курсів позволено в Перемишлі і Станіславові.

Г. Про школи реальні.

Шкіл реальних було в році 1898/9 шість: в Кракові, у Львові, в Станіславові, в Тернополі і Тарнові. В Тарнові доперва дві класи. В усіх школах разом було записаних 2.451 учеників, а іменно в чотирох нижших класах 1.917, в трех висших 524. В порівнянню з попереднім роком прибуло учеників 356.

Клас головних було 31, рівнорядних 23, разом 54. З того видно, що в школах реальних єсть переповненє, особливо в Кракові і у Львові. В Кракові єсть клас рівнорядних 9. Перша, друга і трета суть потрібні, четверта, пята і шеста подвійні. Разом єсть 812 учеників. У Львові єсть клас рівнорядних 7. Перша і друга класи потрібні, трета, четверта і пята подвійні. Учеників єсть 670.

В Станиславові суть також три класи рівнорядні, а учеників 42⁰.

В Тернополи чотири класи рівнорядні, а учеників 385.

В двох класах перших в Тарнові єсть вже 112 учеників.

З кінцем року шкільного 1897/8 було учеників разом усіх шкілах 1.956, з тих під взглядом релігії було обряду рим.-кат. 1.386 (70·8%), гр.-кат. 184 (7·7%) жидів 386 (19 7%).

Найбільше учеників греко-кат. було в Тернополи, бо 66 на 319 загалу, у Львові 49 на 587 загалу. Жидів найбільше в Тернополи, бо 140, в Станиславові 96, в Кракові 83, у Львові 59.

Під взглядом народности було Поляків 1.776 (90·8%), Русинів 136 (6·9%), Німців 26 (1·3%), Чехів 18 (0·9%).

Сили учительські складали ся з 4 директорів, з 4 катихетів, з 51 дійсних учителів і з 36 заступників. Разом було 95. В Кракові було 20, у Львові 26 осіб.

Видатки предліміновані на рік 1898 на школи реальні виносили кругло в Галичині 142 000. Супротив видатків в цілій Австрії в сумі 1,976.298 виносило то 7·17%.

З оплати шкільної від учеників зібрано разом 23.670 зр. Складаючих цілу оплату було 725 учеників, увільнених зовсім було 1.200.

На прибори наукові зібрано з такс вступних 1.318 зр. з щорічних додатків 2.178, з додатків громадських 1.945, разом 5.441 зр.

Карність в школі.

Справедлива школа то підвалина
супокою суспільного.

В статі про справедливість в школі, поміщеній в ч. 24. Учителя з р. 1898 старав ся я виказати, як конечним чинником виховавчим в справедливість оперта на любови, і то так в школі як дома — справедливість котра викликає довіра, отвирає серця, запевнює вплив на умисл молодіжи.

Не треба однаковож судити, що справедливість виключає кару і карність, — ні! Безкарність була би несправедливістю, она завела би одиниці зіпсуті на бездорожя, а для позісталих була би она найбільшою кривдою, бо запевнила би панованє самоволи і злим інстинктам.

Вяжучись в товариства, інституції і суспільности мусять люди піддатись певним законам, а де суть закони, там мусять бути і їх консеквенція — карність.

Закони, а тим самим і карність, обовязують всіх членів суспільности чи інституції; ніхто з під залежности не може усувати ся, зарівдо ученик, учитель, як і управитель закладу.

Щоби закони а в слід за ними і карність були шановані і не викликували протестів, мусять они опирати ся на глибокім почутю справедливости, мусять мати на ціли тільки-добро суспільности чи інституції, для котрої они установлені зістали, мусять зачерати свою мудрість з чистої керниці законів природних.

Карність в школі і то неумолима, мусить існувати, але она мусить бути заєдно консеквентна, повна любови, батьківська, готова проєстити, скоро тільки окажется пізнане вини; карність тота мусить вистерігати ся передовсім мотивів посторонних, личних, котрі не мають опертя в підставах здорової педагогії.

Рішучість і консеквенція в поступованю — се перворядні чинники при вимірі кари, — де они суть, там число кар зменьшає ся, переступства не доходять розмірів незвичайних, ало зістає вже в самім зароді переломане.

Консеквенція є конечною не тільки в караню, але також в заповіданю кар і остеріганю перед ними. Молодіж повинна відчувати, що се, що єї поручає ся, що єї наказує ся, має на цілі єї добро, що се, чим ся єї грозить, перед чим ся єї остерігає, — буде точно виконане.

Супротив того повинен той, хто видає якесь розпорядженє або ограніченя закона, добре застановитись над тим, чи справді добро молодіжи вимагає того і чи має він досить енергії, щоби слово ввести в діло.

В школах середних загроженє острійшими карами повинно відбувати ся в присутности родичів або опікунів, се впливає більше на молодіж, бо покликає родичів до співділання в тій цілі, щоби недопустити до того, щоби кара не зістала не виконаною.

Один з управителів закладу наукового не поперестає на устнім остереженю, але відбирає від учеників письмєнне запевненє, що (ученик) знає, що така а така кара чекає на него за провину. Деклярація тота відчитана голосно через ученика самого, робить звичайно на ним сильне вражінє.

Почутє справедливости є вроджене, супротив того відчуває молодіж сильно знасиленє єї; одна кара вимірена неслухно з причини посторонних відверне сотку сердець молодечих від караючого.

Не перечу, що вимір справедливости в школі є трудний і зависить від дуже многих різнородних обставин, які не дають ся уняти в ніякі приписи, супротив того зовсім природно, що кара не повинна залежати від кожного учителя з осібно, але повинна концентровати ся в досвідчених руках управителя закладу. З сего знов слідує, що управителем школи повинен бути чоловік, котрий не тільки посідає відповідний степєнь науки, але теж і конєчну практику адміністраційно-педагогічну.

Хоч би учитель був найліпшим дидактиком, знаменитим ученим, хоч би був найліпшим психологом, не дає ще запоруки, що буде тактовним управителем закладу, наколи не відбув відповідної практики.

Вельми пожаданим є, щоби учителі тактом своїм запобігали переступствам, які можуть лучити ся, памятаючи, що зажалєня внесені до висшої інстанції суть доказом безсильности і недостаточного впливу.

Карність повинна спочивати, як повисше сказано, в руках управителя закладу; він повинен до того уряду не тільки мати спосібности, але знати індивідуальність кожного ученика, єго родяні і суспільні умовини житя, повинен оцінювати переступства відповідно до індивідуальности учителя і товаришів ученика. Ніяка поважнійша кара не повинна назначеною бути без єго рішеня, без личного подрібного розсмотру; до тих зачисляємо виданє зі школи і ще декуда уживані кари тілесні.

Передовсім зазначу, що кара тілесна є для мене лично відражаючою; кара тілесна, після моєї гадки, ображує караючого, доказує що караючий не може і не уміє морально вплинути на караного; мимо того признаю, що лу-

чають ся одиниці в віку передшкільнім так занедбані, або так фалшиво проваджені, що самотнім способом, щоби їх приневолити до пошанованя прав шкільних, є кара і то тілесна.

Амбіція ученика не може бути в тім случаю, як се кажуть „убитою“, так як она з певністю в такій одиниці не існує, бо коли би она її мала, можна би за її посередництвом впливати і не допустити до кари тілесної. Кара тілесна, будьто для своєї вразливости, будьто задля винятків таких, яких її треба уживати, повинна відбувати ся в присутности родичів, а ще ліпше повинна виміреною бути рукою вітця або опікуна, і то не дома, але в будинку шкільнім.

Се все допускаю лиш на той случай, що кара є консеквентною, що індивідуальність хлопця була предметом обсервації і застановлена, що в кінці не була горячково наложена, але що її попередив ряд средств, котрі викликали на хлопця вражінє, що він сам признає слухність кари.

Кара мусить бути логічним наслідком переступства. Молодіж мусить бути молодішою; було би зле, наколи би она не мала фантазій життя. Судити і карати можна її, а навіть треба, не можна але її безглядно пиятувати, хоч би она дуже тяжко согрішила; житє перед нею довге а буди молодости може она ще многократо винагородити. Чи практика життя не переконує нас що нераз з так званих урвитель в виростають найдіяльніші люди?

Найліпшим лікарством на сваволю молодіжи є праця, до неї треба завжди звертати молодіж, для неї нехай она з'уживає свій огонь молодечий, через працю нехай она служить добру суспільности.

Завданє школи в тім взгляді є велике, буде але в наслідках недостаточне, если суспільність, посеред котрої молодіж живе, не прийде школі з помічю. Обовязком людей дозрілих є вспирати молодіж, освічувати її правдами черпаними з наймудрішої книги досвіду житєвого, хоронити її від таких доріг, на котрих она може пропасти; скорше і радше запобігати переступкам як карати; а карати тільки в крайній потребі, і то більше для прикладу, як для кари, а если вже карати треба то завжди з любовію вітцівською.

Карність рішуча і консеквентна, оперта на справедливости — зродить супокій, забезпечить права одиниці, забезпечить пожиток з праці збірної.

В справі органу руского товариства педагогічного „Учитель“

помістило „Діло“ слідууючу допись:

„Одинокий орган у нас, що трактує про справи педагогічні, се „Учитель“ видавництво руского товариства педагогічного. В „Ділі“ від часу до часу подавано зміст поодиноких чисел „Учителя“; на жалє виходив він тільки два рази на місяць, а як довідуємо ся з певного жерела, він уже одинадцятий рік стоїть більше жертволюбивною поодиноких людей, що працюють над его змістом, ніж передплатаю.

Давно у нас якось веде ся! Руских шкіл маємо велике число — кожда школа має право і обовязок передплачувати до своєї бібліотеки педагогічну часопись, отже учителі могли би, передплачуючи „Учителя“, без найменшого

вкладу зі свого боку, не тільки підпирати ціли руского товариства педагогічного, але і придбати собі в рідній мові крім загальних відомостей, потрібних кожному освіченому чоловікові, ще й неодну відомість входячу спеціально в ресорт їх знаня. Тимчасом по наших руских школах заповнюють за рускі гроші бібліотеки шкільні польські часописи педагогічні, а орган руского товариства педагогічного нехай оттак собі животіє! Може нам хто скаже, що се тому, бо „Учитель“ не редагований як слід. Ми на се скажемо: вибачте, се неправда. Ми умисне перечитували кожде число „Учителя“, а попри него й письма польські, і умисне здержували ся з осудом, аж під кінець року, щоби нас хто не посудив, що заздалегідь хвалимо своє в ціли реклями; отсих кілька стрічок подаємо доперва по появленню послідного числа „Учителя“, бо хочемо, вказуючи на его цілий зміст за 1898 рік, виказати, що він вповні відповів своєму завданю, а при сій нагоді виказати, що „Учитель“ містить в своїх стовпцях статі такі, що не тільки змістом цікаві, але просто родичам і виховавцям пожадані і до знаня конечні.

В тій ціли наведемо тут тільки деякі статі з „Учителя“ за 1898 рік: І так: професор о. Ант. Глодзінський укінчив довгий ряд своїх статей про „Огород шкільний“. Хоч заголовок тих статей: шкільний, мимо того се праця, котра повинна находити ся в домі кожного чоловіка, що плекає садовину і огородину. Ціла тая праця числить около 10 аркушів друку; задля розповсюдження видало товариство її передруком, тож і небавом появиць ся она в книгарській розпродажі. „Огород шкільний“ се перша і одинока праця в рускій мові, оперта на фахових найновіших розслідах. Поменших статей змісту загально поучаючого і цікавого находимо в кождім числі доволі. Ось заголовки деяких: „Сила книжок“, Наукові розсліди над душею дитини“, „Провина і кара“, „Уваги і гадки о домашнім вихованю дівчат“, „Моральне значіне вправ фізичних“, „Значіне гімнастики в вихованю молодежи, а передовсім дівчат“, „Публичне вихованє“, „Оден день в американських школах“, „Гроші в руках дітей“, „Справедливість в вихованю“, „Француске народне шкільництво“, „Школи народні в Вашингтоні“, „Жите і наука в французских семинариях для учительок“, „Ради педагогічні“, „Учитель народний в Швайцарії“, „Етнольоґія Різдва“ і т. и.

Ми навели тільки де-що з „Учителя“ за 1898 рік, а вже і се поучує нас доволі про зміст „Учителя“ і его ціли. Коли-ж скажемо, що передилата річна на „Учителя“ виносить всего 3 зр., то покаже ся, що ніяка часопись не подає за ті гроші тільки цікавого і пожаданого материялу для кожного просвіченого чоловіка. Се уважаємо за відповідне піднести в справі видавництва нашого товариства педагогічного в ціли заохоти наших Родимців, щоби підпирали видавництво „Учителя“, котрий виходить два рази в місяци (5-ого і 20-ого кожного місяця) під редакцією професора Володимира Шухевича. Передилату належить висилати до Адміністрації „Учителя“ : Львів уліця Вірменська 8, всякі-ж письма до Редакції: уліця Собіщини 7*.

Шкільництво в Австрії.

Народне шкільництво. В 1848 році ходило в Австрії до народних шкіл 1,425.000 дітей, в 1875 р. 2,150.000, а в 1896 р. 3,400.000

(1,700.000 хлопців і 1,690.000 дівчат). Кошти народного шкільництва виносили в згаданих літах: 2,800.000—9,000.000—45,000 000 зр. Не ходило до школи в тих літах: 32, 20 і 8%; з того в Галичині 85, 72 і 23 процент, а на Буковині 86, 79 і 24 процент. Анальфабетів, що переступили 6-ий рік життя, було в відношенню до загалу людности в 1848 році: в півній Австрії 38 процент, в Галичині 88 процент, на Буковині 90 процент. В 1886 році було їх в цілій Австрії 21 процент, в Галичині 60, на Буковині 70, а в Чехії 4 процент. Учительський персонал в цілій Австрії числив в 1848 році 18.980 осіб, а в 1896 році 70.000 (між тим 19.040 учительок).

Середні школи. Міністерство просвіти оголосило статистичний виказ публичних гімназій і реальних шкіл в Австрії із сего року шкільного. Гімназій є 196 з 64.653 учениками а реальних шкіл 97 з 30.437 учениками, отже середних шкіл взагалі є 293 з 95.090 учениками. — Гімназій повних є 176 а неповних 20; удержують їх: 151 держава, 9 краї, 10 міста, 4 єпископи, 13 чини монаші, 5 фонди а 7 приватні особи; викладовий язык є: німецький в 105, чеський в 45, польський в 25, утравістичний в 11, італіянський в 4, руский в 2 гімназіях. — Шкіл реальних є: 72 повних а 25 неповних; удержують їх: 64 держава, 24 краї, 5 міста, 1 греко-східний релігійний фонд буковинський, а 3 приватні особи у Відні; викладовий язык є: німецький в 62, чеський в 25, польський в 6, італійський в 3, а сербо-хорватський в 1 школі реальній. (Що-до руских шкіл середних — то замітне поперед усього те, що Русини не мають ані одної школи реальної; гімназій мають всего лиш дві (у Львов; і в Перемишлі); рускі паралельки в Коломиї і паралельки в Тернополи числять ся до гімназій польських; між мішаними 11 гімназіями є одна руско-німецька в Чернівцях; на прочі 10 мішаних гімназій складають ся передовсім словінсько-німецькі, а також румунсько-німецька в Сучаві.

О П О В І Щ Е Н Ї.

Іспити кваліфікаційні в лютевім речияци перед ц. к. іспитовою комісією у Львові розпочнуть ся 3. лютого, — в Станиславові 3 лютого, — в Перемишлі 16 лютого с. р.

Дзвінок ч. 1. видавництво Руского товариства педагогічного містить в собі: Святий вечер — С. Яричевского; Китайська яблунка — 5-ки; „Дзвінок“ — С. Яричевского; Учені розмови Никольца з татком (Доля гал.-руского письменства від 1860 року) — Ост. Макарушки; Малі герої — Віри Лебедової; Запросини до передилати на р. 1899.

В канцелярії „Руского Товариства Педагогічного“ при улиці Академічній ч. 8.

можна купити слідуєчі видання:

1) Образкові видання.

Звіринець	10 кр.
Гостинець	10 „
Забавки	10 „
Менажерия	10 „
Робінзон	40 „
Квіточка	20 „
Віночок	20 „
Кобзар Тараса Шевченка	20 „
Франко: Лас Микита 2-ге цілком перероблене виданє	50 „
Мірон: Пригоди Дон Кіхота	40 „
Наші зв'їрати	40 „
Діточі вигадки ч. 1	30 „
„ „ ч. 2.	30 „
Забавки для дітей	45 „
Мала менажерия	30 „
Велика менажерия	40 „
Нашим дітям ч. I.	40 „
„ „ ч. II.	40 „

2) Видання без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV. оправні 20 кр., без оправи	10 „
Китиця желань 2 розширене виданє	20 „
Ів. Франко: Абу каземові Канці	20 „
Учитель на р. 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896	2 кр.
Давінок на р. 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897,	3 кр.
Ів. Левицкий: Попались, Різдвяні сценки	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяра	20 „
Від Бескида до Андів	10 „
В. Чайченка: Олесь; Байки; Кожар; Два оповідання по	5 „
Дума про книту Кобзаря	5 „
О. Нижанковський: Батько і мати, дос'ївнї для дітей з фортен	10 „
Леонїда Глїбова: Байки	5 „
Днїпрової Чайки; Капка про сонце та его сина; Писанка по	5 „
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Дос'ївнї з фортен	10 „
Мала етнографічна України-Руси	20 „
Гордієнко. Картагенці і Римляни	20 „
Юлії Верне. Подорож довкола землі	60 „
Барановський. Приписи до іспитів	20 „
Молитвенник народний, в полотно оправлений	20 „
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогіки	60 „
Василь В-р Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до краю великанів	25 „
Остап Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 „
Мальота. Без родини	40 „
Віра Лебедева. Прогулька	5 „
Гостинець дітям	25 „
Др. Мандибур. Олімпія	35 „
Сальо. Непос для III. кл. гімн.	65 „
А. К. Робінзон неіастрований	10 „
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 „
Тарас Шевченко. Кобзар для молодіжи	1.20 кр.
Др. Пачовський Мих. Замітки до науки рускої мови в середніх школах	30 кр.
„ „ Вилини і думи	10 „

Всякі замовлення висилають ся скоро і точно.

Передилата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р Г А Н

РУССКОГО ТОВА. ПЕДАГОГИЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Администрация
ул. Вірменська
ч. 8.Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Наука о характерах в приміненію до вихованія.

Образованя характеру — се угольний камінь цілого вихованя; для кожного настоятеля молодіжи, для кожного вітця, матери, чи учителя не може бути важкішою справи над пізнане добрих і злих склонностей дитини, а потім і пізнане средств, ведучих до розвинення одних, а придушення других. Жадна отже праця в приміненію до етольної т. є. науки о характерах не єсть без вартости для педагога, особливо коли побіч kwestий психольогічних узвглядняє також kwestії виховавчі. Такою єсть власне послідна книжка Фридриха Керра, котрої уваги гідний зміст приневолів нас до отсеї статі.

I.

Слово „характер“ має в звичайній і науковій мові різне значінє. Деколи висказ „характерний чоловік“ означає для нас особу о сильній, незломній волі, назвою „без характеру“, п'януємо всіх людей без енергії і витривалости. Іншим разом розуміємо характер яко суму нахилів чоловіка, котрий, згідно з ними поступаючи, в тих самих случаях все однако поступає. Однак для психольога і педагога не вистарчає і ся, хоч обширіиша, дефініція, бо она виключає тих всіх — а таких здаєсь дуже багато — що не суть людьми „з одної штуки“, і длятого недостає їм сталости і одноцілости в поступованю. Беремо отже слово „характер“ в третім найобширнійшійм значіню т. є. яко збір ціх властивих даному осібнякови, а відносячих ся так до єго нахилів, як вражливости, рухів, привычок, способу ділання, судження і мислення. Характер зрозумілий в сей спосіб єсть неначе духовою фізіогномією: як всі маємо ті самі части лица, але різні їх пропорції надають кождому з нас відмінну фізіогномію, так всі посідаємо ті самі нахили і уздібненя але в різній степені і пропорції; звідси походить величезна різнородність характерів і трудність докладної класифікації, без котрої годі в данім предметі зорвентувати ся. О ту класифікацію характерів старало ся багато учених, але жадна не позискала дотепер загальної апробати так, що кожда книжка приносить нам нову пробу.

От деякі важкіші:

Ще 1861 р. видав Олександр Бен книжку посвячену тому предмету, неначе у відповідь на візване Стюарта Мілля, котрий в своїй „Льогіці“ вказував потребу і можливість особної науки о характерах. Виходячи з заложення, що суть три первини нашого духового життя: чувство, гадка і воля, відрізняє автор після їх переваги три голови і типи характерів: інтелектуальний, емоціональний і діяльний.

1887 р. підтягає проф. Адам всі характери під три нинішні категорії: добрі, злі і обоятні — враз з підрозділами кожної з тих категорій відрізняє він 120 відмін характеру. Мимо позірної влучности і докладности тої класифікації достерегаємо, що она не видержує наукової критики, бо надто довільно: „добре“ і „зле“ відносно до характеру єсть понятєм дуже względним і часто дуже еластичним.

Іншої засади держав ся Б. Перез в своїм творі „Характер дитини і чоловіка“. Точною виходу приймає він скорість і напружене рухів і відрізняє: 1) людей живих т. є. скорих в рухах; 2) повільних, становлячих протівоставність до перших; 3) горячих (*ardent*), у котрих з сильним напруженням рухів лучить ся сильна чутливість і енергія в діяльности; 4) живих горячих (*vif ardent*) і 5) повільних горячих (*lent ardent*), що лучать ціху двох типів, а вкінці 6) зрівноважених (*équilibré*), котрих ціхою єсть рівномірний розвій всіх здібностей. Недостачею сеї класифікації єсть односторонність: за підставу єї прийнято лише одну ціху (рух) людської природи а не єї цілість.

Того не можна закинути класифікації Рібота. Передовсім виключає він людей, котрих індивідуальність не представляє сталих і незмінних ціх, відрізняючи два їх типи: 1) неозначені (*les amorphes*) і 2) несталі (*les instables*). Прочих можна поділити на три великі класи: чутливих, діяльних і апатичних, а в кожній класі відрізнити по кілька типів. Крім тих чистих характерів суть ще їх комбінації — характери зложені пр. чутливі діяльні (получене сильною чутливости з великою енергією), характери частичні (*partiels*) т. є. такі, що в нічим не мають означеної індивідуальности крім певної якоїсь царини, пр. люди, що передовсім суть артистами, урядниками і т. п.

Однак всі ті класифікації не вдовольня Керата і він дає від себе нову, котра властиво не представляє ніч оригінального, становлячи комбінацію давнього помислу Бена і нового Рібота Той поділ представляє слідуєча таблиця:

Класифікація характерів:

I. Перевага одного стремлення:

1. Емоціональний або чутливий.	2. Діяльний або енергічний.	3. Інтелектуальний або мислячий.

II. Рівночасна перевага двох стремлень:

1. Діяльний-чутливий або пристрастний.	2. Інтелектуальний-діяльний.	3. Інтелектуально-чутливий або сентиментальний.

III. Получення всіх трех стремлень:

1. Зрівноважений або уміркований.	2. Неозначений.	3. Апатичний.

IV. Неправильна і нестала діяльність одного або різних стремлень:

1. Несталий.	2. Нерішувий.	3. Нелгідний.

V. Недуги характеру:

1. Іпохондрия.

2. Меланхолія.

3. Істерия.

I.

Заки приступимо до подрібного розбору наведених типів, мусимо ще на одно звернути увагу. При групуваню і означуваню характерів за точку виходу беремо перевагу певного стремлення ума над иньшими, се не значить однак, мов би то в якім небудь нормальнім чоловіці могло затратити ся цілковито чувство, гадка або воля. Крім того може характер в різних епохах життя змінити ся, пр. молодець, котрого в 20-ім році життя можна зачислити до чутливих, може яко дозрілий чоловік представляти образ гармонії всіх властий духа, або попасти в апатію. Вкінці в много людях, а може майже в кождім з нас, спів'істає немов кілька характерів, пр. сей або тамтой єсть зовсім иньшим чоловік в родиннім кружі і в уряді; инакше заховує ся в сфері улюбленої спеціальности, а инакше в иньших — і не можна назвати сего несталою, бо се єсть лише якимсь роздвоєнем індивідуальности. Отже всяка хочби і найдокладніша класифікація єсть лише средством до улукшеня орієнтації серед ріжнородних случаїв, з якими в обсервації життя стрічаємо ся. По тих застереженнях починаємо наш перегляд.

1. Чутливі, котрих деколи можемо назвати впрост вражливи́ми, мають яко характеристичне пятно надмірний розвій чутливости. Рібо представляє їх так: „Вражливість надзвичайна, інтелігенція слаба або середня, енергія жадна: отсе складові первинні їх природи. Они живуть в безнастаннім непокою. Дрожать о себе, о свою родину, о своє місце або інтерес, о теперішність і будучість. Боять ся опії всіх, навіть незнайомих, котрих стрічають на улиці. З боязнию думають о спасеню в будучім житю, а на землі чують пригнітаючий тягар суспільного організму, котрого найчастійше не розуміють. Найменше неповоджене встрясав ними до глубини, бо відчувають, що суть так слабії, що недостає їм средств до ділання і духа ініціативи. Суть скрупулятні, забобонні і залежно від обставин люблячі і услужні або невдоволені і недовіряючі. Бувають частійше песимістами як оптимістами, бо сильнійше відчувають найдрібнійше нещастє, як найбільше щастє.“ Фізіологічною підставою чутливого характеру єсть, здає ся, ніжність комплексної побіч переваги вражливості органічних і надмірної вражливости нервної системи.

2. Діяльні визначають ся невичерпаною понукою до ділання. Після Рібота суть то „добре збудовані машини, заосмотрені житєвою силою і енергією“. Всі їх поступки означує не якась ідея або чувство, але попросту жадоба руху, котра залежно від житєвих умов, вихованя і окруженя, може дуже ріжнородно обявляти ся. Противно як чутливі суть они звичайно оптимістами, бо чують в собі досить сили до поборова перешкод і любують ся боротьбою.

3. Тип інтелектуальний обіймає всіх тих, що більше думають як чувствують і ділають: головною потребою їх природи єсть мисленє і розважанє всего, живуть отже переважно внутрішню, звідси їх спокій, деколи цілковита нечутливість на вишні вражіння, часом холод або розтріпанє. Фізіологічною підставою того характеру єсть правдоподібно спокійний темперамент в полученю з сильним розвитком і предиспозицією мозку.

4. Чутливі діяльні, котрих деколи можна назвати пристрастними, відзначають ся сильною вражливостю в полученю з значним засобом

енергії. На тім ґрунті витворюють ся такі прикмети як веселість, відвага, навіть зухвалість, напрасвість, упір, а деколи фанатизм, завдяки чому чоловік того типу єсть зарівно схильний до найблагородніших посвятинь, як і до шалених і збродничих поступків — бо ділає під впливом пристрасти, без розваги.

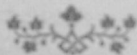
5. Характер інтелектуально-діяльний ріжнить ся від попередного тим, що в нім над поступованєм панує розум: мотором цілого поступовання не єсть чувства, але мисли. До прикмет таких людей належить велика здібність до пановання над собою, рішучість, терпеливість і витривалість, з хиб єсть особливо схильні до пановання і легковаження других.

6. Характер інтелектуально-чутливий або сентиментальний відзначає ся великою вражливостию в полученю з певним засобом інтелігенції. Ту належать люди, що дуже люблять розважати то все, що порушає їх чувства, отже зарівно правдиві поети і містики, як і мрітелі, що ніколи нич не зробили і перейдуть через жите не полишивши по собі і сліду. У деяких стрічаємо манію аналізування ся, котрої надмірний розвій пригуплює здібність до діяльності.

7. Зрівноважені або умірковані єсть ті, котрих чутливість, інтелігенція і воля єсть розвинені в менше більше рівній степені. Що більше, ту саму гармонію можна запримітити в ріжних формах мислення, чутливости і охоти; лучать часто в собі ріжні здібности пр. наукові і артистичні, єсть доступні найрізномороднішим чувствам, працюють з рівним поводженем на ріжних полях людської діяльності. Часом недостає їм глибини і сили, котра знаменує людей більше односторонних пр. під оглядом інтелігенції в певнім означенім напрямі уступають людям обдареним спеціальною здібностию на тім поли; але за те мають рівніший гумор, здоровіший і більше безсторонний суд, більшу легкість приміненя ся до кожного життєвого положеня.

8. Характер неозначений (*les amorphes*) єсть карикатурою попередного; ту належать люди, що не мають жадних індивідуальних прикмет, завдяки чому улягають без опору впливови окруженя. Рібо представляє їх так: „Нич вродженого, нич, що мало би позір якогось нахилу; природа зробила їх гнучкими до крайности. Они єсть витвором обставин, окруженя, вихованя, людей і предметів. Хтось другий, а в недостатчі того другого ціле окруженє, живе і ділає на них; они не єсть голосом але відгомоном; залежно від обставин єсть они сам або тим. Случай рішає о їх заводі, о їх сопружестві, а що до решти — раз війшовши в триби суспільної машини, поступають як всі в їх окруженю.“

(Конець буде).

Справозданє головного виділу „Руского Товариства педагогічного“
за час від 6. марта до 31. грудня 1898.

На послідних загальних зборах вибрані до виділу отсі члени:
Вл. п. Едвард Харкевич, директор акад. гімназії, голова.
Василь Білецький, професор „ „ „ у Львові.

Вп. пані Варвара Літинська, учителька у Львові.

Вп. п. Ілярій Огоновский, професор акад. гімназій.

„ Др. Михайло Пачовский професор акад. гімназій.

„ Прокіп Мостович, професор акад. гімназій.

„ Кость Паньковский, настоятель Інституту сів. о. Николая у Львові.

„ Іван Петришин, учитель народний.

„ Іван Стронський, „ „

„ Осип Танчаковский „ „

„ Ілія Чиж, управитель школи в Клепарові.

Заступниками виділових були:

Вп. пані Ольга Барвіньська, учителька у Львові.

„ Теофіля Огоновска, „ „

Вп. п. Андрій Яворский, учитель в Миклашеві.

До комісії контрольної вибрано: Вп. професора Петра Огоновского, професора Володимира Шухевича і о. сов. Олександра Стефановича.

Уконституування виділу відбуло ся на першій засіданню дня 18. марта 1898 р. Заступником голови вибрано проф. Іл. Огоновского, секретарем проф. Прокопа Мостовича, касиркою п. Варвару Літинську, магазинером п. Костя Паньковского а контролером п. Іл. Чижа.

В році 1898 відбув виділ 12 засідань, полагоджуючи справи, що входили в обем його ділання, о скільки позволяли ему на се средства моральні та материяльні та поміч зі сторони членів місцевих і замісцевих. Хотий товариство має дбати про справи шкіл всіх категорій, то однак займалось найбільше справами шкіл і учителів народних.

На першій засіданню з дня 18. марта 1898 велась дискусія над поліпшенням долі товариства і над поділом праці в виділлі. Вибрано три комісії. Перша з них (п. Паньковский) занялась перечисленням і упорядкуванням членів товариства і вкладок членських, — друга (Петришин, Стронський, Чиж) виготовила відозву до філій в ціли розбудження більшого життя по провінції, — третя (Білецький, Огоновский, Танчаковский) занялась справою запомогового фонду учительского. На тім засіданню рішено також на внесенє голови Вп. Едварда Харкевича засновати бурсу для синів учителів народних. На 2 засіданню з 23. цвітня д-р Пачовский поставив внесенє, щоби печатати так звані „цеголки“ на бурсу. Внесенє прийнято і випечатано цеголки, кожда по 20 гелерів на суму 12.340 корон. Цеголок тих розіслано дотепер на суму 2.370 корон. Гроший на то отримано 326 корон 60 гелерів. На засіданню з дня 25. червня ухвалено розписати конкурс до бурси на 5 місць з малою доплатою. На засіданню з дня 24. вересня прийнято до відомости, що до бурси прийнято 6 учеників а то: 3 за доплатою 10 зр., 2 за доплатою 7 зр., а 1 за доплатою 5 зр. Бурсу уміщено при Інституті сів. Николая.

На засіданню з 4. червня засновав ся комітет в справі заложення виділової жіночої школи з руским язиком викладовим. Пороблено потрібні приготування і по одержанню позволення від влади, отворено торжественно пятакласу з початком вересня 1898 р. Учениць числить школа 32. Наука відбуває ся правильно. В школі тій учать П.Т. ПП.: Релігії о. Д. Лопатинський, языка руского М. Лісецька, языка польского Т. Огоновска, языка німецького О. Роздольский, історії і географії Ол. Кулачковска, іст. натуральної і сьпіву М. Арданівна, рахунків і рисунків О. Барвіньска, каліграфії Іл. Огоновский і робіт ручних

жіночих Йос. Паньківська. — Ухваленої на засіданню виділу ремунації зреклось жертволюбне тіло учительське на користь школи. Учителькою господинею тої класи в Вп. пані М. Лусецка. Вп. п. посол Барвіньський з товаришами поставили в грудні 1898 в Сеймі внесенє, щоби край прийняв ту школу на фонд краєвий, або поки що уділив субвенції на її удержанє. На внесенє Вп. п. Харкевича, ухвалено отворити при сій школі в другім півроці шкільнім курсу приготавляючи о характері приватно-домашнім для тих дівчат Русинок, котрі схотять образоватись в рускім язичі і літературі. Перший відділ буде провадити Вп. п. Теоф. Огоновска а другий професор д-р Пачовський. Виділ відніс ся о підмогу на удержанє тої школи до руских товариств. Дали: Нар. Торговля 50 зр., Тов. Просвіта 50 зр., Тов. „Руска Бесіда“ у Львові 50 зр., Наук. тов. ім. Шевченка 50 зр. Крім сего: Вп. п. д-р Стефан Федак 100 зр., Вп. п. Спожарський 5 зр., Вп. п. Хойнацкий 5 зр., Вп. о. сов. Тороньський 2 зр., Вп. п. посол Барвіньський 5 зр., Тов. Шкільна поміч у Львові на коляду 10 зр., Клуб Русинок дохід з вечериць Николаївських 34 зр. 20 кр., складка у сьв. Юрі 6 зр. 50 кр., при випей зібрано 8 зр. Справу заложеня Інститута для дівчат, в котрім дівчата знайшли би поміщенє і харч, відложено на разі на пізнійше.

Виділ старав ся також після можности подавати учителям і нашій молодіжи відповідну поживу духову. В тім напрямі зробив він більше, ніж засоби материяльні ему на се позволяли. Виділ видавав орган товариства, двотижневник „Учитель“ і ілюстрованє письмо для дїтви і молодіжи „Дзвінок“. Редакцію „Дзвінка“ веде від кількох лїт безінтересовно проф. В. Білецький. По мисли члена виділу проф. Мостовича, котрий жадав, щоби видавати книжки патріотичного змісту, ухвалено розписати конкурс до 30. вересня 1898 на написанє книжки на памятку 100-літнього відродженя літературного і національного. Рішено також видавати ілюстровані байки а зібране материялу поручено Вп. п. Паньківському. Виділ розібрав між себе до перегляду і осуду книжочки „Ілюстрованої сказочної бібліотеки Павленкова“. До комісії видаваня казок вибрано Вп. Панів: Паньківського (головним референтом), д-ра Пачовського і Петришина. По уступленю з виділу п. Петришина вибрано до тої комісії на єго місце проф. Білецького. Видано: „Народні сказки“ і „Казки Андерсена часть І.“ Рішено видати: „Робінзона“ і „Дон Кіхота“. Розписано поновний конкурс на працю про „Історію руского шкільництва“ по конець грудня 1899 з нагородою 400 корон. Виділ відносив ся також до краєвої Ради шкільної о запомогу на виданє творів Шевченка для молодіжи. Доси видало товариство взагалі над 50 книжочок. Школі Шашкевича і рускій школі вправ ухвалено дати при купні книжок на нагороди 20% опушту.

Виділ краєвий дав „Інституту сьв. О. Николая у Львові“ 200 зр., на „Учителя“ 500 зр. а на „Дзвінок“ 200 зр.

Відпустку одержав від 26. падолиста секретар проф. Мостович а на єго місце вибрано секретаром п. Танчаковского. На місце уступивших членів виділу Вп. Панів: Мостовича і Петришина, покликаво до виділу Вп. Пані: Ольгу Барвіньську і Теофілю Огоновську. Відповідною заявою письменною виділ прилучив ся до акції чеських товариств учительських в Празі в справі поліпшеня долі учителів народних.

Виділ ухвалив в день ювілею Єго Величества Цісаря вислати депутацію з желанями до Намістника. В склад тої депутації увійшли Вп. Панове: Харкевич, Іл. Огоновський і Танчаковский. Виділ одержав потім письмо,

що ту дословно поміщуєсь: „Президія ц. к. Намісництва. — Его цѣс. і кор. Апостольске Величество зволив найласкавійше припоручити, щоби Поважаному Зарядови Товариства виражено Найвисшу подяку за вирази голду, аложені в день Найвисшого 50-літнього ювілею. О тім маю честь завідомити Поважаний Заряд Товариства в наслідок рескрипту Є. Е. Пана Президента Міністрів з дня 20. грудня 1898 ч. 1625. Львів, дня 11. січня 1899. Пінівський.“

О скільки виділ а взаглядно се одно з найпотрібнійших товариств на Руси, — однак на жаль за мало нашою суспільностію піддержуване — сповнило свою задачу зволять члени товариства і всі люди доброї волі, що розуміють вагу народного виховання ласкаво осудити.

• В склад комітету, що з поручення виділу управляв Інститутом під покровом сьв. О. Николая, входили: дир. Едв. Харкевич яко голова, д-р Мих. Пачовський проф. рускої гімназії, о. Д. Дорожинський катихит рускої гімназії, адвокат д-р Стефан Федак, лікар д-р Антін Хомин і Кость Паньківський яко члени. Сей послідний був zarazом настоятелем Інституту. Помочию при науці занимались інструктори поодиноких клас. Се лїпші ученики, котрі в Інституті остають або за малою доплатою або безплатно. Принятих було з IV. класи народної 2, з I. класи гімн. 8, з II. класи 8, з III. класи 3, з IV. класи 12, з V. класи 6, з VI. класи 6, з VII. класи 6. Академик 1. З того було сьвященних дїтий 25, учительських 5, селянських 8, урядничих 8, а сиріт 6. Результат загальної класифікації слїдуючий: класу з відзначенем дістало 4 учеників, класу другу 2, поправку 4 иньші класу першу. Приходу було 9 732 57 зр, розходу 9.769.28 зр, недобору було 36.63 зр. Стан маєтку Інституту представляє суму 2 000 зр.

Танчаковский Йосиф, секретар.

Справозданє діяльности виділу філії Товариства педагогічного в Тернополи за час від 21. н. ст. червня 1898 до 22. н. ст. січня 1899 р.

Дня 21. н. ст. червня 1898 р. нововибраний виділ уконституовав ся в той спосіб, що заступником голови зістав о. Евгений Громницкий, катехит гімназії, писаром Дмитро Пігут, учитель школи виділової, а скарбником і бібліотекарем Яків Миколаєвич, учитель семінарії учительської. Крім згаданих входили до виділу о. Антін Глодзницький, професор семінарії учительської яко голова і К. Навроцка учителька школи виділової. Заступниками виділових були: Гнат Мороз, учитель школи виділової і Андрей Врублевский, учитель народний в Забойках.

На засіданю виділу, яке відбуло ся 6. н. ст. жовтня 1898 р. рішено віднести ся до п. Ловицкого, окружного інспектора шкільного в Залїщиках о поясненє в справах фінансових філії. Також постановлено просити центральный виділ, о виставленє грамот членських тим членам філії, котрі ще доси сих не отримали, о бракуючі числа часописи „Учителя“ і о присиланє даром часописи „Дзвінок“. Вибрано п. Миколаєвича відпоручником філії на вечерок, який мала устроїти Руска Бесїда в Тернополи, в пам'ять сотих роковин відродження руско-української літератури. Ухвалено, в разї справдженя ся вісти про отворенє паралельної рускої I. класи при тернопільській гімназії, заняти ся збиранєм добровільних складок на покритє коштів, які потягнула би за собою заміна підручників польських на рускі.

На засіданю виділу, яке відбулось дня 3. н. ст. падолиста 1898 р. прийнято до відомости, що квота, яку зложили жертволюбиві патріоти на під-

ручники для учеників І-шої класи гімназійної виносила 137 зр. 63 кр. З тих припадає двайцять кілька зр. на жертводавців доохрестних, а решту зложили Русини-тернопільці. Сто шістнадцять зр. і шість кр. видано на закупню підручників руских, а решту обернено на закупню одежи для бідної, рускої молодіжи.

На засіданню виділу з дня 16. н. ст. січня 1899 р. прийнято до відомости справозданя касове скарбника п. Миколаєвича. Припоручено п. Миколаєвичови зладити справозданє касове а п. Пігутові справозданє з діяльности виділу, а то в цілі переслання обох центральному виділови. Позволено скарбникови виняти потрібну квоту на закупню примірників ботаніки, а гроші, одержані з продажу в цілости звернути товариству.

Приходу було 106-02 зр., Розходу 75-08 зр. Решта на 1899 р. 30-94 зр. Крім того має філія на книжочці щадничій квоту 49-78 зр. яка повстала з чистого зиску з вечерка даного 1896 р. в квоті 45 зр. і з процентів.

Тернопіль дня 22. січня 1899 р.

Антоній Глодзинський, голова. Дмитро Пігут, писар. Яків Миколаєвич, скарбник.

Справозданє з діяльности грибовицької філії Руского товариства педагогічного за рік 1898.

Слаба числом, однак сильна духом грибовицька філія відбула в 1898 р. пять зборів, з тих одні загальні, а чотири звичайні в отсих місцевостях: 1) дня 14. марта в Грибовичах, 2) 20. цвітня в Підбірцях, 3) 9. червня в Жидятичах, 4) 10. липня в Миклашові і 5) 6. падолиста в Збоїсках.

В склад виділу входили товариші: Ілько Чиж голова, Іван Стронський писар, Андрій Яворекій касиєр і Максим Зелений.

Предметом нарад були слідуєчі справи:

I. Найважнішою працею філії був критичний перегляд читанки п. з. „Школа ч. IV.“ Працю тому розділено поміж поодиноких референтів, а поки-що викінчено лиш часть морально-етичну, реферовану тов. Явореким.

II. Майже на кожних зборах переведено практичну лекцію а іменню:

1) На зборах в Підбірцях перевів тов. Петришин лекцію з рахунків на степені II. на основі нового підручника.

2) На зборах в Жидятичах перевів тов. Синиця уст. п. з. „Марія Тереса“.

3) На зборах в Миклашові перевів тов. Левицький уст. п. з. „Скло“ а тов. Чиж подав спосіб уділюваня науки співу на 2 голоси.

4) На зборах в Збоїсках тов. Стронський подав спосіб уділюваня науки рахунків на I. степені.

III. Від часу до часу відбувались виклади і відчити і так: тов. Чиж виказав наглядно, як завяти рівночасно учеників степені I. і II. в школі однокласовій, а тов. Клишко відчитав розвідку: „О повстанню орної землі“.

IV. Крім тих справ обговорювано новий підручник для науки доповняючої і спосіб вихиснованя поміщеного там матеріялу наукового; а також вискасано гадки про маючий вийти новий регулямин для народних шкіл.

Отсе короткий образ діяльности нашої філії. Не можемо виправді вказати ся знатнішими працями, а то зі взгляду, що філія числить ледви 18 членів, котрі суть розкинені на простори 10 квадратних миль, та що до філії належать і люди молоді; однак з приємністю зазначити мусимо, що всі

членів, мимо такого віддалення прибувають з невисказаною охотою на збори, на беруть ревну і хосенну участь, так в працях, як і дискусиях.

На закінчене згадати ще треба, що при кінці сего року утратила наша філія одного з найздібнійших і найревнійших робітників тов. Петришина, котрого перенесено в золочівський повіт.

Ілько Чиж, голова.

Андрій Яворський, за писаря.

Справозданє з діяльности філії Руского товариства педагогічного в Самборі за рік 1898.

Філія заснована 1. лютого 1897, числить 22 членів учителів, професорів і 2 священників.

В році 1898 відбули ся два засідання виділу і два загальні збори. Підчас зборів були дві практичні лекції і два відчити.

Лекції практичні з учениками школи вправ мали: пп. Петро Будзинський і Кириян Вержбяньский. П. Будзинський перевів лекцію рахунків з учениками III-ої класи, а п. Вержбяньский з учениками I-ої класи. Виклади мали п. Теодор Біленький: о ручних роботах (slöjd) в школі народній і п. Банах: о будженю чувства народного в школі.

На засіданнях виділу розбирано декотрі справи товариства і піднято гадку видаваня річників педагогічних. Справу видавництва рішено в сей спосіб, що виділ розіслав відозву до видійших людей з просьбою о праці з обсягу педагогіки і шкільництва взагалі а вибравши комітет має зайнятись по одержаню праць виданем I. річника. Видавництвом завідувати має філія руского товариства педагогічного в Самборі.

До виділу належать: Вп. Йосиф Керекярто директор ц. к. семинарії яко голова, Теодор Біленький старший учитель семинарії яко заступник, о. Михайло Ортинський катихит ц. к. семинарії яко секретар, п. Сілецький Франц учитель з Раневич, Петро Будзинський учитель школи вправ в Самборі, Охнич Іларий уч. з Березів, п-ї Гоцка Апол. уч. з Зарайска.

Стан каси виносить 7 зр. 77 кр.

О. М. Ортинський, секретар.

Рогатинська філія Руского товариства педагогічного мала в 1898 році приходу 11 зр. 10 кр. З того відослано до головного виділу 5 зр. 55 кр. остало в касі філії 5 зр. 55 кр.

Справозданє касове і видавництв товариства

за час від 1. січня до 31. грудня 1898.

I. Приходи і розходи товариства.

а) Приходи.

1) З переносу з р. '897	152 93
2) З складок членських	157 75
3) З розпродажи книжок в магазині	250 00
4) " " в книгарні Ставропітійській	324 68
5) Останок касовий „Учителя“	275 47
6) " " „Дзвінка“	62 24
7) " " „V. класи“	158 82
Разом	1.381 89

б) Розходи.

1) З переносу з р. 1897	558-80
2) Друкарни на друк книжок	469-36
3) На закупно клішів	220-00
4) Оправа „Кобзаря“	25-73
5) Брошуроване „Заміток Д-ра Пачовського“	2-12
6) Видатки секретаря	32-40
7) Податок	3-05
8) Стенплі	1-57
9) Новорічне	3-00
10) Видатки поштові	2-04
Разом	1.318-07
Остає надвишка касова	63-82

II. Приходи і розходи „Учителя“.

а) Приходи.

1) Останок касовий з р. 1897	355-06
2) Запорога соймова	500-00
3) З передплати	629-81
Разом	1.484-87

б) Розходи.

1) Друкарни заплачено готівкою	675-68
2) Редакція і ремунерація	352-00
3) Експедиція	52-20
4) Марки	76-94
5) Коректа	30-00
6) Друк адресів	6-77
7) Новорічне	3-00
8) Брошуроване „Учителя“	9-30
9) Видатки поштові	3-51
10) Останок касовий до переносу на р. 1899	275-47
Разом	1.484-87

Примітка: Предплатників мав „Учитель“ в р. 1898 271, з тих даром 33, — они завинили 120 зр.

III. Приходи і розходи „Дзвінка“.

а) Приходи.

1) Останок касовий з р. 1897	87-97
2) Запорога соймова	200-00
3) З передплати	241-45
Разом	529-42

б) Розходи.

1) Друкарни заплачено готівкою	410-00
2) Марки — експедиція	47-16
3) Новорічне	3-00

4) Брошуроване „Дзвінка“	5.82
5) Видатки поштові	1.20
6) Останок касовий до переносу на р. 1899	62.24
Разом	529.42

Примітка: Предплатників мав „Дзвінок“ в р. 1893 121, з тих даром 26, — они завинили 70 зр.

IV. Приходи і розходи „V. класи“.

заснованої заходом товариства дня 1. вересня 1898 р.

а) Приходи.

1) Дар д-ра Федака	100.00
2) „ „Народної Торговлі“	50.00
3) „ „Товариства ім. Шевченка“	50.00
4) „ „Просвіти“	50.00
5) „ „Рускої Бесіди“	50.00
6) „ п. Спужарського	5.00
Разом	305.00

б) Розходи.

1) Чини за 4 місяці	100.00
2) Услуга за 4 місяці	20.00
3) Закупно сирятків	10.12
6) Робота столярека	16.05
5) Останок касовий до переносу на 1899 р.	158.82
Разом	305.00

V. Фонд запомоговий для учителів, членів Руского товариства педагогічного уміщений на книжочці вкладковій „Народної Торговлі“ виносить 165 зр.

VI. Стан маєтку товариства

а) Пасива.

1) Довг в друкарні з кінцем р. 1897	957.23
2) За друк „Учителя“	640.80
3) „ „Дзвінка“	448.65
4) „ Статуту	12.80
5) „ Справоздання Інституту	3.20
6) „ відозв	16.10
7) „ Юкстів	9.70
8) „ Катальоу книжок на премії	1.70
9) „ „Кобзаря“ (арк. 21, 4 ¹ / ₂ арк. вступу і окладка)	99.10
10) „ брошури д-ра Пачовського	24.00
11) „ Грамот членських	9.70
12) „ Легітимаций	3.90
13) „ Шкільного огороу	19.25
14) „ кореспонденток	5.50
Разом	2251.63

На те заплачено:

1) За друк „Учителя“	675-68
2) „ „Дзвінка“	410-00
3) З власних приходів	469-36
Разом	1.555-04
Остає довгу в друкарні	696-59

б) Актива.

1) Вартість книжок на складі (пів ціни)	5.380-00
2) „ „ даних в коміс	474-00
3) Залеглість передплати за „Учителя“ і „Дзвінок“ (пів ціни)	95-00
4) Надвишка касова	63-82
Разом	6.012 82
Відчисливши пасива	696 59
Остає вартість мастку	5.316-23

Варвара Литинська, каснерка.

Справозданє з руху книжок в році 1898.

Число	ТИТУЛ КНИЖКИ	Ціна кр.	Друко-вано	Позичало-ся кінцем 1897 р.	Зв.-лено в комісу	Продано	Даровано	Дано в коміс	Разом	Зістає на рік 1899
1	Молитвенник народний	20	—	7182	—	226	—	100	326	6856
2	Історія педагогії	60	—	941	—	4	1	—	5	936
3	Китиця желаній	20	—	766	—	15	1	100	116	650
4	Читанка ч. 1, 2, 3, 4	10	—	892	—	33	4	—	37	855
5	Олеся Чайченка	5	—	817	—	88	1	—	89	728
6	Писанка Дніпрової Чайки	5	—	930	—	95	1	—	96	834
7	Дума про княгиню Кобзаря	5	—	1043	—	100	1	—	101	942
8	Казка про сонце та его сина	5	—	989	—	100	1	—	101	888
9	Грицько, Що страшнійше	5	—	952	—	60	1	100	161	791
10	Байки Глібова	5	—	804	—	66	1	100	167	637
11	Могутний Комар, В. Чайченко	5	—	877	—	77	1	—	78	799
12	Попались, Івана Нечуя	10	—	236	—	13	1	—	14	222
13	Записки школяра, В. Шухевич	20	—	144	—	6	1	25	32	112
14	Лисенко, Тече вода з під явора	10	—	16	78	6	—	—	6	88
15	О. Нижанковський, Батько і мати	10	—	70	—	6	1	—	7	63
16	М. Пачовський, Про билини і думи	20	—	23	—	—	—	—	—	23
17	„ „ Замітки до науки рус- кої мови	30	210	—	—	2	—	20	22	188
18	Учитель з р. 1890	200	—	149	—	—	1	—	1	148
19	Учитель з р. 1891	200	—	91	—	—	1	—	1	90
20	Учитель з р. 1892	200	—	63	—	—	1	—	1	62
21	Учитель з р. 1893	200	—	120	—	—	1	—	1	119
22	Учитель з р. 1894	200	—	72	—	—	1	—	1	71
23	Учитель з р. 1895	200	—	48	—	—	1	—	1	47
24	Учитель з р. 1896	200	—	80	—	—	1	—	1	79
25	Учитель з р. 1897	200	131	—	—	5	—	4	9	122
26	Учитель з р. 1898	200	150	—	—	—	—	—	—	150
27	Дзвінок з р. 1892	400	—	9	—	4	—	5	9	—
28	Дзвінок з р. 1893	400	—	4	—	3	—	—	3	1
29	Дзвінок з р. 1894	400	—	50	—	1	—	—	1	49
30	Дзвінок з р. 1895	400	—	115	—	1	—	5	6	109
31	Дзвінок з р. 1896	300	—	16	—	2	2	5	9	7
32	Дзвінок з р. 1897	300	72	—	3	2	—	11	16	56
33	Дзвінок з р. 1898	300	91	—	—	—	—	—	—	91
34	Гор. Картагенці та Римляни	20	—	862	—	3	1	25	29	833
35	Приписи до іспитів кваліфік.	20	—	317	—	3	17	—	20	297
36	Верне, Подорож довкола землі	60	—	828	—	12	1	—	13	815

Число	ТИТУЛ КНИЖКИ	Ціна кр.	Друко- вано	Поістало з кінем 1897 р.	Звернено з комісу	Продано	Даровано	Дано в коміс	Разом	Зістав на рік 1899
37	Робінзон	40	—	88	—	25	1	10	36	52
38	„ без ілюстрацій	10	—	636	—	12	—	50	62	574
39	Квіточка	20	—	202	—	14	1	—	15	187
40	Віночок	20	—	216	—	11	1	—	12	204
41	Кобзар Шевченка малий	20	—	1232	—	21	1	—	22	1210
42	„ „ великий	120	1020	—	—	10	10	50	70	950
43	Забавки	10	—	1421	—	22	1	—	23	1398
44	Звіринець	10	—	1632	—	20	1	—	21	1611
45	Менажерія	10	—	1637	—	20	1	—	21	1606
46	Гостинець	10	—	1318	—	20	1	—	21	1297
47	Пригоди Дон Кіхота	40	—	79	—	14	2	—	16	63
48	Лис Микита Гетого	50	—	684	—	72	2	119	193	491
49	Коли ще звірі говорили	40	—	—	—	—	—	—	—	500
50	Мапа Руси-України	20	—	1327	—	32	—	—	32	1295
51	Від Бескида до Андів	10	—	447	—	8	1	50	59	388
52	Абу Каземові капці	20	—	229	—	43	1	—	44	185
53	Наші звірята	40	—	788	—	8	1	—	9	779
54	Мала менажерія	35	—	108	—	4	1	—	5	103
55	Велика менажерія	40	—	100	—	11	1	—	12	88
56	Огляд історії літератури	15	—	321	—	16	1	—	17	304
57	Забавки	40	—	167	—	3	1	—	4	163
58	Нашим дітям ч. I.	40	—	136	—	7	1	—	8	128
59	„ „ ч. II.	40	—	138	—	7	1	—	8	130
60	Дітотчі вигадки ч. I.	35	—	285	—	3	1	—	4	281
61	„ „ ч. II.	35	—	291	—	3	1	—	4	287
62	Podręcznik dla kancelaryi szkół ludow.	50	—	92	—	5	—	—	5	87
63	Д-р Мандибур. Олімпія	35	—	448	—	7	2	—	9	439
64	Непос	65	—	948	—	5	1	—	6	942
65	Прогулька. Віра Лебедів	5	—	100	—	15	—	—	15	85
66	Лебедова. Гостинець дітям	25	215	—	—	2	—	—	2	213
67	Подорож Іуаївера	25	—	350	—	18	3	—	21	329
68	Без родини	40	—	250	—	13	—	25	38	212
69	Ілюстровані байки народні ч. 1.	25	1000	—	—	—	5	—	5	995
70	Роское. Хемія	35	—	—	5	—	—	—	5	5
71	Шкільний огорож	60	500	—	—	—	—	—	—	500

Вартість книжок, взятих в коміс, представляє суму 474 зр. Вартість книжок в магазині (нів ціни) представляє суму 5.380 зр. Разом маєток товариства в книжках представляє суму 5.854 зр. а. в.

Іосиф Паньковский.

магазинер.

В С Я Ч И Н А.

— Чеський місячник „Slovansky Prehled“, що виходить від недавнього часу в Празі під редакцією Адольфа Черного, містить в випуску за місяць січень чотири стихотвори Шевченка в переводі Рожі Ясенської. Є се думка: „Тече вода в синє море“. „Ах, чомуж ти почорніло зеленє поле“, „На що мені чорні брови“ і „Три шляхи“. Перевід випав дуже удачно, з задержанєм не лише ритму оригіналу, але і тої сумовитої ніжности та теплоти, якими навіяні всі думки нашого найбільшого поета. В тім самім випуску стрічаємось із звісткою про ювілейні обходи сотних роковин появи „Енеїди“ Котляревського, про „Краєвий Союз кре-

дитовий" і про видавництво Івана Левицького „Прикарпатська Русь". Автором сих нотаток є Фр. Ржегорж, звісний любитель українсько-руського слова, котрий вже не раз познакомляв наших славянських братів, Чехів, з галицько-руським житєм.

— О заселеню кулі земскої подає цікаві дані французька *Sciens pour tous*. Всіх людей є 1,200,000,000; мужчин і жінок порівно. Язиків є 3064 а вір 1000. Що року умирає 35,214,000 (отже 98,848 денно, 4,020 на годину а 67 на мінуту). Пересічний середній вік 38 літ; близько 25% умирає перед 17-им роком жита; із 100 осіб обох полів доживає 1 особа 100 літ, а 6 — 7 доживає 60 літ. Родить ся в році 36,792,000 (отже 101,810 денно, 4,209 на годину а 70 на мінуту). Порівнявши число уродин з числом смертей, показуєсь повільний, а безнастанний зріст населеня. Жонаті довше живуть від нежонатих, робучі від безчинних. Середній вік в суспільности культурній є вищий чим у народів на низькім степени цивілізації. Відношене і мужчин жонатих і дітих до нежонатих і бездітих є як 73: 1,000. Люди роджені на весну є сильніші і здоровіші чим роджені в иньшій порі року. З мужчин четверта часть є спосібна до служби військової.

— Великанський годинник. В Лондоні на залізничім двірці при улиці Ліверпуль уставлено в червні 1898 р. великанський годинник. Той годинник що до величини і устроєня мабуть не має собі рівного на землі. Всі 624 годинники на всіх залізничих двірках лондонських получені з тим годинником, котрий їх управильное при помочи електричного дроту спільного для всіх годинників. Точність головного годинника така велика, що зміна в єго обігу від часу єго уставленя, т. є. від 15. червня минушого року не виносить навіть $\frac{1}{500}$ мінути. Промір годинника виносить $6\frac{1}{2}$ метра, а мінути означені лініями величини долоні. Сама лиш мала всказівка важить майже $1\frac{1}{2}$ сотнаря.

— Коби так у нас. Угорське міністерство рілляництва заходить ся около піднесеня садівництва. В тій цілі зарядило оно, щобі всі скарбові лісничі в околицях, що надають ся до садівництва, закладали при своїх оселях сади на просторі що найменше чверть гектара і зарозумували шкільки для плеканя сіянок і благородних щеп. Ті огорожі будуть заведені вже в біжучім році, а розвиватись будуть поступенно так, що за кілька літ повстануть в многих околицях сотки взірцевих садів і шкільок. В сей спосіб надіє ся правительство розбудити серед населеня замиловане до садівництва. Міністер зарядив також, щобі в лісничій академії в Шемніцах утворити катедру практичного садівництва.

— Пересічний зріст народів. Один статистик в Варшаві дослідив на підставі дат зібраних підчас бранки в ріжних державах Європи чергу, в якій слідуєть по собі після зросту ріжні народи. І так: 1) 1.710 міліметрів Шкоти, 2) 1.708 Англіїці, 3) 1.704 Лотиши і Латовці, 4) 1.702 Шведи, 5) 1.697 Ірляндці, 6) 1.688 Поляки в Варшаві (доросла людність), 7) місце займають Болгари, 8) Дунці, 9) Німці баденські, 10) Німці північні, 11) Поляки люблінської губернії. Дальше Німці австрійські, Чехи, Фляманці, 16-те місце (1.615 міл.) займає молодіж міста Варшави. Відтак слідуєть Русини, Французи, Москаї, Словаци, Іспанці, Італіянці, Хінці, Угри, на 30-ім місці стоять Жиди в Варшаві, на 37-ім і посліднім Японці.

— Шкідливість воробців. Префектура департаменту Секвани розіслала обіжників до рілників околиці Парижа з запитом, чи воробці є пожиточні чи шкідливі для рілляництва. Результат той справив винас для воробців некористно. На то питанє 17 громад задивляє ся рівнодушно, бо не уважають воробців ані пожиточним ані шкідливим; 46 громад домагає ся вигубленя тих птахів, а лише 5 громад домагає ся опіки над ними. Неприязні громади хотять стріляти воробців в кожній порі року. II Вінсеу оціняє шкоди, які справили воробці в околиці Парижа, на 200,000 франків. На єго гадку воробець змінив характер комахожерний на рослиножерний, приймаючи майже лише корм рослиниий, тому є він для рілляництва шкідливий.

— Охорона птахів. Сьпівачка Лілі Леман, завзята прихильниця віденського товариства охорони звірят, розіслала по сьвітї в тисячах примірників просьбу птахів, аби пані пересгали уживати їх до прикраси своїх капелюхів. „Пташки жалують ся, що 30,000,000 гине їх річно диятого, аби прикрасити дамські капелюхи. Трійцять мільонів сьпівачів, котрих голоси могли-б дати тільки приємности,

а дзюбки їх могли би знищити тільки шкідливих комах і тим самим посередно прихилити ся до більшої видатности садів і піль!" Як видно, відозва уложена в теплім і сердечнім тоні і, хто знає, може порушить чутливі серця женщан та усуне шкідливу моду.

Вісти з Руского товариства педагогічного.

— Виділ руского товариства педагогічного у Львові ухвалив отворити з початком другого півроку шкільного при рускій виділовій школі безплатний приготавляючий курс з характером приватно-домашнім для тих дівчат Русинок, котрі хотіли б набути більшої вправи і потрібних відомостей з руского язика і літератури. Курс буде складатись з двох відділів, відповідно до підготовки, з яким дівчата зголосять ся. Перший відділ буде провадити Ви. п. Теофіля Огоновска, а другий відділ Ви. п. професор др. Михайло Пачовский. Кожний відділ буде побирати науку два рази на тиждень с години 3-ій по полудни. Зголошуватись до запису можна в рускій школі виділовій при ул. Вірменській ч. 2 межи 10 а 1 годиною перед полуднем.

К О Н К У Р С.

— Головний виділ товариства „Просьвіта“ у Львові розписує конкурс на запомогу стипендійну імени Теодора Качали, сина Григорія, господаря в Фірлієві. Запомога призначена є для селяньского господаря, рускої народности, ученика середних шкіл або студента університету з нотами в свідочстві переважно відзначаючими, виглядно добрим колекціями. Подання, заосмотрені свідочством науки, як також свідочством убожества, виставленим урядом имрохіяльним, а ствердженням через зверхність громадеку, належить вносити до головного виділу товариства „Просьвіта“ у Львові (Ринок ч. 10, I. поверх) найдалше до 1 го н. ст. марта 1899 року.

Загальні збори Руского товариства педагогічного у Львові відбудуть ся 11. н. ст. лютого 1899 рано в сали класи VI. рускої гімназії з слідуючим порядком дневним:

1. О 9. годині богослуженє в Успенській церкві;
 2. о 10. годині отворенє зборів;
 3. справозданя виділу і філії;
 4. справа зміни статутів;
 5. вибір виділу і комісії контрольної;
 6. внески членів.
-

ВИДАВНИЦТВО РУКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

"ДЗВІНОК"

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітей і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата вносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції:

Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Вірменська ч. 8.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК

видає

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ.

Редакційний комітет: Михайло Грушевський, Осип Маковей, Др. Іван Франко.

Відповідає за редакцію Осип Маковей.

Редакція і адміністрація: у Львові, ул. Чарneckого ч. 26.

Літературно-Науковий Вістник

виходить 1 дня кожного місяця с. ст. почавши від 1898-ого року, книжками коло 12 аркушів друку великої вісімки.

Передплата на „Літературно-Науковий Вістник“

дванацять книжок на рік, з котрих кожда буде містити около 200 сторін друку великої вісімки, а по три буде складати ся на один том, вносить: В Австрії з пересилкою: на чверть року 2-50 зр.; на пів року 5 зр.; на цілий рік 8 зр. — В Росії з пересилкою: на цілий рік 8 рублів [при бандерольній пересилці]. — В інших державах по обчисленю пересилки. — Поодинокі книжки коштують по 1 зр. Річна передплата може бути оплачена в трьох ратах: 3. січня н. ст. 3 зр., 3. цвітня н. ст. 3 зр., 3. серпня н. ст. 2 зр.; хто пропускає речинець рати, тому передплата обраховується як піврічна або чвертьрічна [на пів року 5 зр., на чверть року 2-50 зр.].

Передплату приймає: Адміністрація Літературно Наукового Вістника у Львові при ул. Чарneckого ч. 26.

З нагоди 50-літнього ювілею пановани нашого Монарха видав заряд чесного учительського дому для сиріт портрети Найяснейшого Пана, котрі під кожним виглядом перевишпають усі дотеперішні, які коли небудь в красках друком появлялись. Портрет той заосмотрений підписами всіх славянських мов держави австрійської, 17 см. високий а 12 широкий, годить ся передовсім на дарунки для дітей будьто в часі іспитів, будьто з нагоди святковани ювілея, а незвичайно красне, трівале виконане его і цілє на яку чистий дохід має обернутись (на дим сиріт по учителях) а надто низька ціна промовляє за-тим, щоби закуповувати его тільки в заряді згаданого дому. Ціна тих портретів вносить:

50 штук за 3 зр., 100 штук за 5 зр., 1000 штук за 45 зр.

Записувати можна за готові гроші у заряді дому сиріт Antona Mojžiš Praha — Karlin 273.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, під зарядом К. Беднарського.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р І А Н

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.
Адміністрація
ул. Вірменська
ч. 8.Неопечатані ре-
кламації без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Загальні збори Руского товариства педагогічного

відбули ся дня 11. лютого в присутносьи 43 членів товариства.

Голова товариства, дир. Е. Харкевич, отвираючи збори привитав зі-
браних теплим словом, почім вказав на результати дотеперішної праці това-
риства, спеціальнож на праці виділу за 1898 рік. Іменно підніє бесідник
справу отвореня 5-ої класи виділової, котра утримує ся фондами руско-
народних товариств, причім висказав надію, що з слідуючим роком буде
VI. класа отворена і то правдоподібно з підмогою сойму. І „Бурсу для дїтий
учителів“ заложив уступаючий виділ, в котрій є 6 учеників, котрих приміщено
на разї в інститутї сьв. Николая. Дальше вказав голова на розвій обох пе-
риодичних видавництв руского тов. педагогічного, іменно „Учитель“ і „Дзвінок“.
Крім сего заходив ся виділ теж і коло нивших видавництв, особливо „Кобзара
Шевченка“, котрого редакцією займав ся проф. Макарушка, за що ему
голова іменем виділу висказує подяку, як рівнож і проф. Білецькому за без-
інтересовне редагуванє „Дзвінка“, котрий дальше виходить тільки жертволи-
востію того Добродія.

З жалем констатує голова, що мимо малої річної вкладки 50 кр. ви-
пало ся до товариства в 1898 р. лише 46 нових членів, і що власне верства
інтелігентна не уважає за відповідне поспирати цілі товариства.

Статут новий ухвалений зборами відкинуло намістництво з причин
чисто формальних іменно длятого, що збори не голосували над кожним пара-
графом осібно.

Вкінці згадав голова про померших членів, іменно: Якима Греняка
зі Львова, Кондрата Денеґу учителя з Яструбич, о. Антіна Матюка декана
з Ляшок, Амбр. Галицького учит. з Кут, о. Ев. Дуткевича з Рудна і о. Івана
Юзичинського з Боринич.

Збори почтили память померших повстанєм.

На секретаря зборів візвав голова п-я Гнатюка.

Секретар, п. О. Танчаковский, відчитав справозданє з загальних зборів
товариства, які відбули ся 9. марта 1898. Протокол прийняли збори до відо-
мости без дискусії.

Позаяк справозданє з діяльности виділу за 1898 р. було розіслане кожному членови проте звільнили збори секретаря від читання.

О. Евг. Гузар просить о поясненє справи заложеня інституту для дівчат. Член виділу п. Паньківський пояснює, що справа та та з причини персональних і технічних трудностей не могла бути еще доконаною, але що є повна надія, що такий інститут зістане з 1. вересня 1899 отворений.

Дальше питає о. Е. Гузар про конкурє на працю „Історія руского шкільництва“ і про недокладні справозданя філій товариства. Секретар п. Танчаковский пояснив, що такої праці еще ніхто не надіслав і що в справі справоздань філій ухвалив виділ жадати від їх виділів на будуче точнійших дат.

П. Гр. Врецьона запитує, як стоїть справа підмоги зі сторони краєвої Ради шкільної на виданє Кобзаря; п. голова пояснює, що ухвалено 200 зр. підмоги, але ще єї не виплачено.

На внесенє о. Евг. Гузара, виразили збори повстанєм професорови В. Білецькому подяку за безкористне веденє редакції „Дзвінка“.

П. Яворський забирає голос, щоби присутньому на зборах послови д-рови Окуневському висказати подяку за щирю оборону справ народних учителів. Оплесками і повстанєм з місць висказують се збори.

Посол Окуневський забирає голос в справі слабого розвою товариства і вказує, що число членів і мале заінтересованє справами товариства походить відси, що в наслідок невідрадних обставин суспільних уся суспільність перенята політикою в обороні прав народних, та що хоч в наслідок того на разі мало хто занимає ся справами иньшими, всеж мусить настати ч с, коли тиха діяльність товариства на поли розвою руского шкільництва обійме уєї веретви рускі, що тоті веретви не застануть тоді иньи нашого шкільництва облогом але зачнуть черпати з видавництв товариства і покористують ся его працями. Бесідник згадує про конечність утвореня рускої семінарії учительської в Коломиї, до чого повинно товариство почин дати вносячи представлення і петиції до сойму а коли того треба і до міністерства.

Проф. В. Шухевич пояснює справу заложеня товариства обезпечуючого вдовам і сиротам по учителях сталі річні запомоги; іменно що таке товариство увійде вже в сїм році в житє, скоро тільки зістане тарифа премійна уложена, до чого потрібно довшого часу, так як обчисленєм сего занимають ся спеціальні фаховці, надто, що хоч виправді статут готовий, однак треба заявленя 200 осіб, котрі би жадали заложеня такого товариства, почім доперва можна буде статут предложити міністерству до затвердження. Бесідник звиває присутних, щоби, коли появить ся оголошенє про заложенє такого товариства, не тільки самі вступали до него, але надто спонукували і знайомих до того, тим більше, що до того товариства можуть належати сьвященники, учителі, урядники так як оно кождому стоїть отвором.

Справозданє секретаря прийнято.

Приступлено до справозданя касового, причім увільнено п-ю Літиньску від відчитання, бо справозданє таке було всім членам розіслане.

П. Миколаєвич з Тернополя запитує, що стало ся із справою фонду запомогового для учителів, а взгядно із запомогами для учителів. — Голова відповідає, що виділ вибрав комісію в цілі збільшеня фондів, котра хотіла уряджувати на ту ціль концерти і пр. — однак з причини заходів коло заложеня бурси не міг виділ занимати ся тою справою, але не спускає єї з ока і скоро фонд сей збільшить ся, буде в силі давати запомоги.

В справі предплати „Учителя“ до бібліотек шкільних через місцеві ради шкільні, підніс редактор, що хоч се залежить просто від учителів вставити в бюджет шкільний 2 зр. на „Учителя“, мимо того много учителів шкіл руских з сего права цілком не користає або передплачує для бібліотеки рускої школи з фонду шкільного місцевого польські часописи педагогічні. Редактор підносить, що учителі Русини, з котрими він в тій справі говорив, звиняють ся, що бюджету і ухвал на що він має бути ужитий змінити не можуть, а тимчасом показує ся, що се є можливим, бо як найновіший примір свідчить, теперішній учитель в Підбірцях, де для школи запену-меровав був п. Петришин „Учителя“, відсилав тепер „Учителя“ з дописню, що давнійший учитель, п. Петришин, переніс ся з Підборець, а школа тепер „Учителя“ не потребує. Отже, що вільно Полякови, вільно теж і Русинowi; в тім взгляді повинні учителі рішучо виступити в обороні рускої педагогічної часописи, котра тепер є навіть краввою Радою шкільною попирана, бо передплачувана з фондів державних для 150 шкіл, отже і обава перед секатурою зі сторони інспекторів окружних і пр. повинна уступити при добрій волі і сьмілості учителів станути раз в обороні руского шкільництва.

П. Гр. Врецьона вносить, щоби збори висказали подяку тим, що для школи виділової жертви зложили, що збори повстанєм одобряють.

Справозданє касове прийнято.

Над справозданєм адміністраційним забрав голос о. Гузар і поставив внесенє, щоби ціну молитвенника виданого Руским товариством педагогічним знизити до 10 кр.

П. Паньківський пояснює, що сама оправа коштує 9 кр.

О. Ев. Гузар обстає при своїм внесеню з огляду на недобрий уклад молитвенника. — Сю справу поручено виділови до полагодження.

П. Миколаєвич вносить, щоби в загалі знизити ціну видавництва товариства. — Поручено, по поясненю п-а Паньківського і Хойнацкого виділови до свентуального можливого узглядненя.

Прийнято справозданє адміністраційне.

Іменем контрольної комісії здав справу проф. Петро Огоновский і виїс уділити уступаючому виділови абсолюторню, що збори одобрили.

Послїдувала справа зміни статутів.

Голова питає зборів, чи суть за зміною статутів, затверджених ц. к. намісництвом дня 6. серпня 1881 ч. 37847. По поясненях даних послови Окуневскому, д-рови Дністряньскому і по сконстатованю потрібного числа членів, збори заявили одноголосно за зміною статута.

Почім відчитав секретар п. Танчаковский кожний параграф давнього статуту а по при се зміни, які виділ пропонує в новім статуті.

По коротких поясненях через справоздателя і дискусії, в якій забирали голос: посол д-р Окуневский, о. Стефанович, о. Е. Гузар, д-р В. Козовский, д-р К. Левицкий, проф. П. Огоновский, проф. В. Шухевич, д-р Дністряньский, учителі Яворский, Врецьона, Чиж, Строньский, Миколаєвич, Зелений, прийняли збори одноголосно зміни пропоновані кожного параграфу з осібна.

Зміни ті дотикають права закладаня філій, кружків педагогічних, шкіл, інститутів наукових, бурс надто справ адміністраційних; зміни сі подаєть „Учитель“ по затвердженю статута ц. к. намісництвом.

Вкінці ухвалено цілий статут надруковати правописню шкільною, властивою шкільною апробованою.

Наступили вибори. Голосуючих було 37. Абсолютна більшість 19.

Вибрані: Е. Харкевич, головою 36 голосами, надто Василь Білецький 36 гол., Кость Паньківський 36 гол., Ілля Чиж 34 гол., І. Огоновський 31 гол., д-р Мих. Пачовський 31 гол., О. Барвіньска 28 гол., О. Танчаковський 27 гол., Андр. Кворський 24 гол., Іл. Кокорудз 21 гол., Іван Стронський 19 гол., а на заступників вибрано: д-ра В. Коцовського, п-у Т. Огоновську і п-ю М. Лісецьку. До контрольної комісії вибрано: о. Ол. Стефановича, проф. В. Шухевича і проф. П. Огоновського.

Слїдували внесення членів.

От. О. Стефанович ставить внесення, щоби виділ став в обороні характеру рускості в руских школах, іменно, щоби усі дзєвники і каталогіи в руских школах ведені були в рускій мові, надто, щоби в руских школах видавано учасній ся молодіжи свідомства рускі, щоби в тій цілі удав ся виділ до краювої Ради шкільної, аби в тім напрямі видала розпорядження, яке би обовязувало всі школи з рускою мовою викладовою, надто, щоби взагалі в таких школах уживали інспектори і пр. виключно рускої мови.

Сю справу попирає д-р В. Коцовський тим більше, що школи суть інституції а не влади або уряди, отже не мають язика урядового. Школи суть сторонами, котрих не може обовязувати ніякий закон о язичі урядовім.

Внесення се без дискусії прийнято одностайно і поручено виділові, щоби сею справою заняв ся.

Проф. В. Білецький порушає справу видавництва мап шкільних в рускій мові, ставить іменно внесення, щоби товариство тим заняло ся і жадало на ту ціль субвенції краювої.

П. Чиж є гадки, що се є річню правительства достарчити таких мап, тим більше, що товариство не може коштів покрити; п. Чиж є отже тої гадки, щоби поручити виділові аби з тим жаданем удав ся до краювої Ради шкільної.

П. Білецький звертає увагу, що видавництво польських мап є приватним, отже так повинно бути і з видавництвом руских мап.

О. Стефанович попирає гадку п-а Чиж, щоби жадати сего від краювої Ради шкільної, аби она віднеслась до накладців у Відни, з жаданем, щоби они видали мапи в рускій мові.

Внесення се прийнято.

П. Зелений обговорює справу науки рускої мови в гімназіях і ставить внесення, щоби виділ виїє до міністерства подібний протест в справі науки рускої мови, як се зробив виділ „Народної Ради“, і щоби надто домагав ся, аби науку рускої мови так трактовано в середніх школах, як трактує ся тепер наука польської мови в тих школах.

П. В. Коцовський обговорює справу заложення жіночої семінарії в Коломиї або Станіславові, про яку згадував посол Окуневський і вказує, що в тім взгляді стрічаєсь з обоятностію рускої публіки.

В дискусії над тою справою забирали голос проф. Шухевич і о. Стефанович, котрий поставив остаточню слідуюче внесення: Поручає ся виділові, щоби відніс ся до Союму з жаданем засновання учительської семінарії з рускою мовою викладовою в східній часті Галичини, іменно в Коломиї або Станіславові.

Внесення се прийнято.

П. Яворський вказує, що вправді вичитав в справозданю соймовім, що рускій мові не діє ся ніяка кривда, тим часом загально звісним є се, що противно ся діє, бесідняк наводить доказ з власних досьвідів, як то учительок-Польок, що одного слова по руски не уміють, назначає ся до шкіл руских; в кінци вносять, щоби виділ відніс ся до Ради шкільної з представленням сеї против законної невластивости, що збори одноголосно віділови поручають.

По вичерпаню предмету обряд загальних зборів закрив предсідатель, дир. Харкевич, збори з візванем, щоби присутні не тільки самі брали живішу участь в праці над розвоєм руского шкільництва, але спонукували до того і ширші верстви нашої суспільности, передовсім до приступленя в члени товариства, так як число членів товариства вказує на силу, з якою приступаємо до наших жадань і з якою власти при полагожденю їх числитись мусять, і що „тоді заблисне сонце і в наше віконце“!

З Американського шкільництва.

а) Шкільництво в державі Нового-Йорку.

Після нового закона шкільного мусять на будуче всі ученики учитись в публичних школах: читання, писання, англійської граматики і завдань, географії, рисунків, фізіології і гігієни, історії Америки, адміністрації державної і етики, а також і предметів з других заводів, які прикаже державний шкільний „надінтендент“. До тепер не було там докладного плану науки, тільки деякі предмети були обовязкові. З річного справоздання надінтендента за рік 1896/7 довідуємо ся, що видатки на школи публичні виносили 26,689.856 долярів (більше о 8,516.026 дол. як в р. 1895/6). Число дітей обовязаних до школи: 1,668.049; число дітей учащих до школи: 1,2⁰3.100. Пересічно учащало щоденно до школи: 820.254. Число учителів виносило: 34.385. З кінцем року було 11.733 повітів шкільних. В 3000 повітах учащало пересічно по 10 або й менше дітей на днину. 300 дітей віддано до заведень поправчих за те, що волочили ся поза школу.

б) Шкільництво в місті Новім-Йорку.

Від 1. січня 1898 р. творить Новий-Йорк враз з передмістями і безпосереднім сусідством: Великий Новий-Йорк, котрий числить більше як 3½ мільона мешканців. Місто має свою власну раду шкільну, зложену з 18 членів, репрезентантів з частин міста: Мангаттан, Те Бронкс, Бруклін, Квеенс і Річмонд. І в Новім-Йорку не ходять усі діти до школи. І так інспектор частин Бруклін виказує, що з дітей 4—8-літних обовязаних до школи або дитячого городця не учащало в 1896/7 році 43.221. Число дітей в віку 5—6, котрі в тім році не ходили до школи, виносило: 6.595, тих років 6—7: 2640, тих від 7—8 року: 1321. Натомість учащали до школи майже всі діти 8—14-літні.

З бюджету міста Н.-Йорк на 1898 р. виходить, що платня учителів народних і інспекторів фахових виносила 6,522.936 долярів, слуг шкільних

433.530 доларів, учителів і слуг шкіл вечірних 176.242 доларів, урядників шкільних 180.320 доларів; шкільних радників 109 861 дол.; видатки на школу мореплавства 27.674 дол.; чинш за школи і побудоване нових 128.604 дол.; на опал 249.598 дол.; на світло 58.300 дол.; на воду 500 дол.; на книжки і шкільні потреби 723.118 дол.; на шкільні бібліотеки 20.490 дол.; на непередвиджені видатки: а) в народних школах 78.218 дол., б) в школах вечірних 3.166 дол.; направи 744.951 дол.; меблі шкільні і їх направи 116.718 дол.; кошта відчитів 48.008 дол.; закупи фортепіанів і їх направи 14.356 дол.; на „Corporate Schools“ 162.000 дол.; підземні дроти для алярму огневого 5000 дол.; перевіз 8.360 дол.; закупи землі під нові школи 100.000 дол.; телефони 3.500 дол.; обезпечене від огню 8.000 дол.; надто: на школи „Ерасмуса“ 20.000 дол. і на нові школи в часті Бруклін 100.000 дол.; на будівлі і урядовий будинок для місцевої ради шкільної 4,389.000 дол. разом около 15¹/₂ міліона доларів.

В Н.-Йорку уступає річно 100—150 учительок і то найліпших в наслідок одруження. „Сумне оно але правдиве“, каже державна Ново-Йорка часопись, в незвичайно займаючи і з гумором написаній статі, „зазедви маємо одну учительку, котрою місто пишає ся, котра набрала досьвіду і котра справді з педагогією ознайомила ся, а она вносить вже подане о резигнацію. При самім кінці свого подая просить она, щоби ві резигнацію затримати в тайні і термін виступлення зі школи продовжити значно, так як молоді жінчини дуже осторожні. Доперва коли вивсянять ся і вже не обавляють ся більше заводу зі сторони їх суджених, складають они свій уряд. Часом наступає рішене несподівано, бо хтось муєв несподівано прїїхати. В таких случаях може резигнация слїдувати в кількох днях а прозьба містять в собі уступ „з причин наглих“ або „непредвиджений случай“. Не позістає нич иньшого, як прийняти резигнацію. Учителюк пошукують так на товаришок життя, що віяка учителька довше як 5—6 років не служить школі.“

В Н.-Йорку є одна висша школа вечїрна для жінок. Учуть там: латини, французского, німецкого, іспаньского, англїйского, літератури, фонографії, книговодства, рисунків, аритметики, альгебри, хемії, геометрії і фізики.

Осип Ф. Любат, котрого папа римский в р. 1893 задля єго жертвобливости для католицкої церкви підїє в „герцоїа“, жертвував університетови в Колюмбії міліон доларів, котрі мають бути ужиті на цілі бібліотечні. Таку суму жертвував вже давнійше президент університету в Колюмбії, Сет Льов, на поставлене будинку університетского.

В справі вихованя жінок

пише президент державного університету в Огіо: „Нікотрий значнійший педагог, котрий обїзнаний є з психологією або педагогією, не сумніває ся нині, що жінки висшого образования бажають, на се заслугоють, єго оцінити уміють і через него много зискують, — що се безсумнівно вишло би на добре для цілої людскости а особливо жіночої половини, наколи би жінки одержували найліпше образование, яке їм можемо подати, — що жінки, наколи спільно освітують ся з мущинами, стали би менше нервовими, а тим самим здоровїйшими і розвивались би під фізичними условиями розумнїйшими і природнїйшими, що велика часть тих, що посполу з мущинами виховались, такий спосіб вихованя незвичайно високо цїнить і обирає єго в цілі

вихованя власних дітей, — що, позаяк мущинам призначено поспільно з жінками жити, в виховане таке найліпше і найприродніше, яке они спільно з жінками побирають, що тото поспільне і рівне виховане відтягає молоде дівча від прикрас тіла а хлопцєви відбирає дикість, — що в кінци усї хибі, які підносять ся прогив спільности вихованя, суть радше хибамн нашого товариства, як системи вихованя.

Скоро однак ми признаємо, що жінки повинні взагалї образовуватись, що они повинні одержати навіть висше образование, і що оба роди (мужеский і жіночий) повинні спільно образовувати ся, то через те попалисьмо взагалї в цілком противний екстрем і вбилисьмо собі в голову, що жінки мусять таке саме образование дістати, яке подаємо молодїжи мужескій. Се але в разом теорією і практикою, котра в причиною усього того, що в нинїшних товариських і домашних зносинах обох родів (жінок і мушин) в пересадного і несприродного.

Школи в північній Каролїнії.

В гористих, земледільних і ховом худоби занимаючих ся західних сторонах північної Каролїнії живе много людей, що дуже мало або цілком не уміє нї читати нї писати. Є там вправді много безплатних публичних шкіл народних, в котрих діти бодай через три місяці в пізній осени мають нагоду учити ся читати, писати і рахувати; се але дотикає тільки заможнійших газдів, що посилають своїх дітей у школу; иньші газди дають волю своїм дітям, тож они бігають собі свобідно. Те, чого в згаданих школах учать, залежить цілком від вартости дотичного учителя або учительки. Скоро они покінчили свої безплатні курси науки, зараз отвирають, навіязуючи звичайно до покінченої науки і в тїм самім будинку, так звану „академію“, котра трїває через кілька місяців, і є призначена для тих дітей, що за невеликою оплатою хотять пізнати дальше тайни науки. Наука удїляє ся у всім, чого хто забажає: латини, початків греки, географії, історії Сполучених держав, рахунків і т. п. Спосібности до математики мають там діти більше як в Европі, а що цікавійше, що у дівчат ті спосібности більше розвинені як у хлопців. Характеристичною цїхою тих „академій“ є значїне, яке прикладають они до декламациї і розговору (диспути). В розговорах, до яких запрошені зістають мешканці сусїдних сел, беруть участь дівчата і хлопці. Учитель дає деяким молодим бесїдникам і бесїдницям дві тези противного змісту. Такі тези часто не суть відповідні вікови бесїдників, мимо того є они незвичайно цікаві з того взгляду, що розбуджують заїнтересованє загальне, о чім свідчить загальна участь в таких дебатах. Так пр. поставив учитель тезу: Наполеон і Олександр; дівчинка мала єще дитина в коротенькій спідничцї прийшла до мене, щоби розвідатись дещо про Наполеона і випитувала мене чим прецінь був Наполеон більший від Олександра; в годину пізнійше приходить хлопець 13-літний, котрий в тій борбі словній мав стояти по стороні Олександра, і розпитував про оружє, яке принесло побїду єго Олександрови. Додати мушу, що нї одному з тих речників учитель більше нічого ані про Наполеона ані про Олександра не говорив, крім сего, що стояло у читанцї шкільній. Тут лежить власне сильна і слаба сторона тих шкіл: дітей не накормлює ся материялом, они мусять єго самостійно переробити власними силами і немов в кров і м'ясо свої перелати. Учитель не удїляє властиво науки, діти працюють самі після єго вказівок і їдуть потім до учителя, щоби єму здати справу з того, чого він

учив і поспитати вго про те, чого они не зрозуміли, або жадати від него пояснень. В такий спосіб провадить учитель або учителька класу з 60-ти і більше учасників 8 до 20-літніх. Можна собі представити, який є наслідок того: ті, що мають яке таке знанє і добру волю до науки, поступають незвичайно скоро, підчас коли другі остають по заду а ще иньші цілком не користають з науки. Із спостережень роблених в тій часті Сполучених амер. держав, показує ся, що дівчата виказують більше образования як хлопці. Се можна легко зрозуміти: богацтва в тих сторонах нема, а навіть заможність дуже рідка. Скоро отже хлопець тільки сил набере, мусить забиратись до газдівства, в котрім він находить більше приємности як в тім, над книжками сидіти; ті полишає він радо своїй сестрі або єї молодій товаришці; дівчата натомість беруть ся усеїми силами до книжки; они порушають усе, щоби тільки дозволено їм бодай через один рік учити ся, щоби опісля дістати диплом на „градуованих“. В наслідок того є много родин, в котрих син заледви уміє підписати ся, донька за те знає літературу і много поезий на память.

Наука о характерах в приміненію до вихованя.

(Конець).

9. Характер апатичний представляє також певне зрівноважене психічних стремлінь, але ті стремління так слабо розвинені, що можна радше говорити о їх упадку. В противоставленю до попереднього типу не улягають апатичні жадним зовнішнім впливам, бо їх вражливість єсть дуже слаба, і тому то рівно слабою мусить бути і реакція. Дяктодо такі особи суть найчастійше спокійні, безчинні, недбалі, самолюбні, скептичні, що їм однак не перешкаджає на певних становищах суспільної єрархії мати маєстатичний позір.

10. Характер несталый єсть протиставленєм зрівноваженого: коли там різні стремління, маючі рівну силу, витворюють душевну єдність і гармонію; ту — існують і ділають они незалежно від себе. Звідси повстає незвичайна змінність успособленя: такий чоловік переходить легко від сьміху до сліз, від гніву до жалю, від любови до ненависти, єсть на переміну мовчливий і говіркий, запалений і апатичний, трудящий і недбалый, довіряючий своїм силам і пригноблений, а ніколи не можна передвидіти як заховає ся серед даних обставин, бо се залежить від нахилів і гадок, які в даній хвили возьмуть перевагу.

11. Характер нерішений різнить ся від несталого тим, що коли несталый скоро постановляє, чого пізнійше жалує, нерішений усвідомляє собі рівночасно богато противних собі мотивів і не вміє між ними вибрати, а приневолений вибирає що найгірше. Після нашої гадки не треба би з нерішених творити осібного типу, бо нерішучість, вагання, єсть прикметою всіх людей слабой волі, отже належачих до кількох висше описаних типів.

12. Характер незгідний повстає також з співістнованя суперечних стремлінь, котрі однак не доходять ніколи до якої шебудь рівноваги. Характе-

ристичною цїхою людий сего типу єсть дух противности: незгідні виступають проти всякої гадки, котру чують, хоч би она навіть висказувала їх власний погляд: ганять коли чують похвали і противно хвалять то, що другі ганяють; роблять то, що їм відраджують, а противно за жадні скарби сьвіта не хочать зробити того, до чого їх намовляють. Часом находять правдиву роскіш в противленю ся другим, деколи шкодять власним інтересам пр. відзивають ся шоретким тоном роблячи комусь прислугу, аби лише не слухати подяки, бо суть холодні взглядом осіб добре для себе успособлених, аби уйти посудження, що старають ся о їх взгляди.

Ті всі три послїдні форми характеру в певних случаях належать вже до хоробливих; а патологічними суть три слїдуючі а іменно:

13. Іпохондрия характеризує ся незвичайно підозрілостію, котра видить образу для себе у всіх словах і поступках ближних, кожду увагу переміняє на гірку вимівку, кожде неповоджене уважає встидом і несправедливістю.

14. Меланхолія (яко характер) єсть кінцевою відміною сентиментального типу і полягає на сумі, що обтягає темною краскою всі погляди чоловіка, відбираючи єму все довіре до себе і охоту до діла. От як характеризує власне успособлене один французский писатель, Моріс Терен: „Думаю, що причина моїх терпінь полягає в гордості... вражливійшій на погорду, як на кожду иньшу прикрість. Побіч тої вади уністило Провидїне в моїм серцю чувство рівно сильне і глибоке: почуте мої нужди і ничтожности. Власне з борби тих двох противних елементів витворює ся частина моїх терпінь.“

15. Істерія яко форма характеру представляє хоробливе збільшене елементів, котрі пізнали ми при описі типу несталих — уважаємо отже що не треба над нею розводити ся.

III.

По тім перегляді класифікації характерів насуває ся питанє: який характер треба уважати найбільше пожаданим? Відповідь на се може дати порівнянє трех головних типів.

Сильна чутливість, розвинена коштом розуму і волі, представляє то велике небезпечєство, що робить чоловіка добичею навіть перелетних вражінь. Такий чоловік не знає в нічїм міри, бо не вмів гамувати ся так в добрім як і злім; найменьша дрібниця витручає єго з рівноваги, вправляючи в унесенє гнїву, жалю, розпуки або иньшого чувства, непропорціонального до причини, яка єго викликала. Крім тих сторін відємних має характер чутливий рівно важні сторони додатні: бо чутливість єсть сьвітлом, котре в певних разях дає незвичайну провикливість (завдяки здібности симпатизованя) і родить ті щасливі помисли і вдохновєня, властиві виключно людям, що „мають серце і дивлять ся в серце“; чутливість єсть zarazом теплом, що розгріває волю і дає запал, що творить чудеса, бо условієм поводженя єсть віра в важність підприємня, а ту віру зменьшує злима розвага.

Додатних сторін типу інтелектуального нема потреби підносити; кождий знає їх і згодить ся з гадкою одного французского писателя: „Все, що лише зроблено великого і тревалого, доконали мислителї. Плодовита праця людскости довершує ся спокійно, без поспіху, без галасу, поступ єсть роботою тих мрітелїв, котрів падають в рів, дивлячи ся на зьвізди.“ В послїдних словах

містить ся уємна сторона того характеру: она робить чоловіка обоятним на все, що не має звязи з предметом его дослідів і розмишлень і позбавляє енергії в практичнім житю.

Протиставленем може служити ту характер діяльний, маючий за головну ціху силу волі, „ту силу волі, що додає відваги в борбі, сталість в терпіню, котра триюфує в всіх противностях, не цофає ся перед жадною перешкодою, котру ніч не може зразити або поконати... ту силу волі, котра нийь вєть тим, чим була вчєра і чим будє завтра, без котрої жаднє під-приємство не дало би ся допровадити до кінця.“ Відворотною стороною медалю єсть се, що сила волі, не правлена розумом, легко змінєє ся в упір, котрого не можна побідити жадним аргументом — такий чоловік блудить, бо ніколи, нікому і нічому не дасть переконати ся.

З того зіставлення легко випровадити внесенє, що найбільше пожаданим єсть характер, в котрім чутливість, інтелігенция і воля суть рівно розвинєні, а в кождїй хвили діяльні, отже характер зближений до зрівноваженого повинєн бути ідеалом вихователя. Намагаючись надати его молодїжї, не треба однак старати ся пригнобити індивідуальність так, або всї діти допровадити до того самого шаблону. Противно, в кождїм питомци треба шанувати то все, що становить его перевагу над ровєсниками, чи то будє влучність суду і здібність до глєбшої аналізи, чи нїжність чутливости, чи витрєвалість в підприємствах, таким нахилам треба давати лише властивий напрям, а для уникнення односторонности розвивати ті здібности і прикмети, в котрі природа его менше випосажала.

Чи такий вплив є взагалї можливий, чи може вихованє змінити характер дитини? Що до того розходять ся гадки ріжних філософів, моралїстів і педагогів: коли одні вірають в всемогучість вихованя, иньші задивляють ся на сю справу дуже скептично.

Правда єсть по серединї, о чїм переконує погляд на чинники, образуючі характер чоловіка. До тих чинників належить передовсїм фізичний стан: будова тіла, розвій мязів, правильність круження крови, відпорність нервної системи, відживлюванє, рішають о тїй частї характеру, котру звичайно називаємо темпераментом. „Весєлі люди — говорить Бен — суть звичайно добре збудовані, мають сильні мязи, круженє крови і травленє правильне, зносять легко умученє, сум і всї проби житя“. Потім маємо ту вплив клімату, котрого наслідком єсть пр. повільність Голандцїв, живість Італїянїв і полудневих Французїв, енергія народів зимнійших сторін, лїнивство деяких полудневих народів, апатия Індїв і т. п. Ту прилучає ся крім того наслідственність, наслідком котрої дістає дитина по родичах і дальших предках не лише певні черти лиця, але також деякі нахили і здібности. Вкінци приходить власнє досвідченє осібняка т. є. привычки, яких з часом набирає під впливом окружаючих осіб. Виховатєль не може поконати всїх тих впливів, лише деякі може усунути, иньші ослабити, злагодити, а і так ограничені мають они ще великє поле до діланя. Передовсїм, знаючи як великє значінє має для характеру фізичний стан, треба звернути увагу на гігієнічні условія і спосіб житя дитини пр. апатичний і лїнний хлопець може набрати енергії через перебуванє на сьвіжім воздуху, гри і забави получєні з рухом, словом через те, що его зміцняє фізично і робить відпорнійшим на умученє.

Що до впливу морального, то треба докладно пізнати нитомця, аби здати собі справу з нахилів, які в данїй дитинї сильнійше обявляють ся, бо

лише тогди можна знати що треба в нїм розвивати, а що придушувати. Образуючи чутливість, ослаблюємо і нищимо егоїзм, а розвиваємо альтруїзм: будимо заінтересоване і симпатію до людей, зачинаючи від найблизших — від родини, а скінчивши на цілій суспільности; в тім взглядї допомагає поступенне ознайомлене з житєм, читане добре вибраних повістей і оповідань, наука історії і літератури, словом то все, що розширяє відомости ученика відносно до людей і їх життя, бо не можна мати сочуття для справ і терпінь, котрих не знає ся і не розуміє ся. Рівночасно треба не лише давати самому добрий примір поступованя згідного з засадою любови ближнього, але також і дитині оказувати симпатію і почуте в єї дрібних клопотах і журбах; не можна вимагати серця від тих, котрим его ніколи не оказувано. Вкінці треба пам'ятати, що всяка спосібність розриває ся через виправу, отже підсувати нагоди, в котрих діти могли би справити приємність або віддати прислугу, аби засмакували в такім поступованю.

Розуміє ся, що залежно від індивідуальности дитини мусить змінити ся і сила виховавчих впливів: коли з дитиною з природи чутливою треба де-коли міркувати ся аби та чутливість не змінилася в жорстоку вражливість; то апатія вищих дітей буде становити трудну до покаяння перешкоду і треба ужити всяких средств, аби такі діти чим небудь зацікавити і порушити.

Коли знов маємо до роботи з характерами несталими, імпульсивними, задачію вихователя буде головню властиве унормоване чутливости так, аби питомець умів запанувати над похопністю до гніву, жалю, гордості, сварливости і аби умів витривати в постанові. Тактовне поступоване з дитиною, відклик до розсудку і застановлення може зділати багато, але найбільше значінє має образование волі. Також Керат говорить широко о тім предметі, висказуючи багато здорових гадок; радить не позбавляти дитину всеї свободи в діланю, але провадити єї так, аби научила ся з літами сама себе провадити; при звичаювати до порядної і правильної праці, підсувати відповідні життєписи людей, що визначали ся сильною волею і витривалостю.

Не повторяємо того всего, бо то річи загально звістні, а послідні часи принесли нам книжку Пейота „О образованію волі“, котра, доповняючи твір Керата, вказує надто один з найважійших чинників в образованю характеру: самостійну працю над собою. Бо так як в науці наші змагання мають не лиш то на цілі аби збагатити знанє ученика, але і то, аби его зробити здібним до здобуваня єї через самостійну працю; так і в вихованю моральнім праця родичів і учителів лише тогди принесе овочі, коли побудить підростаючу молодіж до праці над своїм внутрішнім усовершенєм; бо характер усталоє ся доперва в зрілім чоловіці.

Научанє дітей неспосібних в Берліні.

В Берліні вийшов проєкт з'організованя осібних відділів для дітей, котрі з огляду на вік повинен після обовязуючого примусу шкільного учащати до школи, але не суть спосібні вдоволити вимогам, які їх ровесникам

ставлять ся. В тій цілі видано слідуєчий закон для „клас для неспосібних“:

1. Діти, належачі до якої громади шкільної, котрі з причини браків фізичних або умислових не можуть вдоволити звичайній програмі, мають отримувати науку в класах додаткових. Наука ся залежна від степеня спосібности дитини має так вестися, щоби по певнім часі дитина могла увійти до школи, або тога наука мусить вповні вистарчити ученикови, она мусить заступити єму школу.

2. Дітви, котрі часово або заєдно не можуть учити ся після приписаної програми, належить представити інспекторови школи. Про потребу їх прийняти до класи спеціальної рішає інспектор, директор школи і лікар шкільний; в деяких случаях мають учителі голос совітуючий.

3. Діти, зачислені до спеціального навчання, належить поділити на групи; кожда така група, зложена найбільше з 12 учеників, має свого особного учителя. Той поділ учеників доконує ся на певний ограничений час, почім узвгляднюючя степеня спосібности ученика і віддаленя єго мешканя від школи, в якій має відбувати ся виклад для неспосібних — так як на тоті лекції визначають ся особні комнати при існуючих вже школах громадских. Група дітви неспосібних становить класу тої школи, директор має над нею таке право, як над другими класами, а всі діти суть записані як ученики школи.

4. Навчання додаткове тріває в засаді 12 годин в тиждень, отже переєчно дві години в день. В склад того навчання входять: релігія, мова рідна, наука о річах, каліграфія і арифметика, а в деяких случаях ручна праця для хлопців (слейд) і робітки жіночі для дівчат. Особливу увагу звертає ся на науку з погляду. Крім названих предметів, яких учать віддільно, учащують неспосібні діти за порадою учителя і вказівок інспектора шкіл на деякі лекції шкільні пр. на рисунки, гімнастику, єспів і т. и.

5. З кінцем кожного півроку здає учитель інспекторови рапорт що до поступів повірених єму дітви, причім висказує ся, чи можуть они вже до класи повернути. Остаточно рішає тому справу інспектор шкільний, котрий на случай потреби лично провірює розвій ума дітви по відділах додаткових.

6. Учителі клас спеціальних зістають іменовані через раду шкільну на представленє інспектора шкіл. Такий учитель побирає законом приписану платню учителя народного і є обовязаний крім навчання дітви неспосібних уділяти науки в других класах школи, однак не може мати більше як 24 годин в тиждень. За свою працю в відділі неспосібних одержує додаток до платні в високости 300 марок річно.

Руско-українська література.

Написав д-р Іван Франко.

(Столітє українсько-рускої літератури. Заходи коло єго євяткованя в Галичині і на Україні. Характеристика нової українсько-рускої літератури. Чим вона відмінна від старо-рускої і від старшої південно-рускої літератури. Чим вона подібна до инших новочасних літератур. Її виднійші представителі на Україні

і в Галичині. Виднійші сучасні писателі. Проби організації освітньої і літературної праці. В чім лежить головний інтерес українсько-рускої літератури.)

Бажаючи як найкраще відповісти симпатичній програмі „Slovansk-oro Prehled-a і як найдокладнійше [поінформувати ширшу словянську громаду з теперішнім станом, дотеперішнім доробком і основними змаганнями українсько-руського національного розвою], я, здає ся, найліпше зроблю, навязуючи до факту, що стоїть тепер на першій пляні заходів українсько-рускої інтелігенції, а власне до сьвяткування [столітніх роковин нової українсько-рускої літератури, що датує ся від видання перших трох пісень перелицьованої (травестованої) Енеїди, твору Полтавця Івана Петровича Котляревського]. Зарівно на Україні, як і в Галичині сей факт дає привід до гарних, хоч і скромних пам'яткових обходів. В Полтаві, місті, де жив і вмер Котляревський, положено сими днями угольний камінь під будову его пам'ятника, що має здвинути ся складками з всеї України-Руси, російскої і галицької. У Львові приготують рускі товариства за почином Наукового Товариства імени Шевченка поважну маніфестацію, що має бути сполучена зі з'їздом українсько-руських письменників для обговорення тієїж організації літературного і просвітнього руху.

І на літературнім полі сей ювілейний рік зазначив ся вже деякими важними появами. Розпочате сего року під фірмою Наук. Тов. ім. Шевченка у Львові видавництво „Літературно-наукового Вістника“ відразу здобуло собі V таке становище у публіки, що — перше виключно літературно-наукове і то поважне видавництво на українській Русі — здужало і фінансово стати на власних ногах, чим дотеперішні видавництва того рода не могли похвалити ся. Те саме наукове товариство вшанувало двома спеціальними томами своїх наукових видань иньшу українсько-руську всенародну пам'ятку, а власне 250-ті роковини вибуху повстання Богдана Хмельницького. В кінці освітнє товариство „Просвіта“ у Львові вшанувало двома популярними книжками третю пам'ятку, важну в розвою галицької Русі, а власне 50-ті роковини знесення панщини. В російській Україні об'явами сего ювілейного руху можна вважати виданий в тих днях нумер поважного місячника „Кіевская Старина“, посвячений майже виключно освітнєму літературній діяльності батька нової української літератури — Івана Котляревського. Перше критичне виданє всіх его творів і дальший ряд праць посвячених студиям его життя і праці, заповіджені зарівно на Україні, як і в Галичині. До користних об'явів, що може тільки випадково приходять в сю саму хвилю, мусимо ще зачислити дозвід російського міністерства внутрішніх справ на заснованє в Петербурзі товариства імени Т. Г. Шевченка для заплоти незможній українській молодіжї, що вчить ся в петербурських школах. Певна річ, столітні роковини нової української літератури будуть у всіх галицьких містах, де є руска інтелігенція, а також і по многих селах, де національна свідомість достаточна вже розвила ся, сьвяткувати ся врочистими вечерками, вічами, відчитами, концертами і театральними виставами, і можна думати, що таким робом сей ювілейний рік причинить ся до оживлення того національного і поступового руху, що є в значній части витвором власне нової української літератури, а масовий рух своєю чергою вплине корисно також на дальший розвій літератури.

З огляду на сей момент думаю, не від річи буде подати коротеньку характеристику цілого духового і культурного розвою південної Русі, а особливо его найновішої доби за остатніх сто літ; показати, чим сей розвій може бути цікавий також для иньших Словян. Се тим більше потрібно, що

власне в сю пору в Росії і в Галичині веде ся дуже немила полеміка, котра чіпає самі основи сего розвою і чіпає їх способом дуже одностороннім і далеким від наукової об'єктивності. Мушу вияснити ті слова. Українсько-руська література має доси, між всіми і чужими, найближшими сусідами, завзятих і могучих противників, котрі виходячи по части з державних, по части з вузько-національних, а по части з конфесійних поглядів, або з гори декретують, що нїякої українсько-руської літератури нема, а є тільки горстка фантастів-писателїв (се при добрій волї можна би сказати про всяку иньшу, особливо меньшу літературу), або хоч признають, що вона є, але бачуть в ній якийсь часовий, патологічний стан, проти котрого треба реагувати всякими способами і котрий мусить з часом минути ся, або в кінці в найліпшій разі не признають їй тривкої будуччини і пророкують, що з розширенням свідомости і просвіти в широких масах українсько-руського народу існування спеціальної українсько-руської літератури буде непотрібне і українсько руска духовна течія зіллє ся з загально рускою, доповнить велику і могучу гармонію загально-руської нації. З сею остатною думкою годї полемізувати, не бувши пророком; так само не можна полемізувати і з тими, що замикаючи очі на живі факти указами та декретами диктують, що тих фактів зовсім нема на свїті. Прийде час і вони будуть мусїти відкрити очі, а деякі признаки говорять за тим, що вже й нині час той по троха починає свитати. Натомість аж просять ся до дискусії теза тих противників українсько-руської літератури, котрі бачуть в ній якусь „інтригу“ — одні польську, другі московську, якесь збоченє з простої, природної дороги розвою, якесь спроневірєнє тисячолїтньої роззовий традиції руского племені. На скілько вірні ті закиди? На скілько правда те, що нова українсько-руська література є штучним витвором, насадженим з боку, негациєю якоїсь єдности, що буцїм то існувала ще перед 1798 роком, є, так сказати прокрустовим лїжком, на котрім велика, тисячлїтня общеруска цивілізація має бути обкрована аж по часи Котляревського? Думаю, що безпристрастний, науковий погляд на минувшину південної Руси дасть найліпшу відповідь на сї питання.

Як звісно, вже в самих початках політичного життя старої Руси, в часах, коли у розрізнених і широко розкиданих племен починають тільки будити ся перші проблєски єдности і солідарности, ми бачимо два головні центри, два гвізди тої солідарности — північний Новгород і південний Київ. Від часу Олега Київ здобуває перевагу, робить ся „матірєю руских міст“, але довго ще потім, до Володимира і Ярослава Мудрого Новгород обік него грає важну ролю в політичній житю Руси. Чи і в духовім та літературнім? На певно сего не знаємо, хоча деякі пізнїйші свідєцтва велять догадувати ся сего. В усякім разі перші основи руского письменства, твори, що мали рішучий вплив на єго дальший розвій, повстали на півдні, в Київї або близь него. Тут написані були знамениті духовні промови Іларіона, тут повстали перші житєписи руских святих, тут зложила ся, обєднючи в собі ріжні племенні традиції і писані памятки, перша руска літопись, твір для того часу незвичайний по тверезости в осудї і по ширинї історично-політичного взгляду. Можна би сперечати ся про те, чи ті твори треба причислити до попередників нинїшньої українсько-руської, чи велико-руської літератури, можна стати й на тим, що вони, насновані на канї старо-церковної, отже не старо-руської мови, з одинаковим правом належать і до одної і до другої літератури.

(Дальше буде.)

О. АЛЕКСЕЙ ТОРОНЬСКИЙ

вислужений Гімназ. професор релігії, член краєвої Ради шкільної, совітник і референт митрополичої Консисторії з відзнаками крилошанськими, почитний крилошанин перемиської Капітули, президент наглядаючої Ради товариства взаємних обезпечень „Дністер“, член майже всіх товариств руских,

упокоїв ся 14. н. ст. лютого, о 4. годині по полудни, пятого дня недуги.

Покійний родив ся 1838 р. в Завадці, коло Дукки, де его отець був парохом. Науки богословські кінчив у Відни, віддаючись заразом науці славянських язиків, під славнозвістним проф. Мікльосичем. Висвятившись в 1865 р. став учителем рускої мови в П. (вімецькій) гімназії у Львові, а опісля заступником учителя релігії в тій самій гімназії. В р. 1865 став катихотом в гімназії дрогобичкій. В Дрогобичі пробув 25 літ, беручи живу участь в житю так загально громадським як і руским. Був постійно членом громадської ради, головою місцевої ради шкільної, ради повітової, ради міської щадниці і н. Коли в 1890 р. відходив до Львова на професора релігії в академічній гімназії, на місці о. Гушалевища, котрий уступив на пенсію, дрогобичка рада міска надала покійному диплом почетного горожаньства в признанню его довголітньої діяльності на користь міста. По смерті вислуженого директора і члена краєвої ради шкільної, о. Вас. Ільницького, став пок. Алексей Торонський членом ради шкільної і перейшов на емеритур. Минувшого року іменовано его почетом крилошанином перемиської капітули. — У Львові брав покійний живу участь в руских товариствах. Якийсь час був головою Руского товариства педагогічного. Належав постійно до відділу товариства „Просьвіта“, а по смерті д-ра Омеліяна Огоновського мав провід в товаристві до загальних зборів 31. січня 1896 р. В „Дністрі“ належав до президіу наглядаючої ради. Будучи шкільним товаришем і з молодих літ приятелем пок. кардинала Сильв. Сембратовища, був его дорадником у всіх важних справах. Також на полі літературнім був покійник діяльний. Виступив вперше ще в р. 1860. В „Зірї яко Альбомі“, виданім Б. Дідицьким в честь нового митрополита Григ. Яхимовища, появилася етнографічна розвідка Торонського про Лемків. Відтак писав новелї, а в р. 1867 видав руску читанку для нижньої гімназії, а відтак також і для вищої першу читанку, в котрій появили ся виїмки з творів руских письменників сего столїтя з короткими їх житєписями. Майже всі уживані тепер в середних школах підручники до науки релігії, походять зпід его пера. Крім того появляли ся его писаня в різних руских часописях і видавництвах. Покійний визначав ся тихою вдачею і згідливістю, тож й вість про его передчасну і несподівану смерть викликала загально щирий жал. Помер на удар мозку до котрого прилучило ся запалєня легких.

Похорон відбув ся в п'ятницю 17. с. м. рано. Тїло спроваджено о годині 8-ій до Успенської церкви, де відправляли ся похоронні богослужєня при участі численного духовенства і співу хору питомців. Церков була переповнена публикою, а особливо шкільною молодіжю. Перед другою годиною з полудня двигаув ся величезний похоронний похід з церкви на Личаківське кладовище улицею Рускою, ринком, ул. Галицькою, пл. Галицькою, Бернардинською і ул. Пекарською. На чолі походу поступала молодіж з академічної гімназії, братство з хоругвами і хор питомців духовної семінарії. Похід провадив о. митрат Вілецький в окружені крилошан капітули. Дальше шло духовенство. За домовиною йшла родина покійного і множество публики. Між иньшими взяли участь в похоронї н. віцепрезидент краєвої ради шкільної д-р Бобжинський, член Відділу краєвого д-р Савчак, члени ради шкільної, професори університету і гімназій і т. д. — Земля ему пером.

Вісти з Руского товариства педагогічного.

Засідане виділу Руского товариства педагогічного у Львові відбуло ся 18. н. ст. лютого 1899 під проводом голови Вп. дир. Харкевича.

Виділ уконституовав ся в той спосіб, що заступником голови вибрано проф. Іларія Огоновского, секретарем Йосифа Танчаковского, касиєром Костя Паньковского, контрольором Ілію Чижа. До комітету для Інституту св. О. Николая вибрано проф. Ілію Кокорудза на місце уступившого проф. д-ра Пачовского.

Справу розпродажи цеголок на бурсу учительську поручено проф. д-рови Пачовському. Ухвалено внести петицію до Сойму в справі заснованя жіночої учительської семінарії в західній частині краю, — мабуть в Коломиї. Реферат в тій справі віддано проф. сем. учит. д-рови В. Коцовському. Ухвалено також внести петицію до Сойму о підмогу на „Дзвінок“ і на „Учителя“ (реф. проф. Білецький), — на „Інститут св. О. Николая“ (реф. п. Паньковский), — на „Бурсу для синів учительских“ (реф. проф. Огоновский), на видавництва (реф. п. Паньковский).

Постановлено також на внесенє Рогатинської філії внести петицію до Сойму о зрівнянє платні учительської з платнею трох рангів (11, 10 і 9) урядників державних (референт п. Чиж).

Прийнято до відомости, що діяльна філія Самбірська хоче видати збірник педагогічний і просить надсилати свої праці до того важного видавництва.

Також прийнято до відомости, що на приготовляючий курс для науки руского язика при школі виділовій записалось так много дівчат (около 100), що перший відділ треба поділити на дві частини. Веденє першого відділу „Б“ поручено Вп. о. Рудовичеві.

Ухвалено виразити подяку бувшому секретареві проф. Мостовичеві за его повну пожертвованя діяльність секретарську.

Прийнято чотирох нових членів.

Загальні збори Філії руского товариства педагогічного в Тернополі відбудуть ся 5. н. ст. марта 1899 р. о годині 2. по полудни в комнатах „Рускої Бесіди“ при ул. Костельній з слідуємим порядком дневним:

1. Отворенє зборів і відчитанє протоколу;
2. Справозданя виділу, скарбника і комісії контрольної.
3. Вибір виділу на слідуємий рік.
4. Внесеня і інтерпеляції.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборной
ч. 7.
Администрация
ул. Театральная
ч. 19.Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

На чім опирати послуханство.

(Вільні спостереження і уваги.)

„Анючка не послушна, она заслужила на кару.“ — „Я не можу мати ніякої поваги посеред дитин, бо мені не вільно їх карати.“ — „Як можуть діти мене слухати, коли они мене не боять ся?“ Такі і тим подібні жалі недостаточні до свого учительського звання підготованих людей, чують управителі шкіл, родичі та посторонні люди.

Чи такі нарікання слухні? Чи дитина шанує тільки розказ особи, що має право карати? Чи послух мусить опирати ся конечно на тривогу перед карою?

Попробуймо відповісти на тім питання.

Що послуханство супротив учителя є одним з перших обов'язків ученика, що без него праця педагогічна і дидактична була би просто неможливою, се певно, — доказу на се не треба.

Однак послуханство є о стільки лише тривалим, о скільки тривалою є підстава, на якій оно опирає ся; в понятю, що має бути тою підставою, лежить дуже часто великий блуд педагогічний.

Послуханство, основане на боязні, се будівля сумнівної тривалости, котра кожної хвилі повалитись може.

Боязнь є надто чинником, який відемно відділює на дитину, бо усуває довіру, свободу, зменшає енергію і викликає завжди учуте пригноблення.

Нехай діти заховують учуте боязні супротив того, що справді на те заслугує: нехай лякають ся і стережуть ся злих людей, ідовитих сотворінь, одним словом того, що шкідне, зіпсуте, вороже; але не допустім до того, не дозвољмо на се, щоби они бояли ся свого учителя, або найдім для тої боязні жерело краще, як кару чи нагану.

Скоро доведемо дитин до того, щоби не нає, але про нас баяли ся, щоби від непослуху здержувала їх більше обава, що зробять нам прикрість, як страх перед карою для себе, тоді можемо собі сказати, що оперлисьмо послуханство на певній і тривалій підставі прив'язаня.

Однак привязання не позискує ся скоро і легко: випередити его мусить конечно пошанованє і довірє.

Позисканє пошанованя завсїгди зависить від нас самих. Правдивий заслугі ніколи люди не можуть відмовити признаня, без взгляду на личну антипатію, без взгляду навіть на найсильнїйшу з ненавистий, ненависть національну. Отже перше старанє виховавче повинно бути: розбудити в дітях почутя пошанованя для себе.

Повага, не позбавлена свободи і веселого настрою, безінтересовність, правість вчинків, а передовсїм вірна правда завсїгди і всюди, се найліпші средства в цілі позисканя довірія і поважаня у наших вихованків.

Особа, котра нас дорослих, хочби один раз завела або ошукала, не будить вже потім довіря, не віримо єї словам, підозріваємо єї навіть тоді, коли она є цілком невинною.

Під тим взглядом суть діти ще менше вирозумілими, бо судять вчинки після того, як їх бачать, не розуміючи ніяких причин і умов, зменшаючих вину. Кожде слово учителя чи виховавця повинно бути правдиве, кожда обітниця дотримана.

Се закон для нас, від котрого ніколи і для нічого відступити не можемо, під карою утрати довіря у дитини. А як се болить, який се тяжкий завід для молодої віруючої душі, як она переконає ся, що ті, котрим она довіряла, ошукали єї або завели єї.

Бібліограф Ернеста Гельо, знаменитого французького філософа, наводить таку подробицю з его дитинних літ:

Пятилітний хлопець любив дуже перебирати ся за тигрїса. Вкритий шкірою, кидав ся з криком на матір, котра бачучи що се бавить дитину, удавала трівожну і утікала скоро.

— Боїш ся мене, мамо? — питав мальчик.

— Так! — відповіла мати.

Одного разу прийшли гості. Се не було по нутру хлопцеві, котрий як раз мав вийти на прохід з матерію. Не нагадуючись довго, рішив ся він напояхати непрошених гостей тим способом, якого на матір уживав. Що-ж стало ся?! Гості тішились з перебраного тигрїса, ловили его, цілювали, бавили ся его довгим білявим волосєм, але зовсїм не оказували трівоги.

Заведений хлопець зрозумів в одній хвилі, що мати удавала трівогу перед ним, він почав плакати.

— Ох мамко, — голосив він, — длячого ошукалась мене, малу дитину?

Мати оповідала пізнійше, що єї нічо в житю більше не засоромило, як той закид з уст малого сина.

Се один примір! Чи подібних трудно? Чи в нашім власнім житю, або в житю нам близьких осіб не пайшлибисьмо много таких примірів?

Припустім тепер, що довірє і пошанованє вже осягнулисьмо, що дитина узнає висість наших судів, а розкази уважає слушними; і тоді повинні ми в видаваню наших розказів шанувати індивідуальність нашого вихованка. Ніколи не повинно нам се сходити з пам'яті, що в натурі чоловіка лежить: ставити опір всїм наказам, що мала дитина зарівно як дорослий чоловік, бажає мати свою власну волю та не підлягати чужій.

Такі слова, на жаль дуже часто уживані, як пр. „Мусиш мене слухати, бо я маю над тобою власть“, „Власне, що зробиш не так, як хочеш, але так, як я тобі кажу“, „Малі діти не мають своєї волі“ і т. н. не траф-

ляють до ціли, не навчають послуху, але вироблять певно в дитині опір і завзятість.

„Дитина не може мати своєї волі“. А то длячого? І овшім, може, а навіть повинна. Воля, так само як кожде инше чувство, мусить образовувати ся і розвивати ся. Єсли тогу волю будемо систематично приглушували в дитині, звідкиж она возьме ся в дорослім чоловіці? Так є, повтаряю ще раз, дитина повинна мати свою власну волю, а нашим обовязком є образовувати тогу волю, розвивати єї, простувати, зміцняти і єсли потреба, кермувати від злого до доброго.

Дитина мусить зрозуміти, що вимагають від неї послушеньства, не длятого, що розкаже той хто має право розказувати і власть карати, але длятого, що причина розказу є слущна і справедлива.

Зрозуміне причини наказів і заказів — се друга і трівала підстава послушеньства. Она впливати тоді буде не з примусу, не із страху або натиску, але з власної волі.

З повисше сказаного не виходить однак, що розказ не умотивований увільняє заведіди дитину від послушеньства. Зовсім ні. Суть прецінь спонукання і причини, котрих дитина зрозуміти не умів.

Нам ходить тільки о те, щоби мотором послушеньства не була обави, але привязанє, або почутє обовязку і справедливости.

Одно і друге треба виробити.

Рівнож було би добрим, форму різьку розказів замінити на лагідну прозьб або поручень. Через ту зміну не стратить розказ нічого на своїй силі: єсьмо прецінь супротив нашого вихованка найвисшою властїю, котрої навіть прозьби, щож доперва порученя, рівняють ся наказом.

З многих взглядів буде і користнійше і приємнійше дитині, єсли замість острого розпорядження: „Перестань читати і заєри ся до впорядкованя книжок, час спати“, она почує: „Як гадаєш, чи не пора вже поскладати забавки та книжки?“

Або пів прозьби, пів порученя: „Може Анночка постирає порох в комнаті, слуга має нині так много роботи.“ „Слухай Івасю, братчик твій плаче, можебиє єго забавив?“ і т. п. Тота зміна розказу на лагідне порученє є не тільки зміною форми, але відкликанєм ся до власного суду дитини, пошанованєм єї волі.

Розуміє ся, наколи ті суди єще не цілком вироблені, а воля цілком слаба і хитка, єсли ходить о річ важну, як пр. сповненє обовязку, — тоді розказ повинен і мусить наступити.

Неподібним се є вкінци ставити які небудь загальні і сталі приписи поступованя з дітьми, бо сталим приписом в педагогії є хіба один тільки: „Розсліджуй заєдно, гляди пильно за природою дитини і до неї приновляю твое поступованє.“ Всї засади, системи і методи педагогічні мусять підпадати заєдним змінам і приновленьам, відповідно до натури дитини, осередка і обставини, посеред котрих она зростає.

Повертаючи до згаданого насильного домаганя ся права вимірюваня кари на случай непослушеньства дитини, запитано: що через узисканє того права скористаємо? Будемо мали хвилеве вдоволенє, нич більше, а що часті кари не поправлять дитини, се певно.

Таж цілий напрям новочасної педагогії веде туди, щоби стосована кар ограничити до мінімум. Вже в 17. віку, англійський педагог, Льюке сказав:

„Найбільше карані діти не виростають на найліпших людей.“ Кара, о скільки она не є природним, конечним наслідком провини, понижає завсїгди, полишає завсїгди уємний слїд на душі дитини; замість отже домагати ся і жадати прав караня, сто раз ліпше стеречи дитину всіми силами, щоби не заслугувала на кару.

З повисших уваг можна слїдуючі внески вивести :

- 1) Шануймо індивідуальність дитини, ограничаючи розкази і накази.
- 2) Не вимагаймо від дитини того, в чім самі не моглибсьмо бути для неї знаменитим взірцем.
- 3) Опираймо послушеньство на довіру, пошанованю і привязаню.
- 4) Стараймо ся, щоби дитина зрозуміла причину наказів і заказів.

Сон і гігієна ночи.

Сон потрібний для відпочинку, а потребу єго відчуває кождий чоловік по довшім або коротшім чуваню. Через сон заосмотрений зістає устрій вичерпаний чуванєм в нову енергію, в нові сили, завдяки котрим стає чоловік спосібний до дальшої праці. Спячий тратить свідомість; воля не впливає на єго рухи. Явища, які можна в часі сну спостерігати, вказують на звільнене функцій житєвих, на обезсилене мозку, укладу нервового і змислів в відношеню до свїта зверхного. Мозок дістає меншу скількість крови, обєм єго зменшає, болонки мозкові і субстанція мозкова знаходять ся в стані недокровности. Серце і легкі працюють дальше, однак обіг крови стає повільнішим, а віддих стає рівномірніший, глибокий, менше скорий, в наслідок чого і виміна газів обнижає ся значно. Систем нервовий сповняє свої чинности і в сні, але з меншою енергією, як в часі чуваня. Чинности відрухові заховують свої сили, в наслідок чого сплячий може виконувати різні рухи без удїлу мозку і волї. Змисли засипляють і не приймають зверхних вражїнь. Насамперед стають нечинними змисл смаку і нюху, потім дотик, найдовше чуває слух. Найменше шемране будить нас, як довго не заснемо добре. У сні не чуємо ані голоду ані спраги, тратимо почутє болю, обезсилення праці і т. п. Сон є найглубшим і найсупокійнішим в першій годинї, скоро уложилисьмо ся до сну.

Скоро пробудимо ся, тоді, можна би сказати, виходить наш умисл знова поволи із своєї тайної крївки, розважає те, що в мозку дїє ся, хватає на ново поводи розстроєної мисли. Пробудившись із сну фізіологічного стає чоловік різким, чує ся свіжим, і то тим більше, чим супокійніший, чим глибокий і менше перериваний був сон. З сего виходить, що сон, се каса оцадности для тканин тіла, се спочинок для всіх знарядїв, особливо для мозку і укладу нервового. Сон є одним з наймудріїших уряджень природи, средством, що здержує скорє знищенє житя. Позаяк сон підтримує енергію і діяльність укладу нервового, належить він до средств, котрі найбільше впливають на продовженє житя. Наш уклад нервовий обияв панованє над всіми знарядями устрою, він править обігом і рівним подїлом крови, він порушає серце і легкі,

корчить м'ясні, впливає на справу травлення, відживлення і т. д. Кожний знаряд не виключаючи серця і легких має свої хвили спочинку. Тільки один мозок працює без упину, отже тим більше потребує він кількогадинного спочинку а наводить его у сні. Нічо не впливає так на те, що старіємо ся, як недостаток сну. Той підкопує заєдно здоров'я і то тим більше, чим молодший є чоловік, котрий потребує більше сну. Як конечним є сон, сего доказом є те, що люди, находячі ся навіть в найбільшій небезпеченстві, як пр. жовнярі перед битвою, або і на місці єї що сказані на смерть, перед виконанем вироку і т. д. засипляють нераз твердим сном під впливом умучення і вичерпання сил.

Але тільки сон відповідно довгий і в відповідній порі, а притім спокійний, глибокий, може достарчити для тіла відповідного випочинку. Хто через довший час недосипляє, тратить здоров'я. Відбирати собі кілька годин сну на добу чи то для кусня хліба, чи для забави, є дуже шкідним, бо здоров'я і сили зникають тим вчаснійше, чим менше відновлюємо сили через сон і спочинок. На жаль буває найчастійше так, що ті, котрі найбільше сну потребують, найменше сплять.

Не диво отже, що лікарі і гігієністи, що розсліджують стан санітарний суспільности, стверджують з кожним днем збільшаюче ся число хоріб нервових, що особливо забурене чинностей систему нервового, получене з ослабленем і роздражненем нервовим, або так звана неврастенія, є на порядку деннім, що враз з зростаючим числом хоріб нервових і умислових зростає дуже і число самоубійств. Тому то і замість сьвіжих лиць, з яких би здорове трискало, бачимо так часто виблідні і зівалі одиниці, котрі зраджують недокровність, блідницю і тим подібні забурення в відживленю, противні жєнщинам кріпким, сильним молодцям, якими давнійше славил ся сармацке покоління. Живемо скоро, але і старіємо ся ще скорше. Співчасна суспільність грішить дуже тим, що так мало дбає о власне здоров'я. Дивна се річ, коли іде о нашу материяльну долю, о нашу будучність, то не щадимо пожертвовань, але як ходить о наше власне здоров'я, заховуємо ся легкодушно так, як би навіть найбільше неприязні впливи не були в силі здоров'я підкопати і знищити. Довгота сну залежить від віку, роду, запасу сил і здоров'я, степеня умучення, пори року, підсоня і т. п.

Взагалі, як довго чоловік молодший, потребує більше сну, старший менше. Немовля спить майже заєдно, оно будить ся тільки тоді, як хоче їсти. Дорослий просипляє третю часть, а мала дитина більше як половину життя. Жінки потребують більше сну як мущини; люди слабовиті, терплячі, нервові, недокровні більше як сильні і кровисті. Ті, що умислово працюють сплять довше, бо їх мозок, умучений працею, потребує довшого спочинку, як тих, котрих виключним занятєм є праця фізична.

Але не тільки недосипляти, але і класти ся спати в порі невластивій, є дуже шкідним для здоров'я. Найвластивішою і найбільше потребам природи і гігієни відповідаючою порою сну, є ніч. В ночи зменшає ся число вражінь, які в день побуджують змисли наші. Проте і сон в день не є ніколи так покріпляючий, як в ночи, є легкий, перериваний і не дає того приятного учутя, якого дізнає ся по добре переспаній ночи. Противно, сон нічний є спокійний, глибокий, зміцняючий і найліпше вирівнує страти понесені через устрій підчас чувания. Найліпше рано вставати і класти ся вчасно спати. Сон неправильний потягає за собою забурення в виміні складників тіла і спроваджує в кінці хворобу. Отже відпочинок нічний є дуже важною справою для нашого устрою.

В краях полудневих, як пр. в Італію, де театри балі і пр. починають ся пізно і протягають ся до пізної ночі, стають люди нервовими, они суть мало відпирні на впливи хвороби через що скоро старіють ся.

Що такий спосіб життя є завжди шкідливий, не треба доказувати: бо скільки відберемо собі ночі, призначеної на спочинок, тільки відбираємо і нашому здоровлю. Се зовсім не одно, чи переспати дві години перед півночю, чи в день, а то іменно і з того powodu, що на всі вства, а спеціально на наш устрій, впливає незвичайно щоденний оборот землі в округ сонця.

Наш нарід а школа.*)

Де світло, там життя, а де нема світла, там і життя нема... Все в природі стремить до все більшого і більшого усовершення; все пне ся до вишого, ліпшого, красшого. Та й дух людський не робить тут виїмки, і він іде тою самою дорогою; без світла і він не піде наперед. Не дивно-ж, що у нас все ще так низько стоїть і ледво — ледво, що лиш оживає. У нас не було світла! Вікова пітьма залягала наш руский край, всяке духове життя заціпеніло було від неї, всяка шляхотна думка завмерла; наче б яка грубезна крига леду привалила руску землю. Та дав Бог, що і у нас стало видіти: засіяв небосклін австрійської Руси школами, що несуть світло і шід найбільшійшу стріху нашого занедбаного хлібороба.

Через всякі злидні, яких натерпів ся віками наш нарід, приопав і зледащів він бідний. До тої своєї нужди, до тих злиднів привик і зріс ся з ними так дуже, що вже і думати перестав, щоби єму колись полекшати могло. Але ще не все. Він так втратив вже надію в свою будучність, що не вважає навіть на раду своїх найліпших приятелів а робить і жие так, наче б був не дідичем, а комірником на тій єго батьками кровю та гірким потом орошеній землиці.

І серед таких обставин, між такими людьми працює нинішня наша школа.

Наша школа несе світло темному народови; несе з тим світлом самопізнанє, а з сим і гаразд материяльний. Несе, правда, але-ж не так то легко за кількадесять літ стоїти ту кригу, до котрої витвореня цілі віки склали ся. Ті віки виховали наш нарід таким, який він є нині: отупілим, недовірчивим, байдужим до всего вишого, отже і до школи. Дарма шукати школі приятелів між таким народом. Вони не найдуть ся! Сі люди давнього крою, не тих думок, не тих засад, яких нинішні часи й обставини вимагають. Та се й цілком природно. Темний з роду хісна з світла не знає. Толкуй єму, як хоч про хороший світ Божий, як він то зрозуміє, коли він того ніколи не бачив? Єму, по єго думці сказавши, і так добре без світла. Так і темний наш чоловік; він лиш те знає, що школа єго дитину — підпору газдівства на цілих шість літ і більше єму відбирає. Він, в умі своїм короткозорий, не бачить безопсередного хісна зі школи, тому й ворожо поглядає на все, що

*) „Буковина“ ч. 21. з 1899 р.

лиш називає ся школою. Школа в очах его — то тягар громади, то паньскі примхи, нічо нньшого.

Так ще і не один десяток лїт буде школа мати своїх несвідомих причини гнїву ворогів та неприхильних людей! Уговорками та солодкими словами не приманиш їх до себе, шкода кожного слова вимовленого в цілі збудження симпатії до школи.

„Але як же так можна? — погадає собі може хто із моїх товаришів. „Як-же так можна, з народом жити, а наче-б чужинець який до него відносити ся?“ Я-ж за нарід і душу дам!“

Так, і я тої гадки. З народом можна і треба згодити ся, ему ві всім, де треба, добру раду дати, лиш про школу з ним багато в бесїду не заходити. Школа нехай сама про себе говорить. А що учитель є образом школи, то настрої населеня до школи залежить по найбільшій часті таки від него самого. Дуже шкодить повазі школи те, коли учитель лиш великою дружною з неосвіченим людом старає ся населене приязно до школи настроїти. Він стане батьчити, кумити і т. п., відкрив при таких нагодах всі „тайни“ учительського стану й життя: тогди бувай здорова повага школи! Що один в такий спосіб напеує, то й десять по нім відтак не годні направити! Будь нашому темному хліборобови приятелем, будь ему щирим, люби его, як свою душу, але сего не показуй ему; він не сьміє заглянути на дно серця твого. Учитель повинен обібрати собі одну дорогу, одно гасло: Для всіх і завжди однакий! Неосвіченому селянинові треба знати, що лиш закон рядить в школі, а учитель лиш наглядає над законом. Школа най буде, як кождий ц. к. уряд, а люди най знають, що если учитель що робить, то він робить то не з власної волї, а лиш поступає після приписів. Все подалеки з такими людьми, все серіозно з ними, а коли вони побачать, що школа не жарт, то будуть школу і учителя поважати. Лиш тут треба бути твердим, непохитним, бо лиш раз зійдеш з тору, — все пропало: ворог на плечах!

Не страхаймо ся, що то може тяжко виконати, що збудимо може тим в деяких ненависть до учителя. Ні! Сьвященники видають що року спис всіх хлопців до бранки, а прецінь ніхто і словечком не поприкає їх за те діло, бо знають, що так мусить бути, а не инакше. Робім же і ми так! Тому ще раз кажу: Для всіх і завжди однаковий! — се гасло най буде наше, а повага і шана школі мусить бути.

Так обходім ся з несвідомими сьвітла людьми. Молодіж же стараймо ся виховувати в душі гуманности, стараймо ся зацепити в молодих серцях правдиву любов до свого народу, до своєї вітчизни, любов і заохоту до всего вишного, шляхотного. Научім їх віддавати честь, кому честь, научім їх любити і шанувати борців за долю руского народу, научім їх горнути ся під здвигнений тепер наш прапор самопізнання! А коли всі такою дорогою поступати і одної мети держатись мемо, то хоч не ми, а ті, що по нас будуть, діждуть ся того щасливого часу, коли тріснуть в нас вікові леди, счезнуть тумани темноти.

Іван Бажанський.

Підвишене платні учительської.

Анкета, зложена з членів комісії бюджетової і шкільної сойму зібралася в сали радній виділу краєвого дня 2. марта. Предсідатель, маршалок краєвий, Г. Е. ір. Ст. Бадені, пригадує ухвалу Сойму — після котрої Виділ краєвий доперва по вислуханю анкети має уложити проєкт. Для того Виділ висказує тепер лиш загально свою гадку в тім напрямі, що узнає потребу підвищення платні народних учителів і то підвищення достаточного, але мусить жадати, щоби рівночасно з тим найти покритє на більші видатки.

Член Виділу, д-р Верещинський, заявляє, що рівночасно з ухвалою Сойму увійшов до Виділу краєвого змодифікований проєкт краєвої Ради шкільної, полягаючий на підвищеню платні і усуненю в найнижшій класі платні різниці межі платнями в містах а селах. Если анкета згодить ся на засади проєкту, Виділ краєвий готов єсть проєкт той прийняти.

Відчитано відозву краєвої Ради шкільної до Виділу краєвого в тім предметі. Відозва виходить з того заложеня, що акцію підвищення платні належить теж приспішити. Рада узглядає фінансове положенє краю — і пропонує таку зміну закона, щоби

1) з дотеперішних пяти клас зробити чотири а іменю: а) міста з власним статутом, б) 30 міст підлягаючих уставі громадській з 1889 р., в) міста і місточка підлягаючі уставі з року 1896, г) всі иньші громади;

2) платні в тих класах були би: в класі першій без зміни по 900 і 800 зр., — в другій для $\frac{1}{4}$ части учителів по 800 зр. і для $\frac{1}{4}$ части по 700 зр. — для $\frac{2}{4}$ по 600 зр., в третій класі для $\frac{1}{4}$ по 700 зр. — для $\frac{1}{4}$ по 600 зр. — для $\frac{2}{4}$ по 500 зр., в четвертій класі для $\frac{1}{4}$ по 500 зр. — для $\frac{1}{4}$ по 450 зр. — для $\frac{2}{4}$ по 400 зр. Сталий молодший учитель має побирати 500 зр., 450 зр. і 400 зр. після клас. Тимчасовий (без іспиту) не менше як 250 зр.

При посуненю на висшу платню узглядненє буде крім кваліфікації і скutoчної праці обтяженє численійше родиною.

Кошт підвищення того виносив би 344.375 зр., а по відтрученю интеркалярій 303.500 зр., що вимагає 3 кр. додатку від податків.

Президент Бобжинський подав єще деякі поясненя і з натиском підніє, що відозва краєвої Ради шкільної з проєктом підвищення платні єсть датована 24. грудня, отже перед внеском посла Малаховського і перед ухвалою Сойму.

Пос. Абрагамович був тої гадки, що улудою єсть представляти собі, що край може учителів оплачувати так, як найнижші ранги урядників державних. Треба улуду усунути. Треба також передовсім полагодати питанє, чи край може немаючи нових жерел доходів, підвишати платні?

Пос. Дунаєвський звернув увагу, що бюджет на рік 1899 не був єще предметом обрад в комісії бюджетовій — а о році будучім нині говорити не можна. Може би вибрати стислійшу анкету до розелідження справи?

Пос. Гольдман сказав, що нема иньшого жерела доходу на підвишенє платні — лиш додатки до податків. Бесідинник не вагав заявити ся за підвишенєм додатків на ту ціль — хотяй би лиш в малих розмірах проєкту Ради шкільної; упоминає ся о підвишенє платні для учителів у Львові.

Пос. Чарториский спротивився гадці пос. Абрагамовича, а попірав формальний внесок пос. Дунаєвського, вибір стислійшої комісії.

Пос. Цоль був за підвищенням супротив факту, що надії учителів суть розбуджені і що взагалі наступило поліпшене платні всіх галузей служби публичної.

Пос. Вахнянин узнавав конечну потребу поліпшення материяльного учителів — узнавав трудність яка впливає з фінансового положення краю і вертає до своєї гадки дотованя учителів сільських ґрунтами. Вистарчать 2 морґи — а на їх закупно нехай край затагне позичку, котру би амортизував квотою 300.000 зр. — проєкту Ради шкільної а може навіть квотою 500.000 зр. річно після внеску пос. Малаховського.

Пос. Потоцкий узнавав конечність поліпшення платні учителів. Попірав формальний внесок пос. Дунаєвського.

Член Виділу д-р Савчак не мав двох гадок, що до наглячої потреби. Проєкт Ради шкільної єсть — як сам президент признав — єще завше недостаточний і провізоричний. А скоро так — то гроші знайти ся мусять. Селяне згодять ся на підвищення додатків. Але єсть спосіб иньший: підвищення подвійне краєвих оплат консумційних від горівки і пива.

Пос. Солєський описував якраво нужду учителів. Гроші на підвищення найти ся мусять. Був противний тому, щоби скіньчити на формальнім внеску пос. Дунаєвського. Треба комісії стислійшій дати вказівку. Спротивляв ся внескови посла Вахняна і поставив внесок, щоби 1) вибрана анкета заявила ся за конечною потребою підвищення платні учителям, 2) щоби до оцінення проєкту вибрала субкомітет з 8 членів, по 4 з кожної комісії, входячих в склад анкети.

Пос. Целецкий попірав внесок п. Вахнянина.

Пос. Дідушицкий обавляв ся засадничого ухвалення потреби, поки не будуть средства оадумані. Вносить проте на відрочене першого внеску п. Солєського аж до результату обрад субкомітету; надто остерігав перед положичним загодженням. Справа повинна на довший час бути полагоджена.

Пос. Крамарчик протестував проти деяким тенденциям брошури, виданої через учителів народних, котра хоче в цілости ухилити місцеві впливи на школу. Заявив ся против внескови п. Вахнянина, бо учитель не буде газдувати.

Президент Бобжиньский заявив, що проєкт зміряє до зарадження найбільшій нужді, а разом до поліпшення обставин в школах сільських, бо на ті школи нема кандидатів.

Пос. Поточек заявив ся теж против внескови п. Вахнянина, а за проєктом краєвої Ради шкільної.

В голосованю прийнято внесок пос. Дідушицкого, котрим зістала резолюція п. Солєського відрочена, і ухвалено вибрати субкомітет з 6 членів.

Вибрані із комісії шкільної пп.: Целецкий, Чарториский і Дідушицкий, а з бюджетової пп.: Абрагамович, Козловский і Потоцкий.

Вибраний субкомітет нараджував ся в п'ятницю дня 3. с. м. під проводом кн. Чарториского. За основу нарад взяв субкомітет проєкт краєвої Ради шкільної, але з тим додатком, що єго постанови будуть могли зачати обовязувати донерва від 1900 р., а то з причини, що в с'ім році не можна

добути фондів на переведення реформи. Референтом субкомітету вибрано посла Д. Абрагамовича і він здасть справу повній анкеті з цілої наради, передше однак субкомітет мисить обговорити ту справу з віцепрезидентом краєвої Ради шкільної д-ром Бобжинським.

Руско-українська література.

Написав д-р Іван Франко.

Але вже в XII. або XIII. віці ми маємо пам'ятник, що хоч заховав ся в північно-руським і то досить пізнім списку, то таки ніяким робом не може бути причислений до літератури велико-руського наріччя, але мовою і внутрішнім характером належить рішучо до південно-українсько-руської літератури. Сей пам'ятник, се рівночасно одинокий поетичний, на скрізь світський і нецерковний твір, який дійшов до нас із старої Руси, се є знамените „Слово о полку Игоревѣ“. А що найцікавійше! Сей пам'ятник, мов віконце припадком прорубане в стіні, свідчить нам про існування далеко більшого числа таких же пам'ятників, про існування цілої своєрідної лицарської поезії, зложеної на тій мові, якою говорило те старо-руське лицарство. Ся поезія для нас затрачена, крім тих слідів, які полишила в літописях і иньших староруських творах; що вона і після „Слова о полку Игоревѣ“ жила і розвивала ся, про се свідчать надихана нею, повна кольоритности і драматизму Волинська літопись, котрій деякі критики признають крім історичної й літературну вартість, мало чим меншу від вартости „Слова о полку Игоревѣ“. І знов цікаво: хоча Волинська літопись заховала ся також в північній Руси, в північно-руській копії, то про те ніякому історикови староруської літератури не прийде до голови числити її до предків північної, великоруської літератури. Протівно в тім часі, в XIII—XIV віках ми бачимо виразно в староруській літературі дві течії, два типи, значно відмінні один від одного: південний і північний, що були попередниками з одного боку українсько-руського, з другого-ж велико-руського письменства.

Сю ріжницю дуже ярку зазначає новіший великоруський історик, котрому ніхто не закине нахилу до якого небудь сепаратизму — М. Соловйов; характеризуючи старо-руські літописі північні (Новгородську і Суздальську) і південні (Київську і Волинську) він пише: „Новгородська літопись відзначає ся короткістю, сухістю оповідання; такий виклад походить поперед усього з бідности змісту. Новгородська літопись, се літопись подій одного міста, одного округа; але при тім не можна поминути впливу народнього характеру, бо в промовах новгородських людей поданих у літописі, бачимо також незвичайну короткість і силу; видно, що Новгородці не любили багато балакати, не любили навіть договорювати до кінця, а про те розуміли один одного добре; можна сказати, що діло було у них закінченем промови. Протівно, оповідане південного літописця відзначає ся багатством деталів, живістю, образовістю, можна сказати — артистичністю; особливо Волинська літопись відзначає ся незвичайно поетичним укладом; годі не завважити тут впливу південної природи; характеру південної людности. В кінці оповідане Суздальського літописця

сухе, але без сили повгородської мови, і при тій балакуче, але без артистичності південної мови. (М. Солов'єв, Історія Росії, т. I. стр. 802.)

Огся ріжниця літературного стилю, оперта на ріжницях народної вдачі, видна була ще тоді, коли Русь, хоч поділена, жила ще своїм незалежним політичним життям. Та в половині XIII. в. сего не стало: татарський погром розбив руску політичну незалежність, в XIV. віці литовське завойоване відірвало південну Русь від якої будь спільности з північною і розвій обох частин пішов ріжними дорогами. Північна Русь після довгої і важкої праці князів: „собирателів“ скинула з себе татарське ярмо і поклала засновини нової держави, нічим не подібної до того, що було в старій дотатарській Русі; південна разом з Литвою увійшла в склад польської Річипосполитої і в XVI—XVII. в. виробила у себе початки освіти, духовного і релігійного життя зовсім не подібні до старо руских і північно-руских. В XVI—XVII. віках оба типи, північний і південний стоять уже так далеко один від одного, що майже перестають розуміти один одного. Ся ріжниця знаходить яркий вираз і в літературі. Північна Русь, майже вовеім позбавлена освіти, без шкіл, обертає ся в тім кружі літературної традиції, який був вироблений ще в дотатарській Русі, не вносячи в неї ніякого нового змісту; південна Русь основує у себе правильні школи, виробляє нову літературну мову, нові літературні форми, далеко свободніші і оригінальніші від старо-руских і при кінці XVII в. являє ся розсадницею просвіти в північній Русі. І коли старорускі пам'ятники такі як „Слово о полку Игореві“ і „Волинська літопись“ ще хоч саяк так входять у рамки общерускої літератури, то пам'ятники сеї середньої південно-рускої літератури, такі писання кн. Константина Острожського, Гарасима Смотрицького, Івана Вишеньського, братів Зизанів, Юрка Рогатинця, Кирила Ставровцевого, Мелетія Смотрицького, Захарія Копистенського, Петра Могили, Гаятовського, Барановича, Шумлянського, Величка, Грабянки і багато інших стоять так далеко від літературного стилю і інтересів Івана Грозного, митрополита Макарія, протопопа Аввакума і т. п., що найновіший історик російської літератури. А. Н. Пипін зовсім навіть не згадує про них або згадує лиш на стільки на стільки вони входили в контакт з північною Русію. Отже можемо сказати без похоби, що вже в XVI—XVII віках були дві рускі літератури на стільки далекі одна від одної мовою, літературним стилем, що трактоване їх під одним дахом являє ся для об'єктивного вченого неможливим.

І коли в половині XVII. віку наслідком повстання Хмельницького почало ся знов політичне поєднане південної Русі з північною (воно було і в досі тільки часткове!), то літературного поєднання воно не повело за собою. Правда, північна Русь абсорбувала довго південно-рускі освітні і культурні сили, вона салкувала ся завести і літературну одноформність, налячи (з конфесійних причин) багато південноруских книг, але південноруска література занадто близько була звязана з традиціями, інтересами і уподобаннями південно-руского народа, щоб могла була счезнути з лиця землі. Хоч відсунена від друкарського станка вона в XVIII. віці не тільки жива при помочи рукописної традиції, але власне задля того зближає ся до простого народа, робить ся власністю широких мас, перетоплює старе книжне добро відповідно до потреб тої маси і вносить також дещо нового, бодай по формі, коли не по змісту. З останків колишньої релігійної драми повстають „вірші“ або орації, складані чисто народною мовою, зі змістом різко сатиричним і гумористичним; обік церковного змісту ті вірші оброблюють також сучасні історичні факти

і-соціальні відносини і таким способом уже в половині XVIII. віку виробляє ся той літературний стиль, та манера, котру бачимо в Енеїді Котляревського, в віршах Гулака-Артемовського, в деяких оповіданнях Квітки (Конотопська відьма). Ті писателі не були новаторами; вони в своїх українських писаннях навязали просто до того, що було вироблено попереднім духовим і літературним розвитком південного, українсько-руського народа.

Переглядаючи всю історію південно-руської літератури до кінця XVIII в., бачимо, як в ній помалу, на кілька се було можливе при ненастанних лихоліттях і при браку правильно організованої просвіти, крізь глибоку кару наслідування, шаблону і церковної традиції прориває ся самостійна духовна праця, живий погляд на потреби народа і на задачі літератури і сполучена з тим жива мова. З разу такі прояви частішші і міцнішші: Їх бачимо в писаннях митрополіти Іларіона, в Печерськім Патерику, в Початковій літописі, в писаннях Кирила Туровського, в Паломнику ігумена Данила, в поученю Володимира Мономаха і найяскравіше в Слові о полку Ігоря. Татарський погром спинив сей гарний розвиток; Волинська літопись була немов лебединою піснею його. Настає темна доба упадку, поки при кінці XVI. в. під впливом реформації і єзуїтської контр-реформації, що забажала на руских землях надгородити Римови страту понесену в Німеччині, не повстала обширна література полемічна, повна живого, всенародного інтересу, і сполучені з нею проби отворення власної науки (катехізми, букварі, словники, граматики). Та під впливом загального оживлення тепер повстають зовсім нові, в старій Русі незвісні роди літератури, такі як мемуари і особисті спомини (Бєлашевский в XVI. в. і козацькі літописці в XVII), як вірші, з разу релігійного, далі світського змісту (гратуляції, гімни), драми і інтермедії гумористичні і сатиричні (Гаваттович 1618 р.), перекладають ся і перероблюють ся романтичні повісті західноєвропейські, збірки анекдотів, новел (Gesta Romanorum і т. п.). Правда переважна часть тої літератури імперсональна, або особа автора мало в ній виступає наперед, з виїмком хіба таких талановитих полеміків, як Іван Вишеньський. Правда й те, що являючи ся новаторами супроти давньої старорускої традиції, можливо такої, як її розуміли в Москві, ті південно-руські писателі були зацофаними в порівнянню до тогочасного стану західно-європейської освіти і літератури, просвічали Русь, але не тим, що тоді вважало ся дійсною просвітою в західній Європі, тільки застарілою вже тоді схоластикою, пережитими відгуками лицарських повістей та релігійної драми. На нещастє кроваві козацькі війни, що заповнили собою другу половину XVII. в. і страшенно опустошили правобережну Україну знищили засновані там уперед центри духового і літературного життя і спинили весь єго розвиток. Що ще лишило ся, почало йти на службу в Московщину, розсвічувало огні просвіти в Полоцьку, Ростові і навіть у далекім сибірськім Тобольську, коли тимчасом старе жерело тої освіти — Київ — чим раз більше висихало. Зрештою Московщина за почином Петра В. силувала ся навязати безпосередні відносини з заходом і швидко не потребувала посередництва Києва і в передовій частині своєї інтелігенції лишила по заду Українців з їх схоластичною вченістю. Уже в XVIII. в. Українцям, що перед 100 літами були вчителями Велико-русів, приходило ся доганяти їх, йти за їх слідом.

Зрештою не треба забувати, що та мова велико-руська літературна, котрою нині може величатися не тільки великоруске, але й усе словянське

плем'я, в своїх початках у XVIII. віці була спільним витвором Велико- і Мало-русів і що власне Українці належали до тих, що йшли в перших рядах поступових письменників, ведучи літературу на нові, доси не топтані дороги. Досить сказати що в XVIII. віці обік Великорусів Радіщева і Новікова бачимо Українців Капніста і Каразіна, дальше обік Карамзіна (яко повістеписателя) бачимо Українців Наріжного і Погорільського, обік Жуковського яко переводчика Ілліади бачимо Українця Гнїдича яко переводчика Одисеї, обік геніяльного Пушкіна не менше геніяльного Українця Гоголя. Всі вони, працюючи над витворенем великої, новочасної російської літератури і освіти працювали в душі старої традиції Українського народа, тої самої традиції, що веліла Хмельницькому прилучити ся до Московщини і Київським ученим працювати для неї. Серед нових обставин вона значила витворене великої новочасної держави, що могла-б заспокоїти культурні потреби всего руского народа і всеї Словянщини. Але обік тої традиції жила і ніколи не переривала ся в південній Русі й друга традиція — плекання власної окремішности, виявлювання своєрідного характеру країни і народа в письменстві і штуці. — Ся традиція в ту пору і довго ще потім не вважала ся суперечною з першою; не думаючи про політичний сепаратизм від Росії, противно, чуючи себе її частиною бачучи в її силі також свою силу, а в її розвою також свій розвій вони рівночасно розуміли, що власне в інтересі того розвою і тої сили лежить плекане української національної окремішности, заспокоюване духових потреб українського народа на его рідній мові і в привичних для него, віками вироблених формах. Виразом сеї другої традиції був Котляревський і його Енеїда. Тай ще яким характерним приміром!

(Дальше буде).

Руске товариство педагогічне.

Під таким заголовком помістило „Діло“ в ч. 32 з с. р. слїдуючу вступну статю:

„Хочемо нинї звернути ласкаву увагу рускої суспільности на одно руске товариство, котре єсть безмірної ваги в нашім культурнім і національнім житю. Єсть ним Руске товариство педагогічне.

У иньших народів педагогічні товариства займають одно з найперших місць між культурними товариствами, бо они стоять на сторожи розвою шкільництва, того найправдившого керманича будучности кожного народу. У нас же Русинів, на жаль, як видно з виданого справозданя, суспільність так мало уваги жертвує своему одинокому товариству педагогічному, що аж сором.

А прецїнь тото товариство повинна руска суспільність підпирати не менше, як иньші товариства просвітні і наукові, бо-ж оно одно має передовсім задачу стояти на сторожи успішного розвою руского шкільництва з кожного боку; тому повинно оно мати тисячі членів, щобн его голос і до-

магання на полі шкільництва, яко домагання фахової інституції — мали вагу і послух у міродатних сфер.

По не тільки з того принципіального боку повинна руска суспільність масами горнутись до свого товариства педагогічного, але також і з огляду на дуже хосенну дотеперішню діяльність того товариства.

Таж сесе товариство видало вже над 80 пожиточних книжочок для рускої молодіжи; оно заснувало і удержує приватну руску школу виділову женьску; оно отворило курси науки рускої мови і літератури для учениць, що в польских школах не мають можности того научити ся; оно удержує інститут сьв. О. Николая для учеників рускої гімназії і буреу для синів народних учителів; оно видає орган для учителів „Учитель“ і ілюстроване письмо для дїтй „Дзвінок“; оно організує по провінції філії та кружки учительські і скріплює тим між учителями руского духа. Дальше се товариство дає моральну опору загалови руского учительства і дбає о поліпшенє єго долї. Відтак і з національного огляду трудить ся оно безупинно, дбаючи, щоби шкільництво в рускій часті Галичини мало характер руский, длятого старавсь оно ввєднати у властий ввєденє в рускі школи руского діловодства, заснованє рускої женьської учительської семінарії у всхідній Галичині, управиленє і піднесєнє науки рускої мови в школах, і много иньших діл, що стремлять до знаціоналізованя шкільництва.

Чи-ж не заслугує таке товариство на громадну піддержку від рускої суспільности?

Звертаємо отже сим увагу Русинів на того товариство і кличемо: Русини всяких станів! Вписуйте ся громадно в добре зрозумілім інтересі в члени того товариства, щоби додати єму сили і значіння.

Вписове виносить 50 кр. а річна вкладка також 50 кр. Касиром товариства в єім році єсть Кость Паньківський (Львів, ул. Театиньска, ч. 19).

Не повинно бути ані одного сьвідомого Русина, котрий би не спроміг ся на ту дрібну квоту і не вписав ся в члени того в нинішню добу так важного і потрібного педагогічного товариства! Ми не перестанемо накликувати до того діла.“

Вісти з Руского товариства педагогічного.

Засїданє Виділу Руского товариства педагогічного відбулось 1. н. ст. марта 1899 р. під проводом голови Вп. дир. Харкевича.

1. В ширшій дискусії обговорєно реферат петиції до Сойму в справі заснованя рускої жіночої семінарії учительської в всхідній часті краю. Петицію тоту мають Вп. панове дир. Харкевич, д-р Коцовський і о. сов. Стефанович предложити на руки члена товариства Преосвященного Єпископа Чеховича Високому Соймови до полагодженя.

2. Принято до відомости, що на видавництва Товариства зложити: Вп. о. Шуховський Йосиф з Братковець 1 злр., Яворський Василь з Нового

Санча 2 зр. На бурсу учительську: Вп. Ілевич Роман з Кулачковець 1 зр.; з пушки в „Дяїстрі“ 4 зр.; Андрій Голомб, будівничий у Львові 20 зр.; д-р Коцовський Володимир з розпродажи цеголок 10 зр.

3. Агенди філій ухвалено віддати заступникови голови Вп. проф. Ілярию Огоновському з просьбою, щоби кожного засідання виділу стан філій був предметом дискусії.

4. Ухвалено друкувати деякі з петицій внесених до Сойму (Дотепер внесено 7 петицій до Сойму).

Від виділу Руского товариства педагогічного.

ШКІЛЬНІ ВІСТІ.

— Нова семінарія учительська Рескриптом з дня 9-го вересня 1898 постановив п. Міністер просвіти оснувати в Заліщиках з днем 1. вересня 1899 державну семінарію учительську з викладочними язиками польським і руским і вставив на ту ціль до бюджету на 1899 р. суму 3 300 зр. Громада Заліщики обов'язала ся жертвувати безплатно потрібний ґрунт під будову учительської семінарії, а на заложене огорода і поля шкільного в обемі 2 моргів і 207 квадратних сажнів; крім того зобов'язала ся виплачувати для тої семінарії через 4 роки від хвилі відкриття семінарії запомогу по 600 зр. Заліщицка Рада повітова зобов'язала ся на ту саму ціль виплачувати через 4 роки по 400 зр., а властитель дібр в Заліщиках, бар. Северин Брунцікий доставляти через 4 роки по 6 латрів топлива.

— Нова гімназія. Краєва Рада шкільна розглянула передані їй соймом петиції міст: Ланцута, Дембиці, Тарнобжега, Жовкви і Снятина о отворене в них гімназії або реальної школи. Найвідповіднішою місцевостию для отворення нової гімназії признала краєва Рада шкільна Дембицю, заявивши притім, що в будучности постарася уважувати по можности міста Лавьцут, Жовкву і Снятин.

— Фреквенція Русинів в школах середних. Після справоздання краєвої Ради шкільної о стані галицьких середних шкіл в шк. р. 1898 було з кінцем того року в галицьких гімназіях 2 810 учеників гр.-кат обряду, а 2 656 рускої народности; в школах реальних 151 гр.-кат. обряду, а 136 рускої народности. В поодиноких школах середних було [на першій місці подаємо число учеників гр.-кат. обряду, на другій число учеників, що признали ся до рускої народности]: в Бродях 101—96; в Бережанах 133—132; в Бучачи 74—74; в Дрогобичи 81—84; в Золочеві 95—85; в Коломиї в гімназії рускій 195—195, в польській 40—32; у Львові в рускій гімназії 426—427, в німецькій 52—52, в гімн. Франц Йосифа 80—69, в гімн. IV. 69—67, в V. 55—43; в Перемишлі в рускій гімн. 322—323, в польській 50—27; в Саяборі 182—181; в Станиславові 149—151; в Стрию 162—162; в Сяноці 136—117; в Тернополи 220—217; в Ярославі 76—55; в Харові 15—7; в Яслі 28—28; в Новім Санчі 17—14; в Вохни 11—2; в Кракові в гімн. сьв. Анни 8—0, в гімн. сьв. Яцка 6—4, в III. гімн. 3—3; в Подіужу 2—1; в Ряшеві 12—4; в Тарнові 4—4; в реальній школі у Львові 49—35; в Станиславові 29—29; в Тернополи 66—65; в Кракові 7—7.

— Гімназія оо. Єзуїтів. Міністер просвіти продовжив уділене до кінця шкільного року 1898/99 приватній гімназії оо. Єзуїтів в Буковичах коло Хирова право публичности на так довго, як довго ся гімназія буде сповняти законні услія.

— Депутация учителів. Під проводом презеса віденського товариства учителів удала ся оноді депутация всіх товариств народних учителів в Австрії до міністрів просвіти і скарбу. Галицке тов. учителів не вислало окремого делегата, але попросило о заступництво презеса віденського товариства п. Катинку.

Мимо того, що депутація була заповіджена, міністер не прийняв її особисто, лише через шефа секції Бенрдта. Депутація просила о інтервенцію правительства, аби платню учителів зрівнати з платнею чотирох найнижших категорій державних урядників. Бенрдт заявив, що не може нічого обіцяти, бо такі справи рішають ся передовсім в соймах. Опісля удала ся депутація до міністра Кабця, котрий відповів, що яко автономіст бажає рівнож, аби тою справою заняли ся передовсім краєві сойми. Щоби уможливити соймам полішене учительської платні, правительство могло би переказати краям певну часть державних доходів. Міністер обіцяв в тім дусі справу поспирати.

ІМЕНОВАНЕ.

— Пресов. єпіскоп Андрій Шептицький, котрий іменований станиславівським єпіскопом, єсть сином г-р. Івана Шептицького, ц. і к. шамбеляна, посла на сойм і довголітнього презеса Ради повітової в Яворові, та Софії з г-р. Фредрів. Він родив ся дня 25-го липня 1865 р. і одержав на хресті імя Роман. По укінченню студій правничих і узисканю степеня доктора прав, почув в собі так сильно зване до стану духовного, що маючи ледви 20 літ, постановив зречи ся всего, що ему могло дати товаришке становище і маючість родителів і вступив до монастиря оо. Василиян. Родина Шептицьких єсть стародавнюю родиною польско-руского походження. О. Андрій думаючи піти слідом своєї родини, упросив в Римі диспенсу о перехід на руский обряд, а за задачу свого житя вибрав собі діяльність серед руского духовенства і народу. Науки богословські скінчив о. Андрій у оо. Бзуїтів і узискав степеня доктора сьв. Богословія, а висвятившись, вступив до чина оо. Василиян. В виду незвичайних прикмет характеру молодого священника, високого его образования і неаби яких здібностей — повірено ему вже в короткім часі важну задачу. Через два роки діяв яко учитель новиків в добромильськім монастирі, де займав ся вихованем богословів; опісля був настоятелем монастиря оо. Василиян у Львові, а минушого року став учителем богословія в монастирі в Крестинополи. Всі, що знають лично новоіменованого єпіскапа, хвалять его велику твердість характеру, незвичайну енергію, бистроту погляду і рішучість. При міснях, які устроюють оо. Василияни, мав Пресов. Андрій нагоду пізнати добре руске духовенство і справи гр.-кат. церкви, а незвичайні его особисті прикмети зискали ему загальну симпатію і поважане.

Від адміністрації.

До адміністрації адресувати належить: Львів, уліця Театинська ч. 19.

ВИДАВНИЦТВО РУКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітий і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата вносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції:

Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Театинська ч. 19.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шенченка, під зарядом К. Беднарского.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.
Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламацій без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

§. 4. статута організаційного.

I.

Вийшов сівач сіяти. Але він не з'орав перед тим рілї, а кидав насінє на зашкарупілу землю так густо, що засипав її цілком. Знав він, що перед засівом треба поле справити, що не кожда ріля надаєсь під всяке насінє, тай се, що повинен лиш тільки зерен висівати, кілько знайде місця до розвитку; але він не сьмів мати своєї думки і власної волї, мусїв слухати наставника, що або не був рільником або був чоловіком лихої волї. Коли надійшов час жнива, було на поли мало стебел, за те хопта розрослась буйно. Хто має уха слухати, нехай слухає.

Питаєте хто той сівач, що прислужаний так недорічно робити, хто той наставник, що его приневолює до того, що розуміти під насінєм і рілею? — Сівач то учитель, наставник то его власть і приписи, насінє то шкільна наука, а ріля то ум дітий.

Та параболя, яку поміщено в „Paedagogium“ з 1896 р. надаєсь як не мож лїпше до наших відносин шкільних. В нас за послїднє десятилїтє вийшло тільки і такого рода приписів і інструкцій, та ними обмежено до того степєня свободну думку і ініціативу власну учителя — згадаю тільки про подрібний плян лекційний — що став він вже не сівачем, бо той ще має за много свободи, а машиною-сївачкою, яка розкидає на морюви з гори означену скількість насїня.

Мимо 5-мільонового щорічного видатку на народне шкільництво невелика познака з тих грошей; число анальфабетів зменшає ся лиш незначно, люди не видять (мовлю про всхідну Галичину) користи з науки, бо дитина не вчить ся нічого ґрунтовно, але лизне — як кажуть — всего по трошки, тому селяни неприхильні школі і заявляють се на кождім кроці, власть шкільна відносить ся до селян визиваючи а часто навіть ворожо,¹⁾ між учительством крайне невдоволене або апатія: а краєва Рада шкільна не видить всего того

¹⁾ Звістні і то часті случаи, що Р. окр. вишукує запопадливо претексту, щоби наложити вару грошеву на батька, коли він не пішов при виборах солідарно з правительственною партією.

і твердить „що акція в цілі піднесення народного шкільництва приносить вже плоди, та додає, що треба її і далі консеквентно переводити.“²⁾ Приносить плоди, але які, то побачимо даліше.

На сей раз полишу всякі інші недостаті народного шкільництва, а зверну увагу тільки на одну постанову з нового статута організаційного для доповняючої науки.

II.

Коли в р. 1897 і 1898 заведено зміну в давній науці недільній, то учительство живо заняло ся обговоренням сеї справи і редакція „Szkoly“ помістила про се кілька дописів, а надсилано їм таке споре число, що з прочих видруковано тільки короткий зміст. В „Учителю“ не було такого зазову на розвідки, але все таки знайшов я звич десять дописів про сю справу. Не так тепер. — Видно часи змінили ся, бо в „Учителю“ появилася всего на-всього одна розвідка п. Петришина, і то написана яко темат на конференцію, надто має она характер тільки інформаційний.

Однак не завадить згадати і минувшє.

Науку недільну заведено 1873 р. але про ню ніхто з нествавмичених не знав. Істнувала она собі на папери обнята §. 81—86 реґуляміну, приписів тих однак ніхто не виконував і для людей була она нешкідна. Лиш для деяких учителів бувала невідгідна, бо коли учитель не мав ласки у председателя ради місцевої, то сей домагав ся, щоби учитель виїздячи в неділю „дозволяв ся“ у него. Та случаї такі були дуже рідкі, а впрочім в цілім краю був — з огляду на ту справу — благодатний спокій.

Доперва в слід за державним законом з 2. мая 1883. В. з. д. 53. ухвалив галицький Сойм засади, на яких мало а'організувати ся народне шкільництво. Закон той з 2. лютого 1885 Ч. 28. в арт. III. постановив, що мають завести ся „курси науки доповняючої“, визначив для них ціль, предмети наукові і число годин, і на тих засадах уложила краєва Рада статут орган. для науки доповняючої затверджений виправді 1886 р. але обов'язувати став він від 1888/9 р. шк.

Статут сей був ще дуже теоретичний, бо не числив ся: 1) з тим що і науки щоденної і доповняючої рівночасно вести не можна, 2) що в наших підсоню суть 4 пори року, в них мають люди то менше то більше роботи причім потрібні їм 13—15-літні підручки до помочи, та 3) що жадаючи конкретної роботи треба поставити вимоги ясно сформуловані і можливі до виконання. В тих напрямках не домагав статут з 1886 р. тож краєва Рада видала по 11 літах новий статут організаційний для науки доповняючої затверджений Міністерством 18. листопада 1897 Ч. 25.556, а оголошений краєвою Радою 4. грудня 1897 Ч. 29.578 в 20. числі Дневника урядового. Зміни сеї введено в житє в вересні 1898 р., а їх головний зміст дасть ся зібрати в слїдуючих шести точках.

1. Давніший поділ курсів доповняючих після того чи суть они при школах 1—3 і 4—6 класових зносить ся, а заводить ся таке угрупованє, що наука доповняюча в школах 1—4 класових становить першу категорію, курси

²⁾ Sprawozdanie Rady szk. kr. Lwów 1898 стр. IV.

при школах 5—6 класових творять другу категорію і тут не заведено ніяких змін, они будуть і далі вести ся після постанов статута орг. з 1886 р.

2. Діти ходять на сю науку лиш через 6 літ зимових місяців с. в. від 16. жовтня до 15. цвітня.

3. Дітвора та без ріжницї, чи ходить перший, другий чи третій рік до школи, творить оден відділ і вчить ся тих самих предметів. Материял науковий для неї призначений поділений на 3 групи, що року має ся переробити одну групу, так що ученик скінчивши сю науку присвоїть собі весь приписаний материял.

4. В школах всхідної Галичини заведено новий предмет науковий іменно: другу мову краєву.

5. В засаді мають ті діти вчити ся 4 годин тижнево, однак признає ся окружній Раді шкільній власть збільшити час науки до 6 або збільшити до 2 годин тижнево.

6. Статут з 1886 р. містив постанову (§. 4.), що діти мусять ходити два рази в тижди до школи, а кождим разом не вільно довше вчити як 2 години. Тепер ту постанову пропущено, а тим самим призволено мовчки, що діти можуть ходити тільки раз в тижни до школи і в тім однім дни доволити постанові §. 7. статута з 1897 р.

З всяким признанем належить висказатись о змінах, які я тут навів під 1. 2. 3. 4. 5. і 6.; — учительство бажало їх і сподівати ся можна, що принесуть в практиці як найліпші успіхи. Краєва Рада відступивши від засади, що ті підростки мають ходити цілий рік шкільний і то два рази в тижни на науку, узгляднила справедливі домагання селян, бо після дотеперішньої практики хлопець чи дівчина в той день, коли випадала наука доповняюча, не могли піти на заробок ані в поле, бо треба було о назначеній порі бути в школі; таким способом тратили 60—70 днів робочих. — Так само і прочі зміни заведені на домагання учительства зводять справу на добру дорогу, вихиснують економічно час і сили. В новім статуті орг. пробиваєсь безперечно стремленє до ліпшого, однак заведено одну постанову некористну, що зменшить успіх праці учителя.

Се постанова щоби в всхідній Галичині вчити другої мови краєвої, що в дословнім перекладі звучить: §. 4. В школах, де наука другої мови краєвої єсть обовязковою, має ся якийсь час присвятити на вправи в читаню і оповіданю уступів в тій другій мові на підставі книжки уживаної на IV. степені щоденної науки. — При вправах письменних має давати ся задачі в обох мовах.

III.

Згадував я, що по введеню в житє статута з 1886 р. вела ся над справою науки доповняючої оживлена дискусія в часописах, а ще ширше і щирійше обговорювано вї на конференціях учительских, однак учителі не висказували ся¹⁾ за введенєм або потребою науки другої мови краєвої. Підношено против приписам статута з 1886 р. всякі заміти, але не домагано ся

¹⁾ Одиноким винятком була б розвідка п. Дмитерка поміщена в 10 і слідуючих числах „Учителі“ з 1894 р. Що домаганє се безпідставне, виказав досадно п. Миколаєвич в числах 13. і 16. того самого річника.

того, щоби в школах всхідної Галичини порадио і потрібно було вчити обох мов краєвих. — Тому то дивувати ся треба, на якій підставі краєва Рада, що знає жадання і потреби населеня з часописий, конференций учительских і з соймових голосів, заводить сама від себе сю новість і чим єї мотивує.

До плянів Шлезких шкіл додано інструкцію, а в ній сказано на початку, що єї уложили учителі на конференциях і тому она поміщена при плянах яко регулятив і загальний погляд тамошного учительства. Не так дѣ ся у нас. — В нас інструкцію до плянів виготовлено потайки, а власть намагає ся вмовити в учительство, що наші пляни і інструкция то одна цілість затверджена Міністерством, коли на дїлї лиш пляни затверджені а інструкция то тільки інтерпретація плянів.

Як видно з того краєва Рада уважає підвласне собі учительство малолітним — що не доросло ще до того, щоби само могло собі уложити лепску інструкцію і єсть того переконання, що для неї догїдаїше, коли буде категорично приказувати. Тої системи примінено також укладаючи зацитований мною параграф статуту орґ.; сказано, що у всх. Галичинї має ся вчити обох мов краєвих, але чому? — длячого? про се ніхто не питає.

Рад не рад я приневолений сам навести і розібрати мотива сеї „обнови“.

1. Першим, що впадає в очи в §. 4. ст. орґ. в 1897 р., се неточність стилїзації. В статутї з 1886 р. в §. 10. сказано, що рахунків має ся вчити 1 год., господарства 1½ і мови матерної 1½ години на тиждень. Той §. обовязує і на дальше, та в тім біда, що в тім часї після ч. 4. стат. з 1897 р. треба ще вчити другої мови краєвої і писати такі задачі, — а коли? — Хіба поза годинами, бо вривати по пів години від якого небудь предмету, се неможливе з огляду на материял, який має ся взяти, було-б се впрочім простим шахрайством. Але-ж поза приписані години не вільно ученика затримувати в школї, ані жадати працї від учителя. Що тут роботи? — хоч сядь і плач.

2. Таким робом отвирає ся широке поле для самоволї інспекторскої, бо оден зажадає щоби вчити тої другої (польскої) мови краєвої 1 годину тижнево, другому буде того за мало, третій прикаже щоби кожда друга задача була польска, иньший заявить своє невдоволенє або сишне нагану, бо діти зле в тій мові оповїдають, і таке „столптворенїє“ буде тягнути ся в безконечність. При таких обставинах не дивниця, що воля інспектора для учителя законом, що учителі при змінї сеї фігури так запопадливо випитують ся про нового наставника, — всякий на високи старає ся вволити єго волю. Чи може учитель при такім складї річий мати свій суд і погляд на яку небудь справу, — чи можливий у него спокій духа, — чи не родить ся у лїших одиниць апатия?

3. Зарядженє се неоправдане ані взглядами практичними ані дидактичними. — В всх. Галичинї живе 60% гр. кат., що звуть себе Русинами, около 10% латинників, що звуть себе Поляками але бесѣдують тільки по руски, 12% Поляків і 18% Жидів. Про сих послїдних змовчу. Поляки мешкають тут окремими оселями або по містах, мають для себе школи з викладовою мовою польскою, для них вистарчило би знати тільки по руски, що приписано вивчити ся на науцї щоденній; та що мова руска трактує ся там по мачошиному, то я не віру, щоби аж на науцї доповняючій мало ся се змінити. А може я песиміст? Ні, факти оправдують вповнї мій погляд.

Латинників, що звать себе Поляками, а бесіднують по руски, і Русинів — не може силувати вчити ся і говорити по польски ніхто, бо у нас — конституція. Те населенє як зійде ся з Поляком, то розмовить ся без товмача, а в судї, старостві, на почтї мають урядники говорити, після існуючих приписів, до Русина по руски і так само до него писати. — По щож рускому хлопови вчити ся 5 лїт на науцї щоденній по польски, а опісля ще 3 роки на науцї доповняючій?

„Галичина то край безголовля“ сказав оден дійсно європейскої осьвіти чоловік, — і се євята правда. Тут толєрує ся урядників, що не вміють бесіди більшости населеня, хоть се їх першим обовязком, а накидає селянській дитинї такий балаєт, як науку мови польскої і то на протяг 8 лїт. Стало ся се хйба на то, щоби урядники не потребували вчити ся „хлопскої“ мови, хоч они повинні приноровляти ся до населеня а не відворотно.

Може практика виказала, що селські діти за 5 лїт не годні вивчити ся польскої мови, покінчивши школу не вміють в нїй і слова промовити або забули букви до чиста? — Де там, — Се аж надто звістне, що селяни старші чи молодші вміють підписати ся в 90 случаях по польски, а лєдво в 10 по руски; що листи пишуть тїлько по польски; що писар громадський а за ним ціла громада уважає мову польську неначе євятою, бо нею говорять всі пани мова руска навіть в очах простолюдина уходить за підлїйшу від мови польскої; а прецінь так не повинно бути, — письменні і неписьменні ті люди вийшли зі шкіл, що стоять під управою краєвої Ради, отже й тепер справа не змінить ся, піде дальше консеквентно тим самим шляхом, як се зазначує послїдне справозданє краєвої Ради.

В нас є тепер 1896 шкіл з викладовою мовою рускою, але в них ані учитель ані діти не знають як говорити: по руски чи по польски; учитель хоче утримувати рівновагу і працює втрое більше над польським; по скінченю школи візване зі староства чи суду отримує давний ученик польське; від жандарма і писаря до високих урядників все пише і говорить до него по польски; в нїм виробляє ся переконанє, що тїлько польська мова і письмо панам зрозумілі і з него витворює ся гермафродита: говорить по руски, а як пише, то по польски.

Краєва Рада знає про сей гермафродитизм; она дозволяє уживати мови рускої в розмові, але не до письма; цїль є: стреміти до з'єднаня, а що Русини селські пишучи роблять ще блуди (се лучавсь і на Мазурах), то треба їх на науцї доповняючій задачами і оповіданєм підучати поправнїйше писати по польски. Витревалостю і працею в тїм напрямі дійде ся конче до цїли: Русини не будуть писати по руски.

Були то докази практичні взятї з обставин наших сусїдських, але зарядженє се противне засадї дидактичній, висказаний двома найславнїйшими сучасними педагогами німецькими с. є. Цїллером і Стоєм, що звучить: *Die Fortbildungsschule ist keineswegs eine Ausbesserungsanstalt für Schäden in den Kenntnissen der entlassenen Volksschüler, sondern sie soll eine durch taktvolle Fortführung wesentlicher Unterrichtszweige die heranreifende Jugend des Volkes erziehende Anstalt sein.*¹⁾ Чи у всхїдній Галичинї для 13—15

¹⁾ Stoy. Encyklopädie der Pädagogik. Leipzig 1878 pag. 410.

літніх підростків наука мови польської єсть „wesentlicher Unterrichtszweig“, наукою реальних відомостей, про се сьмію так довго сумнівати ся, поки мене не переконає хто, що та засада ложна, або що наука мови польської з огляду на практичні потреби і реальні відомости, які подає, конче у нас потрібна.

„Що тобі се шкодить, нехай вчать ся навіть по турецки не то по польски“. Мері се впрост не шкодить, але шкодить тим, що ся вчать і тим що вчать, бо на ту науку з'уживає ся час і енергія як одних так і других, а сьвіт на нас не чекає. — Населенє наше так низько стоїть, хотай би в порівнянню з західною Галичиною, так богато ще бракує, щоби оно вирівнало жителям західної Європи, по що-ж тратити час на витребеньки, коли таке марнотравство виганяє селян з батьківщини, они не в силі витримати конкуренції з гаразд вишколеними сусідами і йдуть куди ведуть очі, та попадають з дощу під ринву, бо сліпому всюди темно. Промисл і добробит Чех, Австрії низшої, та иньших країв дійшов до сего стану завдяки добре улаженому шкільництву народному; Коменського засади виливаючи благодатно на школи стали підоймою промислу і торгівлі, але там всякі постанови мають на меті освіту і добро народа, а не політику. Я не противний з засади науці польської мови, але противний єї науці на курсах доповняючих, бо нам не час зривати цвіт і плести вінки, а крайна пора приспособляти молодіж практичною наукою до сьвідомої праці о хліб насушний.

4. Але може досить буде тих плаксивих рефлексій. Вкажу ще що постановляє статут для мови рускої і тим закінчу розвідку.

Кравва Рада висказала засаду, що у всхідній Галичині має ся вчити на науці доповняючій обох мов кравних, але чому-ж сего не перевела консеквентно? В школах 5 і 6-класових (єсть їх у всхідній часті краю 50 з 40.000 дітьми) єсть наука доповняюча, але хотай суть они також у всхідній Галичині, — хотай на науці щоденній вчать ся ті діти 2—3 год. на тиждень по руски, — хотай сама консеквенція наказувала на науці доповняючій завести тут науку мови рускої: однак так не діє ся, — діти тих шкіл всхідної Галичини вчать ся на науці доповняючій тільки по польски. — Бєли кравва Рада дбає так запопадливо за латинників чи Поляків, які суть в меншости по селах, чому-ж „не хоче“ того самого зробити рівночасно для Русинів по містах?

У всхідній Галичині по містах і місточках єсть 27 курсів вечірних для ремієничої молодіжи і 16 шкіл заводових, де молодіж виучує ся якогось ремєсла, разом 43 шкіл; але тільки в 5 з них вчить ся мови рускої, в прочих 38 школах ні на що ніхто не звернув уваги.

В містах і місточках всхідної Галичини — після думки краввої Ради — населєне находить ся в другій стадії асаміляції, оно вже не уживає цілком руского письма тільки мови, отже тут треба працювати над тим, щоби оно понехало ще руску мову.

Закінчу наведеними в горі словами справоздання краввої Ради: „Акція та вже приносить плоди, треба єї і дальше консеквентно переводити“.

В Якимові 1. лютого 1899.

Інфлюенца.

Хороба ся, се одно з численних нещасть, яке мучить людскість при кінці XIX. столітя. З разу не багато вважано на того малого ворога, коли однак епідемія блискавкою стала переносити ся з місця на місце, коли наслідки ставали що раз грізнійшими, переконано ся, що хороба, що найлагіднійше починає ся, часто кінчить ся смертю.

По раз перший згадують книги лікарські про інфлюенцу в IX-ім століттю, називають її „італійскою горячкою“, а від р. 1510 начислено в Європі 90 епідемій інфлюенци. Повертали они в неозначених периодах, навістуючи різновродні сфери, без взгляду на пору року, перескакуючи з одної части сьвіта до другої.

Інфлюенца зачинає ся найчастійше в людних містах відразу, де повалює значну часть населення, часом попереджають її і спорадичні случаї. Декуди доходить она скоро до найбільшої сили і від разу устає, але лучає ся, що она знова повертає з давню силою до тої самої місцевости.

Прояви хвороби суть незмірно змінні: хороба перебігає сильною горячкою, болем голови, катаром носа і легких, загальним ослабленням, часто з забуреннями гастричними і потами. Як до місцевости навіщеної переважають прояви мозкові, легких або нарядів жолудкових.

Часом виступає інфлюенца з нечуваною силою, прим.: в р. 1872 занедужало одного дня, 2. січня, в Петербурзі нараз 40.000 осіб. Хороба розпочала ся сильними болями в хорбаку, шиї, кости грудній і гортанці. Дітий поминала она; рецедиви були часті, а їх наслідком запалення легких і кишок. Від р. 1851 виступають епідемії інфлюенци майже що річно.

Як давнійше, так і тепер не годять ся учені в домислах що до заразка хвороби, але згідно із станом науки лікарської мусимо нині вірити, що хороба розвиває ся в наслідок ділання певного рода бактерий, щоби его відкрити працюють вже з давна учені всіх народів. Фактом однак, з котрим треба числити ся, є, що хороба не щадить нікого, проте кождий без взгляду на вік, рід і занятя може її підпасти. Звичайно перші занепадають жінки, потім мушчини і діти. Особи делікатні, слабосильні, нервові і старшого віку занедужують звичайно найскорше і найтяжше.

Особи, діткнені хворобами хронічними, так внутрішними як і хірургічними, суть теж вельми склонні до інфлюенци.

Обставини місцеві, як властивости ґрунту, взнесенє понад позем моря, не мають на розширенє епідемії ніякого впливу. Завважано однаковож досить часто, що при появленю ся інфлюенци устають инші хвороби заразливі, як: шкарлятина, тифус, віспа. Часом знов по інфлюенци, виступає яко наступство її лихорадка (фебра). У зв'язат домашних особливо у коний, подибуємо подібну хворобу теж інфлюенцою звану.

У дітий взагалі розпочинає ся інфлюенца блюванем і високою горячкою, рівночасно виступає перекровленє легких, особливо вершків їх, сонливість, катар горла і зачервіненє цілої ями устної. Язик має звичайно характеристичний вигляд, він є одностайно білошараво обложений, найчастійше проявляє ся і кашель. Часами виступає рівночасно перекровленє мозку і его опон. Звернути мушу на те увагу, що навіть в случаях тяжкого перебігу,

є характеристичним: несподівано шкоре поліпшенє, при чім теплота тіла спадає понизше нормальної.

Інфлюєнца перебігає дуже тяжко у дорослих і старців. Хорі терплять дуже особливо з причини сильних болів м'язний, болю в очах, в голові або в сугавах, або нервоболів віддільних нервів, або болів в піхури причім трудно виділюють моч.

Побіч тих болів дуже прикрими об'явами суть для хорих дорослих бльованє, часом уперто триваюче кілька днів, або сильні кровотоки з носа. Перебіг у дорослих буває тяжший, чим більшу участь беруть в хоробі наряди віддиханя, в наслідок чого представляє ся хороба дуже поважною. Запалєнє легких перебігає з високою горячкою і з упадком сил від самого початку, у таких хорих кінчать ся хороба часто смертю. У вагітних жінок спостерігає ся попри звичайні болі, ще незвичайно сильні болі в плівках черевних, до тої степені діткливі, що такі жінки не зносять найменшого діткненя пальцем.

Дивним є се, що о скільки напрасно розпочинає ся хороба, о стільки повільним буває поворот до здоров'я. Часами здорові і сильні мушчини, почувши, що занедужали при своїх занятях або на улиці, не були в силі здати собі справи із своєї немочи і ледви доплентались до дому, а особи слабші, особливо жєнщини, несподівано омлівали або діставали галюцинацій.

Навіть по розмірно нетяжкій хоробі віданскувала більшість хорих, а особливо слабші і старші, дуже звільна давні сили і вигляд, змінюючи ся як по тифусі або иньшій довгій і тяжкій хоробі. Суспільність наша, не відчуваючи близького ворога і не знаючи єго, заховує ся часто супротив пануючої епидемії з певним легковаженєм, наражуючи себе захованєм неосторожним на поважні і тяжкі форми хороби, які дуже часто кінчать ся смертю. Орікати про з'їдливість або лагідність епидемії можна тільки по її цілковитім уступленю, а ніколи підчас триваня її.

Не перебіг хороби дуже впливає гігієнічний спосіб життя і униканє шкідлих впливів, котрі можуть викликати непожадані наслідки.

Чим скорше хорий зверне увагу на себе, чим скорше усуне ся від своїх занять, чим скорше остане дома а піде у постіль без взгляду на погоду, тим лекше уйде лихим наслідкам. Рівно-ж не можна і в часі реконвалесценції надто вчасно опускати ліжка і мешканя, щоби не навернула хороба сама або її наслідки, які дуже легко можуть в організмі вицесенім горячкою і диєтою розвинути ся.

Чиста одіж, легко стравне, не дуже обильне поживальне, особливо по перебутю форми гастричної, уміркованє уживанє спиритуалів, одностайна температура в помешканю — одним словом велике старанє о здоров'я так перед як і по хоробі — оце вказівки, по які кожний повинен пам'ятати.

Інфлюєнца ділає у деяких людей пригнобляюче на ум. Роздраженє, а потім апатія в часі хороби бувають дуже часті; в часі реконвалесценції, а навіть по виздоровленю, може такий стан перемінити ся в певне ослабленє умислових сил. З тої причини треба по перебутю хороби дбати про мозок і умисл, особливо у дїтній, котрі перебули форму нервову, корчі нервові, біль голови. Дбати о те треба тим більше, що у дїтній і молодіжї, як звісно лучає ся часто запалєнє опон сухітничє, яке не рідко викликає хороби заразливі.

Рівно осторожно заховатись повинні в часі реконвалесценції всі ті, котрі суть діткнені хронічним катаром легких, або взагалі поважнішою

грудною хворобою, особливо если мають успособленє до сухіт, або носять їх зароди в собі.

На сі всі обставини звертаємо увагу учителів і родичів.

Против інфлюенци, душности і т. д. поручає одна гігієнічна часопиє дуже добре, смачне і просте домашнє средство — гербату з яблук. Треба якібудь яблочки пократи разом з лупиною в плястри, вложити до посуду і залити кипятком. Посуду ставить ся відтак до теплої рури і по кількох годинах можна вже пити сей напій. Воду можна кілька разів відновити. Средство дуже просте і в кождім домі можна его спробувати; можна також его уживати в кождій порі. Кому інфлюенца дає ся сильно в знаки, повинен що пів години пити потрохи сеї гербати, а дізнає значної полекші.

Справа плати народних учителів.*)

В понеділок 13. н. ст. марта с. р. пополудни зібралось з почину кн. Юр. Чарторийского до 50 послів з меншої посілости в соймовім будинку на приватну нараду в справі внесеня д ра Малаховского, змагаючого до підвишенє плат народних учителів. Справа ся була вже предметом нарад членів кр. виділу і комісій бюджетової та шкільної перед десяти днями. Успіх наради був такий, що тоді вибрано субкомітет з шести для близшого розсліджєня дїла. Субкомітет сей мав перед собою еляборат шкільної ради краєвої, котра вже перед внесенєм пос. Малаховского в соймі застановлялась з власного почину над справою підвишеня плат народних учителів. Після проєкту шкільної ради краєвої належало би в найближшій часі підвишити плату учителів народних, іменно по селах. Не входимо тут в подробности проєкту. Скажемо лише, що після обрахунку шк. ради краєвої проєктована підвишка потребувала би на своє покритє суми около 343.000 зр. Підвишеню плати учителів мало хто противив ся як на зборах обох згаданих комісій, так і на понеділкових зборах послів з меншої посілости. Значна більшість зібраних узнала потребу поправи долї учителів, розуміє ся по змозї, с. в. відновідно до краєвого бюджету.

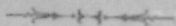
В дискусії на понеділкових зборах взяли участь послы: А. Потоцкий яко референт справи, Вахнянин, Бернадзїковский, Целецкий, Крамарчик, Хамец, Окуневский, Барвіньский, Яворский, Каратницкий, Вуйцік, опять Целецкий, Водзїцкий, Жардецкий і Чеч. Годї нам тут наводити річи сих всіх бесідників. Скажемо лише, що на зборах віяв взагалї дух прихильний учительству, а дискусія обертала ся головнио в двох напрамах, раз довкола хосєнности теперішних шкіл, відтак що до винайдєня жерел на покритє нового видатку. Ся друга точка була есенціональнійшою, позаяк добра воля принєсти поміч учителям, зависить від того, чи край зможе найти фонди на підвишку плати учителів?

*) „Руслан“ ч. 49. з 15. марта с. р.

Референт, гр. Потоцкий, представив в загальнім нарисі білянс сего-річних доходів і видатків краєвих. З білянеу сего показало ся, що в 1899 р. видатки побільшать ся імовірно о поважну суму 770.000 зр. в порівнянню з бюджетом минулого року, та що в 1900 р. край стане перед дефіцитом, сягаючим до 900.000 зр. Сегорічні видатки найдуть ще покритє, але в слідуючім році треба буде вже піднести додатки краєві до податків о 7 або 8 крайцарів, наколи край не роздобуде случайно яких вишних жерел доходу. Без підвищення долатків — заключив референт — годі проте думати про поправу бату учителїв.

В виду так сумного положеня краєвих фінансів здавалось майже не-можливою річю, найти покритє на новий видаток в користь учителїв. Але по виводах деяких послів показало ся, що дещо таки дасть ся зробити. На нове жерело доходів указали іменно послы Вахиянин і Яворский. П. Вахиянин провірив, що наколи би гр. Тунови повело ся заворожити чесько-німецкий спір і парламент зробити активним, тоді сей парламент буде міг взяти ся за підвищення податків від цукру, пива і горівки, а Галичина одержала би відтак з державного скарбу під певними услівями річну участь в сумі 1,780.000 зр. Частину сего гроша можна би відтак з'ужити на получшенє долї учителїв народних шкіл. Тодї і не було би потрібно підвишати додатки до податків, котрі в нас суть значно виші, ніж в яким-небудь другім короннім краю. Пос. Яворский указав на те саме жерело сподіваного доходу, а наколи би надїя на сей дохід завела, тоді би треба на всякий случай таки рішити ся на підвищення податків краєвих. Послы Крамарчик і Целецкий були на те, щоби придбати для шкіл по селах дешевших учителїв, т. зв. учителїв низшого типу, що вдоволялись би низшою платою. Добру відправу сим обом послам дали однакож рускі послы Окуневский, Барвіньский і Каратницький. Окуневский заявив, що селяни радо підвишати додаток краєвий хоч би 65 кр. від гульдена, щоби лише знищити анальфабетизм в краю і селян побудити до енергії. Пос. Барвіньский в основній, фаховій річі доказав Крамарчкови і Целецкому, що в теперішних часах годі вже фантазувати про дяківські школи та про низші типи учителїв. Плату учителїв треба піднести, бо инакше вкортці не стане учителїв, позаяк молоді люди всюди, а лише не при школах мають вигляди чогось дослужитись. Бесїдник обставав притім, щоби множити учительські сили женські, чому на диво власти шкільні і п. міністер просвьіти противлять ся. Гріш даний на школи не іде марно. Се дуже продуктивна інвестиция. Чехи най служать нам за примір. Рівнож і пос. Каратницький виступив против проєктів Крамарчика і обстав горячо за учителями. В дусї позитивнім промовляли послы Бернадзковский, Вуйцїк та Жардецкий. А з цілої дискусії вийшло на разі те: 1) що вправді в 1899 р. не буде можна піднести плату учителїв; 2) що однакож плата ся муєть бути піднесена від 1. сїчня 1900 р., та що на покритє треба буде шукати доходів або в державнім скарбі (з консумційного податку, або після пос. Яворского з так званої Verschleisssteuer), або в підвищї краєвих додатків.

На тім покінчилась нарада селянських послів, як бачимо, в користь народних учителїв. Однакож малої терпеливості треба. На разі най буде лише учительство певне, що доля єго лежить краєви щиро на душі. Не можна сумнівати ся, що в тім самім дусї, що на радї селянських послів, западе і ухвала в повній палаті. Від 1. сїчня 1900 р. учителї одержать виші плати.

Вісти з Руского товариства педагогічного.

Засіданє виділу Руского товариства педагогічного відбулось 18. марта 1899 під проводом заступника голови Вп. проф. Ілярія Огоновского.

1. Ухвалено решту цеголок на бурсу для синів учителів народних розіслати всім спряючим учительству за посередництвом репрезентантів духовенства нашого в окружних Радах шкільних.

2. Ухвалено видати також і від головного виділу відозву в справі надсилання праць до збірки педагогічної Самбірської філії. Принято також до відомости, що деякі члени виділу обіцяли свою участь в виданю того діла.

3. Референт філій проф. Іл. Огоновский подає до відомости, що є надія на отворенє філій в Коломні, Перемишлі і Станиславові при помочи тамошних патриотів. В тій справі вислав референт відповідні письма до тих міст. Подібне письмо вислав також до Стрия.

4. Принято до відомости, що справою науки языка руского в гімназиях з польською мовою викладовою занялась окрема комісія, зложена з фахових професорів і що реферат той предложить комісія виділови на слідуючім засіданю.

5. Принято 16 нових членів.

6. Вп. п. Ілья Чиж відчитав свій реферат о рускім діловоцтві в руских школах і предложив також відповідні взірці на друки. По переведеній дискусії реферат прийнято.

7. Вп. п. Яворский предложив реферат про явну кваліфікацію для учительства. По омовленю тої справи, ухвалено реферат предложити Високій Власті до полагодження.

8. Слідуюче засіданє назначено на 8. цвітня 1899.

Петиції Руского товариства педагогічного внесені до Сойму.

Петиція в справі підвисшеня платні і зниженя лїт служби народним учителям.

Високій Сойме!

Руске товариство педагогічне має на цілі передовсім розвій просьвіти народної, котрої найважнішим чинником позістане на всегда народний учитель; остаточний результат праці і жертв, поношених через цілу суспільність для тої просьвіти, спочиває всегда в єго руках.

Той, хто займає ся просьвітою люду, повинен найперше дбати о сьвітлих, совістних і сильних робітників для сеї тяжкої праці, бо в противнім разі страчені суть жертви, які суспільність на сю ціль поносить.

Особа учителя і єго материяльне положенє були для товариства педагогічного завсїгди предметом особливших старань, а виразом тих заходів були численні петицаї, вношені до Високого Сойму і домагаючі ся получшеня биту учителів.

Члени Товариства педагогічного, зібрані на загальних зборах дня 11. лютого с. р. у Львові, поручили головному виділови внести і сєго року до

Високого Сойму петицію, представляючу поновно дуже прикре положене матеріяльне стану учительського і виказуючу konieczність поправи его судьби в інтересї правильного розвою просьвіти люду.

Високий Сойме! Хотячи задосить вчинити повисшому порученю, вно-
симо в імени Руского товариства педагогічного сю петицію. Не будемо по-
новно виказувати недолї стану учительського, бож то справа так загально знана,
а при тім так прикра і болесна; не будемо також виказувати konieczности по-
прави его судьби в інтересї правильного і успішного розвою просьвіти люду,
бо се доказали поважні речники в широких дискусиях, ведених що року
в Високій Палатї при точцї „школи народні“; лишним було би також пред-
ставляти Високій Палатї, що від учителїв вимагає ся далеко висшого обра-
зовання нїж від урядників манїпуляційних трех найнижших клас; а вжеж що
до працї то нема хіба нїякого порівняня. Праця учителя народного єсть дуже
тяжка і вичерпуюча передвчасно сили, нищить здоровле і робить его нездібним
до виконуваня обовязків званя вже тогди, коли другї в нїньших званях много
єще лїт працювати можуть.

Не ходить ту лише о учителїв, а поза тим о нїщо більше; з сею
справою тісно вяже ся розвій краевого шкільництва, загальний поступ про-
сьвіти, моральне і матеріяльне двигнене нашого люду.

Високий Сойме! Підписаний видїл осьміляє ся в імени тисячї бідних
а щирх робітників на ниві народної просьвіти і для загального добра нашої
вітчини просити, щоби Високий Сойм порішив:

I. в міру збільшаючої ся сили фінансової краю платню учителїв на-
родних зрівнати з трема найнижшими степенями державних і краєвих урядників;

II. змінити уставу з дня 1. сїчня 1889 р. в артикулах 35 і 40 в тім
напрямі, щоби кождий учитель народний по 35 літах служби міг одержати
повну емеритуру.

Від видїлу Руского Товариства педагогічного.

У Львові дня 21. лютого 1899.

Харкевич Едвард, голова.

Чиж Ілля, член видїлу.

Петиція в справі заснованя семинарії учительської.

Високий Сойме!

Підписане Товариство педагогічне — в виконаню ухвали своїх за-
гальних зборів з дня 11. лютого 1899, а також в наслідок загально відчу-
ваної потреби з сторони так всіх про добро шкільництва в нашім краю дбалих
людей, як і тих, що радіб. забезпечити для нашої женської молодїжи нагоду
для осягненя висшого образования а з ним і можности чесної хосенної працї —
осьмілює ся звернути до Високого Сойму з прошенем:

Високий Сойм зволить звернути ся до Високого ц. к. Правительства
з візванем, щоби для вдоволення наглядїї оправданїї потреби всхідної частини
нашого краю приступило вже в найближшім часї до основаня нової женсь-
кої учительської семинарії в однім з більших міст сеї частини краю,
а то в Коломнї, Станиславові або Тернополі.

Потреба такого нового наукового заведеня давала ся й давсь уже не
від нинї відчувати. Число женських учит. семинарій в Галичинї взагалї не-
велике — всего три: по 1 в Кракові, в Перемишли і у Львові. Отже на цілу

всхідну Галичину є лиш одна-одинокка женська учит. семинарія у Львові. З щорічних вісток, доходячих з кругів опечалених родин і з часописий до прилюдної відомости є аж надто знане, яке переповненє панує в сій власне семинарії. Заледви $\frac{1}{4}$ часть на 150—200 зголошуючих ся кандидаток може бути на 1-ий рік принята, помымо що переважна їх більшість є добре приготована, тож не дивно, що число принятих все значно перевисшає нормальне число (40), що можуть бути приняті для того в заведеню сїм панує стале переповненє. Тїлу учительському годї опирати ся горячим просьбам родин, що преці конечно раді-б подати своїм дїтям нагоду до образования та обезпечити їм хлїб насущний.

Не з иньших причин повстали і повстають все нові так у Львові, як і трохи не у всіх більших містах всхідної Галичини приватні заведеня з виразною цілюю приготовлювати женську молодїж до учительского званя. Два такі приватні заведеня, пп. Бельскої і Стшалковскої, існують здавна у Львові, а послїднє з них перемїнило ся вже навіть, в части за ініціативою й під покровом ц. к. властей шкільних, в осібну приватну женську учительську семинарію, з повними 4-ма роками науки, під управою добираного за згодою ц. к. краювої Ради шкільної директора, і при числї (доси в трех клясах) 150-ти учениць. Подібні заведеня існують також в Станиславові, Бережанах, Тернополи, Стрию, Бучачи, а приготавлиють ся в Жовкві і н. м., не згадуючи вже о численних приготованях поодиноких кандидаток без помочи всяких заведень, о скілько їм на иньше чи средства материяльні (а іменно оплати в заведенях приватних і т. и.), чи иньші обставини не дозволяють; многі приготавлиють ся серед тяжкої праці на провізоричних посадах.

Рік-річно зголошують ся відтак у Львові і при мужеских семинариях в Станиславові, в Тернополи і в Сокали надзвичайно численні кандидатки до матури яко приватистки, або таки прямо до іспиту кваліфікаційного. І так зголошуєсь в однім Львові рік річно до 100, а навіть більше таких кандидаток до матури.

Якеж може бути підготованє таких кандидаток, і чи може таке підготованє бути користне для їх будучого званя, а з тим і для краевого шкільництва? А треба при тїм зважити, як се загально звістно, що материяльне похоженє як раз тих дївчат, що горнуть ся до учительского званя, зовсїм незavidне і для них так далека і переповнена львівська учительська семинарія як і приватні платні заведеня не легко доступні. Тож многі з них ідуть таки з лавки школи видїлової на провізоричні посади, особливо ті, що походять з подальших сторін. Такі — прямо засуджують ся на се, щоб ніколи не осягнули систематичного образования для вибраного ними званя. А що они помымо того показують ся все таки придатні, що совістно сповняють приняті на себе тяжкі обовязки, найліпшим доказом сего є, що они опісля, по довгих лїтах томлячої праці, з добрими порученнями окружних інспекторів сотками зголошують ся до приватної матури, або — за дозволом В. ц. к. Міністерства — прямо до іспиту кваліфікаційного, і здають сї іспити часто з зовсїм добрим успіхом, хоч часто знов і годї від них много вимагати.

Бо чиж може яке небудь приватне приготованє — винявши рідкі випадки — заступити недостачу відповідного державного заведеня, з систематично після плянів веденою наукою, з взірцевими школами, під кождохасним надзором властей? Поминувши вже такі улєкшеня, як стипендії і інтернати,

що існують при всіх заведеннях державних, наколи в приватних заведеннях треба ще складати оплати.

І справді згадані приватні заведення, виявивши хіба одно — п. Стшалковської у Львові, (де однаковж нагода образования практичного також обмежена, для недостатчі школи вірцевої) — ніяк не можуть вдовольняти. І так наука у п. Бельської треває лише два роки, школи вірцевої розумієсь нема, а оплата висока, 10 зр. місячно. У п. Стшалковської вносить оплата лише 5 зр., однаковж з уваги на се, що ся молодіж котра там учає, є майже без виїмки дуже убога, то і ся оплата стає ся непосильна і она всіми силами стараєсь, о скільки се лиш можна, перейти до заведення державного.

В Станиславові існує вже від 6 літ інститут ім. Ленартовича, отворений місцевою філією польского товариства педагогічного, на основі концесії даної ц. к. кравною Радою шк. з плянком женьської учит. семинарії. Від трох літ має сей інститут повні чотири роки, в р. 1897/8 було в нім над 200 учениць (в I-ій класі була паралелька), тепер є ок. 150 учениць (паралелька в кл. II). Учениці обовязані платити 8 зр. місячно, хоч бідних увільняє ся, або бодай знижає ся їм оплата. Сили учительські запозичують ся з гімназій, школи реальної і з шкіл віділових і народних. Так щож — поділу годин майже нема, бо псує єго кождохасна зміна в поділі годин шкіл иньших, де занятій дотичний учитель, так що численні години відпадають зовсім. Опроче учителі беруть години в сїм інституті задля загального у нас перетяження сил учительських дуже нерадо. Се уділяє ся й заведенню: в IV-ій класі фреквенція дуже неоднотайна, переважне число учениць перестає ходати і приготавляє ся при помочи учеників IV. р. місцевої муж. семинарії до матури. Ц. к. інспектор краєвий висловлював нераз своє невдоволенє з поступу вихованиць сего заведення. Науки мови рускої яко викладової нема майже зовсім, тож і поступ в сій мові (яко предметі науки) дуже слабкий.

Подібний стан так що до числа учениць, оплат як і що до стану науки є і в Бережанах. (Наука розложена на 3 роки, учениць ок. 50, оплата по 8 зр. місячно, розклад наук — помімо що ц. к. Рада шкільна уділила концесию — такий, що лекші предмети припадають на рано, тяжші на пополудні). Ще менше відрадний стан в Тернополи, де ц. к. краєва Рада шк. зневолена була закрити заведення п. Гавалевича; тепер там подібне заведенє удержує п. Фогель; в Стрию є заклад концесіований ц. к. кр. Радою шк., але сей заклад є властиво лише розширеною віділовою школою; в Коломиї де ц. к. Рада шкільна відмовила апробати заведенню основаному перед 2—3 роками і де саме тепер роблять ся нові такі заходи, а поки-що приготавляє кандидаток п. Лібгардів; в Бучачи, де є ок. 15 учениць. Коло основана подібного закладу в Жовкві робить власне заходи тамошний окр. інспектор п. Гофман. В Сокалі врешті займають ся приготуванєм кандидатів і кандидаток тамошні учителі віділової школи й учительської семинарії.

Так отже недостача відповідного державного наукового заведення за-суджує попросту сї кандидатки, а з ними й наші народні школи на занедбанє і застій, а навіть відбирає можливість заміщення так численних доси не заміщених учительських посад в нашім краю. Школи стоять порожні. Мужескі семинарії заводять тут о стілько, що численні кандидати-мужчини здають іспит зрілости не длятого, щоб посвятити ся учительській службі, але щоб перейти до иньших заводів (желізниці, уряду податкового, почти, приватних підприємств), наколи про кандидаток-женьщизн здаючих іспит зрілости сего

сказати ніяк не можна; они навіть вийшовши заможж посв'ячають ся дальше сему званю, або вертають до него повдовівши.

Додати належить, що тимчасом повстають щораз нові женські виділові школи, а число женської молодіжи добре підготованої до науки в семинариях і радості посв'ятити ся учительству все збільшає ся. Деж і як она дальше учитись має.

Заходилоб вправді питанє, чи є женські учительські сили пожадані для шкільництва і чи булоб пожадане подавати ще нову нагоду до збільшуваня числа сих сил? Отже в перших часах нової організації наших народних шкіл могли справді заходити такі сумніви. Однакож нові, вже в семинариях учительських підготовані сили показали ся тепер вже вповні відповідними, селяни видять їх у себе радо і они рішучо поправили нині славу женських сил учительських. А чи можна зрештою дивуватись, що сї сили були часом менше відповідні, і чи було се лише їх виною, а не також і иньших покликаних чинників? Підписаному товариству видають ся навіть з многих причин як раз женські учительські сили відповіднійші, особливо в школах низшого типу, де учителька, особливо в перших початках, мусить нераз заступити сестру і матір, як се дїє ся в захоронках. Тож і в иньших краях є женські учительські сили в школах людових радо бачені, не згадуючи вже про учительок приватних. Для женської молодіжи шкільної є женські учительські сили найпригіднійші, а при школах з мішаною молодіжиною мужескою і женською — необхідні.

Підписане товариство думає, що найвідповіднійшим місцем для нової учительської женської семинарії булоб місто Коломия, найдальше віддалене від Львова, де нема вже зовсім ніякої ні мужескої ні женської учительської семинарії, і де проте дотепер для женської молодіжи найтяжше було старатись о відповідну кваліфікацію для учительського званя. В другім ряді стоялиб міста Станиславів і Тернопіль.

Новооснована семинарія повиннаб бути руска. Школи народні в східній частині нашого краю є в далеко переважній частині рускі, та на жаль — учительки учать ся рускої мови аж надто часто — від дїтних шкільних! Притім виказують викази статистичні В. ц. к. краввої Ради шкільної, що число необсаджених шкіл руских у нас рік-річно стало збільшавсь, так що нині є около 150 руских шкіл необсаджених більше, чим польських.

Підписане товариство не сумніває ся, що в увазглядненю предложених причин В. ц. к. Правительство зволить приступити в найблизшій часі до вдоволення виказаних наглядчій погребі східної частини Галичини через основанє нової рускої учительської семинарії.

У Львові, дня 1. марта 1899.

Харкевич Едвард, голова.

Д-р Коцовский Володимир, член Виділу.

В справі підвищення платні учителів нараджували ся в пятницу 17. с. м. комісії бюджетова і шкільна під проводом маршалка краввого. Наряди трівали від 5—8 години. Говорено за і проти підвищення плати. З голосованя однакож вийшло, що: 1) заходить конечність піднести плату учителів; 2) належить ся піднести сю плату на основі проєкту, представленого кр. виділови

краввою радвю шкільною (ще перед внесенем пос. Малаховского в соймі); 3) належить ся піднести плату тимчасових учителів з 250 на 300 зр. річно; 4) треба внести закон о підвишеню ще на сегорічній сесії соймовій і 5) ухвалити, що новий закон входить в жите з 1. січня 1900 р. На покритє сего видатку потрібно буде що найменше 472.000 зр., котрі скарб кравий може узискати лише з підвишки кравих додатків до податків, імовірно о 3—4 кр. від гульдена.

О П О В І Щ Е Н Е.

Комітет ц. к. галицького Товариства господарского уряджує в Новиці під Калушом в днях від 26—30. марта с. р. включно практичний курс садівництва під проводом о. Ант Глодзвиньского, професора ц. к. семинарії учительської. Виклади будуть відбувати ся в сали школи народної, демонстрації і вирави в саді і шкільках п. І. Петрушевича.

Ті, що хотять з того курсу користати, мають зголосити ся письменно або у презеса відділу Калушского ц. к. гал. тов. госп. в. Каз. Ройовского в Гуменові, почта Верхня, або у ц. к. інспектора окружного п. Апол. Домбровского в Калуші. Приняті будуть передовсім учителі шкіл народних селяни, що уміють читати і писати, а притім вже по трохи із садівництвом суть обізнані. Незасібні слухачі одержать підмогу в висоті 6—8 зр. титулом диет і коштів подорожі після узнання п-а Ройовского, делегата товариства, взгладно окружного інспектора.

Програма курсу: В неділю дня 26. марта від год. 4—6 попол. перший виклад; в понеділок, ві второк, середу і четвер будуть відбуватись виклади від 9—12 год. рано, демонстрації і практичні роботи в годинах пополудневих.

Учасники курсу мають заосмотрити ся в вонечні знаряди як ножики, пилки і т. н., потрібні до практичних робіт коло дерев овочевих.

З Комітету ц. к. галицького Товариства господарского.

Від адміністрації.

До адміністрації адресувати належить: Львів, улица Театинська ч. 19.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітий і молодежи

виходить 5-ого і 20 ого кожного місяця

Передплата виносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції:
Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Театинська ч. 19.

Вилає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, під зарядом К. Беднарского.

Передплата :

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р І А Н

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.
Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламациі без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Зі справоздання краєвої Ради.

В 2. числі „Учителя“ з с. р. подано вже деякі дати зі справоздання краєвої Ради о народнім шкільництві за послідний рік, передруковує дещо з того справоздання і Дневник урядовий, тому може добре було би приглянутись тим датам, зробити рахунок за час минувший, та поставити гороскоп на будучність.

Зачну від дїтвори шкільної, не задля особливої любови до неї, але з тої простої причини, що такого порядку тримає ся краєва Рада в своїх справозданнях. Як раз перед 70 літами ходило в Галичині 58.000 дїтний до школи, тепер їх число збільшило ся в десятеро, бо доходить до поважної суми 583.000. Обовязаних дїтний на науку щоденну єсть в нас около міліона, а що до шкіл народних вчащає 583.000, в школах приватних і середних єсть 43.000, проте 374.000 дїтний або 37% не видить школи.

Щоби і ті дїти могли користати з науки, треба побудувати в 1800 громадах школи, бо їх ще не мають, і збільшити персонал учительський о 4.600 осіб, числячи на одну по 81 учеників. Але що, як дати статистичні вказують, з піднесенєм шкільництва зменшає ся пересічне число дїтний припадаючих на одного учителя, то сміло прийняти можна, що коли сей стан наступить, число учителїв збільшити ся вперед мусить не о 4.600 але бодай о 5.000 осіб. Коли се буде?

Відповідь не легка. Взявши за підставу теперішній приріст персоналю учительського, збільшивши его з огляду на проєктовані нові семінарії учительські до 350 осіб, випаде, що статись се може доперва за 18 літ. Було би то навіть дуже скоро. Та рахунок сей переведено ідеально і коли пригадаємо, що тепер підвищено платню і поліпшено відносини пенсійні сторожі скарбовий; що служба при почті, урядї податковім, залїзниці і лекша і по-платнійша від учительської і задля того багато семінаристів дезертерує там; що побудувати і утримати 1800 шкіл на то треба досить гроша, а се громади малі і їм мусить приходити в поміч краєвий фонд, який вже тепер цілковито на два роки наперед вибраний; то мусимо дійти до заключеня, що той стан не наступить скорше як 1920 або 1925 року.

Доброю ілюстрацією краю чи повіта під виглядом просвітним суть цифри, що вказують який % дїтний не ходить зовсїм до школи. Замїтна під тим виглядом Галичина, бо коли в Австрії низшій і висшій, Чехах, Моравії, Шлеску, а навіть в гористім Тироли і Сольногородї не виносить число тих дїтний навіть 1%, — в краях як Стириї, Каринтиї, Країні, Істриї 2 до 4%, — в крайню бідній Дальмації 10%, — то Галичина поведичатись може такою поважною цифрою як 37% і уступає в тім вигляді першенство одній Буковині з 44%,¹⁾ але на оправданє Буковини сказати треба, що край то малий і незасїбний, та що в послїдних літах ухвалено там кілька законів, які дають запоруку скоро поправити сесї невідрадні відносини.

Вертаючись до Галичини замїчаємо під тим виглядом велику рїзницю між західною а всхідною частиною краю; бо коли там процент тих дїтний колибаєсь між 20 а 35, то тут подвоює ся і сягає від 40 до 60%. — Яка сему причина може-б хто опитний і справи свїдомий був ласкав подати, бо се факт і замїтний і важний. — В 15 повітах всхідної Галичини виносить процент тих дїтний повисше 50, то значить, що в тих повітах більша половина дїтний не ходить до школи. Повітами тими суть: Богородчани, Борщів, Бучач, Чортків, Залїщики, Збараж, Коломия, Косів, Підгайці, Рава, Снятин, Лїско (68%), Старемісто (74%) і Турка (88%).

Клясичним повітом під виглядом шкільництва єсть Турка. Єсть то оден з найбільших повітів, бо займає 1.458 км.² і числить 62 000 населеня. Перед 9 роками було там 24 шкіл з 33 учителями і 1.369 учениками; в два літа опісля було вже тільки 28 учителїв, а тепер єсть всего навсего 14 шкіл з 20 учителями і 739 учениками, тай ще в 4 з тих шкіл такий стан науки, що навіть дуже поблажливий інспектор зачислив їх до цілком злих під виглядом науки. Добрих під виглядом науки лишаєсь 10 шкіл з 1.000 учениками на цілий повіт. Тут за 9 літ число шкіл, учителїв і дїтний зменшає ся до половини, на одну сельську школу і на одного учителя сельського припадає 40 учеників, на одного учителя в самій столиці, в Турці, ледви 30 учеників. — Тепер в повіті 12% дїтний вчащає до школи, — а де 88%?

Дійстно: турецький поступ.

Ще інтереснійшим єсть повіт Старомійський. В тих громадах, де суть чинні школи було року:

1890	обовяз. на науку щоден.	5.784	а	ходило	2.511	дїтний
1891/2	" " " "	4.929	"	"	3.200	"
1892/3	" " " "	5.037	"	"	3.436	"
1897/8	" " " "	3.735	"	"	2.169	"

Учителїв за той час було все 30—35, отже тут сталаєь така комедия. На початку сего періоду подавано число дїтний обовязаних вчащати до школи зближене до правдивого, а „на папері“ ходило дїтний що раз більше до школи. Так було давнійше; тепер нинїшї часи настали, — 3.000 дїтний „ви-мерло“ в метриках шкільних і потягнули за собою 1.300 школярїв до гробу. Добре, що се сталоєь тільки на папері, а то було-б правдиве нещастє.

Коли маю говорити о відносинах учителїв, треба відділити учительки від учителїв. Учителюок було:

¹⁾ Дати в тій розвідці цитовані беру зі щорічних справоздань красної Ради і з діла: Statistik der allgemeinen Volksschulen... Wien. 1892.

1889/90 р.	1.393	або 30%	загалу,
1892/3 "	2.025	" 35%	"
1896/7 "	2.981	" 43%	"
1897/8 "	3.292	" 45.5%	"

Коли возьмем той 8-літний період за підставу обчислення, зобачимо, що вплив учительок єсть дуже сильний, річний приріст рівнає ся 2% загалу. Найдалше за 5 літ учительки будуть становити більшість, а дійшовши тут урядово до влади, скинуть нашу гегемонію, виберуть своїх товаришок до окружної Ради, до виділу конференційного і хто знає які ще порядки позаводять.

Та не гадайте Вп. Товаришки — если знайдуть ся такі, що читають „Учителя“, — що я завидую вам того куска хліба і на збільшене числа учительок дивлю ся косо. Противно; констатуючи сей факт тішу ся, бо знаю з практики як благодатний вплив ревної учительки в школі і в громаді. — Такт, яким жінки майже все повеличати ся можуть, втримує учительку від всяких поступків загонистих; в поведеню з селянами лагідна з'єднує їх прихильність, вирозуміла на недостаток втримуєсь від неоправданого виказування батьків на кару, силою обставин зневолена ограничити свій вплив на школу, через що зискує і громада і школа, бо учителька стоїть здалека від всяких партій і інтриг сільських, громадські справи полагоджують ся в природний спосіб без особистого, часто-густо невластивого, вмішування ся учителя, а так учителька може віддати всі свої сили дїтворі і науці. Впрочім се не лиш мій особистий погляд, але всі визначніші педагогія признали однодушно учительці інтензивніший вплив на виховане молодіжи чим учителям. — Задля того учительок в Галичині ще за мало і здало би ся дуже, щоби наші панночки численніше горнули ся до учительства, — брали до рук частіше наукову книжку, яка приспособила би їх до хосенної праці в користь суспільности.

Не так скоро збільшає ся число учителів, хотяй мужеских семинарій єсть 3 рази більше як женських, а в них 3½ рази більше учеників. Учителів було :

р. 1889/90	3.827	або 70%	загалу
1892/3	3.850	65%	
1896/7	3.866	57%	
1897/8	3.942	54.5%	

За 8 послїдних літ прибуло всего 115 або річно 15 учителів. Майже неімовірне. — Деж подівають ся кандидати з 9 семинарів, які числять 2.226 учеників, видають на стипендії 104.000 зр., а коштують 180.000 зр. річно?

Період сей, то 7 літ худих, бо в тім часі заведено в мужеских семинаріях чотиролїтну науку замість 3-літної, в наслідок чого число матуристів було так мале, що ледво вистарчило до заповнення люк, які повставали через смерть тих найнищих піонерів науки.

Наука шкільна має подаватись — після слів послїдного справозданя — совієтно і приносить видимі успіхи. До докладного зрозуміння підручників і духа інструкції починають ся немало конференції окр., лекції методичні і дискусії над ними, та укладане розкладу материялу наукового на місяці і тиждні. Заходи учителів около здвигнення уровени просвіти параліжують: брак приборів наукових у дїтвори, а ще більше неправильна фреквенція.

Неправильне вчащанє дїтїй до школи доводить учителя часто до розпуки, а тут всякі причини складають ся на те, що цілі партії дїтїй не показують ся в школі тижнями, а коли придуть, здало би ся з ними взяти в тїм часї матерїял переробити, коли-ж знов приписаний розклад матерїялу наглять до поспїху. — Та де школи істнують довший час, а учителї йдуть до класи не зі страху перед візитацією інспектора а з глибоко відчутого обовязку: в тих громадах і діти і родичі доходять до пересвідчення, що правильна фреквенція то необхідне условіє шкільної науки, там учителї забувають, як виглядають дотичні викази, а люди дивують ся, коли спитати їх за кари шкільні. Та громад таких в нас мало.

Наука доповняюча газвала з днем 15. жовтня м. р. третьої зміни, а що важнійше, краєва Рада укладаючи новий статут для сеї науки узвгладнила так потреби населеня як і зміни проєктовані учителями. Одно ще би ся здало: — если вже тут конче треба вчити обох мов краєвих, то вперед треба означити час, який має ся присвятити науці другої мови краєвої, — бо до тепер сего не зділано. — Фахово написаний підручник для сеї науки, в яким видно на кожній сторонї практичність і узвгладненє обставин нашого селянина, повинен зробити пролом в засаді деяких учителїв, що вчимо ся для самої науки, і відзвичаїти від краснорічливих прелєкцій, від котрих дитинї аж в голові ся крутить, а зневолити до пояснень, що зараз таки за шкільним порогом ілюстровані невалїлєсною етайсною для худоби, замізерованими ковятами, пообламуваними гїлями в садах, та наслідками господарки війта і ради громадської.

Для образования селян поза школою існують по краю спеціальні товариства, що звуть ся в зах. Галичинї кулками, у всхідній читальнями. Що ті товариства суть хосенні і в наших обставинах дуже потрібні, на се годить ся всякий, найпаче же народний учитель, про що свідчить се, що около 120 нар. учителїв єсть предсїдателями кулок, а много їх веде адміністрацію яко секретарї або каснери. Які обставини в зах. Галичинї не знаю, але у всх. лучалось, що деякі інспектори і предсїдателї рад місцевих на свою руку втримували учителїв від читалень і в наслідок того поветав між учительством погляд, немов би власть була противна вчащаню учителїв до читалень. Так пр. перед кількома лїтами заявив оден староста зібраним на конференцію учителям бажанє і заохочував, щоби они належали до читалень; однак лєдвї він вийшов, інспектор рішучо сему ся спротивив. — Часті такі і самовільні поступки одиниць оправдують згаданий погляд учительства, але-ж тим способом відтягають ся найліпші сили від тих інституцій.

Звичайно подаєсь дві причини для оправданя абетивенції учительства від читалень: 1) каже ся, що учитель повинен стояти понад партіями, а входячи до видїлу читальнї або на звичайні гутїрки прилучає ся до якоїсь партії і стає для противної фракції осоружним, — і 2) що в читальнях віє дух московфільский.

Хто знає відносини сьельські, то притакне, що по селах суть партії, — але тільки злих і добрих, а за иньші ще нічо не чувати. Тут нема для учителя вибору до котрих пристати, а що перші не заложать читальнї, бо їх панованє так далеко сягає, доки тьма і неморальність: то виходить, що читальнї закладають люди доброї волї і в благородних цїлях, а тим повинен учитель по змозі помагати. Вчащати до читальнї, ще не то само що брати

чинну участь в виборах і інтригах громадських, бо сих послідних поприщем коршма і хати недоварених інтелігентів сільських, а там учителя не видати.

Що в читальнях віє дух москвофільський, сказати може хіба той, хто руску мову уважає за тотожну з московскою, а де тільки побачить руску напись, зараз привиджують ся єму московскі панславісти і обрусителі. Если і центральне правительство і Сойм признав в засаді свободу рускій мові, если она єсть викладовою мовою в 4 гімназіях, то треба згодити ся — консеквентно поступаючи — і з тим, що нею бесіднують члени читальні і читають тою мовою писані книжки та часописи. Селяни, що належать до читалень, не різнять ся від иньших, всі они щиро і горячо люблять нашого Монарха і єго династію; видавництва, що там ся читають, стоять під контролею, крім прокураторії, краєвого Сойму і опії публичної і трактують виключно справи селян обходячі; місцеве духовенство і євітська інтелігенція, що з реґули належать до читальні, зовсім не переняті любовою до ряду, якого символом кнут і Сибір, та який поставив собі метою винародовленє Русинів: все те дає за поруку, що в читальнях і слиху нема про москвофільство, бо оно впрост противне ідеї рускості, — єсть єї неґацією.

Для нас учителів, що хочем сповнити свою задачу совістно, лишаєсь тільки одна дорога: віддатись своєму званю тілом і душею, користаючи з кожної нагоди ширити євітло в краю, та памятати о тім, що для мира і гаразду суєспільности ми причинаєм ся більше чим кольосальні фабрики оружія в Ессен, Штаєр і Тулі.

В Якимові 1. марта 1899.

В справі підвисшеня плат учителів народних шкіл.

Виділ краєвий яко комісія предложила соймови таку зміну §. 11. закона о правних відносинах учителів народних шкіл.

А) Річні плати сталих учителів народних шкіл публичних ділять ся на слідуєчі класи:

а) в школах народних:

I. класа в містах о власнім статуті для половиці посад в кождім місті 900 зр., для другої половиці посад 800 зр.

II. класа в містах, з'орґанізованих на основі кр. закона з 10. марта 1889 (Дн. зак. кр. ч. 24.), для $\frac{1}{4}$ части загалу посад 800 зр., для $\frac{1}{4}$ части посад 700 зр., для $\frac{2}{4}$ частий посад 600 зр.

III. класа в громадах з'орґанізованих на основі закона краєвого з дня 3. липня 1896 (Дн. зак. кр. ч. 51), для $\frac{1}{4}$ части загалу посад 700 зр., для $\frac{1}{4}$ части посад 600 зр., для $\frac{2}{4}$ частий посад 500 зр.

IV. класа вкінці громад для $\frac{1}{4}$ части посад в кождім повіті 500 зр., для $\frac{1}{4}$ части посад 450 зр., для $\frac{2}{4}$ частий посад 400 зр.

б) в школах виділових осібних і в класах виділових, сполучених з народними:

I. класа в містах о власнім статуті для $\frac{1}{2}$ посад в кождім місті 1000 зр., для другої половиці 900 зр.

II. класа в других містах для половинці загалу посад 900 зр., для другої 800 зр.

Б) Річна плата сталого молодшого учителя вносить в класі I. плат 500 зр., в класі II. плат 450 зр., в класі III. плат 400 зр., в класі IV. плат 350 зр.

В) Винагорода учителів тимчасово настановлених означає краєва Рада шкільна; винагорода ся не може однакож виносити менше ніж 250 зр. річно, ані перевищати поборів учителя сталого, котрого місце тимчасовий учитель заступає.

Артикул 12.

При переході до висших плат в обемі кожної класи треба узглядняти побіж недоганної і успішної служби обставину, чи учитель обтяжений родиною. До найвисшої плати в класах II. і III. плат в народних школах можуть бути посунені лише учителі-управителі шкіл, о 5 або більше класах, як і учителі сих шкіл посідаючи кваліфікаційний іспит для видільових шкіл.

§. 2.

Закон сей входить в жите з днем 1. січня 1900 року.

§. 3.

Виконанє сего закона поручаю моему міністрови просьвіти.

Сей внесок привняв сойм на засіданю своїм з дня 23. марта с. р. В наслідок того піднесе ся видаток в бюджеті на шкільництво о 362.000 зр. річно.

Новий закон входить в жите з днем 1. січня 1900 р.

О самостійних спостереженнях в природі.

Для розбудження замилованя у дітей до природних наук, добре вже завчасу звертати їх увагу на жите ріжних сотворінь і учити їх розсліджувати те жите власними очима.

Одно спостереженє, dokonанє самодільно, одна відомість здобута самодільно, научать більше, як десять відомостей, прочитаних в книжці. Чим яке сотворіне рухливійше, тим більше звертає оно увагу дитини на себе, котра сама є персоніфікацією живости і руху.

Птахи зацікавлюють дуже дітей; навіть маленьке тридітне дитя, слідить за летучим птахом цікавими очима, хоч не уміє еще на нїм ніяких ціх відріжнити.

Дитина зауважає лише рух, і се єї на разі вистарчить.

З часом, скоро дитина набере понятій о барві, формі і т. и. зачне она, захоочена через нас, порівнювати одні ціхи з другими, она зауважає, що канарок є жовтий як цитрина, що жайворонок сірий як земля, що сова має кігті закривлені як кіт і т. и.

Розбуджене спостереженє іде в парі з цікавостію, а в наслідок тої спитає дитина: Де гніздить ся жайворонок? Які подкладки єго? Чим живить ся він?

На сї питання не дамо просто відповіді, нехай дитина найде їх сама. А хоч она при тїм трохи потрудить ся, нічо се не шкодить: здобута з трудом відомість буде для неї тим милїйшою. Заведім дитину на поле, заохочуймо єї щоби шукала сама гнізда жайворонка, щоби обсервовала лет єго, прислухувала ся єго співови; нехай слїдить за тим, коли жайворонок складає покладки, коли і як виховує писклята, коли він відлїтає у вірий і т. и.

Дорога побирати відомости власними силами є вправді довга, але за те без сумніву провадить до цїли.

Через таке спостереженє на живих сотворїнях збирає дитина певний запас справдішнього знана, а через те, що може й бїльше значить, полюбить природу, навикне до терпеливості і уваги. Старші діти повинні спостереженя свої записувати в особній книжочцї при помочи відповідних знаків або скорочень, щоби много часу на писанє не тратили.

Зібравши певну скількість спостережінь, вишукують діти цїхи спільні і приходять до лученя тих цїх.

Розуміє ся, що зразу годї обійти ся при тїм без співучасті учителя, але памятаймо, що ту співучасть належить ограничити до мінїмум: будьмо тїлько товаришами дитини в збираню ріжнородних спостережінь.

В американських школах кладуть особлившу вагу на того рода обсервації. Учитель розділяє працю поміж учеників в той спосіб, що кождий має розслїджувати иньшого птаха і записувати осїбно свої спостереженя.

Там заложено навіть поміж дітьми стоваришенє птахів. Кождий з членів з'обовязує ся обсервовати одного птаха і опікуватись ним. Спільні зібраня відбувають ся раз на тиждень; діти удїляють тоді одні другим здобутих відомостей, нараджують ся над способами охорони птахів, читають відповідні повісті і верші.

Зимова пора перериває в части того рода занятя, особливо в містї. В части лише, кажу, бо деякі птахи позїстають на зиму, як: сороки, ворони, воробці, а зближаючись до мешкань чоловіка улекшують розслїдженє.

Але і в містї можемо зимою звернути увагу дїтий на ріжні сотворїня. Майже в кождім домі є пєє, кїт або в клітцї канарок. Повїрмо одного з них цїлковитій опіцї дитини, а слїдячи за тим, як она виконує своє завданє, помагаймо єї тїлько тоді, як справді без нашої помочи обійти ся не може.

Правительственный проект закона для реальных шкіл.

На порядку дневнім засїдання сойму з дня 14. марта було перше читанє предложєня правительственного з проектом закона для реальных шкіл.

Після закона конституційного о репрезентації державній належить законодатво для реальных шкіл цїлковито до соймів. З того автономїчного права свого край наш дотепер не користав. В році 1869 виїс посол др. Вайтєль проект закона для реальных шкіл, котрі назвав „середними технїчними школами“. Проект той ухвалений соймом, не одержав санкції. Пізнійше кілька разів займав ся сойм тим предметом, але вже без повзятя рішучих ухвал.

Настав час упадку реальних шкіл в нашім краю, — хоч значіне їх через доконані зміни в науковім пляні, досить ся піднесла. В останніх роках збільшив ся значно вплив молодіжи до тих шкіл, з усіх сторін підносять ся жадання, щоби закладали нові школи реальні. Супротив того узнало правительство, що тепер пора законно впорядковати ті школи і з тої причини виїс проєкт закону.

Проект не ріжнить ся майже в нічім від загального шаблону австрійського.

Завдане школи реальної єсть після проєкту слідуєче:

1) Подавати загальне образование з особливим уваженнем язиків новожитних і математично природничих наук;

2) приготовлювати до висших закладів наукових (шкіл політехнічних, академій рільничих, академій ветеринариї, академій гірничих і т. п.) котрі опирають ся на тих науках.

Поділ на низшу (чотири-класову) школу реальну і висшу (три-класову) задержано, застерігаючи закономірності кращому можливості розширення висшої школи на 4 роки науки. Поділ той на низшу і висшу, так єсть сильно замаркований, що особний параграф постановляє, що укінчене низшої школи управління до вступлення до висшої.

Коли в законах всіх інших країв австрійських полишено можливість получения курсів промислових і рільничих зі школою реальною фахових, а в декотрих також і торговельних — то в проєкті галицьким єсть мова лиш о торговельних. Єсть то імовірно тим узасаднене, що коли тамті закони видавано, шкільництво рільниче і промислове не було так розвинене як тепер — що надто наші закони о школах народних дають можливість лученя фахових курсів рільничих і промислових із школами видільними і з наукою доповнюючою. Цікавою є нинішня різниця меж проєктом галицьким а тамтими законами: в проєкті постановлено, що ті школи торговельні можуть бути з реальними сполучені, котрим бодай половину коштів заложеня і утриманя запевнять фонд краєвий і фонди місцеві. Того условія нема в ніякім іншому законі для шкіл реальних.

Поділ шкіл на публичні і приватні — услівя наданя школі приватній права видаваня публичних свідоцтв — услівя, щоби убігати ся о посади директорів і учителів в школах приватних, відповідають загальним нормам прийнятим в школах.

Плян наукового очевидно закон немає — лиш предмети научаня. Суть они ті самі, що тепер — ті самі, що в інших провінціях з тою лиш різницею, що коли в більшості країв австрійських язик англійський є обовязковий, проєкт галицький переносить єго до предметів надобовязкових. Гімнастику узнано предметом обовязковим. Другий язик краєвий, отже руский в польських школах і відворотно є предметом уважно обовязковим — то ан, що єсли родичі желяють собі того, ученик мусить на ту науку учащати.

Вільними предметами узнає проєкт: язик англійський, спів і стеінографію.

Всі години обовязкової науки, без гімнастики, не можуть перевищати в найнижших класах 28, а в дальших 31 година в тижни. В той спосіб в порівнаню з теперішнім станом річи, була би полекша о одну годину в тижни в класі V. а о 2 години в класах VI. і VII.

Що до язика викладового, покликує ся проєкт на обов'язуючий закон. Вік ученика вступаючого до школи означає проєкт на 10 літ а найвище 14. Знанє приготовавче стверджує ся вступними іспитами.

Число учеників в одній клясі не може перевищати числа 40 — а если в трех по собі наступаючих роках число досягло 50 — „належить ся постарати о утворенє відділу рівнорядного“. З учениками публичними не уряджує ся іспитів ані ціврічних, ані річних; если би однак заходив сумнів що до промоції ученика до висшої кляси, зарядить ся іспит промоційний в присутности директора.

Іспит зрілости, або т. зв. матуру заховує проєкт в цілім єї дотеперішнім обемі.

В порозуміню з краввою радою здоровья, а за дозволенєм міністра просьвіти видасть рада шкільна приписи о гігієні забудовань і боїщ шкільних, а також о гігієнічнім захованю ся учеників. Важним єсть постановленє: „яко заводовий дорадник директора, а також для надзорования загального стану здоровья учеників може бути в кожній школі реальній установлений лікар шкільний.“

Що до кваліфікації директорів і учителів, не запроважує проєкт нічого нового. Крім директора і катихитів — має бути в кожній школі найменше 11 учителів дійстних предметів обов'язкових і учитель гімнастики. В реальних школах державних іменує директора цісар, а учителів дійстних міністер просьвіти на внесок краввої ради шкільної — в тих публичних школах, котрі не суть державними, право іменованя прислугує раді шкільній.

Директор обов'язаний уділяти науки 6 до 8 годин в тиждень — а коли школа має 4 або більше відділів рівнорядних, 4 до 6 годин тижнево, — учителі язиків не більше як 17 годин — других предметів 20, а учителі рисунків, каліграфії і гімнастики не більше як 24 годин в тиждни. Обсадженє посад наступає звичайно дорогою конкурсу.

Наука огородництва у війську.

В справозданю діяльности заряду коломийського відділу галицького Товариства для огородництва і пчільництва за рік 1898 подані такі дані про новозаведену науку огородництва в коломийськім гарнізоні:

Найбільшою нашою добичею є заведенє курсів господарства для вояків місцевої залоги. На перший п'ятимісячний курс зголосило ся 260 вояків, яких секретар товариства поділив на пять партій та учив в перших пяти днях тижня від 5 до 7 год. вечером.

Завдяки молодіжи шкільної, заохоченої учительством до збираня зернят, коломийський відділ мав велику скількість насіння. В осени засіяно $\frac{1}{8}$ морґа зернівками і насінєм ріжних, диких дерев, наштубровано около 2000 веприн і порічок, а більше як 50.000 кісток насінних закопано в піску, щоб їх засіяти на другу весну. Ушляхотнених деревець має філія: 1) яблїнок 6.372, 2) груш 599, 3) слив 65, 4) бросквинь і морель 200, 5) вишень і черешень

150, — разом 7.386; неушляхотнених: 1) яблінок 3.300, 2) груш 2.150, 3) слив 770, 4) черешень 350, 5) вишень 1.400, — разом 7.970 деревець. Окрім сего мають кількалітних, диких дерев як каштанів, кленів, акацій, ясенів 2.800, а також штуброваних з весною порічкових корчків 1.300, отже загальне число деревець, випродукованих в однім році вносить 19.456 штук.

Практична наука, яку уділяно воякам в шкілках і місцевих садах, заінтересувала фреквентантів, а публичний попис, що відбув ся дня 15. липня в шкілці товариства, на котрий явили ся вояки в комплекті, а також кількох пп. офіцерів, кількох наших членів і виділ, — виказав, як скоро можна діпняти ціли з такими дорослими учениками, що надто стоять під військовим ритором. На тим пописі розльосовано 150 деревець межи 24 вояків з коломийського повіту, що в осени мали відходити на урльоп. Ті деревця по части забрали собі обдарені вояки при виступленю з війська, а по части оставили їх в шкілці аж до весни. Сим воякам завдячуємо — каже заряд — добрий стан наших шкілок, в котрих помагали по части копати, полоти, садити, що найважнійше, при їх помочи ми змогли ушляхотнити таке велике число деревець. Другий з ряду, вже 8-місячний курс господарства для війська розпочав ся з початком грудня, але вже під користнійшими уелівями. Місцева ц. к. коменда увільнила кожду партію від пополудневого занятя, а ц. к. окружна рада шкільна призволила відбувати сю науку в зимі в салї мужескої школи 5-клясової.

На курс зголосило ся 197 вояків, а було би зголосило ся багато більше число, коли-б вояки перед вписом були довідали ся про полекші. Як на першім курсі, так і тепер ц. к. коменда військова поділила вояків на пять партій, а кожду після розказу приводить до школи і відводить найстарший підофіцер і стереже карности підчас викладів, а яка она є, може поняти лише той, що служив військово. Науки уділяє секретар товариства в перших пятах днях тижня від 3 до 5 год. пополудни, а в літі вояки при практичній науці в шкілках можуть бути заняті від 1 до 7 год. вечером.

Кілько праці і користи, при добрій охоті, може доконати така скількість людей — покаже будучність. Справоздане кінчить ся висказанем надії, що праця коломийського відділу гал. Товариства для огородинцтва і пчільництва найде дальшу підмогу не лише від своїх членів, але також від приватних інституцій, від ради повітової а навіть від краєвого сойму тим більше, що як повідомило заряд ц. к. староство з порученя міністерства внутрішних справ і рескрипту намістництва — Найяенійший Монарх зволив прийняти з задоволенем до відомости заложено оочевих шкілок і введенє науки господарства у війську, а також зізволів назвати сю фундацію Своім Найвисшим іменем.

Сей успіх може коломийський відділ завдячити своїм спасеній гадці причинити ся до розвою садівництва, огородинцтва і пасічництва в краю через научанє сільскої молодіжи, що відбуває службу війскову. Власти війскові підпирали би всюди такі змаганя, бо служба військова не може на них потерпіти нічого з тої причини, що одна партія вояків пр. з одної компанії раз на тиждень опустить пополудневі „гверігрифи або гелянкібункі“. А через поучуване зрілих молодців, будучих молодих господарів в справах раціонального веденя огороу і пчільництва і практичне затрудненє їх в шкілках та інспектах, можна для краєвого рільництва здобути необчислїмі користи. Тому примір коломийського відділу заслугує на повне признанє і належить лише

бажати, щоби і по других гарнізонних містах господарські товариства заняли ся так само практичним научанем молодого рільничого покоління в справах господарства сільського.

Гігієна шкільна в Хорвації.

Хорвація, про котру, особливо під взглядом розвою умислового, у нас рідко коли що згадує ся, зближає ся під взглядом застосовання засад гігієни до практики шкільної до найбільше цивілізованих держав заходу, бо старає ся стати на поземі новітніх вимогів. О тім свідчить посліднє справозданє, яке тамошний гігієніста д-р Гранилович помістив в часописах німецьких; подаємо декілька важніших уступів тої праці.

Як у всіх краях монархії австрійської, маємо в Хорвації теж школи: народні, середні і висші. До народної школи обовязані учащати всі діти по укінченю сегого року життя; молодших дїтвей не приймає ся. Школи народні ділять ся на: низші з курсом чотиролїтнім і висші, обіймаючі вісім лїт науки. Кожда громада, числяча більше як 40 дїтвей в віку шкільнім, обовязана удержувати школу; родичі, котрі без оправданого поводу не посилають дїтвей до школи, платять грошеву кару.

Із шкіл середних посїдає Хорвація: гімназії, школи реальні і учительські семінарії; з висших: університети і академію лісничу.

У всіх тих школах впадає в око дбанє про гігієну, що оказує ся, скоро розглянемо ся внутрішньому і зверхньому урядженю шкіл.

Ось як змальовує д-р Гранилович будинок гімназійальний:

Під будівлю обрано площу вельми широку, так що головний будинок находить ся 100 метрів далеко від улиці. Головний вхід веде по шести сходах камінних до широкої сїни, з котрої переходить ся до гімнастичної салї, заосмотреної у всі приряди, потрібні так до гімнастики шведської як і німецької. З тої салї можна вийти по кількох сходах на площу забав, де ростуть тіністі дерева; площа тота вистарчає на свободні забави а тїнь дерев для спочинку; в зимі замінюють часть тої площі на ховзанку, щоби молодїж шкільна могла уживати тої улюбленої а так здорової розривки. По широких і видних сходах камінних входимо на перший поверх. В осередку єго поставлено каплицю, котра може помістити 1200 учеників; на право і лїво єуть салї з приборами научними, особливо для науки фізики, наук природних, хемії, географії і історії. Габінети ті так уладжені, щоби ученики просто з класи, в котрій відбувала ся лекція предмету, могли від разу увійти до салї з приборами; се приносить много користей зарівно під взглядом дидактичним як гігієнічним. Завдяки тому, що ученики можуть звиджувати габінети, салю рисункову і салю співу, остають класи викладові часто пусті, в наслідок чого можна їх навіть в часї годин шкільних провітрювати. Кожда класа призначена на 40 учеників, котрі сидять по 2 в лавцї урядженій гігієнічно і застосованій до зросту сидячого; освітлене і вентиляцій знаменаті а порядок і чистість як найбільші.

Школи народні хоч скромнїйше, але рівно гігієнічно уряджені. Місце, положене, величина площі забав і т. н. мусять відповідати вповні приписам.

До недавна думано ще, що кожний дім є відповідний на школу; тепер становить будинок шкільний окрасу села, гігієнічне його урядження забезпечує здоров'я ученикам, а разом відділює додатно на їх родичів, даючи їм приклад порядку і дблості про їх власну оселю.

В школах народних обіймає наука найвище 25 годин тижнево, причім ученики суть вільні не тільки в неділю але і в четвер. Наука розпочинає ся о год. 8-ій рано; в часі острої зими зістають ученики звільнені від першої години, так що приходять до школи о год. 9-ій. Скоро дозволяє погода, ідуть діти замість на пообідні лекції часто на прохід, де не тільки виправляють ся в гімнастиці але і забавляють ся на свіжій воздуху.

В середніх школах обіймає плян 27 годин тижнево; в часі денного розкладу занятій звертає ся на те увагу, щоби трудніші предмети, вимагаючі сильнішого напруження умислу, були призначені на ранішні години, а лекції на пізніші. Гімнастику провадять учителі спеціалісти, котрі підготували ся до того через дворічні студія, обіймаючі засади гігієни, анатомії і фізіології, надто практичними заняттями, як: різнородними вправами на приладах, забавами свободними, борбництвом, плаванням, ковзанням на „скі“ і на лижах. Як з сего бачимо, прийнято в науці гімнастики систему мішану: гімнастику шведську і німецьку в полученню з забавами на взір англійський.

До тих вправ долучають ся надто прогульки учеників, котрі тривають нераз по кілька тижнів в часі вакацій. Недавно 80 студентів університету зробило під проводом одного з професорів університету подорож аж до Венеції. Жерело тих уряджень було би для нас загадкою, наколи би єї не вияснявала одна річ: заінтересоване загалу справою гігієни. При університеті існує катедра гігієни і щось в роді бюро поради в справах дотикаючих школи; се впливає додатно на приготуванє фахове учителів у тім всім, що відносить ся до фізичного виховання. На розповсюдженє вправ фізичних посеред молодіжи, котра вже опустила лавку шкільну, впливає найбільше товариство „Сокил“, котре має власний орган: „Гімнастика“. Заложено теж над берегами Адриатика санаториум для дітей слабих, а товариство Добротвор займає ся достарчуванєм здорової справи і теплої одіжи убогій шкільній дівторі. В останніх часах завязало ся „Товариство для піднесення фізичного виховання“, котре уряджує популярні відчити, видає брошури змісту гігієнічного, редагує відповідні петиції до зарядів шкільних, закладає площі забав, купелі, ховзанки, кольові літні, словом ділає додатно не лише на учителів, але теж і на цілу суспільність.

Реформа шкільництва у Франції.

В однім з наукових дневників французьких помістив член академії, учений Бутбі, особну статтю про реформу середніх шкіл. Розумів ся, що його помисли не дали би ся цілковито приновити до наших відмінних обставин. Однакож є там кілька головних гадок засадничих, котрі так у нас як і у Франції суть „правдиві і слухні.“ Ось они:

Бутбі уважає головною ціллю середніх шкіл:

1) научити кожного ученика того, щоби учив ся добре і вціпляти в него охоту до ґрунтового вивчення ся річий;

2) улекшати обяви інтелектуального покликания і розвинення індивідуальних спосібностей;

3) зачертувати его волю вправами робленими з намислом і розвинути в нїм завязки почутя відвічальности.

З сего бачимо, що автор кладе малу вагу на набуванє великої скількості відомостей ріжнородних, які легко забуває ся в короткім часї по укінченю студий.

Він радить обтяти надто обширну дотеперішну програму наук, викинути пр. язик грецький, яко предмет обовязковий, а надто уникати в головних предметах поверховности; радить дальше поділити науку предметів на обовязкові і надобовязкові і оставити ученикови свободу вибирати собі довільно в посеред послідних, почавши від кляси четвертої. Він надїє ся, що тота з кожною клясою зростаюча можливість свобідного вибору деяких предметів науки, поможе ученикови до розпізнання властивих єму спосібностей і до вибору заводу. „Школа середня — говорить він, — минула би ся з ціллю, наколи ученик кінчаючи єї не мав горячого замилованя до якоїсь одної галузи науки. Не відповідаю за інтелектуальну будучність ученика, котрий прикладав ся послушно з середною увагою до всіх галузей науки, — ніхто не може знати, що з нею буде, скоро зістане увільнений від шкільного примусу; противнож, ручу за кожного, котрий з рішучим уподобанем вправляв ся в одній галузи науки, зґрунтував єї і опанував єї вповні! У такого вже не здержить чинність умислова.“

Той свобідний вибір предметів науки, причиняє ся теж після гадки Бутбі'ого до виробленя характеру і почутя відвічальности, що, після него, в третім важним завданем школи середної: „Школа середня має виобразовувати людей вільних, а не піддавих, надто людей, котрі би нужно бороли ся з трудностями житя а не лише взорових учеників.“

З ріжнородних сторін дали ся в послідних часах почути закиди против ліцеїв французьких, особливо з причини конкуренцій зібрань реліґійних, які більшу увагу звертають на сторону виховавчу, але виховують, розуміє ся, на свій спосіб. Ліцеї французькі суть переважно інтернатами і длятого внески п. Бутбі'ого, що до їх реформи, не мають для нас ніякого інтересу. Одну тільки річ можна би і у нас з користю ужити, то є жаданє, щоби директорам і учителям полишати більшу свободу в поступованю а не вязати їх на кождім кроці надто стислими приписами, котрі часто в поодиноких случаях, унеможливають добре і спасенне зарядженє.

Тим самим предметом, зреформованя шкіл середніх займає ся теж „Товариство для висшого научаня“, котре має на ту ціль свій орґан.

Засади гігієнічні.

Найбільше популярний французський календар „Almanach Hachehte“ розписав минулого року конкурсу на коротку працю про гігієну. На 500 надісланих праць отримала нагороду слідуєча відповідь д-ра Декорнета:

Гігієна загальна. Вставай вчасно, клади ся спати вчасно, будь занятим через цілий день.

2. Гігієна віддихання. Хліб і вода удержують життя, однак чистий воздух і сонце суть конечні для життя.

3. Гігієна поживління. Тверезість і повздержність суть найліпшими еліксірами довгого життя.

4. Гігієна шкіри і отворів тіла. Чистість хоронить від ржи; машини найпоряднійше утримувані служать найдовше.

5. Гігієна сну. Достаточний відпочинок зміцняє і відмолоднює, надмірний — ослабляє.

6. Гігієна одіня. Одівати ся добре значить: утримувати, при цілій свободі рухів, тіло відповідно тепло і хоронити его від вливу наглих змін температури.

7. Гігієна мешкань. Мешканє чисте і веселе є милим огнищем домашнім.

8. Гігієна моральна. Умисл відпочиває і заострює ся через забаву і розривку; однак надмір забав веде до намістности а тога до проступків.

9. Гігієна умислова. Годує тебе мозок, не дозволяй заникати силам твоїх рук і ніг. Запрацьовуєш на житє лопатою, старай ся украшати твій умисл і розвивати пам'ять.

Наука, штука і література.

— Виймки з народної літератури українсько-рускої XIX. ст. для висших клас середних шкіл уложив Александер Барвіньский. Ч. I. Третє поправлене виданє. Ціна 1 зр. 50 кр. Львів 1898.

Під сим заголовком вийшов підручник для науки історії українсько-руско-го письменства в VII. кл. їмн. третім виданєм і містить: Огляд народної літератури українсько-рускої до 60-их років в обемі LXIX. сторін, вибір з 11-ти українсько-руских письменників (від Котляревського до Шевченка включно) з житєписями разом на 315 сторонах і поясненія слів на 8 сторонах. Уклад книжки той сам, що й в II-ім виданю, лише тексти подекуди скорочено (Квітчину Марусю і Перекотиню, пропущено Вагилевича, а дещо з Шашкевича, Устияновича, Головацького, Костомарова і Шевченка). В житєписях усунено багато менше важних дат, що непотрібно обтяжали пам'ять учеників, і зроблено їх прогляднійшими. В загалі та часть небогато ріжнить ся від II-го виданя, так що ученики можуть побіч III-го уживати і II-го виданя.

Лише огляд літератури на ново оброблено і значно розширено, бо коли в II. виданю обнимав XLIII. стор., тецєр обнимає LXIX. Теперішній огляд

висказує зв'язь нової літератури з давнішою добою, узглядняє найновіші дослідження про Котляревського і ин. письменників і уложений проглядно, так що ученик зможе кожного часу найти там, що потрібне. Бібліографічні дані і цифри зсунені в примітки, щоби тим не обтяжувало пам'яті учеників, а обмежувалося до загальних характеристик і розумової науки. Щоби уможливити ученикам, котрі мають II-ге видане Виїмок, користувати ся сим на ново обробленим оглядом, видала краєва Рада шкільна сей огляд окремим передруком і кожний ученик, що має II-ге видане Виїмок, дістане сей передрук даром.

Ся книжка надає ся також до приватної науки, як і до підготовлення до іспитів на учителів народних і видільових шкіл.

В І Д О З В А.

Ваше П. Т. Всечестносте!

В краю нашім маємо тисячі шкіл народних з рускою викладовою мовою, кілька семинарий учительських утравістичних, кілька гімназій руских а мимо сего поважного числа поле педагогіки лежить у нас майже перелогом, бо крім періодичної часописи „Учителя“ появляє ся лише немого праць науково оброблених.

Аби дати почин до праці в тім напрямі, рішила філія Руского товариства педагогічного в Самборі видати в сїм році I-ший збірник праць з обсягу педагогіки.

На поли сїм працює днес у нас много людей, знаних вже з своєї діяльности на полях науки, тож можемо бути певні, що коли відозва ся знайде прихильний привіт, будемо в спроможности згадане діло довершити і з поважним збірником праць, відвітно до нинішних вимогів, стати поруч других народів а також розбудити живіший рух на тім поли.

В I-ший збірник мали-б вийти праці: 1) з загальної педагогіки; 2) психології; 3) логіки; 4) дидактики; 5) методики; 6) історії педагогіки; 7) погляд на сучасне шкільництво в Галичині; 8) огляд шкільництва у західно-європейських народів з особливим узглядненням народів славянських; 9) розправи о науці руского язика; 10) о школах фахових, рільничих, промислових, вечірних і т. п. Знаючи, що Ваша П. Т. Всечестність не відкаже своєї участі, сьміємо просити бодай о оден артикул або розправу.

Праці просимо прислати на руки члена Виділу п. Теодора Біленького, старшого учителя ц. к. Семинарії учительської в Самборі найдалше до половини мая 1899.

Чистий дохід з першого збірника призначав ся на дальше видавництво і ремунерації за праці в II-ім збірнику. Фондом узнаним завідувати буде філія Руского товариства педагогічного в Самборі і здавати з сего публично рахунок.

З огляду на вагу такого видавництва для нашого шкільництва і удалий почин, сьмо певні, що Ваша П. Т. Всечестність не відкаже своєї участі.

Від виділу самбірської філії Руского товариства педагогічного.

И. Керекярто
голова філії.

Т. Біленький
заст. голови.

о. М. Ортинський
писар.

Головний виділ „Руского Товариства педагогічного“, хочаби своїй філії прийти з помічню в довершеню так хорошої постанови, звертаєсь отсим з уклінною просьбою до Високоповажаних наших Учених, Писателів, Учителів та Вихователів, щоб зволили причинитись своїми працями до осушення патріотичного змагання самбірської філії Товариства та заохотили її до дальшої праці на поли рідної літератури педагогічної. Змаганє сеї філії тим більше заслугує на щирю підмогу зі сторони Родимців, що число філій нашого Товариства, на жаль, дуже мале, а й ті, які позавязувано, не розвивають доселі визначнійшої діяльности.

За Виділ „Руского Товариства педагогічного“

Е. Харкевич
голова.

В. Білецький
член виділу.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК

ВИДАЄ

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ.

Редакційний комітет: Михайло Грушевський, Осип Маковей, Др. Іван Франко.

Відповідає за редакцію Осип Маковей.

Редакція і адміністрація: у Львові, ул. Чарнецького ч. 26.

Літературно-Науковий Вістник

виходить 1 дня кожного місяця с. ст. почавши від 1898-ого року, книжками коло 12 аркушів друку великої вісімки.

Передплата на „Літературно-Науковий Вістник“

дванацять книжок на рік, з котрих кожда буде містити околo 200 сторін друку великої вісімки, а по три буде складати ся на один том, вносять: В Австрії з пересилкою: на чверть року 2-50 зр.; на пів року 5 зр.; на цілий рік 8 зр. — В Росії з пересилкою: на цілий рік 8 рублів [при бандерольній пересилці] — В інших державах по обчисленю пересилки. — Поодинокі книжки коштують по 1 зр. Річна передплата може бути оплачена в трьох ратах: 3. січня н. ст. 3 зр., 3. цвітня н. ст. 3 зр., 3. серпня н. ст. 2 зр.; хто пропускає речинець рати, тому передплата обраховуєть ся як піврічна або чвертьрічна [на пів року 5 зр., на чверть року 2-50 зр.].

Передплату приймає: Адміністрація **Літературно Наукового Вістника** у Львові при ул. Чарнецького ч. 26.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

писемьo ілюстроване для науки і забави руских дітий і молодежи

складаєть 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата вносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції:

Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Театральна ч. 19.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, під зарядом К. Беднарського.

Передилата :

на пів року 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.
Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.

Неопечатані ре-
кламації без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Педагогічні наради підчас з'їзду лікарів і природників німецьких.

В вересня м. р. відбув ся в Діссельдорфі з'їзд природників і лікарів німецьких. З'їзд той мав на цілі нарадити ся над шкільною гігієною, над методами наučання математики і наук природних, над реформами в системі виховання молодіжи в згаданих галузях знаня і над многими иньшими справами, дотикаючими близько педагогії. Справи, підношені на тім з'їзді, як також дискусії, які они викликали, доказами рішучо, що скликуване подібних зібрань може дуже корисно вплинути на цілу систему наučання природних наук і математики і з того взгляду може дуже важне значінє мати в цілі піднесення просвіти.

Кожний учитель, котрий не хоче минути ся із своїм практичним за-
водом, мусить познакомити ся з питаннями педагогічними, які дотикають его предмету, а також і з поступами відомостей, а скоро хоче тішити ся додат-
ними і тревалими результатами своїх відчитів і лекцій, повинен бути доста-
точно обізнаний з методами наučання і его головними цілями.

У Франції і Англії розбирають квестиї педагогічні ширше і всесто-
роннійше, як в Німеччині, іменню в Англії не усувають ся найбільші учені
від питань педагогічних, часто повтаряють про конечність сумлінного образо-
вання молодіжи в науках природних, кладучи важний натиск на сторону тех-
нічну предмету і пригожованє до неї при помочи відповідного виховання.
У Франції нема теж такого сепаратизму межи розсльдами науковими а на-
учанєм, як се бачимо в Німеччині, де нема подібного співділання, в наслідок
чого витворила ся велика односторонність і учені интересують ся надто мало
педагогікою, а педагогів — наукою, — цілком так само як у нас.

Безперечно, що питання природничо педагогічні, зарівню як науково
представлені відомости з наук стислих і спеціальних, суть в силі заинтере-
совати ширший загал; навіть много тематів має широке значінє культурне,
пр. зіставленє метод наučання природних наук, уриваних з початком і таких
з кінцем нашого столітя, або темат про вплив знання природи для піднесення
просвіти.

На першім засіданю мав проф. д-р. Швальбе відчит „про шкільні
книжки“; він звернув увагу на надиродукцію підручників і книжок шкіль-

них, яка оказує ся у всіх галузях научання; лучає ся навіть, що той сам підручник виходить в кількох виданнях, призначених для ріжнородних категорій шкіл, хоч не заведено в нім ніяких ріжниць в методі, або в самім виборі фактів; подібне надужите є правдоподібно ділом особистого інтересу видавці і автора.

Нераз уживано книжок, призначених для клас висших, в класах низших, щоби в той спосіб подати ученикам більше матеріалу до праці домашньої і розбудити більше заінтересованя до предмету. Підручники ті повинні часто зміняти ся, а опрацьоване нових повинно повірюватись людям, обізнаним з новими відкриттями і винайденнями, отже зарівно з поступом як і з поступом педагогії. В тій цілі треба що кілька років укладати спис всіх підручників шкільних і запізнавати ся з подібними книжками, уживаними в других цивілізованих краях.

Д-р. Швальбе поспроваджував підручники, яких уживають в школах з Австрії, Англії, Франції, Італії і Америці; однак супроти великої кількості книжок годі скоро і рішучо сказати, о скільки матеріал в них уміщений oxide ся відповідним до научання в Німеччині, і з того ваяду розсмотрено лише кілька точок в тій важкій справі. В Австрії, котра обходить найбільше Прусаків, існує много книжок пруских, а в провінціях, де мовою народною не є німецька, бачили много перекладів підручників, уживаних в Прусах; Швальбе звертає увагу на знамениті книжки фізики, написаної Махом, і на другі так уміло опрацьовані, що можна би їх в цілости взяти до програми наукової в Прусах. З англійських книжок заслугують на спеціальну увагу природничі для молодіжи, яких вже много переложено на мову німецьку а надто практичні підручники, котрі узгаляднюють переважно сторону досвідну предмету, яких теж много є в літературі американській. В Америці пишуть много о методах, яких уживають в науках природних і під тим взглядом випереджено Німеччину. Хибою книжок американських є описуванє многих подробиць з природи; виправді се улєкшує практичне оціненє науки, але утрудняє ґрунтовне і систематичне пізнанє її, котре веде до застановленя ся і мисли.

Із справою шкільних підручників вяже ся і справа іспитів, бо відповідно до того, чи учаший ся знає питання, які можна єму задати, відповідно до того, чи темати, дані при іспитах, суть стисло означені або цілком не звістні, будуть підручники в відповідний спосіб опрацьовані. В цілі улєкшеня іспитів повстала ціла література, в котрій темати обовязкові суть широко опрацьовані, так, що пильний ученик може легко приготувити ся до іспитів. Однак таке урядженє здержує розвій шкільної літератури, бо витворює в учаших ся брак ініціативи і самодіяльности, в наслідок чого виходить з сего більше злого як доброго.

Вже давно наспів час, говорив проф. Бауман, щоби дедукційну школу класичну заступити школою реальною, індукційною; такої домагають ся науки природні, хоч ледви від часів Бакон (XVII в.) введено в вихованю методу індукційну, так як старинні люде робили в тім напурямі тільки проби. Етичні завданя науки зістали розпізнані доперва в посльідних двох століттях, то є від р. 1700. Научанє природних наук повинно в той спосіб вести ся, щоби занести молодіж до високих ідеалів і стремління шляхотних. Вік молодіжи се вік фантазії, поезий і поривів чувств, котрі треба зрівноважити через реальне вихованє. В тій цілі можуть бути дуже помічними мови старинні,

так як старинні люде при цілій їх високій культурі, тримали ся завсїгди того, що є правдиве і близьке. Для природників досить буде знати одну мову старинну; для Німців вибирає проф. Бауман латинську мову.

Культ віддаваний Нїтшому, стверджує найліпше, до якого степеня вище образование молодїжи є єще переважно реторичне. Філософія Нїтшого, каже проф. Бауман, представляє погляд на сьвіт, котрий з точки історичної не видержує критики, а з природного граничить з нерозсудком: цілі єї чари, цілий єї урок лежить в гарнім стилі.

Дальше забрав голос знов д-р. Швальбе і говорив про „методу в досьвідах.“ Речник звертає передвєм увагу на те, що науки досьвіду суть конечні до висшого розвою умового і до уложєня цілого житя в державах уцівілізованих. Як-жеж поволи застосовують ся ті засади в вихованю шкільнім, а то тому, бо оно є переважно лїнївістичне, коли вихованє реальне або річеве, опирає ся не на мовах але на знаню природи!

Науки природничі належить так викладати, щоби ученик не тільки розумів факти і справи природні але щоби заховав в пам'яті те, що змислами ухвativ: До тої ціли служить одинока метода досьвіду, — в школах минають часто цілі місяці, заким ученик побачить здалека одно досьвідченє, хотий того досьвідченє є підставою методи научаня наук природних і повинно бути сталою ілюстрацією фактів, представлених через учителя.

Хотячи справу методи в досьвідах обговорити ширше, треба здати собі справу, як належить вести досьвідченє, в який спосіб можна розвивати змисл досьвіду, який порядок завести в ряд досьвідів, щоби простий досьвід міг послужити до зрозуміння більше зложеного, так як досьвід один повинен розвивати ся з досьвіду попередного, а послужити до понятя і витолкованя дальшого. Під тим взглядом представляють підручники нелад великий. Істнує однак много метод в способі укладаня досьвідів: можемо представити всякі досьвіди, які дають ся виконати при помочи одного приряду, або противно: уїруповати досьвіди з ріжнородними прирядами, які ілюструють певне явище або право природи; можемо представити ряд досьвідів, які відносять ся до одного тїла. В многих случаях можна досьвід перевести в порядку історичнім пр. досьвіди Торічелього над барометром або Фарадея над скропленєм газів, причім повиннисьмо приряди представити в порядку історичнім. В загалі дуже поучаючим для молодїжи є представленє простого апарату і вказанє, як з него розвивав ся скомплюований, уліпшений, котрий сьвідчить о високим степені розвою нинїшньої механіки. Суть се дуже красні приклади помисловости, генїя винайдєнь і сили мисли чоловіка.

Часто служить ряд досьвідів фізичних за точку виходу до зрозуміння нинїшої науки, пр. геології: возьмїм лївар, представлю досьвідом єго діланє, покажїм многі роди єго, а потім пояснїм значїнє єго в геології, при повстаню і спливаню підземних вод.

(Дальше буде).

Причинок до відносин народного шкільництва в Росії.

На Дніпровім острові Хортиці, де колись була Січ запорозка, тепер „мудрий Німець картофельку садить“. — Німецькі ті кольтоністи справді тамучі люди і оцінюють як слід вагу просвіти, бо хотай їх рад хоче зросіанішити, та спиває як мога питому їх просвіту¹⁾, то они твердо тримають ся свого, та не кваплять ся приймати віри і мови народу російского, що стоїть культурно від них о ціле небо низше.

В „Paedagogium“ Діттеса з 1896 р. помістив мабуть учитель з Хортиці розвідку про народне шкільництво в Росії, а що се замітки фахові і достовірні, та що відносять ся і до південної Росії, яку замешкують Русини, тому подаю тут короткий їх зміст.

В Росії існує 4 категорій народних шкіл. Найнижше стоять з огляду на подаваний материял науковий школи грамотности; вчать в них люде без приписаної кваліфікації найелементарніших відомостей, себ то читаня і писаня. Школи церковні творять другу категорію; їх утримують переважно за церковні гроші, заряджують ними сьвященники і — розуміє-сь — при науді найбільшу вагу кладуть на релігію і читаня церковних книг. Земські школи (земство як наша рада повітова) обеаджені людьми сьвітськими і фахово виобразованими. Назва їх походить відси, що земство веде над ними нагляд і дотує учителів. — Найвисше стоять школи міністерва просвіти і їх можна уважати вповні взірцевими. — Через се, що аж 4 чинники співубігає-сь при закладаню шкіл, число їх збільшав ся, однак для просвіти важнійшою єсть не скількієть але якієть шкіл.

Справозданє (особливо земств) подають богато материялу в справах шкільних, але весь він відносить ся до виїшних обставин пр. подає ся число, прирієт, історію і розміщенє шкіл, обставин виутрішних: як чого і як ся вчить, яких уживає ся средств педагогічних, одним словом річий, що вказали б який там дух віє, надармо глядати в тих справозданях. — А прецінь ті питання для нас найінтереснійші особливо в теперішних часах, коли практика оказує явний наклін зірвати всяку звязь з теорією наших найліпших педагогів 60 і 70. років²⁾ Коли розеліди, що відносять ся до виїшної організації шкіл, не лишили ся без важних наслідків на їх дальший розвій, що без сумніву цілковите виясненє виутрішних обставин даєть товчок до поступу шкільництва і в напрямі єго якості.

Що виутрішна організація шкіл російских не стоїть на сильних засновах і вимагає реформи, се стане явним кождому, хто навіть побіжно на ту справу погляне. Московска губернія займає під взглядом числа учеників найвизначнійше місце. Статистичний відділ Московскої управи звернув-сь до нар. учителів запитуючи про деякі важні сторони шкільної науки. — А що обсяг науки раз на все унормувало Міністерство просвіти, то управа бажала дізнати-сь, на які части приписаного програму кладе-сь найбільшу вагу і на що йде і учителям і ученикам найбільше часу та праці.

¹⁾ Пр. хоть кольтоністи зі удержують у себе школи виключно з власних фондів, то в них діти мусять ся вчитя тільки годін по російськи тільки по німєцки.

²⁾ З німєцких: Дістервег, Діттес, Ціллер, Стой; з російских: барон Корф, Воховозов, Ушинський.

На ті питання наспіло більше як 500 відповідий, котрі оден член управи покатегорював і оголосив. Відповіді шкіл всяких категорій годять ся з собою, а та обставина уможливила обмежити ся на части того материялу, тим більше, що учителі і учительки задачу свою сповнили совістно, так що їх відповіді характеризують ток науки ясно і докладно. Автор справоздання наводить вповні відповіді з двох сторін: з околиць Москви, де рада шкільна виготовила для шкіл дуже виспеціалізований плян науки, і з Поділя, де нормою служить учителям лиш короткий і загальний програм Міністерства. Всі відповіді вказують однодушно, що на науці граматикі концентрує-сь ціла увага екзамінаторів і інспекторів, проте також і учителів.

Наводжу тут кілька з сих відповідий.

1. „Особливо на правопись звертає-сь увагу: минушого року в 3. відділі (3. р. н.) казав я 5—6 раз в тиждин писати диктат, так що на се пішло 150 годин, не вчисляючи в них годин грамматики, які практикували переважно правопись; домагають ся від нас, щоб ученики 3. і найвисшого степеня (3. і 4. р. н.) писали диктат без похибки“.

2. „Найбільше часу присвячує-сь науці грамматики, тим більше що навіть найліпшого ученика не припускають до іспиту, наколи при іспиті письменнім, що складає-сь з диктату, робить похибки“.

3. „Граматика і диктат забирають найбільше часу, розуміє-сь, на кошт важніших предметів; послідні мусять занедбувати-сь“.

4. „З оскорбою для других більше образуючих предметів, що містять ся в програмі для шкіл елементарних, заходжу ся вивчити грамматики і правопися“ і т. д. пишуть учителі.

Так однодушно звучить 500 відповідий. Коли зіставити рівнозвучні відповіді після означених груп, то побачимо, що з 427 шкіл земства на питанє: чого екзамінатори і інспектори домагають ся, в 99 школах після надісланих відповідий „наука правописи і арифметика“ забирають найбільше часу, — в 85 школах „орфографія“, — в 26 „граматика“. — в 15 „граматика і арифметика“, — в 13 „орфографія“. — Прочі подають в своїй відповіді ще инші комбінації предметів, але все таки, правопись, граматикку, диктат ставлять на першій місці. Коли ті чила представимо в відсотках, то найбільше сили і уваги присвячує-сь:

в 94%	шкіл науці грамматики і правописи;
в 45%	„ признає-сь ще важність рахунків;
в 7%	„ „ „ „ каліграфії;
в 4%	„ „ „ „ читанню;
в 3%	„ „ „ „ оповіданню.

Докладнійше пояснить вагу, яку прикладає ся науці грамматики слідуєче зіставленє. В 64 школах розпадає-сь річне число годин в 3. відділі на поодинокі предмети так:

	Годин в році	або	%
мова російська	5952		14
„ славянська	4869		12
граматика і диктат	15.035		36
задачі і каліграфія	4362		11
арифметика	11.426		27

З наведених чисел видно, що граматика і диктат забирають 36% шкільного часу с. в. 2½ разів тільки як призначає-сь на читанє. Та читанє

має на тім степені велику вагу. На 3. р. н. поступили вже ученики о стілько в механічнім читаню, що можуть користати з відомостей поміщених в книжках; тож читанє систематично дібраних уступів було-б тут вельми користним для умственного розвою ученика, бо достарчає ріжноракного матеріялу для голови і серця, а головнo — тим способом приготавлиє-сь дітий користати з книжки, що було-б для їх будучого житя цінним здобутком. Школа не приготавлиє своїх пушлів в тім напрямі, тож не дивниця що они не беруть опісля книжки до рук.

Та був період, в котрім народна школа працювала в тім напрямі. Були то перші роки істнованя шкіл земства. „Щоби міг нарід розумно користати з своїх людських прав — каже-сь в справозданю Міністерства просьв. 1866 р. — треба розбудити в нїм свідомість тих прав, плекати любов до праці і вціпити поважанє так для самого себе як і для людей взагалї“. Таку задачу покладено нар. школам в самих початках їх організованя.

Ідеалом тогдішньої школи не була ані калїграфія, ані знанє граматичної термінології, та вправа в правописи; але розвій в народі стремленя використати признані собі права, просьвіта єго „при помочи свїтла, яке дає наука історії натуральної“. Так понимано ціль народної школи, коли на тім поли працювали такі визначні російські педагогі як: Ушенський, барон Корф, Водовозов і ин.

„Служу при земській школі 14 літ — так пише оден учитель — і за той час тільки через перші 2 чи 3 роки мала школа пожаданий напрям. В тім то часі головнoю цілю моєї чинности був рівномірний і всесторонний розвій умственных і моральних спосібностей учеників. До тої ціли стреміло все, що діяло-сь в школі. Зачав ся виробляти пожаданий тип сільських шкіл, школа стала привноровляти-сь до потреб народного житя. Але напрям сей повехано вскорі. — Під впливом інспекторів і екзамінаторів висунено на перший плян формальні предмети: механічну вправу в читаню — без огляду чи зміст пояснений і зрозумілий, хороше письмо, скоре численє — поясненє і умотивованє способу розвязки задачі так зі сторози учителя як і ученика злишне, вправу в аналізі граматичній, а головнo читанє диктату без похибок. В найновіших часах без путя розширено теоретичні відомости з граматики і арифметики, та вичеркнено з числа книжок дозволенних власне найліпші письма пригожі на шкільну лектуру“.

Інший учитель, що має за собою 19 літню практику, так пише: „В часі моєї служби зайшла радикальна зміна що до граматики і так званої науки погляду. Послїдна мала на меті попри подаванє відомостей при звичайти учеників до бистрого спостеріганя, та розбудити бажанє знаня. Граматики вчено лиш о скілько се було потрібним до поправного писаня, уважало-сь єї помічним предметом, коли днесь — завдяки екзамінаторам і інспекторам — стала она самостийним і розпаношілим предметом в нар. школі. Бєть то консеквенция того, що так значну часть (більше як $\frac{1}{2}$) присьвячувати треба граматицї, коли на розширене відомостей з іст. натуральної, на вправи письменні всякого рода як пр. подати зміст переведеного уступу, описати якусь появу, уложити лист і тим подібні задачі не звертає-сь уваги майже цілком. Коли порівняти жаданя в нар. школі перед 20 літами а тепер, окажуть ся значні ріжниці. Давнійше узнавано потрібним познакомити ученика з початковими відомостями природничими, а тим способом подати єму можливість дальшого образованя і без ненастанної помочи учителя і їх використати в прак-

тиці. Дієсь всестороннє образованє ума відсунено на бік, а тратить ся час і сили на меморованє правил граматичних, та при тім, здає-сь, призабуто, що відомости ті довго голови не будуть ся тримати і такого ученика по кількох роках ледви можна відрізнити від анальфабета. Богато учителів узнає таке поведене тих, що мають власть видавати приписи, невластивим, але они не вдіють нічого і зачислено би їх до „лихих“ учителів, хотяй би їх ученики були хорошо розвинені та посідали цінні відомости, але зробили при іспиті більше блудів, а стало би ся се певно, наколи-б они менше часу і праці присьвятивали гративі і диктованню“.

Щоби крім стану науки схарактеризувати погляди учительства, наведу ще оден лист.

„Щоби називати-сь в теперішних часах добрим учителем, треба лиш гаразд витресувати дїтвору в хороцім почерку письма і в писаню без похибок.. Наші школи намагаючи-сь се osiąгнути выпускають учеників, що правильно пишуть за диктатом; но мине рік один два, а все піде в забутє. Нема сумніву, що наука граматики не osiąгне цілі, хотяй тільки жертвує ся їй сил і часу, які мвжна-б на щось користнійшого ужити. На мій погляд повинно ся ті домаганя ограничити, за те наглядати, щоб наука розвивала ум дїтий, заправляла їх до льогічного думаня і поправного вислову, познакомляла з відносинами народного життя і краєвими законами; в такім разі не потребував би хлоп шукати і спукати-сь на добросовістність покутних писарів, адвокатів і вньших пвяок, що то стремлять лиш повірену справу як мога замотати, а его економічно знищити“.

Граматика обсаджує нашім школі, що й так убога в час і слаба в спроможність дїланя, найбільшу часть сил та часу, коли она тимчасом, по сьвідодтву учителів, лишає ся в головах тільки до часу іспиту, опісля-ж забуває-сь скоро. Діти ходять до школи по селах від 9—12 року через 5 до 6 місяців в році; чи мвжна припустити, щоби в тім часі присвоїли собі они всі форми і появи граматичні, та правопись так трудну як російська. Яку вартість може мати наука граматики, що мимохіть мусить ся ограничити на механічним виковуваню термінольоїї, етимольогічних признаков і синтактичних правил? А прецінь маємо поваги, що вказують школі ліпші дороги. — Звістний академик зве ввучуванє граматики на память, розбір реченя такими питаннями пр. Чим може бути в реченю іменник, чим прикметник...? схолястичними забавками, що на нічо не придадуть ся. „Літа цілі тратить ся на втовкмачене тих мудрощів, роками мучить ся бідний невільник схолястики — а нащо? Радість того мученика, коли послідний іспит, послідний немилый допит скінчить ся щасливо, єсть одиноким добром всеї тої справи“.

Дехто гадає, що граматика потрібна задля вивченя правописи. Але вї значенє для правописи обмежене, бо правопись основує-сь не тільки на граматичі але і на традиції; дальше правопись єсть головню механічною привичкою, а лиш в дуже малій части сьвідомою чинністю. Гр. Лев Толстой каже: „Одиноке поясненє, чому граматика була-би конче потрібною, найти можна — поминувши жаданя іспитуючих — хіба в вї пригожости для поправного відданя гадок. Та я навіть тої пригожости не ствердив власним досьвідом, не потверджують того і приміри з життя тих людей, що не знають ніякої граматики, однак поправно пишуть; не можу доглянути навіть якого небудь слїду, щоби відомости граматичні моїх учеників з Ясної Поляни находили хоч би яке приміненє. Мені здає ся, що граматика єсть чимсь окре-

мішним, не зовсім злишню гімнастикою ума, а мова — себ-то штука говорити, писати і розуміти — єсть також чимсь окремішнім. Геометрія і математика видає ся зразу також такою гімнастикою, єсть тут однак різниця, бо кожда геометрична засада і дефініція математична веде до дальших численних заключень і розвязок, тимчасом практичне з'ужитковане граматики через такі заключення єсть вельми ограничене, навіть коли-би ся узнало правдивим висказ: що граматика єсть наукою мови⁴.

Рисунок, средство образования эстетического.

Про методу научання рисунків, уживану в Сполучених державах, подає цікаві дані одно з педагогічних писем американських. Наука рисунків уважає ся там головню яко средство до вироблення естетичного смаку учеників, а результати такої науки суть знамениті; о сьм свідчить ціле домашнє урядженє мешканців, будова домів, декорації площ і плятацій міських і т. и.

Моделі до рисунків вибирають собі діти самі з посеред предметів, які їм красотою форм і барв впали в очі. В дітях розбуджує ся в той спосіб замилованє до краси, котре знов обявляє ся тим, що діти переймають ся радо найестетичнішими сторонами вибраного предмету і старають ся се перенести на папір. В дітях розвиває ся вражливість на барви і на ефекта світла; з їх оповідань і описів видно що они змальовують подивлювану ними красу природи.

Малі діти займають ся окрашенєм аркушів паперу, призначених на повіншованє. Они укладають на тих аркушах листє і цвіти в певну естетичну цілість.

В висших класах студіюють ученики історичний розвій штуки декорацийної в той спосіб, що рисують орнаментів стилеві. Се впливає добродійно на розвій штуки застосованої.

Часом знов пробують діти ілюструвати в образцях сцени забав, в котрих они участь брали, або байок які знають з оповіданя і читаня. Чим докладнійше яку сцену фантазія їх відтворює, тим виразнійшим і живійшим буває рисунок. Темату до него достарчує часом якийсь факт, становлячий для всіх товаришів милу і веселу згадку. Тоді достарчує порівнянє виконаних образців поле до многих образовуючих уваг і вироблює певний естетичний критичизм.

Систем той сприяє дуже розвоєви самодільности учеників. Передовсім учить ся дитина добачати і оціняти красу, а потім пробує свої вражіння перенести на папір. Не менше важним чинником естетичного вихованя суть образи, порозвішувані по стінах класу і саль шкільних. Суть се переважно добрі репродукції знаменитих творів. Одначе і ту мусить бути вибір приновлений до віку і степеня розвою учеників. Малі діти дивлять ся найрадше на образки кольорові, особливо на такі, котрі зображують звівріята.

В одній із шкіл середних відбуло ся посеред дітий голосованє над тим, який образ хотіли би они мати в класі. З поміж 50-и пропонованих образів вибрано значною більшістю Мадонну Сикстиньську.

Мені здає ся, що у нас в вихованю дуже мало прикладає ся ваги до розвою естетичного смаку, через те, що не ставить ся вго предметом в систем уваної культури. Анї наука рисунків, анї музика не опирає ся на нїй і не є впливом єї, але так одна як і друга є в своїх початках звичайно для дїтий незаймаючою механїчною тресурою. Може метода, уживанї в Сполучених державах, викликала би таку зміну, що менше осіб упражняло би спосібности свої практично, але за то більше було би спосібних до видаваня самосвїдомих осудів естетичних і до відчуваня краси в природі і штуці.

Нарада ц. к. інспекторів середних шкіл.

В днях 26., 27. і 28. марта с. р. відбула ся під проводом д-ра Гартля, секційного шефа в міністерстві просьвіти, нарада краєвих інспекторів із всіх країв коронних в справах шкіл середних.

Отвираючи наради пояснив предсїдатель їх цїль і тенденції вказуючи передовсім на те, що міністерство радо би пізнати погляди інспекторів на деякі зарядження, які оно приготавляє, а надто звільнити інспекторати, о скілько се можливе, від довгої і широкої писанини і від бюрократичних формальностей, що знов має причинити ся до більше оживленого і безпосередного зіткнення ся інспекторів з збором учительським як се дотепер бувало.

Першою точкою нарад було: Перешкоди які здержують осягнути замірені результати з науки шкільної і средства до усуненя тих перешкод.

Зібрані згодили ся на слїдуючий вислїд нарад: Позаяк головною причиною згаданих перешкод буває переповненє середних шкіл, в наслїдок чого управа закладів дуже утруднена, а надто терпить на тім однолітїстє науки і ученики не роблять достаточних поступів, проте попри заснованє нових категорій шкіл і урядженє нових середних шкіл (послїдні видають ся з огляду на факт, що брак учителїв тепер не на часі) поручає ся слїдуюче: Стисло виконувати існуючі розпорядження при іспитах вступних; усувати в курсі і по укінченю вго таких учепників, котрі хоч зістали прийняті, оказали ся неспосібними; поновно основно розслїдити і на ново упорядувати право спосібности, іменню в тім напрямі, що належить знести припис, після котрого отриманє деяких посад урядничих зависимим є від виказаня ся свїдоцтвом з укінченої гімназії і зложеня іспиту зрілости, вкінци признати права до однорічної служби військової тим, що покінчили які иньші школи, а не виключно середні.

В цїли уможливленя достаточного підготованя учеників до шкіл середних треба там, де на те обставини шкільні дозволяють, старати ся о заснованє проготовляючих клас.

В справі підручників шкільних, належить як до тепер старати ся о усуненє з них всякого надмірного материялу научного і о упрощенє представленя трактованого материялу, причім треба однак завсїгди стояти на підставі наукових.

Другим предметом нарад була так звана аналітично-безпосередня метода і приворочене її при научаню мов краєвих, а передовсім німецької в німецьких школах.

Нарада довела до затвердження поставлених при кінци реферату тез, після котрих: 1) не поручає ся при науці в мовах краєвих, передовсім при науці мови німецької в німецьких школах середних, застосовати ані давнійшої виключно синтетичної методи толкованя, ані нової скрайно аналітично-безпосередньої методи розговорів, — позаяк першою методою не дасть ся досягнути потрібної біглости в мові, а другою кінцевої граматичної певности; 2) натомість видає ся тут властивою така метода научаня, котра би рівномірно стреміла до досягненя обох цілей научаня мови і старала ся досягнути так граматичну біглість систематичним трактованем граматики на підставі добраних і методично упорядкованих вправ, як і біглість в мові пильною конверсацією і репродукцією.

Дуже основно обговорювано третій темат: Інспекція і евентуальне введенє періодично повтаряючих ся конференцій директорських в обрubi певного округа інспекторського.

В дискусії над тим предметом порушено ряд kwestій подрібних і засадничих, а зібрані висказали погляд, що треба видати нову інструкцію для краєвих інспекторів шкільних, що треба би іменувати інспекторів для поодиноких ділів наукових, а вкінци, що належало би розважити введенє в житє конференцій директорських.

Заявлено теж, що було би пожаданим, щоби директорів середних шкіл запрошувано в даних случаях на наради краєвої ради шкільної в характері експертів.

Пяте питанє відносило ся до практичного і теоретичного образованя учителів середних шкіл.

Збори заявили ся за розширенем року пробного кандидатів до стану учительського не лише в гімназіях але і в школах реальних, за установленем стипендій педагогічних за границю і за заведенем на університетах фахових курсів вакаційних для учителів шкіл середних.

Дальше обговорювано деякі актуальні kwestії, як іспити, брак учителів, справу колегіїв класевих, справу термінів екзамінаційних, справу лектури приватної передовсім в мовах класичних, а надто нараджувано ся над предложеним проєктом нових принципів екзамінаційних при матурі в школах реальних.

Вкінци предложили збори ряд різних внесень, які головню змїряли до витвореня однолітного і однакового поступованя всіх інспекторів розуміє ся з увзглядненем подрібних обставин і потреб поодиноких країв.

Наради замкнув шеф секції д-р Гартель, висказуючи надію, що зібрані будуть по мисли переведених обрад і уділених вказівок ділати заохочуючо і інформаційно на підчинені орґана, і не занежають нічого, що може причинити ся до спокійного і пожаданого дальшого розвою середних шкіл.

Ради педагогічні.

Питанє. Хлопець 12-літний ходить до гімназії, а дівчинка 10-літна до дівочої школи. Обов належать до найліпших учеників, працюють охоче, не треба їх до науки наганяти. Покінчивши свою науку стають они дома апатичними і отяжілими, нудять ся майже завжди коли лише мають свободний час, їм завжди зимно, на прохід виходять тільки з примусу, а повернувши стають дуже умучені, запрошені другими дїтьми до забави в городї, ніколи не хотять брати участі в тій забаві. Позаяк дома майже ніхто не буває, і они не мають майже ніякого товариства своїх ровесників поза школою, думаю що добре би було не тільки для їх розвою морального але і фізичного наколи би они мали більше розривок і відповідне товариство, що однаковож з огляду на обставини домашні є се річю дуже трудною.

Чи можливо виховати їх не лише на людей шляхотних, образованих і мислячих, але теж і на приготованих до життя в суспільности і до чинної участі в ній, до зносин товариских, если в дитинстві сего не навчають ся? Чи не виростуть они на замкнені в собі, нервові, несмілі сотворіня, що будуть лякатись людей і сторонити від них?

Відповідь. Дуже добре робите, що звертаєте увагу на розвитє інстинктів суспільних і товариских у дїтй; се так важне, навіть важнїйше приготоване до життя, як наука в школі, однаковж треба би щось більше знати, як се, що подалисьє в запитаню, щоби найти властиву причину такого успособлення ваших дїтй і після того обдумати средства, які би могли лиху зарадити.

Буду старатись доповнити моїми здогадами те, що в характеристиці дїтй Ваших пропустилисьє.

„Дїти стають отяжілі, апатичні, їм зимно завжди, нудьга їх пориває, як тільки мають час свободний.“

Чи діти Ваші не суть анемічні? Дуже часто пояснюють нам те чисто фізичні причини, що нам видаєсь вадою успособлення. В случаю, Вами описанім, є се виясненє найправдоподібнїйше, і длятого рада розумного лікаря-гігієніста може вказати найвластивїйший спосіб, щоби лиху зарадити. Інших средств можна би доперва тогди ужити, наколи би лікар, розелїдивши дїтй, узнав, що організм їх є цілком нормальний.

Чи не за скоро зачали они учити ся? Є се загальною хобою цілої теперішньої системи шкільної, котра умисл ученика відриває цілком від життя, а натомість каже єму нишпорити по задрукованій бібулі підручників. Понеже тим, що викладають в класї, а тим, що в житю дїтй окружає, дїти не видать, не відчувають і не можуть відчути ніякої звязи, в наслідок чого, чим лекше дїти орієнтують ся в підручниках тим труднїйше чинять се в обставинах житєвих.

Несмілість супроти чужих є цілком природною у дїтй, котрі мало чужих осіб дома видїли, — не треба отже боятися, щоби тота несмілість мала сталою ціхою життя позїстати. Дїти, виховані на селї, учениці монастирів можуть послужити за примір, що несмілість не потягає за собою таких ціх характеру як скритість, трусливість, наколи тільки в щоденних обставинах домашних нема чинників, які би ті ціхи могли піддержувати і скріпляти.

Зі взгляду на розвиток суспільних інстинктів було би річю дуже цікавою знати, як заховують ся Ваші діти в школі супротив товаришів зглядно товаришок. Чи суть привітливі, учинні, люблені товаришами науки, чи оказують їм поспільно яке заінтересоване, яку симпатію? Дальше, які почування родинні вяжуть їх поміж собою? Чи брат і сестра суть згідливі, чи існує поміж ними яка солідарність, спільність поглядів і пр.?

Комната гостинна (сальон) не є школою життя суспільного; радше може нею бути дім родинний і кляса, в котрих характери, не вязані конвенансом, свобідно з собою стирати ся можуть.

Скоро Ваші діти в зносинах товариських і поміж собою оказують почування суспільні і товариські, не повинно би се Вас трівожити, ані навіть дивувати, що запрошувані чужими дітьми до забави в городі не беруть радо в ній участи. Таж прецінь і дорослі люди не бавлять ся радо з незнакомими. Правда, що у декотрих дитий брак попереднього знаомства не стоїть на перешкодї до веселої спільної забави, але се знов не є так безвзглядно додатною цїхою. Неохота до чужого, незнакогого товариства є часто властивостію натур субтельйїшних, більше чутливих і мислячих. Се цїхує теж часто дитий, що розвивають ся скорійше, як їх розвесники. Лучає ся се навіть у цїлком малих, впрочім товариських, а навіть живим темпераментом обдарованих дитий. Они мусять ся перш усього заізнати, зрозуміти, найти поміж собою якісь стичні точки, занім удасть ся спільна забава.

Веселити ся з кождим і під всякими обставинами — се так у дитий, як і у дорослих, часто доказом безмисельности. Прохід яко такий не є для нікого річю забавною. Прохід мусять нам упримняти або милий розговор і товариство, або краса природи і притягаючі види, або охота показати наше убрание, або приємність дивитись на елегантні туалети і повозки. Проте нич дивного, що діти, скоро тільки двох перших условин не зазнають, не маючи з натури річи других згаданих уподобань, не люблять проходу.

Чи родичі мають поносити жертви, щоби достарчити своїм дітям розривок? Се річ зглядна. Надто великі посвйаченя можуть бути в тім случаю деморалїзуючі і непотрібні. Деморалїзуючі, скоро діти мають наклін до егоїзму і визиску родичів, живучих посеред тяжких обставин, — непотрібні, скоро діти самі тих розривок не бажають і нудять ся не з причини браку вражїнь але спосібности, щоби ті вражїня відчути. Позволити на відповідну для віку забаву, є річю цїлком слушною, справедливою, конечною, але винаходити способи, щоби дитий забавити, пробувати усього, що лучає ся, аби тільки розігнати нуди, висиляти ся, щоби вдоволити примхам, се зовсім не веде до цїли, радше викликує пересит і неохоту.

В цїли усуненя нудів можна дітям найти якесь не тяжке занятє, або неутяжливї обовязки, особливо, скоро они будуть получені з рухом.

На потїху Вашу додам ще одну увагу. Діти Ваші суть як раз в тім віку, коли подібні прояви суть часті. В обставинах товариських є се рівно найменше вдячна епока. Дитина не знає властиво, чим она є, до якого товариства зачисляти єї. Старші не хотять єї, з молодшими нудить ся она. Обставини товариські суть в низших клясах о много менше приємні, як в висших.

Легко може бути, що таке успособлене Ваших дитий, з часом само собою мине; подібних примірів много. Скоро теперішня фаза проминє, змінить ся їх темперамент, они розрушають ся, оживуть, забажають товариства; ви-

старчить, щоби родичі вдовольали їх природному бажанню товариства і розривки їм відповідної, а певно не буде треба сего штучною дорогою розбуджувати.

В вихованю нема часто иншої ради, як пережити терпеливо трудні хвилі.

Чи Андре погіб?

Отсе питанє завдають собі тепер учені і подорожники. А причину до того дала отся вість: У східнім Сибірі, що граничить з Хінами і сягає до північного моря ледового, в місті Красноярску, положенім в єнісейській губернії, донесли Тунгузи властители копальні золота, Монастикінови, що дня 7-го січня на полях межі місцевостями Комо а Піт, в губернії єнізейській, найшли щось неначе хату, збудовану з шовкової матерії і з шнурів. Недалеко лежали три людські трупи, з котрих мав один череп цілком розбитий. При однім з трупів найдено інструменти, цілком незнамі Тунгузам. Повідомлено о тім також полцію в Єнісейску, котра удала ся сейчас на місце, щоби ствердити донесенє. Догадують ся загалом, що се останки бальона Андре'го і трупи сьмілого воздухоплавця та двох єго товаришів. Брат Андре'го, довідавшись о сій вісті з Красноярска, заявив, що найденє бальона і трох трупів не видає ся єму імовірним, бо околиця, де се стало ся, є досить густо замешкана і для того годі увірити, щоби трупи лежали там півтора року і щоби через так довгий час ніхто о тім не знав, тим більше, що о 160 верств від сего місця находит ся велика копальня золота. Париский воздухоплавець Ляшамбр, котрий зладив бальон для Андре'го, є тої гадки, що ся найновіша сумна вість являєсь неначе потвердженням петербурскої телеграми з 17 вересня 1897, що в місцевости Ацііферовское в окрузі Єнісейска замічено дня 14-го вересня якийсь бальон. З землі виглядав він неначе велике сьвітяче яблоко. Явище тревало пять мінут, почім щезло в хмарах. Зразу догадували ся всі, що то був бальон Андре'го, але відтак по глибоких застановленнях оречено, що то мусів бути метеор. Нині навпаки можна думати не инакше, як що сьвітячий предмет був бальон Андре'го, загнаний вітрами з півночи на полудневий схід півострова Таймирского. Однак Ляшамброви тодішня і теперішня телеграма видаєсь сумнівною; він знає добре, що Андре писав завсїгди свій дневник, і перед взлетом на балоні прирік продовжати єго в часі своєї подорожи, тож наколи-б сьмілі, воздушні подорожники мали згинуті під Єнісейском, мусів би при них бути без сумніву дневник Андре'го, чого власне не найдено.

Славний подорожник до північного бігуна Фрітйоф Нансен також сумніває ся о правдивости донесеня з Красноярска, хоч би з огляду на попередні телеграми о Андре, котрі показали ся відтак фальшивими. Після гадки Нансена трудно увірити, щоби бальон Андре'го перелетів, таку велику просторонь, а ніхто сего не зауважав. Можливе однак і се, що задля дуже трудної комунікації в тамтїх сторонах Сибіра, Европа не могла скорше о тій катастрофі довідати ся. А бальон Андре'го міг дуже легко перебути таку дорогу, заким упав на землю, бо одинока правдива вість о Андре, пущена ним посредством листового голуба, донесла сьвітови, що бальон летів тоді

в напрямі полуднево-східнім, отже як раз в сторону відкритого тепер місця випадку. Доперва по кількох днях звернув ся вітер більше на північ. За те нинішні обставини промовляють против імовірности вісти з Красноярска. „Для чого — питає Нанзен — трупа з розбитим черепом не поховано, коли два другі товариші подорожи по упадку змогли ще зладити собі з бальона хату“.

З поглядом Нанзена годить ся другий подорожник в підбігунові околиці, Норденшільд.

Вкінці замітний в тій справі також голос віденського професора Умляфта, чоловіка фахового і міродайного в області воздухоплавства. Після него відкрите біля Єнісейска не має нічого спільного з виправою Андре'го. Місцевість ся лежить в глибині Сибіра, так що Андре мусів би лише від самих берегів ледового моря перебути просторонь так велику, як з Парижа до Петербурга або з Відня до Гібральтару. На тій просторони мусів би бальон минути багато місцевостей заселених і годі зрозуміти, для чого знаменитий воздухоплавець не скористав з нагоди і не спустив ся скорше на землю. Гля него було найкористнійше осісти десь на берегах моря де він міг напевно сподівати ся стрічи з якоюсь експедицією ратунковою. І справді перед кількома місяцями їздила в тамті сторони за Андре'м експедиція шведска і полишила при уйстю ріки Єнісея відповідні засоби живности. Можна тут хиба одно припускати, що якась незвичайна катастрофа позбавила всіх трех житя воздухоплавців давнійше, як ще летіли бальоном у воздухах, або що всі три були так фізично обезсилені, що не могли кермувати бальоном. Але в такім случаю мусіли би упасти о много вчаснійше і не так далеко від моря.

На разі найголовнійше питане, як довго лежали трупи на поли з бальоном, подібним до „хати“, заким їх найдено. Провірять се ближші досліди на місци, хоч простий розум каже, що трупи не лежали довго. Памятати притім треба, що бальон Андре'го містив в собі 5000 метрів куб. газу, отже міг удержати ся в воздуху найдовше шістьнайцять днів, а тимчасом від 11. червня 1897 р., коли бальон помчав ся у воздушний простір, минуло тепер двацятьдва місяців! Так отже вість з Красноярска не може відносити ся до воздушної виправи Андре'го. Будь-що-будь, надія на поворот Андре'го не опускає доси всіх оптимістів, до котрих належить в першій лінії его родина, а того рода уперта надія часами — хоть дуже а дуже рідко — здійснене ся.

Наука, штука і література.

— **Образи для школи і дому.** До недавна мож було слушно казати, що властиво тільки Англіїці а в деім і Французи давали своїм дітям до рук добрі образи і книжки з образцями. Нині змінило ся се. Де би хто перед кількома роками був і подумав, що і ми Русини, будемо мати в рідній нашій мові діло для молодіжи так гарне і дешеве, як „Образи для школи і дому“, з котрих тепер власне другий зошит появил ся? Сьміло можна сказати, що се видавництво дорівнює а навіть в деім перевищає заграничні. Нам старшим стає заздрісно, коли пригадаємо собі, на яких то нужденних лініях розвивали ся наші понятя! В наслідок того мусимо признати, що наші змісли в тім напрямі не много розвинули ся. Із страхом добачуємо, як далеко ми зістали позаду других народів культурних,

мимо того що образоване зміслу про форми є незвичайно важним, если маємо остоятись в борбі з другими.

Завдане, якого підняло ся „Товариство для репродукції діл і штук у Відні“, пускаючи згадане величаве діло в світ є обемисте і трудне. Ходить о те, щоби подати молодіжи нашій головні постати і сцени із сьв. письма, байок, казок і історії, показати єї головніші явища природи, а надто познакомити з найважнішими технічними здобутками і то в як найліпший спосіб; при тім всім не ходило видавництву лише о знане саме, але і о те, щоби душа і серце образовували ся.

Вже перший випуск образів доказав, що видавництво не тільки уложило добру програму, але що оно має і сили виконати програму; остало тільки до бажання, щоби завдане чим скорше зістало здійснене. І справді удало ся в наслідок підмоги міністерства просвіти, котре вже з самого початку усильно попірало гадку видавництва, а надто через невтомиму працю видавців і працівників коло виданя образів.

Нова серія подає знова зображення з усіх ділів, по яких радо буде душа дитини і які она розуміє. Дуже мило вражає у відповідних місцях спосіб епічний оповідання, який викликає в дитині не тільки виразні зображення але і замиловане до предмету. Тексти, які знаходять ся на другій стороні образів, довершують ціли знаменито, бо короткими і дуже зрозумілими словами допомагають дитині зрозуміти те, що образ представляє; мова в них чиста, народна, правопись шкільна.

Видавці не забули і про те, щоби уможливити кожному закупно поодиного образу, котрий становить також для себе цілість.

Розуміє ся, що головною річю є образ. Такі поетичні зображення, як Лейлєра „Глогорожечка“ або Супанчіча „Управа винограду“, — такі повні жити описи взяті з сьвіта зьвіринного як Пока „Леви“ або Сімонього „Дрібний товар“ перевищають усе, що бачитисьмо в дотеперішних виданнях для дітей і для школи. Не уступають тим образам в нічим і історичні Фрідріха, Брожіка і иньших.

Що репродукція образів, так одно як і більше барвних, є можливо найліпша, — за таку низьку ціну майже не понятна, — ручить вже товариство, котрого видавництва взагалі уходить за вірцеві.

Хто хоче дітям своїм подати малим коштом скарбницю науки і вдоволення нехай купить їм „Образи для школи і дому“, котрих один зошит зложений з 25 великих образів в окладці коштує 1.50 зр., поодинокі образи друком по 5 кр., а в барвах по 10 кр. Крім того є особіне видане на делікатнім веліновім папері в ціні по 5 зр. за зошит.

II-й зошит містить в собі: ч. 26. Хрестоносці, 27. Романський монастир, 28. Цісар Максиміліян, 29. Копальня соли в Величці, 30. Жите хліборобів в XII. стол., 31. Рух на гостинці в XIV. стол., 32. Облога Відня, 33. Мешкальний дім в ром. стилі, 34. Сьвятий Северин, 35. Облога міста в XIV. стол., 36. Горіючий корч терновий, 37. В скресене Лазаря, 38. Глогорожечка, 39. Германи, 40. Високі гори, 41. Леви, 42. Дунай аж по Ульм, 43. Дунай під Пассау, 44. Гуни, 45. Дрібний товар, 47. Управа вина, 48. Прага, 49. Міске жите в часі тридцятьлітної війни, 50. Міські образи з часів тридцятьлітної війни.

Образи ті, як і з першого зошиту набути можна по повисій ціні через кожду книгарню.

— Виймки з народної літератури українсько-рускої XIX. ст. для висших клас середніх шкіл уложив Александер Барвіньский. Ч. I. Трете поправлене видане. Ціна 1 зр. 50 кр. Львів 1898.

Під сим заголовком вийшов підручник для науки історії українсько-руского письменства в VII. кл. їмн. третім виданем і містить: Огляд народної літератури українсько-рускої до 60-их років в обемі LXIX. сторін, вибір з 11-ти українсько-руских письменників (від Котляревского до Шевченка включно) з житєписями разом на 315 сторонах і поясненя слів на 8 сторонах. Уклад книжки той сам, що й в II-ім виданю, лише тексти подекуди скорочено (Квітчину Марусю і Перекотиполе, пропущено Вагиловича, а дещо з Шашкевича, Устияновича, Головацкого, Костомарова і Шевченка). В житєписях усунено багато менше важних дат, що непотрібно обтяжали пам'ять учеників,

і зроблено їх прогляднішими. В загальї та часть небогато ріжнить ся від II-го видання, так що ученики можуть побіч III-го уживати і II-го видання.

Лише огляд літератури на ново оброблено і значно розширено, бо коли в II. виданю обнимав XLII. стор., тепер обймає LXIX. Теперішній огляд висказує звязь нової літератури з давнішою добою, узглядняє найновіші досліди про Котляревського і ин. письменників і уложений проглядно, так що ученик зможе кожного часу найти там, що потребує. Бібліографічні дати і цифри зсунені в примітки, щоби тим не обтяжувано пам'яті учеників, а обмежувано ся до загальних характеристик і розумової науки. Щоби уможливити ученикам, котрі мають II-ге видане Виїмок, користувати ся сим на ново обробленим оглядом, видала краєва Рада шкільна сей огляд окремим передруком і кождий ученик, що має II-ге видане Виїмок, дістане сей передрук даром.

Ся книжка надає ся також до приватної науки, як і до підготовки до іспитів на учителів народних і видільових шкіл.

— „Літературно-науковий Вістник“, книжка за цьвітень с. р. містить: „Закон смерті“, оповідане Олександра Катренка. — „З поезій Миколи Вороного“. I. Memento mori, II. Пересьпів, III. Нудьга гнітить. — „Народні пісні“, оповідане Грицька Коваленка. — „Із оповідань Антоана Крушельницького“. I. Жебрак, II. На плоті, III. На базарі житя. — „Його право“, етюд Наталки Полтавки. — „Три в однім човні“ (крім пса), оповідане Джерома К. Джерома (I. - IV.) скорочений переклад. — „Із оповідань Стефана Жеромського“. I. Тини, II. Легенда про „лісового брата“, III. На помості корабля. — „Із поезій Жоржа Роденбаха“. Чари минулого. — „Із секретів поетичної творчости“, д-ра Івана Франка. — „Павло Грабовський“. (Дещо про єго житє і діяльність) Осипа Маковей. — „З житя і письменства“. (Про фейлетони українсько-руських політичних часописів в р. 1898) Осипа Маковей. — „З російської України“. Speculator-a. — „Хроніка і бібліографія.

Член редакційного комітету Літ.-наук. Вістника п. Осип Маковей одержав з міністерства освіти літературну стипендію і виїхав на довгий час до Відня для наукових студій, зістаючись і на далі постійним співробітником Літ.-наук. Вістника. Редакційні обовязки Осипа Маковей переняв п. Володимир Гнатюк.

— В краєвій нашої школі рілльничій в Городенці розпочинає ся шкільний рік 1899/900 з днем 1-ого липня 1899. Хто хоче старати ся о прийняте до тої школи, повинен: 1) Найдалше до 15-го мая с. р. внести до дирекції школи в Городенці просьбу, до котрої треба долучити: а) метрику уродження на доказ, що кандидат скінчив 16 літ житя, б) свідоцтво шкільне з укінченою з добрим успіхом народної школи, в) свідоцтво моральности і дотеперішнього занятя, виставлене священиком і урядом громадским, г) свідоцтво здоров'я, виставлене лікарем. 2) В означенім дирекцією дни має піддати ся іспитови вступному, по котрім управитель школи осудить, чи кандидат є достаточо розвинений і чи має достаточне підготовлене початкове, щоби міг як слїд користати з науки, якої уділяє ся в рілльничій школі в Городенці. 3) Коли кандидат дістане заповнене родихів, чи опікунів, що будуть за него правильно платити належитість за удержане, котра на рік виносить 150 зр. Сини убогих родичів, котрі хотять дістати безплатне уміщенє в школі, мають внести просьбу о се до краєвого Виділу, на руки дирекції, долучбючи до просьби свідоцтво убожества. Кождий, хто вступає до школи, — без різнїці, чи на свій кошт, чи на кошт краю, муєть мати власне біле і добрі чоботи весь час, як довго ходить до школи. Визших відомостей уділити на жаданє дирекція краєвої нашої школи рілльничої в Городенці.

Видав „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, під зарядом К. Беднарського.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р Г А Н

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.

Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.

Неопечатані ре-
кламації без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Обсервації і досвіди над спосібністю сейчасової репродукції.

I.

Поємність пам'яті в значіно загальнішим: се зміст виображень і по-
нятий, які пам'ять може приєвоїти собі і рівночасно переховати не уймаючи
набутків давніших, а в значіно стислійшим: се скількість слів чи складів,
які хтось може повторити зараз, скіро їх лише один раз почув. Се важна
і цікава точка, а мимо того не зважали на ню педагогіи і учені, а навіть такі
слідачі, як Ебінгаус, що цілу книжку посвятив описови числених досвідів
над пам'яттю, яку розсліджував в своїй лябораторії психологічній, досвідами
обняв тільки дві ціхи: легкість і тривалість пам'яті. Хоч обсервація і досвід,
з якими хочу познакомити читачів, представляють багато браків, мимо того
подаю їх, бо они кидають світло на цілком нову сторону предмету.

Способність сейчасової репродукції не виступає відразу в цілій силі
але розвиває ся звільна і поступенно з початків дуже малих. Дитина 2-3
літна, що починає говорити, рада би зарівно з власної волі як з поручення
старших повторити усе, що чує. Можна але легко зауважати, що она не чи-
нить сего докладно, і то не тільки з powodu трудности вимови але і з сего
поводу, що не могла обняти пам'яттю рівночасно всіх слів чи складів, які їй
велено повторити. Она не тільки не повторить цілого речення але також і дов-
шого слова; таке слово заступає она звичайно двома послідними складами;
кажемо дитині прим. повторити перепелка, она скаже пелка, кониченько —
ченько і т. п. Богато імен здрібнєлих повстає в спосіб аналогічний, пр. Івасик
— Васик, Леонтина — Тиня і т. п. Родина, в яких тими здрібнєлими іменами
кличуть дівчат, поясняють се в той спосіб, будто би мала дитина так себе
сама назвала, або імя єї змінив так старший братчик або сестричка. З часом
словар дитини зростає, она сама говорить вже цілими реченнями, а мимо того
не завсїгди она спосібна повторити ціле речення без зміни, найчастійше пере-
стає она на однім або двох словах. Факт сей легко можуть зауважити ма-
тері, що учать малих (3—4 літних) дітей вершів або що говорять з ними мо-
литви; мати виголошує звичайно ціле речення, а дитина помимо цілої уваги

повторяє за нею деякі тільки слова. Вирочім залежить се від роду речень і слів які кажемо повторити. І так:

1. Дитина повторить більше складів, наколи поділить їх собі на певні групи, н пр. слово чотири складове єсть для неї за довге, она далеко лекше повторить два слова двоскладові; прим. та сама дитина, що замість перепелка каже пелка, повторить цілком докладно тато їде, мама шие і т. п.

2. Далеко лекше повторить дитина ціле реченє зложене прим. з 5 и слів, як таке саме число слів відорваних. На пр.: „Рябко бігає завжди по дворі“, повторить дитина 5—6 літня лекше, як слова: рік, весна, літо, осінь, зима.

3. Спосібність сейчасової репродукції залежить і від сего, що має бути повторене; два реченя однаково довгі не можна уважати однаково трудними наколи одно зложене з слів звисних і зрозумілих для дїтїй, друге але з слів, які она чує перший раз.

4. Деколи утрудняє репродукцію мішанина слів добре звисних з такими яких дитина мало або і цілком не знає. Через часте уживанє деяких зворотів мови може в умислі дитини повстати певне злученє помежи двома вираженнями так, що наколи найде їх дитина в реченю, яке їй повторити кажемо, ставляє она їх побіч себе, змінюючи порядок, або наколи тільки одно з них в реченю находит ся, втручає непотрібно друге. Сим поясняємо зміни, які дитина нераз робить в вершах, яких учить ся на память. Обсервуючи старших дїтїй, що вже розпочали науку систематичну, справдити можна се все, що тут сказано. Для хлопців 7—9 літних суть два вимоги учителя найтруднїйшими до сповнення: 1) відповідати цілими реченнями на ставляні питання і 2) повторити гладко оповіданє хочби найкоротше. Перша трудність не завжди стоїть в звязи з малою повністюю пам'яті, рухливість дитини єсть скорше сему причиною; она вважає се за примус укладати цілі реченя тогди, коли вистарчає одно або два слова до порозуміння. Нераз єсть се хобою пам'яті а наколи учитель з'їритований (се-б то упором дитини) крикне: „повтори питає“, дитина не може сего ніяк вчинити, бо реченє було за довге або незрозуміле. Остаточо залежить се від індивідуальности дитини і рода предмету; одно однак можна уважати за безсумнівний факт, іменно: що питання подвійні, яких багато особливо в катехізмах, суть не тільки для дїтїй 8-літних але і для 14-літних за довгі, в наслідок чого поступають з ними дїти так, як з словами 4-складовими, і в відповідях уваглядають тільки одну єї половину і то частїйше другу. Ось примір: Що то є гріх і які бувають гріхи? або: Де находит ся залізо і які маємо з него користи?

Що до трудности в оповіданю, знає се кождий учитель з практики, що вправу в тім напрямі досягнути можна тільки через степенюванє вимагань: дитина (7—8 літня), що починає читати, може обняти пам'ятєю заледви уступ зложений з 7—10 речень; в другім році науки можна скількість їх подвоїти, в слїдуючих роках поступає розвій пам'яті дуже скоро, так, що н. пр. звисні суть факти, що учениця (14 літня) прочитавши уступ з історії (3—4 сторони книжки) повторяла его зараз майже до слова; она читала кожду завдану лекцію тільки один раз, почім рецитовала єї гладко. І сей факт представляє певного рода анальоїю, яка подана була повнїше о малих дїтях, котрим лекше повторити зрозуміле реченє, як цілий ряд відорваних слів; так само лекше повторити старшій учениці цілий ряд речень, становлячих цілість оповіданя, чим таке саме число речень, з яких кожде становить якусь дефіні-

цію, засаду або правило. Кождий учитель знав се з досьвіду, що діти, котрим приходить ся легко повторити ціле оповіданє, не завсїгди можуть гладко повторити прим. ось таку дефініцію: „Реченє є то гадка висказана словами“. На се впливають кромі памяти єще і иньші чинники, як: увага, заінтересованє до предмету, зрозумінє річи; чим більше в реченю імен, слів абстракційних, яких дитина не уживає, термінів наукових, які чує по раз перший в житю, тим менше гладко повторить дитина таке реченє.

Се все суть щоденні спостереженя, яких годї виразити з математичною стислостяю. До тої ціли потрібні умисні досьвіди, роблені з великим числом дїтий і то при однакових условиях. Гадку до таких досьвідів подав І. В. Давид; полягають они на розслідах: 1) як довге реченє (кілько складове) може повторити дитина учувши єго один раз? На підставі того означуємо поємність памяти для річий зрозумілих; 2) кілько складів без звязи може дитина повторити зараз, скоро їх почує? Се послужило би до означеня поємности памяти для річий незрозумілих.

Таким досьвідам піддано перед кількома роками девять учеників і учениць, з яких шість розслідувано що до обох повисших точок, а трех тільки що до першої. Ось результати, уложені після степеня памяти:

1. Хлопець 6½-літний, інтелїгентний, повтаряв реченє зложене з 10 складів, поміж котрими було 3 незрозумілих.

2. Дівчинка 8-літна, дуже інтелїгентна повтаряла реченє 12 складове — незрозумілих складів 3.

3. Дівчинка 16-літна, слабо розвинена, повтаряла реченє 14 складове, — незрозумілих складів 3.

4. Хлопець 10 літний, інтелїгентний, повтаряв реченє з 16 складів, — незрозумілих складів 3.

5. Дівчинка 8½-літна, дуже інтелїгентна, повтаряла реченє з 16 складів, — незрозумілих складів 4.

6. Дівчинка 11-літна, дуже інтелїгентна, повтаряла реченє 16 складове, — незрозумілих складів 6.

7. Хлопець 8½-літний, дуже інтелїгентний, повтаряв реченє з 18 складів.

8. Дівчинка 10-літна, середно інтелїгентна, повтаряла реченє з 18 складів.

9. Дівчинка 15-літна, середно інтелїгентна, повтаряла реченє, зложене з 20 складів,

Се случаї дуже нечисленні, щоби можна на їх підставі рішати питання повисші, але вже з них можна внесити, що:

1) Память для річий незрозумілих є пересїчно 3—4 рази слабшою від памяти для річий зрозумілих.

2) Вплив віку єсть також безсумнівний, можна прийняти, що при условиях впрочім рівних діти старші обіймають памятею більше чим молодші; дівчина 15-літна повтаряла реченє два рази довше як те реченє, яке хлопець 7-літний репродуковав.

3) Вплив інтелїгенції ділає тут також, що оказує ся найвиразнійше на 16-літній дівчинці слабо розвиненій (3), яку і під тим взглядом випереджають нормально розвинені діти 8—10-літні.

4) Не завжди значна інтелігенція товаришить добрій пам'яті і на відворот; вказує се і повнша табличка: з дітей під 4, 6, 8, майже однолітків, найспосібнішою була дівчина під 6; багато бистроти і змислу спостерігавчого при великім розтріпаню находимо у хлопця під 4, а умисл отяжілий, найменше самодільний, не переходячий ніяк середної міри оказувала дівчинка під 8, хоч з поміж тих трех дітей мала она найліпшу пам'ять.

Якою єсть пересічна повнність пам'яті, яке мінімум а яке максімум для кожного окресу спеціально? Дальше, яке дійсне відношене до інтелігенції? Відповідей на сї питання находимо в розслідах Бурдона оголошених в *Revue philosophique*. О тих поговоримо в слідуючій статі.

Руско-українська література.*)

Написав д-р Іван Франко.

II.

(Українсько-руська драматична література, сї початки. Містерії, інтермедії, діяльози, канти, вертеп і їх решти в наших часах. Вплив сїї літератури на инші роди письменства: вірші, колядки. Нова драма: Котляревський, Квітка і перші аматорські театри на Україні. Перші драматичні вистави рускі в Галичині 1848 р. Перший українсько-руський театр в Галичині від 1864 р. Початок українсько-руського театру на Україні. М. Кропивницький, М. Старицький і Ів. Карпенко-Карий. Українські артисти. Теперішній стан українсько-руського театру в Галичині).

В попереднім огляді я навмисно лишив на боці одну інтересну часть української літератури, про котру хотів би поговорити тепер спеціально. Розумію драматичну літературу, котра у кожного народа вважаєть ся по троха свідомством дозрілости. Бо-ж розвій драматичної літератури основує ся на співдїланню писателів і ширших або вузших кругів народа, значить, може дати добре свідомство про те, на стілько ті народні маси заінтересовані тим ідейним житєм, яке зображує література, на скілько їх смак і уподобання окрилюють писателів, або придавлюють і стїсняють їх. І коли в чисто книжковій літературі писатель може вибігти далеко поза круг інтересів і норми смаку свого народа, писати, так мовлячи, для будущини, то на полі драматичної літератури, кола він не хоче продукувати чистого книжкових, значить мертвих драм, він мусить стояти в тіснім звязку зі своєю публікою і через те розвій драматичної штуки більше надаєть ся до характеристики духового життя і ступня культури народа, ніж инші роди літератури.

Українська драматична література інтересна ще й з иншого боку. Почавши ся первісно в містах, при школах, вона швидко, під впливом аномального розвою соціальних відносин українського народа перейшла на села,

*) Передрук з „Буковина“ ч. 1. Гл. Учитель чч. 4, 5.

почала промовляти до сільських мас, значить, мовою тих мас, почала з життя тих мас брати свої сюжети і свій кольорит, і в тім напрямі розвиває ся й доси. Відси плывуть її слабії сторони і її оригінальність. До слабих сторін треба зачислити брак сталости, брак великої постійної сцени, яку можуть держати великі міста, бо таких міст з домінуючим українсько-руським характером поки що нема. Відси випливає й брак одностайної артистичної традиції, певна, так сказати хаотичність розвою і разом з тим певна монотонність в драматичній продукції, котру зрештою в значній мірі треба покласти на карб стісненого юридичного положення української сцени в Рбсїї. За те оригінальність української драми лежить в тім, що вона з природної конечности є глибоко народна, переважно хлопека і в найкрасших своїх творах дозволяє нам глибоко зазирнути в душу тих верств народа, котрих тільки рідко доторкаєть ся перо драматичних писателів західної Європи.

Перші початки українсько-руського театру сягають другої половини XVI. віку. Вже при кінці XVI. в. український мораліст Іван Вишенський жалувєть ся на тих Русинів, що навчивши ся в єзуїтських колегіях „комедії і машкар“ переносять се і на руский ґрунт, цурають ся давньої рускої простоти і разом з Єзуїтами бачуть поступ у „розширенню машкареского і комедійского набоженства“. Маємо тут вказівку, що вже в тім часі Русини любували ся театром, і переймали єго від Поляків. Розумієть ся, се був тодішний звичайний театр, духовний в формі т. зв. містерий або діяльотів, що в Польщі, як і в иньших європейських краях зразу був у руках духовенства і виставляв ся в церквах, по малу був випертий в церковну огорожу, а відси витиснений на вулицю, на ринок, перед широкі купи простого народа. Рівночасно з тим рухом переходили важні зміни в структурі драми; зробивши ся доменою євїтєських людей, цехів, міщан, школярів вона стратила свою церковну церемоніальність, з латиньської мови перейшла до народної, спосіб трактованя самих релігійних сюжетів зробив ся свободнійший і поетичнійший, а надто в перервах між поодинокими актами церковної історії виставленої в драмі (Різдва, Воскресєня і т. п.) чим раз більше місця почали займати сцени з простого побуту, грубі фарси, драматизовані фацеції і новелї, так звані інтермедії і інтерлюдії.

Українсько-руський театр не переходив усіх тих фаз. Православна церкор від разу станула супроти него коли не ворожо, то відпорно і до неї він ніколи не мав доступу. Але інтелїгентні Русини XVI. в. зрозуміли єго вагу для розбудженя навіть чисто релігійного життя і для пропаганди певних ідей. Один з найдавійших творів в діяльотівій формі, дохований до наших часів, п. з. „Діялогъ христїанскій, въ которомъ ся показуєть, кто єсть христїанинъ правдивый“ написаний в перших роках XVII. в., має виразний полемічний характер против унїї. Здаєть ся, що таку саму ціль мав також (виданий у Львові) переклад грецької трагедії „Χριστὸς πάσχωι“: показати щиру православну віру у єї автора (Григорія Назіанзєна?). І хоча з XVI. і початку XVII. в. до нас дійшло мало памяток і слїдів української релігійної драми, то ми не тільки знаємо на певно, що она була, але мусимо догадувати ся, що вже тоді она полюбила ся не тільки міщанству, але й селянам, коли до того-ж кінця XVI. в. відносять ся перші слїди єї популяризації в маріонетковім театрі, т. зв. вертепї. Той маріонетковий театр, занєсений до нас також із заходу, з Польщі, а може і з Чехії, продержав ся серед українського народа в своїй традиційній формі аж до нашого часу, счєз майже на наших

очах. Переділений у своїй висоті на дві частини, немов будинок у один поверх, він показував у верхнім поверсі якусь подію із сьвятої історії (Різдво Ісусове, прихід пастухів, трех королів, різню дітей, смерть Ірода), а в нижнім цілий ряд сцен із життя народного: циган одурює мужика, Лях пуджає жида, Запорожець пуджає Ляха, чорти підноують Запорожця і хотять тягти его п'яного до пскла, але він і їх розганяє і кінчить гру радісним сьпівом:

Та не буде лучше,
Та не буде краще,
Як у нас на Україні,
Що не має жида,
Що не має Ляха,
Не буде й зміни.

Важним чинником розширення сєї на пів релігійної драми були школи, які від кінця XVI. в. почали закладати ся при церковних православних брацтвах з разу у Львові, в Острові, в Вільні, далі в Києві, Мінську, Пінську, Могилеві і т. п. На взір єзуїтських шкіл і тут існували т. зв. рекреації, під час котрих студенти забавляли ся, між иньшим сьпіваючи пісні духовного змісту (канти), виставляючи драми або діяльогі, виголошуючи віршовані промови. Виробив ся авичай, що під час великих сьвят (Різдвяних, Великодних) студенти ходили по домах, сьпівали там, говорили віршовані орації або відгравали (перебрані) певні не величкі драматичні образки (розмови пастухів при Різдві Христовім, Три Царі у Ірода, нарада Ірода з Жидами і его смерть і т. п.) і потім діставали угощенє і якийсь даток для школи. Все те розносило уподобанє в драматичних виставах в широкі маси народа і полишало свої сліди і останки ще й доси.

З другої половини XVII в. маємо кілька українсько-руських релігійних драм, а з 1618 р. дійшли до нас дві інтермедії, писані Поляком, львовянином Яковом Гавятом і вставлені в его релігійну драму про смерть сьв. Івана Хрестителя. Ся драма враз з інтермедіями була в тім році виставлена на ярмарку у Каменці Подільскім і потім надрукована. Цікаво, що автор, Поляк, покориштував ся рускою мовою для досягненя більшого комізму своїх інтермедій. Ми знаємо ще декілька прикладів, де польські автори укладали коли не цілі пьєси, то поодинокі комічні ролі в своїх інтермедіях рускою мовою. І мусіли ті інтермедії, виставлювані на ярмарках, дуже подобати ся простому народови, коли сама їх латинська назва доси заховала ся в его устах і він усяку комічну, несподівану подію, напасть, сварку і т. п. називає „термедією“.

З XVII і XVIII в. до нас дійшло поважне число драматичних творів тої старої форми. Інтересно, як під впливом обставин, ся стара форма часом набирала нового змісту. І так знаменитий Теофан Прокопович, помічник Петра В. в справі заведеня реформ у Росії, ще бувши професором Київської Академії, написав драму „Милость Божія Україну чудно свободившия“, де виведено недавню війну укр. народа з Польщею під Богданом Хмельницьким і звеличано самого Хмельницького хоч невдатими, але горячим українським патріотизмом надиханими віршами. Між сими драмами XVII в. особливо інтересна одна (віднайдена мною), котрої темою є апокрифічне оповіданє т. зв. Нюкдимового євангелія про похід Христа по смерті до пекла і про его збуренє; ся драма написана майже чистою народною мовою і віршами подібними до українських козацких дум. Вона мусіла бути дуже популярна на цілім

обшарі заселенім українсько-руським народом, коли рукопис її знайшовся в Галичині, в калуському повіті, а перероблена з неї епічна вірша заховала ся в пам'яті народу в харківській губернії в Росії, а уступи з неї в устних оповіданнях народних повторяють ся тепер зарівно на Кавказі, як над Дніпром, у карпатських горах і в угорській Русі. І що цікаве, що ця драма, хоч в західно-європейських літературах мала багато вірців, являєть ся не копією, а на скільки можна судити при браку автентичного польського твору, оригінальною рускою композицією.

В XVIII в. талановитим автором драм і гумористичних інтерлюдій був Мітрофан Довгалецький, професор поетики при київській Академії. Обік него варто згадати релігійну драму сьв. Дмитрія Ростовського, драму і інтермедію Варлаама Лащевського, єпископа Георгія Кониського і інших. Варто згадати, що коли з половини XVII в. українсько-руські учені потягли у Московщину, вони понесли з собою також замишування до незвісних там досі драматичних вистав. Строгі зацхофанді в Московщині з разу криво дивили ся на сю новість, але з часом засмакували в ній; українсько-руська релігійна драма перша почала будити любов до драматичної штуки не тільки в Москві, але і в Ростові, Полоцьку, Рязані, а навіть у далекім Тобольську, де єпископом поставлено Українця Максимовича і де решти української релігійної драми заховали ся серед простих міщан ще до недавнього часу. А Українець Емануїл Козачинський, спроваджений коло 1770 р. до Нового Саду яко ректор першої „Словено-сербської духовної колегії“ написав на взір київських шкільних драм перший подібний твір у сербській літературі; се була „Трагедія сирітча печальна про смерть посліднього сербського царя Уроша V по разрушенні сербської держави“, видана друком 1798 р. в переробці і під іменем Раїча (див. Пипін і Спасович. Історія слав. літератур, т. I, стор. 278).

Нема що мовити, перестаріла форма, мова і манера сих духовних драм у XVIII віці не могла вже вдоволити ані інтелігенції, ані народу. Народ переробляв по своєму їх теми, але даючи їм гумористичну і сатиричну зафарбу; так повстали т. зв. „вірші“ або „орації“, характерні продукти української музи, попередники „Енеїди“ Котляревського. Лишали ся в пам'яті і далі розвивали ся самостійні також духовні „канти“, що первісно були частями драм, а в XVIII в. дали почин до зросту великої сили духовних пісень, зібраних і виданих уперше 1790 р. в так званім „Богогласнику“ в Почаєві. Серед народу держав ся вертеп, держали ся декуди незалежно від драм інтермедії або комічні сцени (як Соломон вимудрував ся з пекла, як мужики з дяком пишуть супліку на попа і т. п.). Українська інтелігенція, абсорбована 100 літ російськими центрами, Москвою і Петербургом, в часах Катерини II і потім являєть ся в першій ряді творців новочасної драматичної штуки — російської. Українець Капніст у своїй „Ябеді“ дав перший у Росії приклад смілої політичної сатири і був попередником геніяльного Гоголя, що своїм „Ревізором“ уперше потряс основи самодержавно-бюрократичної Росії часів Николая I.

Тільки з 1819 р. треба датувати початок новочасної драматичної штуки на українській мові. В тім році автор перелицьованої Енеїди, Іван Котляревський написав свою „Наталку Полтавку“ для вольного театру в Полтаві, на жадане князя Рєпніна; швидко потім він написав і другу пьєсу „Москаль Чарівник“. Обі вони були виставлені в Полтаві і дуже подобалися. Вони ввійшли в постійний репертуар в домашніх театрах багатих українських

панів, що по своїх дворах творили собі для власної забави театральні трупи із своїх підданих. Із одної такої трупи підданих вийшов також геніальний артист Щепкін, що довгі часи був одною з перших зьвізд головного театру в Москві і найперші свої лаври здобув власне в ролях із пєс Котляревського.

Майже рівночасно з Котляревським писав для одного такого приватного театру свої українські комедії талановитий Василь Гоголь, батько автора „Мертвих душ“, але його комедії затратили ся всі крім одної, що має титул „Простак“. Зрівню Котляревський як і Гоголь в тих перших своїх драматичних пробах виявляють відразу характерні прикмети української драми: вони беруть живцем фігури з місцевого, народного життя, пишуть живою і гарною народною мовою і хоча в будові своїх пєс ідуть за французькими і пересадженими з Франції російськими взірцями, то все таки глибоке знання рідного народу і шира любов до него додають їх творам такої живости, правди і теплоти, що вони й доси не перестають держати ся на сцені. Особливо се треба сказати про Котляревського „Наталку Полтавку“.

В 30-их роках повстає друге огнище українського духовного життя в Харкові. Їго осередком і головним діячем є Грицько Квітка, талановитий повістяр. Сам він був великим любителем театру і зорганізувавши трупу, написав для неї крім значного числа російських пєс також українську комічну оперету „Сватанє на Гончарівцї“ і кілька комедій, в котрих персонажі з народу говорять по українськи, а інтелігенти по московськи, як ось „Шельменко волостний писар“, „Шельменко денщик“, „Щира любов“. „Сватанє на Гончарівцї“ до недавня держало ся на сцені завдяки гарній музиці і пописовій ролі Стецька, тупоумного парубка, що своїм блазенством заповняє сцену. Дуже сценічний є також „Шельменко денщик“ — интересна переробка одної з ліпших пєс італіянського писателя Гольдоні. Тепер Квітчині пєси зчезли з українського репертуару; при всій талановитості автора в них багато жарту, а менше тої теплої любови до народу, якою визначають ся твори Котляревського і власні Квітчині українські оповідання.

Від тепер українські театральні пєси зробили ся майже необхідною частиною репертуару російського не тільки на Україні, але і в столицях. Також польські трупи на правобережній Україні, в Каменці, Житомирі, Одесі і Києві, не цурали ся деколи виставляти їх.

В Галичині перші рускі театральні вистави почали ся в 1848 р. Початок зробив у Коломиї о. Іван Озаркевич, батько пізнішого посла, виставивши свої переробки „Наталки Полтавки“ Котляревського, одної поеми Писаревського і також, здасть ся, „Москаля Чарівника“. Перед 1848 роком давали питомці духовної семінарії кілька разів театральні вистави в будинку семінарії, але виставляли польські штуки; так само перед 1848 роком, деє ще в 1830-их роках, написав пару водвілів о. Степан Петрушевич (батько вченого каноніка), тогди парох в Добрянках коло Стрия, але ті штуки, здасть ся, не були виставлювані на сцені. А в 1848 році, захопочені успіхом українських пєс, кинули ся деякі Русини перекладати чужі театральні пєси для рускої сцени. І так Іван Аїталевич переробив водвіль „Козак і Охотник“, Іван Наумович Молієрову комедію „Georges Dandin“, Келестия Скоморівський віршовану трагедію Хомякова „Єрмак“. Але весна відродження була коротка; вже 1849 р. настала реакція і Русинам відхотіло ся театру.

Тільки з подихом конституційної свободи в Австрії віджило бажанє мати свій народний театр. Особливо живо заняв ся сею справою віцемаршал

галицького краєвого сойму Юл'ян Лаврівський. Він порушив єї в соймі, а потім особистими заходами довів до того, що 1864 р. справді зложено у Львові першу, вже не аматорську трупу для давання руских сценічних вистав в Галичині. Почавши від Львова ся нова трупа під управою Еміля Бачиньського давала вистави на всіх важніших містах східної Галичини; всюди красота рускої мови і чарівна сила рускої пісні збуджувала правдивий ентузіазм не тільки серед Русинів, а й серед Поляків і інших народностей. Репертуар був скромний. Дбало ся головнїю про чистоту мови. Пєси Котляревського і Квітки були головним центром власного репертуару; надто драматизовані деякі популярні повісті, як напр. „Марусю“ Квітки. Над збогаченем репертуару працювали Климкович, Свєнціцький, Остап Левицький. Перероблювано на мєльодрами деякі популярні опери, як ось „Гальку“ Монюшка, „Прєціозу“ Вебера, „Роберта Диявола“; перекладено красші драми Корженєвського; „Верховинці“, „Цигани“; було дещо й свого хоч слабого, як ось мєльодрами „Підгіряє“ та „Сельскі пленіпотенти“, котрих атракційною силою була музика Вербицького. Не обійшло ся і без низко-пробних мєльодрам в роді „Чорних дияволів“, „Дон Жуана“, і без німецьких фарс старго Коцебує та пізнійшого Бенедікса; не обійшло ся в кінци й без не менше страшних проб виставляти частки або цілости архитворів клясичної драми в роді Шіллерових Розбійників; не обійшло ся й без Офєнбахів, що певно виглядали як карикатура карикатури. Одним словом, руский театр у Галичині в ту пору, а властиво добрих 20 літ свого істнованя зовсїм підходив під тип польської провінціяльної вандрівної трупи, або так званої по німецьки „Schmiere“: і репертуар і декорації і костюми і гра артистів — все стояло на однаковім рівні, все було примітивне до крайности. Правда, театр одержував пару тисяч зр. краєвої субвенції (з разу 4000, потім 6000, дальше 7250); провінціональна публіка любила ся ним задля сьпівів і танців, газети хвалили вистави і гру артистів по часті для того, що привикли до маловаженя і безкритичного трактованя театру взагалі, а по часті для того, щоби не зашкодити тим „бідним людям“ і не спровоадити для них утрати субвенції.

(Конець буде).

Жерела образования.

Кожний з нас розуміє важність образования; кождий з нас шукає єго; тож скоро якунебудь привємність, якої уживаємо, чи то театр, чи концерт, чи виставу штуки або подорож, хочемо піднести у власних очах, виріжнити єї від бездушного забитя часу, кажемо, що она має значіне образовуєче.

Так оно і справді є. Не сама тільки нудна школа і не менше нудні відчити мають монополь образования. Істнує цілий ряд убічних жерел образования, а до тих належить і саме житє, сходи́ни з людьми і розмова, днівники, записки власні і кореспонденция з приятелями.

Розгляньмо ся по трохи в тих ріжнородних жерелах. Кожде з них мало своє переважаюче значіне в ріжнородних периодах історії.

Передовсім життя. Се певно така школа, якої ніяка друга не заступить; много мудрців старинних образовувало ся майже виключно в тій школі; але се було можливим в тодішніх часах, коли самі завдання життєві були дуже прості, а способи їх розв'язання не були ще предметом ніяких теорій; „наколиби нині хто хотів навчитися чогось з життя, мусів би тую науку оплатити такою ціною, котра не стоїть в ніяким розумнім відношенні до її вартости“, — говорить один німецький автор, котрий розбирає питання, які нас тут обходять.

Вправді учимо ся в тій острій школі найбільше таких річей, яких найменше надіємо ся, а лекції життєві мають той великий хосен, що трудно їх забути, они мають теж і засадничу ваду: доходимо нею до знання доперва тоді, коли не можемо вже з нею користати.

Завданням образования є власне приготування до того життя; ми хочемо, щоб воно звільнило нас від konieczности стати ся учениками, що побирають пераз сумні вго лекції, але хочемо, щоб зробило нас майстрами, котрі з'ображають усе після своєї волі. Не виключає се однакж той правди, що життя діяльне є безнастанно інтересом до нової праці над собою, котра повинна тривати до послідної години життя, що оно насуває нові питання, визнає потребу світла. Чоловік, що усуває ся від життя не досягне ніколи все-стороннього образования, хочби він ціле своє життя перебув посеред книжок.

Обставини товариські, сходи з людьми мають без сумніву дуже великий вплив на піднесення поему інтелектуального.

Був час, коли головним жерелом образования були розмови з мудрцями, і не лишень старинні Афіни, але і салони французькі в другій половині XVIII віку були місцем подібних розмов, підчас котрих дотепно і легко доторкувано всяких питань природи і життя, розв'язувано їх на скорі і висновувано основу мислей, яку зазедви від нехочу кидано пізніше на папір.

Ст. Сімон обрав той спосіб до набутия відомостей, коли в немолодім вже віку і по досить бурливім життю учував потребу зміни свого дотогочасного трибу життя, щоб поступово урости на реформатора суспільности і основателя нової релігії.

Однакж нині той спосіб дав би ся тільки з трудностю ужити. Полишаючи вго засадничу ваду — поверховність і доривність набутого образования, котре скорше стає ся знанням оперовань фразесом як витворення переконань, став ся нинішній салон надто плитким, щоб міг зістати якою небудь школою, хіба фалшу і сілеть. Розмова в товариствах обертає ся звичайно около тематів личних і дражливих, а ціхою „доброго тону“ уважає ся те, щоб розмова не задержала ся довше як кілька минут над одним предметом. По тих козлах умислових, яких один з найзнаменитіших теперішніх писателів порівнює до „перекидування ся мали, завішених на хвостах, з галузи на галузь“, чує ся тільки порожнь в голові і пустку в серцю, а навіть чоловік розумний, скоро найде ся припадком в такім салоні робить в ній сумне вражінє.

Подорожі були одним з головних жерел відомостей в часах старинних, коли комунікація поміж краями була утруднена а не мож було инакше пізнати життя і знання иньшого народу. З сего powodu, майже кождий з старинних філософів відбував далекі подорожі. Таке значінє мали подорожі аж до початку нашого століття. Однак нині, коли легкість комунікації з одної сторони стремить до затертя відрубности чужих собі країв, з другої знов сто-

рони скорість їзди робить подорож мало поучаючою, — бо перелітаючи міста подорожний стикає ся головню з тим, що у всіх є однакове, — затратили подорожі своє давнє значінє, а множество „описів вражінь“ з подорожій чинить їх майже злишними. Мимо того, скоро тільки подорож відбуває ся поволи т. є, скоро чоловік через якийсь час перебуває в новім місці, она (подорож) богато причинює ся до ліпшої оцінки себе самого, бо чоловік позі-ставлений тоді власним силам, відорваний від усіх дрібних привілеїв, з яких користує в місці сталого свого побуту, а бачучи рівнородність звичаїв і обичаїв судить менше догматично і з більшою виrozumіlostію. Крім того дає подорож богато нагоди до мислення, але знов тоді, коли не ідемо утертою дорогою з „Бедкером“ в руці або за якимсь чічероном, що свою виучену лекцію виспівує нам немов з нот. Користи дає подорож доперва тим, що вже мають повне обраованє, уміють вже дивити ся і приступають до річи з певними готовими питаннями. Як мало хісна з подорожій мають ті, що приступають до неї без відповідного приготуваня, свідчить безбарвність і шаблонність більшої частини „вражінь“ з подорожі, писаних звичайно літератами, отже людьми маючими певного рода інтелігенцію. Але як мало оригінальних мислей викресати можуть вражіня подорожі з тої інтелігенції! Протівнож, коли хтось їздить не як туриста, котрий не знає сам, чого він шукає, але як свідомий сьлідич, що студіює чужі краї, то записки его хоч доривочні і на скорі кинені на папір, хоч стилєво не оброблені, видіють свіжістю, повнотою мислей і богатством нових спостережінь.

Лист і дневник були в минувшім столітї важними чинниками обраованя. В листі здавало ся приятелеви справу з случаїв свого житя, дискутовано над ними, обучувано ся досвѣдом свого повіреного, а притім дбано о форму артистичну листу. Рідко коли були листи довгі і мали характер дневника писаного, бо дневник містив в собі записки для себе самого, в нїм було більше щирости а менше стараня о форму. Так дневник як і лист змушували до застановлення, до оцінки случаїв, свого поступованя і діланя других людей, до описуваня і аналізуваня характерів, словом до всего, що тільки може подати гллубше застановленє над житєм. Тепер обі ті форми майже цілковито усунені горячкостію житя і легкими средствами комунікаційними. Маючи можливість відвідувати частійше наших приятелів, радо відкладаємо „до побаченя“ усе те, що вимагало би довшого опису, а листи наші, пересилані майже з телеграфічною скоростію, прибирають що раз більше стиль телеграфічний. Горячка і поспіх житя не дають теж можности вести дневники, які ще по декуди покутують по селах, де спокійнійше і ближше природі житя більше теж і сприяє взагалі виробленю умислів оригінальнійших.

Одним з головних ворогів дневника писаного є дневник друкований, той спеціальний витвір найновіших часів. Чи є він справді жерелом обраованя?

Много, дуже много поважних голосів підняло ся против дневникарства, яко на поважну причину упадку обраованя, оригінальности і самодільности мисли посеред загалу, а трудно відмовити тим голосам слущности. Свѣжою ще в нашій памяті є горяча філіпіка против дневникарства виголошена Ферд. Брунетіє в Академії французській.

Читачі дневників привикають скоро до того, щоби вичитувати, (кождий в добранім собі дневнику), суди о політичних справах, о штуці театральній,

о грі акторів, о вартості образів, о концертах, словом у всьм, причім би они самі могли щось подумати, виручає їх дневник, виконуючи ту мозольну працю що раз менше потрібну і менше звичайну.

Дневник заповнює голову масою непотрібних відомостей, дрібних і безцільних, які не в'яжуться з собою, а забираючи часто нечисленні години, які моглибисьмо присвятити читанню книжок, відбирає їх книжкам. Чим більше дневників читаємо, чим менше книжок, тим менше ми і спосібні їх читати.

Найгіршою вадою дневника є се, що він виноє чоловікові погляд, будьто би чоловік на нїм формувувався. Як багато є таких людей, що побирають образове виключно з дневників, — то значить, що они уважають за правдиве знанє масу відомостей, яка громадить ся в їх уміслах під впливом точного утачання до каварень, за знанє, на якім опирають свій суд.. а ту спосібність розправляти о всьм, ставляти на рівні з поважним образованием. Таке половичне образование і таке позірне знанє суть найбільшими ворогами всьлякого стремління до правдивого образования, додаймо се отверто, і жерелами найбільшої арогації.

Що тип таких сьмілих рицарів не чужий нашій суспільности, о тім знає кождий з досьвіду.

По містах більших маємо ще театр, галерії образів і вистави штук, концерти. Все се може безперечно бути жерелом образования для того, хто хоче і потрафить трактовати їх поважно. Але поминаючи иньші штуки, котрих обєм ділання є дуже обмежений і котрі тільки до випадкових одиниць промавають голосом могучим, чим є нинішній театр в порівнянню до того, який був в старинній Греції? З інституції майже релігійної перетворює ся театр поступенно на представлєнє фарси і оперетки! Режисери змушені суть нераз мимо найліпшої їх волї представляти як найрідше поважні драмати, бо нині мало вже таких людей, що ідуть до театру „сумовати і маячити“. Більшість хоче сьміху і дотепів без зміслу, через те і найліпшим поведженєм тішить ся оперетка — ся представителька несемаку і беззміслности запереченої бездонною легкoduшністю, форма вельми неестетична, що притуплює змісл артистичний музикою, котра в плиткости своїй іде в заводи з змістом оперетки. Комедия вироджує ся теж в фарсу, звичайно товсту, але бодай не разячу таким несемаком як оперетка.

Ось і убічні жерела образования, ті, в котрих черпає загал надто лїнний, щоби посвятити кілька годин денно книжці, той, що шукає образования легкого і забавного, не добачаючи, що забава із средства небавом перетворює ся в ціль. Жерела ті можуть бути помічні і окажуть не одну услугу тому, хто з поважною мислею до них приступає, хто шукає в них справді образования, але головним єго жерелом остане завсїгди книжка. До неї зверне ся передовсьм той, хто в образованию шукає не позору вишнього, не можности пописувати ся деякими сьвіжими новинами або запозиченим судом о них, а не провідника в житю.

Конференція директорів.

В гімназії Франц-Йосифа у Львові відбула ся в днях 24 і 25 цвітня конференція директорів середніх шкіл і управителів із цілої Галичини в присутности членів шкільної ради та інспекторів. Проводив віцепрезидент шкільної ради др. М. Бобжинський. На сю конференцію зібрали ся всі директори середніх шкіл крім пп. Солтисіка та Свдлецкого, котрі оправдали свою неприсутність родинними відносинами. Крім сего засідали в конференції члени екзаменаційних комісій, пр. проф. Цвіклінський і Черний, староста Дембовський, придільений до шкільної Ради др. Вітковський, всі інспектори та із автономічних членів шкільної Ради пп. О. Більчевський, Барвіньський і Цесельський. Член шкільної ради п. Ротер оправдав свою неприсутність. Конференцію отворив віцепрезидент Бобжинський довшою промовою, де вказав передовсім великі різниці між сучасним станом шкільництва в краю, а тим, який застала конференція директорів перед шістьма роками 1893 р. Відтак звернув бесідник увагу на дві головні причини, що спиняють розвій шкільництва: обтяжене учеників надмірною працею та недостачу учительських сил.

Слідували потім реферати: дир. Прухницького: „О шкільнім надзорі учеників в більших містах“, та дир. Майхровича: „О шкільнім надзорі учеників в менших містах“. Народи над тими предметами вели ся довірочно, а мали на цілі пояснити способи практичного виконування приписів, виданих радою шкільною що до домашнього нагляду, особливо над тими учениками, що мешкають по чужих домах на станції. В дальшій ході нарад прийнято до відомости резолюції обох референтів в справі бурс, інтернатів і т. зв. шкільних депутатів.

Про відношене класових господарів до директорів реферував інсп. Герман. По історичнім поясненню теперішнього стану, який виробив ся через практику, вказав референт на потребу, щоби провід клас поручувано на будуче тільки старшим професорам, які мали би достаточний досвід і оглядність, щоби корисно впливати на моральну сторону виховання молодіжи. З другоїж сторони треба би господарям класи улекшити їх обовязки через зменшене обовязкових годин, а за те повіряти їм провід усіх рівнорядних відділів дотичних клас. По живій дискусії прийнято резолюції референта.

Дальше слідував реферат: „Про значіне і ограничене домашньої праці учеників“. Референти висказали ся, що фактичний стан шкільних обовязків ученика є тепер надто утяжливий і належало би працю учеників поза школою ограничити ad minimum, а головний натиск положити на шкільну науку. В тім напрямі поставлено цілий ряд внесень, опертих на досвіді, щоби ученик не тратив багато часу на препараци і як найменше потребував писати дома. Також і домашню лектуру, особливо класичних авторів, належало би ограничити як найбільше і поручати її лише найздібнійшим ученикам. Натомість лекції і весь науковий материял має опрацьовувати ся в школі як найдокладнійше і совістно через запити і часте повторяне так, щоби ученик вже підчас шкільних годин присвоїв собі яго. Вкінці належало би на кожний півір'я вже з гори укладати подрібні лекційні пляни.

Дир. Цеглиньский говорив в „справі максимального віку учеників, вступаючих до першої класи середніх шкіл“. В довгій дискусії, яка вивязала ся на сю тему, не ухвалено жадних позитивних внесень, полишаючи радї шкільній обговорений материял до остаточного рішення. Відтак дир. Кульчинський і Даниш реферували „про практичне формування кандидатів учительського стану“ а вкінці дир. Німентовский підніс kwestию шкільних щадничих кас, чи ся інституція відповідає педагогічним вимогам, і яку організацію належало би їй дати. В дискусії занимало голос багато учасників, однак і тут не ухвалено ніяких позитивних рішень.

На тім покінчила ся дводневна конференція директорів галицьких гімназій, а судячи по прихильнім становиску, яке учасники її заняли супротив шкільної молодіжи, можна надіятися, що її вислідом буде облегчене праці учеників.

Вісти з Руского товариства педагогічного.

Виділ Руского товариства педагогічного у Львові мав 8 і 23 цвітня засідання, під проводом голови дир. Харкевича, посвячені майже виключно справі інституту дівочого. На тих засіданнях ухвалено: 1) отворити з початком року шкільного, то є 1 вересня 1899 інститут для дівчат; 2) засновати комітет з дир. Харкевича, сов. Гузара, д-ра Федака і К. Паньковского, котрий то комітет має зайнятися тою справою і після свого доброміня може доповнитися більшим числом членів; 3) ухвалено розписати конкурсу на: а) настоятельку інституту; б) на господиню; в) що до умовій приймаючої дівчат. Комітет відбув своє засідання 22 цвітня, омавляв справу інституту і ухвали свої що до способу розписання конкурсу предложив Виділові. Виділ взяв сі ухвали під обрану і постановив розписати конкурсу (як вже вище сказано). — На видівництві товариства педагогічного жертвовали: О. Ант. Лавровський з Одрехової 59 кр.; Миссак Павло з Дубляні 59 кр.; Денис Добромильський з Чорткова 1 злр. 10 кр. На бурсу учительську дали: Едв. Кобилянський з Боринич 50 кр.; о. Алек. Волянський з Криворівні 1 злр.; о. Анастас. Лотоцкий з Троєянця 1 злр.; Ольга Барвіньська з розпродажи цеголок 5 злр. — Референт філії проф. Іларій Огововский подає до відомости, що дістав відповідь зі Стрия в справі засновання філії в тім місті і що патріоти з Станиславова внесли вже на руки Гоговного Виділу подане до намісництва о засновані філії. Вп. Паньковский ставляє внесення, щоби кожній філії дати даром по одному примірникови видань товариства. Внесення прийнято.

Від Виділу Руского товариства педагогічного у Львові.

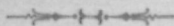
О П О В І Щ Е Н Я .

— З днем 1 вересня 1899 засновує Виділ Руского тов. педагогічного свій виховавчий інститут для дівчат у Львові. Условія подібні як в інституті під покровом св. О. Николая для хлопців при ул. Театинській ч. 19. Близші і докладніші условія, склад комітету, що наглядати ме сей інститут, імя учительки, евен-туально Василиянки, що буде настоятелькою інститута з рамени Виділу, подасть Виділ пізнійше до відомости. Позаяк від числа зголошень залежать розміри, в яких се заведене увійде в жите, проте на разі пресьмі підписаний Виділ Вп. Р. Т. Родимців, щоби найдалше до 15 червня с.р. зволили подати Виділови до відомости: чи і кілько дівчат думають помістити в згаданім інституті з початком шкільного року 1899/1900. При сій спосібности подає також вже тепер Виділ до відомости Р. Т. Родимців, що з початком року шкільного 1899/1900 в своїй виділовій школі відкриває класу другу зглядно 6 класу виділову. Від Виділу Рус. тов. педаг.

— Виділ Руского тов. педагогічного у Львові (Народний Дім) засновує з днем 1 вересня 1899 виховавчий інститут для дівчат у Львові і пошукує настоятельки до веденя тогож інститута. Условія: Має нею бути укваліфікована учителька з іспитом для шкіл народних і виділових (можливе доповнене іспиту до шкіл виділових в протягу року), особа літ 20—40 рускої народности і руского обряду. Обовязки: релігійно-моральне ведене дівчат, надзір домовий, контроля над наукою (уділяною особними учительками) і одвічальність за ведене інститута перед відповідним комітетом. За те жертвує Виділ: відповідне помешканє, ціле удержанє і 200 зр. річно. Можливі окремо ремунеровані лекції в рускій школі виділовій приватній у Львові. Близші інформації уділять голова товариства Вп. дир. Харкевич. — Речинець до 1 червня 1899 р.

— Дирекция низшої школи рілньничої в Бережниці (почта Стрий) подає до відомости, що з днем 1 липня с. р. розпочинає ся в тій школі новий рік шкільний для образования передової синів селянських на здібних господарів. Поданє треба вночити найдалше до 30 мая 1899 р. до дирекції в Бережниці і приложити: Метрику на доказ скінченого 16 року жита; свідощтво шкільне з укінченої з добрим успіхом школи народної; ті, що відбули науку доповняючу, мають першенство; свідощтво моральности і свідощтво дотеперішного занятя; свідощтво здоровля виставлене лікарем. Кандидати мусять робити вступний іспит. Сини селян, що мають власне господарство, мають першенство. Хто хоче одержати безплатне місце в школі з фонду краєвого, мусить до поданя до дирекції приложити ще й поданє до Виділу краєвого о безплатне удержанє, а до поданя доложити свідощтво убожества. Кожний кандидат повинен мати достаточну скількість біли і дві пари доброї обуви.

— В краєвій низшій школі рілньничій в Городенці розпочинає ся шкільний рік 1899/900 з днем 1-ого липня 1899. Хто хоче старати ся о приняте до тої школи, повинен: 1) Найдалше до 15-го мая с. р. внести до дирекції школи в Городенці просьбу, до котрої треба долучити: а) метрику уродження на доказ, що кандидат скінчив 16 літ жита, б) свідощтво шкільне з укінченої з добрим успіхом народної школи, в) свідощтво моральности і дотеперішного занятя, виставлене святиником і-урядом громадским, г) свідощтво здоровля, виставлене лікарем. 2) В означенім дирекцією дни має піддати ся іспитови вступному, по котрім управитель школи осудить, чи кандидат є достаточне розвинений і чи має достаточне підготовлене початкове, щоби міг як слід користати з науки, якої уділяє ся в рілньничій школі в Городенці. 3) Коли кандидат дістане запевненє, що може бути прийнятий, має в руки управителя школи зложити на письмі запевненє родичів, чи опікунів, що будуть за него правильно платити належитість за удержанє, котра на рік вносить 150 зр. Сини убогих родичів, котрі хотять дістати безплатне уміщенє в школі, мають внести просьбу о се до краєвого Виділу, на руки дирекції, долучуючи до просьби свідощтво убожества. Кожний, хто вступає до школи, — без різниці, чи на свій кошт, чи на кошт краю, мусить мати власне біле і добрі чоботи весь час, як довго ходить до школи. Близших відомостей уділять на жаданє дирекция краєвої низшої школи рілньничої в Городенці.

В канцелярії „Руского Товариства Педагогічного“ при улиці Академічній ч. 8.

можна купити слідуєчі видання:

1) Образкові видання.

Звіринець	10 кр.
Гостинець	10 „
Забавки	10 „
Менажерия	10 „
Робінзон	40 „
Квіточка	20 „
Виночок	20 „
Кобзар Тараса Шевченка	20 „
Франко: Лес Микита 2-ге цілком перероблене видання	50 „
Мірон: Пригода Дон Кіхота	40 „
Наші звірята	40 „
Діточі вигадки ч. 1	30 „
„ „ ч. 2.	30 „
Забавки для дітей	45 „
Мала менажерия	30 „
Велика менажерия	40 „
Нашим дітям ч. I.	40 „
„ „ ч. II.	40 „

2) Видання без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV, опрацьовані 20 кр., без опрацьованих	10 „
Битиця желань 2 розширене видання	20 „
Ів. Франко: Абу казіміві Канці	20 „
Учитель на р. 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896	2 зр.
Давінок на р. 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897,	3 зр.
Ів. Левицький: Попалив, Різдвяні сценки	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяра	20 „
Від Бескида до Андів	10 „
В. Чайченко: Олесь; Байки; Ковар; Два оповідання по дуку про клятицю Кобзаря	5 „
О. Нижанковський: Батько і мати, дворянин для дітей з фортеп.	10 „
Леоніда Глібова: Байки	5 „
Дніпрової Чайки; Казка про сонце та его сина; Писанка по М. Лисенку: Тече вода з під явора. Дослідів з фортеп.	5 „
Мала етнографічна Україна-Русь	20 „
Гордієнко. Картагенці і Римляни	20 „
Юлії Верне. Подорож довкола землі	60 „
Барановський. Пропиши до іспитів	20 „
Молитвенник народний, в золотому опрацьованні	20 „
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогіки	60 „
Василь В-р Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до краю великанів	25 „
Остан Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 „
Мальота. Без родини	40 „
Віра Лебедева. Прогудься	5 „
Гостинець дітям	25 „
Др. Мандишур. Олімпія	35 „
Салом. Непоє для III. кл. пін.	65 „
А. К. Робінзон неілюстрований	10 „
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 „
Тарас Шевченко. Кобзар для молодших	1.20 зр.
Др. Пачовський Мих. Замітки до науки рускої мови в середніх школах	30 кр.
„ „ Билини і думи	10 „

Всякі замовлення висилають ся скоро і точно.

Передилата:

на рік року 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р І А Н

РУСКОГО ТОВА. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.
Адміністрація
ул. Театральна
ч. 19.Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Обсервації і досвід над спосібністю сейчасової репродукції.

(Конець).

II.

Бурдон розслідував спосібність сейчасової репродукції (memoire immediate) у 100 учеників 8 до 20 літніх. Спосіб переведення розслідув був такий самий, як в наведених вже дослідях. Бурдон виголошував одного разу ряд звуків, які хлопець обсервований мусів зараз повтаряти. Материял, ужитий до тої цілі обнимав аж 5 категорій: числа, звуки, слова одно-, два- і три-складові — а взагалі звуки звісні, які але не творили ніякої льогічної цілості, ніякого речення. Він розпочинав заєдно від ряду коротшого н. пр. від речення зложеного з трех слів а поступенно завдавав ряди що раз довші, аж дійшов до такого, якого ученик не міг без блуду повторити, однак для більшої певности досьвіду повтаряв досьвід з кожним рядом 3 — 4 рази. Він звертав увагу також і на род блудів, які ученики поповнювали повтаряючи почуті звуки. Це все тут можна приписати пам'яті. Молодші діти перекручували почуті слова, чого причиною могло бути те, що ті звуки були надто трудні для них, або що їх недочули, або що слова якого не зрозуміли і взяли его за иньше подібно звучне слово.

Посеред старших учеників були такі, що не уміли повторити ряду якого сейчас скоро его почули, доперва по хвилі нагадували собі і повтаряли его цілком докладно; другі знову повторивши ряд блудно, самі відчували, що щось пропустили або блудно сказали. Бурдон уважає ті об'яви за рідкі і трудні до пояснення, однак так оно не єсть; се можна справдити на собі самим. Правду каже Бурдон, що чим більше часу минає поміж почутем а повторенем, тим певніше повинно ся забути; але з другої сторони належить пам'ятати, що поміж отриманим вражінем а его спостереженем і усвідомленем минає також протяг часу, котрий не єсть однаковий у різних людей, а навіть у тої самої особи в різних хвилях ріжний; ученики, що не зараз, але доперва по хвилі повтаряли почуті звуки, се були певно такі, що взагалі думають по-

воли або і такі, у котрих в часі досліду був умисел змучений або чим иньшим зайнятий і се впливало виразно на шкорість спостерігання. Бще лекше зрозуміти тих, котрі відчули, що щось забули, але не знали означити складу опущеного. Досить того пригадати собі процес, який відбуває ся в умислі, коли пр. стараємо ся пригадати собі яке назвиско. В нашій пам'яті оно ціле загібане глибоко; то живійше то близше свідомості нашої лежать деякі его елементи н. пр. перший звук, або закінчене і число складів, і загальний характер, пр. назвиско звичайне, спільне кільком родинам або нагадуюче назву якогось зв'язати і т. п.

Взагалі блуди учеників належали до 2 категорій: они опускали або переставляли склади. Одні з дітний повтаряли замість цілого ряду тільки одну часть его, другі повтаряли усе, але в иньшій порядку. Перегляньмо ся результатам тих розслідув:

1. Числа. Дитині велено сказати ряд чисел не в порядку натуральнім (1, 2, 3, 4), числа були одновирозові, пр. три, вісім, дванайцять, а ніколи трийцять п'ять, сто сорок і пр. Ряди ті можуть бти двоюкі: або посеред них були числа ріжні пр. 3, 9, 7, 2, 15, або зложені прим. тільки з трех елементів, як: 6, 3, 9. 3, 6, 9. Тільки з винятком одного ученика, котрого учителі узнали одноголосно за умиселово упослідженого, ніоден з них не помилив ся повтаряючи ряди з 4 чисел (від сего ряду розпочинав Бурдон); п'ять чисел повторило 94% дітний 9 — 13-літних, ученики від віку 14 літ не робили блудів в тім случаю; шість чисел повтаряло без блуду 22% вісімлітних дітний, 65% 9 — 20-літних; ряду з 7 чисел не могло нікотре з 8-літних дітний повторити, а з дітний 9 — 11-літних повторило той ряд тільки 15%, а поміж 12 — 20-літними було їх тільки 20%. В наслідок того Бурдон не робив вже з довгими рядами досвідів. Додати належить, що Бурдон заборонив ученикам надавати ритму повторюваним рядам, або творити з них групи по 2 або 3 цифри, щоби їм улекшило було запам'ятати собі ті ряди. З сего виходить, що для більшости дітний молодших (до 14 літ) становить ряд 5, а для більшости старших дітний 6 чисел максимум, яке пам'ять обняти може, котрого отже переступити не можуть.

2. Звуки. Спосіб поступованя був такий самий, як при числах; ученики павтаряли ряди зложені з азбуки, в иньшій порядку як: а, б, в, ... Проби виказали, що ряд з чотирох звуків повтаряють усі діти легко так як і ряд зложений з 4 чисел; п'ять звуків повтаряло 70% дітний 8 — 13-літних і всі старші. При повтореню 6 звуків улягає пам'ять змінам в ріжних окресах життя подібно як при рядах зложений з 6 чисел; і так посеред 8 — 10-літних дітний повтаряло такий ряд 19%, посеред 11 — 13-літних процент таких дітний доходив до 37, а посеред 14 — 20-літних до 57. Сім звуків не могла повторити ані одна дитина молодша десяти літ; посеред 10 — 13-літних повторювало такий ряд 17%, а посеред 14 — 20-літних 39%. Вісім звуків не в силі повторити ані одио з дітний понизше 13 літ, посеред 13 — 16-літних повторювали такий ряд 17%; тут належить зазначити, що найбільше число, бо 24% випало на дітний 14-літних, а на 17 — 20-літних 35%.

Отже для більшости дітний молодших ряд зложений з п'яти звуків, для старших такий з шести звуків становить максимум, яке може обняти пам'ять; а повторене ряду зложеного з 7 — 8 звуків уважати можна за доказ більшої пам'яті, як пересячна.

3. Слова односкладові. Велено дітям повторити ряд слів, які не мали ніякої зв'язи з собою, пр.: кінь, брат, там, пес, ти — вибрано такі, яких дитина уживає що день. При ряді зложений з трьох таких слів не було случаю, щоби котре з дітей помилило ся. Ряду з 4 слів повторило 86% дітей 8—13-літніх і всі старші. Ряду зложений з п'яти слів повторило 25% 8-літніх дітей, 66% 9—13-літніх, а 83% учеників 14—20-літніх. Ряду з шести слів не повторило ніодно з дітей 8-літніх, дуже мало, бо 3% дітей 8-літніх, 32% дітей 10—13-літніх, а 57% учеників 14—20-літніх.

З сего виходить, що для більшості дітей молодших становить максимум ряд зложений з 5 слів зв'язних однозвучних, яке їх пам'ять обняти може. А кілько то слів незрозумілих завдаємо їм на одну лекцію!!

4. Слова двоскладові. І тут також ряд зложений з трьох слів звичайних не становив ніякої трудности до повторення для усіх дітей; ряд з 4 слів повторило 86% дітей 8—13-літніх і усі старші. Ряд з 5 двоскладових слів повтаряло 17% дітей 8-літніх, 43% 9—13-літніх і 72% 13—20-літніх. Ряд з шести слів встигло повторити тільки 3% дітей 8—13-літніх, а 30% 14—20-літніх.

Вплив віку проявляє ся тут в такий самий спосіб, як при попереднім досвіді, тільки процент єсть низший; отже побіч скількості слів і скількість складів цілого ряду впливало тут значно.

5. Слова трискладові. Тут показують ся подібні результати, хоч поодинокі числа и процентах єще менше. Ось они: чотири слова трискладові повтаряло 69% 8—13-літніх дітей і усі старші; 5 слів таких не могли вже повторити діти 8-літні, а з 9—12-літніх повтаряє їх 17%, а 13-літніх 29%, з старших 14—20-літніх 16%.

Наведені цифри виказують, що числа і звуки лекше дітям повторити від слів, а зі слів трискладові найтрудніше повторити. Інших цифр тут напроваджувати не буду; не можу однак поминути цікавих чисел, які ілюструють відношене пам'яті до інтелігенції. Побіч результату досліду нотував Бурдон не тільки вік ученика, але також і погляди учителів до інтелігенції учеників.

За міру інтелігенції взяв Бурдон суд учителів, котрі поділили учеників своїх на слідуєчих VIII скаль: I. дуже інтелігентні, II. інтелігентні, III. досить інтелігентні, IV. середних способностей, V. мірні, VI. слабі, VII. мало інтелігентні і VIII. слабого умислу.

В понизшій табелі визначаю ту скалу для скорочення римськими цифрами від I. до VIII.

Ось до яких результатів дійшов Бурдон:

Память		оказало учеників							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
більшу від пересічної для	чисел	9	4	2	18	3		1	1
	звуків	5	7	1	18	1	1	3	1
	слів односкладових	8	6	1	12	2	2	4	1
	слів двоскладових	10	5	1	9	1	1	2	1
	слів трискладових	9	5	1	6	1		2	1
середньої міри для	чисел		9	10				3	1
	звуків	4	5		10	1		2	
	слів односкладових	3	8	1	14			3	1
	слів двоскладових	1	5		19	1	1	3	1
	слів трискладових	1	5		13	1	2		
(слабу) нижшу від пересічної для	чисел	2	7		20		1	8	5
	звуків	2	8	1	10	1	1	7	5
	слів односкладових		4		20	1		4	4
	слів двоскладових		10	1	20	1			7
	слів трискладових		2		16			5	2

Бачимо з сего, що помімо численних винятків, вплив інтелігенції є доказаний, більша часть спосібних дітей має також добру память, більша часть неспосібних память слабу. За міру інтелігенції взято осуд учителів і хочби навіть прийняти з гори безсторонність такого суду, признати треба, що він залежить від суб'єктивного успособлення кожного з учителів і від способу вираження; для того дитина для одного дуже інтелігентна, може видатись для другого середно інтелігентною і т. п. Однак вічною загадкою позістане чи і взагалі яка заходить різниця що до степеня інтелігенції поміж учениками середно інтелігентними, а досить інтеліг. і середно спосібними, або поміж мірними і слабими. Щоби мати певніші дані, належало би з гори прийняти якісь ясно начертані категорії і їх назви, пояснити їх учителям і тоді питати їх, до котрої з даних категорій они зачисляють ученика сего а до котрої иньшого. Крім зіставлення pojemности памяти з спосібністю скупляти увагу, нема а ргіогі найменшої квестії, що дитина є тим більше спосібна повторити те,

що почула один раз, чим довше уміє она на той самий предмет звертати свою увагу; цікавим отже було би порівнянє поємности пам'яті дитин уважних і не-уважних. Спосібність знова звернути цілу свою увагу на щось, залежить не тільки від психічних, але і від фізичних умовин організму; з тої причини важним би було порівняти і пам'ять дитин сильних і фізично слабих. Задля того усі дотеперішні розсліди і проби суть тільки першим кроком на дорозі, яка лежить перед слідчими, а поступ на тій дорозі належить до будучности.

III.

Киньмо тепер оком на одержані результати.

В першій частині сеї статі показалось, що поємність пам'яті зростає з віком. Розсліди Бурдона стверджують се вповні. Спосібність сейчасової репродукції збільшає ся з кожним роком від 8-ого до 14-ого року; по роках 14 зріст її вельми малий, хоч не устає. Порівнюючи усі числа подрібні, які відносять ся до кожного року, побачимо найбільшу різницю між дітьми 8-а 9-літними, 11-а 12-літними, 13-а 14-літними, підчас коли між 9-а 10-літними з одної сторони, а 11-а 13-літними з другої сторони майже нема ніякої різниці що до поємности пам'яті. Подібний факт доказують спостереження німецького ученого Сібєрта, котрий розслідив, що діти розвивають ся в деяких роках дуже скоро, а в інших поволі. Іншим важним результатом наведених розслідів є доказаний вплив змісту на спосібність сейчасової репродукції того змісту. Скоро подані розсліди, хоч нечисленні, ілюструють достаточнo відношенє пам'яті річній зрозумілих до пам'яті звуків або змісту, то з другої сторони порівнянє досвідів тих з розслідами Бурдона вказує відношенє пам'яті речень до пам'яті слів без зв'язи. При розслідах поданих в першій частині сеї статі, найкоротший вірш, який становив границю пам'яті дитини, містив в собі 10 складів (6 слів), а найдовший 20 складів (11 слів), що до цифр, звуків і слів відорваних суть ті границі: від 3—8 чисел, від 4—8 звуків, від 3—6 слів відорваних, отже поємність пам'яті була майже два рази меншою, як в ряді слів сполучених в реченє.

Щоби вще ліпше переконати ся о тім, піддано усім тим розслідам тут описаним, троє дитин, котрі заледви розпочинали науку систематичну. Дано їм до повторення зарівно взори спостережень Давіда як і ряди Бурдона.

Ось результати:

1. Дівчина 6 і $\frac{1}{2}$ літня, спосібна і на свій вік інтелігентна, повторяла реченє зложеноє з 10 складів, (незрозумілих 3), дальше чисел 4, звуків 4, слів односкладових 4, двоскладових 4, трискладових 4.

3. Хлопчик 9-літний, середно інтелігентний, повторяв реченє з 10 складів (незрозумілих 3), чисел 3, звуків 4, слів односкладових 4, двоскладових 4, трискладових 4.

3. Хлопець 11-літний, середно інтелігентний, повторяв реченя з 10 складів, (незрозумілих 4), чисел 5, звуків 5, слів односкладових 4, двоскладових 4, трискладових 3. (Сей хлопець зрозумів дуже добре поділ ліній на поземі, укисні але тих назв ніяк повторити не міг).

Скоро в цілі зіставленя тих чисел, відносячих ся до дитин слабої пам'яті додамо, що діти ті, що повторювали тільки реченє 10 складове, мають

богато труднощі в оповіданню (найбільше хлопець 11-літній), — що середній хлопець, котрий тільки 3 слова міг повторити, мав більше труднощів в рахунках як наймолодша дівчинка, котра повтаряла 4 числа, — що натомість найстарший хлопець, що тямить лише числа від тамтих, оказував спосібності до рахунків, — зрозуміємо практичну вартість таких розслідув для учителя.

Наколиби учитель з початком кожного року шкільного розслідував сумлінно те, що дитина може обняти памятию і до одержаного результату уложив свої вимоги, усунули би з навчання усяке перетяжене памяти, і не за-недбували-б її виравляти, що уняте в відповідні рамки могло би тільки корисно впливати на гармонійний розвій усіх сил умислових.

Школа народна в Кунштаті на Моравії.

Містечко Кунштат, положене в долині, обведеної прегарними горами, чванять ся тим, що відтам походив славний король чеський Юрій Под'єбрад, котрий підписував ся всегда: „ з Кунштату і Подєбра“. Містечко те числить 1.300 людности, оно має п'ятикласову школу з осемилітнім курсом, в котрій послідні три роки ученик обов'язаний ходити до класи п'ятої. Крім містечка, належить до тої школи ще сім сусідних сел, віддалених від Кунштату 20 — 60 минут дороги. З причини злих доріг гірських і сніжних заметів отвирають зимою в однім з тих сел власну школу, хочби там було всего 50 дітей до школи.

Нинішня школа в Кунштаті перебувала ріжну долю. Перші згадки о ній находились в хроніці з 1609 р., певно але, що початок школи сягає еще давніших часів. Школа з р. 1609 була католицкою, она містила ся в дерев'янім домі о одній комнаті, котра служила рівночасно за помешканє для учителя. Нову одноповерхову школу побудовано в р. 1845 в гарнім місці коло костела. Місцевий дідич дав матер'ял, а мешканьці роботу. Рівночасно перемінено однокласову школу на двокласову. З того powodu призначено долину на мешканє учителям, а поверх на дві комнати шкільні.

В р. 1846 учащало до тої школи 260 дітей, старший учитель побирав на ціле удержанє, з котрого часть мусів молодшому відступити: 8 корців пшениці, 14 корців жита, 2 кірці ячменю, корець гороху, 12 фунтів масла, 2 бочці соли, 3 бочці пива, 12 сажнів дров; а за те, що співав три рази в тиждень в каплиці літанію, діставав додатково 4 бочці пива. З часом замінив властитель Кунштату цілу ординарію на 30 зр. готівкою, аж при пізнійших змінах в вивінованю учителя цілком цофнув.

В иньших школах, удержуваних громадами, побирав учитель за ціле винагородженє по бохондеви хліба і по 1 крейцарі тижнево від дитини, що називано „sobotales“, бо видавано в суботу. Такий спосіб виплати був дуже прикий для учителя, бо на переднювку задовжували ся звичайно родичі, в наслідок чого голодував учитель з родиною, а коли по жнивах звертали родичі задеглі довги, не знав він, що має з хлібом робити.

Вкінці унормовано се в той спосіб, що замінено ціле винагороджене на 360 зр. річно під умовою, щоби старший учитель виплачував з тої квоти 120 зр. своєму помічникови.

В р. 1869 настав при школі Кунштатській новий управитель, котрий причинив ся до її розвою і дотепер в тім напрямі працює. За єго старанєм отворено зараз класу III.

В р. 1870 вийшов закон, після котрого обовязані всі діти від 6 — 14 року uczати до школи. В наслідок того отворено класу IV, а число учеників зросло дуже. На се треба було нового будинку.

В р. 1872 поставлено нову школу коштом 7.000 зр., в котрій знова на долині уряджено мешканє для трьох учителів, а на горі дві класи. Позаяк число учеників в кл. IV виносило 130, тому поділено її на дві рівнорядні класи. В р. 1884 додано єще кл. п'яту, перероблену знов з мешканя одно з учителів.

Крім класу і мешкань учительських находить ся в обох будинках невеликі комнати призначені на кабінети, бібліотеку, маши, образи і т. п. прибори научні.

За новою школою находить ся великий город, котрий служить яко поле досвіду при викладі ботаніки, огородництва, садівництва і рільництва, а надто гарна пасіка, де діти учать ся пчільництва. Город сам тішить ся незвичайною опікою управителя, котрий з замилованєм годує там особливіші роди збіжжя і иньші рослини і познакомлює учеників з їх управою. Має він ще і тую заслугу, що веде хроніку случаїв в Кунштаті, отже громадить матеріял до дальшої історії містечка, котре може похвалити ся докладною історією, виданою в р. 1885 підчас торжества посвячення пам'ятника Юрія Под'єбрада, який виставлено тут в 400. річницю єго родин. Надто веде управитель спис учеників школи в Кунштаті, які доборолі ся в житю значнійшого становиска.

Учителі народні на Моравії, мусять по скінченню чотирьох класів гімназійних або реальних перейти на курс семинарії учительської, який триває 4 роки, почім дістають свідомство на учителя молодшого. Дотепер по 2-літній практиці, зложивши додатковий іспит, одержують декрет на самостійного учителя.

В цілі винагородження поділено всі школи на три категорії. Провінція віддалена від дороги залізної і так звані школи з konieczности, закладані в віддалених селах, з котрими комунікація утруднена, пр. в горах, де в якімсь селі находить ся найменше 40 дітей в віку шкільнім, зачисляють ся до третьої категорії.

В тім відношенню визначено пенсїю, котра виносить: для управителя 600, 500 і 400 зр., а для учителя 360, 300 і 250 зр. Ті самі права мали учительки. Надто дістає управитель кілько-класової школи 200 зр. за веденє книг, на помешканє і опал; другі учителі діставали помешканє, о скілько старчало місяця, а коли ні, діставали комірного.

Що 5 років отримували учителі 50 зр. підвишки, а на емеритуру ідуть по 40 роках служби.

Від р. 1896 підвищено учителям платню на 750, 650 і 500 зр. Учителі на провінції суть рівночасно органістами; за те побирає учитель в Кунштаті 22 зр. річно, а надто до 180 зр. за співу при весілях, похоронах, службах. Від коли правительство школу на себе переняло, устала всяка залежність від костела і дідича.

Нині числить школа в Кунштаті 475 учеників (246 хлопців, 229 дівчат), над образованием котрих працюють: управитель, 4 учителів, одна учителька, учителька робіт ручних і 2 священників пресектів. Учать там: релігії, мови чеської, арифметики, геометрії (так обширно, щоби ученик міг вимірити і нарисувати план свого поля і будинків), фізики, хемії, геології, географії і історії, зоології, ботаніки, мінералогії, господарки рільної, садівництва, так, що одним словом спосібний і пильний ученик є цілковито приготований до практичного життя. Надто учать ся гімнастики, а дівчата робіт ручних на дротах, шильцем, гафту, шитя і кравецтва.

Школа Кунштадска є улюбленим місцем усеї громади. Ріжні люде складають добровільні жертви; в суді призначають вигриваючі справу много кар грошових на школу. Хто не має грошей, той приносить, що тільки найде, або дістане, до учителів, щоби збогатити габінет шкільний, як пр. птахи, цїкаві рослини, мінерали, риби і т. п. Найбільше обдаровують школу єї давніші ученики і учениці.

В наслідок такої жичливости і опіки збільшають ся що річно прибори шкільні, а бідні діти дістають книжки, папір зошити, пера, оловці і т. п. безплатно. На Різдво дістають они теж в дарунку убрание. Бідні ученики, особливо з доохрестних сел, дістають в зимі на обід мисчину гарячої зупи. Таких порцій видано в р. 1898, 9.333 за суму 280 зр.

З кінцем року шкільного уряджують тут звичайно прогульку, „vylet“, до сусідних лісів. В неділі сполудня виходять діти з музикою наперед парами зі школи, заможнійші поубирані в гарні народні строї. Дітям товаришать учителі і родичі з цілими родинами. Похід цілий замикає візок, котрого тягнуть і попихають ученики V класи, яким повірено опіку над живностями. Прибувши на місце прогульки пописують ся діти деклямаціями, співами і виравами гімнастичними; потім дістають підвечірок: хліб з маслом, пиво, овочі і тісточка. Забавляють ся дуже весело бо з щастя дітий радує ся ціла суспільність.

Вечером вертають в таким порядку, як передше, до місточка, де перед ратушом виголошують насамперед приготовану подяку учителям за науку, за рядови міста за підвечірок, родичам за опіку, а відспівавши усеї гуртом „Kde domov moj“ розходять ся усеї домів.

Гігієна відживлювання

Усеї чинности життєві получені суть з переміною матерії, причім заходить в тканках тіла нашого значні зміни хемічні до того степеня, що деякі части, що в склад тих тканок входить, мусять бути иньшими заступлені. В стані фізіологічнім організму чинність тоту сповняє кров, розпроваджуючи поцілім тілі повну скількість матеріалів відживляючих, котрі покривають убуток, чинностями організму. Жерелом, яке достарчує крові матеріалу, суть покарми, котрі кожний організм в більший або менший скількості побирає. В який спосіб взагалі брак частий для організму потрібних впливає на організм, відомо се з досвїду, бо брак той сполучений є з особним чутєм голоду. У людий

можна навіть означити при яким степені браку матеріалів відживчих виступає чуте голоду. Як іменно, будемо здержувати ся через якийсь час від припиняння поживи, то не тільки настає з того поводу чуте голоду, але і організм тратить значно на вазі. Як довго тота утрата не доходить 600 gr, то звичайно чуте того є ще досить зносе. Доперва поза тою границею докучає нам голод і стає ся прикрим. Наколи не достарчимо організмови покармів через довший час то по певнім часі наступає вихудненє.

Вплив той довше триваючого браку поживи, не відбуває ся на всіх тканках одностайно. Передовсім зменшає ся скількість крові а если надто голод є абсолютний, то значить сполучений з браком води, то зменшає ся тягар специфічний крові, она стає ся густійшою.

Дальше тратить організм усі ті тканки, які представляють матеріял запасовий. Се тичить ся головню тканки товщу. Если обчислимо % скількість зниклого товщу, то окаже ся, що єго зникає до 90% а позістає тільки мала скількість в тих місцях, де товщ находив ся в більших скількостях і де завданєм єго є викликувати певне нап'яте пр. в очоделах. Через такий голод зістає мало зміненою тканка мясна, а найменше тернить тканка нервова, мозок.

Если голод доведемо навіть до тої степені, щоби звіря загинуло, що у різних звірят наступає в різнім часі а у людей при побираню води може трівати і 40 днів (Таппер Суччі) то мимо того, що кров, товщ і иньші тканки суть змінені, тільки мозок позістає майже без зміни.

Вихудненє можна спровадити не тільки в той спосіб, що не достарчимо цілком організмови поживи, але вистарчить вже недостарчити єму деяких частий складових самих покармів. Можна виказати, що аби кров могла достарчити тканкам потрібних матеріалів, не вистарчить побирати якийсь один покарм в відповідний скількості, але треба заховати і певне відношенє якостеве. При всіх тих виняткових відживленях, коли одного тільки роду поживи уживаємо, виступає вихудненє, упадок сил, утрата ваги, словом того усе, як і при абсолютнім браку поживи. Так викликаний голод хронічний може рівнож стати ся причиною смерті.

З досвідів в тім напрямі слідичами і в різних часах робленими, виходить, що в загалі усі організми, щоби могли нормально розвивати ся і сповняти функції фізіологічні без зміни, потребують: 1. води і солий мінеральних, 2. тіл білковатих, 3. товщу, 4. углеводенів.

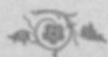
Вправді у всіх тих покармах, які споживаємо, всі тоті части для організму конечні находять ся, але відношенє скількості тих частий до організму є в різних поживах, різне. Кождий організм нже з природи добирає собі сам потрібні єму поживи. Можна се бачити на людях і звірятах. І так, если будемо худобі подавати тільки зелену пашу, то з'являє ся у неї потреба соли мінеральної, через що она кидає ся на усе, що такі соли в собі містить.

Чоловік, котрий через довший час приймає тільки певний род поживи, знеохочеє ся до них по певнім часі а набирає апетиту до других. Воін подає, що при пересічній вазі тіла виносячій 60 kg. треба води 2.818 gr., солий мінеральних 32 gr., тіл білковатих 120 gr., товщу 90 gr., углеводенів (крохмалу) 330 gr., разом повинна скількість поживи на добу виносити 3 kg, 390 gr. В 1000 частях якого небудь побираної поживи, належить заховувати певне відношенє якостеве, т. з. з тих 1000 частий повинно припасти 831 на воду, 10 частий на соли мінеральні, 25 на білковаті частини, 27 на товщі, а 97 на крохмаль, який є в стравах мучних. Тому можна усе, що побираємо яко по-

карм, поділити на поживні частини т. є. такі, котрі суть конечно потрібні для організму і покармові т. є. такі, що крім частин поживних містять в собі частини для відживлення обоятні.

Поживність поживи залежить від кількості частин складових, які в них містять ся і від їх поспільного відношеня. І так: в сирі маємо на 1000 частин 369 води, в м'ясі 739, в білку яєць 841. Частин білковатих є в білку яєць на 1000 частин 117, в жовтку 160, в воловім м'ясі 174, а в сирі 334. В бульбі находимо вправді усі частини відживчі т. є. білковаті, крохмаль, воду, товщ і соли мінеральні, але відношеня тих частин не є відповідне і для економії організму дуже недогідне, бо білковатих частин не багато, мало товщу, за те багато крохмалю а води найбільше. Белиби хто хотів жити самими бульбами, то мусів би їсти їх на день 10 kg., щоби покрити потребу частин білковатих, а уживаючи самого м'яса, кілька kg. єго на добу, бо в ній знова скількисть товщу і углеводенів (крохмалю) є не значна. Тільки мішаючи різнородні покарми, в котрих містять ся переважно одні частини тих складників в відповіднім відношеню, можемо розмірно малою кількістю покармів заспокоїти усі потреби організму. З того виходить, що живленє ся самим м'ясом або самими мучними покармами суперечить з засадничими правами фізіологічного травлення.

Вегетаріяни, котрі кажуть, що чоловік може вижити ся виключно яриною, мають по частини слушність, приписуючи однак споживаню м'яса, змаганє ся диких інстинктів у людей, пересаджують річ дуже. А вже цілковито минають они ся з правдою, коли кажуть, що будова жолудка чоловіка відповідає більше поживі рослинній. Під зглядом будови проводу покармового стоїть чоловік стисло на границі посеред рослинно- а м'ясожерними, з чого виходить, що і пожива чоловіка повинна відповідати тим условинам.

Товариство учителів шкіл висших

відбуде сего року загальні збори у Львові в днях 21. і 22. мая. Порядок денний сих 15. загальних зборів, обнимає крім звичайних справ біжучих, справоздань, виборів і т. п., слідуєчі внески:

1. В справі научних прогульок по краю, буде реферував дир. Фр. Прухніцький. Внескі єго суть: Загальні збори уважають річню конечною, щоби учителі географії, історії і наук природи, старали ся пізнати докладно край, поручає ся виділови товариства, щоби виїс до кр. Ради шк. прозьбу о виеднанє у правительства відповідних на тоту ціль субвенцій. Дальше узнають збори пожаданям, щоби від часу до часу ученики клас висших під проводом учителів історії і наук природи відбували научові прогульки по краю, а в тій ціли має виділ тов. обдумати спосіб зібраня фондів, з яких би належало біднійшій молодіжи уділити запомоги на ту ціль.

2. В справі науки мови польської. Реферати пр. В. Гжегоржевич і др. К. Войцеховский. З огляду на се, що цілого матеріалу науки мови польської

в класах I і II в трох годинах на тиждень в ніякий спосіб з правдивим пожитком для учеників вичерпати не можна, висказують заг. збори: 1. переконав, що конечним є для науки того предмету побільшити загальне число годин; 2. поручають виділові товариства, щоби відповідний внесок предложив Раді шк. кр.

3. Справозданє о перебігу і ухвалях анкети для реформи шкіл середних. Реферат проф. др. Вармський.

4. В справі надзору над захованєм молодіжи по за школою реферувати буде др. Маньковский: Школа не повинна спускати з очей захованє учеників по за школою; з того поводу повинні учинити все, що може корисно вплинути на моральність молодіжи, особливо: а) через повне зичливости зближенє ся учителів до учеників і розбудженє в тих почутя власної гідности; б) через втяганє до співучасти родичів і відвічальних надзорців. В ціли устережень молодіжи від невластивого захованя ся на місцях публичних і учащанє до льокалів недозволених, потрібно: а) стислого надзору зі сторони надзору зі сторони властей над шинками і тим подібними льокалями; б) заведенє карт лєгітимацийних для учеників шкіл середних.

5. Внески кола краківського в справі заступців учителів буде реферувати проф. др. Курпель. Поручає ся виділови товариства, щоби вніс петицію до сойму і до ради державної в ціли порішеня слідующих ухвал: Нормальний заклад (гімназия або школа реальна) не повинна мати більше як 8 взгядно 7 клас, з найбільшим числом учеників 40 на одну класу. Наколи би число учеників одной класи виносило більше як 40 учеників, треба зараз отворити класу рівнорядну. Если би в якій середній школі були рівнорядні класи довше як три роки, треба отворити осібний заклад. Для каждой рівнорядної класи треба установити найнижійше по упливі року її істнованя бодай одного дійсного учителя.

6. Внесок виділу товариства, реферат пр. Шафран: Загальні збори поручають виділови, щоби вніс в друге петицію до Ради шк. кр. в справі установленя посад надетатових по одной для каждой класи рівнорядної, котра що найменше через три роки з ряду ётало удержує ся. Пробне трієннійом установлене для дійсних учителів розп. діє. з р. 1826 зносить ся. Як довго закони о класах рівнорядних не увійдуть в жите, мають іспитовані заступці учителів побирати 1000 зр. а неіспитовані 800 зр. ремунерації річної.

Поручає ся Виділови товариства, щоби за посередством кр. Ради шк. представив до петиції до Міністерства просьвіти, що добро школи вимагає: 1. щоби принайменше часть поданих жадань узвгляднило в дорозі адміністраційній, заким всі стануть законами; 2. щоби по відповідній зміні студий на виділі філѳозофічнім поділено іспит учительский на 2 части, з котрих першу, упранияючу до переходу на третій рік, має кандидат зложити по другім році студий філѳозофічних, а термін другої части іспиту повинен припасти в такім терміні, щоби кандидат міг ёго здати зараз по укінченю четвертого року студий філѳозофічних.

Поручає ся виділови товариства, щоби повідомив о згаданих внесках товариства учителів шкіл висших в Передлитавії і візвав їх до внесеня подібних петицій.

В кінці послідують внески кола Ряшівського в справі ремунерації за надобовазкові чинности учительскі.

Число Русинів в Австрії.

З найновішого тому галицької краєвої статистичної публікації (Rocznik statystyki Galicyi wydało krajowe biuro statystyczne pod kierunkiem dra Tadeusza Butowskiego, Rok V. 1894 — 1897, Lwów 1898) виймаємо ось які цифри про число Русинів у Австрії д. 31. грудня 1890 р. При відбутій тоді загальнопереписі людности записано з рускою „товарискою“ мовою людей 2,835.674 в Галичині, 268.367 на Буковині і 1.180 у інших австр. краях, отже разом 3,105.221. Натомість до греко-католицького обряду признало ся в Галичині 2,790.449, на Буковині 19.810, а в інших австр. краях 3.813, разом 2,814.072. Порівнюючи ці цифри бачимо, що не вважаючи на тих кілька тисяч греко-католиків, отже очевидно Русинів, що виселили ся до інших країв, головню до Відня і його околиць (2.643), і там затратили вже свою мову, національне руске почуте, що виявляє себе товарискою мовою, в Галичині сягає досить далеко поза обсяг греко-католицького обряду, значить маємо в самій Галичині 45.225 не-греко-католиків, що вживають у звичайнім життю рускої мови. Порівнюючи цифри таблиць 4 і 5 у Рутівського ми бачимо: польської мови уживає в Галичині 3,509.183 людей і на те римо-католиків є 2,997.430, отже о 611.753 менше. Хто були ті 611.753 людей? В Галичині начислено 43.279 протестантів, 772.213 Жидів і 3.016 інших віроісповідань, а рівночасно 227.600 осіб з німецькою товарискою мовою, 5.827 з чеською і 551 з іншими мовами. (1.429 членів греко-орієнтального віроісповідання зачислено мабуть до рускої мови, бо окремої російської не показано, хіба що від сеї цифри відшибнено 283 Румунів і 2 Сербів). Отже очевидно, що з сих 818.508 людей не-римо-католиків частину приписано до німецької і чеської мови, а частину до польської. Та не забуваймо, що і між римо-католиками є Німці, котрих числа при теперішнім веденю статистики не можна виміркувати. Але хочби навіть прийняти, що всі римо-католики в Галичині — Поляки, то і тоді вийде, що зчисливши разом усіх тих, що признали ся до не-польської і не-рускої товарискої мови (їх крім православних Румунів і Сербів було 233.693) і відшибнувши сю суму від суми членів протестантського, жидівського і інших не-католицьких віроісповідань (їх було разом 818.508), одержимо решту 584.815, котрих, значить ся, крім всіх римо-католиків, приписано до польської товарискої мови. Алеж як бачимо, се число таки ще не покриває різниці між числом римо-католиків і статистичним числом Поляків; різниця тих чисел — 26.928, се мінімальне число греко-уніятів, то-б то родовитих Русинів, приписаних до польської товарискої мови. Мінімальне — говоримо, бо оно мусить бути більше о ціле число тих католиків не-Поляків, котрого ми не можемо обчислити. Так зрєктіфікувавши цифри поміщені в таблицях дра Рутівського одержимо ось які числа: Русинів греко-католиків 2,790.449 у Галичині, 19.810 на Буковині і 3.813 в інших австр. краях; Русинів православних 1.144 в Галичині, 248.557 на Буковині і 45.225 інших віроісповідань, головню римо католицького в Галичині, разом 3,108.998. Ся цифра мало що різнить ся від тої цифри, яку подав др. Рутівський для людей, що вживають рускої мови. Коли відшибнути від неї тих греко-уніятів, що живучи поза границями Галичини і Буковини затратили свою мову, а натомість дочислити тих 26.928 Русинів per nefas приписаних до

— В обороні сиріт. Міністерство пресвіти видало обіжники до зарядів шкіл народних і виділових і до надопікунчих властей, де визнає шкільні заряди, щоби звертати увагу на случаи злого або неморального виховування дітей опікунами а навіть родичами і щоби на случаи безуспішних упіменень доносили судам, аби покарати винуватиків. Візвано також надопікунчі власти, щоби печалились не лише мастком але і здоровлем та моральним вихованем сиріт.

— Де є чиста жидівська раса? Американський антрополог Піплей написав студию про жидів. Він зміряв 2500 черепів жидівських одиниць з різних країв та пересвідчив ся, що лише північно-африканські жида задержали давний тип Семітів в будові свого черепа, що є і досі подовгастий так, як і у Арабів між якими они живють. Вже у жидів, що мешкають в південній Іспанії є короткі черепи, а жида, що мешкають в Німеччині та Росії, не ріжнять ся своїми черепами нічим від населення між яким живють. Автор догадує ся, що вже в Палестині було мало жидів чистої семіткої раси, або що по збуреню Єрусалима втратили они первісний свій тип із за подружжя, які заклjučали з иншими народами. На тій підставі висказує твердження, що жида вже не є расою але народом.

— 170.726,400.000,000.000 бактерий перепливає щоденно рікою Ізар під Гархінгом недалеко Монахії. Та страшна цифра дає нам понятє о тїм, кілько бакцилів має в собі вода. Хотай знаємо загально, що воздух, котрий вдихаємо, страви, котрі споживаємо, вода, котру пемо, одїж, котру носимо, предмети, котрих уживаємо, словом всьо, з чим стикаємо ся, містить в собі множество бакцилів, то однак о числі тих дрібних організмів маємо фальшиві понятя, бо все приймаємо за мале число. Дослїди виказали, що в однім кубічнім центиметрі находить ся 1100 до 1900 бактерий. Тепер заходить питанє, чи сі армії бакцилів не надають случайно того знаменитого смаку, яким відзначає ся монахійське пиво?

— Ювилей стенографії. Для 4. січня обходжено в Монахії ювилей стенографії. Пятьдесять літ тому помер в тїм місті Франц Ксавер Габельсбергер, винахідник стенографії. Жите Габельсбергера було повне трудів і боротьби. Сироту без вітця призначила мати до ремесла; але малий Франц оказував велику охоту стати єввищенником і учив ся радо. Щоби заробляти на хлїб, вступив в бюрову службу; в 1813 р. був вже канцелярством. Відтак обняв становище в бюрі статистичнім, де виготовив перший проєкт писати так скоро, як вимовляє ся слова. Нині без стенографії годї собі представити жите політичне. Стенографія має тепер приміненє в науці, в судовій сали, в прасі, в торговли, розширяє ся чим раз більше, вводить ся до шкіл і належить вже до потреб загального образования. В самій Німеччині є звич 1000 товариств, до котрих належить понад 50.000 стенографів.

О П О В І Щ Е Н Я.

— З днем 1 вересня 1899 засновує Виділ Руского тов. педагогічного свїй виховавчий інститут для дївчат у Львові. Услівя подібні як в інституті під покровом св. О. Николая для хлопців при ул. Театинський ч. 19. Близші і докладніші услівя, склад комітету, що наглядати-ме сей інститут, імя учительки, евенчуально Василиянки, що буде настоятелькою інститута з рамени Видїлу, подасть Видїл пізнїйше до відомости. Позаяк від числа зголошень залежать розміри, в яких се заведене увійде в жите, проте на разї просить підписаний Видїл Ви. Р. Т. Родимців, щоби найдалше до 15 червня с.р. зволили подати Видїлови до відомости: чи і кілько дївчат думають помістити в згаданім інституті з початком шкільного року 1899/1900. При сій спосібности подає також вже тепер Видїл до відомости Р. Т. Родимців, що з початком року шкільного 1899/1900 в своїй-виділовій школі відкриває класу другу зглядно 6 класу виділову. Від Видїлу Рус. тов. педаг.

— Устні іспити зрілости в учительських семинариях розпочнуть ся з кінцем сего року шкільного в слїдуючім порядку: а) В мужеских семинариях: в Ряшеві дня 2 червня, в Коросні дня 5 червня, в Кракові 8 червня, в Сокалі

12 червня, в Тернополі 12 червня, в Самборі 15 червня, в Тарнові 15 червня, у Львові 1 липня, в Станиславові 3 липня; б) в женьських семінариях: у Львові 9 червня, в Кракові 16 червня і в Перемишлі 3 липня.

— 3 Семінарії учительської в Сокалі. Іспит з жіночих робіт ручних відбуде ся перед комісією іспитуючою в Сокалі д. 26 червня с. р. Кандидатки, що служать при школах публичних, мають внести подання через ц. к. Ради шкільні окружні, инші впрост до дирекції ц. к. Семінарії учит. в Сокалі, найдалше до 10. червня с. р. До подання належить долучити: 1. метрику хресту в доказ, що кандидатка скінчила 18. рік життя; 2. свідоцтво здоровля, виставлене через ц. к. повітового лікаря; 3. свідоцтво укінченої школи виділової, або науки приватної; 4. свідоцтво моральности, наколи кандидатка не служить при школі публичній; 5. виказ матеріалу наукового, переробленого до іспиту. Жіночі роботи ручні, виконані кандидатками власноручно належить предложити при устнім іспиті.

К О Н К У Р С.

— Комітет інститута Руского Товариства педагогічного для дівчат під покровом св. о. Николая у Львові пошукує господині до заряду дому і кухнею.

Услівя: Вік 30 45 літ, нагляд над порядком домашнім і над кухнею. Ціле удержане, мешкане і до 10 зр. пенсії місячно. Речинець до 1. червня 1899. Близші інформації уділить член комітету Кость Паньковский, ул. Театиньска ч. 19 у Львові.

— Виділ Руского тов. педагогічного у Львові (Народний Дім) засновує з днем 1 вересня 1899 виховавчий інститут для дівчат у Львові і пошукує настоятельки до веденя тогож інституту. Услівя: Має нею бути укваліфікована учителька з іспитом для шкіл народних і виділових (можливе доповнене іспиту до шкіл виділових в протягу року), особа літ 20 - 40 рускої народности і руского обряду. Обовязки: релігійно-моральне ведене дівчат, надзір домашній, контроля над наукою (уділяною особними учительками) і одвічальність за ведене інститута перед відповідним комітетом. За те жертвує Виділ: відповідне помешкане, ціле удержане і 200 зр. річно. Можливі окремо ремунеровані лекції в рускій школі виділовій приватній у Львові. Близші інформації уділить голова товариства Ви. дир. Харкевич. — Речинець до 1 червня 1899 р.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітей і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата виносить річно 3 зр., піврічно 1.50 зр. Адрес редакції:

Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Театиньска ч. 19.

В канцелярії „Руского Товариства Педагогічного“ при улиці Академічній ч. 8.

можна купити слідуєчі видання:

1) Образкові видання.

Звіринець	10 кр.
Гостинець	10 „
Забавки	10 „
Менажерія	10 „
Робінзон	40 „
Квіточка	30 „
Віночок	20 „
Кобзар Тараса Шевченка	20 „
Франко: Лес Микита 2-ге цілком перероблене видання	50 „
Мірон: Пригоди Дон Кіхота	40 „
Наші звірята	40 „
Діточі вигадки ч. 1	30 „
„ „ ч. 2	30 „
Забавки для дітей	45 „
Мала менажерія	30 „
Велика менажерія	40 „
Нашим дітям ч. I.	40 „
„ „ ч. II.	40 „

2) Видання без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV, опрацьовані 20 кр., без опрацьовки	10 „
Китиця желань 2 розширене видання	20 „
Ів. Франко: Абу казімові Капачі	20 „
Учитель на р. 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896	2 кр.
Діалог на р. 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897	3 кр.
Ів. Левицький: Попались, Ріднани сценія	10 кр.
Вол. Шухевич: Зались школяря	20 „
Від Бескида до Андів	10 „
В. Чайченка: Олеся; Бійки; Кожар; Два оповідання по	5 „
Дума про княгиню Кобзаря	5 „
О. Нижанковський: Батько і мати, двослів'я для дітей з фортеп.	10 „
Леоніда Глібова: Байки	5 „
Дніпрової Чайки; Казка про сонце та його сина; Нисанка по	5 „
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Дослів'я з фортеп.	10 „
Мапа етнографічна України-Руси	20 „
Гордієнко. Картагенці і Римляни	20 „
Юлій Верне. Подорож довкола землі	60 „
Барановський. Приписи до іспитів	20 „
Молитвенник народний, в полотно опрацьований	20 „
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогіки	60 „
Василь В. р. Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до краю великанів	25 „
Остап Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 „
Мальота. Без родини	40 „
Віра Лебедева. Прогулька	5 „
Гостинець дітям	25 „
Др. Мандишур. Олімпія	35 „
Салло. Неос для III. кл. гімна.	65 „
А. К. Робінзон неілюстрований	10 „
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 „
Тарас Шевченко. Кобзар для молодіжи	1.20 кр.
Др. Пачовський Мих. Замітки до науки рускої мови в середніх школах	30 кр.
„ „ Билини і думи	10 „

Всякі замовлення висилають ся скоро і точно.

Передилата :

на пів року 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р Г А Н

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборной
ч. 7.
Администрация
ул. Театральная
ч. 19.Неопечатані ре-
клами без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Критичний перегляд стишків поміщених в рускій „Шкілці ч. IV“.

Познакомивши ся докладно з поезійним матеріалом, розміщеним в „Шкілці ч. IV.“, бачимо насамперед, що загальна вартість сего матеріалу стоїть о много вище від „Шкілки ч. III.“ Тут слідно майже всюда якусь провідну гадку, хотяй не всюда уміло і свобідно переведену. В багато місцях слідно також, що руки та воля укладчика стишків були часто путані вищою волею. Доказ сеї правди побачимо пізнійше.

Тепер придивім ся скількості і якості всіх стишків „Шкілки ч. IV.“ Що до скількості, то бачимо, що на загальне число всіх уступів (192), поміщених в обох частях сего підручника, випадає стишків 53. Се число — по моїй гадці — зовсім вдовольюче, наколи би лише загальна якість стишків була вдовольючою. Та, на жаль, оно так не є, бо по совітній оцінці і після мого осуду я уважаю 17 стишків або зовсім невдатними або для дітей на сїм степіні науки невідповідними. Однакож не уважаючи себе за непогрішимого, я піддаю мою критику під критику Вп. Товаришів.

До невдатних або неумістних зачисляю :

1. „Три цвітї“ стор. 5. Сам стишок на око принадний, ритм і рим поточисті, провідна гадка переконуюча, однакож переведене сеї гадки є зовсім невдатне. Чому? „Він взяв три цвітї на дорогу житя а з них по довгих літах два зісхли і зівяли, лише материя цвіт лишив ся.“ Але які се були цвітї — чи посаджені, чи зірвані? — чи довголітні, чи однорічні? Чи він їх однаково плекав, бо-ж прецінь мусіла бути якась причина, що два зісхли, а оден ні; бо що лише для того ні, що був мамин цвіт, се ще не льогічне заключенє. А де нема льогіки, там і найімовірнійша правда виходить пісенітницею.

2. „Оден сніг біліє“ стор. 26. Се має бути природописний образець зими. Для маленьких діточок, не уміючих ще глубше мислити, він би може війшов, аже для дітей IV. степ. науки він зовсім невідповідний і злишний вже хочби для того, що на стор. 65 є далеко красний опис зими а по друге, що нельогічний, бо прим.— чи в зимі лише сніг біліє а вітер не віє? А потому яка тут мова? „зернятка — пташатка“?

3. „Вечер“ на стор. 43. Сего стишка вчили ся наші укладники, мов сліпий плота. Так то вже ним одушевляють ся, що кладуть єго, де лише попадєсь, і для малих діточок і для старших, так як би із Шевченкових перед вже не було красшої для старшої дівчорі? Лишим єго вже дрібноті!

4. „Степова рожа“ стор. 97. Ну, нехай мені хто скаже, яку вдячу має сей стишок? Яка в нїм краса та яка правда? Чому „стєпова рожа“ не знала ані бурі ані тучі? І чи лише она одна о дощик тепленький Господа молила і длятого так красенько процвила а другі цвѣти нї?

5. „По бою“ стор. 143. Сей стишок читав я уважно кілька разів і нїяк не міг доглубатись якогось зміслу. Будьтє ласкаві, може мені хто єго розтовкмає!

6. „Вовк та кінь“ стор. 145. Се також для мене загадка мітольоґічного Сфінкса. До чого отєю диспуту між конем та вовком пришити, чи прилатати? — ані руш не втну.

7. „Хоче ся жити“ стор. 150. Певна річ, що кождому хоче ся жити, але знаєтє ш. Товариші, скільки разів я догляну в „Шкілці“ отсей стишок, то я трачу охоту до життя учительського. В мені ціле нутро ворухить ся, коли бачу, як наші педагоґи, не богато розбираючи, викинуть малій дівчорі ось таку поживу! Се-ж звісна всім річ, що наш безсмертний Кобаар написав отєю думку в дуже лиху годину, прибитий долею і неволею, коли то він рвав ся до життя а жити єму не давали! Де-ж се відповідне для почувань наших дітїй?! Вже сам початок показує розлад між самим життям а охотою до життя, ну то як се дітям представити? В біографії Шевченка сей стишок має свою ціну, але в школі яко відорвана, окрема річ — ніякої.

8. Подібну стійність біографічну має думка Шевченка, охрещена заголовком „Сирота“ на стор. 13., а котрої годі добути якусь провідну гадку. Бо коли би ми хотіли взбудити в серцях дівчорі вєспівчутє для сиріт, то далеко скорше надає ся до єєї ціли уступ: „Шматок хліба“ на стор. 14 і уст. „Хлопець сирота“ на стор. 44. Нащо нам ще більше?

9. Уст. „Надія“ на стор. 160 мієть в собі якийсь дивний конґломерат понять. В коротенькім єїм стишку є повно якихсь мієстично-філософїчних гадок, але характеристики надії ані на лїк.

10. Стишок „До нивы“ стор. 178., в меланхолійнім тоні, грїшить також деяким диссонансом. Перша строфка зовсім бездоганна, але вже в другій пробиває ся якийсь неоправданий несеннізм в словах: „Ти туги не знаєш, гірко не зітхнеш!“ Хто знає? Наколи нини персоніфікуємо, то може она коли і зітхне! А впрочім, хотай би і так було, то яке а сего заключєнє? Ось хіба таке: „Ти туги не знаєш, але я знаю і нераз гірко зітхну... Та чого? Чи для того, що (в послїдній строфці) поки земля родить, поти нї одно з нас не є сиротою? — Помимо сих хиб можна би ще сей стишок лишити, але перенєсти єго до „Шкілки“ зкого низшого стєпеня, а на єго мїєцї помїєстити щось гарнійшого.

11. В стишку „О заході сонця“ стор. 183, складаючім ся а 18 рядочків, лише півтора рядочка малює сам захід сонця єїми словами: „Крізь верби сонєчко сїє а тихо гаснє“... а цілий прочий малюнок може предствляти кожду нившу пору дини. На справдішнім образку єєї малюнок може і промовляв би до нашої уваги, але на поєтичній утворі він занадто млавий.

Мєньше хиб виказують слїдуєчі стишки:

12. „Поворот тата“ стор. 9, яко переклад Міцкевичевого: „Powrót taty“ є сам про себе зовсім вдатний, лише злишний тут для того, що в польській „Шкілці“ того самого степеня маємо первовзір, котрий яко такий безперечно гарнійший, ніж переклад; отже для него шкода місця.

13. Дуже гарним стихом під взглядом форми є „Огонь і гай“ Глібова чи може Гребінки, лише під взглядом змісту є так неімовірний — навіть зі становища байки, — що ані суди Боже повірити, щоби маленький огоньок піддурив в сей спосіб великий гай. І добре люди кажуть: „Бреш, та міру знай!“ — А тут вже автор зовсім міру згубив... Впрочім і сам сенс моральний ніяк не впливає з цілої акції сеї байки. „Діти!“ кличе автор при кінці — „цурайтеся брехні і бійтеся дружити з таким приятелем, як той огонь в гаю“. Зазив сам гарний, так що-ж? якої брехні? певно тої, якої ужив огонь. Але-ж за кождий злий чин повинна наступити кара, а хто-ж тут був покараний? Чи може огонь-злочинець? Як раз навпаки, бо невинний гайок. З сего виходить, що на брехню можна ліпше вийти ніж на правді. Оно так понайбільше в світі буває, але годі сего діти учити.

14. Зовсім незлим є стишок „Мир вам“, стор. 37, перелицьований із знаної пісні 48-го року „Мир вам, братя, всім приносим. Длячого саме помістив укладчик сю травестатию замість кождому Русинowi любої пісні, тяжко зміркувати. Чи на се дістав він „Wink von Oben“, щоби первісна пісня не нагадувала дітям так важного історичного факту, як знесенє паньщини, чи може вчинив се на власну руку, держачи ся пословиці: „Чеси дідька зрідка?“

15. Стишок „До праці“ на стор. 89, є злишний задля того, бо вже такий самий стишок з маленькими змінами находить ся на стор. 24.

16. Стишок „Воробчик“ на стор. 126 є дуже недотепним наслідуванєм справді гарного польского стишка „Wróbel“ з IV. части „Szkółki“ і видно, що перекладав его не поет, лише віршомаз.

17. Вкінці вернім ще назад. до сторони 4., на котрій находить ся переклад старої польскої церковної пісні: „Kiedy ranne wstają zorze“. Зміст самої пісні, що правда, без докору, взнеслий, побожний, але зате форма стиха занадто почаївська. Та найважніша річ в тім, нащо саме та пісня в рускім підручнику поміщена? Чи на те, щоби єї лише вивчити на память, чи щоби єї в школі співати? І одна і друга ціль думаю, схиблена. Таке і ми, Русини, маємо гарні церковні пісні, а ще не лучило ся мені бачити, щоби собі Поляки бодай одну з них присвоїли. Чому-ж ми маємо лакомити ся на їх добро?

З повисше отже наведених причин я рад-би, щоби всі тоті мною наведені стишки були в новім виданю пропущені а гарнійшими і ціннійшими заступлені.

По викиненю сих 17 невідповідних стишків, лишає ся 36 меньше або більше вдатних і відповідних. Розділити їх можна на три групи. До I. групи зачисляю пісні, котрих є 6 а іменно:

1. „Слава хлібороба“ на стор. 17. — 2. і 3. „Коляда“ на стор. 28. і 124. — 4. „Поворот з чужини“ на стор. 59. — 5. „Ніч“ на стор. 184. і 6. „Гимн народний“ на стор. 190.

Як бачимо з сего, то співного матеріялу в сій-ось „Шкілці“ занадто скупо. І який вже був то був попередний підручник, а все таки дало ся з него більше добути уступів, способних до співу на час дволітної науки. Длятого

здадо ся би конче співний матеріал на IV. степен науки доповнити. Найвідповіднішими до сего піснями були би;

I. з церковних: 1. „О всеїта Мати!“ 2. „Брусалиме світлий над зьвізди!“ 3. „Памятайте християне!“ 4. Крестним деревом. — Розуміє ся, треба їх зладити народною мовою.

II. із сьвітських: 1. „Мир вам, братя, всі приносим“ — після оригінального тексту. 2. „Де дім є мій?“ 3. Щасть нам Боже!“ 4. „Козак пана не знав з віка“. 5. „Я щасний Русин руску матір маю“ і 6. першу строфу народного імну: „Ще не вмерла Україна“.

Пісні ті віддавали би учителеви ще і тому прислугу, що становили субстрат до плекання у дітей патріотичного духа, чого домагав ся навіть сам научний план а до чого доси не має учитель відповідної нагоди.

До II. групи належить 20 уступів змісту релігійно-морального та обрядового а іменно уступи з I. часті:

1. Величайте Бога, 7. Благане, 11. Рускій дитині, 15. Шматок хліба, 16. Два приятелі, 20. За скоро — за пізно, 24. До праці, 30. Дуб і лозина, 32. Павлова хата, 42. Христос воскрес, 46. Хлопець-сирота, 48. Заяць і черепаха, 50. Бог заплатив, 56. Як старий господар сина навчає; з II. часті: 5. Рідна хата, 7. Вечіря, 11. Розум, 35. Злий кін, 74. Куди нам іти? 96. Мірошник.

Сих уступів є доволі, щоби плекати у дітей чувства релігійні, моральні і обрядові, тому доповнити їх не треба.

Вкінці III. групу становлять уступи природописні, звичаєві і історичні, числом 10. До них належать:

З I. часті: 18. Осінь, 36. Весна, 52. Туга, 54. У жнива; з II. часті: 9. Зима та весна, 13. Буря на чорному морю, 21. Обжники, 23. У гаю, 24. Гей, гей воля! і 70. Соловейко.

Що до природописних етишків, то ті вистали би на свою потрібність, зате до звичаєвих здадо ся би причинити бодай одну щедрівку, одну гагілку а замість уступу „У жнива“ або „Обжники“ ліпше було би помістити одну народну пісню женців.

Зате з історичних уступів є, на жаль, лише одна дума „На чорному морю“. Се вже так мало, що і сказати годі. Проте належить конечно помістити ще, яку поезію з княжого періоду, хотай-би яку частину із „Слова о полку Ігоревім“, одну з татарського лиходія і одну з часів козаччини, н. пр. думу, виняту з „Невольника“ Шевченка.

Наконець було би добре не забувати, що діти — ще більше ніж старі — люблять також по-при поважні річі почути дещо і веселого. Для того здадо би ся також помістити дві-три співомовки Руданьського та ще яку гумористичну казку Франка, ось хотай би „Медведеву пригоду“ з ілюстраціями або „Лисову пригоду“, навіть без ілюстрацій, поміщені в „Дзвінку“ з 1894 року.

Так змінений і доповнений матеріал поезійний в „Шкільці ч. IV.“ становив би — по мой гадці — богате жерело, з котрого народний учитель зміг би завігди черпати живу і здорову воду на здоровле і душевний пожиток своїх вихованців. А маю надію, що сю мою гадку поділяють і всі мої Ва. Товариші по званю.

Іван Петришин.

Хороби заразливі.

Усі заразливі хороби, так у людей, як і звірят походять з того, що до організму дістають ся властиві кожній хворобі бактерії, дрібні грибки, котрі витворюють матерії отруюючі, часто теж в наслідок множення ся тих бактерій, суть ушкоджені механічно різні ткани тіла, а в наслідок того стає порушеною їх властива чинність. Надто суть они шкідливими і через те, що відбирають з крові кисень (O) якого потребують ті грибки до віддихання, а котрий служить до віддихання усіх тканин тіла. Се останнє діланє видно особливо в карбункулі, при котрім бактерії, розмножуючись в усіх тканих, крім праці механічної, яку они виконують, забирають еще кисень і спонукують в той спосіб смерть через удушенє.

Часто лучає ся, що одні бактерії починають хворобу, а другі кінчать єї. Скоро, прим., бактерії тифусові, дістануть ся до устрою, викликають они властиву форму хвороби, в наслідок затрощєня тканок. Борба організму хорого з бактериями, котра забирає певний запас енергії тканок, чинить той організм мало відпорним на инші справи, для того підчас тифусу виступає часто запалєнє легких, залежнє від других бактерій, котрі не можуть ділати шкідно на ткани здорові і сильні, ділають однак на ткани уособлені до хвороби або ослаблені.

Заразки многих хвороб заразливих вже відкрито і розсліджено до певної степені їх властивості і діланя; суть однак хороби, котрих заразки до тепер незнані, помимо застосованя різних метод розсліджуваня, а то правдоподібно для того, що або заразки ті суть надто малі, або не уміємо їх забарвити, через що їх достережи годі, а в наслідок того розслідженє їх є просто неможливе.

До хвороб, в яких заразки не суть еще розпізнані належать: віспа, шкарлатина і встеклина.

Можемо однак з всякою певністю сказати, що ті хороби походять від дрібних устроїв, а не від неустроєвої отруї, бо они суть заразливі через зіткненє ся здорових людей з хорими, се доказує, що заразки розмножують ся, отже суть живими. Се є певним особливо супротив факту, що навіть теплота 55° C є вже забійною для бактерій, підчас коли отруї хемічні не змінюють ся при діланю так невисокої теплоти.

Множенє ся бактерій в устрою, до которого они дістали ся в перших хвилях, іде дуже скоро, але тот енергія житєва починає скоро слабнути, правдоподібно в наслідок вичерпаня матерій відживляючих, потрібних для їх розвою.

Заразки дістають ся до устрою через шкіру, через знаряд віддихання, або остаточно через провід кормовий. При звичайних условинах хоронять не ушкоджена шкіра організм від того, щоби бактерії через ню до організму дістали ся, однак місця задрпані, задержки суть виставлені на їх діланє. Скалченє ся нечистим знарядом і зараженє отруєю з мерця в часі секції, доказують се найліпше. Розжа на лиці може уділати ся при найменшій затятю підчас голєня, під впливом зимна або страху. Були случаї, що заразки діставали ся до організму через потові і лові пори і викликували вереди і прищі.

Заражене ся сухотами, шкарлатиною, діфтерією, коклюшем, слідує звичайно через знаряди віддихання, але сухіт мож також дістати зраивши палець кавалком скла, якого сухітник уживав до пити і котре не було дезінфекціоноване. Найчастійше слідує заражене сухотами в наслідок того, що бактерії дістануть ся до вершків легких з пороху в якім плюютини сухітника висохли. В тім случаю творить ся на місци зараженім малий уалик, котрий росте поступенно, розвиває ся і пукає, або розпадає ся, а бактерії дістають ся начинями лімфатичними до сусідних тканок легких і посувають ся що раз дальше. Бєли той заразок позістає довго на місци, то нищить легкі а хорій умирає на сухоти. Бєли бактерії переходять до інших нарядів, то можуть в них викликати сухоти, як пр. мозку, утроби, костий, шкіри і пр., причім на всіх тих місцях можна легко відкрити малі, як просо, уалики, в яких живуть бактерії сухіт.

В монастирах католицких в Прусах, котрих монахи займають ся від многих літ опікою хорих на сухоти, виносить пересічно довгота життя послуги 36 років, мимо того, що до послуги суть допущені люде, котрі укінчили принайменше 18. рік життя, а звичайно мають вже 22 — 30 літ.

Дорогою проводу кормового дістають ся бактерії тифуєу, холери, віспи, а правдоподібно шкарлатини і кору.

Усі заразливі хвороби суть з початку місцевими довший або коротший час, пізнійше стають ся они загальними, то ан. атакують цілий устрії.

Суть також заразки, котрі заражують орґанізм в иньший спосіб, як повнєше поданий; они можуть опанувати устрії або єго наряди без спеціального вибору місця зараженя. Заразок втеклинн дістає ся до орґанізму виключно дорогою нервів і опановує лише осередки нервові, іменно мозок і хробака; заразок той не найдено більше нігде. Ся особлива повинуватість заразка втеклинн до тканки нервової походить правдоподібно відси, що сей заразок тільки в тій тканці находить для себе потрібні условини розвою, або для того що нерви представляють меньшу відпорність, як другі тканки. На тім опирає ся також ліченє тої страшної хвороби, яке вказав Пастер, котрий найшов средство зменшеня вражливости тканки нервової за помочию приноврєленя цілого орґанізму до діланя того заразка.

Суть заразливі хоноби, котрі дуже слабо ділають на орґанізм, они викликають тільки горячку і загальне ослабленє. Тут належать так звані горячки катаральні.

Обяви загальні, які виступають при зараженях походять від того, що кров забирає з собою шкідні витвори тих грибіїв і з ними обігає тіло.

Кождий орґанізм противділає зараженю: як се діє ся, сего до тепер не знаємо. Без сумніву відгравують тут велику ролю самі тканки орґанізму, а найбільше білі тілка крови, які збирають ся в округ осниц запальних і нищать бактерії, в наслідок чого зменьшають їх силу.

Розеліди Пастера вказали, що хворобіві власности заразків можна ослабити через піднесенє теплоти, через сушенє їх в протягу певного часу через доданє чинників хемічних до годівлі бактерій, або через перещіпленє заразки з одного звіряти на друге. Перещіпленє витворює часами продукт слабій, а часами сильнійший, пр. бактерії рожі свині перещіплені на крілика слабують так, що защіплені назад на свиню, викликають в ній тільки проминаючу хворобу, а перещіплені з крови голуба стають єще більше ідовитими.

По заціпленю так ослабленого заразка слїдує зацалене місцеве з незначною горячкою, організм стає відпорним не тільки против поновному заціпленю заразка ослабленого, але і против самій заразі, як се бачимо на охороннім щіпленю віспи, якому люди завдячують тільки добродійств.

Працюючи над винайденєм средств в ціли ослаблення заразків, відкрив Пастер средство охорони звірят від зарази карбункулу, средство охорони курий від так званої холери курячої, ратунок свиний від розжі, а вкінці ратоване покусаних встеклими звірятами.

Скуточність щіплення ослабленого заразка встеклини вже по укушеню встеклим звіратем досить трудно зрозуміти. Поясняють се передовсім довгим часом утавного стану хвороби, так як після досвідів французких лікарів Нокарда і Галієра, заразки проникають до мозку дуже поволи. Если отже робить ся вчасно охоронне щіплене, або если організм привикне до борби з заразком встеклини, виступає відпорність вчаснійше, заким еще заразок дійде до осередків нервових. З сего виходить, що иньшою дорогою поступає заражене, а иньшою набуває ся відпорности.

На підставі повисше сказаного, легко вже пояснити відпорність, якої набуває організм, котрий певну заразливу хворобу перебув. Складові части організму, при звичаєні до ділання заразка, нищать его, если послїдує поновне заражене тим заразком, в наслідок чого організм перебуває тільки легку горячку, або яку недиспозицію без небезпеченьств для житя. Однак тота відпорність триває тільки так довго, як довго існують в організмі елемента привиклі і спосібні до борби, скоро але ті ослабнуть а з часом і згинуть, никне і відпорність. Се є доказом найліпшим конечности так званої ревакцинації по певнім часі, доказом, що не треба боятися щіплення охоронного против епідемій, скоро є средство до ослаблення чинностей бавдилий, що викликають певну хворобу.

Вкінці еще кілька слів о так званім дїдиченю сухіт і рака дітьми від родичів діткнених тими хворобами.

Дїдичене тих хвороб не є стверджене наукою. Найчастійше одїдичують діти тільки будову тіла родичів а з сим і успосіблене певних нарядів до одної хвороби, в котрих она, знайшовши догідне місце, розвиває ся лекше, бо сприяють єї умовини; однак діти не приходять на світ з зародками хвороби і з бактериями, які би осіли в їх організмі.

Бесїда і письмо.*)

Мова є система звуків до означеня всього, що чоловік спостерігає і думає. Передше узнавано мову, як щось надирриродного, та від часу Дарвіна доказано, що мова є зовсім природною появою. Повстанє, зріст, відміна і упадок мови, підпадає тим самим законам, котрим рід рослин і звірят.

*) Передрук з «Буковини».

Бесіда спочиває отже на звуках, котрими то звуками люди порозумівають ся. Є різні средства, котрими проявляє ся душевне нутро чоловіка, але межі всіми бесідами займає перше місце. Як би люди не мали бесіди, то чоловік мало що ріжнив би ся від животин.

Мова дитини повстає в механічній дорозі, а то так, що дитина повторяє то, що чує в своїм оточенню, для того діти, що починають пізнавати річи, добувають з себе звуки. З тими дітьми треба багато і часто говорити, їм показувати різні річи і повторяти їх назви. Дитина дивить ся на ті представлені річи, на рот того, що до неї говорить і починає сама, хоч не зовсім так, як би належало ся вимовити ті слова. І мало по малу через повторюване вимовляє слова правильно. На разі творить дитина собі сама слова такі, яких і від нікого не чула, она називає річи своїми власними словами. Так як ті слова, самі від себе прийшли, так з часом они тратять ся самі від себе, а натомість вступають правдиві слова, які дитина чує від старших. З сего видимо і маємо доказ, що мова не є уроджена, але утворена. З обсервацією вишнього світа іде і мова рука в руку, так, що як дитина більше річий виділа, тим більше і слів навчила ся говорити. Осередком бесіди є слух, через що глухий стає ся німим.

То, що дитина говорить, то не пропадає у неї і не остає ся порожнім голосом, але здобуває значіне. Як дитина оглядає який предмет, то при тім запам'ятує собі імя тої річи. Вид і імя річий спадає в одно представлене і зливає ся в мозку дитини в одно. Імя нагадує дитині предмет, предмет нагадує знов дане слово. Без жадної науки старших присвоює собі дитина багато слів, чуючи бесіди других. Кожде слово, що собі дитина присвоїла, стає ся підставою до творення других, бо того слова уживає дитина на означене вишнього предмету, котрий має ті самі прикмети, як той перший. Дитина починає словами працювати, то є говорити, починає порівнювати річи і їх прикмети, вкінці починає видавати о них осуд.

Через бесіду будить ся сплячий дух в дитині, і вона учить ся мислити тоді коли починає говорити. Мислене наше починає ся тим, що розрізняєм одну річ від другої і тим то способом творимо понятє (*Vorstellung*). Через бесіду стає ся понятє тревалим, самосвідомість свого „я“ чим раз більше об'єктивнішою, зникає всяка непевність в спостеріганню. Що бесіда є великим даром, пізнаємо на нещаснім каліці німим, котрому так дуже тяжко є передати звичайні понятя.

Нарід, котрого лязк стоїть на низьким степені розвитку, остає ся і на низьким степені образования. З тісною звязи слова з річю розуміємо, для чого не тільки слово до мисли, але також мисль до слова відносить ся. Для того назва предметів властивим іменем має на чоловіка так великий вплив, для того розбійник і злодій творить собі окремий лязк, а котрім річи інакше називають ся, як у загалу. Бесіда, безпосередний вираз наших мислей і чувств, є злучена цілко з характером особи або народу, котрий її уживає. Для того осуджують чоловіка по його бесіді; для того неприємно нам, як хто наш лязк висміває; для того нема ліпшого стредства, відобрати єму самостійність, як накиннути чужий лязк.

Совершенство бесіди залежить на тім 1) аби для всіх предметів і відношень мала потрібні звуки, 2) аби виражала ті предмети і відношення дійсно, ясно, виразно у всіх відмінах докладно і 3) легко і коротко означала. Понеже бесіда є виразом мисли, а права мисленя у кожного чоловіка суть ті самі, то

в 3.064 язиках, якими люди на світі говорять, знаходимо певні загальні подібності. Кожда бесіда має з другої сторони свої властивості, котрі залежать від краю, клімату і від цілого характеру народу.

Аби слова собі запам'ятати і перед загибелею охоронити, зачали люди уживати знаків-видимих. Ті видимі знаки зовуться письмом, а воно є різнородне, після того, чи виображенем або властивим понятєм. Як учить нас історія, то на самперед ограничилося письмо на відрисованю вишнього вигляду і форми річей. Образи були першим кроком до письма, але меморіал той був недостаточним, бо образами тими можна було означати поодинокі стани, але не зв'язь мислей. Дальший поступ були то символи, то є знаки, що з річю мали внутрішню подібність. В той спосіб повстало гієрогліфічне письмо на пірамідах і обелісках в Єгипті. Але той спосіб був не достаточний, бо треба було значене символу задержати в пам'яті, а як не зналося знаків, так то все не мало для чоловіка вартости. Для того зачали люди уживати на поодинокі слова знаків, а для відношень меж ними знаків зложених. Такого письма уживають ще нині в Хінах, котре складаєся з 200 поєдинчих а з 80.000 зложених знаків. Найбільшим поступом, було винайдене знаків на поодинокі голоси, з котрих слова складано. Сей винахід приписують Фенікійцям.

Коли до бесіди прилучилося письмо, тоді дістали люди спосіб передати кожду мисль слідуємим поколінням і все що для чоловіка має вартість, мимо змін на котрі в світі чоловік є виставлений, розширити по цілій землі.

В старині було то цілком инакше, як нині, бо письмо гієрогліфічне або тайне образкове письмо, могли лишень ті знати, котрі належали до касті священників, перед народом було то письмо тайною. Гієратичне письмо то було скорочене образкове, а найповдичне письмо було демотичне в буквах, котре знали ремісники і инші низші верстви населення.

Письменна бесіда є не ограничена в своїм розвитку. Бесіда є чимсь найсвятійшим в народнім дусі. Гнет бесіди відчуває кождий. Лишень злі і безсерця і чувства люди можуть поповнити той злочин против цілого народу, — відібрати єму єго народний язык. Так каже учений писатель Шефле (Schäffle).

Іван Савіцький.

Вісти з Руского товариства педагогічного.

Філія грибовицка руского тов. пед. відбула сього року (1899) досі два збори; одні загальні а одні звичайні.

Загальні збори відбулися дня 12. марта 1899 в Вислобоках. На порядку деннім тих зборів були отсі точки: 1. Лекція практична і дискусія над нею; 2. Справозданє з діяльності філії і касове за рік 1898; 3. Реферат про уступи приходячі в книжці „Школа нар. ч. IV.“; 4. Вибір виділу на рік 1899; 5. Внески членів.

Лекцію практичну з дітьми IV ст. п. з. „Битва під Могачем“ перевів визначений головою, п. Стронський. Над переведеною лекцією вивязалась дуже оживлена дискусія, в котрій майже всі члени, декотрі і по два рази, висказували свої гадки. Ухвалено узнати переведенє лекції за дуже добре.

Справозданє з діяльности філії за рік 1898 відчитав п. Яворський. Справоздавець порівнював діяльність тогорічну філії з роками минулими і за-грівав членів до невтомимої праці. Над справозданєм вивязалась також дискусія, в котрій одні члени констатували, що філія по змозі робить досить, другі раді би бачити діяльність її ще кріпшою. Касиєр філії, п. Яворський, представив сумарично стан каси, з чого довідались збори, що філія має 13 зр. і 13 кр. готівки. Контрольна комісія найшла рахунки в порядку і касиєрови уділено абсолюторію.

Критичну оцінку уступів природничих з книжки „Школа нар. ч. IV.“ реферували п. Мош і Зелений Максим. Над кожним уступом збори застановляли ся і деякі замітки до них мають, п. пр. референти умістити в своїх еляборатах.

В склад нового виділу на рік 1899 ввійшли: п. Ілько Чиж, яко голова і пп. Мош, Зелений М., Яворський і Стронський. Виділ таки зараз уконституовав ся вибираючи п. Моша заступником голови, Стронського секретарем а Яворського касиєром.

На внесенє п. Стронського ухвалено критичні оцінки книжок шкільних печатати в „Учителю“.

На внесенє п. Яворського ухвалено відбувати збори філії, не як досі в неділі або свята, але в будні дні, звичайно в суботи, як се практикують польські „kółka“.

Звичайні збори відбули ся дня 21. мая 1899 в Миклатові о годині 2. по полудни.

На порядку деннім було:

1. Лекція практична з языка руского на I. степ. Сю лекцію перевів п. Яворський а по укінченю, як звичайно, відбулась дискусія.

2. П. Іван Петришин, що потрудив ся в часі зборів аж з Кутів, п. золочівського, відчитав свій еляборат про критичну оцінку стихів уміщених в книжці „Школа нар. ч. IV.“

По дискусії над сим рефератом, ухвалено подякувати п. Петришинови за старанно оброблену працю. Реферат сей передано до друку для „Учителю“.

3. П.п. Милевич і Сендик Зенон реферували критичну оцінку уступів географічних уміщених в книжці „Школа нар. ч. IV“. В дискусії над сим рефератом було замітне, що по наших школах брак стінних руских мап, брак мап півкуль, а до уступу „Водна область „Дніпра“ і до інших треба кожній рускій школі вистаратись о народописну карту українсько-руского народу.

4. П. Ів. Климко відчитав свою працю: „Методичне переведене уст. „Повіт“ з книжки „Школа нар. ч. IV“. Такий темат дала львівська-замійська Рада шкільна окр. на сьогорічну окружну конференцію. Праця була всесторонно викінчена, тому присутні, по переведеній дискусії подякували за се п. Климкови.

Збори закінчили ся о год. 9. вечером.

Петиція руского товариства педаг. в справі науки руської мови.

Високе ц. к. Міністерство!

З уповажнення Вис. ц. к. Міністерства просвіти і ісповідань з дня 12. червня 1898, ч. 12.836 видала галицька ц. к. краєва Рада шкільна з дня 20. липня 1898, ч. 15.923 розпоряджене, котрим зреорганізувала науку руської мови в школах середніх з польською викладовою мовою. Тої реорганізації головні нові точки суть отсі:

1. Введено два пляни науки: плян А) і плян В). Плян А), котрий має обов'язувати в школах з „малим“ числом учеників руської народности, зв'язано науку руської мови до трох літ, так що вона починає ся в IV, кл., а кінчить ся в класі VI. Плян В) має обов'язувати в польських середніх школах з „більшим“ числом руских учеників, а після того пляну наука руської мови має уділяти ся рускій молодіжці в порядку у всіх класах, для учеників же польської народности має бути отворений приготавляючий курс і то аж в IV. класі, а від V. кл. почавши мають ученики обох народностей побирати науку вже спільно, а в найвишній класі вільно ученикам-Полякам науку руської мови залишити. При кінці же пляну В) додано замітку, що при сій науці має бути головною річю присвоєнє руської мови на основі граматичного знання, а проти-ставленю до граматичної теорії а особливо до історії літератури.

2. В школах, в котрих має обов'язувати плян В), перенесено науку староруської мови і літератури з класу VI-ого до VIII-ого, і

3. Розпоряджено, що в школах так з пляном А) як і з пляном В) цензура успіху з науки руської мови має при установленю загальної класи успіху впливати тільки в напрямі додатнім, а не уємнім, при іспиті же зрілості може абітурієнт іспиту не складати, а тільки зажадати втягнення в єго свідомство зрілості, взагледно в свідомство з іспиту зрілості, успіху пересічного, який досягнув в науці руської мови в послідніх чотирох півроках, в котрих ходив на єю науку правильно в обсязі приписанім для найвишого степеня сєї науки в данім науковім заведеню.

Руске Товариство педагогічне, котре на основі свого статуту, затвердженого ц. к. правительством, покляло собі за задачу дбати про потреби руского народу на полі шкільництва і до досягнення тої задачі може, попри інші средства, також предкладати дотичним властям меморіяли і петиції в справі публичного виховання осмільє ся, виконуючи постанову своїх загальних зборів з дня 9. лютого 1899, предложити Високому ц. к. Міністерству що до наведених точок згаданого розпорядження ось такі представлення і просьби:

Ad 1). Руске Товариство педагогічне є пересвідчене, що не тільки по-верховне знанє краєвих мов є бажане для народів, заселюючих край а особливо для тих осіб, що мають в краю виконувати публичні уряди, але також є бажане і дуже потрібне докладне знанє не тільки мови але і літератур краєвих народностей, бо тільки таке знанє робить взаїмне пізнанє і порозумінє, пошанованє, довірє і згоду поміж братніми чи сусідніми народами. Для того і школи а іменно середні повинні в молодіж впоювати таке взаїмне пізнанє і пошанованє себе, а то поважним трактованєм науки краєвих мов, яко рівновартних і рівнозначучих. В противнім случаю, коли одну мову трактує

ся яко предмет підрядний, то мимохіть вироблює ся у учеників другої народности] в школі і в будучім житю легковаженє другої мови, а у учеників покривдженої народности вбуджує ся лише хіба жаль і огірченє за таке легковаженє їх рідної, їм милої мови.

З того отже педагогічного погляду, згадана повисше реорганізація науки рускої мови після двох в горі поданих плянів виходить недостаточною. Коли же до того ще додамо, що в гімназіях з рускою мовою викладовою, в котрих нема майже ніяких учеників польської народности трактує ся помимо того науку польської яко другої краєвої мови так само, як науку викладової рускої мови і то в порядку від I. класи аж до VIII., то таке нерівномірне а поверховне трактованє рускої мови після сих нових плянів з одної, а поважне трактованє мови польської з другої сторони, ще виразнійше бє в очи так учеників як і загалу Русинів.

З огляду отже на то, що више сказано, руске Товариство педагогічне предкладає Вис. ц. к. Міністерству просьбу, щоб замість двох повисших плянів видано оден плян науки рускої мови для всіх публичних польских середних шкіл і то такий самий, який є для науки польської мови в руских гімназіях, т. є. щоб учено рускої мови в порядку у всіх класах від найнижшої до найвищої найменше по 2 години тижнево і то рівномірно так учеників рускої як і польської народности.

Проти же тих постанов пляну В) які дотикають учеників польської народности, говорять крім повисших педагогічних взглядів ще і инші. Ото після пляну В) ученики-Русини, котрі з дому вже знають свою рідну мову і учили ся в ї в класі I. — III., мають в класах V. — VII. учити ся рускої мови вже разом з Поляками, котрим руска мова звичайно є чужа і котрі аж в IV. класі на приготовляючім курсі мають за оден рік присвоїти собі — побіжно — що найконечнійші початки науки. Таке зведенє учеників з далеко нерівним приготованєм на спільну науку в V. — VII., для вигоди учеників польської народности, бояти ся треба, чи з огляду на тих недостаточно підготовлених учеників-Поляків не обнизить значно вимог і для учеників-Русинів, і то не тільки в часі шкільної науки але і взагалі, як се врешті виразно каже ся і в наведеній вже повисше кінцевий замітці до пляну В), — чи наслідком сего також і успіхи в науці рускої молодежи і єї знанє рідної мови не будуть мусіли конечно обнизити ся. Дальше грозить небезпеченство, що отворене окремого приготовляючого курсу в IV. класі буде мати дуже деморалізуючий вплив бодай на якусь частину рускої молодежи, бо може легко статись, що також ученики-Русини в молодечій легкодушности будуть ждати аж до IV. класи, поки надумають ся записатись на науку своєї рідної мови. Відтак не належить переочувати і тої обави, чи таке обнизенє ровени науки рускої мови в середних школах не буде мати в дальших своїх наслідках і занидія самої рускої мови та літератури і — противно — нового скріплення язиково — уніфікаційної московської мови в краю. Вкінци проти улегчень для польської молодежи після пляну В) говорить і отся фактична обставина: Ученики-Поляки, котрі руску мову знають вже з дому, хоч она їм не рідна, не потребують ніяких улегчень, коли взагалі ходить їм о науку на правду; а иньшим ті улегченя не здадуть ся ні на що, бо-ж той хто хоче научити ся чужої мови, мусить безперечно далеко більше прикладати ся до науки, чим той, хто вже і так знає ту мову. Отже для польської молодежи ті улегченя не є потрібні а приносять лише шкоду науці самій і рускій молодежи.

Ad 2). Руске Товариство педагогічне виходить з того пересвідчення, що староруска література є дуже важна для виховування і образования молодєжи, раз тому, що она є відбитком осьмивікового культурного житя Русинів, а друге тому, що містить в собі такі знамениті і поучаючі твори, якими в тім часі не може повеличати ся ніякий з славянських народів, як от Правду Руску, т. зв. Несторову літопись, Слово о полку Ігоровім, Поученіє Володимира Монаха к дітям, Паломник Данила Мниха, Моленіє Заточника, літопись волинсько-галицьку і много иньших. І з огляду на мову є ся література поучаюча, бо показує наглядно, як жива народна мова руска мало-помалу втикала ся поміж церковно-славянську книжку, — як змінювала єї під взглядом лексикальним, фонетичним, морфологічним і синтактичним, — як звільна виборювала собі вступ до письменства, доки аж вкінци виступу Котляревського не перемогла в письменстві мови церковно-славянської. Рівно-ж з огляду на виховуванє молодєжи має староруска література тоту велику вагу, що значна єї більшість має зміст релігійно-моральний або (як т. зв. Несторова літопись) християнсько-релігійну закраску. А ще і того годі не піднести, що староруска література, яко витвір духових сил інтелігенції рускої, свідчить, що Русини не доперва від Котляревського стали культурно і літературно жити, але вже від X. віка, і що ся література є питоменною власністю рускої народности, а не московської, що отже видно в розвою культури і літератури оден безперивний розвій від X. віка до нині.

Зваживши то все, уважає Руске Товариство педагогічне конечним, щоб призначено на науку тої літератури найменше оден рік. Тимчасом плян В) переніс сю науку на VIII. класу і тим чином скоротив час для сеї науки. Бо, коли застановимо ся, що в VIII. класі около 9. мая починає ся вже письменний іспит зрілости, а з кінцем того місяця навіть вже і устний, коли зважимо, що треба в осьмій класі призначити довший час на повторенє цілої історії літератури народної доби, тим більше, що призабутої, бо браної в VI. і VII. класі, щоби перед іспитом зрілости відсвіжити і утвердити в памяти учеників набуті в школі відомости, то позістане на науку старорускої мови і літератури мало що більше, як 7 місяців.

Звідти Руске Товариство предкладає Високому ц. к. Міністерству просьбу о полишенє науки старорускої мови і літератури в VI. класі, як до тепер було, і підпирає свою просьбу ще такими обставинами:

Староруска література попереджає в історичнім розвою літературу нової доби і вяже ся з нею так многими пасмами, що неодну появу в літературі нової доби і в словесности усній треба поясняти вказуванєм на попередні факта в літературі старорускій, от хотьби приміром вказати на апокрифічну літературу, на літописи, на переклади св. писма, на літературу драматичну, особливо-ж ієртермодії, на сатиричні і гумористичні вірші XVIII. віка і т. д. Уже отже з дидактичного згляду належить старорускої літератури учити перед літературою нової доби. Дальше, як звістно, в VI. класі бере ся історія рідного краю саме тих часів, на які припадає більша часть старорускої літератури; отже знову промовляє дидактичний взгляд концентрації науки за полишенєм науки старорускої літератури в VI. класі.

А вже-ж за тим промовляє і аналогія науки польщини в середних школах. Ото коли перед кількома роками галицька ц. к. краєва Рада шкільна уклала плян науки польської мови, спір польских педагогів: чи старопольщину учити в VI. класі чи в VII., порішено на сторону першої гадки. Отже-ж

то, що для науки польської мови признано недоладним, не може бути доладним при науці рускої мови а то тим більше, що старорусчина для пізнання розвою письменного руского язика є важнійша, аніж, приміром, латинські автори у Поляків в XV. — XVII. вв. для пізнання розвою польської мови.

Вкінці і тота обставина промовляє за полишенням тої науки в VI. кл. по польских гімназіях, що в руских гімназіях бере ся наука старорускої літератури саме в VI. класі, а нераз доводить ся ученикови перейти з польської гімназії до рускої і на відворот.

Ad 3). Організаційний зарис з р. 1849 в § 20. alin. виразно каже, що для ученика, котрий записе ся на науку другої мови краюї, тота наука ставе ся з кожного огляду предметом обовязковим, отже і цензура успіху з тої науки впливає на осуд загального поступу при семестральній класифікації. Такого процедеру уживає ся ще і доси що до польської мови, яко другої краюї, в гімназіях з рускою мовою викладовою. Тимчасом того нове розпоряджене впроваджує в супереч з організаційним зарисом тоту новість, що цензура з рускої мови в польских гімназіях ніколи не може впливати на осуд загального поступу в напрямі уєннім.

Нема що і говорити, що се змінене поступоване принесе з собою такі погубні наслідки, що не тільки польська молодіж, але і руска буде собі науку рускої мови легковажити і на неї тах глядіти, як на зовсім вільні предмети, приміром: на рисунки, сьпів, гімнастику і т. д. Се-ж прецінь противить ся і серйозности науки і повазі предмету. Звістно вже з педагогічного досьвіду, що, хоч в великій часті молодіж з сьвідомостию потреби в життю знання якого предмету учить ся того предмету, то все-ж таки учить ся его і задля того, що уємна нота з того предмету вплине уємно при класифікації на загальний поступ. Впрочім вплив цензури з якого предмету на загальний осуд класифікаційний в кождім напрямі уважає ся вже і організаційним зарисом найестественнішим средством виховання, яке школа має в своїх руках.

Длятого руске Товариство педагогічне предкладає Високому ц. к. Міністерству просьбу о заряджене, щоби для забезпечення належного успівання науки рускої мови і для удержання тої науки на достойно відповідаючій їй ровени, полишено вплив цензури з того предмету при семестральних класифікаціях і в напрямі уєннім так, як до тепер діяло ся на підставі організаційного зарису і як діє ся з мовою польскою.

Що до іспиту зрілости, то організаційний зарис в § 81. f виправді відмавляє впливу ноти з другої краюї мови на рішенє о зрілости ученика, але зато говорить про виписуванє в матуральне сьвідоцтво лише тої ноти з другої мови краюї, яку признаєть екзамінаційна комісія по переведенім іспиті. Тимчасом того нове розпоряджене вводить для рускої мови новість, а то що-б виписувати в матуральне сьвідоцтво пересічну ноту з чотирох послідних курсів єї науки. Сеєя новість, непрактикована доси навіть з такими предметами, як гімнастика, сьпів, стенографія і т. д., знову може потягнути за собою такі лихі наслідки, що молодіж не тільки польська але і руска з часом буде зовсім відтягати ся від іспиту зрілости рускої мови, вдоволяючись пересічною нотою. А що то не причинить ся до піднесеня ровени науки рускої мови, яко другої краюї, але ще его і обнизить, то про се не мож не сумнівати ся.

Зіставляючи веї домаганя разом, руске Товариство педагогічне просить Високого ц. к. Міністерства, щоби зволило повисше розпоряджене з обома плянами взяти назад а натомість заорадити, що слідує:

1. Наука рускої мови, яко другої мови краювої, має бути у всіх публичних середніх школах з польською мовою викладовою в Галичині а конечно в східній її часті, а в Сяноці і Ярославі в західній її часті, наукою взглядно обовязковою в розуміню організаційного зарису, т в. що цензура з тої мови для ученика, що на її науку записав ся, має мати вплив при семестральній класифікації на загальний осуд успіху і в напрямі уємнім, і має уділяти ся в порядку від I. — VIII. класи найменше 2 години тижнево для учеників рускої чи польської народности однаково.

2. Наука старорускої мови і літератури полишає ся і надалше в VI. кл.

3. В свідомство матуральне має вписувати ся тільки тота нота з рускої мови, яку признасть екзамінаційна комісія по переведенім іспиті з того предмету, розуміє ся без впливу тої ноти — у учеників польської народности — на рішенє абитуриента в уємнім напрямі.

Предкладаючи ті домагання і просьби, подиктовані нічим иньшим як тільки оглядами на само добро і інтерес науки і на педагогічну, виховуючу і дидактичну сторону науки тої мови, має Руске Товариство педагогічне непохитну надію, що Високе ц. к. Міністерство прихильно віднесе ся до нашої просьби, так, як того вимагає дієтно так значіне і повага другої мови краювої як також свідоме ціли виховуванє молодєжи обох сусідуючих народностей у взаїмнім пошанованю братніх мов і що далше з того випливає, також оглядне згідливе, вирозуміле і прихильне пожитє тої молодєжи вже яко горожан одного краю. *Від Руского Товариства педагог. у Львові, 8. цвітня 1899.*

О П О В І Щ Е Н Я.

— З днем 1. вересня 1899 засновує Виділ Руского Товариства педагогічного виховавчій інститут для дівчат у Львові. Позаяк від числа зголошень залежить саме заснованє і розміри, в яких се заведе вийде в житє, просить підписаний Виділ Р. Т. Родимців, щоби найдалше до 15. н. ст. червня с. р. зголосили ся: хто і кілько дівчат думає в інституті сім помістити. Речинець до вношеня подань о само приняте визначує ся до 10. н. ст. серпня с. р.

До інститута приймати ся будуть діти членів Руского Товариства педагогічного. До подаяя долучити треба: 1) метрику хрещеня; 2) свідомство шкільне з послідного курсу; 3) декларацію що до місячної оплати, котра виносить 20 зр. [місячно]; 4) 1 зр. на видаткі кореспонденційні; 5) хто не є членом тов., — а 1 зр. на вписове і вкладку; 6) 3 зр. річно на прибори наукові і зужите меблів.

Інститут посилає дівчата поки-що до школи публичної, а дає своїм вихованцям: 1) мешканє, харч, опал, світло, пранє і послугу; 2) доставляє їм, о скілько на се дозволять фонди, книжок і приборів шкільних; 3) управляє їх вихованєм, старає ся о добре домашнє і товариске веденє; 4) улекшує науку шкільну і наглядєє єї під доглядом домашних учительок; 5) доставляє їм нагоду придбати иньших відомостей теоретичних і практичних.

[Учениці мають привезти з собою слідуючу гардеробу: сорочок 6, кафтаників білих 6, панчіх 6 пар, майток 6, простирал 6, пошевок 3, ручників 4, хусток до носа 12, фартушків 6, спідничок білих 4, гальок 2, черевиків 2 пари, одіж верхню зимову і літну, сінник 180 см. довгий а 80 см. широкий, ковдру коцик і подушку.

За науку нових язиків не платить ся нічого, за науку на фортеяні по 5 зр. [місячно, а за науку танців по 6 зр. річно.

Близьши поясненє уділяє член Виділу Кость Паньківскій, ул. Театиньська ч. 19.

З головного Виділу Руского Товариства педагогічного у Львові.

— Друк на метрики шкільні, які розпорядженєм з дня 12. цвітня с. р. до ч. 32611 наказала краєва рада шкільна завести по всіх місцевих радах шкільних, друкує ся в рускім язичі і правописею заходами і накладом товариства „Просвіта“. Подаючи се до відомости, звиваємо всі наші місцеві ради шкільні завести такі метрики в рускім язичі і в тій ціли чим скорше зголосити ся з замовленєм тих друків під адресою: Товариство „Просвіта“ у Львові, ринок ч. 10. Ціна друків: 1 лібра аркушів вкладкових 40 кр., 1 аркуш на заголовок 4 кр.

ТОВАРИСТВО „ПРОСВІТА“

при зближуючих ся іспитах в школах народних подає до ві домости Сьвітл. Рад Шкільних, Внов. священиків, катихетів учителів і родичів, що книжки накладу товариства, призначені кравною Радою шкільною на премії для учеників, красно оправ лені з позолоченими берегами, можна купити в канцелярії товариства Ринок ч. 10. по слідуєчій ціні:

Роскази про сили природи	20 кр.
Оповідання о житю св. Бориса и Гліба	20 „
Повістки для дітей	27 „
Сестра	15 „
Байки	22 „
Історія Руси ч. I.	25 „
Історія Руси ч. II.	23 „
Ленъ и коноплі	24 „
Рогата худоба	45 „
Про живошлоты и лѣсы	20 „
Веняминъ Франклінъ	16 „
На досвіткахъ	22 „
Середъ ледового моря	25 „
Житє св. великомученика и лѣкаря Пантелеїмона	20 „
Дрѣбна птиця господарска, а великій грошъ	20 „
Відкрыте Америки	22 „
Звірята шкідливі и пожиточні	42 „
Перекопине	18 „
Кирилъ и Методій	22 „
Повістки (Тіточка Ганна и Два Старці-Богомольці)	18 „
Финляндія и Сахара	22 „
Молитвенникъ народный (в звичайній оправі)	20 „

в лучшій оправі:

а) хребет полотняний і золочений хрест з переду	25 „
б) ціла оправка полотняна, береги золочені і золочений хрест з переду	35 „
Молитвенникъ народный великий по ціні 90 кр. 1-10, 1-30, 1-60, 1-80 зр.	

Всякі замовлення виславляють ся скоро і точно.

Передилата:

на рік 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р Г А Н

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Администрация
ул. Театральна
ч. 19.Неопечатані ре-
клами без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

О УСТНЫХ ВПРАВАХ.

Задачу середнього образования в між иншим навчити ученика логично думати і ясно виражати ся устно і письменно. Не будемо розбирати всіх средств, яких учитель повинен уживати для осягнення згаданої цілі, звернемо лише увагу на образование красноречивости.

Кожний з власного досвіду може ствердити факт, як мало у нас людей, що уміють говорити. Навіть багато високо образованих учителів, знаючих свій предмет, не може ані так зацікавити учеників, ані побудити їх увагу, ані порушити ученика в наслідок недостатці красноречивости. То само дає ся зауважати і в суспільнім життю, де видимо, що мало людей забирає голос на засіданнях, що впливає в більшій часті з обави, що нестане їм слів до висказання гадки, вкінці з недостатці вирази, а людей красноречивих у нас майже не чути. Стрічаємо ся навіть з дивним на позір фактом, що люди уміючі добре писати — але говорять, хоч писане видає ся їм більше трудним і зложеним як говорене. Се виходить з того, що здібність говорення, хоч в певній мірі вроджена вимагає однак мимо того вирази і систематичної науки.

Старинні дуже старанно образували красноречивість.

В середніх віках викладано науку красноречивости під назвою реторики на низших курсах; в trivium, учено вже грамматики, реторики і диалектики.

До образования красноречивости причиняли ся також і представлявані учениками драматичні штуки і діяльноти.

Інакше має ся річ з сучасною наукою, теперішня педагогія занадто мало уважляє красноречивість, не іде за розвитком сучасного життя; більше оживлене суспільного руху, товариств і в тім напрямі ідучі потреби вимагають від одиниць красноречивости.

Учень теперішньої школи не має нагоди до здобуття красноречивости: з причини переповнення класу, ученик відповідає рідко і з тої самої причини відповідати мусить коротко, лише на питання; шкільна карність вимагає мовчання; навіть багато учителів мало говорить, задають з підручника або кажуть задану лекцію відчитати, пояснюючи менше зрозумілі уступи, а відені і мова учителя є уривана, отже ученик навіть не має приміру доброї мови.

Учитель мови на низшій ступені науки звертає всю увагу на науку ортографії і граматики, на граматичний і логічний розбір речень, так як би то на тім лише полягало знання даної мови; на вишій ступені учитель найбільше дбає про письмений вироби. Письмом, при найменше дуже стараним послугуємося досить рідко, говорити же, оповідати, переконувати потребує кождий.

А тепер розгляньмося, які чинники складають ся на добру вимову і як треба їй формувати. Першим підставним умовієм краснорічності є здобуте багатого мовного матеріалу, з якого бесідинок має творити і укладати речення. З умови змісту треба на першій місці поставити логічний розклад матеріалу, потім знахідність, умовність короткого висловлювання всього предмету.

То суть внутрішні сторони краснорічності, кінцеві також при письмевих вправах, з тою лише різницею, що стиль вправи усної повинен бути лекший, простіший, більше цвітний. Вишню сторону краснорічності становить виговор, плинність, як би се досадило висказати легкість обертання мовою, смислові і свобода, а в кінці і відповідне ужиття голосу. Се прикмети, які треба би формувати у молодіжці аби їй виховувати если не на бесідинок, то принайменше на людей, що добре говорять і уміють висказувати свої гадки.

Аби досягнути сей результат, треба звертати більшу увагу як до тепер на вправи усні і то починаючи від найнижчого ступеня науки.

Наука мовлення в першій раді повинна належати до учителів мов. Найзвичайнішою формою, якою они мають послугувати ся для формування мови — суть оповідання, т. є. подання змісту повісток, байок, поезій, повістей, новел, також устних, які знаходять ся в читанці. Такі оповідання, подання змісту повинно ся управляти не лише на низшій ступені науки, але і на вишній.

Багатий матеріал до подання змісту може учитель знайти в предметах викладаних на відповідній ступені науки, як з історії, географії, історії природи. Заки задасть ся ученикові подібне оповідання, повинен учитель на лекції докладно обробити плин; можна би з учениками обробити типові плин для різних родів прози, плин характеристики особи, епохи, плин опису звірат, опису географії, держави, міста, плин повістки, казки і т. д. Сам учитель повинен дати ученикам взір плинного оповідання і оповісти задану річ. Если однак не визначася свободою слова, треба понерестати на уділюванню ученикам вказівок, як має учити ся, а іменно повинен учити оповідання уступами до тієї пори, коли ученик плинно і без задержування буде міг повторити цілий уступ. Значити треба від* дуже легких, дуже коротких оповідань, бо ту іде лиш о легкість в мовленні, о плинне і вільне висказування своїх гадок. Важним средством в формуванні мов є дословне вивчування на пам'ять прози; на вишній ступені треба вибирати знаменитіших стилістів, на низшій ступені короткі, добрим стилем написані описи і оповідання. В сей власне спосіб здобуває собі ученик мовний матеріал, учити ся нових висловів, яких до тепер не уживав. В тій самій цілі треба давати до науки поезій, добираючи зрозумілі для відповідного віку, розбудити у дітей зацікавлення до них і заохочувати аби деякі уступи учили ся для себе, не лише для класу.

Вкінці велике зацікавлення і оживлення пробудила би у дітей наука сценічних творів, роздаване ролі і наука їх на пам'ять.

Всі ту вичислені вправи будуть служити до образованя в говореню, висказуваню гадок; аби образовати ся на бесідників, треба уживати ще спеціальних средств.

Учитель повинен на лекції пояснити, які суть конечні условія краснорічivosti, розібрати взори: бесід похвальних, інавгураційних, і задавати потім ученикам до самостійного обробленя. Впрочім учитель найде легко теми, відповідні до зняня ученика.

Предкладані нами вправи для образованя вимови, дають уложити ся в слідуючі групи:

1. наука на память прози і поезії;

2. самостійне подаванє змісту поетичних і прозових творів;

3. наука властивих форм краснорічivosti — виголошуванє бесід знаменитих бесідників і укладанє власних.

Однак не лише учитель язиків повинен мати на цілі образованє краснорічivosti, се повинно обовязувати учителів всіх предметів, так історика як географа і натураліста. Змаганя всіх вихователів повинні видати пожадану ціль — научити ученика добре говорити, т. є. льогічно і плинно висказувати свої гадки.

З заграничної літератури.

„L' E'ducation Nouvelle“

E Demolins-a.

1897 р. появилася книжка Едмунда Демолєн під цікавим заголовком: „A quoi tient la supériorité des Anglo Saxans?“ Висшість раси, що проявляє ся в рухливій енергії, самостійности, довірю в власні сили, приписує автор условіям вихованя, стисло полученим з поглядами суспільности на батьківські обовязки. В Англії полягають они на тім, аби діти виховати на людей фізично і морально здорових, сильних, добре узброєних до життєвої борби. В Франції ограничають родичі число потомків, аби тим легше забезпечити їм спокійне і вигідне житє. Для сина шукають сего в урядничій кар'єрі, для доньки в відповіднім замужу. Вихованє, так домове як і шкільне, стремить до того, аби обтесати всі вистаючі суки характеру, висладити хропватости індивідуального темпераменту і утворити докладно до загальної цілости пристаюче суспільне колісцє. На позір могло би здавати ся, що цілість повстала з таких частиць, може бути дуже добра; однак Стюарт Мілль проголосив иньшу засаду: „Утворіть сильне індивідуум, а будете мати сильну державу“. Дивлячи ся з того становища, легко зрозуміти, длячого Французи мусять уступати першєнство на всіх майже полях суспільної праці своїм заморским сусідам.

Зміст книжки дуже заінтересував французку суспільність, обудив сильне занепокоєнє у мислячих родичів, зискав узнанє зі сторони передових людей. Юлій Леметр з катедри в Сорбонї осудив сучасну виховуючу систему, котра, опираючи ся на старинних мовах, образує людей для давньої минувшини, котрі однак не веслї відповісти вимогам теперішности.

— Так, вторує йому Ернест Лавіс, реформа нашої школи є конечна; але на її перепроведжене треба найменше пів віка.

— Ні, відповідає на те п. Демолен, батьки родин не можуть так довго ждати, ані не може їм на се дозволити їх сумління, щоб їх діти були але виховані. Реформу мусимо зачати нині, а не ждати аж нинішні узнають її потребу. Примір подійствує може скорше і успішнійше, як найбільше переконуючі теоретичні виводи.

Пише отже відозву до людей поділяючих его переконання, особливо до родичів, котрі від часу видання попередньої книжки (О виспости Англьосасів) все звертали ся до него особисто і листовно питаючи ся о раду що до виховання синів. Разом з ними закладає Товариство Нової Школи і з фонду, зібраного дорогою уділів, купує в Нормандії, о 2 години дороги від Парижа, чудову місцевість, звану „Les Roches“. В хвили, коли се читаємо, працюють архітекти і мулярі над перебудованем стародавнього замку на будинок школи нового типу, котрої отворення заповіджено торжественно на жовтень с. р. Яка же то буде школа, оповідає нам її ініціатор і заснователь в свіжо виданій книжці п. а. „L' E'ducation Nouvelle“.

Розгляньмо ся вперед в статутах Товариства Нової Школи.

Члени-основателі, котрі зовсім не числять на матеріяльну користь, побирають найбільше 3% від вложеного капіталу. Збуваючі відсотки ужає ся на поліпшенє школи.

Коли школа в Les Roches вйде на правильну дорогу і буде могла удержувати ся з власних доходів, Товариство застерігає собі право твореня шкіл в інших, але опертих на тих самих педагогічних засадах.

Товариство дає заповоги молодим учителям, що хочуть отворити школи подібного типу, если будуть мати відповідне до сеї ціли уздібненє. Однак по звороті уділеної заповоги зрікає ся Товариство умысле всякого впливу на ті школи, бо задачію его не є витворенє великої, сцентралізованої, рутинною і формалістикою замуленої інституції, але організмів свободних, обдарених відрубним самостійним житєм.

Зміна системи не завше провадить за собою також і зміну сути річі. Система—се передовсім чоловік, що єї уособлює. Отже для виказаня різниці між будучою а теперішньою школою, зіставляє автор тим учителя одної і другої. В теперішній розрізняємо властивого учителя, т. є. викладаючого даний предмет, і домового вихователя, званого значайно гувернером. Той послідний існує лише в інтернаті, его обов'язує надзир над дітьми і пригтованє їх до лекцій на слідуючий день.

Перший мешкає поза обрубом школи, являє ся лише в викладових годинах, а если їх не опускає і не снізняє ся занадто, то вже уважає ся дуже працювотим тружеником, що, сповнивши свій обов'язок, має повне право уживати особистої свободи. До учеників промаває лише з катедри, знає їх ледви з імени, не завше з лица, і поза годиною лекції, є для них зовсім чужим. Гувернер-вихователь мешкає вправді разом з учениками, але лиш на те, щоб їх пильнувати. Получаючи в собі не милі обов'язки сторожа і поліціянта, не має за собою моральної поваги, яку дає научуванє. Вихованці легковажать его і не любять, бо видать в ній уособленє нестерпного

шкільного регуляміну, найженого множеством дрібних приписів. Обійти ті послідні, так однак щоб не стягнути на себе кару, є в понятю дїтній ознакою висшости і містить в собі принадне п'ятно заказаного овочу. А що в відношенню до зверхности суть все слабшою стороною, мусять отже крутити, говорити неправду, ошукувати. Найзручніші під тим взглядом тішать ся між товаришами найбільшою популярністю.

Педагогічна система, що годить ся з тим, що молодіж через довгі літа при звичаює ся систематично говорити неправду, не дасть ся в жаден спосіб оборонити.

— Пощо отже існує школа, можна би запитати, коли учителі не мають на молодіж властиво жадного впливу?

— На се, аби приготувити до державного іспиту. Се властива ціль єї існування.

Взір учителя Нової Школи рисує автор не з теорії, яким бути повинен, але з природи, яким є в англійській школі, бо реформа, яку заміряє перевести, опирає ся на випробованих вже засадах. Признає отверто, що не легко прийшло єму зрозуміти на чім полягає висшість системи; доперва відданє 11-літнього сина до школи в Баль, чим і отець узискав право вільного вступу до неї, дозволило єму вислідити річ докладно, розложити шкільний механізм на части і оцінити діяльність поодиноких колісцят єго.

Там існує лиш один тип учителя-вихователя. Він мешкає разом з учениками. Єли є жонатий, займає особне мешканє, деколи в самім шкільнім будинку, частійше однак в поблизькім, належачім до школи, домі. Мимо того він не є відокремленим: розширяє лиш власну родину, приймаючи під свій дах кількох або кільканадцять вихованців. В передполудневих годинах викладає свій предмет, але і решту дня не розстає ся з хлопцями. Засідає з ними до спільного стола, відбуває разом прогульки, купає ся, совгає ся, їздить верхом, грає в пилку або крокета. Тим способом витворює ся приятельське, щире, свободне відношенє, подібне до того, яке лучить з доростаючими синами вітця, здібного їх образованєм управляти, а о тільки ще молодого, що потрафить також разом з ними бавити ся. Лиш серед таких умовій можливіи дійсний вплив учителя на вихованця.

(Дальше буде).

Минувшина, теперїшина і будуччина нафти.

Маємо много доказів, що нафта звісною була народам давним. Старинні Єгиптяне уживали єї, або матеріалів з неї споряджених в ціли бальсамованя мерців і до цілий лікарських, пр. яко средства против робакам кишковим. В Ассирії уживано до будівлі певного рода асфальту, який отримувано по відпарованю деяких частей нафти, що єще нинї можна пізнати по серед звалищ Нініві і Вавилону.

За часів Олександра вел. збирало нафту з жерел, які находили ся близько одного з допливів Евфрату. Добачено єї вже тоді по раз перший на поверхни моря Мертвого, куда она відпливала правдоподібно з підморських жерел.

Вічні огні святих почитателів огню в Баку, яким парси честь божественну віддавали, були се гази нафтові, запалювані жрецькими.

Правдоподібно Зороастер, що заложив культ огню, а которого вітчизною була північно-східна частина Кавказу, постановив заложити свою науку під впливом пречудного з'явлення, яким суть величні стовпи огню, що добуваються з глибини землі і вносять ся у високу гору.

Найстарший з грецьких істориків, Геродот згадує про жерела нафтові Закітос (нині Зате) які випливали з гір і були незвичайно сильні.

Плутій описує в 35 книжці своєї „*Historia naturalis*“ відкриті нафти на Сицилії ось як: далше добачити можь близь *Aspidentum* в однім із жерел матерію товсту, олеїстх прикмет, котра надає воді барву жовтаву; її збирають доохрестні мешканці і уживають до лямп замість олію, а також в хоробах худоби“.

Плутарх згадує, що близь Екбатани бє жерело, тим славне, що оно дуже часто стає в поломіях.

Індії, Хіни і Японія знали теж нафту, а навіть експлуатували її на більшу або меньшу скалю. Мабуть процвітав там навіть свого рода промисел нафтовий, що займав ся переважно виробом ріжних ліків і олій.

Геофер впевняє, що суть докази, що в Америці жив перед Індіанцями народ, котрого назва не утримала ся в традиції, а котрий нафту знав і її уживав.

Сліди раціональнішої експлуатації роппи, знайдені в Огіо і в Канаді, велять припустити, що она була там вже перед 500 роками.

З кінцем минулого і на початку бїжучого столїтя продавали перекупні американські олії, названі „Сенека“ або „Генесса“, котрий втішав ся великим збутом яко спеціальне средство на гоїє ран. Олієм тим як показало ся пізнійше, була найзвичайніша нафта.

Про Африку і Австралію не можемо майже нічого сказати, про Европу маємо незвичайно багатий матеріал.

Славний купець венецій, Марко Поло, котрий подорожував в рр. 1271—1295 суходуптем до Хін, згадує о численних караваннах, які подибував в дорозі, почавши від Чорного моря, котрі перевозили нафту в ріжні сторони. Він вносить з того, що вже тоді знало нафту на Криму.

Аріостас (1691 р.) каже, що в Італії пливе з гори Цібіно в Модені струями жовтавий олій, такий сам, якого видають жерела Парми і Монте-Хіаро, тільки трохи яснійши і більше прозорий. Усі инші прикмети не вказують ніяких більше ріжниць. Олії той випливає від часу до часу із щелин скал враз з теплою водою.

В Ромуї знало від давна нафту під назвою „Пацупа“ і уживано її виключно до мащення возів. Граф Демидов, що розсліджував сей край під зглядом геологічним, відкрив випадково кириці нафтові, — примітивні копальні — з половини XVII. віку.

В актах англійської міністерії торгівлі подибуємо копію патенту з р. 1694, яким уділено концесію одному підприємству на чищення олій мінеральних.

Жерела нафтові в Німеччині відкрито по раз перший около 1430 року в околиці озера Тагерн; Атрікола (1546) і Лібавіус (1601 р.) згадують о таких жерелах під Бравншвайг.

Кроніка альзатска А. Герц-га записує відкритє жерел нафтових в Лампертсльоx в р. 1592.

Народи, що замешкують нинішню Австро-Угорщину знають нафту від кількох віків, особливо Галичани і Буковинці.

Діло: „*Historia naturalis curiosa Regni Polonia*“ розписує ся широко о нафті, яка находить ся вздовж ланьчуха гір Карпатских. Натураліста Клюк згадує, що в р. 1768 зістало одно жерело нафтове в Слободі рунігурскій винайняте якомусь німцеві за 5 дукатів на рік. Німець той виробляв олїї лічничі і масти, які розсьлїджував медик Вінтерль і дуже їх до уживаня прихвалював.

Кронікарі Франції, Швайцарії і Іспанії нотують часто случаї найденя нафти і подають способи ужиткованя єї.

З сего переконалисьмо ся, що нафта (ропа, текучка, олїй земний) звісна була вже давно більше або менше і що єї уживано до різних цілій, мимо того, не могла она тоді мати важнійшого значіння. Застосованє єї ограничало ся головню до цілій лічничих і то переважно в хоробах худоби, часто яко мазь, а в кінци, але дуже мало, яко матерьял до освітлення. На ціль послїдну уживано єї навіть тоді дуже мало, як вже очищувано єї за допомогою фільтрованя через вуголь. Доперва епокове відкритє Дракея в Пенсильванії, пісьля котрого можна нафту чистити средствами химічними, злагодило нафті триумфальний похід через усі цивілізовані краї сьвіта.

Нині належить нафта до ряду артикулів щоденного ужитку і не скажу за богато тим, що она по хлїбі і водї занимає перше місце. Она фігурує зарівню в бюджеті властителя прегарної вілї, як і бідного зарібника а також і мешканьця убогої сїльської ліщанки.

Надзвичайне своє розповсюдненє завдячує нафта не тільки низькій цїні в порівнаню з другими матерьялами сьвітільними, але теж висшости під зглядом гігієнічним.

Пісьля гадки проф. Ф. Фішера з ГанOVERу, котрий займав ся спеціально сею квестією і перевів цілий ряд жерельних і сумлінних студий, продукти спалєня нафти менше занечищують воздух як продукти других сьвітільних матерьялів. Занечищенє спонукуєть передовсім CO_2 і пара водяна, по тім CO і углеводєнь. Ті послїдні повстають підчас нецїлковитого спалєня угля і єуть найбільше здоровю шкідні.

Ось дані Фішера для найважнійших средств уживаних до освітлюваня, обчислені для сьвітла сили 100 сьвічок в протягу одної години: Газу в пальнику Арґанда виходить 0.80 до 2.00 m^3 ; при спалєню витворює ся 0.86 kg. води, 0.46 m^3 двоокиска вугля, 4.860: кальорій тепла; Газу в звичайнім пальнику з'уживає ся 2 8 m^3 , а витворює ся 2.14 kg. води 1.14 m^3 двоок. вугля і 12.150 кальорій тепла. Нафти в круглїм пальнику виходить 0.28 kg. в плоскім 0.60 kg.; а витворює ся з неї 0.37 kg. води, 0.44 m^3 CO_2 , 3.360 кальорій тепла, взглядно 0.80 kg. 0.95 m^3 і 7.200 кал. для плоского пальника. Стеарини спалює ся 0.92 kg. котра видїлює 1.04 води, 1.30 m^3 CO_2 і 8.940 кальорій тепла.

З повнєшого зіставленя бачимо, що газ сьвітільний і стеарина витворюють підчас спалєня найбільше CO_2 і води, а нафта найменше. Сьвітла електричного и реґенератора Сіменса, при котрім так пара водяна, як і CO_2 , випроважені на виї — не беремо в обчисленє.

Окисок вугля и углеводи творять ся звичайно в поломініях отвертах, виставлених на протяг воздуха, як пр. в поломініях газових, що при нафт. свѣтлі не наступає.

Надто видає поломінъ газовий без порівняня більше тепла, як поломінъ настовий, через що причиняє ся газ до того, що воздух в около стає тяжкий і душний. Се відносить ся і до ріжного рода свѣчок.

Конець буде,

З педагогії, дидактики і инь.

Вихованє дѣтий яко предмет викладу в женських школах. Товариство німецких учительок порушило на загальних зборах важну справу приготування жєнщини до вї будучої ролї в родинї. Особливо конечною рїчю є ознакомити дѣвчата з найважнїйшими засадами фізичного вихованя малих дѣтий. Дїє ся се вже в Монаховї, де в т. зв. доповняючих школах існує трилїтний курс для старших дѣвчат (по укїнченю народної школи), на котрїм розбирає ся услїва житя і здоровля в дитячїм віці. В обсяг науки входить: віддиханє, природне і штучне кормленє, травленє, зубкованє і дбанє про зуби в дитинствї; дальше нормальне тепло тіла, охорона скіри, гартованє, раціональне одяганє дѣтий, вкїнци догляд дѣтий недужих. Крім того звертає ся увагу на психїчну сторону дитини: змисли і їх діяльність, виображїня, чувства і побуди, засади вихованя в передшкільнїм віці. Ся наука повинна бути елементарна і не запускати ся в надто спеціальнї подробиці; деякі виклади треба обясняти поглядово, в иньших повинна теорія мучити ся з практичними вправами, пр. з надзором над дѣтьми в захоронках і фреблївских городцях. Також лекції читаня і письменних виробів можна би визискати в тїй цілі, аби жєнщину зномїж народу зробити здїбною до сповненя задач, котрі Пєсталъоцї головню поручив вї опіці.

Вимоги гігієни в відношеню до шкільних підручників. З причини частих нарікань на взрастаючу короткозорїсть в наслідок вертованя шкільних підручників, видав був міністер Гавч слїдуючі приписи що до технічної сторони шкільних книжок:

Папір в шкільних підручниках не повинен бути надто тонкий, без сильного полиску, але гладкий. Краска повинна бути біла, трохи жовтава. Найліпшим форматом є вісімка. Довгота стиха не повинна в засаді переходити 10 см., висота колюми враз з заголовком і підписом автора не більша над 18 см., висота колюми властивого тексту 17 см. В ілюстрованих підручниках довгота стиха може виносити 11 см., а висота колюми 18.5 см.

Анкета в справі ляльок. Звістний труженник на поли дитячої психології, Стенді Галль, перевів в послїдних часах дослїди над ляльками і способом ужитя їх дѣтьми. Около 1000 дѣтий в віці 3—12 лїт висказало свій густ в тїй мїр; з їх відповідей показало ся, що 191 любить найбільше ляльки воскові, 163 паперовї, 158 порцеляновї, 144 ляльки з платків. Найліпше бавлять ся дѣти ляльками, котрі самї собі роблять. Ролю ляльок грають у них

також часто подушки, крісла і всілякі предмети, котрі їм навинуться під руку. Лялькам приписують всякі людські прикмети а навіть релігійні і політичні переконання. Ляльки бувають добрі і злі, можуть також мати змінний характер. Они мерзнуть і голодніють, мучаться і хворють. Бувають заздрісні, схильні до ненависти, однак частіше люблячі і люблені. Ляльки умирають і бувають предметом дуже скомплікованої похоронної церемонії. Їх складають в різнородних гробах, закопують в землю, звідки часом добувають їх назад, або полишають на все і говорять, що лялька пішла до неба. Уподобане в ляльках не уважає др. Галль об'явом материнського інстинкту; він припускає радше певну зв'язь між лялькою а фетишем. Він уважає також, що не належало би усувати ляльки з програми забав і занять в дитячих городцях.

Приятности учителя. В популярній американській часописи находимо слідуючу лісту „приятностей“ учителя, котрої добродушний гумор може забавити і наших педагогів:

1. Чути від неуків що не вміє ся провадити школу;
2. Чути від сотрудника в нужденній парохії, правника, писаря в бюрі або лікаря шарлятана, що учительство є найнижшим щаблем в ієрархії визволених професій;
3. Видіти як люди, на місци котрих не хотіли би ми за нич в сьвіті бути, глядять на нас з милосердієм і оказують співчутє з причини, що ми змушені повнити учительські обовязки;
4. Чути як лікарі підхлібляють богатим доказуючи, що їх діти мають нервовий темперамент і надмірно діяльний мозок, та що длятого небезпечно посилати їх до школи, а їх болі голови, повставші з довгого чування і сьвітових розривок, суть виключним наслідком шкільного перетяження;
5. Стрітити чоловіка, що тижднево видає доляря на тютюн, а гніває ся, коли просити єго о купно дитині книжки за 25 сантімів і дивує ся, чому тепер не єсть так, як за єго молодечих літ, коли одна книжка вистарчувала на всі класи.

Учитель єсть дійстно наражений на богато неприятностей, на несправедливі суди, але если має звичай брати все з доброї сторони, знайде в тій критиці для себе і забаву і користь. Своєю дорогою може і учитель бути часом незноним чоловіком, з котрим трудно жити.

Будова руского народного театру.

Як відомо нашим читачам від давна є в Галичині фонд будови руского театру. Зразу горячо узяли ся Русини до збираня жертв на сю ціль — так у нас все буває — але з часом остиг запал, притихло і ніхто не знає, що з зібраними грішми дієть ся, кільки їх є. Та знайшли ся люде, що їм лежить на серцю справа будови народного театру і вони в столітню річницю нашого літературного відродження завязали „Товариство для будови руского народного театру імени Котляревського.

Комітет товариства присилає нам до напечатання отсю відозву:

Дорогі Земляки!

Серед многих і різноманітних заходів наших коло народного діла остаєсь у нас все ще одна не маловажна справа неполагодженою, а то справа нашого руского народного театру. Кождий певно щиро співчує розвоєви нашої українсько рускої сцени, кождий з милим вдовolenем і горячим одушевлєнем приглядає ся, коли на сій сцені відтворюєсь наше житє народне, коли на ній бачить горе і долю і змагання нашого народа, коли прислухуєсь ймаючим за серце звукам народної піснї, коли бачить наш народний танець. Та як має розвиватись ся сцена а з нею й наша драматична творчість, коли у нас доси ще не має постійного пристановища, своєї власної сьвятинї? В сїм ми доси становимо сумну виємку ледви чи не між усіми культурними народами. Нема одного, хочби й більшого міста на всій Україні-Руси, де би можна, хочби в якій означеній порі року побачити постійні вистави нашого народного театру. Коли їх хто побачити хоче, то мусить глядати за ними по всяких пераз дуже далеких закутинах нашої землі, а то хіба й на чужинї...

Розумієсь, що на сїм терпить дуже і розвій самого театру; як же урядити правильне приготованє вистав, як придбати й зашанувати декорації, а поперед всего — як придбати добрі сили і їх добре підготувити, як забезпечити їх долю по висузі, — коли наш театр засуджений на вічну невідрадную мандрівку, коли й істнованє его висить майже на ласці чужих?

Здавалось би, що народна сцена се може і не одна з нагличих, більших і важїйших потреб. Не хочемо покликати ся на приклад других народів. Згадаймо лише, що от саме тепер в столиці нашого краю, в городі нашого князя Льва, здвигаєсь велична сьвятиня польської драматичної штуки, здвигаєсь коштом і заходом самої столиці, а в часті і цілого нашого краю. А преці польска сцена мала й без того у Львові постійне приміщенє. Згадаймо і приклад Чехів: вони втратили через пожежу будинок свого народного театру у Празї, та вже вкортці опісля станула жертвами цілого народу нова велична будівля, з знаменним написом: *Narod sobe*. У старинних Греків був театр як би олицєтвореною народною совістю а вистави творів знаменитих писателів — народними торжествами.

Найбільше могутча підойма нашої праці — се одушевлєнє. А щож може більше одушевити, як правдива поезія і штуки красні взагалї? Штуки красні, а з ними і сцена, се як би зеркало народної душі. Щож може поставити нам живїйше перед очі житє народу, его побут, его горе і долю, як не сцена? щож може більше одушевити і заґріти, дати хвилю супочиянку і відради, а ні — то вказати хиби і кривди, запалити сьвятий огонь любови народа? Без одушевлєня народна праця сохне і вниє. Культура народа неможлива без літератури, а некультурний нарід ніколи не подвигнєсь вперед на шляху поступу, не подвигнє ся з нужди і з неволі. Без одушевлєня неможлива і жива, згідна, користна, суспільна праця. Одушевлєня для християнської ідеї любови відновило сьвіт, одушевлєня прикувало Марію, сестру Марти, до стїп Спасителя.

Наша письменність не має — і се може й добре для неї — можних меценатів. Вона здвигаєсь власною невмиручою силою нашого народа і нинї ми єї вже не потребуємо встидатись. І наша драматична письменність розвиваєсь гарно. Найліпшим доказом єї живучости, краси і сили є численні, дуже

численні сцени мандрівні, що зискали собі признанє навіть у чужих, в далекій Москві. Вонаж заслугує, щоби їй здвинути постійний захист.

Дрібними але численними і при різних нагодах повторюваними датками збересь певно в недовгій часі вистарчаючий фонд на здвигненє у Львові нашого народного театру. Ми надїємось, що і рада міста й сойм не відмовлять нам підмоги, як не відмовили єї будові польської сцени, а рада міста призначить для него місце.

Тож звертаємось сям і до Вас, Дорогі Земляки, з горячим зазивом, щоби Ви при всяких нагодах спїшили із своїми жертвами. Зібрані гроші належить посилати на руки касієра Товариства „Дністер“ п. Сидора Бриттана (Ринок ч. 10). Викази датків будуть уміщувані щомісячно.

За Виділ „Товариства для будови руского народного театру імени Котляревского“.

У Львові 28. мая 1899.

Іл. Огоновский
голова Товариства.

В. Коцовский
член Видїлу.

Записуйте ваших дїтей тільки до руских шкіл.

Часопиє „Буковина“ помістила в 65 числі ось яку відозву:

Буковинські Русини! Нас тут найбільше на Буковині, як би до Волохів додав самих Німців, то прецінь ще 20 тисяч хибло би їм, щоби зрівнять ся з нами. Але якби хто зайшов до шкіл і став між учнями викликати Русинів, то тільки що 8-ий школяр обізвав би ся. Сумно! Не вже Русини не тра науки? Може він живе під иньшими законами суспільними ніж другі нації? Ну, як на одній землі живемо попри себе, сонце на нас всіх сьвітить і той самий вітер нам в очи дув, то виїмкового права для нас немає. І нам треба науки і нам треба мати свою інтелїгенцію. Ой треба! Чого ж ми маємо лиш скибу перевертати і податок платити, а в школах, за наші гроші поставлених і нами утриманих, нас нема, тільки є другі. Чогож в урядах, що оплачують ся нашими податками, знов чужі люди, що нас часто не люблять, кривдять, бо вони не вийшли з під рускої стріхи — а нас там немає? Се-ж на таке виходить, якби хазяїн свій обірник вивозив та на чуже поле, замість на своє. А над нашим народом тра праці і то ревної праці, тра просьвіщати його і научати, бо він мало що находить під скибою і тікає в сьвіт за очі; а де вже ввидко поступ, де закладають ся читальні і каси, там треба проводу і поради, бо теперішним нашим провідникам не стає вже рук, не стає вже голосу, не стає вже тільки сили, кілько вимагають зростаючі потреби при поступі нашого люду. Для розвою штуки, науки, літератури — треба знов інтелїгенції.

Отже давайте дїтей ваших до школи, хто тільки може, а як видите родичі, що ваш синок дуже спосібний, то хочби які бідні були — дайте його в школу. Його талан поможе йому перебити ся через перешкоди при помочи добрих людей, яких ніколи не бракує. І з такого сина діждете ся потїхи.

Щоб бідним, безпомічним хлопцям улесшити доступ до школи, „На рідний Дім“ утримує бурсу, де 40 хлопцям за можливо найнижшу ціну дає ціле удержане, надзір і поміч в домашній науці, а з новим шкільним роком прийме ся до бурси ще більше питомців.

Панове громада! Воно правда, що на чужій мові і тяжко вчити ся і важко, але заведені паралельки в запорукою і початком ліпшого. Покажім як вихіснюємо паралельки, заповнім їх так, щоб не поверх 100, але поверх 200 дїтй там було, а тоді і можемо сміло домагати ся дальших уступств і слушних наших прав, як будемо могли покликати ся на сю відрадну появу.

Русини! таж рускі класи для нас, для Русинів в першій мірі, адже Волохв і Нїмці їх не заповнять; багато трудів стояло здобути єї класи — користуйте-ж ся здобутком і покажіть, що він не тільки не був злишній, але що нам тра далеко більше.

За місяць відбудуть ся вступні іспити, отже ви панотці і ви панове учителї записуйте ваших дїтей до рускої класи, а ви панове учителї маєте ще один обовязок. Виберіть найвильнїших, найспосібнїших ваших школярів і заохочуйте їх батьків, щоб післали їх до рускої класи. Заохочуйте їх, а хлопців приготуйте до вступного іспиту. В „нованках“ подаємо близші вимоги прийняті до гімназії, котрі вам впрочім мусять бути звістні — хто не поладнав би тепер, то має спримогу і по фєріях, з початком вересня зголоситись до вступного іспиту, але тільки в такім разі, як буде ще місце в класах — через те і не радимо відтягати ся аж до вересня.

Робіть се — працюєте для будучности руского народа і сповняєте свій обовязок, — а ся свідомість дає нам грішним пів щастя на землі!...

Вісти з Руского товариства педагогічного.

Засіданє Виділу Руского Товариства пед. у Львові відбулось 10-го червня.

1. Ухвалено внести петиції до Ради шк. окружної міста Львова і до Ради міста Львова, щоби для ліпшого успіваня науки руского языка, научанє тогож поручено так в школах народних мужеских як і виділових мужеских львівських досєвідченим і вповні кваліфікованим силам учительским так, як то дїбєсь з наукою польского языка. (Науку руского языка поручаєсь часто так званим практикантам і практиканткам і то нераз в послїдних годинах науки шкільної).

2. Ухвалено внести подібну петицію до Вис. Ради шк. краєвої що до науки языка руского в школах по краю з прошенєм урядженя курсу з І. ірупи для шкіл виділових для тих учителїв, котрі схотїлиб виобразоватись в язичї рускім яко предметі і яко викладовим. (П. Т. Родимців просить ся, щоб зволили знані ім факта що до невластивого трактованя науки руского языка в краю подати до відомости Виділу найнізнійше до 10 липня, бо факта ті мають вїйти до згаданой петиції до Вис. Ради шкільної краєвої).

3. Проф. Білецький відчитав реферат о потребі мап, атласів і глобусів з рускими написами (текстом). По дискусії — ухвалено справу предложити Вис. Раді шк. краюї.

4. Референт філій проф. Огоновский подає до відомости, що отворена філія Товариства в Коломиї відбудеться по вакациях.

5. Вп. Добродій Полянський з Боснії жертвуєсь перевести даром на руский язык популярну оптику з сербского для Руского Тов. пед. Принято з сердечною подякою.

6. Вп. Членови Виділу Панківському поручено порозумітись з Тов. тім. Сокіл р. що до видання шкільної термінології гімнастичної.

7. Ухвалено купити для рускої жіночої школи виділової фісгармонію.

8. Принято одного — одинісенького члена (!?).

9. На бурсу учительську прислали: Вп. П. Т. О. Чехович з Сокаля 2 р.; О. Гула 5 р. 40 кр.; В. Літинська 15 р. всі з розпродажи цеголок — а Вп. Малай Іван жертвовав 50 кр. на туу ціль.

10. Ухвалено, щоби Вп. Голова з секретарем подяковали Вп. послови Барвінському за его щирі старання що до ухваленя Соймом 800 зр. для рускої школи виділової.

11. Ухвалено дати даром книжочки Товариства на премії для рускої школи виділової.

В С Я Ч И Н А.

— З руского Тов. пед. Позаяк Виділ Руск. Тов. пед. має при кінци червня остаточно полагодити справу інституту дівочого у Львові, тому Виділ просить Вп. Родимців, щоби по можности відвотною поштою повідомили Виділ картою кореспонденційною: *хто і кілко дівчат думає в інституті помістити.*

Іспит зрілости вц.к. академічний (рускій гімназіїу Львові) відбув ся в днях від 28-го мая до 2-го червня під проводом краевого інспектора Ів. Левицкого. Приступило до іспиту 25 абітурієнтів. Узнані зрілими отсі абітурієнти: Величковский Євгеній, Вильчинський Ярослав, Ганущак Стефан (з відзначенем), Глуховецкий Василь, Головацкий Стефан, Гузар Всеволод (з відзначенем), Гуль Теодор, Гуменюк Роман, Кордасевич Євгеній, Кулицкий Николай, Курдик Петро, Курилів Михайло (з відзн.), Левицкий Спиридон, Приплесь Степан, Савицкий Іван, Савчак Володимир, Скрипчук Іван, Соболта Модест, Цьорох Ілля, Чайковский Йосиф і Чарнецкий Александер. Двом абітурієнтам дозволено поправити іспит з фізики по фєриях, а два відступили від іспиту.

В суботу, 3-го червня, відбуло ся товжественне вручене абітурієнтам свідощтва зрілости. Насамперед промовив директор Е. Харкевич іменем інспектора, своїм і екзамінаційної комісії, похвалив абітурієнтів за совістне сповнюване обовязків та примірне поведєне в часі гімназійних студій і висказав надії, які в будучности покладає на абітурієнтів заведєне, котре опускають, і руска суспільність. Відтак господар класи проф. Кокорудз подав в своїй промові ради абітурієнтам для будучих їх студій і цілого житя, щоб osiąгнувши почесні становища стали ся позиточними.

О П О В І Щ Е Н Я.

В наслідок впливаючих вже запитань і подань членів товариства педагогічного (польского) о принятє на інформаційний курс виділовий, постановила Дирекция заряду головного товариства педагогічного урядити такий курс і сєго року

для тих членів товариства, котрі наміряють складати іспит видільовий з предметів обнятих II-ою групою, під слідуючими условинами.

I. Курс той тривати буде від 18 липня до 28 серпня включно, то є 40 днів по 5—6 годин денно, з слідуючою програмою:

1.	Наука педагогії і дидактики	12 годин
2.	" соматології і зоології wraz з математикою, застосованою до підручника уживаного в школах видільових	30 "
3.	" ботаніки	20 "
4.	" мінералогії і геології	22 "
5.	" фізика досвід.	36 "
6.	" математики (альгебри і геом.)	36 "

Разом 156 годин.

II. З огляду на обмежений вимір годин пожаданим є, щоби на той курс тільки ті члени свої зголошення надсилали, котрі вже мають певне підготоване домашнє, а котрі мало обзакомлені з підручниками, уживаними в школах видільових.

III. Курс той буде донерва тоді отворений, скоро зголосить ся рішучо 80 учасників.

IV. Учасниками згаданого курсу можуть бути тільки ті члени, котрі бодай від року до товариства належать, б) зложать з гори на частеве покритє коштів 8 зр. учасники курсу отримають певне улекшенє в поміщеню, а після можности і в стравнім.

Поданя о прийняте на згаданий курс належить вносити через заряди видільові, котрі поданя законкомітують по мысли §. IV а) сего оновіщеня, і надішле їх головному зарядови в терміні по конець червня с. р.

З заряду головного товариства педагогічного.

У Львові дня 17. мая 1899.

Токарский
заступ. голови

К. Яворский
секретар.

— 3 днем 1. вересня 1899 засновує Виділ Руского Товариства педагогічного виховавчий інститут для дівчат у Львові. Позаяк від числа зголошень залежить саме заснованє і розміри, в яких се заведе на віде в житє, просить підписаний Виділ Р. Т. Родимців, щоби найдалше до 15. и. ст. червня с. р. зголосили ся: хто і кілько дівчат думає в інституті сїм помістати. Речинєць до виношеня подає о само прийняте визначує ся до 10. и. ст. с. р. с. р.

До інститута приймати ся будуть діти членів Руского Товариства педагогічного. До поданя долучити треба: 1) метрику хрещеня; 2) свідѣцтво шкільне з послідного курсу; 3) декларацію що до місячної оплати, котра виносить 20 зр. [місячно]; 4) 1 зр. на видаткі кореспонденційні; 5) хто не є членом тов., — а 1 зр. на вписове і вкладку; 6) 3 зр. річно на прибори наукові і зужите меблє.

Інститут посилає дівчата поки-що до школи публичної, а дає своїм вихованцям: 1) мешканє, харч, онал, свѣтло, иранє і послугу; 2) доставляє їм, о скілько на се дозволять фонди, книжок і приборів шкільних; 3) управляє їх вихованєм, старає ся о добре домашнє і товариске веденє; 4) улекшує науку шкільну і наглядє єї під доглядом домашних учительок; 5) доставляє їм нагоду придбати вищих відомостей теоретичних і практичних.

[Учениці мають привезти з собою слідуючу гардеробу: сорочок 6, каштаників білих 6, панчів 6 пар, майток 6, простягал 6, пошевок 3, ручників 4, хусток до носа 12, фартушків 6, спідничок білих 4, гальок 2, черевиків 2 пари, одїж верхню зимову і літню, сінник 180 см. довгий а 80 см. широкий, кофтру кофчик і подушку.

За науку нових языків не платить ся нічого, за науку на фортепанї по 5 зр. місячно, а за науку танців по 6 зр. річно.

Влизших пояснєнь уділяє член Виділу Кость Паньківський, ул. Театиньска ч. 19.

З головного Виділу Руского Товариства педагогічного у Львові.

— Друк на метрики шкільні, які розпорядженням з дня 12. цвітня с. р. до ч. 32611 наказала краєва рада шкільна завести по всіх місцевих радах шкільних, друкує ся в рускій мові і правописею заходами і накладом товариства „Просвіта“. Подаючи се до відомости, звизаємо всі наші місцеві ради шкільні завести такі метрики в рускій мові і в тій цілі чим скорше зголосити ся з змовленем тих друків під адресою: Товариство „Просвіта“ у Львові. ринок ч. 10. Ціна друків: 1 лібра аркушів вкладкових 40 кр., 1 аркуш на заголовок 4 кр.

Наука, штука, література.

Бібліотека для рускої молодіжи вип. 22. Подорож до Брусалима, написав Тома Дуткевич. Є се опис подорожі до сьв. Землі, яку відбув автор яко учасник громадної виправи путників устроєної через „архиєпископство сьв. Арх. Михаїла у Відні“ До опису додано 16 добре викінчених ілюстрацій, а оповідане читалоб ся приємно, як би не примішка слів неуживаних ніколи в нашій мові, забитків мови. Шкодить се видавництву, що воно друкуєть ся не шкільною правописею, хоч і призначене для підрастаючої молодіжи шкільної.

Дзвінок ч. 11. Наступина пригода (Стефана Пятки) На чужині (І. Спілки) Казки братів Грімів: Доктор Всезнайко (переклад) На спомин Т. Шевченка (вірш). Інші числа мають ще звичайно інформаційний, гумористичний і поучуваний матеріал, загадки і задачі і т. д. Одним словом се газетка для дітяти дуже пожиточна, для того горячо поручаємо її нашим руским родинам. Родичі! дайте Вашим дітям в руки книжочку і газетку руску, най вони тепер вчать ся рідної мови, а не аж по укінченю шкіл. — Адрес-ред. Львів, Театинська 19, предплата квартальна 75 кр.

Шкільний огорог написав Антія Глодзінський, накладом руского товариства педагогічного, 162 сторін, 8-ка з ілюстраціями і плянами. Польська газета господарська „Rolnik“ так пише о сій книжці: „Трактует о городовині і садівництві, єсть працею оригінальною, не дилетантскою, але правдиво фактовою. Учитель народний знайде в тій книжці запас відомостей городничих вповні вистаючий, а ясно і приступно поданий. Придало би ся щось подібного і в польській мові.“

НА ПРЕМІЇ ШКІЛЬНІ

поручає

Хромотипографія Н. Джулиньскодо в Перемишлі

ОБРАЗКИ КОЛЬОРОВАНІ

з рускими підписами власного виробу по 80 кр. за сотку враз з пересилкою поштовою.

ВЪНЕЦЬ ЖИТЯ

молитвословъ для молодежи.

Оправа въ полотно зъ золотымъ крестомъ.

Ціна 35 кр.

ТОВАРИСТВО „ПРОСВІТА“

при зближуючися існнтах в школах народних подає до ві
домости Свѣтл. Рад Шкільних, Виш. священиків, катихетів
учителів і родичів, що книжки накладу товариства, призволені
краєвою Радою шкільною на премій для учеників, красно оправ-
лені з позолоченими берегами, можна купити в канцелярії
товариства Ринок ч. 10. по слѣдуючій ціні:

Роскази про сили природи	20 кр.
Оповідання о житю св. Бориса и Гліба	20 „
Повістки для дітей	27 „
Сестра	15 „
Байки	22 „
Історія Руси ч. I.	25 „
Історія Руси ч. II.	23 „
Левъ и коноплѣ	24 „
Рогата худоба	45 „
Про живописи и лісм	20 „
Веняминъ Франклінъ	16 „
На досвіткахъ	22 „
Середъ ледового моря	25 „
Житє св. великомученика и ліхара Пантелеймона	20 „
Дрѣбна птица господарска, а великій грошъ	20 „
Вѣдкрыте Америка	22 „
Звѣрята шкідли и нежиточий	42 „
Перекотиполе	18 „
Кирилъ и Методій	22 „
Повістки (Тіточка Ганна и Два Старці-Богомольці)	18 „
Финляндія и Сахара	22 „
Молитвенникъ народный (и зачитайній справі)	20 „

в лучшій справі:

- а) хребет полотняний і золочений хрест з переду 25 „
 - б) ціла справа полотняна, береги золочені і золочений хрест
з переду 35 „
- Молитвенникъ народный великий по ціні 90 кр. 1-10, 1-30,
1-60, 1-80 зр.

Всѣ заовлєня висилають ся скоро і точно.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театральна
ч. 19.Неопечатані ре-
клами без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Пожиточні і непожиточні науки.

Може заслужу на закид великого оптимізму, если зауважаю, що в по-
слідніх часах заіntересованє нашого загалу виховавчими квестіями зачало
взростати. В кождім періодичнім писемі появляють ся тепер артикули педаго-
гічного змісту, а факти, що они викликають дуже часто дискусії, доводять,
що дотикають дуже важних, будучих на часі квестій. Причиною того заіntе-
ресованя є без сумніву, що раз більше відчуванє незадоволеня з існуючих
виховуючих метод і загально принятих наукових програм. Скарги на перетя-
женє є так часті не лише у нас, але і в цілій Европі, що хоч не викликали
ще жадних поважніших реформ, вже зачинають мучити своєю одностайно-
стю. Однак мимо перетяженя не може ся ніхто скажити на надмірне ви-
хованє молодежи. Протівно, кождий бачить в тім вихованю ріжні поважні
браки і недостатки. Звідси будить ся порив до ревізії принятих загально про-
грамів наукових, а се знов допроваджує до щораз частійше формулованого
внесеня, що молоде покоління учить ся тепер багато непотрібних наук а не
учить ся ниньших, потрібніших. При класифікації наук на підставі їх користи,
не панує цілковита одномисельність; протівно, можна дуже часто зазначити
ріжницю гадок; в чім однак критика майже ся не ріжнить, то в тім, що міру
пожиточности, приймають яко підставу своїх судів.

Если хочемо зазначити, вартість одержаного вихованя, повиннісьмо їх
оціняти з двох сторін: 1. Чи і о кілько впливає оно на розвій здібностей ви-
хованця? 2. Чи збогачує его такими відомостями, котрі він в житю може за-
стосувати? Ся друга квестія має ще деякі властиві точки. Знанє, набуте
в школі, може нам приносити ріжні користи: улегчувати щоденне житє, роз-
яснювати погляд на наші родинні або суспільні обовязки і давати средства до
їх сповненя, становити жерело зарібку і підставу житя, вкінці уприятлювати
і ублагороднювати нашу єзистенцію. Кожда з тих точок повинна бути уваж-
нена; думаю однак, що привязуючи до них дуже велику вагу, належить їх
класти на другім плані, а на першім, вплив вихованя на розвій умислових
здібностей. Тимчасом власне та перша найважніша точка лишає ся мимо
в дискусії. Загал — а до того також велике число педагогів з заводу і дуже
розсудних родичів — дуже мало здають собі справи з тої ріжно голошеної

правди, що головною задачею ученика, є розвивати умисли. Для того, если мова о тім чи дана наука потрібна для учеників, оціняє ся її зі взгляду на то, яке безпосереднє застосованє в житю може бути, яку практичну користь з неї одержують діти, коли стануть ся дорослими. Питаємо ся чи она придасть ся на що будучому лікарєви, адвокатови, ремісникови — чи дівчата будуть мати спосібність її застосувати яко матери або пані дому — чи з'ужують її в якім небудь заводі тепер, доступнім для жєнщин; але зовсім лишаємо питанє нерозвязаним, який напрям она надасть умислови, в епоці, коли той умисл розвиває ся і дозріває. Хоч однак того взгляду безпосередної практичної користи зовсім минути не можна, думаю, що коли би ми при укладаню програмів шкільних там виключно поводували ся, дійшли би ми до результатів зовсім непожаданих, а може навіть гірших, чим ті, котрі осягаємо при теперішнім існуючим системі виховуваня. Не легко зовсім предвидіти, котра із наук уділюваних дітям в школі, принесе їм найбільший практичний хосєн, котру з них в житю найкористнійше будуть могли застосувати а то для того, що не можна предвидіти всіх случаїв і відносин, в яких знайти ся можуть і який вплив переважно на їх судьбу викличуть. Spenser — котрого уваги о вихованю, хотия в загалі цїни, грішуть однак троха односторонним утилітаризмом — одно з перших місць призначає наукам природничим, яко тим, котрі становлять найліпшу підставу фахового вихованя і найбільшу користь материяльну принести можуть. Яко примір на се, наводить акціонарів одної копальні угля, котрі наразили ся на великі страти в наслідок незнаня того факту, що під покладами червоного пісковця вуголь камінний ніколи знаходити ся не може. Однак сей случай можна уважати чисто випадковим, яко одєн з тих случаїв, перед котрими жаднє виобразованє забезпечити нас не може. Если би ті самі капіталісти свій маєток були умістили в підприємству зелізничім, будові готелів, прядільних, в театрах або панорамах; для ухоронєня себе від страт потребували би цілком иньшої категорії відомостей і то таких, яких їм педагоги ніяк не могли достарчити. Понеже однак трудно знати, яка категорія знаня найбільше практичних користей принесе нашим ученикам, поповнилибсьмо дуже часто великі блуди, вносячи з роду їх здібностей о будучім материяльнім поведженю. Приймім, що в одній класі товаришило з собою трєх хлопців, з котрих одєн мав більше збідностей до наук природничих і математики, другий робив значні поступки в старожитних азиках, а третому замилованє до музики перешкаджало пильно прикладати ся до наук. Вєз сумніву предсказували би учителі першому знамениту будучність в заводі інженерским, другому славу ученого і катедру університету, третому нужденнє житє. Тимчасом могло би ся стати, що перший приняв скромну посаду у якогось механіка в фабриці, другий зістав профєсором гімназійним а третий ставши ся славним на обох півкулях, привіз з собою величезний маєток. Такі случаи не лише можуть бути, они справді бувають. Найвищі місця в свїті дістають ся не завжди, а навіть не часто тим, що занимали найвищі місця в класі; бо о поведженю чоловіка не рішає ані рід, ані стєпень одержаного виобразованя, але спосібність спожиткованя і самостійного розширеня відомостей набутих, також різні власности характеру, часом дуже пожадані і симпатичні а часом попросту від'ємні.

Если би ми хотіли уділити всіх відомостей дітям в школі, котрі би в житю в данім разі могли ся їм придати, розширилибсьмо програми наукові до неможливих границь і викликалибсьмо перетяженє значно більше, чим то,

на котре тепер нарікаємо. Се було би навіть тогди, коли би ми виховане за-
водове, а хотая приготоване до спеціальних шкіл цілком відділили від серед-
ного загального виховання і в тім остатнім бажали помістити лише то, що ди-
тині, яко будучому чоловікові, членови родини і суспільности, придати ся може.

На доказ сего наведу тут уступ з ряду артикулів Walentyńska, по-
міщених під заголовком: „Ze zwierzeń poufnych“. Бесіда там о женьських пан-
сионах і взагалі о вихованю дівчат. Автор говорить, що їм уділяють багато не-
потрібних наук, а натомість багато занедбують. Коли говорить, що дівчата по-
винні учити ся гігієни і педагогії, то можна з ним на се згодити ся.

Нема такого положення в світі, де би знанє гігієни не могло чолові-
кови придати ся; а що до педагогії, то хоч не всі женьщини є матерями
і учительками становлять они серед загалу женьщин так велике число, що
виємків узгляднити не треба. Однак автор іде дальше і жадає, аби всі дів-
чата учити бухгалтерії, давати їм деякі відомости з медицини, акушерії
і фармації, обяснювати як ратувати утопленого чоловіка, повішеного, зача-
дженого, як лічити нагло кровотеки і утробня, понеже не має все під рукою лі-
каря. Відомости сї — говорить — є мільон рази вартійші для дівчат від ма-
тематичних формул, від відомости, якій вплив викликали на суспільність
німецку Фауст і Месіяда. Понеже так само, як доктора і аптеку, не завсїгди
має ся під рукою адвоката, будівничого, інжинера, ветеринаря, стадиря, хе-
мічну пральню, дезінфекційну комору, ревізора свинячого мяса і т. д. Отже
властиво женьщині для удержання домового порядку і забезпечення родини від
всіх небезпечностей і страт, належало би ся набрати багато відомостей з ме-
дицини з кожної галузи сего предмету що — кождий хіба признаєть — є не-
можливим. Легко згодити ся на се, що особа, посідаючи деякі лише відомости
з медицини і фармації, ніколи не заступить доктора і аптеки і що опіка та-
кої особи в хоробі, може бути небезпечною. В загалі ті, що говорять о вихо-
ваню женьщин, зміряють в загалі до того, щоби зробити їх личностями уні-
версальними, чимсь в роді *ep-cas*, що і від дощу і сонця і яко підпора
і яко оборона придати ся може. Докори на недостаточне виобразоване
дівчат не уступлять ніколи, доки люди не переконяють ся, що не можливо
перед укінченем 17. року життя поглонути тільки розумів, аби вже до смерти
нічого не потребували учити ся і що в світі женьським, так як в мужеским
мусить бути певний поділ праці і якийсь розклад обовязків на близші і даль-
ші, на такі котрі лично треба виповняти і на такі, в котрих можна виручити ся.

О много легше в критиці теперішних системів наукових можна би
дійти до загального порозуміння, если би погляд на задачу виховання шкільного
усталив ся. Належало би, передовсім позбути ся дуже розпростореного пе-
ресуду, що то вихованє може або повинно становити якусь заокруглену ці-
лість, якийсь стисло унормований запас відомости, котра є ніби подорожним
запасом, з котрим молодець або дівчина в дорогу життя вибрати ся має. Такі
вирази як скінчити едукацію, бути скінченим чоловіком, покінчити науки, по-
винні бути виключені із словара інтелігентних людей. Если би було дійсно
можна з кляси випускати скінчених людей, то було би се найсмутиїші окази
людського роду, істоти, нездібні до дальшого розвою, а так позбавлені того, що
становить істотну часть гідности чоловіка.

Одиноким обовязком школи, котрий она сповнити може і повинна, єсть
зробити одиницю здібною до удосконалення, дати підставу до самоетійного обра-
зовання і вказати дороги, на котрих то виобразованє здобути можна. Всі иньші

умислові користи кождий чоловік може набувати без помочи учителя.

Понятє сеї точки виходу значно зменшить задачу критиків теперішнього вихованя; бо о скільки трудно уложити таку шкільну систему, котра би відповідала всім житевим потребам будучих людей, о тільки легко є зазначити, якого уздібненя будуть они потребувати серед дальшого житя. Можна вагати ся в означеню тих відділів математики, фізики, натуральної історії, котрі в житю можуть бути найбільше застосовані; не можна однак заперечити того, що бистрий обсервацийний умисл, здібність орієнтувати ся в ситуації, знанє льотічного розумованя чоловікови придати ся може.

Можна сумнівати ся, чи хто небудь відієє з сего яку практичну користь, що пізнав перебіг пуньских воєн, або хрестоносних походів; але трудно заперечити, що знанє о періодах, які переходила людскість, учить нас розуміти ті, які переходить тепер — учить застановляти ся над судьбою народів і суспільности, предвиджувати випадкі, поняти і відчути духа часу — робить нас людьми в цілїм значеню того слова. З того огляду отже беручи річ, згодимо ся легко на те, що молодіж буде учити ся в класї предметів непотрібних в значіню безпосередного практичного пожитку, аби лише мала з них умисловий хосен, аби на тих лекціях учила ся мислити о квестіях, котрі мають єї роз'яснити дороги житя. Може перероблювати математичні задачі, котрі не будуть мати нич спільного з практичними обчисленнями, яких вимагає щоденне житє. Вправді не будемо могли усунути з програмів шкільних тих всіх відомостей, котрих вартість лежить лише на практичнім їх застосованю; однакож визначимо їм другорядне становище і будемо старати ся викладати їх в такий спосіб, щоби ученики на набутє їх посв'ячали найменше напруження умислового, щоби їх наука була найлегшою, як найменше томлячою, найменше шкідливою для загального розвитку умислових сил. До таких належить наука читаня, писаня і наука чужих язиків. Практичної їх користи ніхто заперечити не може; але нині хіба вже ніхто не говорить, щоби ті науки корисно ділали на розвій умислу. Помежи власністю образууючою різних наук а степенем їх практичного пожитку не лише нема сильного звязку, але заходить незмірні супротивности. Так пр. ніхто не заперечить, що більше застосованя в практичнім житю, ніж всі рефули арифметичні, має знанє простого рахунку, додаванє без помилки других рядів чисел і взагалі то все, що становить в арифметиці чистий механізм. Коли би лише на виробленє того механізму наше напруженє звернули, могли би ми цілком забити умисл наших учеників, як ученєм на пам'ять окінчень конюгацій французких, або сухим рецитованєм історичних дат.

Думаю дальше, що кожда наука до певного степеня може викликувати образууючий вплив і кожда також може стати ся орудієм оглуниня. Результат залежить тут не лише від того, чого учимо, але від того як учимо. Ту сторону вихованя належить власне узгляднювати. Учити треба так, щоби здібности ученика розвинути найбільше всесторонню, щоби приговити його до як найліпшого самостійного досконаленя, а цілком зречи ся претенсії до випусканя на світ готових, скінчених людей, бо таких на щастє нема.

З заграничної літератури.

„L' Education Nouvelle“

E. Demolins-a.

(Дальше).

Картка, достарчена вихованцем одної теперішньої французкої колегії, є доказом, в який спосіб відбуває ся там зближене між учеником а учителем, коли послідньому прийде охота поговорити з першим довірочно :

„Виділ IV. кляси.

Ученик (ту виписане прізвище)

візваний паном (власноручний підпис учителя)

має вийти з кляси о год. 2. м. 45.

має вернути до кляси о год. 3. м. 2.“

Властитель білету продовжив правдоподібно значно 17 минутну відпустку і відбув прогульку з пригодами, аби мати що оповісти товаришам ; перед господарем кляси викрутив ся він що або картку згубив, або учитель забув ему єї доручити. В противнім случаю не лишила би ся в его руках. Чи-ж в тім виключно его вина? Не довірювали ему без огляду на се, чи він заслугував, чи ні. Був отже в повнім праві.

Однак суть родичі, котрі таку власне школу уважають вірцевою. Та, о котрій мова, числить около 1500 учеників. Отже лиш при помочи військової системи можна удержати який такий лад в так численній громаді. Школи в Англії суть все на селі і навмисно невеликі. Нема там натовпу молодіжи на тісній прсторони, в пересиченім визівами воздуху, що на суші уважає ся звичайно мірою поведження заведеня. Если стрічає ся там інституції, що містять показнійше число учеників, то суть они збірником дрібних шкіл під одним зарядом.

Спосіб провадження викладів є зовсім відмінний від нашого. Жалуємо ся всі на перетяжене. Мимо того при звичає школа дітий до марнования часу, а не дає налогу енергічної праці. В часі лекції інтересує ся нею ученик звичайно мало, если не є особисто питаній. Нудить его сумлінне слухане питань учителя і відповідей товаришів. Або попадає в стан задеревіня, або старає ся зайнятись чимсь посторонним. В хвили викладу учителя постановляє уважати ; однак трудно ему пробудити ся з попередньої апатії, або так розбавев ся, що не може відразу уважати. Впрочім се не видає ся їм конечним ; предїнь мусить з того приготувити ся на слідуючий раз. В часі пополудневого приготованя стрічає несподівані перешкоди, а если нема домової помочи, зражує ся, опускає що незрозуміле, числячи на се, що може удасть ся, може підповідать, а найскорше зовсім не запитають. Се треває тижні, місяці, літа і переносить на пізнійшу житєву діяльність чоловіка ціли літньої, поверховної, тандитної шкільної науки.

В вірцевій англійській школі здають ученики на годині справу з попереднього викладу, учитель обясняє дальше ; але слухачі мусять сейчас до казати, що річ зрозуміли, подають зміст єї або перерабляють відповідну задачу. Маючи їх в клясі лиш 10—14 може учитель працювати з кождим

окремо. В часі лекцій працює ученик дійсно з напруженням, але-ж і видить відразу результат своєї праці: скористав і набрав довіря в свої сили. Привичка витворює в нїм наліг до праці досягаючої maximum користи в minimum часу. Години науки скорочено о половину, а заощаджений в сей спосіб час посвещують вихованці практичним занятям в варстатах, огородинцтву, збираню природничих okazів, звиджуваню фабрик і візрцевих господарств, вкінці ріжнородним спортам і забавам на свіжім воздуху.

Ту не поділяють загально в Франції закоріненого пересуду, що лише спеціялісти. Тих треба дорого оплачувати і мати багато, иншого до кожного предмету. Се потягає за собою значний кошт, котрий треба розложити на можливо найбільше число учеників. Се може найважнійша причина, для котрої школи мусять бути скуплені по містах. Лучає ся однак, що спеціяліст, посідаючи в данім напрямі широке, хоч не все глибоке, знанє, не видить поза тим решту світа. Замкнений в своїй спеціальности, не потрафить пробити в єї стїнах віконця, котре дозволило би єму обняти оком широкий виднокруг знаня і людських потреб. Та-ж не один з них лише тому вибрав собі дану гадузу знаня, що з неї найлегше було єму здати державний іспит. Суть певно і такі, котрі вибрали єї з замишування і для котрих була она дорогою, ведучою до загально-філософічних поглядів на світ. Але і ті вибрані грішать звичайно тим, що не уміють приминити ся ані до дійсних потреб учеників, ані до їх умової ровени, — противно, суть екзонні звичайно до перетягування викладу непотрібним баластом. В Англії вимагають від учителя передовсім аби мав широке, загально людске образование і докладне знанє викладаного предмету, але зовсім не в зачерку ученого спеціяліста.

На гармонію шкільних відносин впливає додатно сїльська свобода і більша, як в місті, моральність молодіжи, що проявляє ся в рідких случаях важнійших проступків.

Недоесть напружати чуйність, будити теоретичну відразу до злого, зброїти проти него панцирем, укованим з моральних наук, рад і упіминь. Далеко ліпше поставити дитину в таких условиях, аби єї не приходили злі гадки до голови. Енергічна умислова праця, ограничена однак до небогато годин денно, спорти і забави на свіжім воздуху, дають заразом здоровле душі і тілу. Аби се досягнути, мусять бути вихователі не лише умово і морально, але і фізично додатними осібниками. На них самих дійствує знаменито прийнята метода: заховують довго сили і запал молодости.

— Мені здає ся, що зовсім не старію ся, що все єсьм учеником, — говорив один учитель в Бедаля, — бо жию в той сам спосіб що і они.

При такім успособленю навіть легше можна молодіж розуміти і на ню впливати. Однак ми на суші привикли уважати педагогію штучною годівлею передчасної старости.

Характеристику учителя після понятя англійських вихователів містить в собі лист директора школи в Бедаля до п. Демолєн з просьбою о порученє єму молодого Француза до викладу в школі своєї рідної мови. До листу була долучена інструкція, в котрій читаємо:

„Кандидат має посідати слїдуючі кваліфікації:

„Під оглядом моральним: має бути християнином і джентльменом, призначеним до праці і точности.

„Під „християнином“ розуміємо такого, котрий би в своїх гадках, ділах і словах був вірний засадам високої моральности, які переказав нам

Христос і великі мислителі людскости. Яко джентльмен повинен мати благородну ціль життя, достоїнство в поступованю, несплямлену честь; заслугувати на поважане всіх, а щирю жичливість ближше з ним звязаних, — заховувати скромність в хвилях поводження, а неустрашимість в неповодженю, а передовсім ніколи задля людських взглядів не спроневірювати ся правді. Виключає ся безважливо кандидатів, котрі в научуваню не виділи би ціли свого життя і не уміли посвятити ся зовсім справам виховання і школї.

„Під оглядом фізичним: кандидат має бути добре збудований, здоровий, енергічний, не мати хиб зору, слуху, голосу і т. п.“

Хоч ходило головню о французский язык, однак інструкція обіймає досить значне число предметів, ділячи їх на конечні, пожадані і придатні. До тих послїдних належать: сьпів, знаменита гра в крокета і стенографія. Вимоги суть досить великі, однак не переступають міри того, що образований учитель повинен уміти, — в тій степені аби міг навчити діти.

Один кандидат, представляючи ся директорови, вручив єму звій дипломів і найпідхлїбнійших документів о дотеперїшній учительській праці.

— Але-ж менї зовсім не треба сьвідомств, відізвав ся той чемно але рішучо, усуваючи злегка папері: я шукаю лише чоловіка.

В тих словах містить ся цілий спосіб мислення Англіїців.

„Ми витворюємо літератів, говорить один французский автор, Англіїці — люди. В сильнім устисненю долонї молодого Англіїця чує ся будучого завоєвателя“.

Загально принята є там засада, що з учениками ніколи не треба обходити ся як з дітьми, але як з людьми одвічальними за свої діла. На кождім кроці пригадують їм настоятелі, що від їх співудїлу залежить добрий стан школи.

На чолї кожного видїлу стоїть один з старших учеників. В кождім покою, містячим 6 до 10 хлопців, надзирає найстарший над приличним захованем і порядком. Бібліотека, збір мінералів, рослини, комахи, господарські знаряди, прибори до забав, суть також на одвічальности вихованців. Все і всюди молодший має слухати старшого, хіба що той послїдний згрішить несправедливістю; тогди стрічає єго природна кара: дістає ся під надзїр молодшого.

Ученики уважають школу в певній мірі своїм ділом, горді суть з єї поводження і доброї слави у людей і не щадять ані часу, ані труду, аби причинити ся до єї цвітучого стану.

(Конець буде).

Минувшина, теперїшнина і будуччина нафти.

(Конець).

В радї країв, які нафту продукують, ідуть передом Сполучені Держави північної Америки. Американський промисл нафтовий є не тільки найбільшим і дуже розповсюдненим, але й до тепер накладає права усїй торгівлі. Конкурентом грізним для Америки став від недавна промисл кавказкій, котрий почав в послїдних часах збувати нафту по за границями Європи.

Далеко меншу увагу, всеж але зараз за тими краями, заслугу Австро-Угорщина з її промислом нафтовим в Галичині, Буковині і на Уграх.

Згадати треба ще і про Румунію, Німеччину і Італію, в яких нахочимо нафту, хоч продукція і в тих краях є в порівнянню до повисше згаданих мінімальною.

З країв позаєвропейських, які експлуатують нафту, треба навести Індії англійські, Хіни, Японію, а надто декуди в полудисній Америці, в кінці Суматру, Яву і Нову Зеландію.

Розгляньмо ся тепер в загальній продукції а заразом консумції того матеріялу, о скільки на се зібрані жерела дозволяють. Продукцію нафти не можна докладно подати, особливо з огляду на брак статистичних дат продукції Азійатицкої.

Скількисть нафти, яку достарчено від р. 1870 — 1894 на продаж, представляє суму 1.402,826.200 сотнарів метричних. В р. 1870 виносила продукція заледви 8,373.600 сот. метр. в році 1880 досягнула она поважної цифри 43,069.200 сот. метр., в протягу сльідуючого десятиліття зросла она ще більше, доходячи в р. 1890 до 119,727.300 сот. метр. Посльдня звісна нам сума походить з р. 1894, коли продукція нафти дійшла до 133,051.600 сотн. метр. — Подані цифри суть радше менші або більші від дійсних.

Консумція, обчислена на голову цілої людности землі, виносила в р. 1886 — 2.39 літри.

З тої консумції припадало на Европу 6.22 літри, на Америку 6.85 л., найменше на Африку 0.20 літри на голову.

Від того часу, враз з улїпшеннями комунікаційними збільшала ся консумція, особливо в Европі, значно. Франція пр., котра виказала ще в р. 1867 ледви 0.047 літра на голову, з'уживала в р. 1889 вже 4.8 літри, а в р. 1890 — 6.00 літрів на голову.

Подібний зріст бачимо і в Німеччині, де в р. 1870 припадало на голову 1.87 л., а в р. 1893 вже 15.01 л.

Ще більше зростає консумція в Швайцарії. В р. 1870 випадало там на голову 2.31 л., в р. 1890 — 12.91 л., а в р. 1893 — 16.20 л.

Розмірно найнижше стоїть Австро-Угорщина, де в р. 1893 виносила консумція заледви 3.702 л. на голову.

Нема сумніву, що відкриті до тепер жерела нафтові з часом мусять ся вичерпати, на се але треба ще много часу.

Геолози суть тої гадки, що запаси ропи, які криють ся в глибині теренів нафтових на Кавказі, мож буде ще через кількасот років експлуатувати. Те саме можна і про Америку сказати. А прецінь правдоподібно нові жерела будуть і дальше винаходити, як се пр. діє ся в Індиях і Австралії, не говорячи вже о многих місцях Европи особливо в Галичині і Шкоції. Супротив того не можна наглого і несподіваного браку того плоду мінерального припускати.

Хоч ропи, як се виказалисьмо, займає тепер дуже почесне місце в числі артикулів щоденної потреби, мимо того насуває ся питанє, чи зможе она остоятись на будуче на тім становищу. Нераз вже розважувано, в який спосіб аномує ся промисл нафтовий, скоро другі жерела освітлювання, як пр. електричність, будуть зачільнішими і більше розповсюджені, в наслідок чого може нафта стратити на значіню.

Припустім, що визискане сил природних: води, вітру і т. п. осягне такий ступень розвою, що кошта освітлення електричного будуть зредуковані дуже низько, а нафта в наслідок того буде виперта не тільки з міст, де вже нині має грізних конкурентів в електриці і газі, то і тоді позістане вї ще дуже велике і вдячне поле в иньших напрямках.

Уживанє нафти на паливо до машин перестало вже бути звичайним експериментом, в оно вже результатом численних розелідів найзнаменитших інженерів цілого сьвіта цивілізованого.

Крім рафінерий кавказских і румуньских, які до опалюваня кітлів уживають виключно нафти, американьских і галицких, котрі теж в многих случаях подібно поступають, усі парівці моря Каспійского, Волги, Казі і Оки, яких є звиш 2000, уживають до опалюваня виключно відпадків нафтових.

Деякі залізницї в полудневій Росії вже від давна не опалюють льокомотиви вуглем і деревом, але відпадками нафтовими і то з дуже добрим висльідком.

При пробах, доконаних на залізницях австрійских, отримано дуже цікаві результати. Щоби підвисшити силу напруженя пари в кітлі огрітої і стоячої на місци льокомотиви з 3 до 10 атмосфер при паленю відпадками, потреба було 3 мінuti часу, коли тимчасом опал вуглем справляє тото саме доперва по 6·75 мінuti; притім замінив 1 кї. відпадків 15 кї. води в пару, коли в тім самім часї 1 кї. угля опавского доконав того з 7 кї. води.

Неменьше цікаві результати зазначає парижска фірма Деутша і сп., котра свій парохід „Ліон“, котрий витримує ладунок 3000 тон, почала опалювати відпадками нафтовими.

Парохід той з'уживав в часї подорожі з Шенбурга до Філядельфії, 3206 миль морских, — заледви 225 тон відпадків нафти кавказкої і став у ціли по 13·5 днях, давнійше, коли спалював 400 тон угля камінного, потребував до перепливу 16—17 днів

Подібних прикладів можна би начислити дуже много, щоби однак не дуже розводити ся, наведу ще два.

Заряд італійської маринарки державної зарядив, щоби опалювано нафтою два великі возні пароходи: „Сан Мартіно“ і „Стаффета“, при чім показало ся, що скорість їзди тих пароходів значно ся збільшила, хоч їх дотеперішні машини зовсім не конструовали інакше, лиш позіставили давну конструкторію.

В Сполучених Державах, Перувії і иньших краях Америки уживають опалу нафтового великі кітлярні, заклади гутничі і хемічно технічні, а навіть великі будинки до огріваня центрального.

Найбільший тріумф мала нафта на посльідній виставі в Чікаго. Відпадків нафти уживано там до опалюваня всіх котлів парових в числї 52, котрі разом представляли силу 21.675 коний. В тій ціли уживано що день около 60.000 галлонів олію, що меньше більше відповідало 450 тонам доброго камінного угля.

Спаленє відпадків відбуває ся при помочи спеціально до тої ціли споряджених розпилячів, визначаючих ся великою простотою. Розпилюваня до конує пара або згущений воздух, а спаленє є комплєтне без диму і прикрого запаху, причім мож цілий апарат дуже легко регульовати і надто не потребує він утяжливой обслуги.

Розповсюдженнє застосування нафти до цілий опалових не може поступати скоро в краях, котрі не мають власних або достаточних жерел. На всякий случай, беручи під увагу бездимність і безвонність опалу нафтового, признати треба те, що в дуже многих случаях має він перевагу над опалом коксовим.

Звернім тепер увагу на инше поле, на котрім має нафта вже иншій досить знамените значінє. Она є жерелом сили в моторах нафтових і бензинових. Практика немногих лїт переконала нас достаточнo о значіню нафти в тїм напрямі.

Із всіх машин, які служать до переносення сили, а які техніка до тепер утворила, нїякі не надають ся так добре до ужитку льокального, як мотори бензинові і нафтові. Дуже незначна вага, заедна готовість до діланя, стан теклий материялу опалового, низька цїна, надто можливість знаменитого визисканя тепла противставляє ті мотори машині паровій, з її тяжким кїтлом, потребою заедного заосмотрюваня в воду і незвичайно утяжливому надзору.

Позістає ще зазначити, що теорія підготовлює ґрунт, і отвирає нове поле так нафті як і покровним її продуктам мінеральним. Ходить ту о втворюване тїл анальогічних з тими, які отримують ся із сили угля камінного і звисних фарб анілінових. Розсїлди в тїм наурямі не суть еще покінчені, а резульати їх досить убогі. Помимо того годї не надїятись, що промисл нафтовий будучности обертати ся буде не тільки в освїтленю, опалі і моторах, але буде має також визначне місце при виробі фарб. —

Іспитові питання.

Если іспит буває для учеників надто часто льотерією, на котрій не найліпший, але найщасливіший виграє великий льос, то побіч иньших причин ділає ту відемно ще й та обставина, що рідко коли посїдає учитель штуку доброго іспитованя, т. є. ставленя таких питань, на котрі відповідь могла би бути дійсною мірою уздібненя даного ученика і его приготованя до певної класи. Нераз перєпадає здібний і добре приготований ученик лише тому, що забув якусь подробицю, між тим коли иньший, що уміє без порівнаня менше, буває узнаний приготованим лише для того, що перед самим іспитом відчитав з книжки власне той розділ, з котрого его питали. Здає ся, що в американських школах задивляють ся на ту квестію троха інакше як в старій Европі, чого доказом можуть бути іспитові питання, котрі находимо в бостоньскім „Journal of education“. Учителі і настоятелі ріжних шкіл надіслали питання, котрі уважають найвідповідійшими при вступнім іспиті до т. св. High-school, котра приймає 14-літніх учеників і відповідає менше більше висшій гімназіяльній класі. Ті питання суть дуже ріжнородні під оглядом змісту і форми, бо в них відбивають ся індивідуальні погляди на важність ріжних предметів в науці, однак всі мають певні спільні прикмети, загально дуже пожадані, а іменню: 1. Не суть надто численні. 2. Дотикають підставних квестій, а не дрібниць і дрібничок. 3. Стремлять не так до вислі-

дження скількості знання, як радше до пізнання здібності розуміння і примінення у учеників. 4. Увагляють а навіть підчеркують зв'язь науки з життям. От кілька прикладів:

Директор Джеймс Севін подає слідуєчі питання: 1. Витолкуй на чім полягає правило проценту в арифметиці і подай три приміри примінення его в життю. 2. Вчисли 5 визначніших осіб з історії нашого краю і подай їх коротку характеристику. 3. Вчисли 5 найважливіших міст на світі і скажи чому вибрав ти власне ті, а не інші. 4. Напиши лист, найбільше о 15 стрічках, представляючи себе кандидатом на опорожнене місце у купця і подаючи свої кваліфікації. 5. Напиши короткий лист (20 стрічок) до приятеля, вчисляючи в ній трьох або більше американських писателів, котрих твори ти читав, і подаючи зміст або виїмки деяких. — Ті листи мають бути мірою знання граматики і стилю і усувають потребу устного іспиту з даного язика.

А В. Едсон з Нью-Йорку дає знов слідуєчі питання: 1. Вчисли 6 знаменитих творів літературних і подай короткий зміст їх. 2. Подай характеристику чоловіка, що мешкає в північному уміркованім поясі. 3. Оповідж історію невілляництва від початку аж до знесення. 4. Що знаєш о розвою нашого краю під оглядом територіяльним, промисловим і науковим. 5. Обдумай сам і розв'яжи по одному примірови на звичайні і десятичні дробі, проценти, зложене правило трьох. 6. Означ наслідки уміркованого і неуміркованого уживання наркотиків і алкоголю на людський організм. 7. Вчисли по 6 найзвичайніших мінералів, рослин і птахів твого родинного міста і опиши їх.

Медісон Бебкок з С. Франціско не надсилає жадних питань, лише слідуєчий погляд на ту справу: В кожній добрій школі опінія учителя і наставителя, если они стоять на висоті свого становища, має більшу вартість як іспит. Жадне питання ані цілий ряд питань не може бути так доброю мірою здібности ученика як осуд учителя, котрий ним займав ся. Вже пора зірвати з рутиною іспитів і промоцій і зачати правдиву науку.

Відозва в справі запису дітей до руских шкіл у Львові.

Родимці!

В днях 29, 30 і 31 серпня почнуть ся записи до шкіл народних львівських.

Б се справа не лиш для Львова, але і для всего краю незвичайно важна і вагу єю повинні всі львівські Русини добре порозуміти і сповнити совістно свій обовязок. Мало маємо шкіл руских, тож користаймо, як слід, хоч з тих, які маємо!

У Львові маємо чотири рускі школи народні: дві мужескі і дві женські.

Одна мужеска школа чотиро-класова: руска школа вправ, уміщена в „Народнім Домі“; друга школа чотиро-класова: мійська імени Маркиїяна Шашкевича при улиці Скарбківській ч. 26. Они — знані вже П. Т. Родимцям — розвивають ся дуже успішно і вдовольняють найбільшим вимогам П. Т. Родичів.

Для дівчат маємо чотири-класову **женську руску школу** вправ при **улиці Стрілецькій ч. 6.**, а записи до неї відбуваються в учительській семінарії **женській при улиці Скарбківській ч. 39.** — Школа ся також вже звісна загалови рускої П. Т. Публіки, розвиває ся надзвичайно хорошо. Родичі, що посилали свої дівчата до неї, не мають слів похвали і для науки і для веденя дівчат та для щирих відносин між учительками та дітьми. Руске Тов. педагогічне отворило з **днем 1. вересня 1898** **класу V рускої дівочої школи виділової.** В сім році шкільнім будуть вже отворені дві класи то є класи V і VI. За рік буде отворена і класи VII. Школу ту госпітував інспектор кравчий і на тій підставі одержала она субвенцію від Високого Союзу. То є найліпшим свідомством, що школа та розвиваєсь правильно. Так отже рускі дівчата будуть могли кінчити в своїй питомій школі всі сім класи і з них без перепон переходити просто до семінарії учительської.

Всі ці школи рускі ведуть ся к повному вдоволеню всіх П. Т. Родимців. Не надто велике чило дітей дає можливість тим лучше вести в них науку; брак жидівської дитвори має за собою також деякі користи, а вкінці товариство „Шкільна поміч“ запмагає бідніших дітей сих шкіл як найщедрійше.

Вдизиваємось отже до Всіх П. Т. Родимців так місцевих як і замісцевих і припоручаємо горячо Всім, щоб не тільки самі записували свої діти до руских шкіл, але і других до сего заохочували. Нехай ніхто не здержує ся тим, що єго дитина не володіє добре руским язиком; рускі школи приготовані на се і ведуть науку від початку так, що діти в короткім часі набувають достаточного знаня руского язика.

Тож записуйте П. Т. Родимці свої діти лише до сих чотирох руских шкіл, де учителі і учительки займають ся щиро нашою молодіжию, наука веде ся взірцево, а діти виховують ся на будучих свідомих своєї національности горожан краю і держави.

3 виділу Руского Товариства педагогічного у Львові.

К О Н К У Р С.

— Ч. 300. Комітет інтернату для кандидатів ц. к. Семінарії учительської в Самборі розписує сим конкурс в цілі поміщення 100 питомців на рік шкільний 1899/1900 під слідуючими усевами:

Комітет інтернату прийме 100 найбідніших і найбільшійших питомців, а то учеників з курсу приготавляючого за доплатою по 6 злр. місячно а кандидатів I, II, III і IV року без доплати, лише за побирану стипендію, однак за місяць липень доплачують всі кандидати по 5 злр. Питомці, котрі були уміщені с. р. в інтернаті, а викажуть ся добрим поступом в науках і що найменше вдоволяючими обичаями мають першєнство перед иньшими.

Питомці дістають в інтернаті мешканє, страву, услугу, світло, пранє і надзір родительський, а також в міру запасу шкільні книжки.

Крім того прийме комітет 5 учеників за повною оплатою по 12 злр. місячно з гори.

Добровільне виступлене або видалене з інтернату, потягає за собою утрату побираючої стипендії. Приняте учеників курсу приготавляючого є провізоричне, а зістає затверджене доперва по зложеню іспиту вступного з добрим успіхом. Ті ученики з курсу приготавляючого, котрі не відповідають повисшим вимогам з днем 1/10 с. р. будуть з інтернату виключені а на їх місце прийме комітет гідніших.

Подане о приняте до інтернату треба вносити під адресою Дирекції ц. к. Семинарії учительської в Самборі найдалше до кінця липня с. р. до которого належить долучити: 1. свідоцтво убожества, послідне свідоцтво шкільне з укінченої VI. взгядно VII. класи школи виділової, або III. класи гімназійної, або реальної, 2. свідоцтво хрещеня (ученики курсу приготавляючого мусять мати що найменше укінчений 14 рік життя).

3 Декларацію на протяг цілого року шкільного, в котрій роднічі обовязують ся платити точно що місяця з гори повисше сказану квоту грошеву, заосмотрити сина в молитослов, 6 сорочок, 6 простирал, 6 пошевок, 6 ручників, 6 хусток до носа. Віле безусловно мусить бути значене. Два цілком нові убраня, зимове пальто, крім того сінник і прикривало. В кінці пригадує ся що кождий прийнятий ученик, мусить мати власну лажку, ніж і вилки а надто скрипку до науки музики.

Крім того уплачують родичі прийнятих учеників 6 злр. з гори а 5 злр. на прибори наукові на руки префекта інтернату і 1 злр. на з'ужите інвентаря, з котрої то квоти з кінцем року шкільного здасть ся родичам рахунок.

З комітету інтернату для кандидатів ц. к. Сем. учит.

В Самборі дня 20. червня 1899.

О п о в і щ е н я.

— З днем 1. вересня 1899 засновує Виділ Руского Товариства педагогічного виховавчий інститут для дівчат у Львові. Позаяк від числа зголошень залежить саме засноване і розміри, в яких се заведене віде в жите, просить підписаний Виділ Р. Т. Родимців, щоби найдалше до 15. н. ст. червня с. р. зголосили ся: хто і кілько дівчат думає в інституті сім помістити. Речинець до виношеня подань о само приняте визначає ся до 10. н. ст. серпня с. р.

До інститута приймати ся будуть діти членів Руского Товариства педагогічного. До подання долучити треба: 1) метрику хрещеня; 2) свідоцтво шкільне з послідного курсу; 3) декларацію що до місячної оплати, котра виносить 20 зр. [місячно]; 4) 1 зр. на видаткі кореспонденційні; 5) хто не є членом тов., — а 1 зр. на вписове і вкладку; 6) 3 зр. річно на прибори наукові і зужите меблів.

Інститут посилає дівчата поки-що до школи публічної, а дає своїм вихованцям: 1) мешкане, харч, опал, світло, пране і послугу; 2) доставляє їм, о скілько на се дозволять фонди, книжок і приборів шкільних; 3) управляє їх вихованем, старає ся о добре домашнє і товариске ведене; 4) улекшує науку шкільну і наглядєє єї під доглядом домашних учительок; 5) доставляє їм нагоду придбати иньших відомостей теоретичних і практичних.

[Учениці мають привезти з собою слідуючу гардеробу: сорочок 6, кафтаніків білих 6, панчіх 6 пар, майток 6, простирал 6, пошевок 3, ручників 4, хусток до носа 12, фартушків 6, спідничок білих 4, гальок 2, черевиків 2 пари, одіж верхню зимову і літню, сінник 180 см. довгий а 80 см. широкий, ковдру коцик і подушку.

За науку нових язиків не платить ся нічого, за науку на фортеянні по 5 зр. місячно, а за науку танців по 6 зр. річно].

Близших пояснень уділяє член Виділу Кость Паньківський, ул. Театиньська ч. 19.

З головного Виділу Руского Товариства педагогічного у Львові.

— Дня 9 липня о 3ій з полудня відбуде ся в рускій школі виправ засідане членів руского тов. педагогічного з слѣдуючим порядком: 1) Реферат п. Ковалєва о письмах Нестора. 2) Реферат п. Будзінського і п. Ванаха (Два ті реферати виняті суть з програми окружної конференції в ціли обговореня їх на засіданні тов. педагогічного). 3) Зголошене ся нових членів. 4) Внесеня членів. — Просить ся о численну ємівучасть. З тим прешенем звертаємо ся особливо до Вп. п. учителів Самбірського повіта і сусідних як також до духовної і свѣтської інтелігенції, котрій добро і успіх народного шкільництва лежать на серци. — Від Виділу руского тов. педагогічного в Самборі.

— Інтернат в Сокалі. Комітет інтернату оголошує конкурс на 80 місць вільних для кандидатів ц. к. Семинарії учит. в Сокалі. Комітет приймає учеників убогих, що відзначають ся пильністю і добрим п. веденем і то на курс приготавляючий за місячною оплатою в квоті 5 злр., на I. II III. і IV рік без доплати лише за відступленням побираної степенди педагогічній. Крім того винні всі нововступаючі зложити одноразово 5 злр. на прибори наукові. Інтерністи одержать цѣлковите утриманє, крім одєжи; книжки шкільні, о скільки їх стане і стараний нагляд. Поданє о принятє треба вносити на руки Дирекції ц. к. Семинарії учит. в Сокалі, найдалше до 25. липня с. р. і додучити: 1. метрику хресту в доказ укінченого 14. року житя; 2. свѣдоцтво шкільне з укіченою що найменше VI. класи народної, або II гімназійної, євентуально з курсів семинарії учительської; 3. свѣдоцтво моральности, в разі перерви в шкільній науці; 4. свѣдоцтво здоровля, виставлене ц. к. повітовим лікарем; 5. свѣдоцтво убожества. — Ученики приняті до інтернату мають заосмотрити ся в потрібну одѣж, біле, постіль, (з виїмкою сінника), а також ложку, ніж і вижки.

— Друк на метрики шкільні, які розпорядженем з дня 12. цвѣтня с. р. до ч. 32611 наказала краєва рада шкільна завести по всіх місцевих радах шкільних, друкує ся в рускій мові і правописєю заходами і накладом товариства "Просвѣта". Подаючи се до відомости, визнаємо всі наші місцеві ради шкільні завести такі метрики в рускій мові і в тій ціли чим скорше зголосити ся з змовленем тих друків під адресою: Товариство "Просвѣта" у Львові, ринок ч. 10. Ціна друків: 1 лібра аркушів накладкових 40 кр., 1 аркуш на заголовок 4 кр.

НА ПРЕМІІ ШКІЛЬНІ

поручає

Хромотипографія Н. Джулиньского в Перемишлі

ОБРАЗКИ КОЛЬОРОВАНІ

з рускими підписами власного виробу по 80 кр. за сотку враз з пересилкою поштовою.

ВЪНЕЦЬ ЖИТЯ

МОЛИТВОСЛОВЪ ДЛЯ МОЛОДЕЖИ.

Оправа въ полотно зъ золотымъ крестомъ.

Цѣна 35 кр.

В КАНЦЕЛЯРІЇ РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

ул. Чарнецкого ч. 26.

можна купити слѣдуючі видання:

1) Образкові видання.

Звіринець	10 кр.
Гостинець	10 "
Забавки	10 "
Менажерия	10 "
Робінзон	40 "
Квіточка	20 "
Віночок	20 "
Кобзар Тараса Шевченка	20 "
Франко: Лас Микита 2-ге цілком перероблене виданє	50 "
Мірон: Пригоди Дон Кіхота IV перероблене виданє	40 "
Наші звіріята	40 "
Діточі вигадки ч. 1	30 "
" " ч. 2.	30 "
Забавки для дітей	45 "
Мала менажерия	30 "
Велика менажерия	40 "
Нашим дітям ч. I.	40 "
" " ч. II.	40 "
Казки Андерсена ч. 1 і 2 по	25 "
Казки народні ч. 1 і 2 по	25 "

2) Видання без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV, оправні 20 кр., без оправи	10 "
Китиця желань 2 розширенє виданє	20 "
в. Франко: Абу каземові Капці	20 "
" Шо звірі говорили	40 "
Учитель на р. 1890, 1898	2 зр.
Давінок на р. 1892, 1898	3 зр.
Ів. Левинський: Попазись, Різдвяні сценки	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяра	20 "
" Від Бескида до Андів	10 "
В. Чайченка: Олеси; Бійки; Комар; Два оповідання по	5 "
" Дума про книжницю Кобзаря	5 "
О. Нижанковський: Батько і мати, двєспів для дітей з фортеп.	10 "
Леоніда Галібова: Байки	5 "
Дітироної Чайки; Ка ка про сонце та его сина; Писанка по	5 "
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Доспів з фортеп	10 "
" Коза дерева	60 "
Мава етнографічна України-Руси	20 "
Гордієнко Картагенці і Римляни	20 "
Юлій Верне. Подорож довгола землі	60 "
Барановский. Приписи до іспитів	20 "
Молитвенник народний, в полотно оправлений	20 "
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогії	60 "
Василь В р Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до краю великанів	25 "
Остап Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 "
Мальота, Без родини	40 "
Віра Лебедева. Прогулька	5 "
" " Малі герої	25 "
" " Гостинець дітям	25 "
Др. Мандибур. Олімпія	35 "
Сальо. Непос для III. кл. гімн.	65 "
А. К. Робінзон неілюстрований	10 "
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 "
Тарас Шевченко. Кобзар для молодіжи	1.20 зр.
Др. Пачовський Мих. Замітки до науки рускої мови в середніх школах	30 кр.
" Билини і думи	10 "
Ант. Глодзінський. Огород шкільний	60 "

Всякі замовлення висилають ся скоро і точно.

ТОВАРИСТВО „ПРОСВІТА“

при зближаючи ся іспитах в школах народних подає до ві домости Свѣтл. Рад Шкільних, Внов. священиків; катихитів учителів і родичів, що книжки накладу товариства, призволені краєвою Радою шкільною на премії для учеників, красно оправ лені з позолоченими берегами, можна купити в канцелярії товариства Ринок ч. 10. по слѣдуючій ціні:

Роскази про сили природи	20 кр.
Оповідання о житю св. Бориса и Гліба	20 „
Повістки для дітей	27 „
Сестра	15 „
Байки	22 „
Історія Руси ч. I.	25 „
Історія Руси ч. II.	23 „
Ленъ и конопля	24 „
Рогата худоба	45 „
Про живоплоты и лѣсъ	20 „
Веняминъ Франклінъ	16 „
На досвіткахъ	22 „
Середъ ледового моря	25 „
Жите св. великомученика и лікаря Пантелеймона	20 „
Дрѣбна птиця господарска, а великій грошъ	20 „
Відкрыте Америки	22 „
Звірата шкідий и пожиточий	42 „
Перекотицполе	18 „
Кирилъ и Методій	22 „
Повістки (Тіточка Гаяна и Два Старці-Богомольці)	18 „
Финляндія и Сахара	22 „
Молитвенникъ народный (в звичайній оправі)	20 „

в лучшій оправі:

а) хребет полотняний і золочений хрест з переду	25 „
б) ціла оправа полотняна, береги золочені і золочений хрест з переду	35 „
Молитвенникъ народный великий по ціні 90 кр 1-10, 1-30, 1-60, 1-8) зр.	

Всякі замовлення висилають ся скоро і точно.

Передплата :

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламації без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

ВІДОЗВА

Виділу „Руского Товариства педагогічного”.

„В чіих руках керма виховання молодежи, того будучність”. Сю гадку поклали всі народи просвічені основою своїх змагань, котрих метою є забезпечити собі повагу і пошановане посеред людської суспільности, сю правду підносять они виписану на народній хоругві в гору, щоби загріти і одушевити серце до завзятої оборони свого найдорожшого права, на котрім росте їх будучність, коли появить ся хоч би найменша хмарка, що могла би закрити їх ясний народний горизонт. На сторожі сих основних народних інтересів стоїть всюди Товариство педагогічне, а до підмоги ему повинен бути готовим цілий нарід. Виділ Руского Товариства педагогічного, перенятий повною свідомістю своїх обовязків і щирою готовістю праці для загального добра, хочаби совістно сповняти повірене ему діло, отворив як вже відомо, першу руску дівочу школу для дівчат а тепер, знаючи також, як то тяжко приходить нераз руским родичам найти у Львові відповідне мешкане для своїх доньок, приступив до отвореня в вересня сего року дівочого інституту. В тій цілі вибрав по мысли статута комітет до котрого належать: Вп. Едвард Харкевич дир. лімн. яко голова; Вп. п. Гермін Шухевичева яко директорка економічна; Вп. п. Марія Лісецька яко директорка наукова; Вп. О. Сов. Гузар Евгений яко сьвященник; Вп. п. Др. Зофія Морачевська яко лікар; Вп. Др. Стефан Федак яко дорадник правний і Вп. п. Юлія Танчаковська яко настоятелька інституту. Тому осмільюємо ся відозвати до Вас Вп. Родамці з вірою в велику вагу народної ідеї, котру заступати нам поручено, се є оборона наших найбільших скарбів — нашої мови, історії, наших прадідних звичаїв, словом нашого народного духа на поли шкільництва — і в імені тої ідеї надіємо, що не відкажете нам Вашої помочи через придбане вихованць до дівочого інституту.

(Покликуючись на оповіщене що до близших умов прийнята, просимо подання надсилати до 10 н. ст. серпня 1899 на руки Вп. п. Гермін Шухевичевої, директорки економічної інституту, ул. Собіщини ч. 7.).

Від виділу Руского Товариства педагогічного, у Львові.

О границях пізнання природи.

Е. du Bois-Reymonda*)

переклав

Володимир Левицкий.

In Nature's infinite Book of
secrecy A little I can read.

Антоній і Клеопатра

Як за давних часів міг витязь в день спочинку між одним а другим походом забажати точного скріплення границь своєї держави, щоби племя ще непобіджене прислувати до даїни, а побачивши на пустини перепону в їзді признати пустиню дійсною границею своєї сили; — так для науки природи, що є побідительною світа наших часів, порадию буде, щоби при торжественній нагоді, в хвилі випочинку від праці, она означила дійсні границі своєї держави. Такий намір видавсь мені тим більше оправданий, позаяк думаю, що в справі границь пізнання природи є дві похибки широко розповсюджені, та позаяк вважаю можливим, що сей розбір мимо своєї мимомої тривіальности може вияснити деякі сторони тої справи і тим, що тих похибок не признають.

Так отже задумую пошукати границь пізнання природи та починаю від відповіди на питанє, чим є пізнанє природи.

Пізнанє природи — яснійше говорячи пізнанє природописне, або пізнанє світа тіл при помочи та в зміслі теоретичного знаня природописного — полягає на зведеню змін в світі тіл до рухів атомів, які то рухи є вислідом ділання сил доосередних, независимих від часу, тих атомів — або інакше пізнанє натури є зведенєм сего, що в натурі ся діє, до механіки атомів. Психологічним фактом, який досвід стверджує, є те, що скільки разів така редукция має місце, заспокоює она на разі наш наклін до причинового поясненя фактів. Твердження механіки дадуть ся сформулувати математично і мають таку саму певність аподиктичну, як і твердження математики. О скільки зміни в світі тіл можна звести до сталої суми енергії потенцияльної та кінетичної, питомої сталій скількості матерії, о стільки в самих тих змінах не лишаєсь нічо до поясненя.

Погляд Канта в вступі до „*Metaphysische Anfangsgründe der Naturwissenschaft*“, після котрого в кожній віддільній науці природописній є лиш

*) E. du Bois-Reymond, один з найвизначайших фізіологів німецьких, род. 7 падолиста 1818 р. в Берліні, помер яко професор фізіології в унів. берлінськім 26 грудня 1896 р. Їго праці про електричність звірячу є просто епохальні. Яко секретар академії наук в Берліні та ректор університету відкривав часто збори натуралістів своїми бесідами та відчитами. Дні з тих бесід подаємо тут в переводі, а хоч они є держані в тоні популярнім, то однак значіне їх є перворядне, бо ними завдав du B. R. смертний удар німецькому матеріалізмови. Перша з них відноситься до з'їзду натуралістів в Липску р. 1872, другу сказав автор на засіданю академії, що відбуло ся в честь Leibniz'a 8 липня 1880 р. В обох бесідах являє ся du B. R. заступником научного скептицизму, а противником матеріалізму, що від часів Файєрбаха має в Німеччині так домінуюче значіня. (Прим. перекл.).

тільки дійсної науки, скільки є в ній математики“ — треба проте о стільки змінити, що місто математики треба вставити механіку атомів. То власне мав він певно на думці, наколи відмовив хемії назви науки, та помістив її в ряді наук експериментальних. Замітним єсть се, що в наших часах хемія, приневолена через відкрите права субституції до покинення дуалізму електрохемічного, відійшла знов від типу науки в тім значіню.

Наколи би можна було всі зміни в світі звести до рухів атомів, що їх спроваджують сталі сили доосередні тих атомів, то був би нам звисний цілий світ природописний. Стан світа в протягу даної ріжнички часу представляв би ся яко безпосередний вислід єго стану в протягу попередньої ріжнички та яко безпосередна причина єго стану в протягу слідуочної ріжнички. Право та случай булиб лиш ріжними назвами необхідности механічної. Можна навіть подумати такий степен пізнання натури, в якім цілковитий перебіг процесу всесвітнього можна би зобразити одним взором математичним, одним безмірним системою співрядних зрівнань ріжничкових, з якого-б виходило місце, як також напрям і скорість руху кожного атому в всесвіті в кождім данім часі. „Дух“ — каже Laplace*), що би знав всі сили, які в даній хвилі оживляють природу, та взаємне положенє всіх єств, що єго складають, о скільки би зміг ті дані обняти та піддати аналізу, зібрав би в однім взорі рухи найбільших тіл небесних та найдрібнійших атомів. Для нього не було би нічо непевного, а будучність як і минувність світа були би для него видні. В совершенстві, яку ум людський зміг дати астрономії, маємо слабкий образ такого духа“.

Як астроном потребує лиш в зрівнаню рухови місяця дати на час певну вартість відемну, що би ся довідати, чи в часі виїзду Перікля до Епідавру в порті Пірейскім зайшло затьміне сонця, чи ні, так дух, якого уявив собі Laplace при помочи відповідних ділань над своєю формулою всесвітньою міг би розслідити, хто був маскою зелізною. Як астроном предсказує час, в якім по многих роках з просторони космічної покаже ся комета на зводі небеснім, так сей дух відчитав би в своїх зрівнаннях день, коли грецький хрест заясніє на мінаретах царгородских мечетів, або коли Англія спалить останки свого камінного вугля. Поставивши в своїм взорі всесвітнім $t = -\infty$, відкрив би загадковий передвічний стан річий. В безконечній просторони бачив би матерію, що находить ся або вже в стані руху, або в стані супокою та нерівномірного розділу, бо при розділі рівномірнім рівновага ніколи би не остала нарушена. Збільшаючи t в напрямі додатнім до безконечности довідав би ся, як далеким є час, в якім право Carnot'a загрожує світові ледовою мертвою. Для такого духа волосє на наших головах булоб почислене, а воробець не впав би на землю без єго відома. Для того пророка, що би бачив в перед та в зад, цілість світа, як каже d' Alembert в вступі до Енциклопедії, була би одним фактом та одною великою правдою.

Гадку Laplace'a находимо вже у Leibnitz'a, подекуди навіть більше розвинену, як у Laplace'a, бо Leibnitz надає тому духови змисли та відповідно совершенні средства технічні. Науці про попередню згідність причинову закидує Петро Bayle, що она понимає тіло як корабель, що простує до порту о власних силах. Leibnitz відповідає, що оно не є так дуже неможливе, як

*) Essai philosophique sur les probabilités. 2e édition — Paris 1814 Croy. 2 et sqts.

думає Bayle. „Нема сумніву“, каже, „що чоловік міг би зробити машину, спосібну порушати ся якийсь час в данім місті та звертати ся правильно на рогах певних улиць. Дух без порівняння совершеніший, хоч обмежений, міг би більшу без порівняння скількість перепон предвидіти та усунути. Ї се так правдиве, що наколи-б, як многі думають, світ сей складав ся зі скінченої скількості атомів, що порушають ся після правил механіки, то був би без сумніву можливий дух скінчений, що був би в силі поняти та предвидіти з математичною точністю усе, що в данім часі в тім світі може ся діяти; дух такий потрапив би не лиш построїти корабель, щоби ся сам через себе кермував до даного порту, о скільки мав би раз дану відповідну силу внутрішню та напрям, але навіть утворити тіло, яке-б наслідувало чинности чоловіка^{*)}).

Не треба доказувати, що від такого совершенного пізнання натури дух людський все буде дуже далекий. Одна замітка вистане, щоби вказати прогалину, яка нас відділяє навіть від його перших початків. Щоби можна уложити зрівняв ріжничкові загальної формули, треба би усі прояви природи звести до рухів підкладу, лишеного усяких ріжниць, а проте і усяких прикмет, того, що ся нам уявляє яко ріжнородна матерія; себ то, усяку яковість треба би об'яснити через уклад та рух такого підкладу.

Що в дійсности нема ніяких яковостей — се слідує з аналізу наших постережень зміслових. Після наших нинішніх виображень проявляєсь в усяких нервах, без огляду на їх остаточне діланє, той сам процес междробинний, що розходить ся в обох напрямках, та який є змінний лиш що до степеня напруги. В нервах чутя викликають сей процес лиш наряди зміслові, що є ріжно устроєні до приймавля вражінє внішніх, в нервах м'ясневих, железових, електричних, світляних — незвісні причини в клітинках осередів кругових. З сеї засади виходило би, що між кусником нерву очного а кавалком нерву електричного може заходити проста заміна навіть без огляду на положенє горішнє або долішнє. По виговню ушкоди в заміненних куснях нерв очний, а так само і нерв електричний функціонував би правильно. Просто кождий нерв чутя можна би замінити иньшим нервом чутя. По виговню перехрестних нервів очного та ушного, чули бисьмо, наколи би така проба була можлива, оком лискавку, яко звук, і бачилибисьмо ухом грім, яко ряд вражінє світляних. Чутє яко таке повстає проте доперва в „вєствах чутя“, як називав Йоган Мілер околиці мозку належні до нервів чутя, а які тепер виріжніє Герман Мунк в корі великого мозку яко сферу бачєня, слуху і т. д. Ті „вєства чутя“ перетворюють подражненє однороднє у всіх нервах на чутє взагалі і, яко дійсний підклад специфічних енергій Йогана Мілера, витворюють відповідно своїй натурі ріжні яковости. Слова Мойсея „Стало ся світло“ — є фізіологічно фалшиві. Світло настало аж від сеї хвилі, коли перша червона точка в оці наливочка відріжнила світло від темноти. Без „вєств чутя“ взору та слуху, сей окружаючий нас всесвіт, що блимає тільки красками та відзиває ся тільки звуками, був би темний та німий.

Німий та темний, або лишений прикмет, яким світ є сам через себе, як се слідує з підметової аналізи, є він також і для погляду механістичного добутого через предметовий дослід, який (погляд) місто звука та світла знає лиш дрожання матерії первісної, лишеної у їх, важкої або неважкої.

^{*)} Leibniti opera philosophica ed. I, E. Erdmann, Berolini 1840. Cr. 183, 194.

Як небудь суть уґрунтовані повисші твердження взагалі, — однак до їх узасаднення в подробицях недостає так добре як усього. Щоби перші здогади в kwestії повстання мнимо різнородних матерій з матерії в дійсности однородної стали ся можливі, треба би найти камінь філософічний, щоби роди матерії нерозложені по нинішній день замінив одні на другі і витворював їх, наколи не з матерії первісної, то з якоїсь висшої підставової матерії.

За те дух висше описаний, що его дальше будемо називати коротко духом Ляплясовим — мав би се знане в цілости; видавало би ся проте, що між ним а нами неможливе ніяке порівняне. Але дух людський ріжнить ся від духа Ляплясового лиш степенем, як пр. дана рядна кривої, що росте від зера до безконечности, ріжнить ся від нийшої, о много більшої від неї, по скінченої рядної тої самої кривої. Ми сьмо подібні до того духа, бо его понимаємо. Питане навіть, чи такий дух як Нютона ріжнить ся від духа Ляплясового о много більше, як дух неґра австральського, що знає числити лиш до трох, Бушмена, що числить лиш до два, або Chiquito, що зовсім не числить, — від духа Нютона. Инакше, неможливість уложеня, інтеґрованя і слідження вислідів зрівнань ріжничкових загальної формули не залежить від натури річий, але від неможливости добути необхідних даних фактичних; наколиб навіть се було можливе, станули би на перепоні їх величезні, може безконечні: обсяг, різнородність та замотаність.

Пізнане натури духом Ляплясовим є проте для нашої уяви найвисшим можливим степенем нашого власного пізнання натури і можна его при шуканю границь тогож послідного ужити за точку вихідну. Чогоб не зміг проникнути дух Ляплясовий, то тим більше остане закрите для нашого духа замкненого в далеко тіснійших границях.

Є проте дві границі, поза які дух Ляплясовий дармо силував би ся передерти, при яких проте і ми є приневолені ся задержати.

Наперед треба тямити, що пізнане натури, що було представлене яко таке, котре вдовольє тимчасово наше змагане до викритя звязи причинової між фактами, в дійсности сего не робить і не є зовсім ніяким пізнанем. Погляд, що після него сьвіт складає ся з найменших вічно істнуючих частин, які не дадуть ся знищити, а яких доосередні сили суть жерелом усякого руху, є лиш суроґатом поясненя. Як висше згадано, зводить він усякі зміни в сьвіті тїл до певної сталої скількості матерії та питомої їй сили руху, а проте пояснює вповні самі зміни. При даній сій скількості сталій можемо ся на якийсь час вдоволити зисканим поясненем; но вскорі бажаємо увійти глубше та зрозуміти ество річий. І тоді показує ся, як звісно, що погляд атомістичний, хосенний, а навіть нераз необхідний до розважань фізично математичних, веде яко філософія корпускулярна до суперечностей, яких не мож розв'язати, наколи лиш перейде ся границі того, чого від него можна жадати.

Атом фізичний, — себ то маса уявлена яко безконечно мала в порівняню до тїл, з якими маємо діло, але яко маса проти своєї назви ідеально еше дільна, котрій приписуємо свойства або стани динамічні, які пояснюють заховане мас, що складають ся з безмірної скількості таких атомів, — є фікція поправна і в деяких случаях, особливо в хемії та в теорії механічній газів, дуже хосенна. Впрочім новійша фізика математична старає ся по змо-

гам уникнути сеї фікції, та уживає місто віддільних атомів елементів об'єму тіл, уважаних за тяглі*).

За те атом фільзофічний або маса дальше неподільна підкладу безвладного, неспосібного до діланя, з якої виходять сили, що ділають через порожню просторонь на віддаль — є при ближшій розслідуванню нісенітницею.

Бо наколи підклад неподільний, безвладний, що сам через себе не може ділати, мав мати дійсне істнуванє, то мусить він займатися якусь хоч би найменшу просторонь. В такім разі годі зрозуміти, чому би він не мав бути дальше подільним. Дальше, він може виповнювати просторонь лиш о стільки, о скільки є абсолютно твердий с. з. о скільки не дозволює виникнути в дану просторонь якому иньшому тілу при помочи сили відпихаючої, що ділає на єго границі, (але не поза нею), яка стає ся в давнім разі більша від усякої сили даної. Без огляду на иньші труднощі, що з того виходять, не є вже сей підклад в такім разі лишений спромоги діланя.

Наколи на відворіть будемо уважали разом з динамістами за підклад середні точки сил до осередних, то підклад сей не буде виповнював просторонь, бо точка є уявленим в просторонь запереченем просторонь. Тоді нема взагалі нічого такого, з чого би мали виходити сили доосередні, та щоби могло бути яко матерія безвладним. — Сили, що ділають через порожню просторонь на віддаль, не дадуть ся поняти, а навіть є суперечні з розсудком; доперва від часів Ньютона освоїли ся природознавці з їх понятєм, з причини незрозуміння єго науки та мимо єго виразного остереження. Наколи разом з Декартом та Лейбніцом уявимо собі, що ціла просторонь є заповнена, та що усякий рух повстає через перенесенє при безпосереднім контактї, то, правда, зведемо повстає руху до образу доступного нашим змислам, але за се покажуть ся иньші труднощі. Між иньшими при такім поглядї не було дотепер можливим витолкувати ріжну густоту тіл ріжними утрупованнями однордної первісної матерії.

Легко найти жерело усіх тих суперечностей. Є ним наша неспосібність зобразити собі щось, чого ми не ствердили будь через змисли зверхні, будь через змисл внутрішній. При стремліню до розділу всіх тіл є нашою вихідною точкою подільність матерії, так як части є в видимий спосіб чимсь простійшим та первістїйшим від цілости.

(Конець буде).

*) Pop. Helmholtz Gedächtnissrede auf Gustav Magnus. Abhlu. der k. Akademie der Wissenschaften zu Berlin 1871. — Berlin 1878. cr. 11. et sgts. — Populär-wissenschaftliche Vorträge, том. 3. — Brannschweig 1877 cr. 12 i 13.

З заграничної літератури.

„L' Education Nouvelle“

E. Demolins-a.

(Конец).

Рівно-ж усилено впоюють в них переконанє, що жадна праця не безчестить правдивого джентльмена. В Бедаля самі вихованці виконують чинність вправді немилу (і тому поручувану наймитами найнижшої категорії) але ко нечну для порядку і здоровля. Аби запанувати над можливими обьявами нео хоти, заховав собі директор, учений фільзоф, маючий найвисші університетські степені, привілей виконувати ту працю разом з вихованцями і в той сам спосіб, що й они.

Справозданє о силі, яке п. Демолєн одержав при кінци шкільного року, кінчило ся словами: „Маємо надію, що зауважите в вашім сині певні зміни: він є сильнійший фізично, самостійнійший і уміє лїпше над собою запанувати“.

Похвала учителя Француза звучала би инакше: „Ваш син є вірцево послухний і уяглий“.

В приписці містила ся рада, аби по вакаціях пустити самого хлопця в дорогу до Англії, „бо подорожі суть знаменитою нагодою, аби діти навчили ся самі о собі думати“.

Отже найменші подробиці вихованя суть обдумані в ціли розбудженя в молодїжці самостійности і довіря в власні сили.

— Бєли годимо ся — кінчить автор — що Англіїйці вибрали лїпшу дорогу як ми, то вступім на ню, не ждучи аж їх засади позискають признанє загалу. Се не значить нич, що нас є лєдво кілька або кільканайцять; наш примір потягне иньших і ділами довершимо скорше реформу, як ограничаючись на голословних розправах о потребі поступу.

Нїякий чинник, складаючий історію XIX ст. не можна порівнати ся вагою значіння і наслідків з змінами, які викликав розвій природничих наук. Крім того знаємо, що дальший їх поступ буде мати великий вплив на будучність, що она містить в собі несподівані відкритя і винаходи, в порівнаню до котрих то, що ми дотепер осягнули, є лєдво зерном піску в порівнаню до великої гори. Звідєс треба би вносити, що знанє окружаючих нас явищ природи прав, що управляють нею і нами, повинно бути підставою вихованя. Однак мимо переворотів, довершених фізикою і хемією, сучасна французька школа, вірна традиціям відродженя, приспособлює молоде покоління до житя наукою старинних язиків, посввчяючи їм з загального числа 20-и — 10 годин тижнево, не вчисляючи тільки-ж потрібних на домове приготуванє. Независимо від так значного накладу часу і праці, ціли не осягає ся, а то причини хибної методи ученя, зрозумілої в виду незапереченого факту, що учителї викладають а молодїж учить ся лише з конечности, для заспокоєня вимогів програм, обовязуючої при здаваню іспиту. З причини недостачі часу збуває ся иньших предметів, не виключаючи рідної мови і літератури, побіжно. Природничі науки займають півтора години тижнево в двох найнижших класах се-

редної школи; в чотирох слідуючих нема о них навіть згадки. А однак програма є дуже обширна, бо треба було утруднити іспит, аби обмежити число кандидатів до державних посад. Стремить ся отже до ціли найкоротшою дорогою: через пам'ятеве присвоєнє змісту підручників, містячих як найбільше відомостей в можливо скороченій формі. Се вистарчить до здання іспиту але не надто: не образує чоловіка, не розвиває всесторонно єго здібностей, не приготує до прийнятя задач житя на власну одвічальність.

До того власне стремить програма Нової Школи.

Она обіймає 2 трикласові курси: нижший загальний і вищий спеціальний.

Тепер можуть родичі вибрати для дитини довільно класичний або реальний напрям образования, але мусять се зробити перед відданєм до школи, то є тогди, коли не можна вже мати рішучих даних о роді єго здібности. Аби запобігти конечности вибирования на сліпо, має бути нижший курс загально розвиваючим, для всіх однаким.

Позаяк рівнобіжно з наукою буде увзглядняти ся практичні занятя, а саму школу буде ся так провадити, аби, місто бути, як до тепер, штучним витвором, представляла в зменшеню дійсний сьвіт, — існує отже всяка правдоподібність, що в протягу трех літ викажуть хлопці виразно замилюванє і склонності, котрі позволять вибрати для них відповідний завід.

Вищий курс розпадає ся на спеціальні відділи: 1. літератури, 2. стислих наук, 3. різнництва і колонізації, 4. торгівлі і промислу. Лише на відділі літератури викладає ся старинні язики, з тим застереженєм, що в протягу трех літ осягнуть ученики знанє їх в тій степені, яку дає дотеперішня школа в протягу шести літ. Певність того результату опирає автор на приміненю рациональнійшої як до тепер методи учєня, стремячої до того; аби ученикови улєкшити зрозумінє змісту, місто щоб засуджувати єго на пам'ятеве викуванє деклінації і кон'югації.

Вирочім ві всіх 6 класах займають місце старинних язиків нові: передовсім рідна мова, потім німецька і англійська, яко найпотрібніші з огляду практичного. Наука має опирати ся на практичній підставі, провадити переважно методою живого слова, зближеною до природної, якою малі діти учать ся мови рідної. Для улєкшеня науки обдумано ще иньший спосіб. За згодою родичів, але на кошт школи, буде ся уміщати вихованців на 3 місяці, на пів року, а деколи і на цілий рік, в німецьких і англійських заведенях на підставі обосторонної умови. Полишені між чужими людьми будуть мусіли присвоїти собі даний язык практично, а решту доповнять шкільна наука.

Видне місце в програмі займають: географія і історія. Они не мають бути сухим рядом назв і фактів, але провадити до виразно означеної ціли: до увидатненя відносин між чоловіком а землею, зрозумінє теперішности через пізнанє минувшини.

Одною з найслабших сторін теперішньої науки є в очах автора недо-стача логічної звязи між поодинокими предметами.

Сонцем планетної системи людского знаня була в старині філософія, в середних віках теологія. Природничі науки підмили основи одної і другої, однак не винесли на їх місце жадної науки, котра би збирала в собі розсіяне промінє людської мисли. З того повстала хаотичність в програмі школи, отже і в головах учеників. Кождий учитель викладає свій предмет після власного о нїм понятя, не журачи ся тим, що учать иньші. Єсть однак на-

ука, що може стати середточкою образования: змістом єї є чоловік, яко рід і яко суспільність. Властиво був він все предметом пізнання, так в старині через філософію, як і в середних віках через теологію. Нинішня наука повинна розяснити ученикам залежність чоловіка від природи і можливий до осягнення зачерк панованя над нею, при помочи сполученя знаня з працею.

Оперти ся на такій підставі, лекше найти взаїмне відношене поодиноких наук. Загал фізичних умовій даної части землі, єї богатства ростиинні, звїринні і мінеральні, впливають на характер жителїв, рід їх занятїв, устрій родинний, суспільний і політичний. Фізика і хемія позваляють не лише зрозуміти механїзм свїта, але також з'ужиткувати сили природи. Всї ті чинники разом взяті впливають на обяви людскої мисли, пробиваючі ся в літературі, штуці і філософії.

В ранних годинах мають відбувати ся лекції, пополудневі суть посвячені практичним занятям. Они обіймають 3 рівномірно узгляднені відділи: 1. рілництво і огородництво, 2. оброблене дерева і желїза, 3. методичне звиджуванє вірцевих господарств і фабрик, поміри поверхности і здоймуванє плянів. Доповненєм повнєших занятїв суть всякого рода спорти і забави на свѣжім воздуху.

Вечери призначує ся на образованє естетичної і товарискої сторони. Їх виповняють: читанє красних творів, деклямація, сценічні представлення, відчити, різьбленє, модельованє з глини, спів, музика і танці.

Позаяк школа має бути можливо вірним образом правдивого житя, отже зовсїм узасадненою є присутність в ній жєнщини і їх додатний вплив на вихованє мужескої молодїжи. Панї, належачі до родин учителїв можуть брати діяльну участь в провадженю заведеня; всї же, подібно як і прибувші гостї, належать до спільних вечірних сходин. Молодїж повинна привикати до товариства старших і уміти бавити ся в їх товаристві.

Релігія, твердить п. Демолєн, повинна становити в понятю вихованців не якусь відрубну часть житя, але обнимати єго цілість, проникати зміст, управляти ділами. Єї виклад, повірений священикам даного віроісповіданя, будуть доповняти конференції релїгійно-морального змісту в неділі і свята.

Замірені автором „L' E'ducation Nouvelle“ реформи дотикають так змісту як і способу науки, а також взаїмних відносин з вихованцями. Зміст хоче він приміняти до потреб сучасного житя. Оборонці клясичного напрямку в вихованю дали би ся нині вичислити на пальцях. Старинній літературі приписують високу вартість в вихованю: глибину гадок і чутя, благородну простоту, повагу і міру естетичну. Однак справедливо замітив Юлїй Лєметр, що всї ті прикмети присвоїли собі французькі писателї XVII. ст. В народній літературі з того періоду живуть, ублагороднені під впливом Євангелія, безсмертні елементи старинної гадки. На що отже має кожде покоління починати на ново працю перетравлюваня грецких і римских писателїв?

Всї узнаємо безперечно засаду, що предметом науки повинні бути річи, а не слова.

Мимо того в нашій школі, замкненій в мійських мурах, вимагаючій 5 годин сидженя в школі і тільки-ж дома над приготуванєм до лекції, книжка є до тепер не помічним прирядом, але жерелом пізнаня. Памятево присвоєне знанє є поверховне і нетреване. Окази, моделї, стінні образи і рисунок на таблиці суть дійстно значним улекшенєм, але не заступлять безпосередної,

свобідної, методично провадженої обсервації. Перенесене школи з міста на село і зменшене числа годин теоретичної науки для позискання часу на самостійний дослід і практичні заняття, є одною з головних задач, котру будучність мусить розв'язати в інтересі підростаючих поколінь.

Тип учителя, начеркнений автором книжки після англійських взірців, більше мав даних бути позитивним провідником молодіжи як той, котрого ми привикли бачити в нинішній школі. Їго висшість становить ширший зачерк загального образования, а також і фізичні прикмети. Ми не визнавали до тепер кінцевої їх потреби в учителю, а однак вони розширюють сферу його морального впливу іменно через те, що зближують його до молодіжи, улекшуючи свободне з нею стикане.

Лишає ся ще сказати пару слів о моральнім становищі автора. Для Пестальюціого, котрий перед 100 літами зачинав свою памятну педагогічну діяльність, виховане було дорогою, по котрій думав стягнути частину неба на землю, а принайменше усунути материяльну і моральну нужду видідичених верств суспільности. Призвичаюючи до систематичних занять діти убогих родичів, повтаряв їм все, що наукою і працею встигнуть досягнути добробут, значіне і вище понад то все щастє помагання другим. Виховуючи в Іверден синів багатих родин, не забував ані на хвилику, що через них може вплинути на поліпшенє долі убогих. Єсли не занедбував ніякої нагоди зблизити ся до могучих сьвіта сего, то лише длятого, аби в них позискати собі поплечників для своєї справи. Серцем і думкою вибігав поза границі рідної Швайцарії і огортав цілу людскість; так отже є він на історичнім овиді одним з тих сьвітл, що огрівають мільони і столітя.

Едмунд Демолєн є розумним педагогом і горячим французьким патріотом. В його шкільній системі нема нич до усунєня; сьуть однак річи, котрі би хотіло ся додати. Найбільшим його бажанєм не є загальне щастє, але політична великість Франції, її економічна могучість, зрівноваженє шансів її поводженя на поли колонізації. Пестальюці будив зі сну і розвивав до життя найблагороднійші елементи людської природи. Демолєн хоче передовсім узброїти своїх земляків в прикмети, які можучь їм zapewнити перевагу в борбі о істнуванє, перевагу, яку дають в сьвіті звириннім клеваки, пазурі і кігті. Задивлений в ідеал фізичної і умової сили, надто мало дбає про характер чувств вихованців в відношеню до понятя добра і зла.

Ми противно повинні ставити на першім пляні в вихованю елемент етичний і розвивати в молодіжи не лише почутє обовязку несєня помочи ближнім, але надто почутє встиду, що нужда і темнота можуть істнувати рядом з материяльним і умово-естетичним сибаритизмом. Не взаїмне дражненє, не наглі перевороти можуть zapewнити яснійшу будучність, але безнастаннє, поступове реформованє людських сердець і сумлінь. Математично найпростійшою, до того ведучою дорогою, є вихованє.

Вісти з Руского товариства педагогічного.

На засіданнях Виділу Руского Товариства педагогічного, що відбулись 1 і 8 липня під проводом голови Вп. дир. Харкевича і були посвячені майже виключно справі заложення в вересні 1899 р. інституту для дівчат у Львові, полагоджено ось які справи.

Позаяк справа інституту обговорена в окремій статі під заголовком „Відозва“, тому наведемо тут деякі інші справи.

1. Принято 4 нових членів.

2. Ухвалено до бурси учительської, приміщеної при Інституті для хлопців, прийняти на рік шкільний 1899/1900 таке саме число вихованців, як сего року по 10 злр., зі взгляду на значні кошти удержання у Львові.

3. На бурсу учительську з розпродажи цеголок дали: Вп. Сов. О. Барвіньский 14 злр., О. Кулицкий з Маркополя 5 злр., Чернік Володимир 5 злр. Крім того зложили: Вп. Паньківский (знайдений) 1 злр., Конференція учительська в Винниках на руки Вп. Яворского 6 злр., О. Попель з Довгополя 3 злр.

Одинайцять справоздань

з діяльности Інституту Руского товариства педагогічного під покровом сьв. О. Николая у Львові.

Комітет, що з поручення виділу Руского товариства педагогічного упрявляв Інститутом, відбував засідання, полагоджуючи всі пекучі справи. В склад комітету входили: дир. Едв. Харкевич яко голова, Ілія Кокорудз, проф. рускої гімназії, о. Д. Дорожинський, катихит рускої гімназії, адвокат др. Стефан Федак, лікар др. Антін Хомина і Кость Паньківский яко члени. Сей последний був заразом настоятелем Інституту.

По-при релігійно-моральне вихованє мав комітет на оці товаришке пожитє учеників. Помочию при науці занимались інструктори поодиноких клас. Се лишні ученики, котрі в Інституті остають або за малою доплатою або безплатно. Образованє шкільне розширювано лектурою домовою під надзором настоятеля. В огороді, де в літі перебувають ученики в часі свободним від науки, суть бари і рек до гімнастики; майже що неділі і сьвята відбувано дальші проходи в околиці львівські. Комітет мав на оці, щоби ученикам подавано все страви як найздоровші і в тім взгляді ішов за радою д-ра Хомина, що безкористно питомцям уділяв рад лікарських. Принятих було з I. класи гімн. 8, з II. класи 7, з III. класи 8, з IV. класи 6, з V. класи 5, з VI. класи 5, з VII. класи 6, з VIII. класи 5. З того було сьвященничих дітей 28, учительських 9, селянських 4, урядничих 4, а сиріт 5. Результат загальної класи-

фікації слідує: клясу з відзначенем дістало 4 учеників, клясу другу 5, поправку 3, иньші клясу першу. До іспиту зрілости сїдало 5 елевів, з чого 1 здав з відзначенем, 1 дістав поправку а иньші здали.

А) ПРИХОДИ:

	зр.	кр.
Оплата учеників	7956	75
Зворот за меблі, пранє і вписи	376	50
Проценти і иньші приходи	494	66
На буреу за цеголки вплинуло	334	19
Разом	9162	10

Б) РОЗХОДИ:

Харч	6295	71
Хата	1080	00
Опал і сьвітло	632	90
Персонал	731	00
Иньші видатки і недобір з поперед	490	00
Разом	9229	61

Отже недобору зістає 67·51 зр. а. в.

В) МАЄТОК ІНСТИТУТУ:

Вартість інвентаря і бібліотеки	300	00
Стан фонду залізного	1300	00
Стан фонду резервового	400	00
Разом	2000	00

У Львові дня 15 н. ст. липня 1899.

Едвард Харкевич, голова.

Кость Паньківський, член виділу.

Відозва в справі запису дітий до руских шкіл у Львові.

Родимці!

В днях 29, 30 і 31 серпня почнуть ся записи до шкіл народних львівських. Ї се справа не лиш для Львова, але і для всего краю незвичайно важна і вагу сю повинні всі львівські Русини добре порозуміти і сповнити совістно свій обовязок. Мало маємо шкіл руских, тож користаймо, як слїд, хоч з тих, які маємо!

У Львові маємо чотири рускі школи народні: дві мужескі і дві женські.

Одна мужеска школа чотирио-клясова: руска школа вправ, уміщена в „Народнім Домі“; друга школа чотирио-клясова: мійска імени Маркияна Шашкевича при улици Скарбківській ч. 26. Они — знані вже П. Т. Родимцям — розвивають ся дуже успішно і вдовольють найбільшим вимогам П. Т. Родичів.

Для дівчат маємо чотири-класову женську руску школу вправ при улиці Стрілецькій ч. 6., а записи до неї відбуваються в учительській семінарії женській при улиці Скарбківській ч. 39. — Школа ся також вже звісна загалови рускої П. Т. Публики, розвиває ся надзвичайно хорошо. Родичі, що посилали свої дівчата до неї, не мають слів похвали і для науки і для веденя дівчат та для щирих відносин між учительками та дітьми. Руске Тов. педагогічне отворило з днем 1. вересня 1898 класу V рускої дівочої школи виділової. В сїм році шкільнім будуть вже отворені дві класи то є класи V і VI. За рік буде отворена і класи VII. Школу ту госпітував інспектор краввий і на тій підставі одержала она субвенцію від Високого Сойму. То є найліпшим свідощтом, що школа та розвиваєсь правильно. Так отже рускі дівчата будуть могли кінчити в своїй питомій школі всі сїм класи і з них без перепон переходити просто до семінарії учительської.

Всі сї школи рускі ведуть ся к повному вдоволеню всіх П. Т. Родимців. Не надто велике число дітей дає можливість тим лучше вести в них науку; брак жидівської дїтвори має за собою також деякі користи, а вкінци товариство „Шкільна поміч“ запмагає біднійших дітей сих шкіл як найщедрійше.

Відзиваємось отже до Всіх П. Т. Родимців так місцевих як і замісцевих і припоручаємо горячо Всім, щоб не тільки самі записували свої діти до руских шкіл, але і других до сего заохочували. Нехай ніхто не здержує ся тим, що его дитина не володіє добре руским язиком; рускі школи приготовані на се і ведуть науку від початку так, що діти в короткім часі набувають достаточного знання руского язика.

Тож записуйте П. Т. Родимці свої діти лише до сих чотирох руских шкіл, де учителі і учительки займають ся щиро нашою молодіжню, наука веде ся взірцево, а діти виховують ся на будучих свідомих своєї національности горожан краю і держави.

3 Виділу Руского тов. педагогічного у Львові.

КОНКУРСИ.

— Ч. 300. Комітет інтернату для кандидатів ц. к. Семінарії учительської в Самборі розписує сим конкурси в цілі поміщення 100 питомців на рік шкільний 1899/1900 під слїдуючими умовами:

Комітет інтернату прийме 100 найпильнійших і найбіднійших питомців, а то учеників з курсу приготовляючого за доплатою по 6 злр. місячно а кандидатів I, II, III і IV року без доплати, лише за побирану стипендию, однак за місяць лише доплачують всі кандидати по 5 злр. Питомці, котрі були уміщені с. р. в інтернаті, а викажуть ся добрим поступом в науках і що найменше вдовольняючими обичаями мають першенство перед иньшими.

Питомці дістають в інтернаті мешканє, страву, услугу, свїтло, пранє і надзїр родительскій, а також в міру запасу шкільні книжки.

Крім того прийме комітет 5 учеників за повною оплатою по 12 злр. місячно з гори.

Добровільне виступлене або видалене з інтернату, потягає за собою утрату побираючої стипендії. Приняте учеників курсу приготавляючого є провізоричне, а зістає затверджене доперва по зложеню іспиту вступного з добрим успіхом. Ті ученики з курсу приготавляючого, котрі не відповідають повисшим вимогам з днем 1/10 с. р. будуть з інтернату виключені а на їх місце прийме комітет гідніших.

Подане о приняте до інтернату треба вносити під адресою Дирекції ц. к. Семинарії учительської в Самборі найдальше до кінця липня с. р. до котрого належить долучити: 1. свідоцтво убожества, послідне свідоцтво шкільне з укінченої VI. взгядно VII. класи школи виділової, або III. класи гімназальної, або реальної, 2. свідоцтво хрещеня (ученики курсу приготавляючого мусять мати що найменше укінчений 14 рік жия)

3. Деклярацію на протяг цілого року шкільного, в котрій родичі обовязують ся платити точно що місяця з гори повисше сказану квоту грошеву, заосмотрити сина в молитослов, 6 сорочок, 6 простирал, 6 пошевок, 6 ручників, 6 хусток до носа. Біле безусловно мусить бути значене. Два цілком нові убраня, зимове пальто, крім того сінник і прикривало. В кінци пригадує ся що кождий прийятий ученик, мусить мати власну лажку, ніж і вилки а надто скрипку до науки музики.

Крім того уплачують родичі прийятих учеників 6 злр. з гори а 5 злр. на прибори наукові на руки префекта інтернату і 1 злр. на з'ужитє інвентаря, з котрої то квоти з кінцем року шкільного здасть ся родичам рахунок.

З комітету інтернату для кандидатів ц. к. Сем. учит.

В Самборі дня 20. червня 1899.

Виділ Руского товариства педагогічного у Львові, розписує оим конкурсе на приняте учеників до „Інститута під покровом св. о. Николая“ на рік шкільний 1899/1900.

Приймати ся будуть ученики середних шкіл, оии членів Руского товариства педагогічного. До поданя долучити треба: 1) метрику хрещеня ученика, 2) свідоцтво шкільне з послідних двох курсів, 3) деклярація що до місячної заплати, що виносить 20 зр., 4) 1 зр. на видатки кореспонденційні, 5) хто не єсть членом Руского товариства педагогічного, 1 зр. на вписове і вкладку річну до того товариства.

Всякі поданя адресувати треба до виділу Руского товариства педагогічного у Львові ул. театинська ч. 19 на руки члена виділу Костя Паньковского. Остаточна умова заключить ся по принятю кандидата.

В склад комітету, занимаючого ся веденем діл Інститута входять: дир. Едв. Харкевич яко голова, проф. Ілля Кокоруда, д-р Антін Хомин, д-р Стефан Федак, кат. о. Дорожницький і Кость Паньковский яко настоятель інститута і секретар комітету. Інститут дає своїм вихованкам: а) помешканє, харч, опал, світло, послугу, пранє за доплатою 50 кр. місячно, б) доставляє їм — о скілько на се дозволять фонди — книжок і приборів шкільних, в) управляє їх вихованєм, стараєсь о добре домашнє і товариске поведєнє, г) улекшує їм науку шкільну і наглядає єї під доглядом домашних сталих директорів, д) доставляє вихованкам нагоду придбати иньших відомостей, теоретичних і практичних. Час вносити поданя о приняте визначує ся до дня 10 н. ст. серпня 1899.

О п о в і щ е н я.

— З днем 1. вересня 1899 засновує Виділ Руского Товариства педагогічного виховавчий інститут для дівчат у Львові. Позаяк від числа зголошень залежить розмір, в яким се заведене віjde в жите, проте речинець до вношеня подань о принятє визначає ся до 10. н. ст. серпня с. р.

До інститута приймати ся будуть діти членів Руского Товариства педагогічного. До поданя долучити треба: 1) метрику хрещеня; 2) свідоцтво шкільне з послідного курсу; 3) декларацію що до місячної оплати, котра виносить 20 зр. [місячно]; 4) 1 зр. на видаткі кореспонденційні; 5) хто не є членом тов., — а 1 зр. на вписове і вкладку; 6) 3 зр. річно на прибори наукові і зужите меблів.

Інститут посилає дівчата поки-що до школи публичної, а дає своїм вихованцям: 1) мешканє, харч, опал, світло, пранє і послугу; 2) доставляє їм, о скілько на се дозволять фонди, книжок і приборів шкільних; 3) управляє їх вихованєм, старає ся о добре домашнє і товариске веденє; 4) улекшує науку шкільну і наглядє єї під доглядом домашних учительок; 5) доставляє їм нагоду придбати иньших відомостей теоретичних і практичних.

[Учениці мають привезти з собою слїдуючу гардеробу: сорочок 6, кафтаників білих 6, панчіх 6 пар, майток 6, простирал 6, пошевок 3, ручників 4, хусток до носа 12, фартушків 6, спідничок білих 4, гальок 2, черевиків 2 пари, одїж верхню зимову і лїтну, сїнник 180 см. довгий а 80 см. широкий, ковдру кокич і подушку.

За науку нових языків не платить ся нічого, за науку на фортепяні по 5 зр. місячно, а за науку танців по 6 зр. річно].

Поданя о принятє належить вносити на руки директорки економічної інституту Ви. Пані Герміні Шухевичевої, ул. Собіщини ч. 7.

З головного Видїлу Руского Товариства педагогічного у Львові.

— Інтернат в Сокалі. Комітет інтернату оголошує конкурс на 80 місць вільних для кандидатів ц. к. Семинарії учит. в Сокалі. Комітет приймає учеників убогих, що відзначають ся пильністю і добрим поведенєм і то на курс приготавляючий за місячною оплатою в квотї 5 зр., на I. II. III. і IV рік без доплати лише за відступленєм побираної степендиї педагогічної. Крім того винні всі нововступаючі зложити одноразово 5 зр. на прибори наукові. Інтервісти одержать цілковите утриманє, крім одежи; книжки шкільні, о скілько їх стане і старанний нагляд. Поданє о принятє треба вносити на руки Дирекції ц. к. Семинарії учит. в Сокалі, найдальше до 25. липня с. р. і долучити: 1. метрику хресту в доказ укінченого 14. року житя; 2. свідоцтво шкільне з укінченої що найменше VI. класк народної, або II гімназійної, евентуально з курсів семинарії учительської; 3. свідоцтво моральности, в разї перерви в шкільній науці; 4. свідоцтво здоровля, виставленє ц. к. повітовим лікарем; 5. свідоцтво убожества. — Ученики прийяті до інтернату мають заосмотрити ся в потрібну одїж, біле, постіль, (з виїмкою сїнника), а також ложку, ніж і вилки.

— Друк на метрики шкільні, які розпорядженєм з дня 12. цвітня с. р. до ч. 32611 наказала краєва рада шкільна завести по всіх місцевих радах шкільних, друкє ся в рускїм язичї і правописею заходами і накладом товариства "Просьвіта". Подаючи се до відомости, звиваємо всі наші місцеві ради шкільні завести такі метрики в рускїм язичї і в тїй ціли чим скорше зголосити ся з замовленєм тих друків під адресою: Товариство "Просьвіта" у Львові, ринок ч. 10. Цїна друків: 1 лібра аркушів вкладкових 40 кр., 1 аркуш на заголовок 4 кр.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

→#←

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборной
ч. 7.
Администрация
ул. Театральная
ч. 19.

→#←

Неопечатані ре-
клами без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

ВІДОЗВА

Виділу „Руского Товариства педагогічного”.

„В чийх руках керма виховання молодіжи, того будучність“. Сю гадку поклали всі народи просвічені основою своїх змагань, котрих метою є забезпечити собі повагу і пошановане посеред людської суспільности, сю правду підносять они виписану на народній хоругві в гору, щоби загірті і одушевити серце до завзятої оборони свого найдорожшого права, на котрім росте їх будучність, коли появить ся хоч би найменша хмарка, що могла би закрити їх ясний народний горизонт. На сторожі сих основних народних інтересів стоїть всюди Товариство педагогічне, а до підмоги ему повинен бути готовим цілий нарід. Виділ Руского Товариства педагогічного, перенятий повною свідомістю своїх обовязків і щирою готовістю праці для загального добра, хочаби совістно сповняти повірене ему діло, отворив як вже відомо, першу руску дівочу школу для дівчат а тепер, знаючи також, як то тяжко приходить нераз руским родичам найти у Львові відповідне мешканє для своїх доньок, приступив до отвореня в вересні сего року дівочого інституту. В тій цілі вибрав по мысли статута комітет до котрого належать: Вп. Едвард Харкевич дир. гімна. яко голова; Вп. п. Гермін Шухевичева яко директорка економічна; Вп. п. Марія Лісецька яко директорка наукова; Вп. О. Сов. Гузар Евгений яко сьвященник; Вп. п. Др. Зофія Морачевська яко лікар; Вп. Др. Стефан Федак яко дорадник правний і Вп. п. Юлія Танчаковська яко настоятелька інституту. Тому осмїлюємо ся відозвати до Вас Вп. Родимці з вірою в велику вагу народної ідеї, котру заступати нам поручено, се є оборона наших найбільших скарбів — нашої мови, історії, наших прадідних звичаїв, словом нашого народного духа на поли шкільництва — і в імени тої ідеї надїємо, що не відкажете нам Вашої помочи через придбанє вихованиць до дівочого інституту.

(Покликуючись на оповіщенє що до близших условій принятя, просимо подання надєслати до 10 н. ст. серпня 1899 на руки Вп. п. Гермін Шухевичевої, директорки економічної інституту, ул. Соборной ч. 7.).

Від виділу Руского Товариства педагогічного у Львові.

О границях пізнання природи.

Е. du Bois-Reymonda*)

переклав

Володимир Левицький.

In Nature's infinite Book of
secrecy A little I can read.

Антоній і Клеопатра.

(Дальше).

Наколи в думці ділимо матерію що раз дальше, то остаємо на дорозі первістно нам вказаній та не дізнаємо в думаню перепон. Але не посту-паємо ані о крок до зрозу́мня річй, бо в дійсности зуявляємо собі в обсязі річй малих та невидимих лиш те, що знаємо яко явище в обсязі річй великих та видимих. В сей спосіб доходимо до понятя атому фізичного. Наколи однак в якім небудь місці залишимо поділ і останемо при минимих атомах філософічних, далі вже неподільних, совершенно твердих, які мимо сего не можуть ділати самі через себе і які мають бути лиш підкладом сил доосередних — то жадаємо, щоби матерія, що єї собі уявляємо в виді тої матерії, яку знаємо при помочи змислїв, виказувала якісь ціхи нові, первісні, що ви-ясняють власну єї істоту — все се без впровадження нами якої небудь ново-засади. Сим способом допускаем ся похибки, що уявляємь через висше наве-дені суперечности.

Хто тільки глубше застановив ся над річю, не заперечить трансцен-дентної натури перепони, яку ту зустрічаємо. Як небудь старали-б ся ми єї оминути зустрічаємо єї в сій або другій формі. З якої небудь сторони, під якою небудь ослоною змагаємо ся до неї зблизити, все остає она не побо-рена. Давні фізики йонські не були супроти неї безрадійші від нас. Не могли на се нічо поради́ти всі дотеперішні поступи науки про природу, не порадять ніякі будучі. Ніколи не будемо знали ліпше як нині, що як ся звичайно ви-сказував Павло Єрдмани, маячить ся тут, в просторони, де є матерія. На-віть дух Ляпласовий, о стільки висший від нашого, не був би на сім пункті мудрійший від нас — і звідси власне пізнаємо, що стоїмо ту на одній з гра-ниць нашого ума.

Впрочім світ материяльний представляв би для того духа еще одну загадку без розвязки. Правда, як се ми бачили, єго формула відкрилаб єму первісний стан річй. Наколи однак зустріне в безконечно відляглій минув-шости матерію неподвижну та не рівномірно розділену в безконечній просторони, то не буде знав, звідки походить нерівномірний розділ; наколи зустріне матерію вже в стані руху, то не буде знав, звідки бере ся рух, який видаєсь єму сим случайним станом матерії.

Єго наклін до винаходження між явищами звязи причинової остане в обох случаях незаспокоєний. Можливе, а навіть імовірне, що дискутована уже Ари-стотелем kwestія істоти руху є ідентична з kwestією істоти матерії та сили. Не можна сего доказати, а впрочім не поагло би то духови Ляпласовому, для якого істота матерії та сили не є доступна.

Наколи однак приймемо яко дану в стані руху, то при с'їм заложеню сьвіт тїл буде, як сказано, в засаді зрозумілий. Від безконечного часу відбував ся в безконечній просторони згущане ся матерії, що ся мнимо притягає. Мраковина, що кружить десь в просторони космічній, дістає вид кулі, з якої гіпотеза Канта, поправлена Гельмгольцом при помочи механічної теорії тепла, виводить нам систем планетарний, вивінований в певну скількість тепла. Та скількість тепла зуживає ся, та ніколи не вертає. Бачимо нашу землю яко каплю огнисто-плинну, окружену атмосферою о незвісних свійствах, яка точить ся по своїй орбіті. В протягу незмірених відступів часу бачимо єї, як покривав ся скорушою тверднїючих мас телюричних. Море відділяє ся від континенту, гранїт, вижертий через горячі струї кислоти углевої, достарчає материялу до підкладів, що мають в собі потас; в кінци повстають умовини, серед яких стає житє можливе.

Де та в якій формі явилось оно вперте на землі? Чи в морі в виді клочків зародників? Чи в воздусї при сївучасти сонця, що висилає лучі єще більше позафіолетові, при єще висшій скількості кислоти углевої в атмосфері? Чи зародники істот живих прилетїли до нас з иньших тїл небесних? Хтож може се знати? Але мїг би се знати дух Ляшлясовий, що має формулу все-сьвітну. Бо при уїрупованях материй неорганічних, з яких повстають істоти живі, іде передовсїм о руху та уложєнє ся частинок в менше або більше сталу рівновагу, о почин виміни матерії, в части через рух, одержаний з внї, в части через сили напружені частинок істоти живої, що остають в відношеню взаїмного діланя з частинками сьвіта зверхного.

Істоти живі ріжнять ся від мертвих; -ростина та звїрята, розслїджувані лиш з тояки справ тілесних, від мінералів, через се, що в кристалї материя находить ся в стані рівноваги сталої, а противно через істоту живу переливає ся струя матерії, материя проте находить ся в нїй в стані рівноваги динамічної, о вислїді або додатнім, або від'ємнім, або рівнім зеру. Тому то кристал, о скілько на него не ділають маси або сили зверхні, остає все тим, чим є, наколи противно істота жива залежить в своїм битї від певних умовин внутрішних, від так званих в давнійшій філѳозофії товчків животних, перемінює в собі енергію потенціальну на кінетичну і на відворот, та підлягає певним перемінам в часї. Не треба основної ріжницї сил в кристалї та в істоті живій, щоби пояснити їх неспівмірність, як звичайний будинок є неспівмірний з фабрикою, що приймає вуголь, воду та материяли сирі, а видає квас углевий, водор, дим, поїл та вироби своїх машин. Будинок можна собі уявити яко зложений виключно з частий подібних до цілости, пристосованих до себе в сей спосіб, що єго можна, так як кристал, подїлити на части до себе подібні. Фабрика, так як організм (о скілько не будем мати на зглядї будови єго з організмів елементарних як і подїльности деяких організмів), є особинком (індивідуумом).

Вишукуванє проте в першій появі на землі або на иньшій тїлі небесній істот живих чогось надприродного, чогось иньшого, як незвичайно трудної задачі механічної, полягає на непорозуміню. Є се одна з двох похибок, які наміряв я вказати, і приймати якусь поковівчнуга загальну сїмненість не здаєсь менї зовсїм потрібним. Не тут є друга границя пізнання природи; тут не більше як в квєстїї творєня кристалів. Наколиб ми могли витворювати умовини, серед яких колись повтавали істоти живі, так як можемо їх витворити для декотрих — не для всіх — кристалів, то згідно з засадою актуалїзму,

істоти живі повставалиб нині, як тоді. Наколи навіть не вдає ся ніколи обсервувати, а щож доперва викликати самородности, то не буде се ніяка перепона беззглядна. Если би материя та сила були для нас понятні, то і світ не перестав би бути понятний, хотяй би ми собі зобразили землю переповнену найбуїйішою рости́нністю від пояса рівникового аж до послідних частий підбігунових, та незалежно від того, яку би ми участь в повстаню світа рослинного приписували орґанічним законам формованя ся, а яку природному доборуви. Не могло би ту бути бесіди лиш про світ овадів, признаним необхідним до запліднення многих рослин, а то з причин легко понятих. По за тим найбогатшій із змальованих Бернардіном de St. Pierre'ом, Олександром Гумбольдтом або Rörpig'ом образів підворотникового праліса не представляє для ока теоретичної природописи нічо крім матерії в стані руху.

Але ось в якійсь незвісній нам точці розвою життя на землі, в точці, що єї означене нас впрочім ту не обходить, появляєсь щось нового, щось до тепер нечуваного, щось непонятного так, як істота матерії та сили і як перший рух. Доведена в напрямі від'ємнім до часу безконечно відлеглого витка зрозуміння прориваєсь, а наше пізнанє натури стає над пропастию, через яку не веде ніяка стежка, ніяка кладка. Єсьмо у другої границі нашого ума.

Ся річ нова та непонятна є свідомість. Гадаю, що докажу способом дуже переконуючим, що свідомости годї пояснити через умовини материяльні, не лиш в нинішнім стані знаня, на що усякий ся згодить, але що з натури річий не можна єї буде ніколи тими умовинами вияснити. Противна гадка, що не треба зрікати ся усякої надії зрозуміння свідомости з єї умовин материяльних, що скорше з бігом століть або тисячоліть може вдасть ся се людському духови, який вдирав ся в царини, нині не передчувані, є другою похибкою, яку задумую в тім викладі оспорювати.

Нароком уживаю вираження „свідомість“, позаяк ту іде виключно о факт якого, небудь, хоть би найнижшого рода процесу духового. Щоби мати примір процесу духового, що єго годї пояснити умовинами материяльними, нема потреби уявляти собі Ватта, що винаходить свій рівнобіжник, Шекспіра, Рафаеля або Моцарта при твореню найбільших їх діл. В дійности найвишачинність духова не є через свої умовини материяльні менше понятна, як свідомість на першій степені свого розвою, як чутє змислове. Перша проява приємности або прикрости, що єї дізнає найпростійша істота в початку життя звірячого на землі перше помічанє певної яковости, викопує сю непоборену пропасть і світ стає ся від сеї хвилі подвійно непонятний.

Про немого предметів думаю більше упрямо, писано більше, диспутовано пристрастнійше як про звязь між тілом а духом в чоловіці. Всі школи філософічні мали про се свої доктрини, всі отці церкви також. Новіша філософія журилася менше про сю квестію: но філософія XVII-ого віка тим більше є повна теорій про взаїмне діланє душі і тіла.

Декарт сам через два заложеня з гори відтяв собі дорогу до можливости понятя того взаїмного діланя. Наперед твердив, що дух та тіло є двома ріжними субстанціями, злученими через всемогучість Бога, які, позаяк дух безтілесний не має ніякої розтягдсти, стикають ся лиш в одній точці, так званій шишці мозковій. Дальше твердив, що скількість руху у всесвіті є стала. Чим з більшою певністю здавсь звідси слідувати неможливість порушаня тіла через духа, тим дивнійше видавсь, що Декарт, щоби уратувати свободу волі, каже душі просто порушати в жаданім напрямі шишку мозкову, а то

тому, щоби „духи звірячі“ (*esprits animaux*) могли ся діставати до властивих м'яснів. Навідворот побуджені вражіннями змисловими духи звірячі вводять в рух шишку мозкову, а душа звязана з нею помічає сей рух.

Безпосередні наслідники Декарта — *Clauberg, Nalebranche, Genlinex* — силують ся направити сю очевидну похибку. Стоять сильно при неможливості взаїмного діланя духа на матерію яко різнородних субстанцій. Щоби однак зрозуміти, в який остаточно спосіб тіло виправляє духа в рух і дізнає від него побудження, приймають, що воля душі наклонює Бога до кождоразового порушаня тіла відповідно до бажаня душі, і що навідворот, вражіння змислові наклонюють Его до викликування кождим разом в душі відповідних змін. Тим способом причиною, що викликає зміни тіла через душу і душі через тіло, є все лиш Бог. Воля душі і вражіння змислові є лиш причинами принагідними інтервенції Его всемогучости, що ся безперервно поновлює.

Вкінці *Leibniz* звичайно поясняв сю квестию при помочи порівняня до двох рівномірно ідучих годинників, що его внерше ужив *Geulinx*. На три способи, — каже *Leibniz* — могло би се бути. В перше оба годинники могли при помочи руху, уділюваного ними вспільному укріпленню, впливати на себе в сей спосіб, щоби їх хід був рівномірний, як се обсервував *Huyghens*. В друге оден з годинників можна би так наставити, щоби ішов рівномірно з другим. В кінці в третє годинникар мігби бути так спосібний, що від початку дав обом годинникам хід рівномірний, хоча без ніякої взаїмної залежности. Відомо, що звязь першого рода між тілом а душею є неможлива. Друга, що відповідає науці *оказионалістів**) не булаб гідна Бога, якого би надуживала яко „*Deus ex machina*“. Лишаєсь отже третій рід звязи, в яким пізнаємо власну науку *Leibniz*'а про попередну згідність причинову.

Но однак ті і подібні роздумування, завдяки тому, що відповідно до свого на ввів теологічного походження стають відразу на ґрунті дуалістичнім, стратили в очах новітньої науки про природу свою вартість та свій вплив на нинішні погляди. Точкою вихідною тих авторів є приймање якоїсь безусловно ріжної від тіла субстанції духової, душі, що звязь тих двох субстанцій є можлива лиш через чудо, та що їх дальше згідне поведене навіть по сім першим чуді не може відбувати ся інакше, як знова лиш через чудо, яке або безперервно ся поновлює, або постійно ся об'явлює від хвилі сотвореня. Се заключене подають они яко ново здобутий погляд, не розслідивши попередно достаточо, чи то не они самі в сей спосіб сконструували душу, що ніяке взаїмне діланє між нею а тілом не дасть ся подумати. Одним словом навіть найбільше вдалий доказ заложеня, що між тілом а душею не є можливе ніяке взаїмне діланє, не виключає ще припущеня, що преміси можуть бути свовільні, що проте свідомість можна подумати, а може і поняти просто яко вислід чинностей материй. Проте для натураліста доказ, що справ духових не можна ніколи поняти через їх умовини материяльні, мусить бути переведений незалежно від усіх заложень про первісне тло тих справ.

*) *Оказионалізм* т. є. систем причин спонукуючих є поглядом, що повстав в школі Декарта. Після того погляду, висказаного головню через *Laforge*'а, існує таке получене тіла та душі, що одно з них не може само ділати на друге, але оба рівночасно ділають так, що побудженє одного викликає (*occasionem dat*) побудженє другого. (Прим. перекл.)

Знанням астрономічним даного укладу материяльного називаю таке знане всіх его частин, їх взаїмних положень та рухів, щоби ті їх положення та рухи можна для кожного даного часу минувшого або будучого обчислити з такою самою певністю, як положення і рухи тіл небесних при безглядній стислості обсервації та совершенности теорії. До того треба знати: 1) права, після яких сили, що діляють між частями укладу, змінюють ся залежно від змін віддаленя, положення частин укладу в двох хвилях віддаленях від себе о ріжничку часу, або, що є то само, 2) положення частин та їх скорість розложеноу в напрямі трох осей в данім часі.

Знане астрономічне укладу материяльного є з огляду на нашу неспосібність до понятя матерії та сили, найсовершеннішим знанем, яке про сей уклад можемо досягнути. Є се таке знане, що звичайно вдоволяє наш наклін до поясненя причинного, та що его через відповідне стосоване своєї формули загальної мав би дух Ляплясовий.

Зуявм собі тепер, що ми досягнули знане астрономічне мясяя, железа, наряду електричного або світляного в звязи з подражненими відповідними нервами, клітинкою мигавковою, рослиною, яйцем в зіткненню з сімеником, або на якій небудь степені розвою. В такім разі мали би ми можливо найсовершенніше для нас знане про ті уклади материяльні, наш наклін до причинного поясненя був би о стільки вдоволений, що ми бажалиб лиш зрозуміння істоти матерії та сили. Скоря мясяя, витвори в железах, ток в наряді електричнім, свічене наряду світляного, рух мигавковий, зріст клітинки рослиної та переміни хемічної в ній, заплоднене та розвій яйця; — всі ті справи нині майже безнадійно темні, булиб для нас так прозорі, як рухи планет.

Но приймім тепер, що маємо знане астрономічне мозку людського, або бодай орґану духа найнижшого звіряти, що его духова діяльність обмежаєсь до відчуваня приємности або прикрости, або до помічання певної яковости; вправді в такім случаю знане всіх справ материяльних, які там заходять, буде рівно совершенне, а наш наклін до пояснюваня причинного рівно заспокоєний, як при поясненю скорча або розтягу на основі знаня астрономічного мясяя або железа. Мимохитні та незв'язані необхідно з чутєм діланя частин осередних, відрухи, співрухи (*Mitbewegungen*), кружене матерії в мозку та хребтовім стрижі, булиб точно пізнані. Рівно точно булиб зуявлені справи материяльні сталі що до часу, а відси необхідні, що товаришать справам духовим. І се був би очевидно величавий триюмф, наколиб ми зміли сказати, що при даній справі духовій в даних клітинках узлових та волокнах нервних зайдуть дані рухи даних атомів. Булоб се нескінчено цікаве, наколиб ми споглядаючи в себе оком духа могли бачити в мозку механізм числення, як бачимо механізм машини до числення; або колиб ми могли знати, які рухи атомів вуглів, водора, азота, кисеня, фосфора і т. д. відповідають розкоши музичній, яко найвищий розкоши змісловій, які шаленому болю при роздираню тридільного нерва. Рід вдоволення духового, якого нам достарчають початки психофізики сотвореної через Fechner'a, або поміри простих чинностей духових через Donders'a, дозволяє нам перечувати, як би то ми були піднесені через спроможність огляданя без ослони умов материяльних справ духових.

Що до самих справ духових, то очевидна річ, що і при знаню астрономічним орґану духа справи ті булиб нам так само непонятні, як є нині. При цілім тім знаню стали би ми перед ними зовсім так само, як і нині, яко перед чимсь зовсім безпосереднім. Знане астрономічне мозку, найвище, яке би

ми в тім напрямі могли досягнути, не виказує нам в ній нічого крім матерії в руху. Ніякі, які-б можна видумати, упорядкованя, ніякі рухи частинок матеріальних не дозволили-б нам на киненє моста до царства свідомости.

(Конець буде).

Справозданє з загальних зборів філії руск. Тов. педаг. в Самборі.

Дня 9. н. ст. липня відбули ся збори філії руского Товариства педагогічного в Самборі при співучасті 18 членів а кількох оправдало свою несутність.

Зборам проводив заступник голови п. Т. Біленький з причини, що голова Вп. Й. Керекярто задля занятя, яке має при будові інтернату просив письменно о звільненє. Збори прийняли резигнацію голови до відомости і подякували за дотеперішний провід.

На порядку дєвнїм були три реферати Вп. Степана Ковалева, директора з Борислава, Павла Банаха і Петра Будїньського.

П. Ст. Ковалів читав оцінку творів віденського драматурга І. Нестора. В старанно обробленім рефераті, красною мовою, з бистротою правдивого знавця схоплював важнійші черти ділаючих осіб і акцію ту мов образи пересував перед очима зібраних, начеб ми їх бачили, они перед нами ділали, розговорювали. З образців представлених п. Ковалевом пізнавали ми тодішні відносини ріжних верств суспільности віденської, котрі автор з гумором і незлобною сатирою малював. Між иньшими цікаві були образці з життя молодежи, єї задивлюваня ся на світ і поведєня а за сим образець школи, удержованої через барона. Запізнаємо ся тут з відносинами шкільними, пізнаємо старого нездару, учителя, єго помічника троха мудрійшого а може проворнійшого і наче переносимо ся в давнійші літа, коли і у нас бували такі школи і учителі і у нас в подібний спосіб відбували ся іспити. Найвищою точкою, повною гумору був іспит при співучасті барона і музики, що грає тут за кождою відповідію, відповіді учеників після карток з відповідями уміщеними через учителя попередно розділених а перемінених за радою героя, ученика.

Пересунувши перед слухачами з десять образців, винятих з творів драматурга і запізнавши з вдачою автора, придав при кінци оцінку їх, порівняв їх вартість з творами других писателїв. Мимо що відчит трєвав довше години зацікавленє було велике, кождий з зібраних радо слухав і досьпігував недосказанє а уява доповняла проче.

Збори висказали п. Ковалєву признанє за працю а ми бажалиб, аби працю сю помістив в однім з видавництв.

Другий реферат п. Банаха винятий з тематів призначених на сегорічні конференції повітові. Як учитель поступати має при науці, аби ученики по укінченю школи народної набрали вправи в калїграфії і ортографії. Над сим відчитом вивязала ся ширша дискусія, в котрій забирали голос многі з членів, особливо п. Будїньський що до поступованя при науці калїграфії.

По переведеню дискусії зібрав п. Біленький головні гадки підношувани в відчиті і дискусії та зазначив: „Тема ся вимагає відповіді в двох напрямках, 1) що до каліграфії, 2) ортографії. Аби набути вправу в каліграфії треба вправляти око в докладнім спостереганю а руку, в краснім рисованю гарних образців букв.

Як при науці каліграфії є підставою взорець, написаний учителем на таблиці або графічна часть букваря, так при науці ортографії підставою є докладне знанє язика, аби ним поправно виражав ся в школі підчас науки, бо вимова є наче каліграфічним взірцем, а опісля вирава через диктат і переписованє.

Третій реферат п. Будіньського обзнакомляв сьпіванником, видання через Раду краєву для шкіл народних. П. референт підніс потребу і значінє такого сьпіваника для руских шкіл, перейшов зго уклад а в кінці наложив велику вагу на науку сьпіву церковного в школі народній. Нарід наш будучи руско-католицкого обряду повинен вже в школі зазнакомити ся не тільки з правилами віри але виховувати ся в тім обряді і то не тільки через вправи релігійні але зазнакомлюючи ся з сьпівом церковним.

По рефераті сїм подав п. Біленький до відомости зібраних, що головний Виділ прислав до заснованя бібліотеки Товариства педагогічного всі свої дотеперішні видавництва. Показав зібраним образцеві книжочки, котрі многих зацікавили, бо признати треба, що крім Львова а може ще деяких міст, проча часть краю не знає про них, або если довідаєсь з каталогу не має понятя як они виглядають, для якого степеня дітий надають ся. Декотрі з присутних жалували, що пізний час, а були би спровадили для своєї школи на премії.

На тім місци мусимо се запримітити, що конечно потрібний є проспект, котрий би треба розсилати по всіх школах а розходились б в більшій кількості. По містах, де суть книгарні, належалоб постарати ся о держанє видавництв, бо трудно знов за одною або двома книжочками удаватись до Львова. Кілько то подарунків розходить ся по наших домах на Миколая або підчас сьвят, імянин, купуємо не раз менше вартні річі, а колиб мож було дістати рускі образцеві видавництва радо би многі набували.

Рівнож належало би роздати необразцеві видавництва, книжочки з повістками до оцінки між фахових педагогів, аби они висказали свій суд о них познакомили з вартостю їх, а оцінки поміщувани в часописи педагогічні в „Учителю“ дісталибсь через другі часописи до відомости ширших кругів. Не знаючи оцінки книжки під взглядом педагогічним, годї єї купувати після заголовка, бо одна надаєсь для дитини з П. класи, друга для старшої. В каталогах видавництва повинні бути уміщені крім титулів і короткі примітки, подібно як се є в каталогах Pichlers Witwe et Sohn або других.

Такі уваги висказували присутні на зборах і ми ся з ними ділимо.

При точці внесеня членів зголосили ся до Товариства: Вп. Кульчицкий ц. к. радник суду, Копистянський ц. к. радник суду, К. Топольницький ц. к. надкомісар скарбу, Др. Ортинський доктор медицини, п. Фіхтман учителька М. Гарасим, учитель з Звора.

На тім закінчено збори.

Від Виділу філії Русного Товариства педагогічного.

В Самборі 12. липня 1899.

Довірочні збори українсько-руських академиків в справі руского університету.

Віче українсько-руських академиків в справі засновання українсько-руського університету у Львові, відбуло ся у Львові дня 13. липня о годині 3^{1/2} в салі Belle-vue при співучасті майже пів тисяча академиків Русинів-Українців зі всіх австрійських університетів, декана правничого відділу др. Стебельського і др. Дністрянського.

Віче отворив торічний голова „Академічної Громади“ Гриць Гарматій короткою але ядерною промовою, у якій зазначив, що правительство мовчало досі на всі постулати українсько-руської суспільности в справі засновання українсько-руського університету у Львові, та заслонювало ся усе утравкізмом. Тепер прийшла черга і на молодіж забрати голос у сій так близькій їй та так пекучій справі. Віримо — каже — що викличимо тим сильнішу акцію поміж українсько-рускою суспільністю; є се перший голос зазиву до нашої суспільности, перед яким буде мусіло правительство уступити“. Відтак предложив зборам на предсідателя студента прав Евгена Косевича, а на членів президії по одному представителеви всіх українсько-руських академічних товариств та місцевих груп. Предсідатель покликав на секретарів академиків Осипа Шухевича та Івана Брика.

Перший забрав голос референт Михайло Гадушинський, голова „Академічної Громади“ і поставив три резолюції:

1) Українсько-руські студенти всіх австрійських висших шкіл, з огляду на податки які руский нарід платить в корнсть австрійської держави, з огляду на те, що конституція запоручає свободний розвій всіх народностей, з огляду на те, що утравкізм є нехтований, а число українсько-руських студентів є дуже велике, жадають від правительства засновання українсько-руського університету у Львові.

2) Українсько-руські студенти всіх австрійських висших шкіл з огляду на потребу українсько-руського університету, що запевнить розвій культури руському народови, рішають ся вислати меморіял в тій справі до міністерства віроісповідань та просвіти.

3) Українсько-руські студенти всіх австрійських висших шкіл звертають ся з зазивом до українсько-руської суспільности, аби сю справу все та на кождім кроці підпирала.

Відтак відчитано письмо від питомців духовного семинара, які не могли явити ся на сьому вічу.

В сему письмі заявили питомці, що солідаризують ся цілковито з цілею віча та всіми ухвалами. Далі промовляли п. Старосольський з Відня в імені „Січи“, п. Кобилянський з Чернівців в імені „Союза“ п. Бобяк з Кракова в імені краківської „Громади“, п. Мудрак, студент гірничої академії в Лубні в імені „Чорногори“, п. Дутка, студент гірничої академії в Пшібрамі в імені „Ватри“, п. Дурбак, технік зі Львова в імені „Основи“ і п. Стефанович зі Львова в імені „Академічної Громади“. Найосновнійша та найбільше ядерна була промова п. Старосольського.

В кінці відчитано і підписано меморіял і відчитано коло сто кілька-десять привітних телеграм, які наспіли на се віче. Були се телеграми сьвітських, духовенства, жіноцтва, селянства, міщанства та читалень.

В справі дівочого інституту в Станіславі.

Товариство Руских женщин в Станіславі взяло ся до переведеня в діло найважнійшої своєї задачі, до якої вже цілими лїтами приготувляло почву, се в до отвореня *дівочого інституту в Станіславі в початком нового шкільного року.*

Щоби діло лекше довершити, прибрало собі Товариство Руских женщин до помочи комітет, в склад котрого війшли: Р. Т.: о. пралат Симеон Ткачунік яко предсідатель, п. совітник Іосиф Каранович яко заступник предсідателя, о. канцлер Северин Тороньский, о. совітник катихит Михайл Семенів, о. катихит Николай Семенів, о. Бачинський парох з Милована, пп. професори Стефан Федів, Андрій Шахнович, Володимир Труш, д-р Григорій Величко, д-р Михайло Коцюба, Николай Мороз і Ва. пані: Клявдія Чоренькова, Ми-нодора Цурковска, Емілія Кадайска, Константина Малицка, Емілія Дольницька.

Комітет той поділив ся на три секції: 1) адміністраційну, 2) регуля-мінову і 3) для призибання фондів. До *адміністрації* входять Р. Т.: о. пра-лат Ткачунік, пані Чоренькова і Цурковска, о. Николай Семенів, пп. про-фесори Труш і Федів. — До секції *регулямінової* Р. Т.: совіт. Каранович, о. Михайл Семенів, пані Кадайска, Малицка і Дольницька і пп. професори д-р Величко і Шахнович. До секції *для призибання фондів* владять Р. Т. о. канцлер Тороньский, о. Бачинський, пп. професори д-р Коцюба і Мороз.

Інститут буде на разі посилати свої вихованиці до шкіл публичних а дома буде доповняти образованє такими науками і дисциплїнами, які потрібні для інтелїгентної женщины-Русинки і яких евентуально зажадають родичі ді-тий. Щоби-ж мати дані до дальшої роботи, *Комітет просить отсим ВП. Земляків донести найдальше до дня 31. н. ст. липня с. р. на руки п. Емі-лії Дольницької (Банк Звязковий в Станіславі). Хто, кілька дітей і на яких умовах бажав би умістити в нашім інституті, бо від того буде залежати, яке маємо брати мешканє на інститут і які прибирати сили до веденя і науки в інституті. (Від числа зголошених вихованиць буде також залежати місячна оплата від 15 до 20 зр.)*

Надїємось, що ВП. Земляки оцінять як слід наші добрі наміреня і по-кажуть нам довіра, котрому будемо старати ся ревною працею і щирими за-ходами вповні відповісти.

В Станіславі дня 13. н. ст. липня 1899.

За Виділ Товариства Руских женщин: *Клявдія Чоренькова, Емілія Дольницька.*

За комітет Ткачунік.

Відозва в справі запису дітей до руских шкіл у Львові.

Родимці!

В днях 29, 30 і 31 серпня почнуть ся записи до шкіл народних львівських.

Є се справа не лиш для Львова, але і для всего краю незвичайно важна і вагу сю повинні всі львівські Русини добре порозуміти і сповнити совістно свій обовязок. Мало маємо шкіл руских, тож користаймо, як слід, хоч з тих, які маємо!

У Львові маємо чотири рускі школи народні: дві мужескі і дві женські.

Одна мужеска школа чотиристо-класова: руска школа вправ, уміщена в „Народнім Домі“; друга школа чотиристо-класова: мійська імени Маркиана Шашкевича при улиці Скарбківській ч. 26. Они — знані вже П. Т. Родимцям — розвивають ся дуже успішно і вдовольняють найбільшим вимогам П. Т. Родичів.

Для дівчат маємо чотиристо-класову женську руску школу вправ при улиці Стрілецькій ч. 6., а записи до неї відбувають ся в учительській семінарії женській при улиці Скарбківській ч. 39. — Школа ся також вже звістна загалови рускої П. Т. Публики, розвиває ся надзвичайно хорошо. Родичі, що посилали свої дівчата до неї, не мають слів похвали і для науки і для веденя дівчат та для щирих відносин між учительками та дітьми. Руске Тов. педагогічне отворило з днем 1. вересня 1898 класу V рускої дівочої школи виділової. В сім році шкільнім будуть вже отворені дві класи то є класи V і VI. За рік буде отворена і класи VII. Школу ту госпітував інспектор кравчий і на тій підставі одержала она субвенцію від Високого Сойму. То є найліпшим свідомством, що школа та розвиваєсь правильно. Так отже рускі дівчата будуть могли кінчити в своїй питомій школі всі сім класи і з них без перепон переходити просто до семінарії учительської.

Всі ці школи рускі ведуть ся к повному вдоволеню всіх П. Т. Родимців. Не надто велике число дітей дає можливість тим лучше вести в них науку; брак жидівської дівчачої має за собою також деякі користи, а вкінці товариство „Шкільна поміч“ запомагає біднійших дітей сих шкіл як найщедрійше.

Відзиваємось отже до Всіх П. Т. Родимців так місцевих як і замісцевих і припоручаємо горячо Всім, щоб не тільки самі записували свої діти до руских шкіл, але і других до сего заохочували. Нехай ніхто не здержує ся тим, що его дитина не володіє добре руским язиком; рускі школи приготовані на се і ведуть науку від початку так, що діти в короткім часі набувають достаточного знання руского язика.

Тож записуйте П. Т. Родимці свої діти лише до сих чотирох руских шкіл, де учителі і учительки займають ся щиро нашою молодіжню, наука веде ся вірцево, а діти виховують ся на будучих свідомих своєї національности горожан краю і держави.

З Виділу Руского тов. педагогічного у Львові.

В С Я Ч И Н А.

— Закінчене року шкільного в рускій школі дівочій виділовій удержуваній коштом і заходом руского Товариства педагогічного відбуло ся дня 5. липня о 4. годині з полудня. На се торжество явили ся деякі представителі руско-народних товариств, між иншими пані Шухевичева, директор Борковский, о. сов. Ал. Стефанович, родителі учениць і инші особи з рускої інтелігенції. Директором школи був п. Едвард Харкевич, а учили дівчат панове і панї: катихит о. Даман Лопатинський, Марія Лісецька, Іосифа Паньківська, Теофія Огоновська, Ольга Барвіньська, Олена Кулачковська, Марія Арданівна, Ілярій Огоновський, Василь Білецький і Осип Роздільський. В марті сего року візитував школу краєвий інспектор Дністринський і дуже похваливши заявив, що она стоїть на висоті публичних шкіл виділових. В школі була половина учениць з провінції. Робіт ручних виказали учениці багато і красивих: між иншими визначали ся роботи учениці Олени Витвицької, але взагалі видко було, що всі панночки щиро прикладались до робіт ручних, майже виключно на взорах народних.

Класифікація випала ось так: На 30 класифікованих учениць V-ої класи дістали: степенъ дуже добрий 8, добрий і достаточний 14, поправку 3, а степенъ недостаточний 5. Деклямації виголосили: рускі Софія Чухраївна і Марія Гергега, польську Марія Рогозинська а німецьку Марія Копитко. Всі деклялували добре. Потім промовив директор Харкевич, голова руского товариства педагогічного, котре оснувало і удержує сю школу виділову. Товариство — мовив п. директор — отвіряючи школу виділову, надіяло ся на поміч рускої суспільности в тім так важнім ділі, і завело ся. Як поодинокі добродії так і руско-народні товариства підпомогли товариство педагогічне. Заходам посла Барвіньського завдячує школа субвенцію від сойму краєвого. Зложивши подяку всім добродіям і приятелям школи, бе-ідник звернув ся з подякою до тіла учительського, а під кінець заохотив учениці до дальшої успішної праці і пожелав їм веселих вакацій.

Прощальну мову в імені учениць цілої V. класи виголосила Олена Витвицька. Заявляючи щирю любов для щирих добродіїв сеї школи, виказала вдяку тим патріотам, що ревню подбали о утворенє школи, в першій мірі директорови п. Харкевичеві, дальше паням учителькам та панам учителям і всім пожелала: всякого гаразду і многі многі літа і щастивих та веселих вакацій. Напоследок звернулася до товаришок і сказала: „Ми, дорогі товаришки, желяймо собі веселих вакацій, розходячись на недовгий час. Не лишаймо того дорогого майна науки, яким нас наділили тут за час одного року, але везім під рідну стріху і розкажім нашій родині і знакомим, що доки над нами опікуном наша руска школа, ми можемо твердо вірити, що наше слово, наша дума не вмере, не загине“. А закінчила красивими словами нашої поетки Уляни Кравченко:

Наука — се сила,
Що красну будучність нам дасть
І нашій родині розвернеть ся щастє
І темряви зломить ся власть.

І м е н о в а н я.

— П. Міністер просвіти приділив директора семинар. учит. в Сокалі І. Матвієва до краєвої Ради шкільної, а рівночасно поручив веденє дирекції учит. семин. в Сокалі професорови учит. семин. у Львові Вас. Тисовському.

— П. Міністер просвіти іменував сталими інспекторами провізоричних інспекторів: Володимира Витошинського з Перемишля для Грибова, Леона

Квасницького з Підгаєць для Підгаєць, Николая Недзвецкого зі Скалата для Скалата, Юліяна Ловицького з Заліщик для Заліщик, Івана Гофмана з Жовкви до Жовкви, кс. Ігнатія Рибичького з Домброви для Домброви, Івана Вероньського з Хшанова для Хшанова і Хранца Лієцького з Ламанової для Ламанової

— Провізоричними інспекторами окружними для шкіл народних іменовані: кс. Стан. Карбовський учитель релігії мужескої школи в Тарнові для округу шкільного Вадовиць; старший учитель 5-класової школи в Березові Ів. Немець для округу шкільного Тарнобжег; старший учитель 6-класової школи народної в Болахові Меч. Людв. Попович для округу Перемишляни; професор гімназії в Тарнополі Юл. Добрянський для округу шкільного Ряшів.

— П. Міністер просвіти надав посади учителів в середніх школах державних: д-рови Вит. Баревичеві з Дрогобича в V-ій гімназії у Львові, Фр. Гутовському з Бучача в реальній школі в Тарнові, д-рови В. Ганови з Коломиї в V-ій гімназії львівській, М. Грицакови з Тарнова в Стрию, Мих. Константиновичеві з Тарнополя в гімназії станіславській, д-рови Теод. Кукулі з Черновець в Празі, Петрови Небещанському з Бережан в Бучачи, Арт. Пасендорферови з Ярослава в реальній школі львівській, Вікт. Похоржемському з Тарнополя в реальній школі краківській, Йос. Порембі з Тарнополя в Бохні, Йос. Пшибильському з Дрогобича в III-ій гімназії в Кракові, Петр. Ріпчинському з польської гімназії в Тарнополі в рускій гімназії тамже, Ів. Сьвєжкови з Тішина в Тарнові, Зб. Щенсновичеві з Кракова в реальній школі у Львові. — П. Міністер іменував дійсними учителями суплентів: Ант. Кляйна з Черновець і Йос. Блявта зі Львова для гімназії в Бучачи, Алекс. Бугу з Черновець і Мар. Буржинського з Тарнова для польської гімназії в Перемишлі, Ів. Бистрицького з Кракова для гімназії в Яслі, Льва Цілинського зі Львова для гімназії в Станіславові, Зен. Екгардта для Самбора, Йос. Фляха з Кракова для Дрогобича, Мих. Гонета з Дрогобича для реальної школи в Ярославі, Ів. Крозля з Ясла для польської гімназії в Тарнополі, д-ра Зд. Криговського з Кракова для польської гімназії в Перемишлі, Винк. Кубика і Володисл. Кухарського з Терисполя для Бережан, Фр. Куса з Кракова для Коломиї, Софр. Матвіяса з Перемишля для рускої гімназії в Тарнополі, Йос. Мичинського з Бохні, д-ра Казим. Ніча з Кракова для Ярослава, д-ра Евг. Ромера зі Львова для школи реальної в Тарнополі, Руд. Шехтля зі Львова для Тарнополя, Вал. Січинського з Вадовиць для Дрогобича, Кар. Стаха з Кракова для Станіславова, Ант. Сохен'ого з Подгуржа для школи реальної в Ярославі, Йос. Щудла з Кракова для школи реальної в Тарнові, Володисл. Терлецького зі Львова для Бучача, Володим. Труша з Станіславова і Мих. Вашкевича з рускої гімназії в Коломиї для рускої гімназії в Тарнополі.

— Стипендії. Міністер просвіти уділив на 1899/1900 рік стипендій на подорож за границю до Італії і Греції: професорови IV-тої гімназії львівської д-рови Винк. Сьмьялкови і дійсному учителеви гімназії брідської д-рови Станіслав. Витковському.

КОНКУРСИ.

Виділ Руского товариства педагогічного у Львові, розписує сим конкурсу на прийняте учеників до „Інститута під покровом св. о. Николая“ на рік шкільний 1899/1900.

Приймати ся будуть ученики середніх шкіл, сини членів Руского товариства педагогічного. До подання долучити треба: 1) метрику хрещення ученика, 2) свідцтво шкільне з останніх двох курсів, 3) декларація що до місячної заплати, що вносить 20 зр.; 4) 1 зр. на видатки кореспонденційні, 5) хто не єсть членом Руского товариства педагогічного, 1 зр. на wpisowe і вкладку річну до того товариства.

Всякі подання адресувати треба до виділу Руского товариства педагогічного у Львові ул. театинська ч. 19 на руки члена виділу Костя Паньковского. Остаточна умова заключить ся по прийняттю кандидата.

питомця зложити з гори 3 зр. титулом вкладки членської, 1 зр. за зужите інвентаря, 2 зр. річно за пране біля і 50 кр. за средства наукові.

Прийняті питомці мають виказати ся достаточною скількістю значеного біля мають мати подушку і ковдру. Першєнство в прийнятю мають бувші питомці бурєи, котрі добрим поведєнем і поступом в науках заслугують на увзглядненє. Они не потребуєть предкладати свїдоцтва убожєства і шкільного. Залагаючі з оплатою, хоч би в малій квотї, не будуть увзгляднені, коли до 1. серпня не вирівнають залеглоєсть.

— В дівочім Інститутї СС. Василїянок у Львові можуть в будучім році шкільним знайти умїщенє 50 учениць. Науки шкільні побірають учениць в школах публичних, науку музики і танцїв в інститутї. Зголошєня приймають ся до 20. н. ст. серпня. Близші услівя прийнята подає на жаданє: С. Марія Хоминьска Ч. С. В. В. ігуменї СС. Василїянок і настоятелька інститута, Львів, ул. Зиблікевича 24.

— Іспити квалїфікаційні для учителїв народних шкїл в рєчинцї осїннім 1899 розпочнуть ся перед іспитовою комісеєю в Самборї дня 18. вересня с. р. о 8 годинї раню. Поданя заосмотрєні в приписанї документи, при долучєню вибору перєчитаних підручникїв, опишу житя і поданя точного адресу просячого, треба вносити на руки своєї окружної ради шкільної до іспитуючої комісії в Самборї найпізнійше до дня 8. вересня с. р.

— В бурєї рускій в Тернополї найде 70 учеників примїщенє з слїдуючим роком шкільним. Родичі або опікуни мають найдалше до 10. н. ст. серпня вїєсти до Видїлу поданя о прийняте на руки Впр. о В. Громницкого, пароха в Тернополї. До прошеня належить долучити послїднє свїдоцтво шкільне, а просячі о прийняте за зниженою (нижше 12 зр.) доплатою, також свїдоцтво убожєства, потвєрдженє догичним урядом парохїяльним. Прийняті питомці муєть виказати ся достаточною скількістю біля та обуви і оплатити з гори доплату місячну враз з належитостю вписового в квотї 2 зр. Бувші питомці бурєи, що визначились добрим поведєнем і поступом в науках, мають першєнство. Залагаючі хотїя би з найменшим довгом до бурєи, коли в цілости не вирівнають залеглоєсть до 10 ого серпня, не будуть прийняті безусловно. На відповідь рекомендовану доложити належить марку почтову на 20 кр.

— Устні іспити зрілости розпочнуть ся: А) в гімназіях краківських поправки: в гімназїї сьв. Аннї 18., а сьв. Яцка 19 вересня, цілі і поправки в третїй гімназїї краківській 20. вересня, поправки і цілі в львівській гімназїї рускій дня 19., а в німецькій 13., в четвєртїй в I-їм відділі поправки 15, в четвєртїй в II-їм відділі цілі 18. вересня; Б) в школі реалній краківській дня 19. а в львівській 25 вересня. — Абїтуриєнти, що мають складати поправки у Львові муєть зголосити ся в дирекцїях догичних гімназїй найдалше до дня 3. вересня.

— Друку на метрици шкільні, які розпорядженєм з дня 12. цвїтня с. р. до ч. 32611 наказала краєва рада шкільна завести по воїх місцевих радах шкільних, друкує ся в рускій мовї і правописею заходами і накладом товариства "Просьвіта". Подаючи се до відомости, взиваємо вої наші місцеві ради шкільні завести такі метрики в рускій мовї і в тїй цілі чим скорше зголосити ся з замовленєм тих друків під адресою: Товариство "Просьвіта" у Львові, ринок ч. 10. Цїна друків: 1 лїбра аркушїв вкладкових 40 кр., 1 аркуш на заголовок 4 кр.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

"ДЗВІНОК"

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітий і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата виносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції:

Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Театиньска ч. 19.

В склад комітету, займаючого ся веденем діл Інститута входять: дир. Едв. Харкевич яко голова, проф. Ілля Кокорудз, д-р Антін Хомин, д-р Стефан Федак, кат. о. Дорожинський і Кость Паньковский яко настоятель інститута і секретар комітету. Інститут дає своїм вихованкам: а) помешкане, харч, опал, сьвітло, послугу, пране за доплатою 50 кр. місячно, б) доставляє їм — о скільки на се дозволять фонди — книжок і приборів шкільних, в) управляє їх вихованем, стараєсь о добре домашнє і товариске поведєне, г) улекшує їм науку шкільну і наглядає єї під доглядом домашних сталих директорів, д) доставляє вихованкам нагоду придбати иньших відомостей, теоретичних і практичних. Час вносити поданя о принятє визначує ся до дня 10 н. ст. серпня 1899.

О п о в і щ е н я.

— З днем 1. вересня 1899 засновує Виділ Руского Товариства педагогічного виховавчий інститут для дівчат у Львові. Позаяк від числа зголошень залежить розмір, в яким се заведєне відє в житє, проте речинєць до вношеня подань о принятє визначує ся до 10. н. ст. серпня с. р.

До інститута приймати ся будуть діти членів Руского Товариства педагогічного. До поданя долучити треба: 1) метрику хрєщеня; 2) сьвідоцтво шкільне з послїдного курсу; 3) декларацію що до місячної оплати, котра виносить 20 зр. [місячно]; 4) 1 зр. на видаткі кореспонденційні; 5) хто не є членом тов., — а 1 зр. на вписове і вкладку; 6) 3 зр. річно на прибори наукові і зужите меблів.

Інститут посилає дівчата поки-що до школи публичної, а дає своїм вихованцям: 1) мешканє, харч, опал, сьвітло, пранє і послугу; 2) доставляє їм, о скільки на се дозволять фонди, книжок і приборів шкільних; 3) управляє їх вихованем, старає ся о добре домашнє і товариске ведєне; 4) улекшує науку шкільну і наглядає єї під доглядом домашних учительок; 5) доставляє їм нагоду придбати иньших відомостей теоретичних і практичних.

[Учениці мають привезти з собою слїдуючу гардеробу: сорочок 6, кафтаників білих 6, нанчіх 6 пар, майток 6, простирал 6, пошевок 3, ручників 4, хусток до носа 12, фартушків 6, спідничок білих 4, гальок 2, черевиків 2 пари, одїж верхню зимову і лїтну, сїнник 180 см. довгий а 80 см. широкий, ковдру коцик і подушку.

За науку нових язиків не платить ся нічого, за науку на фортепяні по 5 зр. місячно, а за науку танців по 6 зр. річно].

Поданя о принятє належить вносити на руки директорки економічної інституту Ви. Панї Герміни Шухевичевої, ул. Собіщини ч. 7.

З головного Видїлу Руского Товариства педагогічного у Львові.

— Виділ „Рускої Бурси в Стрию“ пошукує женщины в силї віку, інтелїгентної, Русинки, котра би з днем 1. вересня с. р. обняла економічний заряд в інвентарі товариства. Рефлектуючі на сю посаду звольть устно або письменно зголосити ся до предїдателя о. Юл. Федусевича, катихета гімназії в Стрию в терміні найдальше до 10 н. ст. серпня, подаючи своє curriculum vitae і услівя. До відомости інтересованих подає ся, що Виділ веде інтернат у власнім зарядї.

— В інтернатї „Рускої Бурси в Стрию“ знайде в слїдуючїм році шкільнім 30 питомців цілєвите приміщенє за оплатою місячною 15 зр., котра в случаю ноторичного убожєства може бути в части і зниженою.

Родичі, рефлектуючі на принятє своїх синів, мають внести свої поданя найдальше до 15. н. ст. серпня на руки Ви. н. проф. Юл. Костецкого в Стрию, а яко документи долучити: 1) декларацію, котрою зобовязують ся до точного плаченя в перших днях місяця з гори умовленої оплати; сьвідоцтво убожєства, сли рефлектують на зниженє оплати; 3) сьвідоцтво з послїдного курсу року шкільного; 4) залучити 20 кр. марками на рекоменд. відповідь; 5) за прийнятого до інтернату

В КАНЦЕЛЯРІЇ РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

ул. Чарнецького ч. 26.

можна купити слідуєчі видання:

1) Образкові видання.

Звіринець	10 кр.
Гостинець	10 "
Забавки	10 "
Менажерия	10 "
Робінзон	40 "
Квіточка	20 "
Віночок	20 "
Кобзар Тараса Шевченка	20 "
Франко: Лис Микита 2-ге цілком перероблене виданя	50 "
Мірон: Пригоди Дон Кіхота IV перероблене виданя	40 "
Наші звіріта	40 "
Діточі вигадки ч. 1	30 "
" " ч. 2.	30 "
Забавки для дітей	45 "
Мала менажерия	30 "
Велика менажерия	40 "
Нашим дітям ч. I.	40 "
" " ч. II.	40 "
Казки Андерсена ч. 1 і 2 по	25 "
Казки народні ч. 1 і 2 по	25 "

2) Видання без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV. оправи 20 кр., без оправи	10 "
Китиця желань 2 розширене виданя	20 "
в. Франко: Абу каземові Капці	20 "
" Що звірі говорили	40 "
Учитель на р. 1890, 1898	2 зр.
Давінок на р. 1892, 1898	3 зр.
Гв. Левицкий: Попались, Різдвині сценки	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяри	20 "
" Від Бескида до Андів	10 "
В. Чайченка: Олеся; Байки; Комар; Два оповідання по	5 "
" Дума про княгиню Кобзаря	5 "
О. Нижанковський: Батько і мати, двосьпів для дітей з фортеп.	10 "
Леоніда Глібова: Байки	5 "
Дніпрової Чайки; Казка про сонце та його сина; Писанка по	5 "
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Досьпів з фортеп	10 "
" Коза дереза	60 "
Мапа етнографічна України-Руси	20 "
Гордієнко. Картагенці і Римляни	20 "
Юлій Верне. Подорож довкола землі	60 "
Барановський. Приписи до іспитів	20 "
Модилевський народний, в полотні оправлений	20 "
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогіки	60 "
Василь В-р. Джонатан Свіфт. Подорож Гуллівера до краю великанів	25 "
Остап Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 "
Мальота. Без родини	40 "
Віра Лебедева. Прогоулза	5 "
" " Мали герої	25 "
" " Гостинець дітям	25 "
Др. Мандибура. Олімпіа	35 "
Салю. Непос для III. кл. гімн.	65 "
А. К. Робінзон неілюстрований	10 "
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 "
Тарас Шевченко. Кобзар для молодіжи	1.20 зр.
Др. Пачовський Мих. Замітки до науки рускої мови в середніх школах	30 кр.
" " Білини і думи	10 "
Ант. Глодзіньський. Огород шкільний	60 "

Всякі замовлення висилають ся скоро і точно.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, під зарядом К. Беднарського.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОР҃ГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
клямації без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

О границях пізнання природи.

E. du Bois-Reymonda

переклав

Володимир Левицький.

In Nature's infinite Book of
secrecy A little I can read.

Антоній і Клеопатра.

(Конець).

Рух може тільки рух викликати, або перейти назад в енергію потенціальну. Енергія потенціальна може лиш викликати рух, удержати рівновагу статичну, викликати тиснене або тягнене. Сума енергій остає все та сама. В світі тїл не може діяти ся нічо більше як се, що сей закон приказав, але і нічо менше. Причина механічна з'уживає ся вповні в наслідку механічним. Проте справи духові, що заходять в мозку побіч справ механічних, лишені є для нашого ума достаточної засади. Лежать они вні права причиновости і вже з того згляду не дадуть ся поняти, як *perpetuum mobile*. Але они є непонятні і з иньших зглядів.

Видаєсь — правда — при зверхнім розбвраню річній, мов би через знанє справ материяльних в мозку деякі справи і спосібности духа ставались нам більше понятні. Зачисляю ту память, ток і лучене виображінє, наслідки вправи, спеціальні спосібности і т. п. Найкоротше роздумоване вчить, що се є мана. Довідуєм ся лиш про певні умовини внутрішні житя духового, менше більше рівнозначні з его виїшними умовинами, що їх причиною є вражіня зміслові — а не про се, яким способом через ті умовини постває житє духове.

Яку звязь можна подумати під певними рухами певних атомів в моім мозку а фактами первісними для мене, що не підлягають дальшим означеням, та неоспорними: „чую біль, чую приємність, чую солодість, чую запах розжі, чую звук ор҃ганів, бачу червоне“ і пливучою з них безпосередно певно-стию, „отже я єсьм“? Є рішучо та на всегда непонятним, чому би для пев-

ної скількості атомів вугля, водора, азота, кисеня і т. п. не мало бути байдужним, як они лежать і як ся рухають, як будуть лежати тай рухати ся. Ніяким способом не можна поняти, як з їх співістнованя мала би повставати свідомість. Наколи би їх положеня та рухи не мали бути їм байдужні, то належалоб собі їх зувляти в родї монад, з яких кожда окремо є вивінована в свідомість. Ані би ми через се не пояснили свідомости взагалї, ані би ми не зискали навіть дрібочки до поясненя свідомости індивідуальної.

Є проте засадничо неможливим пояснити через яку небудь комбінацію механічну, чому акорд камертона Kōniga справляє менї приємність, а діткненя розпеченого желїза біль. Ніякий ум, що мислить математично, не вєпів би зі знаня астрономічного обох тих справ материяльних означити а priori, котра з них буде приємна, а котра прикра. Що зрозуміне висших справ духових через знанє механіки атомової мозку є вповні неможливим — се не вимагає доказу. Прецїнь, як вже сказано, нема найменшої потреби звертати ся до висших форм житя духового, щоби нашому розумованю додати більшої ваги. Противно, оно зискує на очевидности через протиположенє цілковитої несвідомости, в якій би нас поставило знанє астрономічне мозку що до способу відбування ся найнизших навіть справ духових — совершенному знаню, яке нам запевнило те саме знанє астрономічне що до найвисших проблемів в свьіті тїл.

Мозок, лишений з яких небудь причин свідомости, пр. в сні без мрій, розбираний астрономічно, не представляв би ніяких тайн, а при знаню астрономічним решти тїла, булаб точно відцифрована ціла машинерия людєка, з єї віддихавєм, битєм серця, переминою матерії, теплом і т. д., винявши істоту матерії та сили. Сплячий без мрій є зрозумілий, рівно як свьіг, доки на нїм не було свідомости. Але як свьіг стаєсь при першій прояві свідомости подвійно незрозумілий, так само стаєсь ним і сплячий, з хвилею виявленя ся першого проблиску сонних мрій.

Велике значінє має, без сумніву, суперечність, що єї годї розв'язати, в якій остає механістичний погляд на свьіг з свободою волї, а через се безпосередно і з етикою. Над тим проблемом силувалась та буде ся силувати інвенція мислителїв усіх часів. Независимо від того, що свободу можна заперечити, а болю та приємности нї, треба зважити, що вражінє змислове мусить з конечности випередити пожаданє, яке дає імпульс до діланя. Границею проте, до якої сягає механіка аналітична, є проблем чутя змислового, а не, як я колись казав*), проблем свободи волї.

Се є друга границя нашого пізнаня природи. Є она не менше як перша безусловна. Мимо всяких відкрить науки про природу, людєкїсть від двох тисячів лїт не поступила в розуміню духового житя через єго материяльні умовини дальше як в розуміню істоти матерії та сили. І не поступить ніколи. Навіть дух Ляпласовий, зі своєю формулою загальною в своїх змаганях переступити єю границю, був би похожий на аеронавту, що хоче долетіти до місяця. Вправді в єго свьіті, збудованім з матерії в руху, частинки мозку порушають ся як в німій грі. Бачать їх множество, помічає їх рухи, а досвьід вчить єго толкувати їх жести в сей спосіб, щоби відповідали тій або

*) „Untersuchungen über thierische Electricität“ — Берлин 1848. Передмова ст. XXIV і XXXI.

тамтій справі духовій; по чому так дїє ся — того не знає. Між певними рухами певних атомів матерії без знамен в нерві ока а видженем є так само мало звязи, як між другою такоюж справою в нарядї слуховім а чутом, третою в нарядї нюху а нюханем і т. д. Тому то, як ми више бачили, свїт предметовий Ляпласового духа не має ціх.

Він дає нам міру наших власних спосібностей, а радше нашої немочі. Проте наше пізнанє натури є замкнене між двома границями, визначеними єму з одної сторони через нашу неспроможність поняти істоту матерії і сили, з другої через неспроможність поняти справи духові через їх материяльні умовини. Поміж тими границями природознавець є володітелем та паном, розчленовує та будує, а ніхто не знає, де ся находить границя єго знаня та сили. Поза ті границі перейти не може, та ніколи не буде міг.

Но чим більше безусловно узнає природознавець назначені єму границі, чим смиреннійше годить ся зі своїм незнанем, тим глибоше чує своє право до твореня на дорозі індукційній з цілою свободою (без огляду на міти, догми та доктрини філософічні) власних поглядів про відносини духа до матерії.

В тисячних случаях бачить він, як умовини материяльні впливають на житє духове. Єго безсторонний зір не помічає ніякої причини до сумніву, що вражіння зміслові дійсно уділяють ся так званій душі. Бачить він, як дух людський зростає мов би разом з мозком, а навіть, о скільки справедлива є теорія емпіризма, присвоює собі істотні форми мислення доперва через помічання вишні. В сві та мріянню, в обмороці, в уноєнню та наркозі, в епілепсії та божевідстві, в случаях кретинізма та мікрокефалії, в горячці, в деліріюм, в запаленню мозку та єго оболон, словом, в безчисленних случаях, в частині ще співіснуючих з станом здоровля, в частині хоробливих, бачить природознавець діяльність духову в залежності від тривалого або хвилювого стану органу душі. Ніякий пересуд теологічний не перешкаджає єму, як Декартові, бачити в душах звірячих споріднені з душею людською, менше совершенні степені розвою тогож самого ряді. Протівно у звіврат хребтових розвії частин мозку, в яких так досліди фізіологічні, як і досліди патологічні, поміщують місце вищої діяльності духової, є рівномірний зі зростом сеї діяльності. Де, як між малпами чоловікоподібними а чоловіком є в спосібностях духових переділ, визначений посіданем бесіди, там находимо відповідний переділ і в масі мозку. Но ріжне у хребтових а у безхребтових угрупованє тих самих частин елементарних, клітинок зовєвих і волокон нервєвих поучує природознавця, що і ту, так як і в иньших знарядях, залежить від архітектури менше, як від елементів будови. З подивом повним почести приглядає ся він мікроскопію дрібному скупленню субстанції нервної, що є місцем трудящої, розлюбленої в порядку, вивінованої зміслом конструкторним, (обовязкової) відважної душі муравля. В кінці теорія походження родів в звязи з наукою про природний добір насуває єму здогад, що душа повстала яко поступенний результат певних комбінацій материяльних, а може також росла і ставала совершеннішою через безконечний ряд поколінь, подібно як иньші свойства унасліджені, хосенні в борбі о бит для осібника.

Наколи давнійші мислителі признавали усяке взаимне діланє між душею а тілом непонятним та неможливим, наколи думали, що проблем фактичної згідності між тими двома субстанціями можна розвязати лиш при помочи теорії про попередну здібність причинову, то виображінє, яке они звя-

зані поняттями шкільними, виробили собі про душу, в хибне. Конечність за-
ключування так (очевидно) суперечного з дійсністю є мовби доказом апаго-
гічним (доказом непрост) неправдивості założenia. Остаючи на ґрунті порів-
няння про годинники, чи не булоб найпростійшою розвязкою проблема четвер-
та, з гори Лейбніцом відкинена комбінація, що ось то оба годинники, яких
одноставний хід домагавсь пояснення, в на ділі одним і тим самим годинни-
ком? Чи зрозуміємо коли небудь справи духові через умовини материяльні,
— в питанні зовсім відрубним від того, чи ті справи в наслідком умовин
материяльних. Перше питання можна розв'язати негативно, не розв'язуючи зо-
всім, а тим менше не розв'язуючи негативно, другого.

В місці явше наведеном каже Лейбніц, що дух незрівняно вищий,
як людський, але скінчений, якому признає відповідно совершенні змісли на
технічну справність, міг би утворити тіло, якеб наслідувало чинности чоло-
віка. Щоби міг утворити чоловіка, сего не каже, бо після него, автоматом
з тіла та кости, якого, як Декарт звірята, з'являє собі бездушним, до того,
щоби був чоловіком, недостає монади душі, не даючої ся механічно похвати-
ти. Тут особливо ставсь видною різниця між поглядами Лейбніца а нашим.
Зуявм собі, що усі атоми, з яких в даній хвилі, пр. над Рубіконом, складав
ся Цезар, зістали через штуку механічну зведені кождий на своє місце, та
що кождому надано питому его скорість в відповіднім напрямі. Після наших
поглядів, повстав би в такім случаю знов Цезар, фізичний та духовий. Сей
штучний Цезар мав би в першій хвилі ті самі почуття, змагання, виображення,
що его первовзір над Рубіконом, поділяв би з ним его образи памятеві, его
унасліджені і набуті спосібности і т. и. Зуявм собі ту саму штуку повторе-
ну в одній і тій самій хвилі раз, два, кілька разів з рівною кількістю ин-
ших атомів вугла, водора і т. д. Чим ріжнив би ся в першій хвилі новий Це-
зар від своїх дуплікатів, крім місця, на яким кождий з них зістав збудова-
ний? Але дух, зуявлений Лейбніцом, який був би в силі утворити нового
Цезара та его соботворів, не понимав би зовсім, яким способом атоми, через
него самого відповідно уґруповані та в відповідних напрямках з відповідними
скоростями в рух введені, могли би викликати їх духові чинности.

Пригадуєм собі смілий висказ Карля Фогта, який в шестім десятку
біжучого віка був причиною до певного рода турнію про душу, „що всі спо-
сібности, які називаєм спосібностями душі, є лиш функціями мозку, або що,
наколи ужнем висказу в деїм шереткого, гадки є в тім самім відношеню до
мозку, що жовч до печінки, або моч до нирок“. Ляків разило се порівняне,
ужите впрочім що до істоти своєї вже через Cabanis'a*), позаяк зіставленє
гадки з видалею нирок видавало ся їм понижаюче. Однак фізіологія не знає
таких відріжнень естетичних. Для неї видаль нирок є предметом науки впов-
ні почесним, як справи ока, серця або яко небудь з так званих звичайно
орґанів благороднійших. Рівнож не є закидом против порівняня Фогта, що
дійальність духова зістала в ній представлена яко витвір умовин материяль-
них в мозку. Но хобою сего порівняня є, що оно будить виображенє, мов би
чинности духові дали ся з будови мозку що до своєї натури так легко поня-
ти, як видаль з будови железів.

*) Cabanis. Rapport du physique et du moral de l' homme. Seconde édition Paris 1805.
T. I. ст. 152 et sqs.

Де, як у рослин недостає умовин матеріяльних чинностей духових в видї системи нервної, там натуралїст не може приймати життя духового і рідко в тїм зглядї стрїне ся з запереченєм. Але щоби ми могли єму відповісти, наколиб він зажадав, заким пристане на прийняте душі сьвіта, щоби єму показано деє в сьвітї відповідний обємом способностям такої душі комплекс клітинок звоевих і волокон нервних, скріплюванїй під властивим тиском теплою кровю живничою, заосмотрюваний в відповідні нерви чути та знаряди?

Остаточно постає питанє, чи обі границі нашого пізнання натури не є на дїлі одною і тою самою, та чи би ми, наколибсьмо розуміли істоту матерії і сили, не могли поняти, яким способом субстанція, що в їх підкладом, в певних умовинах чує, бажає та думає. Певно, таке припущенє булоб найпростійше, та після знаних засад дослїду научного, належить єму, доки не зістане збите, давати перевагу над тим, після якого, як в горі сказано, сьвіт є подвійно незрозумілий. Но в натурі річи лежить, що і в тій kwestії не дійдем до ладу та що всяке дальше обговорюванє єї зістане пусте.

В відношеню до загадок сьвіта тїл привик природознавець від давна висказувати з мужескою резигнацією: „Ignoramus“. Наколи глядять на побідоносно перебуту дорогу, піддержує єго сьвідомість, що чого нинї не знає, то се, при певних умовинах, мігби знати, та й може колись буде знав. Но в відношеню до проблема, чим суть, та як можуть мислити материя та сила, мусить ся раз на всегда зрезигнувати на далеко тяжще до висказаня слово:

„Ignorabimus“.

Руска Гімназія у Львові в році шк. 1898/9.

Маємо перед собою Справозданє дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за рік шкільний 1898/9 і, як звичайно, передовсім заглядаємо до статистики учеників.

Вписалось до гімназії в тїм році загалом 528 учеників публичних і 7 приватистів; на початку року було 527+6, серед першого півроку прийнято 5, серед другого 26. За те виступило серед першого півроку 26, серед другого 46, разом 72! З кінцем року осталоє 486+7, отже о 65+6 більше, ніж торік. Кляс було 13, бо лише V. VI. і VIII. не були поділені.

Після віри всі ученики були обряду греко-кат. з виїмком одного, що був римо-кат. По народности всі були Русини. Після побуту родичів чи опікунів походило зі Львова 65 учеників, з львівського повіту 69; остале число учеників походило з 40 повітів східної Галичини, а то: з сокальського 39, равського 36, камінецького 33, бобрецького 25, жовківського 22; повіти рудецкий, городецкий, долиньский, яворівський, рогатинський, ставіславівський, брідський і жидачівський доставили по 17—10 учеників; повіти перемишлянський, буцацький, городеньський, стрийський, гусятинський, калуский, збаражський, золочівський по 9—5; борщівський, дрогобицький, коломийський по 4; залїщицький, тов-

мацький по 3; бережанський, сянтинський, тернопільський, турецький, чешавівський по 2; богородчанський, косівський, мостиский, підгаєцький, самбірський, староміський, сянїцький, теребовельський і чортківський по 1.

Після стану родичів найбільше було синів селянських і маломіщанських, бо 216; опісля сьвященичих 127; народних учителів 39, державних урядників 34, ремісників і промисловців 15, приватних урядників 11, возьних і листоносів 9, дяків 8, сторожів і приватних слуг 3, зарібників 7, властвителів реальностей 4, кондукторів і залізничої служби 5, адвокатів, лікарів, нотарів і ин. 7.

Наймолодших учеників в віці 11 літ було 25 [в першій класі на 98 учеників]; оден ученик VIII. класу мав 27 літ, другий 26; 13 учеників мало по 23 [2 в VI. кл., 3 в VII., а 8 в VIII.]; по 22 літ 15, по 21 літ 23, по 20 літ 22, по 19 літ 38 [навіть 3 в III. класі]; ані оден ученик не скінчив гімназії в нормальнім віці 18-ти літ!

При класифікації перший ступінь з відзначенням дістало 34 учеників, отже несповна 7%; в I а., II а. і VI а. було лише по одному відзначаючому ученикови на загальне число 46, 38 і 41. Перший ступінь дістало 354 учеників; другий 44, третій 14 — разом 48 = троха менше як 10%. Поправку дістало 38 учеників, а до іспиту доповнюючого призначено 2, — разом 40. Коли припустити, що при поправці відпаде лише незначне число учеників, то класифікація випала з уваги на число учеників репробованих дуже корисно. Менше корисним вийде результат, коли почислити на загальне число вписаних до гімназії 558 учеників: 48 репробованих і 72 серед року виступивших, отже разом 120; тоді число пропавших вийде на 21.5%.

Некорисно випав іспит зрілості. З 37 учеників VIII. класу 2 дістало при курсовій класифікації другу класу, а 7 поправку, — значить, тим способом усунено їх на разі від іспиту зрілості. З остальных 28 приступило до іспиту лише 24, та і з сих оден відступив. З оставших ся 23 три здали з відзначенням, двом дозволено поправити іспит по фериях, — значить: поки-що не репробовано жадного.

Поведенє молодежи було зовсім добре: похвальні обичаї дістало 57 учеників, добрі 372; досить добрі — чи то вже недобрі — лише 49 (10%), а доганні 8.

На науку польського язика ходило 313 учеників. На науку євнїву ходило всего 74, на рисунки ходило 52, а на французький язик лише 36 учеників.

Науки гімнастики не побирали молодіж за-для браку відповідного льокалю. За те від другої половини мая, о скільки служила погода, грались ученики що тиждня під проводом проф. Ром. Цеглиньского по 2—3 години за Пасіками.

Убога молодіж гімназії мала таку поміч: 1) Стипендії побирали 19 учеників в загальній квоті 2.747.50 зр.; 2) товариство „Руслан“ наділило 110 учеників запомогами на оплаченє хати, на харч, на одіж, на ліки, на книжки загальною квотою 769 зр.; трех учеників побирали постійні місячні запомоги. Замітимо тут, що фонд „Руслана“ вносив з кінцем шк. року 1533.83 зр. в готівці і 100 зр. в ефектах. Бібліотека товариства числить 1040 книжок шкільних до науки і 16 більших молитвеників. Число учеників, заосмотрених книжками з тої бібліотеки, вносило 364. 3) В інституті Руского товариства педагогічного мало 50 учеників дешево поміщенє, з них 8 безплатно; крім сего двох учеників діставало безплатно харч. 4) В бурсі Ставропігійско-

го інститута мало 18 учеників безплатне поміщенє. 5) До бурси Народного Дому доходило 6 учеників на харч. 6) Совіт Народного Дому роздав 65 ученикам запомоги в загальній квоті 215 зр., а з нагоди 50 літнього ювілея цїсарского наділив 10 учеників загальною квотою 100 зр. — Кс. Змартвихвстанцї посилали зі своєї інтернату 6 учеників до рускої гімназії.

Молодіж під проводом учителів обходила д. 2 грудня 1898 р. цїсарський ювілей богослуженєм в Успенській церкві і торжеством в сали Народного Дому; також сьвяткувала д. 20 грудня соті роковини відродження рускої літератури, а д. 16 марта с. р. роковини смерті Тараса Шевченка вечерніями в сали Народного Дому.

Збір учителів складав ся в другім півроку з 24 членів: директора, 14 професорів (з них було 6 в VIII. ранзі), 1 учителя і 8 заступників учителів, з котрих два були іспитовані. З професорів в оден, посол Вахнянин, на сталім урльопі.

Вкінці, скоро обговорюємо Справозданє дирекції львівської рускої гімназії, то годї поминути наукової розвідки, поміщеної у Справозданю на стор. 4—47. Є се друга часть праці проф. Ілїї Кокорудза, початої в торічнім справозданю п. з. „Взаємини між старорускими законодатними памятниками“. В сїй другій части обговорює і порівнює автор дальші права, не обговорені в першій части, що дотикають осіб, і находять ся в староруских памятниках, а то: постанови що до судів, сьвідків, судових оплат, прав підданих, прав жінок і що до гостинности, дальше права, що дотикають власности. Вкінці подає автор висновки що-до взаємини між старорускими законодатними памятниками. З цївної праці проф. Кокорудза показує ся, як сильною була культура і просьвіта на Русі Українї вже в тій давнинї, поки зіткнула ся з культурою польскою. Статут Литовский навіть в третій редакції з кінця XVI. віка, коли по заключеню Люблинської унії вплив польского елемента, елемента державного і пануючого, не дізнавав на Литві-Русі обмеження своєї могутности, майже цілий дихав і жив розумними і дотепними постановами, котрі втворив дух давньої українсько-рускої культури. Статут Литовский основує ся на давних українсько-руских законодатних кодексах взагалї, а на „Правді Рускій“, тім найдавнішій і поміж збірниками прав славянських народів, пайцїннійшій памятнику, з окрема, принявши в себе їх постанови будь то безпосередно з них самих, будь-то посередно з добре розвиготого народного українсько-руского права звичаєвого, котре було основою „Правди Рускої“.

Руска гімназия в Перемишлі в році шкільнім 1898/9.

Записалось в тім році до гімназії загалом 437 учеників публичних і 2 приватистів, а то: з початком року 426, а серед року 11+2. Між ними було 322 таких, що і торік ходили до сєї гімназії, а 115+2 нових, а то: до приготвляючої класи прийнято 43 нових, до I. кл. 44, а до всіх инших 28+2 нових, — значить, з инших гімназій. Власних репетентів було 22, — значить,

18 з репробованих торік або покинули школу або пішли де-інде глядати щастя. Серед року виступило 26 (зовсім ще не богато) а 2 перейшло на приватистів, так що з кінцем року остало ся 409 публичних і 4 приватистів. Кляс було крім приготовляючої 10; I. і II-а були поділені. Число учеників в поодиноких клясах було скрізь більше-менше однаке (річ дуже незвичайна, а свідчить она на користь гімназії); найбільше учеників було в IV. кл. — 53; найменше в VII і VIII. — по 31. В прирівняню до року попереднього було в гімназії в тім році о 50 публичних учеників і 2 приватистів більше (з кінцем року одного і другого).

Після народности було 408+6 Русинів і 1 Німець; після віри 403+4 гр. кат., 1 протестант і 5 жидів. Після місця побуту родичів походило 55 учеників з самого Перемишля, 89 з перемиского повіту, 262+4 з иньших повітів Галичини, а 3 з Шлесска. Школа, що справоздає дирекції гімназійальної не подає подрібно контингенту учеників після повітів — так, як се зробила дирекція львівської рускої гімназії; се річ не без ваги.

Після стану родичів найбільше було дітей селянських, бо 148. За ними ідуть священничі числом 102+2, потому діти міщан і ремісників числом 48+1, дальше сини народних учителів числом 36+1, потому сини державних слуг числом 28. З осталих учеників було: 13 синів урядників найвищих двох ранг, 11 синів урядників від IX. рангу в гору, 9 дітей зарібників, по 5 синів купців і лікарів, 4 синів приватних офіцвалістів і 1 син властителя дібр.

В нормальнім віці було в приготовляючій клясї на 40 учеників лише 6, в обох відділах I. кляси на 77 учеників лише 9, в обох відділах II. кляси на 71 учеників лише 11, в III. кл. на 39 уч. лише 4, в IV. кл. на 53 уч. лише 1 (I), в V. кл. на 34 уч. лише 2, в VI. на 33 уч. 6, в VII. на 31 уч. 3, в VIII. на 31 уч. 4. Найстарші ученики мали по 25 лїт, а було їх 3 в в VIII кл., і 1 в VII. Лїт 24 мав 1 ученик VII кляси; по 23 лїт мав 1 з VII. а 1 з VI. кляси; по 22 мало 7 в VIII. кл., 3 в VII., 2 в VI.; по 21 лїт 10 в VIII. кл., 5+1 в VII., 2 в VI.; по 20 лїт 3 в VIII., 7 в VII., 6 в VI., 5 в V., 3 в IV.; по 19 лїт 4 в VIII., 8 в VII., 7 в VI., 5 в V., 8 в IV., 2 в III., 1 в I.

При класифікації перший степен з відзначенем дістало 38 учеників, отже над 9%; найбільше відзначаючих було в VII. і IV. клясї (7 і 6), найменше в VIII і II, бо лиш по одному. Перший степен дістало 319+1 учеників; другий 19+1, третій 10, поправку 23 (двох приватистів не вказано в справозданю при класифікації). Коли припустити, що при поправці по фєрїях відпаде лиш незначне число (торік не відпав ні оден), то класифікація випала дуже користо, бо число репробованих, вчисляючи навіть і згублених десь двох приватистів, є значно менше від числа учеників відзначаючих і не виносить навіть 8%. Коли би навіть всіх, що серед року виступили з гімназії, почислити до репробованих, — а звістно, що неоден з них може перейшов до иньшої гімназії і дістав там добру клясу, — то і в такім разі число репробованих винесло би дуже маленько більше як 13-ту часть всіх висланих до школи.

З 31. учеників VIII. кляси оден дістав при курсовій класифікації поправку. З осталих 30-ти два не сїдали до іспиту зрілости, а з 28, що сїдали, одного репробовано на рік, трем позволено поправити іспит по фєрїях, двох здало іспит з відзначенем, а 22 здало з добрим успіхом; крім них сїдав оден екстерніст і перейшов.

На надобовязкову науку польського язика ходило 292 учеників, — значить, більше ніж дві треті. Цікава річ, чи в гімназії польській, котра там стоїть з рускою під одним дахом, ходили Поляки бодай в третій часті того числа на науку руского язика! Науку гімнастики побирано 200 учеників, співу 164 (при меншій числі молодіжи більше ніж два рази тільки, як в рускій гімназії у Львові), науку рисунків 62 (о 10 більше ніж у Львові); французкого язика не вчено.

Дуже цікава, а zarazом поучаюча таблиця, подана в справозданю учителем гімнастики проф. Пріймою за посльїдних пять лїт, показує віріст сили у учеників, побираючих науку гімнастики. Не хочемо широко над нею розводити ся, а скажемо тільки коротко, що таблиця ся повинна заохотити родичів до посилання дітий на науку гімнастики.

Крім науки гімнастики, веденої систематично, мала молодіж нагоду в часї перерв в науці шкільній гуляти і бавити ся під проводом учителїв на просторім повірїю школи. Уладжувано також прогульки в подальшу околицю міста, звичайно під проводом учителя гімнастики або учителїв природної історії і географії. Впрочім Перемишль з давен давна знаний з того, що молодіжи місця до гуляння там не бракие; тим то річ певна, що всілякі прогульки, купелї, ховзанки, так багато причиняючі ся до здоровля і фізичної сили молодіжи, не обмежались там лише на ті, які уладжувано спільно під проводом учителїв.

На повне признанє для дирекції і збору учителїв заслугують прогульки молодіжи, уладжувані в дальші сторони для науки і розширеня світогляду. І так дня 21 і 22 мая с. р. за почином проф. Прійми 71 учеників і 3 професорів вибрало ся до Кракова. Там оглянули місто і околиці, старинні дома і костели, заведеня наукові і бібліотеки, промислові школи, виставу штук красних, музей народний і музей ім. кн. Чарториских. Дня 23 мая поїхали до Велички, де ціле пополудне до темної ночі оглядали копальні соли. З Велички ходили піхотою до Бержанова. В червни так само ходили до Хирова, де оглядали заведене оо. єзуїтів, кабінети, токи для забав учеників і т. и. В липні їздили до Медики, де оглядали славний колись, а і тепер ще гарний парк ботанічний.

Старшим, що колись ходили до шкіл в Перемишли, не раз з розкошію нагадують ся молоді літа; а читаючи се, неоден ще з більшим смаком погадає собі: коли би вернули ся, варто би ще раз ходити до школи!

Убога молодіж гімназії мала таку поміч: 1) Стипендії побирано 20 учеників в загальній квоті 2.265 зр.; 2) Товариство бурей ім. сьв. О. Николая, котру в р. 1898 розширено і на память 50-літнього панованя цїсаря названо бурсою ім. Франца Іосифа I., утримувало в нїй 82 учеників; 3) Церковне брацтво сьв. О. Николая надїляло шкільну молодіж грошовими запомогами на одїж і книжки; 4) Дирекция гімназійна з жертв, збираних на підмогу біднійшій молодіжи, видала на харч, помешканє, книжки і иньші потреби убогих учеників 200 зр. 45 кр. (крім сего дала бурей сьв. О. Николая 60 зр. і товариству ім. сьв. О. Кирила 20 зр.); 5) Товариство ім. сьв. О. Кирила видало на мундури для учеників 621 зр. 39 кр.

Дня 2 грудня 1898 р. обходила молодіж під проводом збору учителїв цїсарський ювілей богослуженєм в катедральній церкві і торжеством в гімна-

зняльній авлі; а дня 18 марта с. р. сьвяткувала роковини смерті Тараса Шевченка музикально-вокальними вечерницями. на котрі прибув тапощ Преосв. єпископ Константин Чехович.

На прибори наукові зібрала дирекція гімназії 605 зр. 60 кр. З того фонду закуплено до рускої бібліотеки для учеників 39 книжок, до польської 30, до німєнкої 42; руска бібліотека числила 259 творів, польська 203, німєнка 247. Бібліотека учителів має 823 діла, кабінет фізикальний 185 приборів, кабінет природничий 600 моделів і okazів (між ними находить ся також медвідь по бл. п. кардиналі Сембратовичу, виханий коштом 40 зр.), кабінет історично-географічний має 86 приборів.

Збір учителів складав ся з кінцем шкільного року з 17 членів: директора, 7 професорів (з них оден в VIII. ранзі), 5 учителів і 4 заступників учителів.

В справозданю поміщена наукова розвідка учителя Клима Глєбовицького п. заг.: „Інтеграли рівнянь ріжничкових першого ряду в точках особливих, $n=k$ кратних“.

Рускі рівнорядні класи в Коломій.

Із Справозданя гімназійального подаємо дані про рускі паралельки в Коломій, що з новим роком шкільним мають перетворитись у самостійну руску гімназію.

Збір учительський складав ся сего року з 16 членів для предметів обовязкових, між ними 7 професорів; катихит був спільний для руских і польских клас. — Учеників з кінцем 1897/8 року шкільного було в шістьох класах і пригтовляючій 226; в 1898/9 році прийнято 285, та при кінці року осталоє лише 244, так що коли відіємемо від сего число учеників сегої класи, яка сего року прибула, побачимо, що фреквенція не лиш не побільшилась, але противно, зменшилась о 1 ученика.

По народности був лиш оден Поляк, прочі Русини; по віроісповіданю двох обряду римо-католицкого. — В першій класі 12 учеників мало 15 літ, в другій 2 по 18, в третій 1 аж 19, в пятій 1 аж 21, а й 22 літ числєть 1 в шестій а 2 в сємій класі. Мужичких синів було сего року 98, сьвященничих 57, дітий народних учителів 35, урядників від ІХ. ранги в гору всего 7, і т. д.

Класифікація учеників вийшла доволі гарно. На 244 учеників було 16 відзначаючих, а всего 25 одержало другий або третий степєнь. — Шкільну оплату зложило в обох півроках 129 учеників в сумі 1.935 зр. — Датки на „прибори до забав“ виноєли 87 зр. — Стипендії побирали всего 3 ученики в сумі 457.50 зр. Одноразових запомог, уділюваних радами повітовими, одержало вже більше учеників, і зовсім природно. — Підмогу убогих учеників головно мають на меті дві рускі інституції: бурса під покровом сьв. Михай-

ла (удержувала 21 питомців чи зовсім безплатно, чи за дуже низькою платою) і Шкільна Поміч, що видала на підмогу убогих учеників звиж 300 ар.

Перегляд справоздання зі стану руских паралельок закінчимо звісткою про бібліотеки і кабінет. Бібліотека учителів числить 510 томів, як на початок доволі багато. Одначе між закупленими сего року книжками, на жаль, не бачимо видавництв Наукового Товариства ім. Шевченка, крім „Записок“ і „Вістника“. Не бачимо рівнож українських видань, от хоч би „Кіевскої Старини“. — Бібліотека для учеників числить 362 творів в 633 томах, з того 139 творів а 267 томів в рускій мові. — Кабінет природничий і фізикальний дуже нужденний; за те образів географічних і історичних та всіляких мап находить ся 160.

Відозва з Самбора в справі чотироклясової рускої школи вправ.

З сим шкільним роком вводять в Самборі при ц. к. семінарії учительській IV-ту клясу рускої школи вправ — і тим чином самбіреке підгірє має нині на цілїм своїм просторі першу чотироклясову школу вишого типу з руским язиком викладовим.

Обовязком Русинів місцевих і з околиці є: записувати свої діти до рускої школи і тим дати доказ, що їм не байдуже, до якої школи дитина їх ходить, а першою для них повинна бути тота, котра подає їх дітям науку в матернім язичі, учить їх любити свою мову і свій обряд.

На похвалу околиці Самбора мусимо записати, що з виїмком декотрих, многі до тепер охотно записували свої діти до рускої школи, чим дали доказ свого почутя. Між учениками бачили ми переважно синів дооколичних селян, шляхти, декотрих місцевих урядників і сьвящеників, — але все таки не можемо заперечити байдужности других, котрі воліли, аби їх діти ходили до других місцевих шкіл.

Уважаємо за річ конечну — спростувати розсівані поголоски навіть в поважних кругах сьвященничих і інтелїгенції, яко-би ученики по скінченю рускої школи вправ не могли перейти до польської гімназії. Яко довід неправдивости сеї відетрашаючої поголоски най послужить: 1) в чотироклясовій рускій школі вправ уділяє ся зсїх предметів після того самого пляну наук, що в польських школах; — 2) наука язика польского, яко язика краєвого, відбуваєсь на підставі тих самих підручників що в польській школі, і то від II-ої кляси, тож ученики мають досить нагоди набути вправи в польскім язичі; — 3) школа вправ зістає під безпосереднім надзором Вис. ц. к. краєвої Ради шкільної а ц. к. радник шкільний сьлїдить що року стан науки зарівно в рускій як і в польській школі. — Думаємо, що подані доводи успокоять Р. Т. родичів і не відтягнуть їх від посилення своїх дітей до рускої школи.

Зарівно підносимо і се, що для убогих учеників з околиці і для вигоди родичів, переважно для учеників рускої школи удержує Шкільна Поміч

бурсу, в котрій крім надзору дістають поміщенє, опал, услугу і осьвітленє безплатно. Харч мають самі родичі достатчати в натуралїях або після угоди. В сїм році виванято на бурсу осібний дїм, де знайде приміщенє 25 учеників.

Відзиваємось проте до Вп. місцевих і замісцевих Русинів: Спішіть дня 29, 30 і 31 с. м. до запису своїх дїтей до рускої школи вправ! — а отцїв духовних з околиці і тямущих людей просимо: Справляйте учеників до рускої школи і простуйте безпредметові поговірки!

Від філії Руского Товариства педагогічного в Самборі 10 серпня 1899.

Відозва в справі запису дїтей до руских шкіл у Львові.

Родимці!

В днях 29, 30 і 31 серпня почнуть ся записи до шкіл народних львівських.

Є се справа не лиш для Львова, але і для всего краю незвичайно важна і вагу сю повинні всі львівські Русини добре порозуміти і сповнити совістно свій обовязок. Мало маємо шкіл руских, тож користаймо, як слід, хоч з тих, які маємо!

У Львові маємо чотири рускі школи народні: дві мужескі і дві женські.

Одна мужеска школа чотирио-класова: руска школа вправ, уміщена в „Народнім Домі“; друга школа чотирио-класова: мійська імени Маркияна Шашкевича при улиці Скарбківській ч. 26. Они — знані вже П. Т. Родимцям — розвивають ся дуже успішно і вдовольняють найбільшим вимогам П. Т. Родичів.

Для дївчат маємо чотирио-класову женську руску школу вправ при улиці Стрілецькій ч. 6., а записи до неї відбувають ся в учительській семінарії женській при улиці Скарбківській ч. 39. — Школа ся також вже звістна загалови рускої П. Т. Публики, розвиває ся надзвичайно хорошо. Родичі, що посилали свої дївчата до неї, не мають слів похвали і для науки і для веденя дївчат та для щирих відносин між учительками та дїтьми. Руске Тов. педагогічне отворило з днем 1. вересня 1898 класу V рускої дївчої школи видїлової. В сїм році шкільнім будуть вже отворені дві класи то є класи V і VI. За рік буде отворена і класа VII. Школу ту госпітував інспектор краєвий і на тій підставі одержала она субвенцію від Високого Союму. То є найліпшим свідомством, що школа та розвиваєсь правильно. Так отже рускі дївчата будуть могли кінчити в своїй питомій школі всі сїм класи і з них без перепон переходити просто до семінарії учительської.

Всі сї школи рускі ведуть ся к повному вдоволеню всіх П. Т. Родимців. Не надто велике число дїтей дає можлиєсть тим лучше вести в них науку; брак жидівської дїтвори має за собою також деякі користи, а вкінці

товариство „Шкільна поміч“ допомагає біднійших дітей сих шкіл як найщедрійше.

Відзиваємось отже до Всіх П. Т. Родимців так місцевих як і замісцевих і припоручаємо горячо Веїм, щоб не тільки самі записували свої діти до руских шкіл, але і других до сего заохочували. Нехай ніхто не здержує ся тим, що его дитина не володіє добре руским язиком; рускі школи приготовані на се і ведуть науку від початку так, що діти в короткім часі набувають достаточного знання руского язика.

Тож записуйте П. Т. Родимці свої діти лише до сих чотирох руских шкіл, де учителі і учительки займають ся щиро нашою молодіжню, наука веде ся взірцево, а діти виховують ся на будучих свідомих своєї національності горожан краю і держави.

З Виділу Руского тов. педагогічного у Львові.

І м е н о в а н я .

— П. Міністер віроісповідань і просвіти іменував від 1 вересня 1899 р. учителями при школі вправ в Самборі учителів: Ігн. Секуру з Самбора і Алекс. Жеребецкого з Коросна, а Йос. Соїку з Бережан учителем школи вправ в Сокалі. — Командантом львівської школи кадетської іменований майор Отто Шмідт з 24 полку піхоти,

— Інспектор окружний для окр. м. Львова Тома Токарекий зістав іменований інспектором краєвим і приділений до Ради шк. краєвої у Львові.

— Старший учитель семінарії жіночої у Львові, Тит Слоневский, іменований директором семінарії учительської в Заліщиках, а дир. сем. уч. в Решові, Зубчевский, директором семінарії жіночої у Львові.

К О Н К У Р С И .

Виділ Руского товариства педагогічного у Львові, розписує сим конкурс на прийняте учеників до „Інститута під покровом св. о. Николая“ на рік шкільний 1899/1900.

Приймати ся будуть ученики середніх шкіл, сини членів Руского товариства педагогічного. До подання долучити треба: 1) метрику хрещення ученика, 2) свідоцтво шкільне з послідніх двох курсів, 3) декларація що до місячної заплати, що виносить 20 зр., 4) 1 зр. на видатки кореспонденційні, 5) хто не єсть членом Руского товариства педагогічного, 1 зр. на вписове і вкладку річну до того товариства.

Всякі подання адресувати треба до виділу Руского товариства педагогічного у Львові ул. театинська ч. 19 на руки члена виділу Костя Паньковського. Остаточна умова заключить ся по прийнятю кандидата.

В склад комітету, займаючого ся веденем діл Інститута входять: дир. Едв. Харкевич яко голова, проф. Ілля Кокорудз, д-р Антін Хомин, д-р Стефан Федак, кат. о. Дорожиньсаий і Кость Паньковский яко настоятель інститута і секретар комітету. Інститут дає своїм вихованкам: а) помешкане, харч, опал, світло, послугу, пране за доплатою 50 кр. місячно, б) доставляє їм — о скільки на се дозволять фонди — книжок і приборів шкільних, в) управляє їх вихованем, стараєсь о добре домашнє і товариске поведєне, г) улекшує їм науку шкільну і наглядає єї під доглядом домашніх сталих директорів, д) доставляє вихованкам нагоду придбати иньших відомостей, теоретичних і практичних. Час вносити подання о принятє визначає ся до дня 25 н. ст. серпня 1899.

О п о в і щ е н я.

— 3 днем 1. вересня 1899 засновує Виділ Руского Товариства педагогічного виховавий інститут для дівчат у Львові. Позаяк від числа зголошень залежить розмір, в яким се заведєне відє в житє, проте речинєць до вношеня подань о принятє визначає ся до 25. н. ст. серпня с. р.

До інститута приймати ся будуть діти членів Руского Товариства педагогічного. До подання долучити треба: 1) метрику хрещєня; 2) свідєцтво шкільне з послїдного курсу; 3) декларацію що до місячної оплати, котра виносить 20 зр. [місячно]; 4) 1 зр. на видаткі кореспонденційні; 5) хто не є членом тов., — а 1 зр. на вписове і вкладку; 6) 3 зр. річно на прибори наукові і зужите меблів.

Інститут посилає дівчата поки-що до школи публічної, а дає своїм вихованцям: 1) мешканє, харч, опал, світло, пранє і послугу; 2) доставляє їм, о скільки на се дозволять фонди, книжок і приборів шкільних; 3) управляє їх вихованем, старає ся о добре домашнє і товариске ведєне; 4) улекшує науку шкільну і наглядає єї під доглядом домашніх учительок; 5) доставляє їм нагоду придбати иньших відомостей теоретичних і практичних.

[Учениці мають привезти з собою слїдуючу гардеробу: сорочок 6, кафтаників білих 6, панчїх 6 пар, майток 6, простирал 6, пошевок 3, ручників 4, хусток до носа 12, фартушків 6, спідничок білих 4, гальок 2, черевиків 2 пари, одїж верхню зимову і лїтну, сїнник 180 см. довгий а 80 см. широкий, ковдру коцик і подушку.

За науку нових язиків не платить ся нічого, за науку на фортеп'яні по 5 зр. місячно, а за науку танців по 6 зр. річно].

Подання о принятє належить вносити на руки директорки економічної інституту Ви. Панї Гермініи Шухевичевої, ул. Собіщини ч. 7.

З головного Видїлу Руского Товариства педагогічного у Львові.

— Виділ „Рускої Бурси в Стрию“ пошукує женицiani в силї віку, інтелїгентної, Русинки, котра би з днем 1. вересня с. р. обияла економічний заряд в інвєнтарі товариства. Рефлектуючі на сю посаду зволать устно або письменно зголосити ся до предсїдателя о. Юл. Федусевича, катихета гімназії в Стрию в терміні найдалше до 25 н. ст. серпня, подаючи своє curriculum vitae і услівя. До відомости інтерєсованих подає ся, що Виділ веде інтернат у власнім зарядї.

— В інтернатї „Рускої Бурси в Стрию“ знайде в слїдуючїм році шкільнім 30 питомців цілковите приміщенє за оплатою місячною 15 зр., котра в случаю ноторичного убожєства може бути в части і зниженою.

Родичі, рефлектуючі на принятє своїх синів, мають внести свої подання найдалше до 15. н. ст. серпня на руки Ви. п. проф. Юл. Костецкого в Стрию, а яко документи долучити: 1) декларацію, котрою зобовязують ся до точного плачєня в перших днях місяця з гори умовленої оплати; свідєцтво убожєства, сли рефлектують на зниженє оплати; 3) свідєцтво з послїдного курсу року шкільного; 4) залучити 20 кр. марками на рекомєнд. відповідь; 5) за прийнятого до інтернату

питомця зложити з гори 3 зр. титулом вкладки членської, 1 зр. за зужите інвентаря, 2 зр. річно за пране біля і 50 кр. за средства наукові.

Прийняті питомці мають виказати ся достаточною скількістю значеного біля мають мати подушку і ковдру. Першеньство в прийнятю мають бувші питомці бурси, котрі добрим поведенем і поступом в науках заслугують на узвгляднене. Они не потребують предлагати свідощтва убожества і шкільного. Залягаючи з оплатою, хоч би в малій квоті, не будуть узвгяднені, коли до 1. серпня не врівняють залегlostий.

— Іспити кваліфікаційні для учителів шкіл народних розпочнуть ся перед ц. к. комісією іспитуючою в Сокалі дня 21 вересня с. р. о 8 годині рано. Подання заосмотрені в приписані залучники, належить вносити через відносні ц. к. Ради шкільні окружні найпізнійше до 10 вересня с. р.

— Іспити кваліфікаційні для учителів народних шкіл в речинци осіннім 1899 розпочнуть ся перед іспитовою комісією в Самборі дня 18. вересня с. р. о 8 годині рано. Подання заосмотрені в приписані документи, при долученю вибору перечитаних підручників, опи:у житя і подання точного адресу просячого, треба вносити на руки своєї окружної ради шкільної до іспитуючої комісії в Самборі найпізнійше до дня 8. вересня с. р.

— Устні іспити зрілости розпочнуть ся: А) в гімназіях краківських поправки: в гімназії св. Анни 18., а св. Яцка 19. вересня, цілі і поправки в третій гімназії краківській 20. вересня, поправки і цілі в львівській гімназії рускій дня 19., а в німецькій 13., в четвертій в I-ім відділі поправки 15, в четвертій в II-ім відділі цілі 18. вересня; Б) в школі реальній краківській дня 19. а в львівській 25 вересня. — Абітуріенти, що мають складати поправки у Львові мусять зголосити ся в дирекціях дотичних гімназій найдалше до дня 3. вересня.

— Вписи учеників до семінарії учительської в Сокалі і рускої школи вправ відбудуть ся в днях 29, 30 і 31 серпня. На курсе приготовляющий будуть прийняті ученьки, що скінчили з добрим поступом VI. класу шкіл 6-класових або другий рік V класу шкіл 5-класових або також II. класу гімназіяльну, взгядно реальну, і мають скінчених 14 літ житя. Можуть однак бути прийняті на курсе приготовляющий і такі ученики, що скінчили шестий рік науки в школах низшого типу і приватно доповнили недостаючи їм відомости. — Від учеників, що хотять вступити на I. рік семінарії, вимагає ся укінченої школи виділової або IV. класу гімназіяльної, взгядно реальної. При вписі треба предложити: 1) метрику хрещення, на доказ укінчення 15 взгядно 14 літ житя; 2) последнее свідощтво шкільне; 3) на случай перерви в науках свідощтво моральности на час перерви; 4) свідощтво здоровля виставлене повітовим лікарем — Іспити вступні відбудуть ся 1 і 2 вересня.

— Друк на метрики шкільні, які розпорядженем з дня 12. цвітня с. р. до ч. 32611 наказала краєва рада шкільна завести по всіх місцевих радах шкільних, друкує ся в рускім язиці і правописею заходами і накладом товариства "Просьвіта". Подаючи се до відомости, взиваємо всі наші місцеві ради шкільні завести такі метрики в рускім язиці і в тій цілі чим скорше зголосити ся з замовленем тих друків під адресою: Товариство "Просьвіта" у Львові, рынок ч. 10. Ціна друків: 1 лїбра аркушів вкладкових 40 кр., 1 аркуш на заголовок 4 кр.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

"ДЗВІНОК"

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітий і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата виносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції:

Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Театинська ч. 19.

В канцелярії „Руского Товариства педагогічного“

ул. Чарneckого ч. 26.

можна купити слідуєчі видання:

І) Образкові видання.

Зьвірінець	10 кр.
Гостинець	10 „
Забавки	10 „
Менажерия	10 „
Робінзон	40 „
Квіточка	20 „
Віночок	20 „
Кобзар Тараса Шевченка	20 „
Франко: Лис Микита 2-ге цілком перероблене виданє	50 „
Мірон: Пригоди Дон Кіхота IV перероблене виданє	40 „
Наші зьвірта	40 „
Діточі вигадки ч. 1	30 „
„ „ ч. 2.	30 „
Забавки для дітей	45 „
Мала менажерия	30 „
Велика менажерия	40 „
Нашим дітям ч. I.	40 „
„ „ ч. II.	40 „
Казки Андерсена ч. 1 і 2 по	25 „
Казки народні ч. 1 і 2 по	25 „

2) Видання без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV, оправні 20 кр., без оправ	10 „
Китици желань 2 розширене виданє	20 „
в. Франко: Абу каземові Кашці	20 „
„ „ Що зьвіри говорили	40 „
Учитель на р. 1890, 1898	2 ар.
Дзвінок на р. 1892, 1898	3 ар.
Ів. Левицький: Попались, Різдвяні сценки	10 кр.
Вол. Шухевич: Залиски школяри	20 „
„ „ Від Бескида до Андів	10 „
В. Чайченка: Олеся; Байки; Комар; Два оповідання по	5 „
„ „ Дума про княгиню Кобзаря	5 „
О. Нижанковський: Батько і мати, двосьпів для дітей з фортеп.	10 „
Леоніда Глібова: Байки	5 „
Дніпрової Чайки; Казка про сонце та его сина; Писанка по	5 „
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Досьпів з фортеп	10 „
„ „ Коза дерева	60 „
Мала етнографічна України-Руси	20 „
Гордієнко: Картагенці і Римляни	20 „
Юлій Верне. Подорож довкола землі	60 „
Барановський. Приниси до іспитів	20 „
Молитвенник народний, в полотно оправлений	20 „
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогії	60 „
Василь В-р. Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до краю великанів	25 „
Остан Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 „
Мальота. Без родини	40 „
Віра Лебедева. Прогулька	5 „
„ „ Мали герої	25 „
„ „ Гостинець дітям	25 „
Др. Мандибура. Олімпія	35 „
Салъо. Непос для III. кл. їмн.	65 „
А. К. Робінзон неілюстрований	10 „
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 „
Тарас Шевченко. Кобзар для молодіжи	1.20 ар.
Др. Пачовський Мих. Замітки до науки рускої мови в середніх школах	30 кр.
„ „ Билини і думи	10 „
Ант. Гладзіньський. Огород шкільний	60 „

Всякі замовлення висилають ся скоро і точно.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборной
ч. 7.Администрация
ул. Театральная
ч. 19.Неоплаченные ре-
кламы платны.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Краєва конференція учительська у Львові.

Краєва конференція учительська відбула ся під проводом шкільного радника Болеслава Барановського в днях 24, 25 і 26. серпня. Конференції такі відбуваються що шість літ, а беруть в них участь директори і директорки шкіл видільових, інспектори окружні і делегати, котрих вибирають учителі народних шкіл.

Сего року засідання конференції відбуваються в школі ім. Сташца, а перше засідання припало як-раз в час похорону бл. п. Северина Дністрянського. Тому то по торжественних богослуженнях в церкві Успенській і в латинській катедрі радник Барановський, отворивши засідання, відложив его до 4 години пополудни, щоби учасники конференції могли їреміально пійти на похорон.

Пополудни розпочало ся засідання відчитом д-ра Твардовського, професора університету, о науці поглядів в школі народній. Прелегент опер свою річ на психологічних явищах, і як будь а строго науковий предмет умів подати так приступно а до того так краснорічиво, що по відчиті посипали ся рясні оплески.

По тім п. Володисл. Моссоци, управитель школи з Кривча коло Борщева, відчитав реферат на тему: „Чи на підставі дотеперішних досвідів надає ся яке ограничене матеріялу наукового, а евентуально розширене того матеріялу, поданого в плянах наукових для шкіл одно-і дво-класових“. Референт поставив ряд внесень, котрі предсідатель по черзі піддав під голосоване, а згромаджені ухвалили:

I. На науку красного писання призначити належить в школах 1- і 2-класових години голосного занятя.

II. Унає ся можливість вичерпання в школах 1-і 2-класових матеріялу з язика викладового а враз відомости з історії і природи, поміщеного в польських „S-kółk-ach“ і руских „Школах народних“, ч. III і IV в тій кількості і якості уступів, в якій до перемінного оброблення конференції окружні вибрали. — Отже тут конференція згодила ся на зменшене матеріялу, бо дійсно книжки шкіл народних містять его в собі тільки, що учи-

тель найліпший і при найліпших обставинах цілого матеріялу вичерпати не годен; однак супротив тої ухвали дивує нас дальше слідуєча ухвала:

III. Розширити і доповнити книжки шкільні: а) польську „Шкілку“ ч. IV. уступами з історії „ojczyściej“ з послідної доби. [Таж тих уступів і так вже за багато, хіба що конче ще патріотники хотять дітям подати образець, як польські маїнати розпродували валчій ся будинок речи посполитої, а відтак, як в 100 літ стовпи польської політики розікрали банки в сій „дзельніці“... То лишь морочене голови собі і дітям. Під Россією і Прусами менше „дзєй“, а нужди і деморалізації, менше ніж у нас]. — б) Дальше доповнити мапкою Європи; в) Читанки польську і руску Ч. III. і IV. уступами історичними, рекапітулюючими відомости для дітйай низшого степеня [знов „дзєє“!] г) ті самі „Шкілки“ доповнити мапками, в котрих були би означені лінії зелїзничі, про котрі згадує ся в уступах географічних; д) умістити при кінці „Шкілок“ порівнявче зіставлене фактів історичних після питань що-до того, котрі вчасніші, а котрі пізніші.

IV. Вихлопотати у дотичних властей розпорядженє, котре би спонукало ради шк. місцеві до материяльної підпори змагань учителїв в вапрямі закладаня і удержуваня при школах огородів досьвідних.

V. Узнає ся потребу ограниченя в школах 1 і 2-класових обєму науки дробів звичайних до найконечніших ученикам яко будучим господарям.

VI. Узнає ся потребу ограниченя для учителїв підручника до науки співу, обвиваючого крім польських і руских пісень світєких, також пісни костельні і церковні, а враз виданя такого співаньника без нот для молодїжи.

VII. Обєм науки гімнастики, вимаганій плянами науковими, ограничити на-разі в школах 1- і 2-класових не посїдаючих боїск і привадів гімнастичних до вправ рядових, вільних, гри гімнастичної і прогульок.

VIII. Узнає ся потребу розповсюдженя науки зручності [slōjd'y] в школах народ. сїльського типу.

Дискусїї над внесеннями майже не було. Лишь при одній точцї, що-до взірцевих огородів, відозвались різні голоси. По руски говорив один однісєнїїй учитель п. Чиж; прочі учасники Русини говорили по польскі або мовчали.

Послїдню точкою порядку дневного був реферат п. Рибачевского з Янова ad Терєбовля на темат плянів наукових для шкіл 3 і 4-класових.

Другїй день нарад конференції розпочав ся звіданєм вистави „slōjd'y“ в сали промислової школи, іменно виробів з дерева і залїза, а професор тої школи Брухнальскїй мав відчит о науцї зручності в школах народних і видїлових. Відтак учасники вернули до школи ім. Сташїца де розпочала ся дискусія над рефератом п. Рибачевского.

Найзамїтнішою справою в тім рефератї був язык нїмецький. Референт поставив внесенє, щоби зі шкіл 3-ї 4-класових язык нїмецький усунути. За внесенєм промавляли дуже горячо інспектор окружний з Городка Новаковскїй і львівскїй учитель Пержхала.—Против внесеня виступив п. Чиж з Клепарова. В довшій і основно обдуманій промові протєстував против такого проєкту з того мотиву, що усунєнє нїмецького языка утруднило би селянським і маломіщанським дітям ще більше присєгуп до шкіл середних. Подїлом народної школи на низшій і висшій тип вже і так нарід скривдженїй, бо ученик сїльської школи має нецєбориму перешкоду до переходу до середної

школи, і бідний селянин не мав средств до приватного підготовлювання своєї дитини по за школою народною. Внесенє-жь, щоби ще і язык німецькій викинути з 3-ї 4-класових шкіл, хіба вже було би вершком тих старань, аби нарід як найдалше удержати від шкіл висших. — Мимо того голосу конференция ухвалила язык німецький в школах 3-класових цілком усунути; коли-ж закон з 1867 року рішучо вимагав языка німецького вже від 3-ої класи, то конференция висказала бажанє, щоби краєва рада шкільна постаралась у соїмі краєвім о новелю до закона з 1867 р., котра би язык німецький впровадила доперва в школах 4-класових, почавши від четвертої класи. Однак і в тих школах дівчата могли би на виразне бажанє родичів бути увільнені від языка німецького.

Ми копія крушити за языком німецьким не будемо; що більше, ми самі пересвідчені, що язык німецький єсть злишнім балаястом в школах народних; поки але не наступить реформа середних шкіл, т. є. поки знанє початків языка німецького буде головним услівєм принятя до шкіл середних, доти касованє языка німецького селяне і маломіщане мусять уважати за ставленє чим-раз більшої запори їх дітям до шкіл середних. До того ще додамо, що ми аж надто добре розуміємо кривду тих тисячий дітей, котрі без найменшого пожитку для себе в будучности мучать ся німецьчиною за-для того, що якісь процент з них потребує єї до вступного іспиту до шкіл середних; однак сему ніхто не винен, а лиш устрій шкіл середних, котрий змінити після потреби єсть в силї верховодячих кругів.

Крім ухвали в справі языка німецького прийнято ще внесенє в справі розширення материялу відомостей з природи; в тім другім предметі висказано бажанє, щоби бодай важнійші відомости з поля електричности узглядняти в підручниках.

Відтак наступили два реферати на той сам темат: „Ревізия плянів наукових для чотирох низших клас шкіл висшого типу, мужеских і женських“. Реферували: Р. Квятковский учитель і М. Рудницка учителька, обое зі Львова. По досить обширній дискусії ухвалено:

I. належить зредукувати вимоги для чотирох низших клас шкіл 6-класових, взгядно виділових.

II. При ограниченою материялу належить примінити ся до обєму вимог при іспятах вступних до шкіл середних, а також до вміру часу і умового розвою дїтвори.

III. Для языка викладового, особливо для клас III. і IV-ої належить уложити нові підручники: а) в котрих би була така скількість уступів, яку протягом року можна переробити; — б) щоби кождий уступ містив стілько материялу, скілько в одній годині переробити і дітям присвоїти можна; — в) щоби в нових підручниках узглядняти більше діл виховуючий; — г) щоби стиль підручників відповідав понятям учеників на тім степені розвою: д) щоби підручники містили уступи, надаючі ся до науки языка і розборів граматичних.

IV. Для науки другого языка краєвого належить уложити цілком відрубні підручники, котрі би змістом і языком відповідали понятям дітей.

V. Підручники для науки рахунків належать упростити, приміри улекшити, понятя, дробів менших, ніж $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, впровадити доперва в III. класі, а діланя ними полишити в IV. класі [в школах женських в V. класі].

VI. В підручниках німецьких полишити лише такий засіб виразів, котрий би на підставі розмов, усе повторюваних, діти присвоїли собі так під виглядом пам'яті, як і форм граматичних.

Пополудни читав Турекій, учитель зі Скалата, реферат о ревізії плянів наукових для клас V. і VI-ої шкіл висшого типу. По переведенню дискусії ухвалено слідуєчі внесення:

I. Материял науковий, обнятий плянами науковими для V. і VI. класи єсть в загалі за обширний, отже належить его уменшити і примінити до необхідних потреб практичного життя і степеня розвою учеників.

II. Істнованє шкіл 5-класових треба уважати взагалі за переходове і повинно ся ті школи як найскорше перемінити на 6. класові. Так само належить як найскорше перетворити школи 6 класові на 3-класові виділові.

III. Конференция вважає за річ пожадану — ревізію підручників для шкіл 6-класових і їх зміну в тім напрямі, щоби они відповідали степені умового розвою учеників і могли служити до шкільної і домашної лектури тих учеників.

За тим слідував з порядку дневного вибір двох членів і їх заступників до виконуючого виділу на наступаюче шестилітє. Вибрано: Юліяна Новаковського, окр. інспектора з Городка, і Людвика Пержхалу, учителя зі Львова, а заступником п. Лешетю, інспектора з Бібрки, [вибір другого заступника відложено на другій день, бо голоси були розстрілились].

Відтак наступив реферат Буцевича, управителя школи з Лошинева коло Теробовлі, о провадженю метрик шкільних, взглядно о увільнюваню від хождєня до школи тих дітей, котрі з розпочатєм науки шкільної опізнили ся. Задля спізненої пори не ухвалено нічого в тій справі, а відложено на другій день.

Третій і послідний день конференції розпочав ся відчитом д-ра Стефчика о касах Райфайзенівських, в котрім прелегент виложив, які користи може принести громадї або парохії основанє спілки ощадности і позичок після системи Райфайзена. Предсеідатель ради. Барановский подякував д-ру Стефчикови за основне обробленє і виложенє предмету, а інспектор Новаковский так переняв ся справою, що пійшов ще дальше, ставляючи внесенє, щоби при кожній школі заложено крейцарові каси ощадности. Однак предсеідатель замітив на се, що така каса, остаючи виключно в руках учителя, може легко стати ся причиною непорозумінї і підозрінї о інтересовності такого учителя, і з огляду на то внесенє унало.

Відтак наступила дискусия над новим реґуляміном шкільним. Ухвалено, щоби увільняти зі шкіл діти, котрі переступили вік шкільний, бо то елемент, котрий найбільше ширить деморалізацію між молодшими товаришами.

Відтак ухвалено внесення п. Буцевича, котрий для забезпеченя школам правильної фреквенції дітей домагав ся в своїм рефераті, щоби свідощтвам шкільним надати певне значінє-силу в практичній житю, а іменно:

- 1) щоби не приймати дітей у віці шкільнім на службу, без свідощтва укінченої науки шкільної, евентуально увільненя;
- 2) щоби таких дітей не приймати до терміну у ремісника;
- 3) щоби до заведєнь спеціальних і шкіл фахових, котрі вимагають скінченя школи народної, приймати дітей із скінченою IV. класою без вступного спиту;

4) в службі публичній повинно ставити ся вимоги скінчення певної категорії шкіл народних.

По ухваленю повисших внесень наступив реферат п. Пержхали на темат змін в регуляміні. Прелєгент домагає ся урядження місячних конференцій шкільних для порозуміваня ся учителїв з родичами учеників, задержаня в новім регуляміні кар старого регуляміну, [з виключенем кар тілесних], дальше: стреміти до впроваджуваня шкіл для морально упавших дітей, взглядно твореня осібних клас для таких дітей II. Буцевичь поставив ще додаткове внесене, щоби на дітей непоправних постановити яко остаточну кару цілковите виключенє зі школи. Инсп. Новаковскій, годячи ся на се внесене, додав поправку, щоби на случай цілковитої поправки дитини можна було на просьбу родичів назад прийняти її до школи. — Внесене з поправкою прийнято. На тім скінчили ся наради ранішні.

Пополудни розпочала ся дискусія над квестіями порушеними інспектором Недзвецким, а найзавзятійша над квестією: „чи єсть річню вказаною, щоби замість пописів прилюдних з кінцем року шкільного впроваджувати єдино торжества шкільні?“ Гадки були так поділені, що жадне з трех внесень не одержало більшости, отже поладжено справу в той спосіб, що так або сяк рік шкільний закінчити мусить ся, а спосіб полишає ся зарядови школи в порозуміню з окружною радою шкільною. А все-таки зазначено, що в кождім разі закінченє року шкільного повинно мати форму торжественну, аби полишало тревале вражінє у дітей і єднало прихильність населєня для школи.

Опісля обговорено справу шкільних завідомлень і порішено, щоби досегочасні кварталні повідомленя знести, а полишити свідoctво цілорічне, з тим, що заряд школи має квартално через почту повідомити родичів о злих поступах дитини.

В кінци обговорювано квестію: о скільки можна допустити науку південну ще в ширших розмірах, ніж се позваляють пляни наукові з 1892 року.

На тім конференція закінчила ся, полишаючи дальші реферати до обговорєня на слідуючій конференції другого зїзду округа львівського, котра відбуде ся у вересні сего року.

Ц. к. Промислова школа у Львові.

Дирекция ц. к. промислової школи у Львові оповіщує:

„Вписи учеників до школи слюсарства і столярства будівляного, як також до веїх шкіл промислу артистичного будуть відбувати ся в шкільнім році 1899/1900, в днях 15, 16 і 17 вересня: вписи до школи промислу будівляного, с. в. мулярства, тесельства і каменярства в днях 2 і 3 падолиста 1899. Ученики мають зголошувати ся лично в супроводі родичів взглядно опікунів, при чім мають виповнити в двох примірниках карту впису і предложити слідуючі грамоти:

а) Свідомство хрещення або уродження (без котрого ученик прийняти бути не може) в цілі доказання, що скінчив, або що з кінцем біжучого року скінчить 14-ий рік життя.

б) Свідомство з укінченої з добрим поступом школи виділової або другої класи шкіл середніх, або свідомство з укінченої з добрим поступом приписаної шестилітньої або семилітньої науки в школі народній. В случаю перерви в ходженню до школи довше, як час ферій шкільних, мають крім вище наведеного нововступаючі ученики предложити свідомство моральности.

в) Ученики вступаючі на I-ий відділ будівляний, мають предложити ще вірогідне свідомство з відбутої дволітньої практики будівляної яко мулярі, теслі або каменярі, а ученики, записуючі ся на висші курси, свідомство остаточної літньої практики.

Опізнені зголошення до вписів не будуть увагядиені, з виїмкою оправданих важних причин, або в припадку хвороби, посвідченої свідомством лікарским. — Вписове і оплата на науку складає ся при вписі".

До того треба додати слідує: Школа обіймає:

А) Відділ будівляний, а то: школа для промислу мулярского, тесельского і каменярского. Наука триває п'ять курсів зимових, по 40 — 46 годин тижнево. (Школа для промислу каменярского триває лише чотири курси).

Б) Відділ промислу артистичного, а також слюсарства і столярства будівляного, полученний з робітнями для столярства мебельного, сницарства, токарства і слюсарства артистичного враз із школою заводовою малярства декоративного і різьби декоративної. Наука триває чотири роки по 40 — 57 годин тижнево.

В. Відділ гафтів і коронкарства. Наука триває чотири роки по 36 годин тижнево.

Крім того є в школі промисловій: публична сая для рисунків і модельованя і школа промислова доповняюча, котра обіймає відділ для промислу артистичного і для промислу механічно-технічного, кождий з них в двох курсах.

В шкільнім 1898/99 р. учащало до ц. к. державної школи промислової звичайних і надзвичайних учеників і учениць: Поляків 374, Русинів 64, Німців 3, Чехів 5, Мадярів 2 і 1 Італіянець. Після релігії було: 337 римо кат., 74 греко-кат., 4 євангеліків, 34 жидів. Разом 449 учеників, а іменно 164 зі Львова, а 285 замісцевих.

По скінченню школи промислової і по зложенню іспитів при комісії одержать ученики свідомства уздібнення до самостійного веденя промислу.

Стипендії для учеників сеї школи промислової є такі: 27 правительствених від 30 до 150 зр. річно; 5 від міста Львова по 120 зр.; 2 від кошти торговельної по 60 зр.; 2 від галицької каси щадничої по 250 зр.; 1 з фундації Жигм. Вайзера 250 зр.; 1 від тремієм учителів сеї школи імени бувшого директора В. Чіршиця 60 зр.; отже сталих стипендій є на 3.330 зр. річно. Титулом несталих датків вплинуло 2.440 зр. Загальна сума стипендій і запомог побраних 63 учениками і 11 ученицями в 1898/99 р. шкільнім виносить 5770 зр. В многих случаях надає Відділ краєвий відличним ученикам сеї школи стипендії для дальшого образованя у Відни, Парижи і інших великих містах.

З виїмкою видділу для промислу мулярекого, тесельского, каменярского, гафтарского і коронкарекого всі прочі відділи мають робітні, де ученики практично вправляють ся в ріжних фахових роботах, а в наслідок того виходять із заведеня цілковито приспособлені до самостійного веденя промислу.

Черновецка філія „Рускої Школи“.

На загальних зборах черновецкої філії „Рускої Школи“ відбулих д. 16 с. м. в Старій Жучці виголосив голова товариства справоздане з котрого можна пізнати діяльність філії. І так: Виділ філії товариства „Руска Школа“ черновецкого повіту мав в протягу сего року 4 засідання, а то дня 26. серпня 1898 в канцелярії народної школи в Раранчу, друге засідане відбуло ся 25. падолиста 1898 в Старій Жучці, третє 22. січня 1899 також в Старій Жучці а послїднє 14. червня 1899 в народній школі в Мамаївцях нових. На загальних зборах з 25. падолиста 1898 в Старій Жучці читав пан Ів. Синюк о задачі народної школи, а п. Дарій Пігуляк о патріотизмі і єго значіню і плеканю єго в школі і поза школою. На сїм засіданю ухвалено предложити центральному виділови постуляти, за котрі сей мав би подбати: 1) видати катехізм і біблійну історію в народній мові і шкільній правописі, 2) зменшене обовязкової служби учительского стану з 40. на 30. років. 3) щоби павшалі, т. є. гроші на опал і утримане слуги шкільного, побирало ся безпосередно в податковім уряді, 4) аби провізоричні два роки по вступленю учителя в службу, дочисляло ся до пенсії. А крім того вибрано панів: Івана Ярошиньского, Дарія Пігуляка, Омеляна Іваніцкого, Юрія Кириловича і Ілію Прокоповича яко делегатів, щоб безпосередно у вищих шкільних властей інстанционували що до павшалів в дусі попередньої ухвали. На другім засіданю ухвалено виробити меморіал о зниженю років учительської служби при школах народних і о поліпшеню плати вдів і сиріт учительских. Принято, щоби загальні збори на 18. лютого 1899 в Старій Жучці получить з забавою; але з причини жалоби по покійній цїсаревій Елисаветі вечерниці не могли відбутися отже відложено їх на пізніше. Послїднє засідане виділу відбуло ся 14. червня с. р. в Мамаївцях нових з слїдуючим дневним порядком: 1) Діяльність голови товариства. 2) Призначенє часу і місця слїдуючих загальних зборів. 3) Вільні внесеня. — На сих зборах прийнято до відомости, що голова товариства скликав був на 25. лютого 1899 засіданє, а з причини, що члени виділу через злу погоду не явили ся, голова самий виробив дві петиції, котрі потім були надруковані в часописи „Буковина“, а іменно, щоб буковиньский краєвий сойм ухвалив, щоби вдовам і сиротам учительским підвишено плату так, аби пенсія кожної вдови по учителю виносила $\frac{1}{2}$ а з додатками, як є п'ятеро дітей, цілу суму остатної пенсії, яку побирав померший муж, 4) Щоби управителеви школи на шкільного слугу, на дрова, та на чищенє школи, виплачувано відповідні суми урядами податковими.

За сю працю подякувано голові, пану Дарію Пігулякови. Виділ ухвалив дальше, щоби на 16. липня с. р. запросити всіх членів товариства з ро-

динами і приятелів товариства „Рускої Школи“ на загальні збори до Старої Жучки, і по зборах устроїти вечерниці з забавою і танцями, а чистий дохід віддати на будову „Народного Дому“ в Чернівцях.

Пан Гавришук зголосив ся до виготовлення відчиту.

При вільних внесеннях постановлено: 1) Щоби центральний виділ у відповідній дорозі постарав ся о те, щоби знесено титул „підучитель“ а разом і платню, що получена з сям титулом, щоби отже не було більше сталих підучителів, лише мають бути учителі провізоричні без кваліфікаційного іспиту з платою 340 зр. річно, а всі учительські сили з іспитом кваліфікаційним малв би 500 зр. плати.

Зазначити випадає, що збори були численні, між присутніми був також п. інспектор Попович, а з Галичини приїхав учитель п. Іванів.

Відчит п. Гавришука для браку місця помістимо доперва в найблизших числах нашої часописи.

Дитина непривітлива для слуг.

Родичі і виховавці повинні глядіти, щоби не розвивати самовільно злих норовів у дитині що, на жаль, лучає ся дуже часто! Кожде уапінненє даване службі і взагалі напрасні сцени не повинні відбувати ся в присутности дитини, бо се дражнить їх дуже, а часто навіть спачує молоді серця. Тому, що діти солідаризують ся звичайно з родичами, не мають они співчутя для сторони терплячої і переймають ся чувствами для них невластивими. Факт сей мав я нагоду ствердити на моім десятилітнім ученику, котрий виховуючись сам, мав нагоду ходити з матерію до газдівства, заглянути в кождий кут, контролювати працю домашних. При тій нагоді найшло ся завжди щось до нагани, а позаяк мати его є дуже нервова, то сцени зі службою були нераз дуже горячі. Хлопчина слухав те все завзяте і вишукував, щоби еще пригадати на Каську і Антошка з давних провин, аби лише авантуру заострити, а пізнійше обурений і роздражнений розказував про переступства слуг кождому, хто лише его хотів слухати. Коли я спостеріг, як лихий був вплив тих прогульок по газдівстві на хлопця, почав я глядіти, щоби він не був присутним при сценах дразливих із слугами, я старав ся усунути его в хвилі, коли заносило ся на бурю.

Зразу тяжко мені було своє перевести, бо хлопець ховав ся в найтемнійший кутик, за фіранку або до другої комнати, щоби тільки вислухати цілу авантуру. Навіть в місці, як раз мати заявила, що мусить пійти до кравця, щоби єму виткнути те що але зробив убранє, просив хлопчина, щоби его конче взяла з собою ось якими словами. „Так бим радо послухав, як мама будуть ганьбити кравця!“ — Щоби скutoчно противділати розвиваючим ся у хлопця злим норовам, було найлегче порозуміти ся в тій справі з родичами і спільно уважати на хлопця. Однак мати не належала до людей, котрі би рука в руку ішли з учителем. Она не признавала ніколи вад своєму синові, хотьби їх сама бачила і хочби впрост чула ся дітканою, если учитель

ті вади достерігав. І в тім случаю мусів я поперестати на тім, щоби єї тільки підсунути гадку, що вид подібних сцен впливає некористно на здорове сина (що він стає нервовий). Кілька разів звернув я увагу, що син не повинен слухати, як ся гнівають на службу, бо се дразнить єго непотрібно, робить єго склінним до плачу і до іритації. чому она не заперечила. З сего часу зачали трохи здержувати ся супротив хлопця, що принесло добрі наслідки, до сего але я довести не міг, щоби хлопцеві вільно було розмовляти з фірманом або пастухом. Сгережуть єго від простих людей, як від заразливої хвороби, що витворює з одної сторони ненависть, а з другої легковаженє. Я робив усе, що було в моїй силї, аби під тим взглядом змінити мого ученика. Передовсім представляв я єму вартість і заслугу людей праці, а як він кого зі служби зачав критикувати і старав ся звернути увагу матери на недокладність в роботї, аби тим способом стягнути на него нагану, питав я єго, чи він сам собі не має нічого до закинення, і просто пригадував я єму важнійші єго провини, питаючись, яку би кару назначив за се прим. Антошкови. Зразу уникав він докоряти слугам в моїй присутности, тепер вже став він для них менче ненавистним, через що і онн зичливіше звертали ся до него, прим. пастух приніс єму перепелицю а фірман їжака. Зразу хлопчина не знав чи має за те дякувати чи нї; однак помало став він привітливїшим для фірмана, а пізнійше що день скоро встав побіг до стайні, щоби привитати ся з Антошком і в загалї змінив цілковито своє поступованє супротив слуг, а я маю надїю, що позбуде ся скоро своїх наровів, так звичайних у наших дїтїй.

Вакаційні курси в Грайфсвальд.

Нїмці уміють лучити приятне з пожиточним і мають багато почутя обовязку зглядом краю і земляків. Виразом того суть що року підчас вакацій уряджувані курси наук, звані курсами вакаційними (Ferienkursen), для учителів і учительок ріжних предметів, а особливо для тих, що займають ся викладом новочасних язиків. При уряджуваню сїх курсів брали на увагу передовсім Нїмців, хоч також і чужинці можуть з того користати і користають: пр. самих Шведів було минушого року 40 осіб. Такі курси суть і в Грайфсвальд. Кажу „курси“ бо є їх два: один відбуває ся в липни і триває 4 тижні, другий, двотижневий в серпни; оба не мають між собою жадної звязи.

Організатори тих курсів, передовсім проф. др. Шмітт, не щадили труда, аби ві всім улекшити, уріжнороднити так самі виклади, як і спосіб житя. Кождий новоприбувший находив у фроф. Шмітта готову лісту помешкань; пенсіонатів і одержував всі вяясненя, удїлювані в так милий спосіб, що вже в першій хвили відчував певне вдоволенє з того, що сюда прибав.

До урядженя подібних курсів надає ся особливо Грайфсвальд. Се мале місто (22 тис. жителїв), чисте і старанно удержане, а передовсім тане. Цїна мешкань з цілим удержанєм виносить на місяць 70 - 100 марок, саме помешканє 15 30, обід 0.60—1.25, снїданє 0.25. Університет, бібліотика і музеї,

в котрих о певних годинах в означенім дни давали обясненя професори-спеціалісти, морський воздух і близькість морської купели (20 минут парохомом) все те, в полученю з щирою охотою з сторони організаторів, аби як найбільше причинити ся до принесеня користи і уприятненя часу, робить Грайфсвальд дуже догідною точкою на літний побут для учителів.

Відчити і практичні занятя (практичні вправи в німецькій, французській і англійській мові) відбували ся рано і по обіді в протягу 5-и днів, з винятком четверга по обіді. Вільний час (отже субота і четвер по обіді) посвячувало ся на прогульки до найблизших берегів Балтійского моря. Крім тих прогульок робив проф. др. Креденер, председатель Географічного товариства, знаний геолог, наукові екскурсії на острів Ріген, знаний з своїх покладів крейди.

Що п'ятницю відбували ся спільні вечериці для розривки і ближшого познакомлення. Вже з гори в привітних бесідах прошено о занехане всяких особистих ріжниць: всі суть ту рівні. І дійсно, відносини між учасниками були дуже милі і сердечні. Було там дуже багато чужинців, котрі дуже слабо володіли німецьким язиком; треба було видіти, з якою терпелливістю і як радо кождий з ними розмаляв і старав ся бути позиточним.

Виклади належали до обсягу історії і фізіології і складали ся з слідуєчих відчитів на теми, вибрані впрочім без жадної провідної гадки:

1. Педагогіка. (Індивідуалізм і самосвідомість).
2. Повстанє Рамської держави.
3. Новочасні квестії з історії культури. (Маси, чи одиниці, створили нинішню культуру? Моральність).
4. Німецькі війни о незалежність в XIX. ст. (До побід Прусів причинили ся не так хоробрість і геніальність вождів, як радше безрадість противників).
5. Деякі питання з географії фізичної. (Порівнянє повстаня гір Кавказких і Альп. Геологічний і етнографічний нарис середнього Кавказу при помочи проєкційного апарату).
6. Історія пруского законодавства в XIX. ст.
7. Історія яко наука і яко предмет ученя.
8. Головні зачерки фонетики і вимову німецького з практичними вправами.
9. З фізики: тону, звуці.
10. З фізіології: о будові і чинности органів мови, з численними демонстраціями в відповідних інститутах.
11. Німецькі наріччя. (Добрий матеріял до студій представляли самі учасники, бо репрезентували ріжні околиці Німеччини. Хоч они належать до інтелігенції і говорять літературним язиком, то однак дуже виразно виступають знаменні пркмети наріччя, до якого належать).
12. Сучасна німецька драма.
13. Німецька народна лірика 1815—1871.
14. Деякі відділи німецької складні.
15. Методика ученя новочасних язиків (пробна лекція).
16. Englisch wonnen novelists. Погляд на історію англійської мови.
18. L'oeuvre lyrique de Viktor Hugo. Lecture et explications de textes.
19. Усні і письменні вправи в уживаню язиків (по 2 години денно).

Виховавчий поради́ник.

Питанє. Як поради́ти собі з дівчи́нкою, котра, чи то в памятевих лекціях, чи при музиці, не позволяє себе поправити, до сеї степеня, що треба лекцію перервати, бо надармо старати ся єї переконати. Ані добротою, ані карою не дасть вплинути на себе, а по хвили перепрошує і признає, що

се робила навмисне. Від часу, коли раз отець вмішався до лекції і обвинив учительку, говорячи їй в присутності дитини, що „повинна і три години сидіти на місці і шукати з терпеливістю способу, аби її перекопати“, учениця стала незносна.

Відповідь. Передовсім мусимо зазначити, що *всякі уваги, роблені учительці в присутності дитини, заслуговують на найострійшу нагану.* Ослаблюють повагу учительки, спiniaють її вплив, унеможливають її працю над дітьми, а притім впроваджують в уми вихованців дуже шкідливе переконаве, що ті, що ними опікують ся, творять дві ріжні, а навіть собі противні партії, — що, стаючи в суперечності до одної, можна позискати в другій союзників і оборонців; звідси можуть виродити ся часами найпоганіші вади. Всілякі дискусії між вихователями повинні відбувати ся при замкнених дверях, навіть відгомін їх не повинен доходити до уха дитини.

Однак се не розв'язує ще самої квестиї. Понеже сама дівчинка признає ся до вини і перепрошує, то значить, що не є ані злою, ані неприязною для учительки. Її упір і каприси мусять викликувати якесь переминаюче, хоч часто повтаряюче ся роздражнене, для котрого шукає виходу в перепровадженню війни з учителькою. Треба би отже передовсім вислідити причини того воевничого настрою і їх усунути. Може би було добре скористати з хвили, коли перепрошує і признає ся до вини, і зовсім по приятельски спитати: „Чи ти робила се навмисне? А чому? Чи не хочеш учити ся? Чи не любиш грати? Чи думаєш, що хто небудь навчив ся чого не поправляючи своїх ошибок? Чи знаєш, кілька рази мусіла я поправляти свої блуди, заки здохла собі ті відомості, які тобі уділяю?“

Если та приятельська розмова допровадить до якогось сердечнішого зближення і дівчинку добре настроїть, можна жадати від неї приречення, що завтра відбуде лекцію спокійно, розсудно, без війни, примавляючи притім до її амбіції: „Я знаю, що ти вмієш сильно і витревало хотіти; покажи, що вмієш також хотіти чогось навчити ся і побороти нахил до каприсів“. Потім багато залежить від того, аби самій приступати до лекції в добрім настрою, з погідним і спокійним гумором і те саме чувство впоїти в ученицю, — не бути роздражненою і не роздражнювати, старати ся зробити науку цікавою, показувати довірие в добру волю учениці, стараючись забути перше досвідчені труди. Одна спокійно переведена лекція буде вже великою виграною, бо переломить злу привычку.

В хвили роздражнення і воевничого настрою не можуть ділати жадні средства, бо каприси суть ту чисто природною появою, родом бурі, що мусить вишуміти ся заки утихне. Дівчинка говорить що се робила *навмисне* і так її дійсно видає ся, однак она робить се остільки не навмисне о скільки ненавмисне пр. йойкає в недузї, обнижає голос в хвили умученя, в розруці хапає ся за голову, т. є. робила се під впливом настрою, над котрим не могла запанувати.

Було би може рівнож пожаданим скорочувати лекцію в незначний спосіб, так аби дитина не виділа в тім уступства для себе. Се робити треба також тогди, коли дівчинка не успособлена, упереджаючи в той спосіб хвилю вибуху „війни“ (що з точки педагогічної є значно ліпшим, як переривати доперва годї, коли війна вибухне, улягаючи каприсам учениці), як і тогди, коли учениця показує охоту, в котрій могла би не видержати до кінця. Если дитина хоче поправити ся, треба її сю задачу не-

значно улекшити. По одній або двох добрих лекціях можна поступовно лекцію продовжати, в міру як дитина привичає до спокійною праці і улягlosti.

При тім хочу звернути увагу ще на одно. В який спосіб відбувають ся поправки при науці? Може дотикають дрібниць і переривають дитині біг мислей, розривають его увагу? Діти так само, як дорослі, роздражнюють ся тим, коли їм надто часто перериваємо занятя. Та-ж і нас дражнить се, коли пр. оповідаємо річ, після нас дуже займаючи, а хтось перериває, поправляючи якийсь дрібний язовий блуд в нашій оповіданню. В такім разі було би ліпше заховати поправки на пізнійше. Позволити дівчинці спокійно дійти до кінця, а потім звернути її увагу на зроблені ошибки.

Велика шкода, що Ви не написали ніч ані о віді дівчинки, ані о її здібности і характері, який обявляє поза годинами лекції? Чи любить науку? Чи є здорова? весела? чи часто поза годинами лекції буває роздражнена, уперта, каприсна? Чи має здібности і до яких предметів? Чи не є нервова?

Позаяк на такі прояви, як той, о котрім Ви згадуєте, не можна впливати безпосередно, але лиш посередно, т. є. через розбуджуване добрих інстинктів дитини, позискуване її довірія і здобуване на неї впливу, все те було би дуже важне.

І м е н о в а н я.

— П. Міністер просвіти надав опорожнені посади в державних школах середних: проф. гімн. в Ярославі Брон. Скібі посаду в гімн. сьв. Яцка в Кракові; проф. руско-кат. релігії в Бродах о. Григ. Яремї посаду катихита в П. (німецькій) гімн. у Львові (на місце бл. п. Йосифа Левицкого). — Далше іменував дійстними учителями середних шкіл суплентів: Ів. Білива з Бережан для гімназії в Коломиї, А. Ясінського з Кракова для гімназії в Новім Санчі, Й. Кишишковського з Ярослава для гімназії в Ярославі, Т. Лонушанського з Кракова для гімназії в Ряшеві, Фелікса Малирського з Станиславова для гімназії в Станиславові, Адама Марковского з Тернополя для школи реальної в Тернополі, Михайла Пташика з Вадовиць для гімназії в Самборі, Теоф. Ступницького для школи реальної в Тернополі, Стан. Толочка з Кракова для школи реальної в Тернополі, Ант. Васильовського з Кракова для гімназії в Тарнові; вкінці іменував провізоричним учителем дра Григ. Величка з Станиславова для польської гімназії в Тернополі.

Наука штука і література.

— Зоологія на низшій класі шкіл середних. Написав *Іван Верхератский*. Видане друге. Ціна примірника оправленого в полотно 1 зр. 30 кр. або 2 кор. 60 г. У Львові, 1899. З печатні Наукового Товариства імені Шевченка. 8^о сторін 160. — Се друге видане „Зоології“ поправлене і трохи збільшене, позаяк в новім виданню — одвітно теперішнім принципам — нема

„Передного слова“, на місце котрого автор всунув в части на домашню лектуру призначені тут і там згадки про декотрі важнійші звівріята, а заразом використав нагоду в тім виданю більше розвинути номенклатуру. Декотрі терміни також змінені, і то по нашій думці корисно. І так приміром: замість „озублене“ тепер скрізь ужито „зубня“, місто; „комахи підлягають переображеню“ — „комахи перебувають переображене“ і пр. Окрім розмірно досить численних нових виразів з номенклатури звівріят дуже приято нам бачити побіч виразів галицьких в скобках також вирази людові з угорської Русі, які в-перше являють ся в галицькій книжці. Декотрі з тих виразів дуже примітні і гарні, н. пр.: „коритниця“ або „коритянка“ = черепаха [Schildkröte]; „шуперка“ = ящірка [Eidechse]; „попущак“, = улуд [Wiedehopf]; „Герля“ = льоха, „дикун“ = дик, „дикунка“ = дика льоха, „дикунчата“ = дикі поросята; „попеланка“ = попелиця, мушера, мшиця; „бігалка“ = у наших Гуцулів „гониця“ [Taumelköfer] і пр. Взагалі термінологія і номенклатура опирають ся на виразах нашого люду і дають отак цінну основу нашій науковій термінології і номенклатурі зоологічній. Книжка видана дуже старанно, друк чистий, коректа точна, оправа гарна, тож припоручаємо се видане „Зоології“ нашій читаючій публіці як найгорячіше, тим більше, що учебник той містить в собі відомости о звівріятах цікаві також для ширшої публіки. Книжку можна дістати у Автора або в книгарни Ставропільській.

Н О В И Н К И.

— Важне для кандидаток семинаристок. З огляду на те, що до львівської женьської семинарії приймає ся річно обмежене число учениць 40, а між тими лиш 10—12 Русинок, а рік річно зголошуєть до стоїлькадесять кандидаток до вступного іспиту, отворена зістала за призволом Ради шкільної краєвої і потверджена міністерством ще в р. 1896, приватна учительська женьська семинарія, з тим самим, що публична плянном наук. Тому то поручаєм горячо всім тим кандидаткам, котрі не зістануть прийняті до публичної семинарії, щоби записувались до висше згаєваної приватної при ул. Паньській ч. 16. Всякі інформації уділяє дирекція тої семинарії. Сего року буде перша матура в тій семинарії, а свідочтва мають право публичности.

— Новий поділ округів шкільних семинарій учительських поміж краєвих інспекторів шкіл установило міністерство просвіти. Новий той поділ входить в жите з днем 1. вересня с. р. — В загалі: 1) До краєвого інспектора шкіл п. Болеслава Барановского будуть належали: семинарії учительські муж. і жень. у Львові і муж. в Тернополи, а також округи шкільні: Бібрка, Перемишляни, Рогатин, Бережани, Підгайці, Тернопіл, Збараж, Скалат, Тереховля, Гусятин, Чортків, Вучач, Борщів, Заліщики, Львів округ мійський, Львів округ замійський. — 2. До кваєвого інспектора шкіл п. Людвика Дідицкого будуть належати семинарії учительські мужескі в Сокалі, женьська в Тернополи і округи шкільні: Перемишль, Мостиска, Цішанів, Рава, Сокаль, Камінка Струм., Жовква, Яворів, Городок, Рудки, Ярослав, Броди, Золочів, Сянок, Ліско, Доброміль. — 3. До краєвого інспектора шкіл п. М. Залєвского будуть належати семинарія учительська в Кракові і округи шкільні: Хшанів, Біла, Живець, Вадовиці, Краків округ мійський і замійський, Підгірє, Величка, Мислиниці, Бохня, Ліманова, Бжеско, Новий Тарг, Новий Санч. — 4. До краєвого інспектора шкіл п. Т. Марковского будуть належати семинарія муж. в Тарнові, Ряшеві і Коросні і округи шкільні: Тарнів, Мелець, Дуброва, Пільзно, Ропчиці, Кольбушова, Тарнобжеґ, Ніско, Гривів, Говляці, Ясло, Коросно, Лавьцуг, Ряшів, Березів, Стрижів. — 5. До краєвого інспектора шкіл, котрого посада не є ще обсаджена, а заступництво на разі обияв п. Б. Барановский будуть належати семинарія учительська муж. в Самборі,

Станіславові і округи шкільні: Самбір, Старе місто, Турка, Дрогобич, Стрий, Жидачів, Долина, Калуш, Станиславів, Товмач, Богородчани, Надвірна, Коломия, Косів, Снятин, Городенка. — В сей спосіб надзир шкіл цілої Галичини зістав поділений між 5 краєвих інспекторів шкільних. Доси було їх лише чотири.

— Перший з'їзд філологів славянських. Ческі учені, професори ческого університету в Празі ин. І. Гебавер, К. Кадлец, І. Махаль, Л. Нідерле, Ф. Растрнек, І. Полівка, И. Вльчк і І. Зубати розіслали відозву заповіданої перший з'їзд філологів славянських в Празі в році 1901 або 1902. З'їзд той відбуде ся на слідуєчих засадах: 1) Ціллю з'їзду буде: причинити ся до розцвіту філології славянської. — 2) На з'їзді будуть відчити і розправи о предметах з поля філології славянської ширшого обсягу, іменно дотикаючих: а) історії лязиків славянських б) історії письменництва славянських, в) народознавства і г) старинностей славянських. — 3) Відповідно до того з'їзд поділит ся на чотири відділи. — Відчити і розправи можуть відбуватись у всіх лязиках славянських, а також в лязиках німецькім і французькім. Лязик ческій буде урядовий, т. е. по чески проголошувані будуть отвираня засідань, повитаня членів, висліди виборів і т. п. — 5) Відчити і реферати а також описи з'їзду оглошувані будуть в „Справозданю з І-ого з'їзду філологів славянських в Празі ческій“.

— Нова учительська семінарія. Силою рескрипту міністра просвіти з дня 3 липня 1899 ч. 17.210 буде з початком нового року шкільного, отже з днем 1 вересня с. р. отворена в Заліщиках мужеска семінарія учительська з лязиками викладовими польським і руским, в той спосіб, що насамперед отворені зістануть клася приготворяюча і І курсе, а в слідуєчих трех літах буде входити в жите що року один дальший курсе. Заким маючий ся іменувати директор того заведення обійме урядоване, буде приїмати вписи зголошуючих ся, відкловідно кваліфікованих кандидатів, ц. к. окружний інспектор шкільний в Заліщиках. Ученики, хотічі бути прийняті до клася приготворяючої, мусять виказати ся, що скінчили найменше 13½ літ житя, бо після обовязуючих приписів, може бути прийнятий на І. курсе тільки той, хто скінчив 15 літ, або дістав від краєвої ради шкільної диспензу від того нормального віку; однак тая диспенза не може бути уділена убігаючому ся, сли не має що-найменше 14½ літ житя. Примітити при тім належить, що вже в сім році преліміновано значну квоту на стипендію для учеників, отже пильні і порядні ученики можуть від разу числитися на стипендію для студій в семінарії учительській.

— Конференція часткова учителів львівського заміського округа відбула ся в днях 7 і 8 липня в школі на Замаретиніві. З еляборатів був один відчитаний по руски а один в части по руски а в части по польски. Була також практична лекція з лязка руского. В дискусії крім кількох Поляків забирали голос самі Русини і з вийком одного-єдиного слабодуха, — мабуть кандидата на інспектора — промовляли по руски. Коби так ин. учителів Русини у всіх округах! З Поляків не промовляв по руски ні один. — Хотий як що-до тематів, так і що до бесіди на конференціях окружних повинні бути якісь норми, Русини учителів львівсько-заміського округа раді з того, що окружний інспектор п. Говорка поступає собі в сій справі дуже тактовно і безсторонно.

— В посліднім році шкільнім було в Чернівцях дітий обовязаних до школи 8454 а то 4236 німецьких, 1634 руских, 1350 волоских, 1209 польських а 25 иньших. З них ходили до шкіл народних 7025 а то 3212 німецьких, 1468 руских 1204 волоских, 1123 польських а 18 чиньших. Цікаве при тім то, що хоч німецькі діти становлять лиш половину обовязаних а богато, бо о 3000 меньше як половину всіх записаних дітий, то на 13 шкіл черновецьких аж для руских дітий, що становлять пятину всіх дітий обовязаних, взагледно записаних нема й одної школи рускої.

— Учительський семінар в Чернівцях. Під конець шкільного року 1898/9 було 283 семінаристів, 120 семінаристок. З перших віднало 63 для недостаточної воти, з між других лиш 7. — Взірцева школа прав представляє ся так: 167 школярів, з того 5 віднало — школярок 156, з них віднало 12. На курей робіт ручних було 36 кандидаток, а з того віднало їх 5. В шкільнім, діточім го-

рооци було 61 дїтий (27 хлопців, 34 дївчат), з того показало ся 37 дїтий дозрілими, а 24 ще недозрілими до школи.

— Торговля дївчатами. Юду Банда з Ярославля засудив суд віденьський на шість місяців тяжкої в'язниці. Той Банд заробив на торгівлі галицькими дїзчатами 10.000 зр. Продавав їх до домів розпусти в Буенос-Айрес. При послиднім транспорті, на телеграфічне жадане австрійських властей, арештовано его в Генуї і відставлено до Відня.

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА.

— Др. Северин Дністрянський, радник Двору, бувший директор учительської семінарії в Тернополі, б. краєвий інспектор шкільний, упокоїв ся 23. серпня у Львові, по довшій недужі в 61-ім році житя. Пок. Северин Дністрянський уродив ся на новий рік 1839. в Озеранах, до шкіл ходив в Бучачі і Тернополі, на університет у Львові; 1861. р. здав іспит учительській з математики і фізики і докторат філософії; в 1862. р. вступив суспендом до служби в гімназії самбірській, де до місяця став дійсним учителем і служив до р. 1868; ошісля переніс ся до Тернополя, там став пізнійше першим директором тамошньої семінарії учительської і займав те становище 15 літ, по чім став директором тернопільської гімназії. Перед десяти роками покликано его на краєвого інспектора середніх шкіл. На тім становищу потрудив ся він між иншим особливо багато при укладанню руских книжок для народних шкіл. Вже перед чотирма роками, чуючись недужим, хотів йти на вислугу, але здержав его намістник. Перед двома місяцями, вибувши десять літ в краєвої радї шкільній, спенсіонував ся і при тій нагодї дістав титул радника двору. Та не довго судилось ему відпочивати по трудах між живими, пійшов на відпочинок вічний. Недуга, мабуть вже давнійша (камінь в нирках) перетяла пасмо его житя. Похорони відбули ся дня 25 серпня О год. 9. зрана перевезено тіло покійного з дому при ул. Кляйнівській ч. 3. до церкви св. Юра, де відправлено богослуженнє. Відтам рушив похід на Личаківське кладбище, а о год. 1 в полудне переходив через площу Бернадинську. Провадив тіло митрат о. Туркевич в товаристві значнійшого числа священників; по дорозі співав гарний хоч і не сильний хор нашої ремісничої „Зорі“. На каравані чотирокінним бачили ми много вінців з срібним написом: „Найдорозшому отцю — вдячні діти“ За домовиною поступали діти покійного: син з жінкою, що є секретарем суду, другий син, що є доцентом у львівській університеті (на місци пок. д-ра Олександра Огоновського), донька з мужем Гоцьким урядником поштовим, — і дальші кривні, що поприїздили на похорон. В похороннім походї, з причини ферій не конче численім, взяли участь вародні учителі, директори і інспектори, що прибули до Львова на учительську конференцію, котра як-раз того дня розпочала ся. Було також кількох членів краєвої ради шкільної з віцепрезидентом Бобжиньським на чолї.

Вічна ему память!

Земля ему пером!

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дїтий і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата виносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції:

Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Театинська ч. 19.

В канцелярії „Руского Товариства педагогічного“ ул. Чарнецького ч. 26.

можна купити слідуєчі видання:

1) Образкові видання.

Звіринець	10 кр.
Гостинець	10 „
Забавки	10 „
Менажерии	10 „
Робінзон	40 „
Квіточка	20 „
Віночок	20 „
Кобзар Тараса Шевченка	20 „
Франко: Лис Микита 2-ге цілком перероблене видання	50 „
Мірон: Пригоди Дон Кіхота IV перероблене видання	40 „
Наші звірята	40 „
Діточі вигадки ч. 1	30 „
„ „ ч. 2.	30 „
Забавки для дітей	45 „
Мала менажерии	30 „
Велика менажерии	40 „
Нашим дітям ч. I.	40 „
„ „ ч. II.	40 „
Казки Андерсена ч. 1 і 2 по	25 „
Казки народні ч. 1 і 2 по	25 „

2) Видання без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV. оправні 20 кр., без оправ	10 „
Китиця желян 2 розширене видання	20 „
в. Франко: Абу каземої Капці	20 „
„ „ Що звіри говорили	40 „
Учитель на р. 1890, 1898	2 „
Давінов на р. 1892, 1898	3 „
Ів. Левицький: Попались, Різдвяні сценки	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяря	20 „
Від Бесіда до Андів	10 „
В. Чайченко: Олеся; Байки; Комар; Два оповідання по	5 „
Дума про княгиню Ковбара	5 „
О. Нижанковський: Батько і мати, двосія для дітей з фортеп.	10 „
Леоніда Глібова: Байки	5 „
Дніпрової Чайки; Кама про сонце та його сина; Писанка по	5 „
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Дослід з фортеп	10 „
Коза дерева	60 „
Мапа етнографічна України-Руси	20 „
Гордієнко. Картагенці і Римляни	20 „
Юлій Верне. Подорож довкола землі	60 „
Бараповський. Приписи до іспитів	20 „
Молитвеник народний, в полотно оправлений	20 „
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогії	60 „
Василь В.-р. Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до краю великанів	25 „
Остап Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 „
Мальота. Без родини	40 „
Віра Лебедева. Прогулянка	5 „
„ „ Мала герої	25 „
„ „ Гостинець дітям	25 „
Др. Мандибура. Олімпія	35 „
Салю. Непос для III. кл. тїм.	65 „
А. К. Робінзон неілюстрований	10 „
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 „
Тарас Шевченко. Кобзар для молодіжи	1.20 ар.
Др. Пачовський Мих. Заїтки до науки рускої мови в середніх школах	30 кр.
Вилиги і думи	10 „
Ант. Глодзінський. Огород шкільний	60 „

Всякі замовлення висилають ся скоро і точно.

Видан „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, під зарядом К. Беднарського.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламації без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Переведене матеріалу наукового

після формальних степенів на підставі засад Гербарта, приноровлених до прак-
тичного ужитку через Ціллера.

Часто, навчає ся читати або чути методичні переведення з різних родів науки і на різних степенях, як також по лекції переведені дискусії, опертої на попередніх даних, підчас котрої виринають суперечні гадки а на умотивоване їх покликують ся бесідники досвід і практику.

Практика і досвід буває у різних одиниць різна а залежить се від засади, з якої виходив учитель, набуваючи досвіду і напряду, в яким поступав.

Засади, на котрих має ся опирати практика молодого учителя, мають бути для всіх одні і ті самі а опирати ся повинні на знанню засад психології котрі суть незмінні; ріжниця-же в дальшій поступованю залежить від способу примінення тих засад і індивідуальности учеників та учителя.

Читаючи розправи на сю тему пізнав я засади Гербарта і Ціллера а опісля розправи Др. Рейна, професора університету, надто Пікля і Шеллера, учителів семінарії, котрі власне оперли свої розвідки на засадах Гербарта і Ціллера; після сего матеріалу зібрав я в короткості сії засади, які они уважають за конечні при правильнім ході науки.

Засадниче поступоване в нашім шкільництві, о скільки знаю з практики, не много ріжнить ся від поданих засад через сих педагогів а що они помагають на сильних підставах засад психології, тому думаю що користним буде запізнане ся з ними поглядами.

В першій часті сего переведення містять ся коротко зібрані і представлені засади Гербарта, дальше містить ся практичне приворевлене сих засад в практиці.

В „загальній педагогіці“ і в „зарисі педагогічних відчитів“ виложив Гербарт а на підставі засад психології подав він головні засади методичного перероблювання наукового матеріалу в виховавчій науці, котрі пізнійше Ціллер приноровив до навчання.

Головні психологічно-педагогічні засади, уважані за ядро будови науки після Гербарта суть слідуючі: *„Ріжнородність занятя, поглиблене і узми-
словлене предмету, ясність, асоціація, система і метода: аналітична, предста-
вляюча і систематична наука, понятє“*.

Пригляньмо ся тим поодиноким засадам Гербарта.

1) Ріжнородність занятя. Остаточна ціль науки лежить вже в понятю чесноти. Близша ціль, котру осягнути мусимо, нїм дійдемо до кінцевої дасть ся виразити через ріжнородність занятя.

2) Поглиблене і узмисловлене. Наука має вихованка всесторонньо формувати. Всестороннє формування не дасться борзо досягнути. Вже сама назва всесторонності вказує, що треба до неї доходити поступово, придбавши, переглядаючи і присвоюючи. Поступово так є зміною поглиблення з узмисловленням. Як присвоєння різнородних відомостей може лишень поступово відбуватися, подібно діє і з отриманням придбаного знання.

Якої ваги є поглиблене знання сей, хто з замишленням віддавав як комусь предмету. Який рід відомості дасться досягнути, якщо не посвятить йому довшого часу і не зверне на це увагу? Всему, що є гідне до зауваження, запам'ятовування, відчуття, треба посвятити не мало старанності, щоб воно правильно і цілком було зрозумілим. З огляду на всесторонність формування треба вглиблювати в різні предмети.

Кожному з предметів, котрого наукою займаємося, мусимо давати цілком віддати.

Придивімося, як можливе є збереження індивідуальності при бажанні всестороннього формування? Індивідуальність полягає в отриманні в одиниці свідомості, на зібранні її. Рівночасно всього не досягне, тільки одно по другім. Насамперед вглиблюємо в один предмет, потім в другий, збираємо набутий і створюємо з цього свідомість.

Поглиблення мають давати зміняти, вони мають переходити одні в другі і в узмисловлене, узмисловлене треба опісля наново поглиблювати.

Кожне з створених понять повинно бути ясним, чистим, непомішаним. З отримання поодиноких ясних, чистих поглиблених понять постає система. Немає системи, якщо немає порядку, взаємних відносин поодиноких членів і ясності та прозорості. Взаємні відносини не полягають на мішанині, а лише в відділених а з собою взаємно отриманих членах.

Висновком сього поступового є метод. Він переходить систему, представляє нові члени і береже консеквенції в їх привласненні.

На іншому місці каже Герbart. "Поглиблене відбувається, коли приходимо до свідомості виображень. Свідомість постає з зібрання і отримання виображень. Чим докладніше і чистіше відбувається поглиблення і отримання, тим краще вдає наука.

3) Степені науки. Плани наук вказують нам, чого вчити треба, в якій кількості та в якому порядку. Зрозумівши план, треба стремити до ясності кожного поодинокого предмету, до асоціації багатьох предметів, до зібрання і упорядкування набутого знання і до вправи в поступовому. Коли перестерігаємо того поступового в кожній групі предметів, то зберемо в умі нашому багато таких груп які маємо отримати. Отримання попереджає докладне пізнання кожної групи з особня. Більші члени складаються з менших а менші з найменших. При пізнанні кожного і найменшого члена можна розрізнити чотири степені науки, а се ясність, асоціацію, упорядкування і перегляд порядку.

4) Хід науки може бути: (представляючий) аналітичний або синтетичний. Кожну науку мож назвати синтетичною, коли сам учитель означає зіставлення того матеріалу, що має вчити; аналітичною, протилежно так, в котрій учень сам висказує свої гадки і ті під проводом учителя розвиває, упорядковує і доповнює. А що підставою науки є досвід вихованка, тож ставимо ту синтезу наперед, котра впливає з досвіду і називаємо її представляючою наукою. Синтетичною називаємо таку науку, котра впливає з аложення попе-

редно пізнавих частий. Представляючої форми мож тільки в немногих случаях уживати, се залежить від розваги учителя, бо форма ся полягає на власнім спостереганю. Ся форма будить однак найбільше занятя у учеників.

Виображення, котрі діти нагромадили в своїм умі і розширили ще через науку представляючу, образув, розкладають они на часті, звертають увагу на кожду часть, аби витворити ясні виображення, се аналітична наука, котра веде від цілости до частий і докладного їх пізнання. Синтетична формиз будує з власних камінців і веде до пізнання цілости. При науці математики уживаємо форми синтетичної, подібно при науці слівця і граматики. Синтетична форма має ділати в двох напрямках іменно дати підвалини і части будови та їх получити.

З поданих виїмків бачимо, що Гербарт подав засади а уложив їх і приновив до практичного ужитку Ціллер.

Перебіг научаня.

Научанє є психічною чинністю, котра мусить ся відбувати після строго природного способу, если через ню має осягнути ся розвиненє духового життя вихованка. Від докладного пізнання духа і правильного перебігу та розвою єго залежить удає ся науки, бо лишень в сей спосіб може учитель випровадити правила і вказівки поступованя при науці.

При процесі научаня бачимо лишень два головні степені. В першій половині є апперцепция в другій абстракция.

Насамперед мусить дати учитель певну підставу пр. повість, предмет з науки природи або що иньше а нові виображення витворені, через дальше веденє науки, мають ученики повяти.

Перший акт, творенє і присвоюванє нових поодиноких виображінь відбуває ся ось як; з поданого материялу наукового повстають у учеників різні вражіня, котрі приневолюють єго звернути увагу на предмет і вглубити ся в него. В тім стані (перципує) приймає душа приняті вражіня т. є. спостерегає їх і присвоює собі. В той спосіб повстають спостереження, виображення иньші від тих, які дотепер були в їх свідомости. Вже при повставаню нових образів відбуває ся процес такий, що дух вихованка репродукує давнійші виображіня, котрі ново повстаючі освітляють, до себе притягають і попередні зміцняють.

Лучить ся, що ново подаване виображінь не знаходить в душі вихованка посвоячених виображінь, тоді повістає неясне, незрозуміле і витворює що найбільше знанє слів без вартости.

Перебіг, підчас котрого, повстаючі виображіня лучать ся з давнішими знаними, зове ся в психології апперцепцією. Коли в сей спосіб відбуває ся наука, то ученик чує ся самостійним, духово побудженим, піднесеним, а наука ділає образуючо. В апперцепції витворює ся тільки чисто емпіричне знанє, оперте на виїшних об'явах, котре доперва через дальше оброблюванє має перейти в абстракцию.

Як відбуває ся витворенє понять з виїшних і внутренних зміслових спостережень через абстракцию? З позисканєм емпіричного материялу не устает апперцепция. З приростом поодиноких образів з досвіду і оточеня ігруппують ся они в умі нашім через асоциацию. В сей спосіб повстають щораз обширнійші ряди комплексів. Репродукуємо один з тих рядів, то пригадують ся нам другі аж до посліднього.

При такій репродукції відбуває ся двоякий процес: 1) Нерівні виображіння в поодиноких рядах затемнюють ся, не виступають ясно.

2) Подібні і веспільні зміцняють ся, беруть верх над нерівними (ріжними) і позістають в нашій свідомості. В той спосіб повстає загальний образ, котрий в дійсности не існує яко оден предмет, але лучить в собі всі члени ряду повстає: понятє. Через видаванє суду і при розширеню нашого досвїду стає ся понятє що до змісту певнійше означеним а що до обсягу обширнійшим. В кінці містить ся в данім понятю ціла кляса, велика група поодиноких виображїнь.

Перехід від виображіння до понятя є конечний. Тільки таке знанє є правдиве людське, котре має визначний вплив на нашу волю. Спостережена зміслові найрізнороднійшого рода має також висше розвинений свїт зьвіриний, але не виходить поза панованє інстинкту і бажаня і не є в станї піднести ся, аби бути свідомим виображїнь і получения їх, котріби становили висшій степень знаня, впливаючий на волю. Доперва через дальше образованє наших елементарних підставових виображїнь в добре упорядковані понятя може втворити ся з більше конкретних виображїнь інтелїгенція, обичайність і т. п.

Понятє може бути психічне і льогічне. Психічне понятє займає низший а льогічне висшій степень. При психічнім понятю має ся докладний, загальний образ, але з поодиноких частий понять не можна здати собі докладної справи. При льогічнім понятю всьо свідомі всіх цїх і могли-бисьмо їх вчислити. Що у нас втворило ся психічне понятє, оказує певність, з якою поодинокє виображіння підпорядковуємо загальному; що втворило ся льогічне понятє, показує ся з дефініції. Льогічне понятє можемо здефініювати.

При наудї дїтий мусимо ся вдовольати психічним понятєм. Навіть дорослі, образовані люди тільки часть своїх понять довели до степеня льогічної певности (наукова система є упорядкованим рядом льогічно оброблених понять), переважна часть єго понять позістала в стадії психічній. Заходить питанє, чи доконечна є для учеників тяжка дорога, ведуча від поодиноких виображїнь через абстракцію до понять, та чи не булоби лїпше подавати готові дефініції, правила, сентенції і цілі уступи? Матерял науковий, придбаний легким способом втворює лише позірне знанє, порожню, фрази, поверховність, на котру вже і так наш вік нездужає.

Ученик мусить сам втворити свїт понять, бо ж кождий має в живій памяті те, що собі власною духовою працію здобув. З живого погляду мусить втворити понятя, бо нічо не відє само до розуму, що передтим не підпало під змісли. Через силу власного зміслового спостеріганя має наше знанє в собі житє, свїжість, котрі єуть мотором нашого мисленя і діланя. Те відносить ся так до обичаєвого як і теоретичного погляду. Загальне жаданє: „Маєш своему ближньому в потребі помагати“, зістане без наслідків, если не опре ся на примірах милосердя. Психольогічна підстава лежить в діланю, що тепло чувства лежить не в абстракції тільки в дійсности.

Краєва конференція учительська

IV. округа розпочала свої наради в четвер дня 15. с. м. о год. 9 рано, по торжественнім богослуженню інаугураційнім в церкві Успенській і лат. катедрі, в школі ім. Сташціа.

Наради отворив інсп. краєвий п. Барановский, що заохочував делегатів до інтензивної праці в часі нарад.

Після того референт Виділу краєвого др. Стефчик, виголосив обширний реферат о касах систему Райфайзена.

По рефераті приступлено, — на внесенє п. Барановского, — до вибору комісії справоздавчої, котрій поручено розслідити діяльність комітету виконуючого послідної конференції з р. 1893.

До комісії тої увійшли пп. Онишкевич, Казневич і Сальонї, почім виділ виконуючий зложив справозданє з своєї діяльності.

Тепер приступлено до вибору комісії емеритальної, котрої задачною є упорядкованє справ фонду емеритального.

В склад єї увійшли пп. Давм, Новаковский, Кореневич, Новіцкий і Семиграй. По тих вступних чинностях пп. Завадский з Снятина і Шипош з Тисемениці виголосили обширні реферати о плянах наук в одно — і двокласових школах народних, а також в три і чотиро-класових, при чім представили цілий ряд евентуальних змін, що належалоби після їх гадки завести в шкільних плянах наукових.

Проти тих внесенєв остро виступили пп. Сальонї і Орищак, що боролися „старої системи“. Більше поступово, хоть з великим застереженням, розбирали сю квестію пп. інсп. Домбровский і Гофман.

До виділу виконуючого — на внесенє председателя — мали нині вибрати двох членів. Вибрано однак тільки одного, п. Стефанева, вибір другого відложено, з причини розстрілення голосів.

Пп. Шіндлер з Коломиї і Соколовский з Долини відчитали реферати, на тему, чи материял науковий в школах 5 і 6-класових в класі 5-тій і 6-тій належить розширити, чи обмежити.

В дискусії забрав голос п. Нижанковский, котрий домагав ся усунєня фізики Натанзона з материялу наукового, а також розширення науки язика польского (?) коштом годин рисунків.

В тій справі забиравало голос еще кілька делегатів, почім поставлено ось-які внесенєя:

1) Науку язика викладового в класах 5-ій і 6-ій побільшити з *дві* на *три* години, зменьшити за те число годин язика німецкого.

2) Підручники призначені для тих клас піддати докладній ревізії.

3) Видати підручники до сьпіву, а се з нотами для учителів, а без нот для учеників, а також урядити курси вакаційні, *вокальні* для учителів.

4) По можности переміняти школи 5-ти — 6-ти класові на школи *виділові трикласові*.

5) Щоби школи 5-ти класові по можности розділяти на мужескі і женські.

По рефераті п. Рыбака з Коломиї і по вичерпуючій дискусії на тему фреквенції шкільної, ухвалено два внесенєя, в справі увільнення дїтний через учителів, а іменно:

1. Учителям дати можливість уділяти дітям — роз. на просьбу родичів, триденних відпусток, а то особливо в тих порах року, коли роботи в полі в дуже пильні.

2. Метрики шкільні мають бути передані зарядам шкільним в ціли систематичного їх ведення.

Послідній день нарад розпочався в суботу поминальним богослуженням за уп. душі бл. п. Урбанського, окружного інспектора з Коломиї.

По короткім рефераті п. Брухнальського, учителя тутеш. промислової школи про потребу науки сльойду в школах народних і виділових, ведено про те дискусії.

П. Костецкий вніс угрупуване науки рисунків і сльойду в одну цілість з застереженням, що учителі тих предметів, по зложенню відповідних іспитів, мусять отримати посади учителів старших. Внесенє се упало.

П. Сальоні зложив справозданє із стану фонду емеритального, почім п-а Костецка відчитала реферат про зміни, які належало би завести в регуляміні для шкіл виділових жіночих. Референтка кладе натиск на те, щоби уставою заказати ученицям брати участь в забавах з танцями, прогуляках уряджуваних приватними особами і в аматорских театрах, бо, пісьля єї гадки відводить се учениці від морального житя в будучности.

В дискусії над сям рефератом поставив п. Сальоні внесенє, щоби заказати ученицям учащати до публичних театрів, а пан Шіндлер жадає, щоби зборонити їм побирати науку танців (!!!).

Інспектор п. Барановский звернув увагу бесідників і референтів, що рішенє такого рода в виписанє ся в обєм власти родичів, але помимо того внески дотикаючі тих змін зістали прийаті, що мусять увесь загал здорово-мислячих людей, лише здивувати!

На посльіднім засіданню ухвалено гадку, що булоби користним завести науку південну також на висших степенях шкіл висшого типу, а не тільки в однокласових школах. Головним предметом нарад були однак пляни для курсів доповняючих (вечірних і недільних) жіночих і мужеских по містах. Про жіночі реферувала п-а Рожаньська, про мужескі п. Точиский з Тисьмениці, Згоджено ся одноголосно на потребу практичного їх напряду, приноровити материял до місцевих обставин, видати відповідні підручники і відбувати науки тільки в день. При тій нагоді кладено натиск на konieczність заснованя бібліотек при тих курсах, щоби молодіжи достарчити відповідну лектуру.

П. Яворский Корнило предложив реферат про зміну науки граматики в школах висшого типу. Згідно з внесенєм ухвалено потребу помножити число годив для того предмету при науці мови викладової.

В кінці прийато до відомости справозданє о фонді емеритальнім, котрий утримує тепер 1441 осіб, на що видає ся 305.000 зр.

Присутний на тім засіданню віцепрезидент ради шк. кр. п. Бобжиньский замкнув конференцію бесідою, в котрій підніс добрі єї сторони і осьвідчив що Рада шк. кр. возьме під розвагу ухвали всіх чотирох конференцій, однак застеріг ся против укорочуваню науки мови німецької і против радикальним змінам книжок шкільних.

Натомісць радив, в ціли пропаганди на річ городів і ціль шкільних, вірцево газдувати на тих, що суть і поручав учителям лучити ся в огородничо-пільничі союзи, обіцяючи що буде їх субвенціювати.

На закінчене промовив ще п. Семиграй з Сокаля і подякував п-у Барановському за провід, а п. Барановский попрощавши всіх, замкнув конференцію.

ЗАПІЗНО.

(Автентична історія моєї учениці).

Кілька літ тому назад одержала я лекцію музики у одинадцяти літньої дівчинки, котра вже від кількох місяців учила ся грати, але робила, як мині оповідали, дуже малі поступи. Я прийняла ту лекцію, а мою нову ученицю дуже полюбила, бо то було миле і чемне дівчатко.

Галя читала ноти дуже зле і приходило їй то з великим трудом, а хоч по кількох разів перегранню уміла на пам'ять то, чого учила ся з нот, то однак вибір чогось нового дуже нас томив.

Що я однак запримітила, і то від першої лекції, то, що Галя при гранню з нот дуже нахилилася, дивлячи ся в них з очевидним напруженням, як се роблять особи, що мають короткий або слабкий зір. Се спостережене уділила я мамі моєї учениці, на що одержала слідуючу відповідь:

— Прошу Вас, діти то як малпочки, наслідують старших і в тім що треба і в тім що не треба, їй попередня учителька мала короткий зір і ціла перехилена сиділа при фортеп'яні, отже і Галя научила ся того від неї, думаю однак, що при Вас скоро сего відучить ся.

Минуло кілька неділей, а Фелця мимо моїх уваг і наган не могла відвикнути від нахилюваня і читала ноти з чим раз більшим напруженням зору. Знов отже звернула ся я до мами з увагою, що Галя певно зле видить, бо не може пізнавати нот і радше згадує як читає.

— Прошу Вас, — одержую знов відповідь — не припускаю аби она мала короткий зір, думаю, що се лише недостача уваги, а може і троха ліньовства, бо я сама запримітила, що від якогось часу стала троха ліньовою, за мало працює.. Я просила би навіть, аби Ви при ній о тім її зорі не говорили, бо готова учинити ся того, що слабо видить, аби не чути наган за неувагу або недостачу пильности.

Та відповідь зовсім мене не переконала, але через якийсь час не робила я жадних уваг, лише знеохотила ся троха так до лекції, котра мене дуже мучила, як і до моєї учениці, о котрій що раз частійше говорила, що поспувала ся і що стратила охоту до всякої роботи.

— Може то правда, подумала я собі, та-ж не лише я їй учу, а прецінь ніхто не звертає увагу на її очі. Від кількох місяців є у пансіоні і учить ся яко тако прецінь там були би зауважали яку недостачу зору. Га, впрочім хто знає, може пересаджує або удає, що зле видить.

Раз навіть встала я від лекції і сказала Галі, що не буду її учити, коли така неуважна і один такт вибирає пів години.

Галя плакала, перепрошувала мене, але все по своєму згадувала ноти. Ах! як томили мене ті лекції!

Кілька разів мала я намір перестати учити Галю — але мама моєї учениці, довідавши ся о тім, просила аби я її тої прикрости, як виразила ся, не робила.

— Ах! прошу Вас, сказала я знов по якімсь часі, прошу піти з Галею до якогось доктора-окуліста, бо она справді але видить, то не удаване, прошу мині вірити!

— Вибираю ся справді, відповіла мати Галі, бо вже і у пансіоні зауважали, що вже від якогось часу щораз гірше читає і взагалі щораз гірше учить ся, — говорили мині також, що мусить бути хора на очі, бо коли що робить, то дуже напружає зір.

— А видите — додала я — я вже то давно запримітила.

— Не думаю, аби то була недостача зору, може то лише ослаблене або умучене, дитина росте а досить учить ся, то і умучила оченята, але то перемине, побачите. Ще нині буду у лікаря.

Не памятаю, до котрого лікаря-окуліста удала ся пані П., коли я однак на третій день потім прийшла на лекцію, довідала ся, що Галя має заборонене читанє, писанє, грає з нот, словом все, чим могла би умучити зір. Здає ся орік доктор, що дівчинка має зір ослаблений, дав їй якийсь лік і зробив надію, що небавом буде добре.

Позаяк Галі заборонено грати з нот, гадала я, що перервемо лекцію музики, але пані П., особа добра і знаюча положенє учительок а притім заможна, не хотіла, аби я через перерву тратила, і длятого просила мене, аби я і дальше приходила до Галі і грала з нею то, при чім можна було обійти ся без нот. Ми грали отже різні вирави, тамі, що Фельці приходило дуже легко, набирала щораз більшої вирави і грала о много радше як перше, бо не потребувала мучити ся читанєм нот.

Позаяк курація Галі протягнула ся довше, як думали, хотіла я лекції троха урізнородити і зачала учити Галю на пам'ять лекші уступи. Удало ся нам добре: Галя зовсім незле грала новий кавалок, що їй так заохотило, що просила, аби її знов чогось научити і так дальше і так дальше, репертоар наш побільшав ся.

За те у пансіоні ішло Галі щораз гірше, памятева наука не вистарчала там, де треба було держати ся певного пляну і програми. Фелця не могла ані писати ані читати, а ліченє якось не йшло, тим більше, що зближали ся вакації; була однак надія, що по вакціях зачне знов ходити если не до висшої класи, то хоч би до тої самої, аби бути у пансіоні, котрий дуже любила і з жалем опускала.

Вчасніше як звичайно виїхала з мамою заграницю, бо доктор думав, що відпочинок при відповідній курації, вилічить Галю зовсім.

Однак ані та курація, ані жадні иньші ліки не помагали. Галя стратила зір майже зовсім: виділа лише більші предмети і то недокладно — особи пізнавала лише по голосі, бо хоч виділа якусь постать, однак лиця не могла видіти. Доктори говорили о тім різно: одні говорили, що то завмерте очних нервів, неулічима недуга, иньші твердили що є ще якась надія на виліченє, однак всі средства не помагали. Доктори говорили, що Галя на якийсь час перед недугою очий, була недужа на шкарлятину і що то немало вплинуло на її зір; особливо що зачала запізно лічити ся.

Мати була в розпуці; викидала собі, що не подумала скорше о кураці, плакала на згадку, що посуджувала дівчинку о недбалість, лінивість і упір, коли та бідняга дійсно не мала тих вад.

Га! трудно, треба було погодити ся з Божою волею.

Відтогди проваджено науку Галі инакше: предметів учила ся лише з викладу, музики без нот, з пам'яті

Приходила до неї і лекторка, аби її розірвати читанем і так була дівчина все занята.

Бог обдарував її здібностями і пам'яттю, тож немало користала з уділюваних їй наук а і в музиці робила значні поступи. Нині має Галя вже 18 літ, учить ся деяких предметів, щоденно грає — що недавно стратила маму, отже і домовим господарством займає ся потроха, і з товаришкою, якою дали їй опікуни, провадить дім.

Трудно знати, що буде дальше, однак нам видає ся, що Галя видить троха ліпше.

В тих днях була знов у доктора Х., але той сказав, що з її зором не буде ліпше; сама мині то оповідала.

— Якто? тобі доктор сказав? спитала я, він не повинен був позбавляти тебе надії відзискання зору, може впрочім милить ся.

— Прошу Вас, чи-ж мали би ся всі милити і не пізнати на моїй недузї? впрочім волю знати, що є зле, як ошукувати ся і очікувати поліпшення, котре певно ніколи не наступить.

Говорила се з цілковитим спокоєм, бо-ж і з незвичайною терпеливістю і підданєм ся Божій волі зносить нещасте, яке їй стрітило; будучи дуже побожною, ніколи не нарікає і не жалує ся на свою долю.

То що я написала о Галі, повинно служити за пересторогу родичам і вихователям, аби звертали більшу увагу на зір дітей, бо де скорший і енергічнійший ратунок, там можна лекше запобігти недузї або нещастю.

Ц. к. гімназія в Сяноці в 1898/9 році шкільнім.

З друкованого справоздання дирекції винимаємо отсі дані: В р. 1898/9 вписало ся до гімназії 547 публичних учеників і 9 приватистів. Загадкою для нас є, відки в першій класї взяло ся 87 таких учеників, котрі прибули з низшої класи сяніцької гімназії; бо о скільки нам відомо, приготовляючої класи гімназія не має, і дирекція в своїм справозданню її не виказує. Серед року убуло аж 73 учеників, так що з кінцем року остало ся 474 публичних і 9 приватистів — о 19 + 2 менше, ніж в попереднім році. Клас було 12, бо чотири низші класи були поділені.

Після віри були 310 + 8 обр. р. кат., 123 обр. гр. кат., 40 + 1 жидів і 1 протестант. Після народности було 357 + 9 Поляків, 116 Русинів і 1 Німець. 3 учеників гр. кат. обряду не признали ся до рускої народности: 1 з III. кл., 1 з VI., 4 з VII. і 1 з VIII. кл. Після місяця побуту родичів було 118 місцевих, а 356 + 9 замісцевих. Дирекція не подає, відки ті замісцеві позбирали ся;

а було би се важвійше, ніж виказ, що родом з Сянока було 57+1, з сянїц-кого повігу 131+1, з березівського 99+1, з короснянського 17, з лїського 51+2, з нїньших повітів краю 126+1, з нїньших країв коронних 3.

Після стану родичів було дітїй селяньських 163, ремісничих 41+2, урядників державних 41+1, урядників зелїничих, автономїчних і приватних 41+1, сьвященїків 33, синів возньих і т. н. 23, синів дідачів 22+3, властї-телїв міських реальностей 10, учителїв народних шкіл 19.

В нормальнім віці скінчило I. класу на 87 учеників 33, II. кл. на 82 уч. 25, III. кл. на 73 уч. 14, IV. на 71 уч. 25, V. на 45 уч. 11, VI. на 36 уч. 10, VII. на 51 уч. 10, VIII. на 29 уч. 5. По 19 лїт мало 38 уч., з них 1 вже в II. кл.; по 20 лїт 21 уч., з них 1 вже в III. кл.; по 21 лїт 10, — 7 в VII. а 3 в VIII. кл.; по 22 лїт 4, — 2 в VII. а 2 в VIII. кл.; по 23 лїт 3 учеників VIII. класи.

Руского язика вчено надобовязково аж в двох відділах по дві години на тиждень Науки удїляв руский катихит. На науку ходило 91 учеників, і то: з I. класи 18 (один більше, ніж було Русинів в класї), з II. кл. 23 (теж один більше), з III. кл. 24 (таке було число Русинів), з IV. кл. 13 (таке було число Русинів), з V. кл. 13 (о двох менше, ніж було Русинів в класї); з VI. VII. і VIII. не побирав жаден науки руского язика, хоч Русинів було в тих класах 25, а гр. кат. обряду 31.

Науку сьпіву побирало 43 учеників, рисунків 25, язика французского 40, а гімнастики — не знати кілько: на стор. 36 стоїть, що 301, а на стор. 30, що 419.

При класифікації дістало сьвідцтво 1. степеня з відзначенєм 47 учеників, репробовано 43, на поправку позволено 60 ученикам а не класифіковано 5.

До іспиту зрілости сїдало 26 публичних абїтурїєнтів, бо з 29 учеників VIII. класи при річній класифікації дістав оден поправку, оден другу класу, а оден навіть третю. Крім публичних приступило до іспиту зрілости ще 3 екстерїєстів. З відзначенєм здало 4 публичних, за зрілих признано 13 публичних, а 9 позволено поправити іспит по фєрїях. Що стало ся з трема, справозданє замовчує; мабуть пропали.

Про поміч для убогої молодїжи довідуємо ся з справозданя лиш тільки, що стипендієстів було всего 8; 7 з них побрало разом 1317.50 зр., а кілько взяв осьмий, не знати. Крім сего зібрала дирекція з добровільних датків 143.99 зр. і видала вже на запомоги в грошах і обїдах для найбіднїйших учеників. Книжок шкільних, котрими запомагано убогу молодїж, було 483. На будову ювілейної бурси для незаможної молодїжи гімназїальної зібрано доси 7568.65 зр.

Фонд на закупно книжок до гімназїальної бібліотеки і на нїньші прибори шкільні, зібраний дирекцією з виписового і т. н., виносив 868.13 зр. З него не куплено ані одної книжки рускої ні до учительської бібліотеки ні до читальнї учеників.

Збір учителїв складав ся: з директора, 10 профєсорів (з них 2 в VIII. ранжї), 3 учителїв, 7 заступників учителїв (між ними оден іспитований).

Паралелька з руским язиком викладовим при гімназії в Станіславі.

Батьки зажадали в І. класі станіславської гімназії рускої мови викладової і доручили Дирекції слідуючу заяву:

Сьвітла Дирекціє!

На основі закона краєвого з дня 22. червня 1867 р. Арт. V. нисше підписані родичі (взглядно опікуни) учеників записаних з новим роком шкільним 1899/900 до І. нл. ц. к. гімназії в Станіславі заявляють своє бажанє, аби для їх дїтий була в І. класі гімназійній заведена мова викладова руска.

Тому, що бажанє таке має свою повну основу в покликанім законї краєвим, а дальше тому, що оно вповні оправдане вимогами педагогічними, дидактичними і фреквенцією молодїжи рускої, підписані переконані кріпко, що Сьвітла ц. к. Дирекція сесю заяву предложить безпроволочно своїй зверхній власті і зарядить, що треба.

Станіславів дня 31. серпня 1899 р.

30 підписів.

Рівночасно вислали они до краєвої Ради шкільної слідуючу просьбу:

Висока ц. к. Рада Шкільна краєва!

На основі закона краєвого з дня 22. червня 1867 Арт. V. підписані батьки синів записаних з новим роком шкільним 1899/900 до І. класу ц. к. висшої гімназії в Станіславі просять Високу ц. к. Раду шкільну краєву завести для тих учеників в І. класі гімназійній викладову мову руску.

Наша просьба має своє оправданє не тільки в наведенім законї, котрий приписує, що краєва власть шкільна на жаданє батьків (взглядно опікунів) 25 учеників має завести в дотичній класі середньої школи викладову мову руску, але і вимоги педагогічні також промовляють по мисли нашої просьби.

Фреквенція промаває не меньше за нашою просьбою: в остатних трох роках фреквенція молодїжи рускої при кінці року шкільного була ось така:

в р. шк.	1896/7	було їх	29	в І. класі
" "	1897/8	" "	43	" "
" "	1898/9	" "	44	" "

Сї числа з кінця року шкільного оправдують в повні потребу рускої мови викладової.

Обмежуємось на ті найважнійші причини нашої просьби, бо знаємо, що Висока Власть завігди готова оправдані бажаня сповнити і тому просимо:

Висока ц. к. Рада шкільна краєва зволить ласкаво припоручити Дирекції ц. к. гімназії в Станіславі завести безпроволочно в однім відділі І. класу викладову мову руску.

Станіславів дня 31. серпня 1899.

30 підписів.

Не нове се бажанє. Давно вже давалась відчувати потреба не тільки руских паралельок, але постійно осібної рускої гімназії в Станіславі. Свого часу поставив навіть таке внесенє в соймі посол Вахнянин, однак звичайною тактикою сойму пішло оно до коша. Голоси про потребу рускої гімназії

в Станіславові появлялись від часу до часу в часописах. Тепер промовили ті, котрих голос в тій справі має найбільше значінє, тепер промовили ті, котрі мають за собою право (закон краєвий з 22. червня 1867 р. Арт. V.), а їх голос краєва Рада шкільна мусить взяти під зрілу увагу на підставах справедливости і фактичної потреби.

Що є мірою здібности дїтїй.

Учителі і родичі вважають часто здібностию дитини се, коли она легко щось обчислює, т. зв. *здібність математична*, або коли скоро і легко запам'ятує собі то що почула або виучилась, т. зв. *пам'ять*, а в кінці се, коли она скоро орієнтує ся в мисленю і льогіці, або т. зв. *здібність асоціацій і комбінацій*.

Професор Еттінґавс в Липску, що слїдив молодїж шкільну під виглядом об'явів змученя і податливости до праці умислової взагалї, відносно до kwestії званої: „geistige Tüchtigkeit“ дійшов до ось яких дослїдів:

„Дїтїй, що легко обчислюють, не можна ділити на здібних і нездібних, бо лучаєсь, що ученики, котрі в школі уходили за найменше здібних, обчислюють так само добре, як дїти дуже здібні, а середно знов уздібнені, виказують малу лиш ріжницю в обчисленю відносно до перших, взглядно однак числять гірше як дїти, що їх уважавсь зовсім нездібними. То само майже виходить в дослїдах зроблених над пам'яттю. Пам'ять проте подібно як і обчислюванє чисел не може отже бути мірою в оціненю індивідуальних здібностей“.

Еттінґавс, переходячи до зазначеня результатів з третього рода дослїдів, каже ось що: „Ту числа значать дуже багато. Скорість, що так ся виражу творча в асоціації є дуже нерівною у дїтїй ріжно інтелектуально природою обдарених“. Еттінґавс послуговував ся умисно до сего приготівленими картками — о обляженю одного з міст, — в котрім то описі бракувало конечних до зрозуміня слів. Обовязком дїтїй було текст сей доповнити. В сїй задачі показались доперва дуже значні індивідуальні ріжницї.

І от до якої доходить він конклюдзі: *не обчислення чисел, не пам'ять, але та легкість комбінаційна є головною цїхою здібности: она то може бути мірою тої духової мужности.*

В дослїдах тої послїдної категорії представились дївчата гірше від хлопців. Сам однак професор признає, що на се зложили ся ріжні причини: невідповідно дїбраний для дївчат текст до виповнення (облога міста), а по друге з неоднакових клас роблені зіставленя.

Для рутинованих педагогів результати проф. Еттінґавза не є цілком нові. Знаємо вже від давня в школах наших спосіб оцінюваня здібности ученика після єго „*бистроти умислової*“, уважаючи здібности математичні і здібність легкого запам'ятаня, яко другорядного значіння.

В кождім однак разі не завадить пригадати собі, що всяке оціненє уздібненя до висшого степеня науки, взглядно висших клас, повинно залежати від степеня асоціацій, а не від числа спам'ятаних собі подробиць.

Після Gn. — о. ш.

Н О В И Н К И.

— До учительської семінарії в Тернополі вписалося на сей шкільний 299 учеників. Русинів 139, лат. 120, жид. 40. Число учеників в поодиноких класах представляєся ось так: курс пригот.: Русинів 23, лат. 27, жид. 8; рік I.: Русинів 38, лат. 30, жид. 10; рік II.: Русинів 34, лат. 24, жид. 10; рік III.: Русинів 27, лат. 22, жид. 7; рік IV.: Русинів 14, лат. 17, жид. 5. — В рускій школі вправ єсть 85 учеників. Кл. I.: 22, кл. II.: 21, кл. III.: 21 і кл. IV.: 21.

— Вихованє дїтий яко предмет викладу в женських школах. Товариство німецьких учительок порушило на загальних зборах важну справу приготування жєнщини до єї будучої ролі в родині. Особливо конечною річю є ознакомити дївчата з найважнішими засадами фізичного вихованя малих дїтий. Дїєся се вже в Монахові, де в т. зв. доповняючих школах існує трілітній курс для старших дївчат (по укінченю народної школи), на котрім розбираєся услівя житя і здоровля в дитячій віці. В обсяг науки входить: віддиханє, природне і штучне кормленє, травленє, зубкованє і дбанє про зуби в дитинстві; дальше нормальне тепло тіла, охорона шкіри, гартованє, риціональне одяганє дїтий, вкінци догляд дїтий недужих. Крім того звергаєся увагу на психічну сторону дитини: змісли і їх діяльність, виображєня, чувства і побуди, засади вихованя в передшкільній віці. Ся наука повинна бути елементарна і не запускати ся в надто спеціальні подробиці; деякі виклади треба пояснити покладово, в інших повинна теория лучити ся з практичними виравами, пр. з надзором над дїтьми в захоронках і фєрблівських городцях. Також лекції читаня і письменних виробів можна би визискати в тій ціли, аби жєнщину зпоміж народа зробити здібною до сповненя задач, котрі Пєстальоцці головню поручив єї опіці.

— Анкета в справі ляльок. Звістний труженник на поли дитячої психології, Стєнлі Галль, перевів в послїдних часах дослїди над ляльками і способом ужитя їх дїтьми. Около 1000 дїтий в віці 3—12 літ висказало свій густ в тій мірі; з їх відповідей показало ся, що 191 любить найбільше ляльки боскові, 173 паперові, 158 порцелянові, 144 ляльки з платків. Найліше бавлять ся діти ляльками, котрі самі роблять. Ролю ляльок грають у них також часто подушки, крісла і вейляки предмети, котрі їм навинуть ся під руку. Лялькам приписують всякі людські прикмети, а навіть релігійні і політичні переконаня. Ляльки бувають добрі і злі, можуть також мати змінний характер. Они мерзнуть і голодїють, мучать ся і хорують. Бувають заздрісні склонні до ненависти; однак частїйше любячі і люблені. Ляльки умирають і бувають предметом дуже скомілікованої похоронної церемонї. Їх складають в ріжнородних гробах, закопують в землю, звідки часом добувають їх назад або полишають на все і говорять, що лялька пішла до неба. Уподобанє в ляльках не уважає др. Галль об'явом материньского інстинкту; він припускає радше певну звязь між лялькою а фетишем. Він уважає також, що не належало би усувати ляльки з програми забав і занять в дитячих городцях.

— Ц. к. нисша гімназія в Чернівцях. На днях появило ся справозданє дирекції тої гімназії. В справозданю заміщено дві розправи наукові проф. Сеґаля з области хемії і фізіологічна проф. Сакля і хронїка подана через директора Фавєстмана. З сеї останної потуємо деякі дати. Учительских сил було 17, бібліотека учительська і для учеників, а також габінет природописений і фізичний досить засїбні. З признанєм піднести можна підмаганє убогої молодїжи, 6 учеників побиравло по 50 зр. місячно. Статистика учеників так представляє ся: під конець курсу було їх всїх 286, з того 112 католиків, 81 православних, 8 протєстантів, а 95 жидів; що до матерної мови то руску подало 113, німецьку 135 (очевидно з жидами), 30 польську, 7 волоську. Класифікация в руских класах: в I. кл. на 37 дістало 8 першу класу з відзначенєм, 22 без відзначєня, 5 поправку, 1 другу, а 1 третю класу; в II. кл. на 25 було 5 відличних, 18 перших, 1 поправка, 1 другий класу; в III. на 27 було 10 відличних, 15 перших, 2 другі класи; загалом в цїлій гімназії було 41 відличних, 180 перших, 32 других, 10 третих, 30 поправок.

— Десять заповідей гігієнічних. Найпопулярніший французький календар „Allmanach Hachette“ оголосив конкурс на коротеньку а багату змістом гігієну або науку о здоров'ю. Надіслано 500 праць, але нагороду узяла слідувача коротка відповідь дра Декорнета: 1) Гігієна загальна: Вставай досвіта, лягай вчасно, будь зайнятий через цілий день. — 2) Гігієна дихання: Хліб і вода удержують жите, але чистий воздух і сонце суть кінце потрібні для здоров'я. — 3) Гігієна поживи: Тверезість і здержливість суть найліпшими ліками на довге жите. — 4) Гігієна шкіри і отворів тіла: Чистота не допускає ржі; машини, удержувані дуже порядно і чисто служать найдовше. — 5) Гігієна сну: Достаточний спочивок скріплює і відроджує, надмірний — ослаблює. — 6) Гігієна одежи. Добре убирати ся значить: при цілій свободі рухів удержувати тіло у відповіднім теплі і хоровити его від впливів наглої зміни температури. — 7) Гігієна помешканя: Чисте і веселе помешкане єсть милим домашнім оцищем. — 8) Гігієна моральна: Забава і розривка єсть відпочинком для ума і заострює его; але коли забави за багато, то виходять з неї пристрасть а з пристрасти пороки і злочини. — 9) Гігієна ума: Веселість важе до жита і єсть половиною здоров'я. Смуток і знеохота прискорюють старість. — 10) Гігієна фахова: Коли плакаєш мозок, не дай марити рукам і ногам. А може заробляєш на жите лопатою. Старайже ся украсити твій ум і розвивати пам'ять. — Ото коротеньких десять заповідей гігієнічних, котрі повинен кождий собі запам'ятати.

— Найстарше передпотопове зьвіря відкрито закам'їле в землі в громаді Борболія на Угорщині. Професор Белля з Иденбурга, котрий взяв ту незвичайно цікаву і важну закам'їлість під свою опіку, доки аж не прийдуть на місце геологи з Будапешту, так о тім пише: Єсть то закам'їле передпотопове зьвіря, довге на вісім метрів. Судячи по тій веретві землі, в якій его знайдено, єсть то найстарше зьвіря, яке доси в Європі знайдено; оно віком і своєю величиною перевишає оба найбільші окази закам'їлих зьвірат, які доси знайдено в Європі, а котрі тепер суть в музеях в Антверпії і в Бельгії.

— Зміна календаря в Росії. Як звісно займають ся російські учені з припоручення правительства справою зміни старого, юліанського календаря, на новий григоріанський. Зміна така не єсть так легка як би здавало ся, іменно же зі взгляду на широкі маси темних людей, котрим годі покласти в голову, длячого параз якісь сьвята мали би припадати майже о дві неділі скорше як звичайно. Длятого таку зміну треба переводити поволи і поступенно. Отже князь Барклай де Толлі-Ваймарн предложив — як доносить „Петерб. Листок“ — слідуєчий оригінальний проект зміни: День 1-го січня 1900 р. має ся числити від 12-ої години вночі до 12-ої години в полудне (отже пів дня за день); день 2-го січня має ся числити від 12-ої год. в полудне до 12 ої год. о півночі і т. д., аж за 6 днів календар російський старий, юліанський, зрівнає ся з календарем новим, григоріанським уживаним майже загальною в Європі. — А чи не можна би так само і у нас зробити? Зрівнане календаря принесло би нам великий хосен. Вої християни воїх трох обрядів у нас сьвяткували би тогди найважнійші сьвята в один день і тогди міг би кождий піти до своєї церкви, а по містах бідні люди не потребували би н. пр. в рускі сьвята робити а в латинські сьвяткувати. Хвала божа, наш обряд і наша народність ба й добробит воїх лиш зискали би на тій зміні. Ба, коби не тоті „старовіри“, що то боять ся всякої зміни хоч би она й як добра сула, то може би то й дало ся як зробити. Найважнійша річ була би, щоби ми самі зробили собі ту зміну. Тогди не потребували би ми казати, що хтось мішає ся нам до наших домашніх справ.

— Поправчі іспити зрілости в учительських семінариях розпочнуть ся в слідуєчих речинцях: а) в семінариях мужеских: в Кракові дня 2 го жовтня, у Львові 11 го вересня, в Коросні 2-го жовтня, в Ряшені 5-го жовтня, в Самборі 22-го вересня, в Сокалі 27-го вересня, в Станіславові 18-го вересня, в Тернополі 5-го жовтня, в Тарнові 9-го жовтня; б) в женьських семінариях: в Кракові дня 30-го вересня, у Львові 15 го жовтня, в Перемишлі 21-го вересня. — У Львові і в Кракові розпочнуть ся в тих сьмих речинцях також нові іспити зрілости тих кандидаток, котрі одержали дозвіл приступити до іспиту зрілости в речини освітнім. — Кваліфікаційні іспити учителів і учительок народних і виділових шкіл

відбудуться перед ц. к. іспитуючими комісіями в Кракові, Тарнові, Перемишлі, Самборі Тернополі в речинцях, які озовістили дотичні дирекції комісій іспитуючих Речинець кваліфікаційних іспитів до народних шкіл в Самборі відкладаєся до дня 25-го вересня. Речинець кваліфікаційних іспитів в Ряшеві, Станиславові і у Львові відкладаєся аж до дальшого зарядження з огляду на зміни, які мають наступити в складі існуючих комісій при тих заведеннях.

— В рускій школі виділовій у Львові в сего року крім І-ої (після давніших планів V-ої) вже і II-кляса. До першої кляси вписалося 31 учениць а до II-ої 34 учениць. Руске товариство педагогічне, котре удержує свою школу з соймовою підмогою, наняло відповідне поміщенє для своєї школи в тій самій камениці, що й вторік (ул. Вірменська ч. 2), однак просторнійше і уладило та пристроїло комнати так, що не уступають в нічім публичній школі. Управа школи спочиває в руках директова рускої гімназії п. Е. Харкевича, а також і учительські сили дібрано як найліпші. — В женській школі взірцевій при учительській семінарії у Львові вписалося до I-кл. 25, до II-ої 18, до III-ої 31, до IV-ої 27, разом 101 учениць. Жаль однак, що ще не всі з рускої інтелігенції почувують ся до обовязку, посилати свої діти до руских шкіл, хоч они в нічім не уступають польским або німецькій протестантській. Ми на се вже нераз звертали увагу а нині з жалем мусимо поіменно назвати, що навіть професори рускої гімназії др. Пачовський (на жаль професор рускої мови й літератури!) і др. Калитовський не почувли ся до сего обовязку. А коли розходить ся о засновуванє руских шкіл, тоді кличемо: нам все належить ся!

— Рускій інститут дівочий в Станиславові. Нарешті сповнили ся давні мрії і бажаня станиславівських Русинів. По довгих старанях, по запопадливім кількатиім збиранню фондів, до котрих немалу лепту додали і Українці зза кордону, перейшла вже раз сирава рішучо в діло: товариство „Руских женщин“ оснувало інститут при помочи прибраного комітету. В п'ятницю дня 1-го, ст. весня с. р. мала Русь станиславівська нагоду взяти участь в торжественнім отворенню нової святині науки в Станиславові т. є. дівочого інститута.

Як се було означене в програмі отворенє інститута, зачалось оно богослуженєм в катедральній церкві відправленим митратом о. Фацієвичем. Друга часть обходу відбула ся в самім інституті. В гарно прибраній сали в присутности численних гостей забрав перший слово митрат Фацієвич. В своїй теплій промові висказав він радість по причині утворення інститута і тому, що зібрали ся всі Русини без різниці партій, чим дали доказ, що чують потребу і знають важність сего заведення. По нім забирали голос: пані Дольницька іменем товариства „Руских женщин“, заступник предсідателя комітету радник суду п. Каранович и др. Коцюба, котрий в своїй промові звернувся до настоятельки інститута і віддав її під управу ноге заведене. При кінці обходу наступили вписи до інститута. [Зараз вписалося 16 інституток] а присутні оглянули заведене.

Справді не можна було в цілім Станиславові знайти ліпшого і догіднійшого місця на інститут. Він містить ся при одній з найкрасних улиць міста [Казимірівській] в гарнім огороді. Комнати обширні і високі, так що вповні відповідають усяким вимогам гігієни, а устроєні гарно і вигідно. Педагогічний провід над институтками обняла укваліфкована пані, Русинка і дочка священника, емеритована директорка школи, тому інститут сей вповні заслугоує на підлору і довіре загалу Русинів.

ОПОВІЩЕННЯ

Іспит з ручних робіт жіночих відбуде ся перед комісією іспитовою в Сокалі дня 16. жовтня с. р. Кандидатки заняті при школах публичних мають внести поданя через ц. к. окружні Риди шкільні, а не заняті в такихже школах, таки престо до Дирекції ц. к. Семінарії учит. в Сокалі найпізнійше до 10. жовтня с. р.

До поданя треба долучити: 1.) метрику уродження на доказ що кандидатка скінчила 18. рік життя; 2.) свідоцтво здоровля, видане повітовим лікарем; 3.) свідоцтво з укінченої школи вибілової, або докази науки приватної; 4.) свідоцтво моральности, наколи кандидатка не повнить обовязки в школі публичній; 5.) виказ переробленого до іспиту материялу наукового; 6.) жіночі роботи ручні, виконані через кандидатку власноручно, треба предложити комісії при іспиті устнім.

В канцелярії „Руского Товариства педагогічного“

ул. Чарнецького ч. 26.

можна купити слідуєчі видання:

1) Образкові видання.

Звіринець	10 кр.
Гостинець	10 „
Забавки	10 „
Менажерия	10 „
Робінзон	40 „
Квіточка	20 „
Віночок	20 „
Кобзар Тараса Шевченка	20 „
Франко: Лис Микита 2-ге цілком перероблене видання	50 „
Мірон: Пригоди Дон Кіхота IV перероблене видання	40 „
Наші звірята	40 „
Діточі вигадки ч. 1	30 „
„ ч. 2.	30 „
Забавки для дітей.	45 „
Мала менажерия	30 „
Велика менажерия	40 „
Нашим дітям ч. I.	40 „
„ ч. II.	40 „
Казки Андерсена ч. 1 і 2 по	25 „
Казки народні ч. 1 і 2 по	25 „

2) Видання без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV. опрацьовані 20 кр., без опрацьовани	10 „
Китиця желань 2 розширене видання	20 „
Ів. Франко: Абу казеномі Казці	20 „
„ Шо звірята говорили	40 „
Учитель на р. 1890, 1898	2 кр.
Давінок на р. 1892, 1898	3 кр.
Ів. Левицький: Попались, Різдвяні сценки	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяра	20 „
„ Від Бескида до Андів	10 „
В. Чайченко: Одеса; Байки; Ковар; Два оповідати по	5 „
„ Душа про книжку Кобзаря	5 „
О. Нижанковський: Батько і мати, двослів'я для дітей з фортеп.	10 „
Леоніда Глібова: Байки	5 „
Дітирової Чайки; Казка про сонце та его сина; Пасанка по	5 „
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Дослів'я з фортеп	10 „
„ Коза дерева	60 „
Мала етнографічна України-Руси	20 „
Гордієнко Карпати і Румунія	20 „
Юлій Верне. Подорож до моря землі	60 „
Барановський В. Пригоди до іспитів	20 „
Можитвенник народний, в золоті опрацьований	20 „
Др. А. Кельнер. Коротка історія педагогії	60 „
Василь В.-р. Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до краю величчів	25 „
Остань Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 „
Мальота. Без родини	40 „
Віра Лебедєва. Протулка	5 „
„ Мазі герої	25 „
„ Гостиняць дітям	25 „
Др. Мандишур. Олімпія	35 „
Сазьо. Непос для III. кл. пік.	65 „
А. К. Робінзон неілюстрований	10 „
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 „
Тарас Шевченко. Кобзар для молодіж	1.20 кр.
Др. Пачовський Мих. Закінки до науки рускої мови в середніх школах	30 кр.
„ Близни і дуки	10 „
Ант. Глодівський. Огород шкільний	60 „

Всієкі замовлення висилають ся скоро і точно.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРІАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Переведенє материялу наукового

після формальних степенів на підставі засад Гербарта, приноврєлєних до прак-
тичного ужитку через Ціллєра.

(Дальше).

Як по собі слїдує погляд і мисленє (перцепция, аперцепция і абстрак-
ция), так при ходї науки виступають єще дві иньшї духовї чинности: поглу-
бленє і докладне пізнанє (свїдомість).

Коли духом вглубляємо ся в предмет, аби єго докладно і цілком по-
няти, тогди всі прочі образи з нашої свїдомости уступають. Хотячи щось
докладно пізнати, стараємо ся о перегляд цілости і вишуканє відносин одного
образу до більшости. Коли в перцепції зверне ся увагу на одєн предмет,
через що всі прочі чинности душі уступають, то відбуває ся процес поглу-
бленя. Колиж але побіч ново пізнаного предмету виступають давнїйше пі-
знані, покровні виображїня, або виступають цілі ряди їх, при чім дух наш
держить перегляд їх і вислїджує відносини одних до других, то поглубленє
переходить в докладне пізнанє. Бєли через абстракцию пригудило до свїдо-
мости вспільних цїх поодиноких виображїнь і витворюємо понятє загальної
цілости, тоді повернулисьмо до поглубленя; Колиж але приходимо через суд
до порівняня одного понятя з цілєстїю, то повертаємо до докладного пізнаня.

Як поглубленє дає докладний погляд поодинокого виображїня, так
при докладнім пізнаню маємо перегляд цілости.

З сєго виходить, що правдивий процес науки в виховавчїй науцї ле-
жить в змінї вглубленя ся в предмет з докладним пізнанєм і присвоєнєм ма-
териялу, опєртого на поглядї. Перший акт громадить сирий материял, другий
переробляє єго на духовї продукта є. є. понятя, правила, права, засади, в чім
шукаємо цвїту нашого духового житя. Учитель має подати материял, а уче-
ник присвоїти собі єго і витворити з него понятє, причім научанє має пока-
зати цїль, вказати дороги і усунути перешкоди. Виховавча наука мусить бути
після поданих правил ведєна.

Розділ наукового матеріалу:

Предмети науки, методичні сполучення, побічний матеріал.

Плян науки має містити розмір матеріалу наукового на поодинокі степені відповідно до духового розвою учеників а відповідні підручники науковий матеріал, який наукою ученики собі присвоїти.

Цілий матеріал науковий розпадає ся на поодинокі діли, котрі зістають в взаємних відносинах до себе, але кождий з них після власностей має ся осібно розвивати. Кождий діл вимагає відповідного перероблювання. Таке помішане предметів, що наука історії переходить в науку язика, наука природи в географію, наука рисунків в науку язика і рахунків в фальшивим родом концентрації.

Метода. Як ціла наука розпадає ся на поодинокі предмети так кождий предмет дасть ся розділити на менші часті. Поділ такий в конечний з сего згляду, що тільки в малих частях дасть ся обняти і присвоїти.

Наколиби ми подавали науку в більших частях без перерви і впочинку, то заходила-би обави, що ученики не могли-би цілости обняти, опанувати. Ї се можливе, коли подаємо науку малими відступами а ученики мають собі час її присвоїти.

Розділ матеріалу наукового не має бути довільний. Крім уваги на степені розвою учеників треба уважати, аби кожда частина становила меншу цілість при котрій переробленню відбутися має процес науковий аперцепція і абстракція. Наколи часті така була-би за довга і не дала ся на менші цілости розділити то можна її поділити, але вона вже не буде становити меншої цілости, лишень частину її.

Як обширні мають бути методичні цілости годі з гори означити, се залежить від степеня розвою учеників і предмету. В рахунках, науках природничих методична цілість дасть ся переробити в одній годині, в науці язика, історії, географії треба посвятити кілька годин. В нижших класах методичні цілости будуть менші в вищих більші що до розміру.

Побічний матеріал. При навчанню виступають крім головних рядів побічні, викликані хвилевою потребою або вищими обставинами. Той матеріал не в головний, не належить до складу, не становить методичних цілостей. Побічний матеріал виступає в добре обробленім плані наук яко приготуване, доповнене, потрібне вияснене.

Формальні степені науки.

Наука не може подавати ніч готового, она має лише спонукувати до витворення знаня. Она має побудити ученика до духової праці і кермувати нею а з сеї духової праці витворює ся знане. Навчане звертає передовсім увагу на рід і хід науки. Процес навчання розпадає ся при психічнім розвою на дві головні часті: 1) Визискане погляду, матеріалу підпадаючого під змісли 2) Розвій понятя з виображінь опертих на погляді.

Відповідно до сего має наука два головні заданя: а) подати вихованкови конкретний матеріал і б) старати ся, аби ученик з предложеного матеріалу витворив собі докладний образ. (Витвореня виображіня).

Можемо ся тоді сподівати доброго успіху з запам'ятаня і присвоєня собі через ученика нового образу, коли вже у него знаходять ся покресні образи, котрі ученик при доперва пізнанім відновляє і они з набутям лучать

ся. Утворення поняття можемо тоді сподівати ся, коли вже в умі вихованка витворив ся цілий ряд докладно пізнаних примірів а ново понятє припадає яко зрілий овоч. Оба головні степені вимагають еще приготавляючого степеня. Перед поданєм нового материялу треба ся упевнити, чи в памяти вихованка знаходить ся достаточний материял до навязаня і якого він є рода. До нового материялу покровний попередний треба повторити, або відсвіжити аби пересвідчити ся, чи знаходить ся в порядку і чи є достаточна підстава до принятя нового. По присвоєнню нового материялу треба єго переробити і з попередно позисканими а подібними гадками зіставити, переглянути, порівнати, получить і відділити, аби через сю асоціацію гадок з сего навязаня, порівнаня витворити обширїйше знанє.

Учень має сам співділати в осягненню сих результатів. Все се знанє має бути лише средством до осягненя обичаєвих ідей, для того в научаню мусять два головні степені з приготавляючим ще щось попереджати і наслідувати по них.

Попереджати має ясне і докладне поданє того, що має ся в науці осягнути с. є: поданє ціли; слїдувати має ріжнородна випава в приноровленю наученого, аби знаню додати сили і приготавля, аби перейшло оно в волю.

Методичне научанє є слїдуюче: Насамперед має ся подати ціль научаня а потому 1) через попередне обговоренє підготувити учеників до нового заданя 2) подати новий материял 3) саму річ перейти і з давнїйшою получить 4) витворене понятє відлучити і в систематичнім порядку з попередними зіставити 5) узискане знанє перевести до практичного застосованя.

Після Гербарта і Ціллера одержали сї степені слїдуючі назви: 1) аналіза 2) синтеза 3) асоціація 4) система 5) метода. У Гербарта аналіза і синтеза творять один степєнь, званий яєністю. В переведеню методичнім є артикуляція науки.

Ц і л ь.

Кожда наука зачинає ся від поданя ціли, до якої стреміти маємо, та яку осягнути хочемо. Примір поступованя: В низшій класї: „Оповідь вам о дївчинці, котрій тато і мати умерли“, або „будемо говорили о звїрятах, котрі ми вчєра на проходї бачили, або „нарисуємо ліжочко, на котрім хлопчик спав. В середній класї: Читати будемо о славнім королї руским, Данилї, що панував в нашій землї. Пізнамо докладно околицю, через котру пливе ріка Дністер. В висшій класї: Пізналисьмо, що земля є кулю а тепер заставимо ся, чи та куля стоїть на однім місци, чи ся порушає. Нарисуємо, котру прикрасу бачили ми при брамі церкви.

Поданє ціли є дуже важне, а то з слїдуючих причин: 1) Усуває відмінні виображеня які в свідомости в тій хвилї находять ся і дає місце новому образови.

2) Переносить ученика в круг гадок, в котрих має ся порушати і уможлявляє поворот образів, котрі єуть помочию для нових.

3) Будить очікуванє, т. є. прихильне успособленє для починаючої ся науки.

4) Будить у ученика сили душі і побуджає до самостійної праці при розвязаню задачі наукової.

Наколи розпочинає ся науку без подання ціли, то сходять ся в умі ученика нові виображіння з попередніми, через що повстає перепона. Давніші виображіння виступають з більшою силою, не будить ся увага ані жива участь в праці ученика а зати́м слідує мала користь.

Ученик мусить наперед знати о що ходить, аби ужити цілої сили при науці і напружає єї, если знає, що має через ню досягнути. Веденє ученика катехетичним способом, читаннями без подання ціли має ті а́лі сторони, що нема при тім поступованю ясного стремління до ціли, котру хоче ся досягнути ані свободно зростаючої духової чинности. Наколи навіть катехетичним способом ведений ученик прийде до ціли, не знає, яким способом до сего дійшов, не має докладного перегляду дороги, котрою доходить ся до ціли, не розуміє взаїмного відношеня, в яким зістає вплив науки до давнійшо набутої. Без пізнання ціли нема волі. А що наука виховавча має за заданє образованє волі, то мусить ученик зарівно як до образования розуму, образувати волю.

Приміри, як можна подавати ціль на одну годину науки: 1) яко реченє: „Хочемо пізнати рослину лен, з котрої зладжують полотно“. 2) яко питання в ціли з'орієнтованя ся: „як може мореплавець пізнати, вливаючи по мори, на яким місци ся знаходять? 3) яко заданє: „Обчислити площу“.

Поданє ціли мусить бути просте, зрозуміле, не має містити виразів ані понять, котрі-би були ученикам незнані. Неясно обдуманя ціль не може ані ученика перевести в новий обсяг виображінь ані єго побудити ужити сили до досягненя ціли. Незрозуміла або недокладно зрозуміла ціль не приносить ніякої користі.

Ціль мусить містити річевий зміст, має бути річево уложена. Формальне подавє ціли як: Підемо десь далше, зачинаючи від сего, на чім ми попереднього разу перестали, або „Будемо читали другий уступ“ не мають значіння, бо не подають гадки, не вимагають напруженя ума, не можуть проте виробити волі.

Ціль не може містити ані за обширного ані за скупого матеріалу. Наколи ціль є подана скупо не оживляє і не будить занятя, за обширно подана ціль затемнює, утрудняє обняте матеріалу і не дозволяє, аби головні точки ясно виступили. Особливо треба уникати упереджуваня фактів, котрі випливають з ходу науки і обудити занятя.

Ціль має бути так устилізована, аби будила у дитини виображіню і інтерес для предмету. Но є все одно чи скажу: „Будемо читали стих о славінім королі Данилі“, або „Пізнаємо героя, короля, що хоробро воював з Татарами і обороняв свій край — о Данилі“. Не улагає сумнівної, що друга стилізація більше займе.

Вкінці ціль мусить бути так устилізована, аби могла бути докладним навазанєм дальшого переведеня. З сего випливає, що поданє ціли не є легкою річю, що приготованє так до усної як і письменної науки має бути обдумане.

Не лише якась методична цілість але кожда поодинокя година науки має ся зачинати від означеної ціли. Не вистарчає іти до ціли, але кождий крок повинен сам бути цілію. На чолі методичної цілости стоїть головна ціль, котра обіймає цілість, на початку науки і в дальшій єї тигу виступають часті ціли, котрі мусять бути підпорядковані головній ціли. Наколи головну ціль має подати сам учитель, то при правильнім розвитю науки можуть в наслідок

реальної і логічної кінечности часткові ціли були подавані через учеників. Є добрим знаком, коли в науці часто виривають питання. Над чим маємо ся тепер застнавляти? На яке питанє будемо мусіли тепер відповісти? Що тепер маємо робити? Яке є наше заданє на нинішню годину? Добре є при кінці години звернути увагу на материял науковий, який має ся брати підчас слідуочної лекції. Ціль належить подати з початком години а не в середині або на кінці а відпитанє, перегляненє переробленого материялу і повторенє має бути підпорядковане поданій ціли. Запитаємо, з яких причин має так бути? Кожда година науки, если має принести хосен, повинна виходити від головної гадки і нею ся кермувати, аби творила одну цілість. Напрям сей одержимо, наколи на початку виступає ціль, котра части годинної праці лучить і удержує; нема сего напряду, если поодинокі части з звязи цілости уступають і яко відрубні части виступають.

З поданєм ціли лучить ся заданя шкільні яко повторенє материялу. Наколи-б ми перед поданєм ціли переробляли заданє, то виступило-би оно яко відорвана часть складова і не малаби впливу на дальший хід науки. То, що о заданю сказано, розуміти треба і о повтореню. На перший погляд видає ся се малозначучою річню наколи виходимо від повтореня а ідемо до поданя ціли. Примір: Очім говорили ми послідного разу? О подорожи Якова до Горан. Де мусів Яков переночувати? Який мав він сон? Яку заповідь дістав він від Бога? Що стало ся при кирниці перед Горан? Як приняв єго стрий Лябан? Тепер побачимо, як єму повело ся у Лабана. Тут виходили ми від повтореня а ішли до поданя ціли а тепер поступім відворотно. Пізнаємо, як ся повело Яковови у стрия Лабана. Знаємо вже як єму поводило ся в дорозї з вітчизни до Горан. Оповідajte о тім! Оповідajte про нічлїг на поли; о тім як Яків задержав ся при керниці! Зіставте прикрі і веселі приключеня підчас подорожи! Очім тепер будемо учити ся? (Повторенє ціли науки). Виходячи від ціли позістає попередно набута річ в лучности з новим ще незаним материялом, давні образи уступають а нові сильнійше виступають. З сего виходить, що година науки має виходити від поданя ціли, перейти до обговореня устного і письменного заданя, повтореня обробленого материялу і повтореня ціли а відтак до нового материялу, але належить звертати увагу, аби ціль все стояла перед очима і аби міг єї ученик в кождій хвилі подати.

(Дальше буде).

Наука писаня (каліграфії) в школі народній

подає Степан Татух.

Письмо було зане людям вже від найдавнійших часів. Старинні Єгиптяни почали перші уживати різних знаків (гієрогліфів) котрими означали гадки; слова а в кінці поодинокі звуки. — На підставі гієрогліфів, уложили Фенікіяни для себе сталу азбуку, складаючу ся з 22 букв (котрі читали

з сторони правої ку лівій): Від Фенікиян переняли письмо Греки, розширюючи і уліпшуючи его (через додане 4 букв — разом 26), — а від них доперва прийняли всі народи цілої Європи. — Св. Кирилий укладаючи азбуку для Славян, (в IX віці), тримався азбуки грецької. Азбукою тою, званою кирилицею, пишемо ми до тепер.

З найстарших руских рукописей, бо походлячих ще XI віка бачимо, що письмо було у нас двоєке: „устав і полуустав“.

Устав або письмо уставне (стояче) є грубе, старанне і виразне з гарними ініціалами — котре було призначене до сталого ужитку. Найстарше ту „Евангеліє Остромирове“ з р. 1057. Наголовки і початкові букви суть дуже гарно викінчені, звичайно двома красками, стилем тератологічним. В XV віці бачимо вже зміну так в письмі, як і в окрасах.

Устав переходить в полуустав то є письмо півлежаче, дрібнійше, менше виразне і старанне, а в окрасах бачимо вже стиль чисто ренесансовий.

Полуустав перейшов з часом в скоропись.

Давнійше було письмо знане тільки монахам — Они то виготовлювали книги церковні, а на дворах князівських всякі письма. — За приміром Кароля Великого, котрий в пізнім віці навчився писати, пішли вельможі, міністри, і урядники, пізнійше міщани (купці), аж при кінці минавшого віка стало ся оно власністю народа.

М е т о д и.

Науку писаня в „давній школі“ вважали яко предмет побічний, а если де ведено то зовсім механічно в той спосіб, що учитель писав букви оловцем на папері без найменшого порядку, мішаючи малі букви з великими, а ученик потягав по тім чорнилом. О методі або порядку, як одна буква з другої вивязує ся і бесіди не було. Розуміє ся, що наука така не принесла ніякої користи.

На науку писаня звернено найперше увагу в Німеччині, ще в 15 віці. — Для шкіл купецьких уложив А. Дієр (Dürer) в Нюрнберґі порядок генетичний букв, пояснив їх генезу, а яко елемента подав лінію просту, колову і квадрат. — Его то вважаємо основателем методи генетичної, — котра полягає на розложеню букв на їх части складові і вказує, як одна буква з другої вивязує ся. — Методу генетичну уліпили ще й другі мистці в писаню, як Альбрехт (J. K. Albrecht), Найдерфер (Neudörfer) і много інших, — а найбільше причинив ся до єї уліпшеня Стефані (Stephani) видаючи в р. 1815 діло: *Ausführliche Beschreibung der genetischen Schreibmethode*. Він то вважав науку писаня немовби приготоване до науки рисунків.

Перед ним ще, бо в році 1772. — Шмоттер (Schmötter) з Дрезна додав до чотирох ліній головних відділюючих букви від себе, лінії помічні, то є прямі і скісні, котрі мали вказувати напрям і ширину букв. — Метода его називає ся методою лінеарною.

Пестальюцій вже звернув увагу, що надмірне уживанє ліній не тільки що ослабляє взір, але тамує і самодільність, уживав єї лише в початковій науці, а в дальшій зовсім покинув.

Одним з найбільших противників методи лінеарної був Олівєр (Olivier) в Дессав.

Він то впровадив в початковій науці рухи рамени і пальців в тій цілі, щоби через надане їм гнучкості, навчити дітей скоро, добре і виразно писати. — В слід за ним пішов і Кастер (Castairs) з Лондону, котрий крім рухів руки і пальців з ріжними комбінаціями, впровадив ще і лучене поодиноких букв з собою за помічю штучних тягів. Методу Кастера називають також методою англійською.

Крім тих, єсть ще метода за тактом. Полягає она на тім, що учитель числить „раз, два“ а ученики відповідно до того потягають черти букв. Методу після такту приписують Неделінови (Nädelin) з Штутгарту. — Метода то вправді дуже добра зі взглядів педагогічних, раз, що ученики єсть рівночасно одною і тою самою чинністю заняті, запобігає ся одноставності письма, побуджує ся до більшої уваги, а через те осягає ся і більшу кріпкість в школі, так з другої сторони при науці письма руского, де всі майже букви єсть округлі, не даєть ся вї ужити. Єсть она добра лише при письмі німецьким. Крім вище наведених метод було ще много иньших, котрі не заслуговують на більшу увагу.

З згаданих метод бачимо, що жадної з них з осібна в школі народній ужити не буде можна, бо кожда має свої так добрі як і злі сторони. Учитель отже повинен з того вибрати те що єсть найлучше і що узнаєть за найвідповіднійше і після того поступати.

В школі народній найлучше єсть ужити методи генетичної враз з конструкцію букв і методи лінеарної.

Метода генетична вказує докладно части складові букв і як одна з другої вивязує ся, а конструкція букв причиняє ся до лекшого зрозуміння і більшого занятя. — Методи лінеарної мож ужити лише при пояснюваню букв і їх конструкції.

Части складові букв (елемента).

Букви складають ся з частий а части або самі для себе, або ще розложені називають ся чертами головними або елементами. — Головні елемента букв єсть:

/ 1 1 1 1 6 2 2

- а. черта однаково груба
- б. „ клинова в горі і долині
- в. „ подвійно клинова
- г. півколесо в ліво і право
- д. черта поломінна.

Крім черт головних єсть ще черти комбінаційні:

1 1 1

- а) заокруглене в долині
- б) „ в горі
- в) „ подвійне.

Тонка черта (ліній волоскова) служить лише до лученя букв з собою, або до надання їм властивого вигляду.

Порядок генетичний букв.

Букви руські зі вигляду на їх конструкторію і порядок в яким одна з другої вивязує ся, дадуть ся поділити на 12 громад, і так: малі на 6 а великі на 6. — в сльідуючий спосіб:

А) Букви малі:

1 громада:	і	ї	и	й	ц	ш	щ	ч	ъ
2 "	е	н	т	н					
3 "	о	а	ю	я	с	е	е	х	
4 "	л	м	г	ж					
5 "	в	к	р						
6 "	у	д	з	ф	б	в	л		

Б) Букви великі:

1 громада:	И	Й	Ц	Ш	Щ	Ч	У
2 "	Е	С	О	Х	З	Ф	
3 "	Л	А	М	І	Ж		
4 "	Г	П	Т	Б	Р	В	
5 "	І	І	Ю	Я	Н	К	
6 "	Є	Я	Д				

Кожду громаду з осібно пояснювати точно не буду, тимбільше, що в короткім часі вийдуть вірці до науки писаня руского, котрих уклад вкаже докладно так порядок генетичний букв як і їх конструкторію.

(Конець буде).

Добре порозумінє між учителями при більшекласових народних школах є головним услівєм успішного розвою дотичної школи і узисканя учителями поваги в громадї*).

(До конференції учителів шкіл народних в Чернівцях новітн записного р. 1898 вразили нас Омелян Кукелка, учитель в Старих-Мамаївцях).

Досьвід щоденного житя учить, що неагода і ненависть між членами якої-небудь організації або інституції не раз дуже скоро нищить хочби й найкрасше діло без огляду на те, що така робота не приносить нікому, а найчастійше і самим ініціаторам і найменьшій користи, а за те наносить цілій організації велику шкоду. Та шкода може бути двоєка, а то: матеріальна або моральна, а кождий знає, що матеріальну шкоду лекше направити чи переболіти ніж моральну, і сеї послідної повинен кождий здоровомислячий чоловік як найбільше вистерігатись, особливо коли єї своїм невід-

*) Передрук з Ч. 1-го Buk. pädag. Blätter.

повідним поведенням не тільки собі і другим особам, але й цілій організації, до котрої належить, заподіяти може. Народна школа є власне такою інституцією, котрій учителі через нетактовне своє поведіння супроти своїх товаришів учителів можуть навести моральну шкоду, бо таким чином не тільки спивають хороший розвій школи, але підривають також рівночасно свою власну повагу, без котрої учитель ніколи не може числити на успішну діяльність.

Така школа, де щоденна праця учителів переплітана буває спорами чисто особистої натури, де дневний порядок становлять безнастанні суперечки і вічні непорозуміння з всіма їх злими наслідками, — така школа — не тільки, що не може виховувати молодіж в напрямі моральнім, а то часто ще й деморалізує, злим прикладом учителів. От приміром, коли учителі при своїх спорах не заховують певну остророжність, конче потрібну зі взгляду на шкільну молодіж, котра часто ліпше наглядає учителя, як учитель ві.

Яку карність можуть такі учителі удержати, наколи діти знають, що й учителі уміють між собою порядно висваритись?

В теперішніх часах, коли борба національна і соціальна прибирає чим раз грізніший вид і переносить ся деколи навіть в школу, повинен учитель словом і ділом, отже добрим прикладом викорінювати ті хибні злого домашнього виховання а натомість вціплювати в серця учеників згідливість і християнську любов ближнього. Сей обов'язок накладає на учителя потреба релігійно-морального виховання шкільної молодіжи, а з сего обов'язку може учитель лиш тоді зв'язатись як слід, коли сам поводитись ме такими засадами. Зле порозуміння між учителями доказує якраз великий брак таких засад, а де нема засад там і згадки не може бути о якімсь консеквентнім і одноцільнім поступованню учителів дотично морально-релігійного виховання молодіжи.

Через зле порозуміння між собою тратають учителі об'єктивність, котра кождому необхідно потрібна не тільки в школі, але й поза школою, особливо, коли він приневолений висказати свою гадку чи то перед шкільною дівторою, чи перед їх родичами о діяльності або в справі оборони доброї слави своїх товаришів, бо в такім випадку — а сего повинен кождий учитель стеречись як огню, — може одним однісіньким неосторожним словом захитати довірення учеників до своїх учителів а тим самим і собі-самому зробити медвежу услугу. Не лиш виховане моральне, але, й розвій умисловий учеників, що є другою головною задачною народної школи, жадає від кождого учителя при більшекласовій школі, щоб жив в добрім порозумінні з своїми товаришами, бо інакше і сама наука мусить під злими наслідками тих kwasів терпіти. Увійшовши до класу що йно по острій перепалці, здібний учитель до всякої иньшої роботи, лиш не до науки. Нерви роздражені, голова запрятана тим, що ему его противник наговорив, а тут треба учить і то таки зараз, нема часу віддихнути! Проклинає тоді учитель ту нещасну годину, в котрій ему захотілось учителем бути. Не досить, що пусті діти і їх темні родичі допікають ему до живого, а тут ще й товариші досолоють так, що таки зараз покинув би учительський стан, щоб пошукати лекшого кусника хліба!

Починає він учить, але яка та наука, може собі кождий легко уявити. Кілько то разів прогрішить учитель в такім душевнім настрою не тільки що до методичного поступовання, але й проти найголовніших засад педагогічних. Нераз аж ему самому лячно стане від такої науки.

Наслідки такого стану річи, особливо, коли він довший час триває, поминувши вже шкоду, яка з того для самої школи впливає, бувають часто й для самого учителя дуже сумні, як ні пр. не конче добрі успіхи в науці і така сама кваліфікація, а часом навіть дисциплінарні слідства, перенесення на иньшу посаду, материяльна страта титулом відмовлених властями шкільними щятилітніх додатків і т. д. Злі наслідки колотнеч між учителями при більшекласових школах є попри лихе материяльне положення учительства народного, другою головною причиною знеохочення до праці а часом навіть зненавидження учительського заводу.

Після постанов законів шкільних відбувають ся в більшекласових народних школах льокальні конференції учителів. Ті конференції є не тільки средством дальшого образования учителів, але они повинні тут шукати ради-поради, як треба поступати, щоби собі працю а ученикам науку улєкшити і тим способом осягнути як найбільші успіхи. Отже щоби ті конференції були тим чинником в заводі учителя, яким они повинні бути, то й тут потрібно крім фахового знання і доброї волі конечно ще й доброго порозуміння між учителями, бо інакше значіне і вартість нарад конференційних обнижає ся до зєра а всякі колотнечі між учителями, трактовані в такім разі вже парламентарно, набирають офіційального характеру, заострюють і зростають чим раз більше. Позитивну роботу заступає безоглядна негация всего, що тільки вийде з ініціативи противника, лиш щоби своїм примхам догодити і на своїм противнику хоч сяк-так пімститись.

З сєго, що до тепер сказано, видно, що злє порозумінє між учителями спинає а часом навіть унеможливає моральний і інтелектуальний розвій молодіжи шкільної і утрудняє учителеви єго й так тяжку працю. А наконець, що можна уважати найгіршим лихом, нищить оно й добру славу учителів а тим то і повагу школи у населєня громади, де рідко котра інституція а властиво єї вартість звязана так тісно з особою єї орґанів, як власне народна школа з особою єї учителів.

Школа без доброго учителя, то тіло без душі. Крім довіря і особистого поважання, яке учитель потрафить здобути собі у дітей і їх родичів, нема й не може бути иньшого средства, котрим би учитель міг примусити дитину до послуху, карности і науки, а з сєго виходить, що від доброї слави учителів залежить розвій і добра слава школи. Хотячи здобути собі добру славу і поважання серед населєня громади, мусять учителі більшекласових шкіл вперед уміти, себе самих взаімно поважати, бо інакше не можуть і від других жадати, щоби їх поважали. А де нема доброго порозуміння між учителями, там нема і взаімного поважання.

Учителі живучі в злім порозуміню між собою не дуже то перебирають в средствах, єсли о то ходить, щоби своєму противникови докучити. Короткозорість і неоглядність деяких учителів доходить навіть так далеко, що особи, котрим учителі в добрім порозуміню не позволили би ніколи мішатись в справи, дотикаючі школи і учителів, оббирають ся чи то з приватної ініціативи, чи там титулом якогось їх уряду — розуміє ся, не завжди в добрім намірі — посередниками між спорючими учителями, а єї щоб тим посередникам піддобрити ся, відкривають взаімно хибі і слабі сторони свого характеру, роблять тим способом такі самі цапа огородинком і віддають ся зовсім на ласку й нєласку тим „миролюбним покровителям“. Єї послїдні вихіснюють звичайно ворожнечі (вороговання) учителів на свою користь а учителі

загнавшись за далеко і видячи злі наслідки свого засліплення, жалують ся перед шкільними властями на тих „апостолів мира“; але таким поступованем роблять собі з тих щирих покровителів завзятих ворогів, котрі то вже поста-рають ся, щоби добру славу таких непокірних учителів знищити не лиш в гро-маді, але й перед властями.

Хоть би слушність була по стороні учителів і ціла справа скінчила ся на їх користь, то все таки тратять они через ту тяганину тільки на своїй повазі учительській, що ту страту їм жадна сатисфакция винагородити не може.

Годї вичислити всі лиха, які заподїяти може зле порозумінє розвоєви школи і повазі самих учителів, бо залежать они не мало від місцевих обста-вин, серед яких школа мусить сповняти свою задачу, залежать они також від вдачі, здібностей і характеру надучителя і кожного учителя з особна.

Хоть добре порозумінє між учителями більшекласових шкіл задля індивідуальних властивостей учителів не завсїгди в повнім значіню того слова можливе, то все таки зі взгляду на добро народної школи мусять ся від них жадати, щоби кождий зі всіх сил старав ся, всякі ріжницї поглядів, які мусять і повинні бути, полагоджувати в мирнім порозуміню і в границях чємности, яка лицює обрзованим людям.

Всякі особисті і иньші дразливі справи, котрі можуть викликати не-порозумінє, належить старанно оминати і в школі не порушувати. Характер-ний і свідомий своїй задачі надучитель може дуже причинити ся до удер-жання доброго порозуміння, бо єму властиво відданий провід школи і учителів; він може добрим прикладом і тактовним проведенєм не одно лихо від школи відвернути. Що правда бувають і між учителями люди, з котрими і найліп-ший надучитель нічого не вдїє, але й тут повинні всі учителї, узглядняючи хоробливу вдачу свого товариша, з ним так обходитись, щоби не дати нагоди до непорозуміння.

Не є то легка річ, але зваживши, що учителям крім фахових здібно-стей необхідні потрібні ще й иньші добрі прикмети, котрі в кождім иньшій заводї вчисляють ся в рубрику надзвичайних заслуг, то можна й сего від них жадати, щоби потрапили і з менше згідливими товаришами удержати добре порозумінє.

Знаючи добре, що народна школа має своїх питомених просьвічених і темних противників і ворогів, котрим народна школа з різних причин солию в очах, повинні учителї всі свої сили сполучити і школу супроти всяких на-пастий щирою працню і згідним поступованєм, як правдиві товариші по чину боронити, а не безпідставними колотнечами ворожі змагання тих противників улєкшати і підпирати.

Не забуваймо, що розвій народної школи і піднесенє поваги учителів є найдорожшими нашими скарбами, стережім їх як ока в голові і залишім всякі непорозуміння, бо лиш в добрім порозуміню скинемо окови темноти й нужди з непросьвічених мас народа і промостимо собі дорогу до відповід-ного поліпшеня нашої незавидної учительської долї! Тодї станемо правдивими просьвітителями народними і здійснимо надїї, яку єсупільність на нас і на народну школу покладає.

Руска гімназія в Перемишлі*).

У останніх часах Русини починають ся рушати по всіх місцях. Виринає між рускою суспільністю раз-у-раз частіше гадка, що нам треба до скорійшого нашого національного розвитку руских шкіл, аби набирати ся знання відразу у своїй рідній мові. аби улекшити собі науку і пр.

Але про се писало ся так багато, що ми не гадаємо розводити ся тут над сею справою. Нашою задачею є виказати як розвиваєть ся руска гімназія в Перемишлі, бо факти говорять все найліпше самі собою.

Чотири роки стоїть лише она, а за сей час вивела в широкий світ чотири дружини матуристів, разом 94 людей. Коли приглянемо ся гімназіяльним справозданям, то мусимо завважати, що число учеників з року на рік збільшаєть ся, пересічно о 36 (при кінці року шк.).

З кінцем шк. р. 1895 було 266^{***})

1896	"	294	приріст	25
1897	"	334	"	40
1898	"	359 ¹	"	25 ²
1896	"	409 ⁴	"	52 ³

Разом за 4 роки було 1396⁶

Коли пр. селянських синів до гімназії в Ряшені ходять 600, то число тутешніх селян, хоч систематично змагаєть ся, все таки дуже слабо заступлене; потім доперва слідуєть сини священників, а далі міщан-ремесників, народних учителів. Інші стани задля малої ереквенції пропускаємо.

в р о ц і

	1896	1897	1898	1899	разом
Сини селян	101	128	138	148	515
священ.	80	91 ¹	88 ¹	101 ²	260 ⁴
міщ.-рем.	41	55	57	48 ¹	201 ¹
нар. учит.	26	31	27 ¹	36 ¹	120 ²

Як видно число синів священників лише з сим роком зрівнялось з числом селянських синів в першім році. Скількиєть міщанських дітей значно обнизилась сего року. Сам Перемишль доставляє вельми маленький контингент до рускої гімназії; ба. що більше, се число постійно, упадає, за се змагаєть ся в польській гімназії, себ то Перемишль скорою ходою польонізуєть ся. І перемишльський повіт слабо підпирас школу. Найліпше се покажуть цифри:

	1896	1897	1898	1899	разом
Сам Перемишль	32	28	28	25	113
перемишльський повіт	52	64	79 ¹	87	282 ¹
інші гал. повіти	210	242	252 ¹	293 ⁴	997 ⁵
з Шлесска				3	3
з Росії				1	1

Як ми вже вище зазначили, сам Перемишль посилає що раз менше дітей, за то степенуєть ся число з поза Перемишля. Треба ще піднести сей радісний об'яв, що число селянських синів росте досить скоро. Селяни бачать,

*) Передрук з „Руслана“.

**) Дрібні цифри у горі означают число учеників приватистів.

що біда вже одною ногою поріг переступила, що на податки гроша не стає, на переднівку хліба нема, одним словом біда з всіх заулків визирає — „та нех хоть мої сини так не мізерують, як я, іно жиби сї не пустив потому на пана, та мене сї стидав“ — чув я від них, проте висилають до гімназії, де по найбільшій часті самі удержують ся. Колиб гімназія зростала на далі, як доси, то за 12 літ подвоїла би ся. До речі завважаємо, що в польській гімназії було в 1898 р. 535, а з кінцем 1899 р. 542, себ то она збільшилась ледви о 7 учеників, а руска о 50! Значить ся руска гімназія розвиваєть ся гарно!

Що до національності і обряду учеників, то в двох перших роках були самі Русини греко-католицького обряду, а в останніх двох:

рідна мова руска	в 1898 р.	358 ²	в 1899 р.	408 ⁴
німецька	„	1	„	1
віроіспов. греко-кат.	в 1898 р.	356 ²	в 1899 р.	403 ⁴
протест.	„	1	„	1
мойсеев.	„	1	„	5

Інтересно, що усі жиди причислились до Русинів, а не до Німців або Поляків.

В І. (польській) гімназії було 1899 шк. року 361² римо-католиків. Чейже не всі римо католики є Поляками! Є між ними Німці і Чехи, одначе причислїм їх до Поляків, бо так зазначено в справозданю: але тих, що говорять по руски в числі 34¹ причислїм до Русинів — вийде, що Поляків в гімназії було 361² (разом з Німцями, Чехами), а Русинів (в рускій 403⁴ в польській 34¹) 437⁵ — або, що Русинів в перемишльських гімназіях було о 76³ більше, чим Поляків, хоч і сей рахунок виходить на користь Поляків.

В І. гімназії греко-католицького обряду було 49¹, значить — 15 перекинчиків виреклось своєї національності!

Досить сумно представляєть ся стан бібліотеки, особливо рускої. Цифри се найяснійше покажуть:

Бібліотека:	1895/6	1896/7	1897/8	1888/9
руська:	155—24 ¹	193—38	213—20	259—39 ²
польська:	129	151	172	203
німецька:	132—20	176—44	205—30 ²	247—42

В тім році не закуплено цінніших руских книжок. Ми питаємо завідача рускої бібліотеки для учеників, чи в него бібліотека Насальського з своєю поганою мовою (Подорож до Єрусалима), з етимологічною правочиною, не інтересним змістом важнійша, чим Листи з чужини Окуневського, твори Тобилевича, поезії Федьковича і т. д.? В учительській бібліотеці: Записки Наукового тов. ім. Шевченка лише до XXVI т.; Етнографічного збірника тільки 3 томи; Історії України Руса Грушевського зовсім нема.

Про руску бібліотеку в І. гімназії аж соромно згадувати. Вона числила аж 28 (!) творів, в 29 (!) томах (Wiadomości szkolne за г. 1899 стр. 18.) і сего року нічо не прибільшилась, хоч, як вище сказано, було в тій гімназії 49¹ греко-католиків, між ними аж 8 поповичів. (Wiadom. стр. 22).

Французкої мови в рус. гімназії ніколи не вчили, хоч суть професори, що знають по французки!

В. Г.

СПІЛКИ РАЙФАЙЗЕНА.

Виділ краєвий скінчив вже організаційні і приготівлюючі роботи до акції, підпринятої краєм на підставі сегорічних соймових ухвал в цілі підпирання розвою і діяльності Спілок Райфайзена. Як раз в сих днях вийшла з друку рівночасно в рускім і в польскім язичі брошура, котра містить в собі „Поученє о закладаню Спілок ощадности і позичок під Патронатом Виділу краєвого“ разом з додатком, містячим в собі ухвалені Виділом краєвим візріцєві статуту для Спілок з необмеженою і з обмеженою порукою, інструкцію о виконуваню Патронату Виділу краєвого над Спілками і приписи о позичках з фонду позичкового, устанавленого в тій цілі. Рівночасно видано в обох краєвих язиках всі формулярі і візріці, потрібні при завязуваню і до дальшої діяльності Спілок.

В кінци Виділ краєвий зорганізував окреме „Бюро Патронату для Спілок ощадности і позичок“, поручуючи єго управу Дрови Францови Стефичкови, яко своєму фаховому референтови для Райфайзенівских Спілок. Тое бюро, будучи орґаном Виділу краєвого, підлягає шефови III Департаменту; однакж для улєкшеня енергічної діяльності, Виділ краєвий признав бюрови Патронату право переписувати ся зі сторонами безпосередно в границях, означених окремою інструкцією.

Отже кореспонденції в справах, відносячих ся до Райфайзенівских Спілок, треба адресувати безпосередно до „Бюра Патронату для Спілок ощадности і позичок при Виділі краєвим у Львові.

Н О В И Н К И.

— Працанє інспектора шкільного В. Витошиньского: Дня 28 н. ст. серпня с. р. зібрали ся учителі і учительки з судового повіту перемишлянського та кількох з судового повіта глинянського в сали касинові в Перемишлянах, щоби попрощати свого бувшого інспектора п. Витошиньского, котрий відходить до Грибова. Учителєство судового повіта глинянського уже пращало єго в липни с. р. в Лашках королівских та вручило єму на память єго портрет в гарних рамах. В Перемишлянах, крім учителів явили ся ще ин.: ц. к. староста Винярекій, начальник суду Давидович, адвокат Шенкер, новий інспектор Попович, нотар Залєскій, судові адюнкти Гаїбовицкій і Бережаньскій та кількох святищенників.

Около 9 години вечером зібрані уставились в сали в два ради і впроваджено п. Витошиньского. Іменем зібраного учителєства попрощав єго предсідатель перемишлянського кружка конґрегційного п. Рихвицкій, управитель школи з Корєлич і вручив альбум з фотографіями товаришів і товаришок. Опісля засіли всі до вечєрі, підчас котрої перед касином грала війскова музика, перебуваюча тутка на манєврах. Першій тост підніс п. староста, опісля вносили тости ин. Давидович, Ліґєнза, Будманюк, Залєскій, Попович, Потураївна, со. Селєзінка, Рибак, Степанів і инші.

По вечєри музика заняла два сумежні покої і розпочалась забава з танцями. Тут треба примітити, що маємо тепер нового ц. к. старосту, котрий не тільки

привбув на пращальний вечер, але і говорив раз по польски а другій раз по руски, гостив до пізної ночі і з кожним приязно розговорював та заохочував учителів до праці, обіцяючи свою поміч.

Вкінці п. Витошинський розпрацав ся щиро зі всіма і всі роз'їхали ся з тою гадкою, що сей інспектор був правдивим опікуном учителів, за его старанем шкільництво піднесло ся в тутешнім окрузі багато вище, так що новий інспектор має вже дорогу приготовану до дальшої роботи. Жаль тільки, що учительство тутешнє не мало того щастя, щоби п. Витошинський позістав був тутка сталим. При сій нагоді витаємо і нового інспектора п. Поповича та бажаємо щиро, щоби своїм поступованем зєднав собі таку любов і щире привязанє, як его попередник.

— Сумне але правдиве. В лютім 1895 р. перенесено з Николаєва над Дністром учителя Михайла Корецького до Скавіни за Краковом на підставі доносів. Один з доносів попав ся в руки М. Корецького, а той удав ся з ним на дорогу судову — а розправа переведена дня 23 серпня с. р., запровадила любовників „falszywych informacyj“ на „склад“. а іменно: Николу Ланчевича, Jana Jambrozika і Стефана Петрицю по 14 днів, а Стефана Шарана і Федя Гнатого по 10 днів. Засуджені суть вітцями родин, а денекотрим з них позволив Бог тішити ся вже і внуками. Від давних літ суть они радними громадськими і завсїгди були прихильні школі і учителям; они були вже членами тої ради громадської, котра перед літами тому самому М. Корецькому надала була з фондів громади Николаєва стипендію [як він то сам по розправі в суді їм пригадав], щоби яко спосібний тогди хлопчина міг виобразувати ся хоть би на учителя для їх дітей. Надія їх сповнилася: М. Корецький став учителем, а відтак, завдяки своїй праці, навіть заступником управителя школи в Николаєві. І що-ж могло склонити сих людей до такого підлого поступку, як безпідставно а так страшна в своїх наслідках денунціяцій?

Відповідь сумна, — а дав єї при розправі один із засуджених на 14-дневний арешт тими словами: „То не ми писали, нам уже готове дали пан Питула“. — Зізнанє се упало як грім з ясного неба, бо і хто-ж смів би був припускати, що товариш шкільний, п. Меркурій Питулей, щоби дістати управительство школи, захоче силою денунціяції „висадити“ вітця девяти дрібних дітей, серед зими, хотай-би і до Скавіни, щоби тільки ему в Николаєві не заваджав! „Хто під ким яму гребе, сам в ню упаде“ каже пословтця. П. Меркурія Питулея також перенесено, до Заліщик, де він і до тепер перебуває, а за нии покотили ся слези жен, дітей і внуків тих людей, котрі дорогу життя вже до сивого волоса перебули, не знаючи, як виглядають мури арешту... Подаємо се до публичної відомости для перестороги і науки, але при тім чи може дивувати кого се, що нарід споглядає на школу „з під ока“?...

— Услівя прийнята до ц. к. академії ветеринарії у Львові. Ректор академії ветеринарії у Львові подає до відомости, що по мысли рескрипту міністерства просвіти з дня 28 марта 1897 ч. 6658 вимагає ся до прийнята на звичайного слухача студій ветеринарійних, подібно як до пивших висших заведень наукових, свідощтва іспиту зрілости зложеного в одній з державних шкіл середних [гімназій або школі реальній]. Після найвисшої постанови з дня 31 грудня 1896 час треваня курсу постановлений на чотири роки. Вписи зачнуть ся з днем 1 жовтня с. р. і тревати будуть до 8 жовтня. Вписове виносить 5 зр.; т. зн. „чесного“ не платить ся. При вписі належить предложити свідощтво зрілости з гімназії або школи реальної і метрику. Кандидати, котрі в минувшій році не учащали до ніякого публичного заведеня, обв'язані крім наведених висше документів предложити також свідощтво моральности.

В мужескій школі взірцевій при учит. семинарії у Львові вписало ся до I. кл. 36, до II-ї 34, до III-ї 28, до IV-ї 34, разом 132 учеників, до мійської школи IV-класової мішаної ім. М. Шашкевича 141 учеників.

В канцелярії „Руского Товариства педагогічного“

улиця Чарнецького ч. 26, можна купити слідуєчі видання:

1) Образкові видання.

Збірник...	10 кр.
Господина...	10 „
Збірка...	10 „
Мислитель...	10 „
Робінсон, нове розширене видання	40 „
Кайсочка	20 „
Школяр	20 „
Кобзар Тараса Шевченка	20 „
Франко: Дас Милит 2-ге цілком перероблене видання	50 „
Мірон: Присяга Дон Кішот IV перероблене видання	40 „
Наші шайки	40 „
Дітвчі збірки ч. 1	30 „
„ „ „ ч. 2	30 „
Збірка для дітей	45 „
Мала мислитель	30 „
Велика мислитель	40 „
Наші діти ч. I.	40 „
„ „ ч. II.	40 „
Казки Андерсена ч. 1 і 2 по	25 „
Казки переробі ч. 1, 2 і 3 по	25 „
Казки братів Гріммів	25 „

2) Видання без образків.

Четверта ч. I, II, III, IV, окремі 20 кр., без оправи	10 „
Кетчик жовтий 2 розширене видання	20 „
Ів. Франко: Абу казімові Казі	20 „
„ „ „ Що шайки творили	40 „
Гученко на р. 1890, 1898	2 „
Дітвчі на р. 1892, 1898	3 „
Ів. Левицький: Письма, Рідний сиріт	10 кр.
Вод. Шухевич: Збірка школярів	20 „
„ „ „ Від Бессара до Анді	10 „
В. Чайченко: Онок; Байка; Ковар; Два оповідання по	5 „
„ „ „ Дума про життя Кобзаря	5 „
О. Нижанковський: Батько і мати, двослів'я для дітей з фортеп.	10 „
„ „ „ 5 „	5 „
Леоніда Галібова: Байка	5 „
Дітврові Чайки: Казка про сонце та его сина; Писанка по	5 „
М. Лисенко: Тече вода з під каюра. Дослід з фортеп.	10 „
„ „ „ Коза вертеп	60 „
Мих. Стефанюк: Україна-Русь	20 „
Гордієнко: Карпати і Рілля	20 „
Юлія Верки: Подорож довкола землі	60 „
Барановський: Присяга до ідеалів	20 „
Михайлович народний, в повністю опрацьований	20 „
Др. Л. Кольмер: Коротка історія педагогіки	60 „
Василь В. р. Дмитрій Сніг. Подорож Гуківера до краю великанів	25 „
Остан. Микарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 „
Малюта. Бити родина	40 „
Віра Лебедева. Прогулянка	5 „
„ „ „ Мамі герої	25 „
„ „ „ Гостинці дітям	25 „
Др. Мандябур. Охитня	35 „
Салло. Поема для III. кл. гім.	65 „
А. К. Робінсон мілістронський	10 „
Kokutewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 „
Тарас Шевченко. Кобзар для молодих	1.20 зр.
Др. Пачовський Мих. Замітки до науки рускої мови в середніх школах	30 кр.
„ „ „ Базилі і думи	10 „
Ант. Глодінський. Огород шкільний	60 „

Всіх замовлень висилають ся скоро і точно.

Види „Руско товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, під надзором К. Беднарського.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрация
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламиці без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Конгрес для охорони дітей.

Д. 17. с. м. замкнуло в Будапешті по 5 дневних обрадах конгрес для охорони дітей, призначуючи на місце з'їзду на слідуєчий рік: Лондон. В сегорічнім конгресі взяли участь відпоручники Англії, Німеччини, Австрії, Італії, Швайцарії, Росії, Румунії і Туреччини. Працьовано в кількох секциях; найважливіші і найінтересніші наради відбувались в лікарській і правній секції.

Секция добродійности розбирала питанє, які средства треба винайти в ціля належного вихованя дітей, позбавлених родительської опіки.

Раджено, щоби урядити в робітничих дільницях школи і захоронки для дітей під надзором женщин, — вакаційні кольяні і больниці. Цілком слушно зганив конгрес заведење особних уборів для дітей приміщених в добродійних заведєнях, бо в сей спосіб витискає ся на дітях соромляче патно.

Педагогічна секция жадала: 1) аби в высших і доповняючих школах завести науку педагогії яко обовязковий предмет; 2) аби духовні виленювали на проповідях підстави вихованя; 3) аби видавано і розширювано між народом популярні книжки о вихованю дітей і аби писано о педагогії по всіх письмах а не лише в фахових; 4) аби при управильнюваню правних границь діланя родинного житя державне законодавство узглядняло також вихованє дітей; держава і суспільність повинні хоронити дітей позбавлених родительської опіки або дітей зледащїлих родичів. В шкільних справах забрав голос інспектор Ембеа і жадав, аби в початкових школах наука починала ся від 7 року житя, аби знесено книжки до науки, а головну вагу положено на живе слово і поглядову методу. Припоручено також закладанє товариств для охорони дітей. В справі захоронок були гадки поділені, чи они мають бути тільки заведєнями для охорони дітей, чи виховавчими інституциями.

В філантропійній секції занимали ся глухонїми і слїпими дїтьми, а також ідиотами. Говорено однак майже виключно о угорских відносинах, де на 6000 глухонїмих, обовязаних ходити до школи, учить ся тільки 500.

В лікарській секції проф. доказував Л. Концетті з Риму, що смертність для того єсть так великою поміж дітьми, бо много лікарів дуже мало розуміє ся на хворобах і гігієні дітей. Жадав, аби на всеучилищах більше углядиювали дитячі хвороби і аби іспити з тих хвороб були при риторозах обовязковим предметом.

Проф. др. Бокей говорив о средствах запобігаючих коклюшови з осібним углядненем розширення ся туберкул. Понеже доказано звязь між тими хворобами, тому повинні власти бути зараз повідомлені о тім, скоро появить ся де коклюш. Аби зарадити ширеню ся тої хвороби, мають особливо в більших містах бути заведена для поміщення дітей навіщених коклюшем, котрих в родиннім домі не мож ізолювати.

Др. Г. Тірінг предложив вислід своїх статистичних дослідів (1874 — 1988) що до смертности дітей і ствердив, що смертність дітей зменьшила ся з 49% до 26.5%. Найбільша смертність в серед нешлюбних дітей, а се належить приписати бракови належної опіки.

Вязничний лікар др. Й. Бтва виказував, що з переступників нелітців, що дїстають ся до вязницї в Будапешті, 80% єсть анемічних, але відживлюваних і хоровитих. Аби зарадити зледащїю дітей, треба би поробити примусові заведеня виховавчі для нелітців від 7 до 21 року житя. В таких заведенях повинна дитина перебути найменше 3 роки, отримати звичайне шкільне вихованє, разом образуватись в практичних заводах. Для тих заведень, котрі повинна творити передовсім суспільність, має держава уложити однообразний виховавчий план і мати над ними надзїр.

Дальші виклади відносили ся до шкільної науки дітей о слабім зорі, до умственного умученя шкільних дітей, частих болїв зубів і алкоголізму серед дітей. Домагано ся осібних курсів для дітей зі слабим зором. До тих курсів належить придїлити не лише дітей, що мають слабий зір наслідком золотухи, але також короткозорих, астигматичних і т. д. Алкоголь належить дітям давати лиш яко лік.

Др. Р. Темесвари говорив о охороні дітей перед уродженєм, а др. Фараго пригадував, що число родан, разом хоріб і смертних випадків у дітей залежить передовсім від житєвих відносин родичів. Треба старати ся о виобразованє можливих умовїй житя для робучих верств.

В правній секції жадав Др. Найман, аби карано опікунів за невідповідний дозїр над поручинцями. Під тим зглядом ставив він взором англійске законодавство.

Др. Бана жадав, аби нелітних переступників не уміщувано в одних комнатах з дорослими і щоб слїдча вязниця була для них як найкоротша.

Дезид. Маркус промовляв за тим, аби дітям не правого ложа при знано ті самі права, що шлюбним.

Конгрес був получений з виставою охорони дітей, котру в перших днях відвідало 5.400 людей.

Русько-українська література*).

Написав др. Іван Франко.

В 1794 році почала друкувати ся у Відні травестована Енеїда екс-езуїта Блюмауера. Сю Енеїду переробив на мову російську якийсь Осиповъ, чоловік невеликого таланту, але не малої пильности. Він розширив свій вірець, затер яркі краски Блюмауерової сатири, зробив річ водянисту і безцвітну. Отсю Енеїду Осипова, переїджену з німецького вірця, взяв собі за канву Котляревський і вигаптував на тій канві пишні взори українського гумору, яркі образи українського народнього життя, сотворив поему, що доси не втратила своєї живої сили і свіжости, коли єго безпосередній вірець Осипов і посередній вірець Блюмауер — давно забуті. Се була характерна вказівка для дальшого розвою української літератури: мотив європейський, узятий via Петербург, але оброблений живою українською мовою і заповнений живим змістом українського життя і української вдачі.

Ось тут ми підійшли до характерної різниці між старим руським письменством і новим. Старе письменство в дотатарській часі було переважно неоригінальне і імперсональне. Воно, так сказати, душило ся під тиском церковної поваги. Тільки церковне слово мало тоді значінє; найліпшим писателем уважав ся той, хто знав найбільше текстів із письма святого і з отців церкви і міг аргументувати ними про всякі справи „не додаючи нічого від свого розуму“. Було багато примірів, що руський писатель, написавши щось власного, не сьмів пускати се в люди під своїм іменем, але виставляв у титулі імя якогось знаменитого отця церковного, звичайно Івана Златоустого. Полишаючи літопись і проби світської поезії, головна маса духової праці в тій добі йшла на перекладанє, компільованє, ексцерптованє греко-візантійських церковних писателїв. Навіть літопись руських подій не обходила ся без таких ексцерптів, а життя руських святих являють ся мов би механічними відбитками візантійських житий пізнєго, шабльонового стилю і тільки де-де проблизкують у них золоті зерна живої руської дійсности серед сірого піску пустої риторики.

В середній південно-руській літературі XVI—XVIII в. сей стан значно змінив ся. Виступає цілий ряд писателїв з ярко зарисованою індивідуальністю, чути вже і в південно-руськїм письменстві близькість Європи, хоч не тої оживленої гуманізму і розбурханої реформацією, а давнїшої схоластичної. Література робить ся менше шабльонова, ближе підходить до народніх мас і в деякій мірі робить ся їх духовою власністю. Але про те вона все таки йде о пару сот літ позаду за європейським розвитком, вона і для тогочасного Європейця по змісту і мові і по способі трактованя річи може мати інтерес хіба як куріоз, як культурний пережиток, вона не дає правдивої по тогочасному просвіти, не вносить нічого свого в скарбницю людського поступу, а тільки кормить ся, так сказати, з випадків, що давно - давно попадали зі стола, де бенкетували культурнїші народи. Супроти давнїшої доби руського письменства вона представляє величезний крок на перед, але супроти тогочасного європейського письменства вона також наскрізь неоригінальна і передавлена.

*) гл. чч. 4. 5.

Від часу Котляревського настає тут принципіальна зміна. Російська держава через сто літ від Петра В., що правда, не зробила ся державою з новочасними європейськими порядками, але все таки витворила значний круг європеїзованої інтелігенції і отся то інтелігенція робить ся продовжателькою великої реформи Петра В. Вона двигає освіту і літературу — доки можна, в рамках урядових, а часто й против волі і інтенцій уряду. Російська література XIX в., се великий мартірологій, в котрім обік великоруських ясніють також українські імена. В руках сеї інтелігенції література робить ся двигательною поступу, розсвіачем нових європейських ідей; вона силкуєть ся ловити всі нові течії в Європі і заплодити ними рідне поле. Те було з великоруською літературою, те саме в певній мірі і з українською. Правда, вона з разу за приміром Котляревського брала європейський дух проціджений крізь великоруські цідила, але швидко, головню по Наполеонових війнах, вона почала й сама входити в живу стичність з західною Європою. Вона робить ся і по формі і по мові і по змісту модерною європейською літературою, відкликаєть ся на ті основні питання індивідуального і громадського житя, що ворущають душу сучасного цивілізованого чоловіка, і з свого ґрунту, з рідного національного характеру силкуєть ся дати тим питанням оригінальну форму, знайти на них таку чи іншу відповідь. В ній знаходять вираз і західно-європейський сентименталізм кінця XVIII в., і ентузіазм слов'янського відродження, і революційний демократизм та політичний радикалізм епохи до 1848 р., і релігійне вільнодумство та соціально-реформаторські змагання, романтизм і реалізм і натуралізм. і зворот до мас народніх і зворот до студіювання рідної минувшини. Правда, все те поки що в скромних розмірах, відповідно до невеликого ще розвою національної свідомости в народніх масах, все з перестанками і антрактами, але в загальних нарисах рух іде і свідомість змагає ся, росте просвіта, ширшає заінтересоване до великих питань громадського і морального житя, а се є найсильніша запорука живости і тривкости сеї літератури.

Для ілюстрації сих слів досить буде вказати на важкіших представителів і головні течії українсько-руської літератури за останні 100 літ. Навязавши до пародійно-сатиричної поезії Йосифівського віку, Котляревський у своїх двох драматичних творах, „Наталці Полтавці“ і „Москалю Чарівнику“ навязав до тзв. сентиментальної течії, що панувала тоді в російській літературі за почином Радіщева і Карамзіна, але стоячи твердо на українським ґрунті, він щасливо ветерів ся афектації і тендеційности і в „Наталці Полтавці“ лишив твір, що й доси не втратив своєї живої сили, правди і свіжости. Вже 1808 р. повстає перша збірка українських козацьких дум, 1818, появляє ся перша друкована збірка кн. Цертелєва, а за ним іде цілий ряд збирачів народньої словесности, таких як Лукашевич, Максимович, Бодинський, піантіше Костомаров, Куліш і тд. Під впливом розбудженого таким робом інтересу до глибших студій над народнім житєм, повстають українські повісти Григорія Квітки-Основ'яненка, що справедливо можуть числитися до найстарших повей в обсягу сільської повісти (Dorfgeschichte*). Романтика, що за почином Бірґера, Гете, Гердера черпала з людських оповідань і вірувань (баллади) відгукувала

*) Завважу, що перші сільські історії Жорж Занда появилися ся 1838—40. Ауербахові „Schwarzwälder Dorfgeschichten 1843“ а Квіткині „Малоросійські оповідання“ появилися у черве 1834—37 р.

ся і в українській літературі ще 1828 р. балядою Боровиковського „Маруса“, пізнійше „Вовкулакою“ Александрова (писаний 1842 р.). Той відтінок романтичної школи, що не вдовольнячи ся фантастичністю і народнім тоном, углубляв ся в давнину і в народне житє, шукаючи в них останків колишнього кращого, ідеального побуту, примірів героїзму і правдивої релігійности (у Франції Віктор Гюґо, в Німеччині Тік. Новаліс, в Польщі Міцкевич, Мальчевський, Гоцинський, має і в українській літературі талановитих представителів в Метлинськїм, Гребінцї, а особливо в Тарасї Шевченку, котрого „Кобзар“ вийшов 1840, а „Гайдамаки“ 1841 р. Та Шевченкова геніяльна натура швидко переростає романтичний круг понять; він доходить до критичного погляду на минуше і стає на сїм, що ідеал громадських і моральних відносин не позаду нас, а перед нами. І він обертає ся до мальовання живої дійсности („Наймичка“, „Відьма“) і запалює ся високими ідеалами словянського збратаня („Послание до Шафарика“) та еманципації від релігійної ексклюзивности („Іван Гус“). В Шевченку знайшла українська поезія поки що свій найвищий, найсильніший вираз. Але се не був кінець, а початок, імпульс до її дальшого розвою. Правда на разї по розгромї Кирило-Методієвського братства настала павза (1847—1856), але не безплідна. Коли в Росії завіяло свободнійшим вітром, українське духове житє запрезентувало себе від разу сильно на різних полях: Костомаров видає (правда, по російськи) ряд своїх багатоцїнних моноґрафій котрими реформує всю російську історіографію і ціле розумінє історії. Куліш видає ряд повістей, з українського побуту і цїнні „Записки о южной Руси“. Виступає на сцену новий, високо ориґінальний новелістичний талант, Марко Вовчок, котрого оповідання переводить на російську мову знаменитий Тургенев. Обік Марка Вовчка, під котрого пером українська проза досягла нечуваної перед тим ніжности і мелодійности, виступають талановиті белетристи: Стороженко, Кухаренко, Ганна Барвінок, Щоголев, Кузьменко, Номис, а по них далеко більші епічні таланти Іван Левіцький-Нечуй і Анатоль Свидницький. В 70-их роках праця над українською освітою і наукою стає на широку, європейську основу завдяки генерації талановитих учених: Антоновича (історик і археолоґ), Драгоманов (етноґраф і літературний критик), Чубіньський (етноґраф), Житецький (лінґвіст), Лисенко (музик). Обік них працюють українські поети і белетристи такі як Кониський, Руданський, М. Старицький, Лиманський (Мова) і перворядний епічний талант Павлас Мирний. Та ось 1876 р. нова заборона, новий антракт! Аж в початку 90 тих років починає ся новий рух за почином нового покоління, серед-котрого визначають ся як талановиті белетристи Василь Чайченко, Леся Українка, Володимір Самійленко, А. Кримський, М. Школиченко, Т. Зінківський, Гр. Коваленко, Людміла Старицька і т. н.

Аналогічний, хоч о яких 30 літ припізнений рух відбував ся в Галичинї, завсїгди в тіснім звязку з Україною. В 30-их роках під впливом слов'янського відродження, польського українофільствуючого романтизму і перших проявів української літератури повстає у Львові „руська трійця“, а властиво кружок молодіжі прований думкою про сотворенє літератури і освітньої праці для рідного народу і простою мовою того народу. Душею того кружка був Маркіян Шашкевич, а першим плодом его праці була видана 1838 р. в Будапешті „Русалка Дністрова“. За нею пішли поамалу дальші видання на народній мові: Приповідки Ількевича (1841). Вінок з збіркою недрукованих писань Шашкевича та Головацького (1846—47), вірші і повісти талановитого Миколи Устияновича і неменьше талановитого, хоч старомодного Антона Мо-

гильницького, Рудольфа Моха. В 1848 році розпочинають свою літературну кар'єру батьки пізнішого галицького-московільства Богдан Дідицький, Іван Наумович і Іван Гушалеви́ч, троха пізніше виступають Євген Згарський і Северин Шехович.

Аж в 60-тих роках під впливом української літератури відновлює ся в Галичині й своя література на народній мові. Твори Шевченка і особистий вплив Куліша наповнюють нечуваним ентузіазмом широкий круг молодіж; в тім числі бачимо талановитих писателів та публіцистів: Ксенофонта Климовича, Федора Заревича, Володимира Пашкевича (сина Маркіянового), Наталі Вахнянина, Омеляна Партицького. Незалежно від сего круга повстає і привернувся до народньої мови найталановитіший з них, Буковинець Юрій Федькович.

В другій половині 60-тих років виходить на арену нова група талановитих писателів, перенята народними ідеалами: Володимир Навроцький, Олександр, Осип і Володимир Барвінські, Давидо Тяничкевич, Володимир Лучаківський. В 1867 році основує ся товариство „Просвіта“, кілька літ перед тим повстає народний театр, народня мова здобуває собі в особі Омеляна Огоновського горячого прихильника і пильного робітника на університетській кафедрі у Львові.

70-ті і 80-ті роки в галицько-руському духовому життю характеризують ся впливом Драгоманова. Жадна партія, ні один із видніших писателів не минув его впливу. Можна сказати сміло, що Драгоманов європеїзував галицьких Русинів, перемінив дотеперішнє сентиментальне українофільство на свідоме змагання до виборення не тільки національних, але й загально-людських прав руського народу. Під його впливом працював перший галицько-руський економіст Володимир Навроцький, его учениками були писателі і публіцисти, що почали писати в половині 70-их років: М. Павлик, я, Остап Терлецький. Супроти его впливу мусіли займати таке чи иньше становище й старші писателі з народнього і московільського табору, а також молодші, що виростили під впливами польського позитивізму та соціально-демократизму, як от Вячеслав Будзиновський, Юліян Бачинський і иньші. Тільки найновіше покоління не зазнало вже его безпосереднього впливу, але воно, черпаючи свої імпульси безпосередно з західно-європейських течій імпресіонізму та неоромантизму прозваного рег небас декадентизмом, іде далі дорогою протертою у нас впливами М. Драгоманова. Се покоління має одну високо талановиту репрезентантку в особі Буковинки Ольги Кобилянської; до него можна зачислити молодих писателів Василя Щурата, Дениса Лукіяновича, Богдана Лепкого, Сильвестра Яричевського і вельми талановитого та оригінального Василя Стефаника. Надто сучасний рух феміністичний має у нас горячу і невтомну репрезентантку в особі Наталі Кобринської.

Успішному розвою українсько-руської літератури і освіти стоять на заваді поперед усього ті політичні відносини, серед яких живе сей народ, а далі его соціальне положення. Українсько-руська нація поділена між три держави, з котрих кожда має есенціонально відмінні постанови, що доторкають справ національних і освітніх. В Росії українсько-руська національність як щось окреме від загально-руської, то б то великоруської, не є признана урядово, і для того українська мова не є допущена ані до уряду, ані до школи, навіть елементарної, ані до церковної проповіді. Толеруєть ся тільки український театр, а друкувати на укр. мові вільно етнографічний та

історичний матеріал і белетристику. Та й по за те українська література терпить там від загально-російського цензурного тиску більше ніж великоруська, вже хоч би для того, що вона — провінційальна і не може користати з тих зглядних прерогатив і свобод, які має друковане слово в столицях. От тим то не диво, що українські писателі з Росії переважну частку своїх праць друкують у Галичині.

В Галичині українсько-руське слово виборолло собі вже досить широку свободу і досить загальне признанє. Але тут знов розвоєви літератури стоїть на заваді малочисленність і бідність інтелігенції і страшно нужденне економічне положенє народніх мас. На Угорщині народня маса ще біднійша і ще темнійша, а інтелігенція або змадяризована, або москвофілська і не дбає про інтереси того народа а в питаннях літератури і науки заплісїла на такім ступні, який був у Європі може в XV. або XVI. віці.

Але власне з того політичного і соціального положеня українсько-руського народа вияснюєть ся особливий інтерес, який може мати література сего народа для иньших словянських народів і для тих держав, у котрих жие той народ. З соціального погляду українсько-руська література є література мужицька, una *letteratura plebea*, як писав колись Драгоманов. Значить, і сюжетами своїми вона мусить стояти близько народного масового життя, і викладом, нового, методою писаня мусить бути популярна розумієть ся, в широкім значіню сего слова. Вже се одно дає гарантію, що всякі реакційні напрями, всякі вискоки в роді штуки для штуки, переваги форми над змістом і т. н. не можуть мати в ній тривкого поводженя, що вона більше ніж яка небудь иньша література повинна дбати про простоту, ясність і прозорість композиції, загальну зрозуміість сюжету і вислову, глибоке зрозумієне народнього життя і его інтересів. А з політичного розділу і географічного положеня українсько-руського народа на розграничі між племенами, великоруським, білоруським, польським і словацьким, а також Грузинами, Румунами і Мадярами, впливає те, що сей народ мусить бути натуральним посередником між сходом і заходом, між північю і полуднем; хоч сам позбавлений державної самостійности, мусить на своїм організмі відчувати і в своїй життєвій програмі зводити до купи та перетравлювати ріжнородні державні системи, знімати становище супроти ріжнородних політичних течій, подавати голос у ріжнородних інституціях. Література сплджена серед таких обставин коли не хоче бути безцвітним наслідуванєм ріжнородних чужих взірців, а органічним впливом духових потреб і культурних інтересів народа, мусить мати ширший ніж провінційальний інтерес, се ми й бачимо на дотеперішніх ліпших представителях українсько руської літератури, на творах Шевченка, Марка Вовчка, Мирного, Федьковича і Драгоманова. Розбуджений в остатніх часах рух серед українсько-руської інтелігенції, а особливо серед народніх мас у Галичині і ті проби організації просвітнього і літературного руху, про котрі скажу в дальшій листі, дають гарантію, що й на будуще ся література не зійде з стежки вказаної сими талановитими робітниками і займе не остатнє місце в ряді новочасних словянських літератур.

Переведене материялу наукового

після формальних степенів на підставі засад Гербарта, приноврених до практичного ужитку через Ціллера.

(Дальше).

Приготоване. (Приготовавче обговорене).

I. Степень.

Приготоване до нової лекції має за задане винайти споріднені виображіння, набуті вже через учеників а відповідаючі новому материялові; відновити їх, аби ученики були їх свідомі і могли нову річ зрозуміти.

Нова річ може тільки при помочи давньої і знаної, котру ученик поєдає, бути зрозумілою і прийатою. Наколи давнійші виображіння, покровні, виступають до помочи новим, стають ся они зрозумілими і новий образ ділає тоді сильно. Не дістає живої почви, підвалини, то зістає нове виображіння для ученика обоятне, без занятя; нове остає ся ему чужим, без життя. Наука мусить ся старати видобути давнійші покровні виображіння.

Чи не можуть нові виображіння викликати давнійших? Чи не лежить в природі нових виображіннь вишукувати споріднені давнійші і з ними ся лучити? Чи не дослий чоловік не опирає ся в своїй науці на попередно набутім материялі? Задля яких причин при науці молодежи треба звертати увагу на підготоване?

1) Є сумніве, аби при повстанню нових виображіннь, давнійші, покровні виображення пригадували ся, тому присвоєне собі нового виображіння може натрафити на перепони.

2) Всім ученикам при новім виображінню пригадують ся давнійші, але чи також найліпші, найяснійші і найважійші? Досвід не може потвердити сего питання, а наука не може опирати ся на случаю.

3) Власне при найтруднійших місцях нового материялу, в котрих вже через саму аперцепцію не витворив ся певний степень ясности, браклоби новим виображінням задля неясности на силі пригадати собі власне потрібні давнійші і до них навязати, браклоби власне найбільше помочи аперцепції, де її найбільше потреба. При неясности моглиби насувати ся того рода виображіння, котрі би подали мильне понятє.

4) Часто лучає ся, що давнійші виображіння суть в умі учеників неясні, неозначені, недокладні; они потребуєть докладнійшого заокруглення їм можуть служити яко помічне средство, а се найлучше осягає ся через попередне омовленє.

5) Для докладного зрозуміння нової річи потрібний можливо найбогатший запас давнійших виображіннь а се приготавлиємо підчас омовлення, бракне їх, коли лишимо се случаєви.

Не можемо покликувати ся на примір дослих, бо діти суть все дітьми, у котрих знанє не є ще упорядковане, получене, щоби в кожній хвилі мож було ним послугувати ся. І дослий не все може стреміти до придбаня нового материялу, без зверненя ся до попередного, хіба, що даний діл є ему добре знаний.

Давнійший матеріял, котрий має служити новому за підставу треба розложити, з'аналізувати, а новий подає ся частями, тому іде ся від менших поодиноких частин до більших, зложених. Приготоване подає ся аналітичним способом, новий матеріял синтетичним. Мішати обох способів не можна, втворило-би ся неясне виображенє.

Приготовавє до науки повинно в цілости вести ся током аналітичним, хиба коли-б ми пересвідчили ся, що даний матеріял є ще майже незваний, тогди приготоване ставєсь новим матеріялом, бо треба єго синтетичним способом переробити, аби опісля на нїм оперти новий матеріял.

Новий матеріял не може таким способом входити до приготаваня, бо тим способом ослабляє ся занятє.

Позаяк нам на тім залежить, аби для нового матеріялу як найлучше підготувити, тому можемо втягнути для лучшого зрозуміня і дещо побічного, котре опісля можна пропустити.

По переробленю приготаваня треба зібрати матеріял в ряди і вивчити, бо в той спосіб зібраний матеріял має найбільшу силу.

Передовсім треба удержати між учителем а учеником тон забави на всіх степенях а здержувати ся від екзамінованя, бо тільки в настрою забави можуть діти сміло свої гадки висказувати а в їх умах можуть творити ся спокійно образи.

Переведене нового матеріялу.

II. Степень.

На другім степені слідує переведенє нового матеріялу, котрого научанє відвітно до віку учеників і рода матеріялу приймає різні форми. Бачочку на низшій степені оповідає ся, уступ язиковий з старшими учениками читає ся, географічний уступ омавляє ся і представляє ся рисунком на таблиці шкільній, при переведеню уступу з фізики експериментує ся і оповідає ся. Наколи навязанє зістало докладно переведене, то ученики піймуть легко нову річ а учитель не буде мати много труда при пояснюваню і обговорюваню нового предмету. Наколи нова річ вимагає довго оброблюваня і ученикам трудно прывходить присвоювати собі сей матеріял, там певно приготованє було хибне.

Оброблюванє нового матеріялу не відбуває ся в сей спосіб, щоби ученикам подавати цілість нараз, але відступами відповідно до понятя учеників, щоби могли поглибити і ясно зрозуміти дану річ. Даний новий предмет треба поділити, частями подавати, части докладно поняті лучити, аби з них втворили собі ученики цілість.

Поступованє є слідуєче:

- 1) Кождий відступ має бути докладно відзначений і ясно оброблений.
- 2) Слідує відданє цілости відступа через ученика, котрий ся сам зголосить. Відданє се не може ще відразу бути докладне, без блуду.
- 3) Віддану річ простують ученики самі в блудних місцях, неповне доповняють а учитель вияснює неясні місця, почім висказують ученики головну гадку. В той спосіб переведений відступ ще раз без блудів повтаряють. Если річ докладно віддана, повинні єї навіть найслабші ученики повторити.

4) Переробить учитель в сей спосіб всі відступи і вискаже головні гадки, тоді повтарають ученики цілість наперед головними гадками а опісля з пропущенем їх. Так перероблену цілість повинні і найслабші ученики повторити.

5) Если уступ є морального змісту, то по переробленю его має учитель звернути увагу учеників ставляючи питання, аби подали моральну науку, котра має вплинути на виховане моральне і витворене волі. Ученики не тільки мають пізнати красну сторону моральної науки, але єї полюбити, найти в ній уподобане а чути неохоту до всього злого, неморального. По психологічно-етично релігійнім поглибленю треба ще раз цілість зібрати.

При тім способі поступовання треба ще слідуюче завважати:

1) Спосіб поступовання не є при всіх предметах однаковий. При перероблюваню історії, наколи єї не можна поглядовим способом перевести, треба оповідати або читати даний уступ. Хтоби так само хотів поступати при науці наук природничих, языка, рахунків, мив-би ся. При сьх предметах має ученик через погляд, спостерігання, порівнування, думанє присвоювати собі новий материял. Не повинно ся єму нич такого подавати, яке би він міг власною силою здобути. Учитель подає лишень предмети до спостерігання, вказує явищи, язикові форми, арифметичні заданя і спонукує та керує духовою працею учеників.

2) З форм научаня заслугує на особлившу увагу наука з погляду. Ся форма є найвідповіднійша для науки географії, наук природничих, а навіть історії о скільки она не опирає ся на читаню прозових і поетичних вступів. Понятє науки з погляду буває все ще неясне а навіть в кругах Гербарта і Ціллера панують в тім роді ріжнці поглядів. Ріжниця повстає з сего, що хотять брати буквально значінє назви сєї форми а не єї історичне значінє. Форма ся відносить ся до наук природних, географії, історії і епічної поезії а не мож єї примінити до науки языка, рахунків і других.

Часть річевих предметів дасть ся оперти на науку з погляду, другаже що відносить ся до оказів з нужих країв або мивувшини, не дасть ся оперти на погляді.

Як можна пізнанє тих материялів при научаню улегчити?

Окази з наук природних, що знаходять ся в краю родиннім має вихованок пізнавати дорогою погляду а не через опис і оповіданє. Погляд і досвід, відмінно як оповіданє і опис, розкладають свої материяли перед очима разом і витворюють виображенє. Через поділ даного виображеня на части а частий знов на менші части стремить, учитель до того, аби з сего вийшло докладно пізнанє виображенє. Таке поступованє зовсея наукою аналітичного погляду.

Инакше має ся річ з материялами науковими, котрі суть взяті яко окази з чужих країв або історії, котра обговорює мивувшість. Наука тих предметів може відбувати ся на підставі оповіданя і опису. Наука та поступає через лучене поодиноких частив в цілість отже є синтетичною.

Наука та може відбувати ся в двоякий спосіб:

1) Маючи опис самовидця, можна его з учениками читати і переробляти або учитель оповідає его після слів даного опису або оповіданя. Наколи в той спосіб учитель поступає, тоді наука відбуває ся на підставі класичної лектури. Читанє описів не написаних для розвою умислового дітний потребує приготования і поясняючого обговореня. То само відносить ся до читаня книжки написаної після правил педагогіки.

Учитель може знов дану річ самостійно оповісти або представити, може так говорити або оповідати, як ученики розуміють, може власний досвід додати, може ужити свіжого, живого порівняння, може витворити так живі образи, ученикам що неначе здаєсь, немовби оповідане бачили перед собою. Такий спосіб оповідання і навчання зовесь представляючою наукою. Представляючий спосіб навчання, як каже Гербарт наслідуює досвід, бо розкладає предмети перед очима ученика тож навчання з природи річи не є синтетичне, лишень через витворення образів з фантазії представляє ся таким, якби було з досвіду взяте. Представляюча наука доповняє досвід.

Гербарт розуміє під синтетичною наукою оповідане, опис, виклад. Виклад повинен так ділати як колиб ученик чув і видів описуване і оповідане. Ціллер знов вдає ся з учеником в розмову, витворює через розмову материял образований до будови гадок а через лучення поодиноких частин стремить до цілости. Може бути що при такій праці може ученик поступати без чужої помочи, дедукуючи з попередно пізнаного і ідучи за побічними питаннями учителя.

Щоби через введення форми диспути через Ціллера змінила ся представляюча наука Гербарта, се не правда, бо у Ціллера виступає она лише яко форма а не змінює ціли. В понятю сїм заходить логічний і річевий блуд. Логічний блуд лежить в тім, що ся зміна не є головною цілю але формою так аналітичною як синтетичною науки а річевий блуд, в тім, що в ужитю сеї форми навчання не заходить ріжниця ані в цілі ані в средствах, ведучих до ціли. Ходить 1) о витворення образів фантазії подібних що до ясности змісловим виображенням 2) о вставленя нового материялу в ясне світло попередно обробленого. Зміну в тій формі завели Dörpfeld і кружок рівномислячих учителів, бо они жадають пр. при науці історії не оповідання учителя а лише самостійної праці ученика через дедукцію а подають лишень те, чого ученики самі не можуть виdedувати. Dörpfeld, Flotz і другі принаровляють сей спосіб навчання до всіх предметів крім тих, котрих учить ся через аналітичну науку з погляду.

2) Важною є річю, аби перероблений науковий материял зібрати в упорядковані ряди. Не перешкаджати ученикам навіть при грубших ошибках язикових виговорити ся а при кінці похибки поправити.

3) Наколи по поданю нового материялу жадаємо здання справи а потому доперва приступаємо до вияснюючого обговорення, аби могло наступити понятя цілости, то той хід є противний пануючому звичаєви, котрий жадає, аби по поданю нового материялу наступил відпитанє і пояснює обговорення а потім доперва зібране представлене.

Наше поступованє є лучше, психологічно угоднене, бо доперва по повтореню зібраного пізнає ся, як ученик дану річ поняв; ту доперва виступлять темні сторони, котрими має ся завяти подрібне обговорення. Хто перед поданем цілости вдає ся в обговорення ділає много непотрібного а не оощадить собі наслідних поясненєв.

Чи не замного приписує ся ученикам в обнятю цілостий. Досвід виказав, що і слабші ученики (дорослі) можуть віддати понятю цілість. Потреба тільки троха вправи а ученики радо віддають цілість.

4) Не можна поручити, аби до здавання справи з цілости викликувати учеників на коменду. Лучше є наколи не поодинокю, але всі навіть ученики зголошують ся з власної волі до здавання справи. Наука мусить о тое старати ся, аби було між учениками живе занятя, котре спонукує до зголошування ся.

Наколи тільки немного учеників зголосить ся, а се доказом, що треба дану річ ще раз переробити. Инакше дів ся при повторюваню. Ту не звертає учитель уваги, чи хто з учеників зголосить ся або ні, лиш жадає від всіх знання даної річи.

5) Не належить при збираню цілості вимагати з гори означених форм вираження ся. Се уважають ученики яко тортури, котрі повздержують духову чинність. Треба дозволити ученикови на свободне висловлене ся, язикові блуди поправити а опісля жадати докладного і поправного здання справи.

6) Так кожний відступ як і цілість треба кілька разів в відмінний спосіб без поспіху переробити, аби мож було жадати від учеників запам'ятання важніших форм і зворотів. По так докладнім переробленю матеріалу наукового можна жадати ще здання справи письменно.

(Конець буде).

Курс городництва і пчільництва

уряджений с. р. у Львові для учителів шкіл народних і селян старанем спол. галицького товариства для городництва і пчільництва, закінчив ся 15 вересня іспитом, який відбув ся в присутности радників шкільних пп. Токарского, Залевського і Дідицького.

Сьвітлий результат іспиту свідчив о незвичайних стараннях, яких підняли ся прелєгенти, щоби в так короткім часі, бо в протягу 15-и днів, — обняти цілий предмет і познакомити з ним ґрунтовно слухачів. Учасників того курсу було сего року 35, а поміж ними 18 учителів, 10 селян, 6 господарів маломіських і один руский священник.

Презес товариства радник шкільний, проф. др. Цесельський викладав пчільництво, виріб напиків, ужитковане і перероблюване овочів; др. Шенет, асистент катедри ботаніки на унів. львівськ., запізнав слухачів з насадами анатомії і фізіології рослин, п. А. Блажек, інспектор городу ботанічного, учив садівництва і плекава ярин. Виклади відбували ся від 8 год. рано до 1 ої в полудне, а сполудня вправи практичні, пошенєня мікроскопові і прогульки до значніших закладів огородничих, як пп. Пйонтковського, Воліньського, Климовича і до городу товариства на Замарстиніві.

Такі курси відбувають ся від 3 років кожного року; они приспорили кравви многих любителів і працівників на ниві пчільництва і городництва.

Оціняючи се признала Рада шкільна кравва стипендії одинацять учителям, щоби могли з тої науки користати. Також уділило сполучене галицьке товар. для городництва і пчільництва 20-и учасникам стипендії по 12 зр. на яку цілє отримало оно субвенцію від міністерства рільництва; надто достарчило згадане товариство всім ученикам безплатного поміщенєя, а прелєгенти працювали цілком безінтересовно.

По скінченім іспиті подякував іменем Ради шк. краввої радник Дідицький професорови Цесельському і прелєгентом за труди а признанє висказане на прощанє від учасників було найкрасчим доказом вдячности, з якою они опускали мури університету.

Вісти з Руского Товариства педагогічного.

Засіданє Виділу Руского Тов. педаг. у Львові відбулось 30 вересня 1899 під проводом голови Вп. п. дир. Харкевича.

1. Вп. Голова подає до відомості, що разом з проф. Др. Пачовським був у митрополита Куїловського, щоб его повитати в імені Тов. пед.

2. По довшій дискусії в справі календаря, ухвалено, щоб з причини короткого часу Тов. пед. видало свій календар аж на рік 1901.

3. Ухвалено внести умотивовану петицію до Власти шкільної, щоби посаду руского язика спільну для мужеского і женського семинара учит. — розділено на дві окремі посади.

4. Голова здає справу з засіданє комітету женського інституту. Інститут поміщений при ул. Курковів ч. 10. — гарно уряджений і розвиваєсь добре. Референтка комітету Вп. п. Білецька відчитала реґулямін для інституту. Реґулямін той, по переведеній дискусії і деяких поправках, Виділ прийняв.

5. Голова здає справу що до стану рускої женської школи виділової. До класу V записалось 32 а до кл. VI 36 учениць. Закуплено для обох клас лавки, катедри, шараґи, таблиці, коштом около 200 злр. Школа поміщена при ул. Вірменській ч.

6. Ухвалено внести петицію до Власти шкільної, щоби предложила зі сторони Ряду Сеймови внесенє, аби у всіх женських школах Галичини учено руского язика.

7. Принято 22 нових членів.

8. На бурсу учительську на руки Вп. о. декана Саноцького зложили: Іван Лайзе 4 зр. — О. Кокотайло 2 зр. — О. Козак 1 зр. — О. Яремкевич 2 зр. — О. Грушкевич 1 зр. — О. Чехович 1 зр. — О. Виханський 1 зр. — О. Тимкевич 50 кр. — О. Сапрун 50 кр. — О. Породко 1 зр. — О. Тустановський 50 кр. — О. Дольницький 50 кр. — О. Каранович 1 зр. — О. Саноцький 1 зр. — разом 17 зр. Дальше зложили на бурсу з розпродажи цеглох: О. Александер Маланюк 8 зр. — Василь Породко зібрав на конф. учит. 8 зр. 45 кр. — О. Лука Питлик 5 зр. — О. Володимир Познанський 1 зр. — О. Іван Велигорський 9 зр. — Іван Копач 8 зр. — О. Куницький 5 зр. — Сидір Громницький 5 зр. — Стефан Танчаковський 10 зр.

Н О В И Н К И.

— З учительської семінарії в Самборі. Вписи учеників до 4-класової рускої школи вправ і ц. к. Семінарії учительської в Самборі. I. класа рускої школи вправ 10, II. класа 22, III. класа 40. IV. класа 26, разом 108, крім сих 3 Русинів ходить до польської школи вправ а на науку релігії разом з учениками рускої школи. 1) Курс приготовавчий (від сего року один відділ) 31 Русинів, 29 Поляків, 3 Жидів, разом 63 I. Рік в двох рівнорядних відділах 37 Русинів, 41 Поляків, 1 Жид, разом 54. III. Рік: 30 Русинів, 24 Поляків, разом 54 IV. Рік:

22 Русинів, 19 Поляків, разом 41. — Разом 150 Русинів, 136 Поляків, 7 Жидів, разом 293. — З огляду, що на курс приготовавчий і I рік можуть переходити ученики шкіл виділових, тож родичі, котрі бажали-б посилати діти свої до Семінарії учительської, повинні їх по скінченню чотирокласової школи записувати до шкіл виділових, котрі знаходять ся по всіх повітових містах.

В Самборі міститься Семінарія учительська в потімназизьнім будинку а колись єзуїтській гімназії, днес же власности громади Самбора. Школа вправ польська і руска поміщена в двох віддільно положених кам'яницях. В сїм році коштом держави розпочалась будова великого двоповерхового будинку о двох крилах і фронті при улиці „Новій“ на просторій триморфовій площі, котрої часть відступило місто на поміщенє інтернату.

Будова Семінарії підтягнена вже під дах, виглядає величаво а надїяти ся треба, що ще гарнійше виглядати буде по викінченню. На верху має бути поміщена напись (сподїємось що в двох краєвих язиках. Ред.) а понизше при вході в двох заглибленнях мають бути поміщені дві статуї. В глуб за будинком сим є обширне місце на боїще, за ним просторий будинок на гімнастику. В головнім будинку не стало місця на сальо, тож по части сальо гімнастики заступить сей брак. За сими будинками міститься ся поміщена пасіка, шкідка дерев, город яринний і поле з грядками на збіжа ріжного рода.

Дальшу часть сеї площі притикаючої з другої сторони до улиці Висковецкої крім масьопного 20 метрового сикляву, яко власности приватної (Жида) відступило місто під будову інтернату і город для него. Сего року розпочав Комітет інтернату будову власного дому двоповерхового на поміщенє інтернату коштом фонду краєвого. Будинок сей витягнений вже під другий поверх а до зими під дах, взносить ся побіч будинку Семінарії учительської і помістить до 200 учеників. Оба будинки мають бути віддані підчас вакацій 1900 року до ужитку а в посемінаріальнім будинку помістять ся школи народні, котрі крім школи дівочої доси не мають власного поміщеня, а є їх всїх чотири.

Декотрі дбалі люди з громадян Самбірських клопотались хочуть о заснованє школи реальної в Самборі і сподїють ся, що місто радо відступило би сей будинок безплатно на якийсь час для сеї школи в разі єї заснованя.

— В станіславівській Семінарії учительській як пишуть нам є Русинів: а) на курсах: класа приготов. 17, I рік: 20, II. рік: 18, III. рік: 22, IV. рік: 17. — б) в школі вправ (руск.) I. кл.: 10, II. кл.: 19, III. кл.: 20, IV.: 15.

— Нова філія руського товариства педагогічного. В пятницю дня 29. вересня с. р. відбулись в Станіславові перші загальні збори філії товариства педагогічного, на котрих вибрано слїдуючий виділ: головою проф. гімн. Андрія Шахновича, виділовими паню Кадайську учительку, паню Навроцьку учительку, проф. Федева, проф. Ластовецького; заступниками вил. п. Грицина учителя і п. Якимовського учителя.

Новому виділови поручили загальні збори внести петицію до сойму в справі отвореня руської гімназії в Станіславові і заложити бурсу, в котрій містили би ся бідні ученики станіславівської гімназії, школи реальної і руської школи вправ. Вихованці бурси могли-б бути, або на своїм, або на бурсацьким харчу, се лишалось би їм до вибору.

Що до першого порученя зауважаємо, що тут пішли загальні збори за загальним бажанєм Русинів з станіславівського і сусідних майже чисторуських округів. Не суть они на тій точці перші, але з певностию не будуть послїдні. Що до справи крєованя руської гімназії в Станіславові, то рішучо можна сказати, що о неї будуть доти Станіславці допоминатись і боротись, доки єї собі не виборуть, бо они знають, що їм руської гімназії треба і належить ся їм она. Руська бурса для учеників, що тепер містять ся по волках, темних, брудних і нездорових станціях, а не мають на стілько, щоб могли заплатити харч, то ж живуть на своїм харчу, не менш потрібна і коли товариство заложить таку бурсу, то зробить велику прислугу цілій суспільности.

— З Тернополя: До I. класи тутешньої руської гімназії ім. Франц Йосифа навчає 93 учеників, а до II. класи 51, отже найліпший се доказ, що руська гімназія

в осередку Поділя була потрібна. До I. класи в школі реальній вписало ся 25 Русинів, а до II. 24. Взагалі руська молодіж почала ся інтересувати студіями реальними. Руска громада постарала ся про те, що так як в минувшій році так і сего року закуплено за кількадесят зр. книжок і роздано даром між учеників II. класи гімназійальної, а закуплені в мин. році роздано новопривбувшим до I. класи. Першу класу уже поділено.

— Посвячене інтернату для кандидатів учительських в Тернополі відбуло ся дня 28 н. ст. вересня в присутности запрошених гостей, учительского тіла і молодежи семінарії. По посвяченню предсідатель комітету (що завязав ся був ще в р. 1895 для основаня сего інтернату), староста радник Намістрицтва Д. Завадский, віддав ідтернат в руки директора семінарії п. Михаловского, а той з трема членами комітету аж до уконституованя ся відділу завідує інтернатом. Після опису в Gazet-і Lwowsk-ій, почин цю основаня сего інтернату подав був п. Завадский і зібрав фонд около 6000 зр. До зібраня того фонду причинив ся др. Ільоґер, презес виділу повітового, бо его заходом виділ повітовий жертвував 1500 зр., так само др. Лучаковский, бурмістр міста Тернополя, вистаравши ся у ряди міської ігрунт під будинок інтернату і 1.500 зр. підмоги а вкінци Сойм призначив 3000 зр. субвенцій на сю ціль платних в трех літах. З тою сумою приступлено до будови інтернату за ціну після кошторису 14.000 зр. враз з урядженем. Управу будови віддано о. Володимирови Громницькому, і він вів еї з великою ревністю, так, що не лише будова в час була скінчена, але і виконаня самої будови як і урядженя внутрішнього, довершено з повною старанністю. Статут опіки над інтернатом вже Намістрицтво затвердило, а комітетові займають ся тепер вписуванем членів. Невдовзі буде вибраний сталий виділ. Сего року уміщено в тім інтернаті 50 питомців, виключно учеників I року семінарії.

— Популярний 14-дневний курс ветеринарії для учительства і для селян, а враз 14 дневний курс кутия коний для визволених челядників ковальских відбуде ся в Раві рускій в часі від 2 до 17 падолиста с. р. включно. Для незаможних слухачів розділить ся 10 стипендій по 7 зр. титулом диет; притім всі слухачі, котрі того потребувати будуть, дістануть уміщене на кошт відділу. Пильні слухачі одержать по скінченім курсі відповідні премії. Хотячі взяти участь в курсі мають внести зголошення на адресу секретаря відділу товариства господарского в Раві, Івана Табачиньского, найдалше до дня 25 жовтня с. р.

— Ц. к. державна школа торговельна у Львові. На перший рік висшої школи торговельної вписало ся 35 учеників звичайних і 1 приватист. З тих скінчили IV або висшу класу гімназійальну 17, IV. або висшу класу школи реальної 2, III. класу школи віділової 14, зі школи торговельної в Кракові перейшло 2, вкінци 1 приватист зі свідощтом зрілости семінарії учительської. Після народности записало ся: Поляків 32, Русинів 3 і 1 Чех. Після релігії: римо-кат. 21, жидів 12, греко-кат. 3.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітий і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата виносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції:

Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Театинська ч. 19.

В канцелярії „Руского Товариства педагогічного“

улиця Чарнецького ч. 26, можна купити слідуєчі видання:

1) Образкові видання.

Звіринець	10 кр.
Гостинець	10 „
Забавки	10 „
Менажерия	10 „
Робінзон, нове розширене виданє	40 „
Квіточка	20 „
Віночок	20 „
Кобзар Тараса Шевченка	20 „
Франко: Лес Микита 2-ге ділком перероблене виданє	50 „
Мірон: Пригоди Дон Кіхота IV перероблене виданє	40 „
Наші звіврїта	40 „
Діточі вигадки ч. 1.	30 „
„ „ ч. 2.	30 „
Забавки для дітей	45 „
Мала менажерия	30 „
Велика менажерия	40 „
Нашим дітям ч. I.	40 „
„ „ ч. II.	40 „
Казки Андерсена ч. 1 і 2 по	25 „
Казки народні ч. 1, 2 і 3 по	25 „
Байки братів Грімів	25 „

2) Видання без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV. оправні 20 кр., без оправа	10 „
Китици желань 2 розширене виданє	20 „
Ів. Франко: Абу каземові Каші	20 „
„ „ Шо звіври говорили	40 „
Учитель на р. 1890, 1898	2 ар.
Давінок на р. 1892, 1898	3 ар.
Ів. Левицький: Попались, Різдвяні сценки	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяра	20 „
„ „ Від Бескида до Андів	10 „
В. Чайченка: Олеси; Байки; Комар; Два оновіданя по	5 „
„ „ Дума про княгиню Кобзаря	5 „
О. Нижанковський: Багьо і мати, двослівя для дітей з фортеп.	10 „
Леоніда Глібова: Байки	5 „
Діпирової Чайки; Казка про сонце та его сина; Писання по	5 „
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Дослівя з фортеп	10 „
„ „ Коза дереза	60 „
Мапа етнографічна України-Руси	20 „
Гордієнко Карпатські і Римляни	20 „
Юлій Верне. Подорож довкола землі	60 „
Бараповський. Приписи до іспитів	20 „
Молитвенни народний, в золотно оправлений	20 „
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогіки	60 „
Василь В-р Джонатан Сніфт. Подорож Іулієра до краю великанів	25 „
Остан Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 „
Мальота. Без родини	40 „
Віра Лебедева. Прогулька	5 „
„ „ Малі герої	25 „
„ „ Гостинець дітям	25 „
Др. Мандибура. Олімпія	35 „
Сальо. Непос для III. кл. гімн.	65 „
А. К. Робінзон неілюстрований	10 „
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 „
Тарас Шевченко. Кобзар для молодіжн	120 ар.
Др. Пачовський Мих. Замітки до науки рускої мови в середніх школах	30 ар.
„ „ Билині і думи	10 „
Ант. Глодівський. Огород шкільний	60 „

Всякі замовленя висилають ся скоро і точно.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОР҃ГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламациі без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Переведенє материялу наукового

після формальних степенів на підставі засад Гербарта, приноровлених до прак-
тичного ужитку через Ціллера.

(Ковець).

Получене (Порівнане).

III. степенъ.

Поданю і присвоєню собі нового материялу наукового на другім сте-
пени закінчив ся перший головний акт процесу научаня, апперцепція нового
наступає посеред даної методичної єдності з III степенем абстракція, с. є.
другий головний акт научаня.

В третім степені має учитель позискані виображіня поміж собою
і в полученю з давнйшими зіставити, порівнати, аби з них витворити цілість.

Получене гадок є з двох причин кінечне: 1) аби зискати сполучене,
перегляд, єдність гадок а 2), аби з осібною, поєдиньного загальне, важне ви-
лучити. Тільки у всіх своїх частях получене, в найріжнійший спосіб повязане
підносить тупоумність духа, успособляє до нових, цінних комбінацій мисленя
і діланя, будить чинність фантазії і дозволяє видобути з скарбниці їх получателів
вищі, духові чинности інтелігенції, делікатного чувства, інтересу і волі.

Не треба нагромаджувати много мертвого материялу, все треба стре-
міти до зібраня пізнаного. Наше ціле я полягає на полученю знаня, нема же
користи, наколи нагромаджені виображіня позістають побіч себе неполучені
і не зібрані.

Абстракцію, понятє, цвіт нашого духового життя осягає ся, наколи
ново позискані виображіня порівнує ся з подібними а давнйше набутими.

Навязанє долучає ся до повтореня синтетичного материялу, при ко-
трім виступають давнйше набуті відомости, в які сягає синтетичний новий
материял без огляду чи набутий зістав попередню наукою чи власним до-
свідом вихованка. Навязанє не повинно бути без пляну, оно має все відно-

сити ся до набутих гадок. Асоціації без вартости і плану суть забавкою, стратою часу без ціли. Материял до навязання повинен бути знаний. Рівнож дбати треба, аби ученик набрав пересвідчення, що відомости, котрі подає наука не суть некористні, тільки придадуть ся до щоденного життя, що суть проте пожиточним знанем.

З і б р а н е.

IV. степенъ.

До тепер є звязане абстрактне з конкретним; ще не наступило вилучене першого з посліднього. Завдане се має четвертий степенъ. Тепер треба: 1) Вилучити з пізнаних виображінъ понятє, 2) уняте нового материялу при помочи учителя, 3) упорядкованє понятого материялу в систематичні ряди, ті ряди, з доданєм нового мають діти вивчити ся.

З пізнаного материялу треба вивяти важнійші гадки через поставленє кількох питань, аби незалежно від поодиноких виображінъ виступило в свідомости яко загальне виображінє. Загальне се виображінє не зістало від попередних відорване а лише виріжене і так має позістати.

При науках природничих і географії полягає зібранє на короткім зіставленю в описі всьо важне замикаючим а случайні цїхи вилучаючим.

Не суть то понятя в стислім значіню слова, понеже до представлення ужиті цїхи не суть загальні але поединчі, подрібні. При їх твореню була абстракція, бо вилучено головні цїхи від випадкових. Можуть бути абстракції висшого і низшого степеня, з котрих перші суть властивими понятями другі виображіннями в роді понятъ. Шілінг називає перші понятя загальними, другі індивідуальними.

Форм язикового вираженя для позисканих понятъ не треба ученикам накидати. Спосіб висловлення ся мають они досягнути при вспільній праці, причім учитель має кермувати а ученики самі мають зміст укладати. Де ходить о норми для обичаєвого поведєня можуть собі ученики затиати їх в роді приказок, строф пісень, але і тим разом мають ученики творити самі назви, бо інакше булоби се обтяженєм ума.

При упорядкованю результатів в ряди, треба за кождим разом цілість повтаряти.

З а с т о с о в а н е.

V. степенъ.

Не кінчимо науки з переведенєм процесу абстракції. Знанє і умінє не має само для себе вартости так для поодинокого чоловіка як і для всіх. Зискує оно на значіню, коли вступить в службу життя. Чоловік мусить вучене умінє ужити тож придбане знанє має перейти в практичне застосованє.

Чи ж оно само з себе не витворить ся? Досвід учить, що ні. Возьмім яко примір заданє, котре несподівано дістане ученик до розвязання. Придивім ся єму, а побачимо як стоїть безрадно, не застановляє ся, що має в умі всі помічні средства до розвязання єго. Як тоє вияснити? Не научив ся припоровляти сего, що знав; було то посіданє скарбів в мертвих руках. З сего вихо-

дить, що треба учити приноврєння набутого знання, а що в приноврєнню знання лежить головна вага задання науки, тому треба старанно сего научити.

Аби тоє досягнути треба, щоби знанє було певне аби дух міг панувати над ним і в кождім разі умів приноврєляти а друге набрати вправи в приноврєлюваню відповідаючи на різні питання.

Вправи на сїм степені суть різного рода. Декотрі з них наводимо :

- 1) Переходити в умі систематичні ряди понять в різних напрямках.
- 2) Перехід від понятя до поодиноких частий і на відворот.
- 3) Зіставляванє примірів з історії і життя, в яких случаях відповідають они етичним вимогам або нї і поданє як в остатнім разї малоби ся поступати.

4) Наводити діти в різні положєня, аби висказувались, якби они в тих случаях поступали.

При науцї язика :

Вишукованє примірів до граматичних правил і видаванє суду після яких правил дані форми суть утворені. Розбір речєнями даного уступу.

В математицї і історії природи :

Застосованє геометричних, арифметичних і фізичних правил до розв'язання практичних задань і питань. Рисованє фізикального предмету після власного винаходу, котрийби відповідав даним вимогам.

В географії.

Рисованє з голови карти до перегляду даного ділу.

В історії всемірній :

Характеризованє історичних осіб і часів. Вияснюванє історичних образів.

Кінцеві у ва ги .

Ті степені науки треба приноврєвити до всіх предметів виховавчої науки. Кожде уподобанє, кожда самоволя в оброблюваню материялу наукового є вилучена. Сам Герbart каже: Ті правила суть загальні і повинні бути до всіх предметів без виїмки приноврєлені. Процєс науки опертий на сильних, психологічних правилах аперцепції і абстракції повинен бути пристосований до кождої науки, єсли має ся числити на упорядкований поступ в образованю духа людського. Кожда найменша цілість науки повинна відбувати ся після вказаних степенів. Герbart сам вимагає ужитя при кождій найменшій часті, при кождій найменшій групі науки приноврєлення сего поступованя, опертого на психологічній підставі. Держім ся правила, дати кождій групі предметів рівне право узмисловлення і поглиблення, отже ясність кождої часті, асоціяція многих, упорядкованє присвоєного материялу і вправи в поступі наперед. Ціллар додає: Не треба о тім думати, аби подані степені в великих відступах по собі слїдували. На колиб подані степені наступали по собі в відступах, то спротивляло-б ся природі абстракції, як також натурі аналітичного приготованя. Мусить ся стисло лучити тоє, що відлучає ся з тим від чого відлучає ся, також приготовляючи до пізнаня нового материялу має ся лучити новий материял з попередно пізнаним, бо инакше не наступить процес

мислення або він не випаде підчас навчання. Тим висказом не є ще означене, який обсяг обіймати має методична цілість. Се не дасть ся означити для кожного случаю. Поділ цілості на відступи залежить від природи матеріялу наукового і від осягненого степеня розвою умислового у дітей, тож поділ цілості на менші методичні єдності і часті їх належить лишити педагогічному тактові учителя.

Поділ на степені подав Гербарт, Ціллер приноровив їх до поступовання при науці, тим чином подав Ціллер методиці сильні підвалини.

Розділ науки після формальних степенів не треба уважати яко річ цілком нову. Она виступав при кожній науці на вишнім або низшим степені, тільки не опирає ся у емпірика на психологічним перегляді процесу навчання але на почутю такту набутого досвідом. Через теорію навчання Гербарта і Ціллера піднесено неясне почуте до означеної педагогічної ідеї. Кожний крок в психологічно синтетичній будові науки є докладно означений і на психологічних правилах опертий. Дуже важне є се, що перед тим ставало ся власністю набутою, щасливим тактом педагогічним зістало вияснене і прояснило методу навчання.

Булоби запізнанем річи думати, що виложений спосіб поступовання при науці наложило неприяний примус на учителя, вложило науку в мертві форми і забирає много часу. В початках і як довго не опанує ся сего способу веденя науки і не опанує ся способу поступовання коштувати ме часу, бо в нових формах не поступає ся вигідно. Не треба відтрашати ся трудностями, які насувають ся з початку. Хто раз сю форму опанує обертає ся в ній свободно, певно і борзо як в кожній иньшій, тільки що інтерес і користь є о много більша.

Теория формальних степенів.

А. Апперцепция.

- I. Погляд { 1. акт 1. Приготоване, аналіза } Степень ясности.
 { 2. акт 2. Подане синтези }

Б. Абстракция.

- II. Мислене { 3. акт 3. Порівнане — асоціація.
 { 4. акт 4. Зібране — Система

- III. Застосоване 5. акт 5) Застосоване.

В Самборі 9. Серпня 1889.

Т. Біленький

професор ц. к. учительської Семинарії.

Про отвертість в вихованню

Генрика Веріца.

З природи річи матері більше займають ся дїтиною в першій епоці єї життя, чим в слїдуючих, бо тогди они ще часто гуторять з дїтьми, розговороються і беруть живу участь в забавах дитячих, прикростях і утіхах. — Ведуть ся з ними, як з незнаною рослиною, котрої кожний наросток новий радістю їх переймає. — Пізнійше відносини сї улягають значній зміні і обмежують ся по більшій частині до необхідних обережнїх, пересторог і упімнень, в наслідок чого зменшає ся отвертість дїтини і з попередню зажитою гине єї сердечна наївність. — Дїти замикають ся в собі, перестають дїлитися своїми гадками і чувствами з тими, котрим найбільше на тім повинно залежати, щоби ті гадки і чувства пізнали, — бо знають, що їх нещасні і веселі приключки не знайдуть у родителїв співчучого відгуку.

Подібне явище може наступити також навіть тогди, коли родичі дїтей пестять, позаяк пестощі обмежують ся звичайно на достарчуванню лакіток і уляганню нерозумній волі дїтини, але не причиняють ся, що так скажу, до відчинення души дїтини. Отвертість дїточа дуже часто не іде в парі з пестощами родичів — Отвертість причиняє ся до умственного розвитку дїтини, пестощі придушують єго. — Образуючи отвертість, приворольовуємо дїтину до висловлюваня всіх єї гадок — отже лучає ся нам нагода до справленя їх, а наколи ми дїтину пестимо, побуджуємо єї до самоволї, придушуємо дїяльність розуму. — Так отже дуже часто лучає ся, що родичі мимо того, що пестять дїтей і з ними дуже сердечно поводять ся, не знають гадок і чувств дїтини, позаяк не стремлять до їх пізнаня а поведженем своїм до отвертости не заохочуть.

Наколи дїтина пересвідчить ся з якою рівнодушністю родичі приймають сердечні прояви чувств єї і гадок, замикає она перед ними серце і мовчить навіть в тім случаю, наколи виявлене гадки було би важним показом для родичів. — Однак дїтина находить необхідну потребу дїлення ся своїми гадками, отже шукає лиць менше імпонуючих їй своєю повагою, з ними навязує близші відносини, но, на жаль, не все на свою користь.

Отже самі родичі причиняють ся до загачення дїтинї чистого жерела науки а наставляють єю в можности присвоєня собі мутних відомостей, упереджень і суевірїй. Попередні відносини сердечної отвертости не легко дають ся навязати на ново, — Отже дорослі люде не раз безповоротно відвертають ся від лица, котре рівнодушно приймає їх довірочні звіреня. Правда, що живість дїтини не дозволяє сему вражіню втревалити ся, довше однак подібне поведженє ся знеохотить дїтину а тогди неминуучо зверне ся она до иньших лиць. Не перечимо, що легше додержати відносини отвертости з молодшою, чим з старшою дїтиною, позаяк сфера умствена 4-літньої дїтини має вузший обсяг, чим дїтини девятилітньої, але з другого боку, чим старша дїтина, тим більшою милостю дарить родителїв, тим більше вірить їх слову і повазі — очевидно приймаючи, що вихованє іде правильною дорогою, і не знеохочує хоч і не одержить вдоволяючої відповіді.

Образоване і розвиване отвертости найбільшу окаже прислугу тогди, коли дїтина начне ходити до школи, коли єсть виставлена на різні опасности відсуваючи ся цілковито з під контролі родителїв. В вільних хвилях отверта дїтина охотно звірить ся зі своїх гадок і чувств відносячих ся до життя шкільного а так єсть нагода справити не оден ошибочний і прискорий суд, зажегчи чесні чувства або приглушити пориви сумнівної вартости.

Нерозумно однак було би похвалювати всяке відозване ся дорослїйшою дїтини, нерозумно слухати з видним задоволенєм того, що она говорить, або много мовлячим, повним задоволеня зором заціплювати в дїтинї пересвідчене о нешибочности єї поглядів. — Вихованець має бути отвертий в тій ціли, щоби можна було справити єї ошибочні погляди і гадки, але не тому, щоби викликувати подив у присутних.

Образовуючи отвертість, не залишаймо однак образовати вихованця в задержуваню тайни. Завірно єму від часу до часу яку малу тайну просячи, щоби єю задержав при собі. Прийде єму то тим лекше, що таке звірене ся схлїбляє дїтинї, бо она вважає то за рід відзначеня. Однак природа тайни має бути така, щоби і в случаю незадержаня єї через дїтину, нікому з того не вийшла кривда. — Таке поступованє вчинить то, що з вихованця не вийде сплетняр.

Кождий вихованець має свої гадки прямо висловлювати, але і без рішучости приписуючої лиш собі правду, не зносячої запереченя або впрост противної гадки, а передовсім повинен навчити ся слухати і вважати на то, що старші говорять. — Дїтина має знати, що не лицює мішати ся до розговорів иньших лиць, але в довірочній поговірці з родичами або виховавцями повинна сьміло висказувати свої гадки.

Не залишуймо тої виміни гадок і пізнїйше, коли доростаючий молодець починає, що раз більше самостійно висказувати осуди, не легко важмо єго прискорих висказів, бо в кождім висказї містить ся часть правди. — Кождий осуд залежить від точки, з якої ми на дану річ ся задивляємо. — Уявмо єму річ з иньшого боку а віроятно змінить перший свій висказ і вийде з нами в компроміс.

Навпаки, если відозване ся молодого чоловіка лиш одно обуренє в нас викличе а не поверне до розваженя квестиї на холодно, то діждемо ся хвилі, в котрій молодець почувши ся на силах з цілою арофанцією своєю гадку висказувати буде. — Наколи однак старші не будуть легковажити гадок молодших, тогди будуть на їх слова вважати молодші і дадуть ся пересвідчити їх аргументами.

А як добра піклуюча ся мати повинна бути повіриницею найнижнїйших чувств своєї доньки, так добрий отець має знати гадки і стремленя свого сина, має бути єго духовним провідником. — Нехай син дізнає ся, що батько єго будучи молодим також горячо відчував то само, що єсть в душі сина, най ся дізнає, які зміни потім в тих поглядах зайшли, а тогди може легше син єго послухає а досвід батька синові принесе користь.

Дещо про вихованє сільських дїтїй.

В господарській газетї „der practische Landwirt“ подає Ал. Фіц ось які гадки про вихованє дїтїй:

„Щоби хтось не гадав, що я ставлю ся односторонно, еґоїстично на становище учителя, бо я сам учитель, мушу сказати, що я не учитель, але простий собі хлїбороб-селянин.

Після катехізму, як звістно, єсть множество гріхів, легких і смертельних. До сих послїдних належить безперечно той, коли хтось через злий примір виховує власні дїти на лютих, безсовістних людий. Зробити дїло штуки може лиш рука артиста, але щоби єго знищити, досить лиш, щоби єго замастила чиясь злобна рука. Один великий педагоґ порівнав раз душу дитини з чистою, гладонькою плитою восковою. Впливи зверху лишаютъ щораз більше слїдів на нїй, аж плита вкрїє ся самими знаками. Певна річ, що до якоїсь міри можна присвоїти дитинї благородні прикмети характеру. Але як можемо від дитини сподівати ся чувства чести і моральности, коли они що дня в домі своїх родителїв слухаютъ найпростакуватїйших, найбезвєстиднїйших слів і бесїд, коли родителї не мають сорому в очах дїтїй робити то, чого дїти не повинні знати? Виходить майже на таке, як колиб судїї в краю допускали ся білого дня в очах всїх найбільших злочинів, а на другий день хотїли судити людий за маленькі провини. Хтож має пошанувати закон, коли судия краде?... Тож той прокляте злого дїла, що з него лиш щораз більше злого виходить. А то прокляте засївають родителї в чисту душу своїх дїтїй. Оно розростає ся відтак в сотеро, росте буйно і переходить з поколїня на поколїє, але спадає в двох тяжко на голову виновника. Який-же красний образ представляють деякі родини! Кому ж не знана тота готова до пожертвованя любов родителїв, де дїдо і бабуня, і родителї і дїти сидять мирно при однім столї? Де так дїє ся, там аж любо побути. Старі помагають молодим радою, а ті знов відплачують ся привязанєм повним любови. Але як часто сей миленький образ змінє ся на поганий?... Коли уважний чоловік іде через село і дивить ся на громадку дїтїй, що грають ся на улиці, то зараз на перший погляд пізнаєть, яке вихованє они мають, та зможе виробити собі понятє о тїм, як виглядає в неодній сільській хатї, та й буде міг здогадати ся, які суть відносини межи школою а домом. От ми й дїйшли до важної точки: Школа! Школа а дїм. Що-ж відповіднїйшого, як щоби они в згодї працювали над вихованєм дїтїй. Але яка то згода, коли учитель зганяєть щось дїтем, а родителї за то похвалять? Де тогди повага учителя, коли дома відзиваютъ ся о учителю з погордою і старають ся понизити єго в очах дїтїй? Хиба-ж дитина, що наслухала ся всего злого про учителя, буде мати довїре до него. Сумні суть відносини, де дїти позваляють собі робити уваги о своїх учителях. А дитина, що не з любовю віддана своєму учителеви, що ставить ся против него, буде опісля ставити ся і против родителїв, против майстрів, против права і порядку, против суспільности і держави... Горе, коли дїти знають, що учитель в сей або той спосіб не сьміє карати! Я припускаю, що учителя перенесуть нераз на посаду, де багато розпустних, простакуватих учевників, дїтїй без чувства. Із злої кляси з обичаїв они не роблять собі нічого; писати за

кару не хотять, сидіти за кару по школі — тому знов родителі противні, та біжать зараз на скаргу до місцевої ради шкільної, або таки ганблять учителя публично, ба ще й грозять побитєм. Правда знов, що бувають і учителі, з котрих в 17-ім століттю були би були лїпші панщинні атамани, як учителі. Та й учитель повинен сповняти обовязок супротив дому дитини. Учитель повинен всюди і завсїгди старати ся впливати ублагородняючо, не повинен згорда ставати на боці від людий в селі, але їти помежи них і учити та ублагородняти, їти разом з народом. В малих громадах повинен учитель бути майже духовною головою громади.

Черновецький університет а Русини.

Черновецька „Буковина“ містить таку цікаву статтю :

„Минули літні ферії. Академічна молодіж спішить знов до своєї „Alma mater“, щоб продовжати студії. Отворились їй гостинні пороги черновецького університету, приступні вони для кожного, що бажає ширшої осьвіти, глибокого знаня. Стоять вони отвором і для Русинів.

Скількож студентів-Русинів на черновецькім університеті? Яку силу становить руский елемент в відношеню до прочого черновецького студенства? се питання, що мусять інтересувати всякого Русина-Українця, а найпаче буковинського.

Із статистичних виказів в справозданнях черновецького університету довідуємо ся, що загальне число студентів-Русинів на тому ж університеті хитавсь між 27 (7.63% усіх студентів — в літн. сем. 1899 р.) — а 50 (17.58% в літн. сем. 1880/1 р.) Замітна річ, що як раз в останнім семестрі число студентів-Русинів найнижше. Розумієсь, що в се загальне число студентів-Русинів входить значний процент Русинів-Галичан. Кілько їх було, годі діяти, годі також приймати, щоб всі студенти гр. кат. обряду (а було їх досить, прим. в 1880/1 р. 28, 1889/90 р. 15, 1894/5 20) були Русинами з Галичини. Беручи по факультетам, видимо найбільше число студентів-Русинів на правничім факультеті. Оно хитавсь між 9 (літн. сем. 1884/5 р.) а 23 (літн. сем. 1894/5 р.) ти виказує певну тенденцію до зросту. Менше вже студентів-Русинів було на теологічнім виділі. Тут видимо досить цікавий об'яв. Коли давнійшими роками число Русинів-богословів (незначне супроти числа богословів-Волохів) зростає, в літн. сем. р. 1816/77 — 5 супроти 33 Волохів; в літн. сем. 1880/1 р. — 14, супроти 42 Волохів; в літн. сем. 1884/5 р. 17, супроти 58 Волохів, то відтак нагло спадає (в 1889/90 р. до 9, Волохів 49; в 1894/5 р. до 7, Волохів 45; в 1899 р. до 2 (!), Волохів 38). Чимже пояснити собі обставину, що число Русинів-богословів за останних 10 літ систематично зменьшує ся? По моїй думці, одною з причин сего об'яву, то ославлена румунізаторська система, завдяки котрій богословські виклади (з виїмкою 2 катедр) відбувають ся виключно в волоскій мові, що становить чималу трудність для Русинів, що не

знають „св'яченої тої мови“. Розумієсь, що грає тут чималу ролю і румунізація убогої рускої молодіжи по волоских бурсах.

А вже найменший процент студентів-Русинів на філософічному виділі. Число Русинів-філософів вносить в літн. сем. 1876/77 р. 9, збільшаєсь в літн. сем. 1880/1 р. до 13, спадає в літн. сем. 1894/5 р. росте знов до 7, щоб в літн. сем. 1898/99 р. зійти знов до 5.

Порівняймож тепер загальне число студентів-Русинів з числом студентів иньших народностей. Тут впадає передовсім в очи розмірно велике число студентів-Волохів. Воно хитає ся між 47 (в літн. сем. 1876/77) а 104 (1894/5), значить, є о много вище від числа студентів-Русинів мимо того, що Волохи становлять менший процент усього буковинського населення як Русини (р. 1880 — 33·43% проти 42·17% Русинів, а р. 1890 — 32·42% проти 41·77% Русинів). Та причини сего великого контингенту волоских студентів не трудно догадатись; се-ж очевидний плід довголітньої і систематичної румунізації рускої шкільної молодіжи.

Найвищий процент черновецького студентства виказують Німці. Та се число лиш позірно велике, бо коли від числа студентів-Німців відтягнемо число студентів-жидів, (що вважають себе на Буковині Німцями як в Галичині Поляками) то воно зовсім не велике, — хитаєсь між 12 (л. с. 1876/77 р.) а 54 (л. с. 1894/5 р.). За те число студентів-жидів розмірно найвище. Вонож росте постійно від 42 (л. с. 1876/77 р.) аж до 149, т. є. зверх 42% усіх студентів! (в літн. сем. 1898/99 р.). Згадати належить, що й число студентів-Поляків досить високе, оно досягло р. 1880/1, поважної цифри, бо 43, хоч загальний процент польського елементу на Буковині вносив того-ж року ледви 3·21% усього населення.

Як видно, то число студентів-Русинів в порівнянню до числа студентів Волохів, Німців, та жидів зовсім не велике.

Та склались на те усякі неприхильні для нас обставини: убожество руского народа, німецький викладовий язык в буковинських гімназіях, та систематичне винародовлюванє рускої молодіжи по волоских бурсах та школах. Однак в останних роках слідний зворот до ліпшого. З одного боку рускі паралельки в Чернівцях улекшують рускій молодіжи вступ до середних шкіл, а з другого — руска бурса для убогих а талановитих руских учеників, котра придбає певно значного контингенту руских університетських студентів, та підховає нове, сильне покоління рускої інтелігенції на Буковині⁴.

Львів, 8. жовтня 1899.

Роман Стефанович.

З черновецького університету. Л. Н. Вістник замістив у хроніці Х. книжки цікаву звістку про стан черновецького університету і про рускі виклади на тім університеті. Для характеристики наведемо її в цілости: „Сими днями дістали ми брошурку: „Verzeichnis der öffentlichen Vorlesungen an der k. k. Franz-Josephs Universität zu Czernowitz im Wintersemester 1899/1900“. З неї довідуємо ся, що усіх студентів було в черновецькім університеті минулого півроку шкільного 354, між тим 34 надзвичайних. На поодиноких факультетах було: богословів 46 звичайних, 1 надзвичайний; правників 253 звич. і 16 надзв.; філософів 21 звич., 13 надзв. і 4 фармацевти. Студенти були родом: з Буковини 266, з Галичини 57, з Нижньої Австрії 2, з Вижньої Австрії

1, з Тиролю 1, Чех 6, Моравії 3, Шлеска 1, Країни 1, Угорщини з Семигородом 6, Хорвації і Славонії 1, Боснії 5, Румунії 4. По народності ділили ся студенти на: Німців 190, Малярів 2, Румунів 92, Русинів 27, Поляків 33, Чехів 2, Сербів 7, Вірменів 1. Що до віроісповідань, то студенти ділили ся на греко-православних 113, вірмено-православних 2, римо-католиків 57, греко-католиків 19, вірмено-католиків 4, лютерів 8, кальвінів 1, Жидів 149 (по народності зачислили ся до Німців), безконфесійних 1. Русини ходили на: теологію — 2; права — 16 звич. і 3 надз.; філософію 5 звич. і 1 надз. Професорів-Русинів є на університеті 5, з того 2 на богословськiм факультеті, а 3 на філософічнiм. На правничiм факультеті нема ніякого Русина професором. Оба професори Русини на богословськiм факультеті іменовані недавно. В теорії мали вони вискладати по руски; на ділі рускі виклади оголосив лиш один, о. Діоніс Бремійчук. В зимовім півроці він буде викладати: 1) Практичне богословіє: Введене, Омілетика і Літургіка. І. части, вісім годин на тиждень. 2) Вправи омілетичні, 2 години на тиждень. Другий професор, др. Евген Козак, оголосив самі німецкі виклади: *Kirchenslavische Grammatik, Praktische Übungen im Kirchenslavischen i Über die litterarische Thätigkeit der Slavenapostel Cyrill und Method.* Чому? — На філософічнiм факультеті читають по німецки: др. Ем. Калужняцький, професор порівнюючої філології славянських мов і др. Вол. Мількович, професор східної Європи. По українсько-руски читає лиш др. Степан Смаль Стоцький, що заповів такі виклади: 1) Руска граматика. II. Відмінюване, 3 год. тижнево; 2) Історія рускої літератури XIV—XVI в., 2 год. тижнево; 3) Історія рускої філології, 1 год. тижнево; 4. Руский семінар: Читанє літописи Нестора, 2 год. тижнево. Зауважати належить, що коли на правничiм виділі читають ся усі виклади в німецкій мові, на філософічнiм усі з виїмком катедри рускої мови і румунської, що читають ся на тих мовах то на богословськiм виділі читають ся усі виклади по румунськи, з виїмком руских викладів проф. Бремійчука і німецких проф. Козака. Не дивож, що при таких відносинах число руских богословів виносить тепер аж 2. А що буде далше?

Н О В И Н К И.

— До нової учительської семінарії в Заїщицях прийняла дирекція 30 учеників укінчивших VI. класу школи народної на курс приготавлючий і 38 учеників на перший рік семінарії. Персонал учительський складає ся з директора, катихита, двох учителів і одного доходячого помічника.

— На одну стипендію ім. Петра Целевича річно 100 зр. розписує конкурс „Народний Дім“ у Львові. Речинєць вносити подана до 3-го н. ст. грудня с. р. Першенство мають своїя фундатора, а коли-б таких не було, значайні ученики або академики рускої народности і греко-кат. віри. Стипендія надана буде до окінчення студій.

— З університету львівського. По день 14 с. м. вписало ся на тутешній університет загалом 1623 слухачів. З тої цифри припадає: на виділ теологічний 272, в тім числі 59 надзвичайних: на виділ правничий 1003, в тім

числї 18 надзвичайних; на виділ лікарський 119, в тім числї 2 надзвичайних; на виділ філософічний 229, в тім числї 83 надзвичайних (в переважній частині жінчин). В порівнянню з попереднім 1898/99 роком упало незначно число слухачів, вступаячих на виділ правничий, а неменше видно слабкий приплив молодежи на виділ лікарський, бо на перший рік вписало ся доси лише 17 слухачів.

— До рускої гімназії у Львові прийнято на сей рік шкільний 108 учеників до I. класи, 87 до II., 68 до III., 66 до IV., 69 до V., 56 до VI., 48 до VII., 55 до VIII. класи, — разом 557. Гімназія має сего року 14 клас, бо крім VI і VII. всі класи мають рівнорядні відділи.

— Професорови Шараневичеви, котрий скінчивши 70-ий рік життя, перейшов, відповідно до обовязуючого закона, з початком сего року в стан спочинку, устроїли товариші університетські сердечну овацію. Дня 18 ого с. м. відбуло ся засіданє виділу філософічного, умісне на се скликаного. Запрошено і проф. Шараневича. До него промовив декан факультету проф. Закшевський, підніс горьче одушевленє єго для науки. правдиве горожанське поступованє, та товариські честноти, і вручив єму від товаришів перстєнь з відповідним написом і з знаменем факультету, яко символ нерозривної лучности. Проф. Шараневич, зворушений, дякував горячо за признанє єго все доброї охоти та чистих інтенцій, і впевняв, що серед дальшої праці наукової і суспільної се признанє буде єму наймильшим спомином, найлюбійшою згадкою.

— В справі основаня українсько-руского університету у Львові висилають на днях меморіял до міністерства просвіти і віроісповідань: Наукове товариство ім. Шевченка, тов. „Просвіта“ і тов. „Народна Рада“. Меморіял від академічної молодіжи (заосмотрений як звісно 449 підписами) висланий вже давнійше. Належить надіятися, що і инші українсько-руські товариства підуть слідом згаданих та не залишать підняти й свого голосу в справі так важній для культурного розвою всеї Руси-України. А що рускі послї до ради державної займуть ся щиро справою основаня українсько-руского університету і поставлять відповідне внесенє в парламенті — се річ певна.

В с я ч и н а.

— Філія руского товариства педагогічного в Станиславові видала слїдуючу відозву: Йдучи за покликком центрального Виділу руского товариства педагогічного заснували ми в Станиславові „Філію“ того-ж товариства. Нинї ж виконуючи волю перших загальних зборів тої філії, відзиваємо ся до всіх, кому добро нашої школи лежить на серци, з прошенєм: вступати в члени сего товариства і підмогати єго в переведеню єго задач. — Передовсім повинні горнути ся до нашого товариства в крайній мірі ПП. учителї станиславівського округу і Всч. духовенство, бо-ж товариство має задачу дбати і про молодіж і про учительство і про руску школу. То-ж від участі учителів зависить в сїй справі поводженє єго, і думаємо, що наша філія стане небавом осередком духового життя нашого учительства з округів станиславівського, томашового, богородчанького і надвірнянського. — З початком нового року шкільного рішив ся виділ заложити бурсу, де би під найлучшими усївами для родичів і опікунів молодіж руска могла найти приют, удержанє і опіку. Нашою ціллю є згорнути як найбільше рускої молодежи для школи і дати їй тим способом спроможність доброго, правдиво народноговихованя і одвітного нашим обставинам образованя. Однак наше новозавязанє товариство поки що не має средств. Чим більше в нас буде членів, тим більше збере ся гроша, чим більше в нас жертв, тим скорше зможемо ввести

в"дїло нашу гадку. Побратими вже далеко перед нами! Час і пора й нам подумати, щоби й в нас більшало число інтелігенції. Які діти, такий нарід! Великі зголошення і датки приймає Виділ на руки касиера товариства п. М. Якимовського, учителя народної школи в Станіславові, або одного з виділових. — В Станіславові в жовтні 1899. — За Виділ товариства: А. Шахнович голова, С. Федів секретар.

— Університ лівський. Секретаріат університету оголосив друком „Склад університету і програму викладів в зимовім півроці 1899/1900“. Сего року ректор др. Володислав Абрагам; декани: виділу теологічного кс. др. Людов. Кляос; правничого др. Стан. Гломбінський, лікарського др. Ів. Прус, філософічного др. Ігн. Закшевський, а продекани: о. др. Клим. Сарницький, др. Петро Стебельський, др. Ант. Глюзінський і др. Брон. Дембінський; делегати виділів: кс. др. Фіалек, др. Ернест Тіль, др. Володимир Лукасевич і др. Людов. Цьвіклинський; секретар і нотар др. Марк. Хлямтач. — В минувшім півроці числив лівський університет 1810 слухачів; з того на виділі теологічнім 288, на правничім 1220, на медичнім 126, на філософічнім 185. Звичайних слухачів було 1668, надзвичайних 151. Після обряду було: 895 римо католиків, 545 греко католиків, 11 вірменського, 12 євангелічного і 354 жидів. Після народности було: 1282 польскої [отже і всі жиди!], 524 рускої [отже 21 греко-католиків подало за свою народність польську] 10 німецької, 2 чеської і 1 болгарської.

— Із гігієни виховування дїтий. Важний предмет із гігієни виховування дїтий порушив на посліднім засіданю гігієнічного товариства у Варшаві др. Нусбавм. В широкім рефераті змалював справу пересилена дитинячого мізку надміром праці. Виказав хибну сторону такої педагогічної системи не лише зі згляду на здоров'є, але також зі згляду на розвій мізку. Родичі та учителі, що старають ся обтяжити пам'ять дитини або молодця найбільшою скількістю знаня, часто-густо зовсім безпотрібного, що жадають від дитини, аби она затамиля собі багато дат, термініз, назв і т. н., не подумают над тим, яку роблять шкodu молодому умови.

Кількогодиння праця без довшої перерви серед якої ученик не має спромоги відпочати, обезсилює мозок та притуплює мозок та притуплює умову працю. Шематична праця, що не відповідає поглядовому методови не може принести відповідної користи для дитини. Знамениті педагози і лікарі нераз вже звертали увагу на хибні засади виховання та образования у нас, наслідком чого теперішнє покоління стаєть ся раз-у-раз менше спосібним. Не є се нова справа, а все-ж таки дуже важна і на часі. Родичі старають ся приготувати дитину до шкільних наук в як найкоротшім часі, а з нагоди конкурсних іспитів, старають ся приготувати їх як найліпше. Відси то вже в розцвітї літ висилує ся дитина фізично і умово. Одною з важнійших хиб є те, що школи розміщені в середині міста не дають такої скількості свіжого воздуха, як ось англійські колеґія, розміщені далеко поза містом. Зрештою наука без перерви відбирає дитині спромогу покріпити ся теплою стравою в найвідповіднійшій до сего порі.

В кінці поставив референт внесене, аби вибрати комісію, що мала би розслідити, як стоїть справа виховання в иньших державах і випрацювати відповідний реферат.

— Публичні бібліотеки в Спол. Державах. Сполучені Держави можуть тим похвалитись, що старають ся заводати як найбільше безплатних шкіл та таких-же публичних бібліотек.

Зі 15 станів, що творять велику республіку, лиш два стани не прилучені до спілки, котрої задачію є заснувати публичні бібліотеки, з котрих міг би користати безплатно навіть найбіднійший чоловік. Гроші на заснуване таких бібліотек йдуть з податків станових, а як великий зріст тих популярних університетів, свідчить справоздане комісаря вихованя з р. 1898, що в тім році було 7,184 публичних бібліотек, а загальне число всіх книжок виносило 35,596.258.

Найбільше число подібного рода розповсюдженя науки поміж людьми, знаходить ся в північних і середніх станах, полудне і горішні стани не сьуть ще

так заселені. Треба тут завважати, що по менших місцевостях бувають так звані вандрівні бібліотеки, т. є. з головної бібліотеки засилають до певної місцевости яких 100 книжок розличного змісту, а коли цікаві поперечитують їх, тоді відсилають назад, а натомість дістають нові.

В великих містах, в котрих публичні бібліотеки стоять під зарядом міста, впроваджено в жите систем філій, так, що хто мешкає на краю міста, а бажав би якоїсь книжки, може її зажадати з бібліотеки за помочию телефону. Цікаво би знати, якого змісту книжки читають найбільше Америкаці? На се питане відповідає нам подана тут табличка з р. 1898, що показує число і якість книжок читаних людьми дома або в читальнях.

Рід	Дома	В читальнях
Філософія	1,894	716
Теологія	2,857	1,605
Науки суспільні	5,400	3,013
„ природні	10,356	5,100
Штука і поезія	10,587	4,239
Повісті	278,506	8,890
Ріжнородна література	9,284	4,152
Географія і історія	19,495	5,141
Тиждєвники і місяч.	4,425	8,616
	472,718	46,082

Згадана таблиця показує наглядно, як схочо Американці читають книжки та якого змісту. Про читане газет вже і не говоримо, бо кождий Американець, що такий цікавий до політики, не обійдєсь без читання газети як риба без води.

— Поступ в телеграфованю. В недалекій будучині пересилати муть ся телеграми з чертами письма посилаючого. Сесея машина, що має викликати переверот на поли телеграфованя існує вже від довшого часу, та перед чотирма роками демонстровано її модель у однім англійськім товаристві науковім. Ліній та рисунки можна буде сейчас переносити з одного місця на друге. Перо спеціально сконструоване пише у однім апараті, таке саме друге перо наслідє автоматично рухи першого пера у другім апараті та начеркує ліній. До осягненя однак сего вислідка треба чотири драти і се як раз стоїть на перепоні введеню телеавтографу в ужите. Сей уліпшений телеграф винайшов професор А. Грай, якому повело ся дістати ті самі наслідки при помочі двох дратів. Можна надіяти ся що в недовгім часі телеавтограф буде розповсюднений по цілм світі.

— Географічний конгрес в Берліні. На останнім шестім з ряду міжнароднім географічнім конгресі в Лондоні з 1895 р., назначено місцем слідуєчого конгресу Берлін. Берлінське географічне товариство заняло ся щиро сею справою. Учасників конгресу поділено на дві части: членів (Mitglied) і учасників (Theilnehmer). Члени складають по 20 марок і можуть бути ними так мушини як і жінки, учасники платять по 10 марок і можуть бути ними лише жінки в товаристві мушин. Теперішній конгрес числить після виданої недавно лісти коло 1500 учасників. Помимо такого численного збору, панує взірцевий лад та порядок. На засіданю конгресу відступлено географічному Товариству будинок пруского Союму. Протекторат над конгресом обняв князь Альбрехт пруский. До комітету належить кільканайцятьох предсідателів, між иньшими бельгійський король, князь Валії, німецький канцлер Гогенлоге і и. Дійсним предсідателем конгресу є теперішній предсідатель берлінського географічного Товариства гр. Ф. Ріхгофен, професор географії в університеті. Предсідателі географічних товариств ріжних держав, з почетними заступниками предсідателів конгресу. — Програму конгресу становлять засіданя членів з відчитами і наукові прогульки. Засіданя відбувати муть ся день-у-день рано і пополудні, а в неділю що випаде на час конгресу відбудеть ся кілька прогулок. Перед полуднем відбувати муть ся загальні засіданя, а пополудні лише поодиноких груп. Відчити можуть бути оголошені в німецькій, французькій, англійській або італійській мові. Відчит не повинен трівати довше над 20 хвилин, а в дискусії над відчитом кождий бесідник має право говорити лише

5 хвилин. Богато відчитів різних прелегентів буде посвячених виключно справі управління мірівас. Перше засідане було посвячене виключно познайомленню членів, що прибули до соймового будинку в середу 27. вересня. Всюда панує святоточний настрій. Члени дістали конгресовий знак, артистично оброблений з металю зі слідуючою латинською написю: „Geographorum conventus VII. Barolini 1899. Terra marigne“. Крім сього вручено членам конгресу дарунки, як книжки, альбоми, мапи, у більшій части великої артистичної і наукової вартости. Місто Берлін жертвувало науково оброблений провідник по Берліні з ілюстраціями, фірма Грєве альбом Берліна; Густав Міллер, картограф пруского топографічного бюра, прислав точний план Берліна виданий берлінською фірмою Веткого і Райса. Географічне товариство дало від себе справозданє з наукової виправи „Die Deutsche Tiefsee Expedition auf dem Schiff „Valdivia“ 1898—1899“.

— Рідке звіря. В Парискім городі „Jardin de Plantes“, в найкрасше веденім зоологічнім саді поміщено в тих днях звіря, яким не може повеличати ся ні один з європейських звіринців. Є то „Phacochère“ з туловом вєпра, щоками і зубами слоня і писком, осмотреним чотирма наростями. Словом сказати, є се ексцентрична мішанина свинї, гіпопотама і слоня. Звіря се походить з Африки, де его уважають дуже небезпечним оказом, бо бігає оно дуже скоро, мимо великого тягару тіла, а до того з природи має оно небезпечне оруже, бо зуби слоня. Дивним случаем париский „Jardin de Plantes“ дістав вже перед двома роками в дарі від президента Форя таке саме звіря, самицю. На вид входячого до клітки товариша неволї, самиця почала витанцювувати, чим дала безсумнівний доказ свого великого вдоволення.

— Аґамі. В північній части полудневої Америки пастухи уживають замість вівчарського пса — птаха. Сей птах званий Індіанами „аґамі“ нагадує з вигляду журавля, але є більший і має красше піре. В диких ставі жие в великих лісах, де можна надібати його в великих стадах, що числять нераз по 200 штук. Хід аґамі є повільний і тяжкий. Коли перелякає ся, видає голос що нагадує звук труби, тому називають його також трубачем. Аґамі освоює ся легко і привязує ся до свого пана, множить ся в освоєнім ставі без великих заходів. „Трубач“ виводить вівиї на пасовище і наглядає за ними, аби не розбігали ся. Карність в стаді утримує при допоміж клева і крил. Аґамі слухає свого пана і є дуже вдоволений, коли його пастух погладить, причім однак заздрісний і відганяє иньші зьвірата, коли зближають ся до пана і починають лєстити ся. Не любить дуже пса і кота. Він знає так добре орієнтувати ся, що здає ся, не було випадку, аби повірене его опіці стадо заблукало ся на розлогих пасовищах.

— Що значить штука лікарска. У Відні бавив ся недавно тому в городі девятилітний хлопець Кароль М., а в сусїднім городі стріляв хтось з фльобертового карабіна до ціли і постріляв хлопця так нещасливо, що куля пробила ему живіт, продіравила три кишочки, лежачі одна за другою і застрягла аж в хребті. Хлопця занесли зарз до шпиталю, а там шеф хірургічного відділу др. Перніца підняв ся зараз операції хлопця і остаточно вилічив его зовсім. Ся операція була правдивою штукою, на яку лиш може здобути ся штука лікарска. Хлопця занаркотизовано, розрізано живіт в 22 години по ставшій ся пригоді, порозмотувано кишки, вишукано ті кишочки, що були продірані, позашивано діри, виїмлено кулю, уложено кишки назад в порядку і зашито живіт назад. Ціла операція тревала всего 50 минут. Хлопець виїшов оногди зі шпиталю і єсть тепер зовсім здоров.

— Винахід XIX. віка. Коли вірати петербурским дневникам, якийсь звисний в Петербурї хемік винайшов препарат, що може заступити цілком инішні страви. Замість инішнього мяса, хліба, молока і т. п. досить буде зїсти малу частину того сурогату, що складаєть ся з білка і багато иніших поживних складників. Найважнійше є те, що се нове средство буде дуже дешево. Рівнож пишуть петербурскі дневники, що в цілі експлюатації сего винаходу завязало ся вже у Петербурї акційне товариство.

— Півсотний ювілей смерті Фридерика Шопена припадає як-раз в сесі дні: нині Шопенове тіло спочивало на катафальку в Парижі — і нині цілий світ згадує пам'ять того славного п'явіста і композитора, великого поета тонів, на-пів Поляка на-пів Француза. „Шопен характером своїм архитворів, безмежною степовою тугою, безконечною скалею сердечного жалю і майстерством форми наближає ся до найкрасших пісень нашого „українського люду“ — каже о нїм наш поет Богдан Л. присилаючи свою поезию поміщену онодї в фейлетонї „Дїла“ п. заг. „Desperato“ (під вражінем Мазурки Шопена). О сїй своїй поезиї пише автор: „...В сих стихах хотїв я передати словами те сильне вражіне, яке заєдно робить на мене одна з найкрасших Мазурок Шопена“.

Фридрих Шопен родив ся 1 марта 1809 в Желязовій Воли коло Варшави з незаможної родини. Батько его був Французом, але Фридрих, зростаючи серед польського народу, чув ся Поляком. В 9 роцї житя почав ся учити гри на фортеп'яні від Чеха Жівного, відтак заняв ся образованием талановитого хлопця кн. Радзівіла. В 16 роцї житя почав молодий Шопен учитись композициї від директора варшавської консерваториї Ельзнера, потім виїхав до Німеччини, а 1829 р. виступив публічно з концертом у Відні. По довшій побутї у Відні поїхав він в 1831 роцї до Парижа і там жив і компонував до смерті. Вже 1837 р. проявили ся у него симптоми грудної недуги і она звела його зі світа дня 17 жовтня 1849 р. Поляки лагодили ся спровадити сего року его тіло з Парижа до Кракова, але якось сего не довершили.

— Столітні роковини уродин Пріснїца обходжено торжественно дня 4-го с. м. не лише в Грєфенбергї, де Пріснїц мав своє заведене водолічнице, та в Фрайвальдаві на Шлеску, де він родив ся, але і всюди, де лиш знаходять ся товариства і лікарі, котрі ширять природний спосіб лічення і придержують ся его. Пріснїц був в першій половинї нашого столїтя ще славнїйшим лікарем-самоуком, що лічив водою, ніж за наших часів Сев. Кнайп у Верісгофен в Баварії. Пріснїца уважано за якогось чудотворця, а его імя лишило ся ще й до нинї в пам'яті людей. Ще й нинї говорить ся часто: „робити комусь пріснїци“, то значить: оклади зі студеною водою, в той спосіб, як то робив Пріснїц. Він мав таку велику славу, що в малім сїлци Грєфенберг лічило ся у него н. пр. в 1839 р. 1700 людей. За его часів були всі того переконання, що Пріснїц потребує лиш подивити ся на чоловіка, щоби відгадати, що ему хибує, а сего не годні вгадати учені лікарі навіть по довгих нарадах. Пріснїц помер дня 28. надоліста 1851 р. В Грєфенбергї поставлено ему пам'ятник.

— Популяризація знання у Франциї. В Парижі отворено в сих днях перший людвий університет заходом товариства *La coopération des idées*. Університет розміщено на передмістї Saint-Antoine у великім льокалі, що обіймає читальню, салю для ріжних забав, як білярд і н., салю для відчитів, театральних і артистичних вистав, де находить ся вже багато гарних творів. Відчити, по яких веде ся жива дискусія, відбувають ся кожного вечера, а крім того устроюють ся в неділі театральні виставки. Як можна вносити із перших днів, університет може числити на поведжене.

— Нові банкноти коронові. Виготовлене нових 10-корових банкнотів поступило вже так далеко, що пробний друк можна було вже предложити до оглянення обом правительствам. Постановлено однакож, що 10-корові банкноти будуть пущені в курс аж тогди, коли будуть стиянені 10-гульденові банкноти, а то даятого, щоби люди не баламутили ся і не було обманства, бо числа на коронових банкнотах (вартости теперішних п'яток) і на теперішних десятках будуть однакові, отже міг би хтось давати 10-коровий банкнот (п'ятку) за теперішню десятку (або 20 корон). Замість теперішних десятків настануть банкноти на 20 корон, але они будуть лиш доти курсувати, доки не заведе ся виплата готівкою, бо після нового статута банкового найменшою нотою банковою має бути банкнот на 50 корон (25 зр.). Десятикорові банкноти будуть видані в висоті 90 мільонів гульденів. Пороблено також приготвлення, щоби видати банкноти 50 корон (25 зр.), 500 корон (250 зр.) і 1000 корон (500 зр.).

— Коралі. Після найновішої звістки з Парижа, того центра моди, коралі, що є від довшого вже часу раз у-ваз більше в уживанню, мають бути в найближчій сезоні наймоднішою біжутерією. Найкращі коралі є на побережжю Італії і Іспанії, не менше красних коралів доставляє Франція, Алієр і Туїс. Ріжуть їх тепер в округлий, або грушковатій формі. До бранзолет і ланцюшків до годинників уживають ювілери лише округло різаних коралів, злучених перлами або туркусами. Коралів у виді грушки уживають до краваток і кулчиків. В перстнях уживає ся їх лише в полученю з брилянтами, або перлами. Найбільше улюблені є коралі ясно-рожевої краси. Находять їх лише в глибині 100—150 стіп, коли темно-рожеві находять ся вже в глибині 40 стіп.

— Звідки пішов поділ часу на хвилини і секунди? Грецький філософ Гіппарх, котрого уважають за основателя наукової астрономії в Європі, приписує поділ часу Вавилонянам. Они, після его слів, ділили добу на дві рівні часті, обі половини разом на 24 парасані, Парасані знов ділено на 60 частин, а ті далі на 60. Той поділ часу прийняв також александрийський астроном Клеоді при пострійці свого водяного годинника, а за ним пішов також арабський учений Абу-Гассан в XIII. ст. по Хр.

— Реформа календаря в Росії. Комісія товариства астрономічного в Петербурзі признала konieczність зміни календаря юліанського на григоріанський. Щоби наслідне приготувати до такої зміни, поставила она внесенє, аби впровадити на якийсь час уживанє подвійних дат т. є. після григоріанського і юліанського календаря.

— Новий матеріал до виробу спіритусу. Французи хотять виробляти спіритус з кактуса, званого під назвою берберийських грушок. Сей рід кактусу росте у великій кількості в полудневих департаментах Франції, і в єї африканських колоніях. Не вимагає він багато заходу, бо росте між скалами, і то в таких місцях, де сонічна спека робить неможливим житє інших рослин. В таких обставинах розвиває ся навіть дуже добре. Таким чином землю, не придатну до засівів, можна буде дуже добре використати. Сеї кактуси мають в собі тільки соку, що він уратував вже нераз житє подорожним в пустини. Коли стоїть кілька днів, починає ферментувати, і з 1 кїгр. соку витворює ся 45—60 гр. чистого алькоголю, що має дуже милий запах. На однім гектарі можна засадити 90—100 рослин, а кожда з них видає 100 до 200 кїгр. овочів. Тому з одного гектара неужиточного кусника землі можна дістати 500 — 700 літрів чистого алькоголю, і то без великої праці.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітей і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата вносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції:

Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Театральна ч. 19.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, під зарядом К. Беднарського.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборной
ч. 7.Администрация
ул. Театральная
ч. 19.Неопечатані ре-
кламиці без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Початок і розвій шкільництва на Русі

подає Ант. Павлицкий.

Галицька Русь не позіставала в просвіті і образованю по заду за дру-
гими країнами навіть тогди, коли умовини до того не були сприяючі. Предки
наші користали з кожної нагоди, щоби закладати гуманітарні і наукові заве-
дєня, скріпити упадаючу народність і піднести народного духа. Образованє
духове і вихованє молодежи в народнім дусі лежало їм дуже на серці.

З прийнятєм християнства вяже ся рівночасно і заведенє шкіл на Русі,
а з ними і розвій штуки і науки. І так знаємо з літописи Нестора, що Воло-
димир великий завів перші „училища“ в Києві; діло на тот час таке незви-
чайне, що матері, від котрих забирали дітей на науку, оплакували їх як
умерлих в переконаню, що писмо є чародійством. Що розпочав Володимир,
се щиро і удачно провадив далше Ярослав; він любив віру а з нею і про-
світу, тому візав він до себе учених Греків з Царгороду, велів много книг
церковних переводити на руску мову, і складати їх для загального уживаня
в Софійскім Соборі в Києві. В Новгороді заложив він першу школу для 300
дітей, а священників розсилав по різних містах для навчаня народа.
„Правда руска“, яку видану тогди, є найкрасчим доказом, що Русь сто-
яла в тім часі на вишнім степені просвіти, як много других держав Європи,
котрі були під утиском фєвдальним і невільничим. З літописей знаємо, що
в XI. віці були уже школи на Волиню; якийсь Василій, здає ся священник,
жив тоді у Володимирі Волинськім „смотрінія ради училищ и наставленія
учителей“, з сего виходить, що було тогди вже більше шкіл на Русі. В мо-
настирях і при церквах поміщувало звичайно молодіж в ціля науки книжної.
З многих памятників нашої старинної словесности показує ся, що грамотність
в давній Русі була досить розширена. Однак та просвіта не могла плинути
такою струєю як хотіли Володимир, Ярослав, Мономах і другі князі, бо ли-
холіте, яке коїло ся на Русі, усобиці межи князями, як і напади татар впли-
вали дуже некорисно на просвіту та всяку культуру, і ледво, що не згасили

цілком світло зазжене Володимиром. Коли ціла Русь стала місцем розрухів і проливу крови, займалися смиренні наші монахи науками, штуками і літературою, впокоючи і в свідких людей любов до науки. Напад Татарів знищив майже всі пам'ятники громадського ладу, цілі міста обернула пожежа в руїну, а тим самим і просвіту зупинила на довгі літа. Як тільки настав який такий спокій, зараз відбудовувались міста, монастирі, єпископські столиці і церкви, а при них находила зараз наука пріют, а школи в котрих учили славяно-руського письма, розвивалися чим раз більше. Лелевель повідає: „що в литовско-руським князстві і в руських областях, прилучених до Польщі, в судах і урядах употреблявся язык руський і руське письмо“. З того виходить: що урядниками були тільки ті, що знали руську мову і руське письмо. Сам Ягайло уживав руської мови і руського письма, а перша книжка, яка друковалася в Кракові, і то у першого славянського печатника, Святиполка Фіалі, була руська, іменно: Псалтир 1481, Часослов і Октоїх 1491. Поляки і инші чужинці, як каже літописець, „для чина“ училися руського письма.

Хто хотів дістати вище освічене, мусів удаватися до латинських шкіл або до академій в Кракові або за границю; тому висилали багато руських вельмож своїх синів на науку до Кракова, де король Володислав Ягайло (1401 р.) уфундував академію, в якій був відділ для освіти молодих Литовців. Франц Скорина учився в Кракові. Поссевін подає, що багато Русинів училося теж в Оломуцькій семінарії.

Знатні руські вельможі, що розпоряджувалися засобами, могли користатися з науки і йти з духом часу, але нарід, позіставав в „кромішній тьмі“, ним ніхто не піклувався, він чим раз більше а більше попадав в кріпацтво. Тому і не даром пише не знайомий автор в „Пересторогах“^{*)}: „И такъ то вельми много зашкодило панству руському, же не могли школъ и наукъ посполитыхъ розширяти и оныхъ не фундовано; бо коли бы были науку мѣли, тогда бы за невѣдомостию своею не пришли до таковыя погибели“.

Потреба власних шкіл, де би мож було крім славянського письма дістати вище освічене, давалася чим раз більше на Русі відчувати; до того причинялися ще ось які обставини: Кальвіни, Аріяне і др. з великою ревністю заводили школи і печатні, де печатали безліч книжок і брошур, щоби нетвердих і несвідомих в вірі, до себе притягнути. Треба було школам еретиків противопоставити свої школи, — їх виданням свої видання, а до того всего, треба було учених, треба було шкіл. Головною ціллю школи було розширяти просвіту в народі руським через виховане і освічене багатьох учених. В 1570 р., заложив князь Константин Константинович Острожський вищу школу в своїм місті Остої на Волині. За ним пішло братство Ставропигійське, котре яке найстарше з поміж всіх братств церковних на Русі, мало вже давніше свою школу. (Грамота короля Казимира IV. згадує про львівське братство вже 1439 р.). Однак наука в тій брацкій школі не була уніта в ніякі правила, не було в ній ніякої системи в навчанню, як також і не було підручників, з яких би учено. Наука ціла полагалася на вивченню читання книг церковних. Братство того дбало більше про лад церковний, стояло на сторожі віри і сильно боролось за права руського народу. Оно удержувало шпиталь при церкві св. Онуфрія, оно занималося викупом браців з неволі татарської

^{*)} (Стаття написана окол. р. 1600 — 1605 а знаходить ся в архіві Ставропигійськ. Т. IV. р. 204).

і другими філантропійними як і патріотичними справами, а за те менше книжною наукою. Треба ще і того додати, що тогди не було на Русі учителів (а вже й не говоримо о підручниках), котрі могли би були овпровадити науку так, як она в цілій Європі була ведена, де і поправний спосіб научаня і гуманітарні науки подавано; тим більше відчувано на Русі потребу шкіл, науки і просвіти. Нич отже дивного, що найшли ся між рускими міщанами тогдішнього Львова люде дбалі о свою предківську мову, народність і віру та заохочені антиохійским патріархом Іоакимом, завели р. 1586 у Львові першу висшу школу брацку, в котрій учено грецької і славянської (себ то руської) мови. Патріарх той, сам завизвав „посланиєм“ вельмож і весь рускій нарід, щоби приходили з помічю тому „богоспасаємому ділу“. В тім часі царгородскій патріарх Іеремія, потверджує права Ставропигійського брацтва (р. 1588) і приказує, що там инша православна школа не може бути, лише брацка. В особній грамоті з р. 1590 приказує Патріарх: друга школа не має бути у Львові, тільки одна брацкого Успенія Пречистої Богородиці а в тій школі мають учити ся тільки діти благочестивих і православних христіян божественного і сьвященного писавія, словенского, (сербско-руського) і еленьского (грецького) языка . . . а дальше каже: що сьвященники не можуть учити більше дітей як двое або трое, яких мають уживати лише до послуги в церкві, щоби через науку не шкодити школі брацкій. З препорученя Іеремія прибуває до Львова Димонтскій Митрополит Арсеній і стає через два роки учителем в брацкій школі. Київскій митрополит Михайло Рагоза, будучи у Львові р. 1592, затверджує також особним письмом тую школу і визиває „всі стани благочестивих христіян до попираня і приношеня жертв на потреби брацтва і школи“.

Тота постанова затверджена була також Собором Берестейским 24 червня 1594 р. з тим, що брацка львівська школа а надто і опісля заведена виленська, підлягають київському Митрополиті з тим препорученем, щоби і всі инші школи „малі“ (звичайні тогдішні школи) при церкві по двое або трое дітей до помочи сьвященника підчували, а не стояли на перешкодї школам „соборніишим“ (себ то висшій, як називано львівську брацку школу і пізнійше на єї лад заведену вилянську). Також король польскій Жигмонт III надав грамотою (з 13 жовтня 1592 р.) брацтву право удержувати висшу школу, виключне право друковати і продавати славяно-руські книжки і свободно управляти своїми справами. З того видимо що брацка школа була першою і одинокою школою у Львові.

Ставропигійська школа положила велику заслугу для руского народа, і то тим більш, чим менше тогдішнє польське правління піклувало ся просвітою на нашій Русі; оно в протягу цілих віків не пожервовало ні шелюга на утриманє шкіл, церквий, Епископів, больниць і пр.; — всі ті гуманітарні заклади утримувались виключно піддержками руского народа.

В тодішній Польщі були школи призначені тільки для шляхти; брацка школа не виключувала цікаву і охочу молодіж всякого походження; в брацку школу принимали дітей всякого стану, „убогих за прости Бог, а богатих за ріжним датком“ як каже Гедеон, Епископ Галицькій, Львівскій і Каменця подільского в своїй окружній грамоті з 1586 р. (См. *Historyczne badania o drukarniach Rusko-słowiańskich w Galicyi*. D. Zubrzyckiego, Lwów, 1836. Ст. 61).

Діти членів братів а особливо сироти учили ся даром, коштом брацким. В загальї уважав Патріарх за особливий обовязок подавати членам брацтва всяку поміч, надто дітям бідним, що хотіли учити ся. Для науки дитий утримувало брацтво учених людей духовних і євїцких, спосібних до учительского стану, і проповіданя слова Божого. Русини львівські і посторонні дуже радо давали туди дїтий на науку, наслідком чого число учеників в брацкій школі було велике.

На основах львівської брацкої школи, котрі були затверджені царгородским патріархом Єремїєю, закладано і уряджувано другі школи в південній і западній Руси.

Львівська брацка школа була взірцем для других шкіл, з неї вийшло много спосібних учителїв. Щоби представити уряджене львівської школи, наведемо тут важийші точки з уставу брацкої школи Луцкої (з 1620 р.), і так а) артикули прав школи і б) порядок шкільний; в дальшій часті розглянемо предмети, які були викладані від XVI до XVIII віку і учебники, які були в руских школах, особливо букварі, а в кінци скажемо о учителях, і в загальї о мужах учених, котрі учили ся в львівській Ставропигійській школі — а опісля стали окрасою руского народа.

а) Артикули прав школи греко-латино-славянської.

1. Желаячий вступити в школу повинен наперед через три дни придивити ся єї порядкови і тогди доперва, коли єму подобає ся, вступати, щоби потім не каая ся.

2. Рішивший ся вступити, обявляє о тім старшому, і дає в шкільну скарбону чотири гроші. Пенітарх више єго в число студєтєв (σπουδαιοι-studiosus).

3. Записаний повинен потому оказувати старшому, або кому пенітарх його поручить, цілковитий послух, у всім радити ся його, і єму добровільно повинувати ся.

4. Понеже в школі преподає ся много наук, то вступаючий повинен порадити ся старшого, яку науку єму вибрати, на коли родичі або крєвні того уже не означили.

5. До класи повинен прийнятий входити в означений час, сидіти в класї як найсупокійніше, без розговорів, без шептання, шураня ногами, не переходити до товариша, з увагою слухати свого учителя і відповідати на єго питання.

6. Без відомости учителя не сьміють ученики нічого ні продавати ні купувати.

7. Нікому не вольно, без відомости учителя, приходити пізніше до класи, як назначено, ані перед тим з класи виходити, а тим менше науку опускаєти; хто спізняє ся, або раз не буде в школі, буде остро укараний; хто два дни без відомости учителя пропустить, той уже не буде прийнятий до школи.

8. Що ся видить і чує в школі, за поріг не вільно виносити.

9. В школі учать тільки науки і правди, для того заказує ся ученикам мати які небудь інструменти і ними занимати ся. А також для придбаня і охоронєня правди, котра опирає ся на православїю, ученики не повинни мати у себе ніяких іновірних або єретицких книг. За тим всім старший начальник повинен наглядати.

10. Ученик не повинен робити знайомих з підозрілими людьми; він зобов'язаний віддавати честь (знімати шапку) перед всіма старшими, і духовними і свідками.

11. Понеже все добро повинно починати ся від Бога, проте зобов'язані усі ученики у всі недільні і празничні дні бути в церкві на богослуженню, т. є. на вечірні, утрени, на божественній Литургії і знову на вечірні. Також і в будні дні, повинні призначені ученики, на котрих по зіставленім списі прийде черга, таким же способом ходити до церкви.

12. Хто хоче правдиву придбати мудрість, той повинен, як можна часто, вглюблювати ся в божественну мудрість Сина Божого і в пречистих Їго тайнах. Тому і радимо „спудеям“ приступати к св. Тайнам Покаяння і Евхаристії як можна, в кождий Господний празник і в кождий піст, а всім приказуємо постити безумовно через чотири річні пости і в тім часі сповідати ся і причащати ся.

б) Порядок шкільний

1. Учитель повинен бути розумний і моральний, — бо лиш тоді будуть єго ученики такими. Припроваджуючи до учителя сина зробить з ним батько умову при двох або трьох свідках.

2. Перенявши в свої руки дитя, повинен учитель учить єго, а за лїнивство і непослух наказувати, тільки не понад сили ученика і не по тиранськи.

3. Ученики повинні сидіти кождий на означенім „по достоїнству“ місці.

4. Богатий ученик не повинен бути висше поважаний для того тільки, що він багатий.

5. Учитель повинен всіх любити рівно і багатих і сиріт.

6. В класу приходити треба о 9-ій годині, а виходити по укінченій науці, в означенім часі.

7. Учитель зобов'язаний завше знати, кого нема в класі і для чого.

8. Перед наукою і по укінченю треба читати молитви.

9. Ученики поділені на три роди: одні будуть учить ся букв і складів, другі мають читати і говорити на память (бисповідати), треті — викладати, розбирати і розуміти.

10. Рано по молитві, має кождий ученик прочитати вчерашню свою лекцію перед учителем і показати єму свій зошит (табличку), на котрім переписав дома завдану лекцію; потім має під проводом учителя учить ся псалтиря, граматик, і других наук.

11. По обіді повинні ученики списати на своїй таблиці задану лекцію, крім малолітніх, котрим зобов'язаний учитель сам написати. Коли вечером прийдуть діти до дому, повинні прочитати свою лекцію, виучену в класі, перед рідними або перед господарями, а потім переписати ту лекцію на папери, щоби на другий день показати учителеві.

12. Учитель зобов'язаний видавати їм в записках (в скриптах) науку з св. Євангелій, посланій апостольських, пророків, св. Отців, філософів, поетів, істориків і др.

13. Суботу належить уживати на повторенє браних через тиждень предметів, учить ся пасхалій, зміни місяця і церковного співу.

14. В суботу по обіді обов'язаний учитель через не малий час учити дітей страху Божого, любови до родичів, поважання для старших і взагалі всякої чесноти християнської.

15. В дні недільні і празничні має учитель розказувати дітям о празнику і учити волі Божої, а по обіді пояснити Євангеліє і апостол того празника.

16. Кожного тиждня треба вибирати по двох або чотирох учеників, якіби по черзі замітали і опалювали школу, свідли коло дверей і уважали на тих, що пізно приходять або скорше виходять, також на тих, що не уміють лекція, пустують в класі, на улицах і в церкві.

17. Тих, що часто опускають класу, не належить приймати більше до школи.

18. Учитель обов'язаний нагадувати родичів або горожан, щоби они уважали і силували своїх або їх опіці поручених дітей, аби ті постанови (приписи) шкільні точно сповняли.

19. Хто хоче взяти свого сина або слугу від учителя, той повинен в тій цілі явити ся перед учителем сам і при свідках.

20. Если учитель або ученик будуть не моральні, т. є. або п'яницї, або лиходії і т. п., належить їх без проволочки викинути.

21. Порядок наук є слїдуючий: научивши учеників складати букви і читати, треба об'учувати їх в церковнім співі, а рівночасно в граматиці; потім належить приступати до реторики і диалектики, які повинні бути переведені в мові славянській, а списавши по руски реторику і диалектику, переходити до других частей філософії. Ученики мають кождий день говорити або по грецьки або по славянськи, а не простою мовою (себ то рускою).

Макарій Булгаков. Історія кїєвської академії. Сптрб. 1843. стр. 23).

в) Яких предметів учено і яких учебників уживано в брацкій школі.

В висше наведених грамотах королївських і патріархів називала ся брацка школа Ставропигійська звичайно тому „школою наук грецького, славянського, руского, латинського і польского письма“, бо в тих мовах побирала молодіж різні науки. Спершу підготовлювала ся молодіж в рускім і славянським язичі, опісля учила ся она чужих мов (грецької і латинської) і висших наук. З свідцїв наук учила ся молодіж: граматики, поезиї, реторики і диалектики (вимови) і иньших частей філософії, та арифметики; в загалі підвишувано в школі поступенно курс наук від понятійших до повного об'єму так званих семи свободних наук, (*artium liberalium*), під котрими розуміли ся: граматика, логіка, реторика, географія, арифметика, астрономія і музика. З духовних наук учили: церковного уставу і співу, св. письма, о чеснотах християнських т. є. етики і о обрядах.

Особливу вагу прикладано до науки св. письма а то з причини тодішніх спорів релігійних. В наведеном висше окружнім посланію митрополічим з р. 1592, читаємо: „вси чоловіци приложися простому несквершенному людскому писанію, і сего ради в различніа ереси впадоша, не відущє в богословії сили свершеннаго граматическаго словенского языка“. З тої причини поставив патріарх Бремїя, потверджуючи грамоту патр. Йоакима в р. 1588,

науку сьвятого письма головною цїлею львівської школи, виражаючи ся словами: „И сія убо священная писанія умудрити могут и спасти человека“.

Велику вагу прикладано також до науки грецької мови. Ще з часів заведення християнства була Русь в тісній звязи з Царгородом, а знанє мови грецької було у нас вже тогді значно розповсюднене, коли в західній Європі ледво почало продиратись сьвітло наук, відроджених через знаомство з безсмертними творами письменства старинних Греків. Рускі учені черпали науку грецького письменства просто з жерела; на Руси читано писаня грецких поетів і учених вже тогді, коли ще в західній Європі заледве почали показувати ся проблески просьвіти. Твори Аристотеля принесли Араби на захід і познайомили з старинною філософією забувшу о нїм серед варварства Европу. Уже в перших віках християнства на Руси знаний був у нас межи иньшими переклад отців на старославянську мову Йоана Дамоскина. Іван Ексарх Болгарскій, оден з учеників і наслідників перших учителів Славян сьв. Кирила і Методія. перевів на мову славянську діло Дамаскинове „О осьми частях слова“, або грецьку граматику. Копії того перекладу, були розповсюднені на Руси і стали першими підручниками науки мови грецької і славянської. Словар Гезехія виданий Русином в XII або XIII в. показує також, як прилїжно учила ся Русь грецької мови. А в Іпатієвській літописи маємо много місць, які вказують, що автор користав з старинних знаменитих творів грецких філософів, і так знали у нас над Дністром грецьку мову і читано твори грецкі в тім часі, коли на западі ледво було і чути про них.

При відродженю наук клясичнит в Європі, не пропустила наша Русь хвилі, щоби не скористати з знатїйших видань, які тогди були в уживаню, а то завдяки Ставропігійській брацкій школі. При ревній діяльності сьвітлич учителів розповсюднювала ся наука по всіх руских землях в ту пору, коли рускі вельможі і пани почали цуратись своєї батьківської віри і народности, коли правліне польське цілком не дбало про просьвіту руского народу. В школі тій підготовляла ся молодіж на сьвітлич пастирів народу і на учителів.

Вже в 1591 р. видало Ставропігійське брацтво першу і найліпшу на той час грецько-славянську граматику під заголовком: „Аделфотіе. Грамматіка доброголаголиваго еллинословенскаго языка. Совершеннаго искуства осми частей слова. Ко наказанію многоименитому Російскому роду. Во Львові в друкарни братской Року 1674 (1591)“. (Три карти з тої граматики знаходить ся в бібліот. Народного Дому в відділі А. Петрушевича).

Ся граматика напечатана письмом взятим з грецького, а приновлєним до руского, подібним на гражданку, се доказ, що львівскі Русини уживали так званої гражданки вже в XVI-ім столїтю, що проте твердженє, немов би гражданка була письмом російським винайденєм Петром В., є цілком безпідставне.

Другою учебною книжкою, якою могло вилєньське брацтво в кілька літ пізнійше відслужити ся львівському за присланє грецько-славянської граматики, була граматика словєньска, Азбука і Словар Лаврентія Зизанія Тустановского, видана в Вильні р. 1596. Лаврентій Зизаній Тустановскій і єго брат Стефан були спершу учителями в брацкій школі у Львові а опісля у вилєньскій школі.

Повнійший від Зизанїєвого Словар Славєно-рускій видав в Києві 1627 Памва Беринда, бувшій ученик Ставропігійської школи. (Він родив ся в Молдавії, де було много Русинів, і де майже до кінця XVII столїтя мова руска

була письменною, судовою і придворною у господарів молдавських, а в богослуженню удержувала ся наша церковно-славянська мова. Сей учений муж був надзирателем друкарні в Стратині (село бережанського повіта); там почав він у Федора Балабана, дідича Стратина, а братанича львівського єпископа Гедеона, писати се діло, над яким трудив ся 30 літ. Балабани продали опісля Стратинську друкарню Кієво-Печерській Лаврі, а архимандрит єї Блессей Плетенецький спровадив Беренду до Кієва.

(Дальше буде).

Наука писаня

(каліграфії) в школі народній

подає Степан Татух.

(Ковчесь).

Ту ограничу ся лише на короткім поясненню.

Букви малі:

Підставою громади першої є черта головна однаково груба і черта комбінаційна заокруглена в долині, — а другої громади черта комбінаційна заокруглена в горі і черта подвійно заокруглена. — В громаді третій чергою головною є півколосо в ліво і право.

Букви громади четвертої починають ся від точки, котра в дальшій потягненню переходить в лінію волоскову і від черти подвійно клиноватої, яка в долині заокруглює ся. — Громаду п'яту і шесту творять так авані букви довгі. В п'ятій громаді є черта головна однаково груба дальшим потягненнем черти громади першої (комбінац.) В шестій громаді є потягнена в долину, котре творить закрут (ключку). Виняток творять буква „ф“ з подвійною ключкою і буква „б“, без ключки. — Ту належать також букви „є“ і „я“, котрі зі взгляду на трудність, яку справляють в виконанню, беруть ся на кінці.

Букви великі.

Підставою громади першої є черта комбінаційна заокруглена в горі і долині, — а підставою громади другої є півколосо в ліво і право, котре цілкомито вицвнене має вигляд силощеного кола.

Букви громади третьої починають ся від точки, котра в дальшій потягненню переходить в лінію волосковату, і від черти подвійно клиноватої. Підставою громади четвертої є черта поломінна, котра в долішнім потягненню кінчить ся точкою.

То само єсть і в громаді п'ятій з доданем закруту в горі (черти комбінац. подвійно заокругленої). Виняток творить ту буква „Н“, котрої черта поломінна не переходить в точку лише в закрут (лінію волосковату), котрий переходить через половину високости цілої букви. Шесту і послідню громаду творять букви „Є“, „Я“ і „Д“, котрі зі взгляду на трудність в виконанню бере ся на кінці. Перших дві половини належать до громади другої, а третя до громади четвертої.

Поділ материялу.

Після нового материялу наукового, починає ся наука писання яко осібний предмет з визначенем одної години тижнево на степені II. Поділ материялу буде отже слідуєчий:

Степень II. Писанє букв малих порядком генетичним, — цифр арабських і частє букв великих; в другім півроці дальшій тяг букв великих і малих, букв латинських (польських).

Ст. III. Повторенє букв малих і великих порядком генетичним і польських малих а яко річ нову писанє великих букв латинських і цифр римських до XII; в другім півроці поданє ученикам всіх букв порядком алфаветичним і писанє коротких речень.

Ст. IV. Писанє речень довших на двох — а в другім півроку на 1 ліній.

Уклад тіла.

Лучає ся дуже часто, що ученики сидять при писаню в різних позициях. Одна рука на лавці, друга (ліва) під лавкою, голова занадто похилена на бік, хребет зігнений в лук і пр. До невідповідного сидженя причиняє ся дуже багато зле урядженє лавок шкільних, — однак, учителі повинні на спосіб сидженя звертати як найбільшу увагу. Невідповідне сидженє потягає за собою як найгірші наслідки, як: скривленє хорбака, звуженє кліти грудної, більше розвиненє правої лопати і пр.

При писаню повинна бути горішня частє тіла лише легко в перед зігнута. Голову тримати о скілько можности просто, не згинати в бік. Обі руки лежать від ліктя на лавці в той спосіб, що права держить перо, а ліва притримує зошит. — Коліна рівно, під кутом простим і не занадто розширені ані стиснені. — Грудьми до лавки безусловно припирати не вільно. Зошит лежить на лавці похилений горішною частиною до долішнього берега лавки під кутом 20 до 250. Очи віддалені від зошита на 25 до 30 см.

Як уклад тіла і зошита єсть важним чинником при науці писання, так також не менше важним єсть триманє пера. Через невідповідне триманє пера, не можна добре потягнути і черт, — а рука дрожить, справляє біль пальців і рамени. — Рука повинна лежати на лавці свобідно, ручка обнята трома пальцями в той спосіб, що палець всказуючий легко в лук зігнутий притискає ручку легко з гори, середній палець притримує її з правого боку, а грудбий (палюх) з лівого боку. — Прочі два пальці, то є мізинний і перстенний, легко в лук зігнуті опирають ся оден на другім і підримують прочі пальці на предметі, на котрім ся пише.

Прибори до писання.

При науці писання важну ролю відграють і прибори. — Найважійшим прибором є таблиця шкільна. Таблиця повинна бути уставлена в класі в такім місци, щоби всі ученики могли єї бачити, — рівна, не покривлена, не попукана, і не надто лискуча лише матова. — Перед наукою чисто витерта, і суха, понеже на вогкій таблиці не можна добре потягнути відповідної тонкости черт, а букви бліднуть.

Таблички, зошити, ручки, пера і каламарі відповідні. Таблички не замалі, а ліній відповідні до припису ц. к. Ради шк. краєв. (план науковий стр. 291—193). Рисіків (писальців) найлучше уживати оправних в дерево. Звичайні

суть за тверді рисують лунок, а дитина, щоби потягнути відповідної грубости черту тисне тим сильно. — Єсть ще і та недогідність, що скоро ломлять ся.

На лїніймент зошитів і їх форму вишну також треба звертати бачну увагу. — Діти приносять звичайно до школи зошити різної форми і величини, а пишучи на них не досить що з писаня не відносять користи, але шкодять собі ще під виглядом гігієнічним. Особливо зошитів лежачих не вольно уживати. Учень при відповіднім сидженю може обняти оком лїнійку лише 14 см. довгу. Наколи зошит ширший то так взір як і голову мусить він звертати то в лїво то в право. Кручене головою ослабляє взір, що виказав на примірах проф. Кон (Cohn) в Вроцлавю, — не так близькість нахилена ослабляє взір, як воджене ним по довгій лїній.

Зошити повинні бути о скільки можности з доброго паперу, не бібулясті, чорнило не бліде, ручки і пера легкі і гнучкі.

Щоби запровадити в цілій школі однастайність, скаже учитель позносити ученикам на початку року шкільного відповідну квоту гроший і закупить все відповідне і добре на цілий рік. — Через однастайність в приборах зискує карність, чистість в утриманю зошитів і поступ в науці.

Методичне ведене науки.

Плян науковий визначує на науку писаня почавши від Ст. II. по одній годині тижнево і вимагає вправлення дїтий в гарнім і рівнім писаню і замилованя до порядку і чистости. — (Стр. 90, 91 і 92). Учителі в однокласових школах, де учать по два відділи разом, радять собі в той спосіб, що на науку писаня беруть 2 рази по пів години яко занятя тихе. — Таке трактоване науки писаня не досить що не відповість вимогам плану, але місто користи зробить завід. Учитель занятий наукою з другим степенем не може звертати що хвиля уваги на пишучих і відривати ся від науки, а ученики, користаючи з того, пишуть як хотять. Не поможе ту коректа домова але написаних букв.

Науку писаня повинно вести ся яко науку голосну. — Коли вже каламарі, пера і зошити суть роздані (що відбуває ся перед годиною) пише учитель взір на таблиці — чи то поодинокі букви, чи то реченя, і пояснює, — причім ученики добре уважають. Коли вже взір написаний, і пояснений, пишуть діти на зошитах. Учитель бере тогди червоний (звичайно) атрамент, іде між учеників, пояснює ще раз з осібно і поправляє але написане.

Взір учителя написаний на таблиці повинен бути старанно викінчений письмом великим, щоби ученики могли докладно розрізнити всі черги і тіни.

Відомою єсть річею, що найліпша метода, найліпше уложенє букв і найстаранніше написаний взір не принесе користи, наколи сам учитель не буде паном предмету. Каліграфія єсть штукою, а яко штука вимагає безустанної вправи, — якої можна дуже легко набрати через часте, уважне і повільне писанє. Вистерігати ся о скільки можности всяких викрутів і закрутів — а тим більше в писаню на таблиці, — котре мають діти відписати. Всякі непотрібні закрути не то що не причиняють ся до гарного письма, але овшім поганять єго.

Письмо повинно бути передовсім симетричне, значить, всі букви повинні мати один напрям, однаку величину і однакоє віддаленя від себе. Одно

слово від другого повинно мати також однакове віддаленє. Всі букви повинні бути легко віддані, свобідні без напруження.

Віддаленє букв від себе обчислене вправді математично, але сего годї тримати ся; загально дасть ся сказати, що віддаленє одної букви від другої має бути таке, щоби без трудности можна пізнати букви і прочитати слово.

Кілька гадок о цілі вихованя.

„Матір додано Богу до помочи“.

Христос прибрав собі учеників, аби голосили Ёго науку, а всі, не лише духовні, але і сьвітські учителі, котрі учать в Ёго імени, суть апостолами Христової віри.

Матери, учителі, духовні — се педагоґи цілого сьвіта. Але як мало є таких материй, котрі „Богу помагають“, як мало є тих духовних і сьвітських учителів, о котрих можна би сказати, що суть наслідниками і заступниками Христа!

„Матір додано Богу до помочи!“ чи-ж може бути взнеслїйша задача, як ся власне, котра відповідає понятю, що містить ся в тих словах? Бог є Сотворителем, чоловік творителем. Бєли признаємо духовий дар артистови, маляреви чи поетови, що творить архитвір штуки, то без сумніву має єго і жєньщина-чоловік, котра творить „живого чоловіка“, живий архитвір, котра розбудить Божу іскру, кинєну в ту, єї даровану, душу, бо дитина є тим матеріялом, в котрий мати-артистка може вляти, вітхнути таку силу духа, до якої сама може взнести ся.

Але не досить називати ся „материю“ в фізичнім значіню того слова, бо ту задачу сповняють і низші від людий єства, але треба бути матерію в духовім значіню.

Не досить мати кілька годин викладів, аби називати ся педагоґом, ані не досить убрати ся в духовну одїж, аби називати ся Христовим намістником. „Сповнити свій обовязок“ — се ціла філософія житя, а від єї зрозуміня залежить загальна гармонія на сьвіті.

Як нерівне положенє одиниць в суспільности, так нерівні суть і обовязки; — так вишні обставини, як і духові здібности, впливають часто на збільшенє тих обовязків.

Так і ті жєнщини, котрі мають свій власний кружок родинний і мають на власність такі малі єства, сильнійші тим щастєм, котре нічим не дасть ся заступити, повинні пам'ятати, що то щастє не є чимсь належним, бо не є розділюваним рівномірно або після заслуг: є случайним даром, є довгом, котрий треба суспільности сплатити. Треба отже віддати суспільности ті діти такими, аби могли єї принести користь і були єї славою.

Треба би отже нам всім застановити ся глибоше над тою так важною справою вихованя.

Взагалі прийнято у нас напрям виховання дїтний, що проявляє ся також в поступованю духовенства з вірними: привязуване цілої ваги до форми, неначе-б она була змістом, ділом, а не лише чинником. І так дали ся люди обаламутити, що їм здає ся, що заховуючи форми, сповнили свій обовязок, а яке житє, то менша з тим. Не приймають св. Тайни в тім внутрішнім піднесеню духа, котрий вже сам себе поковує і чує ся лучшим, як се бути повинно, але приймають їх аби дальше жити як жили, а здає ся їм, що ся усвятили, що сповнили обовязок. Будуть але робити, але постити мусять і мають ся за побожних, неначе-б навіть не припускали, що се умертвлене наказано в ціли удосконалення, а без того є оно лише пустою формою. Причиною сего всего є фальшиве понятє релїгії, ошибочний напрям виховання. Защиту проти злого повинен чоловік мати в собі самім, в власнім сумліню, а цілю виховання повинно бути розбужене обридженя до злого, задля самого єства ала. Повинно ся вчасно говорити дитинї: будь чемна, бо так треба, бо се справить тобі самій вдоволенє, бо але бути нечемним, а не: бо не подобаш ся, бо тебе укараю або нагороджу; бо тогди не знаємо, з чим маємо до діла, які суть в дитинї склонности, бо ми зробили з неї орудє наших обіцянок.

Таким поступованєм, приглушуємо в дитинї внутрішній голос, котрий повинен при нашій помочи нею управляти.

Таким вихованєм, місто образовувати і розвивати, забуваємо сумлінє, котре відзиває ся сильним голосом в кожній дитинї. Часом було би стораз лїпше для даної одиниці, коли-б її не виховали, а полишили на Божу волю; тільки злого може зробити блудне вихованє. Оно забуває характер, придушує адібности, робить чоловіка манекіном, з єства мислячого робить безглузде орудїє, котрим не кермує жадне внутрішнє переконанє, котре стає почитателем того — що єго скорше допровадить до ціли. Визнає нинї се, завтра тамто з чим єму лїпше; — опінія — єго Богом!

„Дивне, що люди боять ся людей як Бога, а навіть більше як Бога“.

От — що може але вихованє; — абсолютно злим чоловік не родить ся; приносить з собою лїпші або гірші інстинкта, нахили; — задачною вихователя є: помагати природї, кермувати інстинктами.

Коли-б чоловік мав так ніжне сумлінє, як має дитина, було-б далеко менше злочинів, і коли-б много добрих прояв не пригдулювано в дитинї, люди були-б иньшими.

Лучає ся, що вихованє, хоч зовсім але, не зінсує характеру, що він виробить ся власною внутрішньою силою, що всі добрі придушувані нахили виступлять в зрілім віці; але се винятки, се характери, котрі природа викула з твердого, благородного каменя. Можна би теж сказати, що вихованє не-потрібне, однак так не є. Правда, що добрий камінь, нешлюфований, має свою вартість, — що сильний, сам собі полишений, характер виїде побідоносно з борби з противностями, однак приміри сего маємо на одиницях, котрі полишені собі самим, котрі виїстила нужда і недоля, котрим проступки були приміром, а котрих кличем борба і благородна праця, і простою, хоч тяжкою дорогою ідуть через житє, а хоч зломані пристануть, однак не упадуть.

Бо суть характери з залїза і з глини, тамтих не розібють підводні скали на тім морю житя, а тим могло би дати вихованє силу, котрої не дала їм природа а самі єї в собі не могли виробити.

Отже вихованє є потрібним, конечним для мілїонів, бо лише винятки попровадять ся самі, а і тим могло би оно помочи.

Але виховане, се не така легка річ, як дотепер гадали.

Вихователь, се мистець найважнішої штуки, штуки життя! А научити жити, се не так легко як видає ся.

Якже високо в очах ученика повинен стояти его учитель! та-ж він і его діла повинні бути взором для ученика. Не можна научити, чого ся самому не знає, подібно як неможливим є рахунок правилом трех — без знання таблицки множення.

„Діти виховати“! се значить себе удосконалити.

То, чого хочемо дитину научити, если самі добре не вміємо, не всякає в її ум.

Що хочемо впоїти в ум, в душу дитини, мусимо самі мати в умі написане, в душі викуте, мусить плинати з нашого найглибшого переконання — в противнім разі там не зацепить ся.

Нич не допоможе говорити дитині, що треба плинно читати, если учитель читаючи загинує ся і не може дати її повятя о добрім читаню, она буде его мимоволі наслідувати.

Підставою в вихованю є примір.

Надармо оповідати дитині оповідання о укараній брехни і представляти її, як се брідко, если она видить як часто ті, що о тім говорять, валяють брехнею свої уста.

Часто, а навіть здає ся що се загальне переконанє, що дитина є таким дивним сотворінєм, котре видить лиш се, що єму кладе ся перед очі і чує лиш се, що говорить ся в тій цілі, аби оно чуло.

Тимчасом, зовсім так не є. Дитина має часто більше бистроти, як пересічні дорослі люди — дитина є цікава, спостерігаюча, вражлива, і видить о много більше, як би ся нераз хотіло — що не зрозуміє, відчує, відгадає, а при тім є справедливим, але строгим судиею. Коли-б вихователі знали як влучних судіїв мають в дітях, то старали би ся ті байки і моральні науки, котрими їх кормлять, до себе примінити, а працюючи над собою, стати для них тою моральною наукою, унятою в живий примір.

Дитина має дивну проникливість, бо нераз не може ще видати суду о річи, її головка є ще на то за малою, а однак чує мимовільний потяг, симпатію до тих, що імпонують їй чи то силою характеру, чи висшостію ума, чи добротою серця.

Дитина пізнаєть скорше інстинктом, як старий досвідченєм, що золото, а що лише сьвітить ся.

Дитина повинна бути тою середотчкою, коло котрої все обертає ся — але не повинна о тім знати.

Не треба її легковажити, треба з нею числити ся, бо буде такою, якою ми її зробимо.

Дитина є, можна би сказати, зеркалом своїх вихователів. Оні можуть знайти в ній вірне відбитє своєї душі, свого морального сьвета.

Лучають ся зовсім оригінальні характери, котрі будуть контрастом своїх вихователів, але то суть виїмки. Дитина се сотворіне дуже вважливе — то глина, котрій можна надати довільну форму, на котрій знати кождий до-тик. Се порівнанє є лише о стілько зле, що ті форми дають ся все змінити, а вражіння, які чоловік дитиною відбирає, суть найважніші, зіставляють не затерті сліди і мають рішучий вплив на розвій характеру.

Дитина приходить на світ з нечувано розвиненим змислом наслідування; а триваліше і скорше відбувають ся в її умі ті щоденні вражіння, котрі відбирає мимо своєї свідомості і без нашого старання, як ті, котрі даємо її в намірі уморальняючого впливу. Отже щоденно і на кождім кроці повинна дитина мати взір до того мимовільного наслідування.

Дати дитині живий примір всіх чеснот, котрих ся її учить, се ціла тайна виховання.

Бо прецінь жадна наука не починає ся від давання абстракційних понять, але від якогось взору приміру, іде ся до абстракції.

Отже дитина повинна не чути, але видіти, якою має бути. Се одна засада і єдина дорога до двох цілей: виховання дитини і уморальнення люду.

Є два проступки, котрі дитина може сповнити, т. є неправда і непослух.

Се вади, котрі повинно ся поборювати в найвчаснішій дитинстві. Однак рідко лучає ся, аби дитина говорила неправду з власної ініціативи, аби ту ваду принесла з собою на світ. Дитина є з природи правдомовна, доперва коли запримітять, що старші говорять неправду, що часто неправда виратує їх з клопоту, спостерігає вкінці що і її обріхують, що дуже часто лучає ся, тогди пробує і сама, найчастіше з обави перед карою, помагати собі неправдою.

Але якже-ж она тої неправди встидає ся!

Через її уста не переходить неправда так легко, як через уста старших. В очах дитини се великий проступок, се хвиля страшного упокорення.

До непослуху дитина схильніша вже з природи. Суть повільніші, улягли характери, але суть також живі, з темпераментом, у котрих вчасно проявляє ся воля, самостійність.

В тім разі цілим усилюванем повинно бути винайдено способу, аби над дитиною можна запанувати, взяти натуру в карби, а не звихнути характер, не забити самостійність. Не можна беззвzględно ломити упір, але треба ту ваду у дитини виробити на силу волі в будучности.

(Кінець буде).

В справі поправки материяльного біту народних учителів.

По підвишенню плати державним урядникам а навіть службі державній полишили ся учителі народні, ті нещасливі діти судьби, котрих плата не раз є менша від плати слуг державних. Того мізерне положення учительства тягне ся вже від давна, а хоч учительство і старало ся поправити його петиціями, депутаціями, то мало що помагало. Плата народних учителів йде з фондів країв. Навіть мале підвишенне пенсій учителів викликає значне підвишенне додатків краєвих, рівновага бюджету краєвого пропадає — і край, хоч-би мав добру волю, багато зробити не може. Одна Буковина зреформувала плату учителів в розумний і користний спосіб, але то було можливе

лиш на Буковині, де православний фонд релігійний причиняє ся значною сумою до фонду шкільного.

Для того то звернуло ся учительство по раз першій на иншу дорогу — оно запукало до держави.

В середу 1-го падолиста відбули ся у Відні збори товариства учительского „Deutschösterreichischer Lehrerbund“, в котрих взяло участь до 3000 учителів. На ті збори прибули також представителі чеських краєвих товариств учительських в Чехії, Морави і Шлеска а також польского товариства [з Нового Санча] і словінського, али на зборах зсолідаризувати ся з Німцями в справі платні для учительства. Явило ся на сесії збори також кількох німецьких послів.

Предсідатель зборів Качінка заявив в своїй промові, що справа підвищення плати є житєвим питанням для учительства. Трицять літ борють ся учителі на дармо о то, що їм належить ся. Анї оден з сімнацяти соймів не сповняв свого законом приписаного обовязку: забезпечити учителям відповідне їх становию мінімум екзистенції. Тепер коли управильнено плату урядникам, підносять і учителі свій голос, щоби про них не забуто. Они не дадуть ся вже збути гарними словами. Не можуть довше ждати. Нині, коли домагають ся так много мільонів на инші річи [окликі: на канони!] мають також учителі право надіяти ся, що їх жадане сповняться.

Референт Шрайтер сказав: Коли ходило о інтереси великого капіталу, великої посілости і великого промислу, то гроші були, а 60.000 родия учительських лишено на голод і холод. Не зважають на наші потреби, бо ми є ворогами реакції, оглуплювання народу. У нас менша плата, як і у дозорців вязничних. Нашу справу треба уважати за справу наглої потреби і так повинні прихильні учительству послы трактувати справу в радї державній. Відтак референт поставив таку резолюцію:

„Справа учителів є справою наглої потреби і за таку треба ві вважати при розправах в радї державній і в соймі. Передовеїм має ся внести ще в сій сесії ради державної проєкт закона, в котрім §. 55. державного закона шкільного з дня 14 мая 1869 має дістати таку редакцію: „§. 55. точка 1. Основна платня, понизше котрої не може зійти ніяка громада, має бути так вимірена, що початкова плата учителя або учительки від дня зложеня кваліфікаційного іспиту для народних шкіл має бути рівна найнижшій платі ц. к. урядника державного в XI ранзі. Аванс учителів і учительок має відбувати ся після літ служби в границях чотирох найнижших рані урядників державних. Ті особи зі стану учительского, що мають лише свідощтво зрілости [т. є. не мають ще кваліфікаційного іспину] одержують яко мінімум екзистенції 60) зр. на рік. Правительство має постарати ся, щоби справа управильнення плат учительських увійшла на порядок дневний перших засідань соймів. Щоб улєкшити краям постановлене сим законом управильнене плат учительських, має держава додавати щорічно 33% до видатків шкільних“.

По промовах кількох учителів і послів збори прийняли предложену резолюцію одноголосно.

На другий день [в четвер] удала ся депутація до управителя міністерства просвіти, шефа секційного Гартля. До депутації увійшли предсідатель Качінка і другий учитель Німець Рудольф, Чех Тучек, Словінець Гангль і Поляк Маєр. Промовляв в імени депутації Качінка, предкладаючи резолюцію зборів.

Міністер відповів, що він не відмовляє управненим бажанням учительства, сам видить, що для учителів мусить ся щось зробити і певно сойми будуть того самого погляду. Буде се також загальна гадка у всіх партій парламенту, що теперішнім відносинам мусить ся вже рас зробити кінець. Однак що-до зміни державного закона, то се буде тяжко, бо сойми добачали би в тім укорочене своїх автономічних прав. Щоби щось в тій справі стало ся, мусить передше наступити санація фінансових відносин краєвих. Що-до особи міністра, то учительство може на него числити. Однакового управильнення платні у всіх краях годї сподіватись, бо і услія життя в різних краях є різні. Що міністерство в тій справі може зробити, то оно — сказав міністер — певно зробить.

Учитель Рудольф підніє, що учительству головни залежить на тім, щоби держава причинила ся до підвищення платні, бо сойми зробили се від того зависимим. — На те відповів управитель міністерства, що держава буде мусїла, при санації краєвих фінансів, дати свою поміч в такій спосіб, аби краї одержали відповідні додатки на свої шкільні потреби.

Депутація відійшла з міністерства взагалї під вражінєм, що міністерство прихильно настроєне для учительства народного.

Вісти з Руского Товариства педагогічного.

Засіданє Видїлу Руского Товариства педагогічного у Львові відбулось 28 жовтня під проводом заступника голови Вп. п. проф. Іларія Огоновского.

1. Відповідно до зазиву ческих Товариств учительских, щоби на день 1 листопада вислати до Відня делегата на зїзд учителів Австрії — ухвалено упросити Вп. п. посла Александра Барвіньского яко відпоручника нашого Товариства.

2. Реферат філій обняв Вп. п. Коєть Паньківський.

3. Ухвалено отворити безплатний курс руского азики з характером домашно-приватним для дівчат львівських шкіл народних і видїлових. Учити піднялись: Вп. п-а Огоновска і проф. Др. Вол. Коцовський.

4. Ухвалено подяку для хвальних Товариств Просьвіта і ім. Шевченка за даровані книжки для женського інституту Тов. нед.

5. Упрошено Вп. п. проф. Білецького, щоби подав дати про видаваня підручників для рускої жіночої школи видїлової.

6. Ухвалено на дальші видатки на уряженє дївочого інституту виплатити ще 100 влр.

7. На внесєне Др. Начовского ухвалено печатати на рік 1900 стїний календар.

8. Вп. п. Огоновска ставляє внесок щоби на цілї бурси учительської уряджувати відчити.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВА. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Початок і розвій шкільництва на Русі

подає Ант. Павенцький.

Другим ученим мужем того часу, був Мелегій Смотрицький. Він писав по латині, по польски і по руски. Польську літературу збогатив він історичними, богословськими і критичними творами. Він перший із Славян написав грецьку граматику по латині і видав її за границю під заголовком: *Grammatica linguae Graecae Coloniae* 1615. Їго церковно-славянську граматику, яка діждала ся многих видань, уживано яко учебника більше як 200 літ на півночі і полудні Славянщини; та граматика розголосила імя Смотрицького по всіх закутках славянського світа. Добровський називає Смотрицького „*princeps Grammaticorum Slavicorum*“, а Ломоносов називає граматику його „*вратами учености*“.

Заголовок тої граматики в першій виданю був: „Грамматика Славенскія правильное Синтима, потщаниєм многорѣшнаго мніа Мелетія Смотрицкого, въ Коіновіи братства Церковнаго Виленскаго, при храмѣ сошествія пресвятого и животворящего Духа, изданномъ странствующаго снисконое и прижитое; лѣта отъ воплощенія Бога Слова а $\overline{\text{X}}$ $\overline{\text{X}}$ $\overline{\text{X}}$ $\overline{\text{X}}$ (1619).“

Тоту граматику напечатано другій раз у Вильні 1629 р. а третій раз в Москві 1648. Петро Великий приказав напечатати її четвертий раз в Москві 1721 р.; п'яте і посльідне виданє вийшло в Римнику на Волощині в 1755 р. для Сербів і Болгар. В скороченю граматика Смотрицького появилась в Кремляни (на Волиню) 1638 р., під заголовком: „Сокращенна грамматика или писменица языка Словенского“. Граматика Смотрицького написана Русином, котрий жив на Волині і Поділю, отже знав добре руску мову.

В тій граматиці є много правил, які стали підставою рускої правописи і словорода для граматиків. В протягу многих віків була та граматика одиноким провідником і підручником в науці словянської і рускої мови. В часі Смотрицького занимала наука граматики важне місце, що він умів

добре використати. Він розділив і розібрав до подробиць усі букви, їх виговор і наголос; речення і пояснення його короткі і ясні; розбір іменників і дієслів, відміна і пр. словом все виложене подрібно і приступно а всі закінчення мають свої образці.

(См. М. Grecz Rys hist. liter. rosyjskiej Warszawa 1823. p. 57).

Тільки нам відомо про рускі учебники в брацкій школі. Крім сих мусіли бути і другі учебні печатані книжки. Як свідчать записки Ставропігійського архіва з р. 1616 дав старійшина Ставропігії 20 примірників под. діла: „О воспитаніи чадъ“ виданого окого 1614 р. в брацкій печатни (Д. Зубрицькій Histor, badania o drukar. Lwów 1834. ст. 19; i Wiszniewski hist. lit. pol. T. VIII. ст. 419.), wraz з десятима граматиками до розпродажи Отцу Памві (Беринді). Крім печатаних учебників уживано і непечатаних, як читасмо в 12-ій точці Устава Луцкої школи, де учитель обовязаний був видавати ученикам в записках науку св. Письма і др. Учителі користали з книг брацкої бібліотеки, в котрій по спису з р. 1601 (якій находить ся в архіві Ставроп.) було много печатаних як і писаних книг: Евангелій, Апостолів, Біблія словенських і одна шкільна, діла Івана Злотоустого, Нікона, Максима грека-кроніка руска мала, книга хронографія, надто много діл в грецкій і латинській мові. З записок учителів о науках Евангелій, льонки, двалектики і др. не лишилось і сліду; — все затратив фанатизм релігійний тодішнього варварського часу, що знищив не менше наших літературних пам'яток, як перший напад Татарської дичи.

В такім урядженю і при ревній праці світлих учителів школа брацка львівська процвила раніше других науками, і помагала в розвитку другим. З неї вишло много знаменитих мужів, які в своїм часі були окрасою рускої віри і народа. Ті, що отримали в ній образване були так добре приготовані, що могли обняти учительські обовязки в других школах. Вже в 1602 р. дало брацтво львівске Виленській школі перших учителів, Кирила і обох Зизанійів а з учебників грецко-славянську граматику. А 1619 р. просить знову виленське брацтво о учителів, „бо в перших трех класах учать мови латинської Німці.“ Київській митрополит, Петро Могила (1597 — 1647) основуучи в Києві вишу школу (Могилянську колегію, замінену опісля на академію) на лад краківської і парижської академії, покликав з львівської брацкої школи учителів мови латинської і грецкої. Будучи ще Архимандритом Києво-печерської Лаври, вибрав він кількох даровитих і добре приготованих молодців, в більшій часті з львівської школи, і вислав їх на свій кошт за границу, щоби образували ся там дальше в висших науках. Коли они по чотирох літах вернули ученими до рідного краю, заняли декотрі з них місце учителів в київській колегії, що була огнищем науки не тільки на Русі-Україні, але і в цілій Росії і видала знаменитих письменників і проповідників в XVII і XVIII віках. З неї вийшли: Лазар Баранович, Іоанний Галатовский, Юрій Кониський, Теофіль Прокопович, львовянин Стефан Яворский і др. Після літописця львівського брацтва, була школа Ставропігійська жерелом, з якого плала наука чистою струєю до Києва а з відси і по цілій східній Європі.

По при згаданих учеників і учителів львівської школи, вийшло з неї багато світлих людей, ревних оборонців віри і народности рускої як: Іов Борецький, Ісаїя Копинський, Сильвестер Коссів, Захарій Копистенський, Ісаїя Козловский і мн. др. — Також звісні були з своєї учености Отець Мина, учитель Гаврило Дорошевич, (він переводив з грецкої на руску мову), Теодор

Сидорів учитель славянської мови і другі. Они збогатили духовну руску літературу многими ділами, догматичного, етичного і полемічного змісту. Многі з них були опісля єпископами, митрополитами або иньшими духовними достойниками.

Іов Борецький, ученик львівської брацкої школи, потім учитель грецької і латинської мови опісля ректор тої школи, а відтак ректор Київської школи, 1620 р. зістав митрополитом київским і галицким. (Умер 1631 р.). (Митрополити київські називали ся до 1696 р. — київскими, галицкими і всея Росії, а коли київська митрополія підчинила ся московському патріярхови — київскими, галицкими і малія Росії, а від 1743 р. просто лише київскими і галицкими).

Ісаїя Борисович Копинський був від 1620 р. єпископом перемиским, а в 1631 р. став митрополитом київским і галицким; умер 1641 р. Він був звісний також яко письменник духовний; его діла як: „Ліствица духовного по Бозї іноческого житія“ і „Алфавит духовний“ знаходять ся в рукописах. Сильвестер Коссів був першим префектом і професором Києво-Могилянської колегії, опісля 1635 р. став він єпископом мстиславским, оршанським і могилевским, а відтак 1647 р. митрополитом київским і галицким. Умер 15 цвітня 1657 р. В польській мові написав він скорочений Патерик печерський, виданий в Києві 1635 р. а по руски: Дидаскалія о седми сакраментях печат. в Могилеві 1637 р. Се був чоловік твердого характеру, неустрашимий борець за права руского народу. Коли Богдан Хмельницький (8 січня 1654 р.), присяг в Черенславлі підданство Росії, не хотів Коссів нагнутись перед московским царем, бо знав, що Росія не схоче дати незалежности рускому духовенству, котре буде мусіло піддати ся власти московского патріярха. Так і стало ся опісля. Коссів був чоловіком великої ревности в справах церковних; він не допускав щоби обаламучувано Литовців і Русинів письмами Лютра, Кальвіна, Цвінгля, Соціна і др., котрі під опікою вельмож, опанували не тільки польско-литовське дворянство але і духовенство а з ним і нарід. (Симеон Будни видав лютерській катехизм п. з. „Катехізіс то єсть наука стародавня сьвятого письма для простих людей язика руского в відповідях зібрана в Невіжю 1562 р. in 4-о р. 249. Wiszniewski hist. lit. pol. T. VIII. p. 432.).

Кирило Травнвильон-Ставровєцький, також ученик брацкої львівської школи, був проповідником києвопечерским, а відтак архимандритом в Чернигові. З его діл звісні суть: „Зерцало богословія печатане в Почаві 1618 р.“ „Разниа похвальниа Слова, Чернигів 1646“. „Перло многоцїнное, Могилів 1690.“ Евангелїе учительное в Рохманові 1608“.

Захарій Копистєньский був архимандритом Києвопечерської Лаври (умер 1627 р.) Там поправив він враз з Єлєсєєм Плетенецьким, Памвою Бериндою, Гаврилом Доротєввичом, перевід з грецького Злотоустових „Бесїд на діянія св. Апостол“ і написав до того „Предисловіє“ напечатане в Києві 1624 р. На похороні Плетенецкого говорив він над могилою бесїду, а в рік потім і другу бесїду: „Омелїя“, обі печатані в Києві 1625 р.

Належить ту еще сказати о Ісаї Трохимовичу Козловским, спершу був учителем львівської брацкої школи, опісля першим ректором Києво-Могилянської академії, і учителем св. теології. Своїм ученикам подав він науку в системі, яка була, як каже Болгаков „перва богословська система, читана в рускій землі руским і для Русинів“. Се був один з найбільше учених і поважаних помічників славного митрополита Петра Могилы. Київський Собор отців

церкви заявив в р. 1640 своє поважане для него тим, що признав ему титул доктора св. богословія. Він умер 1651 р.

Вже той коротенький нарис, дає нам образ труду брацкої школи, котра видала учеників, яких талант і чесноти винесли на видні становища в рускій церкві і дали їм широкое поле діланя словом і ділом на цілій Руси.

Школа наша брацка положила велику заслугу около розповсюдженя науки в руских землях, она піддержала віру і підкопану зі всіх боків руску народність, она вливала бодрість духа тоді, коли рускі вельможі і пани почали цуратись своєї батьківської віри і народности — коли польске правління не дбало о просьвіту, а селяський нарід попав в тяжку темноту, і втратив свободу. В такім то не відраднім тодашнім положенню збирають ся не тільки львівські міщане, але і Русини иньших станів, і жертвують свої труди і достатки на збудоване величавої церкви, домів брацких, засновують школу, друкарню і много иньших потрібних закладів. В правді в протягу віків брацтво Ставропігійске потратило деякі свої права, надто в міру того, як школи Єзуїтів, Ціарів і Василян розповсюджували ся, почала школа брацка упадати. Місце славної колись школи Ставропігійської займає тепер бурса, в якій находить що року лише прожиток 30 хлопців, з котрих одні учать ся церковного співу і уставу а другі набирають науки, на жаль та на встид для руского народу, в німецькій гімназії, звідки вийшовши замість послужити народови своєму, як славні їх попередники, зраджують его, стаючись завзятими прихильниками панрускої ідеї.

Коли нашу Галичину по першій поділі Польщі прилучено до Австрії, тоді занимало ся австрійске правління уладженем галицьких шкіл народних. Однак обава, щоби через просьвіту не зацілювали ся ідеї революційні, яких наслідки наповняли в першій революції французькій всіх грозою, справила те, що в школах австрійських а також і в галицьких введено дуже великі остоорожности поліційні. Від найнижших шкіл аж до ригорозів докторських приписувано молодезі стисло порцію науки, котрої не вільно було переступити ані учителеви ані ученикови; єсли який ученик по над се що більше знав, почитували ему те за прояв неспокойного духа. До кожної класи були книжки стисло приписані; тільки одна друкарня мала право доставчувати книжок ученикам. В школах уживано виключно німецької мови, а тільки в декількох рускої. В такий спосіб не могла розвиватись просьвіта, проте просила руска єрархія в р. 1790 цісара Леопольда II, щоби дозволив в школах нормальних і тривіальних учати дітей в мові рускій, і щоби дяко-учителі були свободні від служби військової. З добродійств науки в школах користали тоді більше Поляки як Русини, хотяй руска мова вже в р. 1786 була признана краєвою, людовою і національною (*Landes-Volks- und Nationalsprache*). Рішенем ц. к. губернії з дня 6. лютого 1792 р. установлено, щоби рускі діти учили ся по руски читати і писати два рази в тиждень (у вівторок і четвер), і що вільно їм, вислухавши богослуженя в костелі латиньскім, піти о год. 10 ій на службу Божу до церкви рускої. Тоді учено в школі грамоти церковно-славянської, як побачимо, се з букварів понизше поданих; але і з нею годі було дітям познакомити ся, бо мандаторі, що були репрезентантами домінії та інспекторами шкіл народних, не допускали заводити шкіл. Они бояли ся, щоби народ просьвітнявшись, не забажав пільги в неволі, та щоби діти не дізнавали ся від священників учителів де чого такого, що було би несхожим з поглядами польськими. Тому то відстрашувано нарід від школи вісткою,

немов то школи засновували ся на те, аби дітий образовувати для служби військової. І жиди не радо дивили ся на школи, знаючи що як хлоп просвітити ся наукою, то перестане пити, тому розпустили они поголоску: „будь то би школярів мали посилати в дарунку турецькому султанови“. Колиж р. 1812 заходами польських панів знесено в Галиччині приневолене учащати до школи (Schulzwang), то рускі хлопи перестали посилати туди дїгій, а церковно-славянської грамоти вчили деякі сьвященники і дяки в своїх хатах або в „за кристиї“ церковній. В р. 1813 приказало правительство, щоби в селах подавано науку в мові рідній; то та устава була однак провізоричною, поки не настали школи тривіальні, котрі зразу основувано по містах і місточках, а опісля мали они заводитись також і по селах. Тривіальні школи були тогди інституціями чужими, котрі підготовляли загальну німецьку культуру.

Яких учебників уживано в тім часі, подаю по низше; з перегляду їх бачимо наглядно, як они були уложені і як подавалась з них наука; з такої школи і з таких учебників діти користати не могли, наслідком чого залягала Русь нашу довгі — предовсі літа темрява, а нарід попадав заєдно в що раз більшу і гіршу неволю — темноту. Але і таких шкіл не було у нас, много, тільки де-куди і то, як оази серед пуці, тому загадав крилошанин капітули перемискої, Іван Могильницький заняти ся розвоєм просвіти народної. Він почав укладати шкільні книжки і подав почин до завязання „Общества вчених“ в Перемишли. Се перше руске „общество“ просвітне потвердив цїсар Франц І. дня 5 липня 1816 р. бажаючи, щоби руска мова піднесла ся з пониження і стала ся викладовою в школах народних. Тото „общество“ стояло під „покровительством“ єпископа перемиского Михаїла Левицького. Однак оно не могло розвивати ся, бо Полякам і ОО. Василїянам було оно „солею в оці“. Они оклеветали тото товариство в Римі, немов то оно має тенденції „схизматицкі“ („Слово“ Львів 1869, ч. 82) наслідком чого товариство мусїло розвязати ся. Митрополит Мих. Левицький доказував правительству потребу (13 серпня 1816) поставити руску мову викладовою в руских школах сїльских. Однакож презідія ц. к. губернії відповіла д. 13. вересня 1826 (Ч. 38957), що противить ся введеню рускої мови в школі, тому-що мова руска є нарічієм, в котрім зовсім нічого або мало що пише ся, що она ще цілком не образована і проте не може бути предметом науки шкільної. — В тій відповіді каже презідія дальше: „Русин з такої науки не мав би великого хїсна, а кирилиця що уживає ся лиш в церковних книгах, побільшала би трудности в науці. По причині отже, що сїльський рускій люд, польську мову добре розуміє, презідія ц. к. губернії взиває митрополита, щоби розважив, чи не було би хосенно вчити дітий тільки по польски, щоби не заціплювати сепаратизму між жителів одної провінції. Наколиб однак митрополит на се не пристав, то нехай би заявив, чи не було би ліпше, в письменство руске завести латиньську азбуку, позаяк кирилиця в житю щоденнім зовсім не звісна, тай людowi хіба лиш до читання молитовника може бути придатна, а рускою мовою можна би користуватись тільки в науці релїїї і рахунків. На конец звістила презідія, що для важности сеї справи булаб она готова відбути з митрополитом спільну нараду.

В 1817 р. почалась реформа народних шкіл (смот. *Materyały do historyi szkolnictwa galicyjskiego* Mieczysław Baranowski, szkoła 1894). Саме тогді звістив митрополит правительство про свої труди в хосен народних шкіл і домагав ся введеня викладів руских у всіх сїльских школах Галицкої Руси.

1817
Він підпер своє внесення ось якими доказами: наколи наука буде подавана в мові рідній, то діти легше навчать ся катехисеу і познакомлять ся з обрядами церковними; — через образоване релігійне стане нарід моральним і зможе відтак придбати собі просвіту в загалі; — мова руска особливо в горах дуже ріжнить ся від польскої, якої в загалі не розуміють Русини; далше заявив митрополит, що більша часть сільських громад хоче у себе засновати школи парохіяльні, та причинитись по силам своїм до удержання тих шкіл під тим умовом, щоби наука подавалась дітям в рідній мові.

Ті ясні докази митрополита не могли переконати губерніяльної ради, де засідав арцибіскуп-примас А. Анквіч і латинський канонік Мінасевич.

1817
Рада губерніяльна рішила: а) рускою мовою мають хіснувати ся душпастирі при катехизації — 2) також можуть сьвященники або їх помічники подавати дітям науку руского читання і писання, „але руска мова не може бути предметом науки публичної, по-заяк руска мова є „*pa-
rzeczem polskiego języka*“, яке мало уживає ся в письмі та і в суспільнім життю мало кому звісне. (Головацький о первом літер. умстнен. движенію Русинів. Львів 1865. стр. 95 - 97). Викладовою мовою має бути отже мова польска, тому що она є мовою краю, в якій монарха при оголошені законів до народу говорить. Не вважало ся однак громадам заводити школи рускі, однакж ті уважатись будуть яко заклади приватні і не будуть мали права до підмоги з фонду шкільного. В людських школах можуть учити ся діти шляхти, двірських офіціялістів, низших урядників державних і діти жовнірів, а правительство побільшуючи число шкіл не хоче, щоби при науці дитини множились без потреби мови і азбуки. В кінці замітив Анквіч враз з совітниками губерніяльними що наколиб руска мова стала викладовою, такі школи перетворились би в школки церковні для науки руских дячків і паламарів, — що через 44 роки нї під панованем Марії Тереси, нї за часів великого реформатора Йосифа II, про рускі школи нічого не було чути, — що в цілій Галичині яко частини давньої Польщі, мова польска уважає ся мовою народною. Если-же хто хоче хлопцям грецько-католицької віри подати спосібність, щоби він міг читати свій катехизм і книги церковні, то найлучше буде, ті книги переложити на мову польску, або бодай печатати їх буквами латинськими, бо вжеж не годить ся для хлопів умножати наріччє і письма.

Митрополит Левицький і крилошанин Іван Могильницький внесли протест против такої ухвали губерніяльної і доказали: „що мова руска є мовою самостійною а не наріччєм мови польскої або російскої, що мова руска є матерною, народною і краю, що значінє сеї мови яко краю знало навіть польске правління з якої причини Русини мають право домагати ся науки в мові рідній.

Дня 22 мая 1818 р. (ч. 24852), повідомила губернія митрополиту, що цісар в справі реформи науки в школах ось що рішив: 1) У всіх народних школах Галичини і Буковини має подавати ся наука релігії молодіжи гр. кат. обряду по руски, і то сьвященниками того самого обряду. 2) В тих школах народних, де вчить ся мішана молодіж обряду лат. і гр. кат., вся наука (крім релігії) має подаватись в мові польській; однакж приказує ся, о скілько можна, дбати о те, щоби діти обряду грек. кат. навчили ся читати і писати також по руски. 3) В тих школах народних, в яких учать ся тільки діти обряду грец. кат. вся наука має подаватись по руски; а вжеж треба їх навчити також польского читання і письма. 4) Де находять ся

школи мішані, може громада обряду гр. кат. своїм коштом виставити окрему школу руску. 5) Над школами обряду лат. поставить ся декан або шкільний надзиратель обр. лат. а школами обр. гр. кат. управляти буде надзиратель обряду гр. кат. Там же, де суть мішані школи, передасть ся надзір деканови того обряду, до котрого належить більшість школярів. 6) Де находять ся школи мішані, там має громада удержувати школи рускі, засновані громадою, тільки ті школи, де людність є чисто руска, мають при конкуренції до будівлі право користуватись підмогою із фонду шкільного. Annales p. 998, 999.

Від того часу засновувано в Галичині рускі школи парохіяльні (дво-класові). В 1843 р. було в архієпархії львівській 27 шкіл тривіальних (три-класових) і 843 шкіл парохіяльних, котрі стояли під доглядом рускої консисторії. Опісля число тих шкіл що раз більше збільшалось, а по році 1848 існували під надзором обох руских консисторій, львівської і перемискої, не тільки рускі школи народні і тривіальні, але і декілька нормальних (чотирикласових і низших реальних (три класових).

В 1868 р. стояли під управою львівської консисторії митрополичої: одна головна і низша реальна школа в Стрию, одна вірцева головна школа з преперандою учительською у Львові, 12 головних шкіл, 1016 тривіальних і 5 дівочих шкіл. В єпархії перемискій стояли в р. 1865 під управою духовною: дві школи головні і низші реальні, іменно одна в Перемишлі (з преперандою учительською), друга в Самборі, чотири головні школи (в Яворові, Сокалі, Дрогобичі і Лаврові) дві школи дівочі (в Яворові) 124 тривіальних шкіл, 119 парохіяльних правильних і 281 парохіяльних неправильних шкіл. Під управою духовенства оставали школи до 1868 року. В р. 1868 відобрано консисторії львівській і перемискій право надзору над школами народними а передано їх під надзір староств. Коли в тім часі сили рускі роздробились, і панславизм почав ширити ся і змагати ся на Галицькій Русі, (Вплив звісного панслависти Михайла Погодина) тогди прийшло Полякам легко взяти верх над Русинами, що вели і ведуть до нині між собою справдішну особичу. Користуючись тим ввєднали собі Поляки у Відни кілька важних привилеїв. Головним їх здобутком того часу була Рада шкільна краєва (25 червня 1867 р.), що сталась найвищою властю едукacyjною в Галичині; в р. 1873 перейшли всі школи під безпосередну управу ц. к. ради шкільної краєвої.

Русинам остав сь одинокий захист прав їх народности і мови в основнім законі державнім з дня 21 грудня 1867 р., де в артикулї XIX сказано: „Alle Volksstamme des Staates sind gleich berechtigt, und jeder Volksstamm hat ein unverletzliches Recht auf Wahrung und Pflege seiner Nationalität und Sprache.“ „Die Gleichberechtigung aller landesüblichen Sprachen in Schule, Amt und öffentlichen Leben wird vom Staate anerkannt“.

Найновіші статистичні дані виказують, що в році 1897/98 було публичних шкіл народних в Галичині 3726; з тих було 1795 з мовою викладовою польською. Sprawozdanie c. k. Rady szkolnej krajowej o stanie wychowania publicznego w roku szkolnym 1897/98.

(Дальше буде).

Кілька гадок о цілі виховання.

Дитина мусить знати послух, бо хоч той її ангел-хранитель — сумління — говорить їй, що зле, а що добре, але то розум ще малий, то сотворіне слабе, — часом не має сили оперти ся покусі.

Мусить отже улягати власті старших, бо послух вироблює в дитині волю, а се власне має він на цілі.

Послук каже дитині завчасу ломити ся з своєю натурою, дає їй пізнати, що не можна її улягати, що треба її опанувати і що є сила, котра мусить її поконати!

Отже рішучість є в вихованню konieczною.

Раз висказане „так“ або „ні“, се невідкличний вирок. Надумати ся передтим, вкінці сказати услівно, але если скаже ся щось рішучо, не відкликувати ніколи!

Не вільно робити з дитини вагаюче, нерішуче єство.

Повинно ся вироблювати в дитині завчасу силу до борби з невагодинами: а наперед і перед усім учити її поборювати і поконувати себе!!

Треба завчасу приготувати її до життя, в котрім суть хвилі, що чоловік без жадного вагання, без жадного наміслу, повинен сказати собі: „так“ або „ні“.

Безважлива рішучість в вихованню є для всіх характерів однакою потрібною, в цілі вироблення волі і енергії.

Уягли, спокійні натури мають менше сильні покуси — але заразом мають в собі меншу силу відпорности, бо всі обяви чувств, як і волі суть у них слабші.

Самостійні натури мають більшу силу, але також і сильніші покуси: а не в тім є міра вартости чоловіка, чи менше або більше кусить его натура до злого, але в силі поборювання тих покус, а радше в силі поборювання себе!

Безмірна лагідність, безважлива рішучість, се конечні услівя виховання.

Если скаже ся „не можна“, то дитина повинна знати, що жадною просьбою, нічим, не змінить постановлення; бо для нашої вигоди, для позбуття ся її, увільнення від часом нудних просьб і налягань її, нам не вільно марнувати чоловіка.

Обовязком вихователів є приготувати дитину до життя, до того, що суть річи, котрих „не вільно“, що суть хвилі, коли чоловік з даного положення не повинен, не може робити жадної квестиї, але мусить поставити границю і сказати собі: переступити її — мині „не вільно“!

Горе тим, котрі місто виховати чоловіка, зробили з него орудіє власних уподобань і невільника всесильного „я“.

Виховуючи дитину ніхто не знає чи піде она дорогою розж, чи терня, отже повинно ся її так виховати, аби уміла цінити розж, а по колючках уміла ступати з достоїнством і мужеством.

Нехай в тій лагідній школі, опроміненій привязанем і любовію, научить ся жити, а не лишати вихованя твердій школі життя, бо наука може

вичерпати всі засоби сил. Брехня, яко хиба і діло, є гіршим проступком як непослух, є найбільшою хибою, яку дитина може мати і може мати дуже велике значінє в будучности. Але з тою хибою дитина не приходить на світ, она є заслугою людей і вихованя.

Брехні можна допустити ся гадкою, словом і ділом — а є она так загально розповсюдженою хибою, що дитина запримчає єї на кождім кроці.

Чує, як нераз говорять ся між людьми зовсім що ниншого, як в дома, чує підхлбства і незгідні з правдою суди, видить фальш і облуду, і видить що люди осягають свою ціль тою дорогою.

Хоч дитина чує що то зле і мимоволі тратить поважанє для тих, що говорять неправду, і раз переконавши ся о тїм, не буде їм вже більше вірити, однак поволі зачинає сама говорити неправду, бо дитина всякає в себе все так як губка.

А одна лож потягає за собою другі і провадить до всего злого. Провинивши ся, говорить неправду що сего не зробила, говорить неправду твердячи, що говорить правду, а щоби сю неправду поперти, складає вину на кого ниншого.

Допускає ся неправди словом, потім ділом, видаючи ся в потребі лучшою, радо слухає не заслужених похвал, поволі стає фальшивою.

Допускаючи ся ложі словом і ділом, допускає ся єї все в гадці і в кінци тратить вже з природи дану любов до правди, ся так гідка лож стає єї насущним хлбом, уважає єї природною помочию, котрою усуває ся перешкоди в житю. Лож є матерію все зла, від ложі зачинає ся кождий злочин, кожда підлість, підставою і наслідком кождої вікчемности є — лож!

Ту стає вихованє о стілько легчим, чи може труднїйшим, що мусимо бороти ся не з натурою дитини, але з нашою власною. Мусимо бути приміром правди в гадці, слові і ділі, аби дати дитині замилюванє до правди.

Також ідею добра треба дитині узмисловити, бо даючи єї лише понятє добра, трудно казати єї аби єго наслідувала.

Так, як коли хочемо виробити в дитині змісл краси, то не будемо говорити о нїм як о відірванім понятю, ані не будемо показувати єї богомази або карикатури, але річи гармонійні і естетичні.

Плекати в дитині любов до правди, се найбільша задача вихователя.

Любов правди се талїзман, котрий даючи дитині на дорогу житя, можемо бути о ню спокійні.

Полюбивши правду не зійде з правої дороги.

І чи пізнїйше прийме, чи відкине, догма віри, в якій уродила ся, буде в цілїм значіню того слова вірною засадам християнської релїгії, буде вірним учеником Христа.

Не досить узнати дитину християнином, виучити на память заповіді, то не запевняє, що она буде після них поступати, але треба в душі вирити єї сї засади. Дитина, єї душа, в котрій доверва зачинає будити ся свідомість житя, стає тим чародійним зеркалом, що в нїм все відбиває ся і позістає нестертим на все.

Правда, краса і добро, най нам відібе ся, а сам Бог замешкає в тій душі, в цілїм найвишїм понятю Ёго єства. А тогди можна бути о дитину спокійним, яку небудь буде визнавати релїгію, завше буде „чоловіком“. Вихователі старають ся аби дитина була „побожною“, то є, аби заховувала

приписи релігії, форми; але передовсім повинно ся старати, аби уміла жити „по божому“, аби любила Бога в тих трех понятях: правди, добра і краси.

На дорозі тої загально людської релігії зрівнають ся всі, тою дорогою всі будуть іти до одної ціли. Розбудити в дитині сумління, серце і дати їй замишуване правди, то дасть ся їй релігію, в котру она ніколи не стратить віру, ніколи їй не вирече ся, релігію найкрасшу, яку нам Христос хотів полишити.

Так, як в перших літах, не повинно ся дитину ніколи нагороджувати, але она повинна сама в тім найти вдоволенє, так пізнійше, не для нагороди в позагробовім житю казати їй добре робити, не задля обави перед пеклом казати їй уникати зла.

Чоловік і єго добрі вчинки тратають на вартости, если їх виконано під загрозою кари, або в надії нагороди. І християнської релігії цілю не в дорогою обави вести чоловіка до ідеалу, але она каже добре робити з любови до добра.

Отже треба розбуджувати в дитині сумління. Грижа совісти буде тою природною і найбільшою карою, буде для неї пеклом в найстрашійшій значіню того слова, а в чистім сумліню найде небо.

Давши дитині того Ангела — Хранителя за провідника в житю, можна бути певним, що хоч пізнійше стратить віру, хоч розум все заперечить, — то Бог не опустить тоту душу, бо там має сталий осідок в постати добра, правди і краси. Впрочім віра в Бога так лучить ся з кожною великою ідеєю, з ідеєю справедливости, з нашою національною ідеєю, що недостача тої віри може бути лише перехідним станом, бо стратити віру в Бога значить стратити віру в безважлядну справедливість а тим самим і в будучність нашого народу, котра опирає ся на тій справедливости.

До борби з житєм треба узброїти так мужчину, як і жєнщину, бо дїтий треба виховувати на людий, а не лишати їх дїтьми на ціле житє, не робити їх орудием сподіваних кар і нагород, і не нагороди і кари дати їм яко запору в хвилях покуси, бо коли та перерве ся, то вже нема жадної тати. Шукають типу, котрому можна би надати свіжо утерту назву: „надчоловік“, а все висвяє ся, і ті, що мають обовязок провадити людскість до царства небесного, щоби з цілих мас зробити безглузде „стадо людий“, в котрім так трудно найти одиницю, о якій можна би сказати: „се чоловік!“ а стараймо ся лише о таке совершенство, а будемо вірними наслідниками Христа.

Теория а практика.

— Мамо, чи треба говорити правду?

— Все, мій Стефку. Хто говорить неправду, той бреше, а брехня то гідка вада.

Люди не вірять чоловікови, що оббрїхує ниньших і не шанують єго.

Так відповідає мати і тїшить ся в душі питанням дитини, що свідчить добре о мислячій душі її сина.

За кілька день однак графилось, що Стефко забавив ся довше, ніж звичайно, з своїми ровесниками, а коли вернув до дому, був вже змучений і не хотїлось йому написати на другий день задачі.

Отже звертаєсь до мами:

— Мамо, я не буду мати на завтра задачі! А пан професор так вимагає! Що я зроблю? Дістану злу клясу, або буду навіть в клясі укараний. Задачі до вечері не скінчу, а потім вже учити ся не можу, а тато буде ся гнівати, коли дізнаєсь, що до тепер не написав ем, і т. д.

Стефко вимовно представляє своє „нещастє“ і шукає помочи, котрої йому мати справді не відмовляє.

На другий день іде Стефко сміло до школи з виученою устною вимівкою, або нераз і з білетом, де любяча, найліпша мама просить о виправданє свого сина, „котрий з причини сильного болю голови (або иньшої хвиленої недиспозиції) не міг написати задачі...“

Чим більше таких, або подібних припадків зайде в житю малого Стефка, тим лекше дитинна его душа прийде до внесеня, що або то, що мама говорила на его питанє о правді і неправді не обовязує справді в житю, або, що мама не відповіла йому докладно, бо ж певно часом в деяких случаях можна говорити неправду, н. пр. коли ходить о власну справу.

То „часом“ взглядно ті „деякі случаї“ в епоці дитинства виображує собі малий Стефко передовсім у відношеню своїм до школи і наслідком того хоч не усвідомляє собі цілковито свого внесеня, чув, припускає... що школа, то є щось такого, супротив чого він при помочи мами мусить часом боронити ся.

*

*

*

— Мамо, що то значить: „Люби ближнього свого, як себе самого?“

— То значить, моя дитинко, жити йому того, щобнсь сама для себе хотїла, а не робити нічо такого, щоби тобі самій прикрїсть справило.

— А хто є ближнім? — питає дальше Оксанка.

— Кождий чоловік.

Так звучить теория. А практика? О — практика часами інакше.

По якімсь часї вертає Оксанка зі школи трохи роздражена.

— Мамо, мене панї професорка посадила в школї коло якоїсь дівчинки в подертих черевиках. Я не хочу, щоби она коло мене сидїла! Така негречна! Сказалам їй, щоби собі від мене відсунула ся, бо я її не хочу, а она розплакала ся. А потім панї на мене еще гнівала ся. Прошу піти і попросити, щоби мене панї пересадила.

І запопадлива мама іде часом просити і часом навіть випросить з причини різнородних, навіть не існуючих причин, що єї донечка дістане ся в „ліпше товариство“, і не бачить сего, що робить велику і не даючусь направити шкоду серцю і чувствам своїй дитини тим власне поступком, що позваляє малій Оксанці думати, що ся однак дівчинка в подертих черевиках, то є якісь иньший ближній, котрому можна зробити прикрїсть аж до сліз — і еще до того мамі поскаржити ся.

*

*

*

Виховане домашнє дає нам без ліч прикладів таких діссонансів між теорією а практикою, між словом а дїлом, засадою а дійсністю. Що діссонанс сей не переходить без відгомону і назначає виразний слїд на молодечій душі дитини, се річ певна. В діссонансі тїм лежить найчастїйше причина тих трудностей, які находить ся у вихованю, в нїм лежить частіє привнайменьше розв'язане сумного питання, длячого і відки то мають дїти стїльки ріжних вад.

Що треба зробити, щоби усунути сей сумний діссонанс, котрий спроваджує так багато і необчислених злих наслідків? Чи се взагалї є можливе і в який спосіб?

Коли маємо поборювати ту ріжницю між теорією а практикою у вихованю треба шукати передовсім єї причини.

Причина ся не лежить в злїй волі вихователїв — бо і хтож би хотїв свою дитину зле виховати — але лежить она в браку розваги, застановлення і уваги над власним поступованєм.

Часто в дуже замотаних справах іде вихователє за першим нахилом, не розваживши перед тим, що дитинї приносить більшу а що меньшу шкоду, що дійстну а що лише на позір; часто посв'ячуєсь інтерес моральний дитини, щоби єї увільнити від хвиливої прикрости. В примірі, який я висше навела, що до не написаної задачі, розсудна мати повинна була абсолютно поперед усього упінути Стефка за се, що взагалї час, призначений на науку прогайнував на забаві, а дальше наразити єго на справедливий гнїв вітця і змусити єго написати пізнїйше, а не помагати заслонювати занедбаний обов'язок неїстною причиною.

На позір все відбуло ся добре; тато на Стефка не гнївав ся, не дістав кари в школї, але в серці понесла дитина велику шкоду: о душу єго відбив ся діссонанс між засадою а дійсністю сумним, згубним відголосом.

Чоловік дорослий уважає на своє поступованє і розважає кождий свій крок, заким єго виконає. Вихователї мусять заострити сю розвагу і чуйність, бо она має стояти не лише на сторожи поступованя їх власного, але і відданих їм дїтїй.

Чуйність та і розвага суть конечними і лише за помочию тих мож думати о усуненю того діссонансу, тої ріжниці між теорією а практикою у вихованю.

А. Вербіцка.

Вісти з Руского Товариства педагогічного.

Засїданє Видїлу Руского Товариства педагогічного відбулось 25. Падолиста 1899 під проводом Голови Вп. дир. Харкевича.

1. Голова Вп. дир. Харкевич подає до відомости переписку з Spol-kom jednoucitel'skych в Чехах в справі спільної акції що до поліпшення платнї учительства народного. Ухвалено о справі тїй подати окрему звістку в ча-чописях.

2. Ухвалено на внесок дир. Харкевича основати фонд желізний бурси учительської з грошей зібраних при помочи цеголок. Доси зібрано до 400 злр. (Речинець збирання добровільних жертв при помочи цеголок продовжало ц. к. Намісництво до кінця жовтня 1900 р.).

3. Референт філій Вп. п. Паньковский відчитує письмо філїї станїсла-вівської, в котрій порушено много важних справ. Заявляє також, що вислав письма до кількох філій, щоби спонукати їх до більшої діяльности.

4. Ухвалено на внесенє Вп. Паньковского печатати „Байки Глїбова“.

5. Ухвалено на внесенє Др. Пачовського печатати стїнний календар в кількох тисячах примірниках а зиск з розпродажи і добровільні жертви обернути на бурсу учительську.

6. На внесенє дир. Харкевича ухвалено печатати для старшої молодїжи „Чорну Раду“ Куліша.

7. На бурсу учительську зложили: Вп. о. проф. Др. Бартошевский 15 злр. з продажи цеголок і Вп. п. Осип Ганінчак яко дар 5 злр.

8. Принято 44 нових членів.

В с я ч и н а.

— З Руского Товариства педагогічного у Львові. Маємо честь подати до прилюдної відомости, що ц. к. Президія Намісництва рескриптом з дня 14. жовтня 1899 ч. 10751 продовжила речинець збирання добровільних жертв при помочи так званих цеголок на бурсу для синів учителїв народних.

— Фреквенция шкільної молодїжи в шк. році 1898/9 зросла в Галичинї сильно в порівнанню із попереднім роком. В 1897/8 р. ходило до всіх шкіл в Галичинї 582.956 молодїжи, в 1898/9 р. 615.479 тож більше о **32.523**. Найбільший приріст, бо висше 1000 дїтий, було в повітах: Береско, Городенка і Стрий, а найменший в Снятинї, бо приросло лише 3 дїтий. В деяких повітах число шкільної молодїжи поменшило ся як: в Ліску 36 дїтий, Самборі 57, Новім Санчи 98, Коломві, Печенїжинї 162, Мільци 170, Скалаті 465. В кождім разї фреквенция побільшила ся і се представить шкільна краєва Рада на найблизшій сесії соймови.

— В учительських семінариях зложило в сїм році іспит зрілости 248 учеників звичайних і 62 екстерністів та 153 учениць звичайних і 191 екстерністок. Репробовано 17 учеників і 56 екстерністів та 6 учениць і 62 екстерністок. Отже разом зложило іспит зрілости 690, а репробовано 141. В порівнанню з попереднім з 1898 роком зложило іспит 37 учеників більше а 1 учениця менше і 25 екстерністів та 10 екстерністок більше, разом 71 осіб більше. Найбільше екстерністів і екстерністок було у Львові, а іменно: екстерністів 56, з котрих зложило іспит лиш 24, екстерністок було 138, з котрих зложило іспит 102.

— Ученики про учителїв. Педагогічний дневник „Journal of education“, що виходить в Львовдї, подає дуже інтересні висліди анкети переведеної товариством дослідників дитинячої психології з Чикага серед 800 учеників у віці 8—14 років житя. Тема була слїдуюча: „Не виказуючи назвищ вясніть, чому любите одних професорів понад других“. Відповіді подїлено на чотири часті: 1) Поведенє учителя зглядом учеників. Тут були інтересні замїтки: „Рівно добрий

в школі, як і поза школою". „Добрый, справедливый, приемный, веселый, терпеливый, має здоровий розум, знає давати лад, є рішучий, не дозволяє брикати". „Любить своїх учеников; не робить так, як би учти було для него присмною задачею, а ученик дурним чопом". „Поведить ся із всіми однако". 2) Поведене в часі лекцій: „Пояснює лекцію так, аби можна її зрозуміти". „Домагаєть ся, аби ученик умів кожду часть лекції". „Не сварить на ученика при всіх, лише говорить з ним спокійно по лекції". 3) Настрій і характер: „Не робить прикрих уваг". „Панує все над собою". „Не сердить ся, коли ученик не знає добре лекції". „Коли ученик бентежить ся, додає ему відвага". „Говорить все: прошу". „Не кидаєть ся на ученика за кожду похибку". 4) Спосіб тримання ладу в класі: „Рішучий". „Не приговорює і не кепкує, коли ученик помиляєть ся". „Не люблю злобних учителів". „Люблю лише того учителя, що вимагає багато". „Люблю лише рішучого учителя, бо під ним ученик мусить уміти лекцію, або засорожать ся". „Уміє довести до того, що коли питають одного ученика, інші не сьміють перебивати ему".

— Вісти про Андре-ого. „Times" приносять листь А. Д. Альтстна, кузина контрадмірала англійського Кемпіона, писаний до тогож Кемпіона з форту Шуршіль з над Гудзонського заливу під днем 1. серпня 1899 р., в котрім сказано: „На весну явив ся в магазинах наших в Шуршілю ескімос Ольд Дональда син для закупни живности. Ольд Дональд син питав, чи вже взнесли ся білі люди баллоном в воздуху, бо минулого літа (1898 р.) убито в їх краю двох білих людей. На оповіданє Ольда Дональда синя не звернено уваги. Але опісля небавом явили ся в форті Шуршіль два ескімоси, Стокбі і єго брат і ті розказали, що минулого літа они бачили чотирох(?) білих далеко на півночі, стріляючих оленів. Ескімоси тамошні думали, що білі люди до них стріляють, бо оленів не було видно. Тоді пішли ескімоси домів по луки і застріляли двох білих, а два спасли ся бігством. Один з убитих був низького росту, присадкуватий, кріпкий; другий був ще молодий. Ескімоси запрошували сьох братів Стокбі, щоби они пішли з ними на північ, але один з них показував пізнійше клям роботи європейської, обтагнений вовчою шкірою. Убиті білі були убрані по європейски". „Times" догадують ся, що се були люди з експедиції Андре-ого та що імовірно Андре сам убитий. Одно лише впадає в очі, що Андре виправив ся лише в трійку до бігуна. Наколи ті вісти вірні, то Андре переправив ся щасливо через північний бігун, коли явив ся в околицях над Гудзонським заливом, в північній Америці.

— Машина до літання. N. W. Tagblatt доносить дуже цікаві подробиці про винайдену машину до літання. Давно вже розказують, що якийсь Маннінген з Еденбурга винайшов таку машину і віддав її військовим властям. Отже N. W. Tagblatt довідує ся, що технічний комітет військовий займає ся проблемами. Машина складає ся з кількох частин, з котрих к-жда виконує иншу задачу. Одна удержує баллон у воздуху в кождім місні; друга може машину порушати в кождім напрямі так поземо як і простовістно, там і назад. Машина може перебігти 70 км. на годину. — Замітити треба, що вісти о подібних машинах проявляли ся вже не раз і оказували ся опісля невірними. Побачимо, що буде з сего.

— Найдорожшим металем на сьвіті є ванадій. Париска, металева біржа, що означає ціну кілограма золота на 4.000 франків, ноте ціну ванадію на сто двацять тисяч франків за один кілограм, або 120 франків за грам. Збільшена від якогось часу експлуатація ванадію стремить до знизження єго ціни, однак в кождім разі є се найдорожший метал в сьвіті. В р. 1805 хемік Дель Ріо найшов по раз перший ванадій в руді оловяній мексиканського походження, однак привязував так малу вагу до свого відкритя, що навіть не надав єму назву. Дочерва в 25 літ пізнійше, іменню від року 1830, одержало нинішню назву з рук шведського хеміка, Стрефстрема, що взяв ту назву від імени Валькірії Ванадіс. Мимо своєї високої ціни, ванадій не належить до найрідших металів на сьвіті; оно находит ся обильно не тільки в оловяній руді і залізній, але також в деяких антрацитах. До чого служить сей дорогий метал? Доси уживали ванадію головно малірі до малювання порцеляни і друкарі до тканин. Крім того повинні уживати ванадію в медицині, бо оно має ту власність, що переносить углений квас

з тіла багатого в той kwas до тіла, що того kwasу позбавлено. Такою самою властністю, як твердять лікарі, відзначає ся залізо, що вносить нераз до крови складники потрібні до життя. Однак сила ванадію єсть двайцять чотири тисячі разів сильніша, як сила заліза. Один з французких лікарів почав в своїй практиці уживати kwasу ванадіюмового місто заліза і одержав додатні результати. Найвищою дозою, яку пробовано доси ввести до організму через жолудок, було пів міліграма на день. В ряді металів найдорожших займає ванадіюм, як ми вже сказали, перше місце, а золото займає доперва сьмнадцяте місце з черги.

— Нове світло мав по десяти роках праці і досвідів винайти якийсь Нікум Льюганспорт, замешкалий в Індіяні Світло те дістає ся без оливи, нафти, газу або електричності самими тільки хемічними реакціями, доконуваними в скляних дзвонах (кльошах), з котрих поперед виомповано воздух. Спосіб виготовляння нового світла, котре зближає ся до сонячної ясности, держить ся в тайні, хоч має він бути простий і легкий. Не треба моторів ані ніяких приладів; хемія є тут головною творчою силою, а раз втворене і в склянім дзвоні заперте світло не гасне зовсім. Скляний дзвін може мати форму і величину всіляку; отже можна буде носити его навіть в кишені і уживати кожної хвилі в разі потреби. Одно лише при тім заходить: щоби ціла справа не okazała ся байкою.

ОПОВІЩЕННЯ

Іспити кваліфікаційні на учителів для шкіл народних звичайних, розпочнуть ся дня 9. Грудня, на учительки для шкіл народних звичайних дня 27. Грудня, а іспити до шкіл виділових дня 19. Січня 1900 р. Так кандидати як і кандидатки будуть повідомлені особним письмом, в котрим дни і о котрій годині мають зголосити ся до іспиту.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітей і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата виносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції:

Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Театинська ч. 19.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, під зарядом К. Беднарского.

Запросини до передплати на третій рік видани Літературно-Науковий Вістник.

В р. 1900 „Літературно-науковий Вістник“ буде виходити під тою самою редакцією, що й доси, в таким самим обемі і на таких самих умовах.

Редакційний комітет складають: *проф. М. Грушевський, В. Гнатюк і д-р Ів. Франко.*

За редакцію відповідає *В. Гнатюк.*

Передплата платна у Львові виносить:

В Австрії з пересилкою на чверть року	5 корон
„ „ „ „ шів „	10 „
„ „ „ „ цілий рік	16 „
В Росії „ „ „ „ „	8 рублів.

В інших державах по обчисленню пересилки.

Поодинокі книжки коштують по 2 кор.

Першого річника (1898) перші чогири книжки вичерпані; за ціну 6 зл. (6 руб.) можна дістати кн. 5—12, з додатком початків статей, що їх продовження містять ся в сих книжках. Другий річник можна дістати по ціні передплати.

Редакція і адміністрація у Львові, ул. Чарнецького ч. 26.

Всякі виплати для Наук. Товариства ім. Шевченка, в тім числі і передплату можна посилати також на адрес книгарні „Кіевской Старини“, Кієвъ, Безаковская 14, котра одержане грошей буде посвідчувати сторонам друкованими квитками з книги Товариства. В таким разі інтересовані, замовляючи або рекламуючи Вістник або інші книжки з нашого Товариства, звалять прислати в листі такий квиток одержаний від книгарні К. Стар., і все замовлене вийде ся їм зараз. Надіємо ся, що таким способом зробимо нашим передплатникам у Росії велику догідність.

З усіма реклямаціями треба звертати ся не до книгарні „К. Старини“, а до адміністрації Літ.-наук. Вістника.

Оглядаючи працю редакційного комітету за 1899 р. просимо звернути увагу поперед усього на значне розширене змісту журналу через заведене багатого, дрібних друком складаної хроніки, що саме вже значить стілько, як коли би до кожної книжки додано ще один-аркуш друку звичайним письмом. Надто з вдоволення можна піднести, що наш Вістник і сего року так як і попереднього був головним огнищем літературної праці на обшарі всієї української нації, що в ньому поміщували свої праці найкращі всі видніші із наших старших письменників, а надто появило ся сего року кілька нових, що подають гарні надії. Досить буде сказати, що в сьому році Л. Н. Вістник помістив праці 55 українських письменників по часті оригінальні, по часті перекладані, далі подав перекладом твори 35 чужомовних письменників. Про багатство змісту другого річника нашого видання може свідчити факт, що подано в ньому чогири більші повісті, 77 дрібніших новел, ескізів і нарисів, три драми, шість більших поем, 98 дрібних поезій, 11 характеристик сучасних письменників, три критичні розбори літературних творів, п'ять нарисів про змагання і стан різних відділів літератури і штуки, кілька розвідок з обсягу естетики, психології і соціології і систематично ведений огляд важливіших сучасних подій у нашій літературній і суспільній житю.

Редакційний комітет складає щирю подяку всім нашим письменникам, що своєю працею причиняли ся так щиро до надання Літ.-наук. Вістникові тої живости, ріжнородности і багатства змісту, з якими він може без сорому показати ся в гурті сучасної європейської журналістики і просить їх не покидати його й на далі. На жаль фінансовий стан нашого видання ще не є такий, щоб Наукове Тов. ім. Шевченка, видаючи його, могло рівночасно гонорувати працю всіх його співробітників. От тим то воно звертає ся до широкої громади з просьбою — допомогти се виданню як найчисленнішою передплатою і уложивши йому не тільки покриванні коштів друку і редакції без дефіциту, але також чияраз красний розвій.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламацій без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

О початках заводу учительского.

Научане вимагає знання предмету якого має ся научати, а так як сьвященик мусить з різних причин визначувати ся знанєм, тож і до него звертають ся люди з запитаннями найохотнійше. Крім того є сьвященик вільний від журби о утриманє і полученюї з ним праці, проте має він також і більше часу до того, щоби уділювати молодїжї науку, і утримувати єї в потрібній до того карности. Бєть ще друга важнїйша причина того первісного полученя двох станів: духовного і учительского. Хоч кождий чоловік збирає в дитиннім віці багато відомостей, які до него доходять ріжними дорогами через вражїня, які він відносить від окружаючого сьвіта і в наслідок сходин з людьми, мимо того пожаданим є рід знаня чи може псевдознаня, якого молодий чоловік не може собі здобути дорогою щоденного досьвіду. У народів поганьских зарівно в стані дикім як і на перших щєблях цивілізації сьвіт є переповнений богами і духами, котрі впливають на долю чоловіка, спроваджують єму щастє або нещастє, отже річю найбільшої ваги є спїзнати способи, які ведуть до отриманя ласки богів або до уникненя їх пімєти. — Розуміє ся, що чоловік, котрий найбільше знає о тих впливах надприродних, отже духовний, може уділяти знаня найбільше цїєного. Звідси походить, що в первіснім понятю учителя містило ся конечно уділяне знаня о річах сьвятих. Правдоподібно знаня того набували зразу тільки молоді духовні від старших, а радше єї, що приготовлювали ся до обовязків духовних від тих, що їх вже виконували. Доперва з часом, зі зростом образованої веретви посеред сьвідєских людей, могли повстати учителї в тїм значїню, як ми їх тепер понимаємо.

Перші хвилї тої еволюції зникають в памороці історії, початки того, як витворював ся завід учительский не суть певні, а приближені понятя о них подати нам можуть нинїшні урядженя у народів диких. Обєм обовязків учителя не є у всїх племен однаковий, але всюди головний зміст єго становлять понятя релїгійні і знанє „тайн“, причім декуди мусить ученик зложити присягу, що не зрадить перед ніким тайни, яка єму зістала повірена. Завдяки

сему у народів первісних, у котрих вже вчасно витворила ся сильна каста духовних, а особливо там, де тот гідність є дідичною, появляє ся і переховує ся рід знання езотеричного, дотикаючого прояв надприродних, доступного тільки для малої горстки ізбраних, звичайно уділяє їй батько синові, скоро той дійде до приписаного законом віку, прим. до двадцяти років. У багато племен дів ся інакше, функція учителя розширена вже з початку на цілу молодіж мужеску племені. У Австралійців відбувався при відданню дитин опіці учителя релігійна церемонія, підчас котрої кожний молодець мусить піддати ся якійсь болючій операції, на пр. виривають або виломлюють ему зуб, потім жертвують его богowi, якого уважають за духа-опікуна племені. При тім лікарі, якими також звичайно духовні бувають, суть операторами і учителями. У Новозеаляндців належить до обов'язків духовників ознакомити дитин із сьпівами і традиціями народу, з знанем о річах сьвятих, яке переховує ся в племені. В Африці прибирають ті обов'язки учительські духовних більше означену форму. Після Бастіана збирає в Конго духовний всіх молодців і закладає враз з ними в лісі рід коловий, в котрій перебувають они пів року під его опікою. В Абіссинії і Мадагаскарі сповняють обов'язки учителів вже часом і не духовні. В стариннім Мексикі позіставало кожде научанє в стислій звязи з сьвятинєю. Богато хлопців висилано туди на науку від четвертого року життя аж до часу, коли мав одружитись. Тут належали сини духовних і такі не духовних, що показували охоту до того стану. До предметів викладаних належали: поділ часу, рахунок років, місяців і днів, наука о сьвятах і церемоніях, виконуванє важніших обрядів релігійних і т. в. Декуди входить в склад тої науки вже читанє і писанє, а заразом деякі правила моральности; та наука є не тільки доступно будучим духовним але і цілій молодіжці краєвий.

Докладніші відомости маємо що до народів цивілізованих старинного веходу. В Індиях опирала ся наука головнo на Ведах, і так в давніших як і пізніших часах позіставала цілком в руках духовних. Брамїни мешкали при сьвятинях; туди ходила молодіж на науку. Незалежно від того були і поодинокі учителі, що збирали коло себе молодіж з різних сторін краю і творили рід теперішних закладів приватних. Учені Брамїни, котрі на старість усували ся від сьвіта, і провадили житє пустельників по лісах, громадили часто учеників коло себе; багато також вельми оригінальних діл з сьвітлого часу літератури повстало в тих віддалених охоронних місцях сьвятости і науки. Подібна, хоч менше обдуманна система існувала вже в старинній Персії. Спеціальне приспособленє хлопців до їх будучого заводу ішло там в парі з научанем релігійним і було застосоване до заводу батька. До звичайних фактів належало також відданє науки і вихованя дитин духовним, так як в Індиях. В Вавалонї і Асирії находили ся при сьвятинях бібліотеки, при котрих були школи заложені. Існував також так зв. дім мужчин, рід закладу монашого, де пробували через якийсь час молодці вже дорослі. Цілком ідентичне урядженє шкільне існувало в стариннім Єгипті, о чім розказують учені: Бруїн, Ерман, Дункер і др.

Іншими дорогами ішла еволюція стану учительського в Греції і Римі; там не було сильної гієрархії єрейської, звідси і великі різниці під тим взглядом. Виправді огнищами всякого научаня були сьвятині з їх оточенєм, але та форма не розвинула ся в систему, яка би обов'язувала всіх членів сьвітської громади. Такою системою були тут гімназії, о котрих подає Магафен: „Найдавнішим звичаєм було виховувати хлопців старанніше як ми виховуємо

дівчата: хлопці позістають заєдно під оком спеціального опікуна або учителя; они учать ся релігії і важнійших творів літератури; учителі впоюють в хлопців послушенство супротив Бога і родичів. В часах війни вправи фізичні і упава тих прикмет моральних і умислових, що суть потрібні на війні, брали верх над иньшим научанем, противно в часах супокою перевагу брали вправи умислові. Стара система вихованя публичного, яка наказувала, щоби молодіж атенська в віці 18 - 20 років позіставала під опікою держави і сповнювала обовязки сторожі в пограничних твердинях Аттики, при чім побирала рівночасно науку вправ воєнних, гімнастики і дещо з культури умислової, змінилася з часом на иньшу, з якої більша часть вправ гімнастичних і військових зістала усуненою. Образоване умислове дістало ся з хвилею свого розросту в руки не єреїв але учителів сьвітських. Ті філлософи, що не погорджували, так як стоїки, научанем молодіжи, закладали свої школи побіч гімназий.

В Римі був перебіг еволюції суспільної взагалі змодифікований введенем чужих елементів і впливів, а через те зістав і нормальний розвій заводу учительского спинений. Всюди, де військовість перемагав, бувають здобутки умислові мало цїнені і скупо уділювані. Так було і в Римі. Економічні урядження легковажили працю елементарного научаня як і кожду иньшу працю і полишали єї головню невільникам, чужинцям, словом, в руках Греків і пів-Греків. Сей стан річи є для нас ще більше зрозумілим, скоро собі пригадаємо, що 1) витворенє стану учительского посеред єреїв, завдячувано усяди їх висшости умислової, їх широкому знаню; 2) висшости сєї не мали ніколи єреї римські, а тільки грецкі; 3) помежи народом відбитим а цїхами характеру витязів заходила деяка схожість, яка мала вплив одних на других.

Переїдїм до народів європейських, що мешкали дальше на півночі; і тут побачимо в часах передхристиянських і в перших віках нашої ери ту саму первісну ідентичність учителя і єрея, а опісля розділ тих двох станів. Вихованє цілком військове у Кельтів мало головню на цілі виробити витревалість, зручність і другі фізичні прикмети. З одної сторони хотіли єреї, котрі бажали народ удержати в залежности, остатись одиницями учителями; з другої-ж — Кельти, котрі вважали всяку працю так фізичну як і умислову, за упокоренє, полишали охочо науку друїдам, котрих они уважали не тільки за учених, але також за правдивих чарівників. Наука молодіжи ограничала ся до виучуваня деяких гимнів, котрі містили в собі головні права, основи релігії, факти історичні, взагалі усе, що було пожаданим, щоби народ знав і умів. Плїній каже, що у Бритів обучували друїди молодіж, і промовляли публично до народу, викладаючи єму головні засади моральности.

Як небудь в перших віках нашої ери просьвіта майже цілком упала, все ж така, яка задержалась, переховувала ся одиноко в інституціях церковних і звідси зросла і розцвила ся на ново. Єпископи і монахи закладали школи і шкільки, одинокі огнища науки, які повстали на звалищах збуреної цивілізації римської. В VI. і в слїдуючих віках научано по школах катедральних семи наук і штук визволених (*trivium* і *quadrivium*), а то в тій цілі, щоби приготувити молодіж до читаня і розуміня книг сьвятих, а по школах при монастирях уділяв монахи елементарних наук хлопцям, особливо таким, котрі були призначені до духовного стану. Слїдуючі столїтя довгих війн і суспільних переворотів спровадили упадок багато тих закладів, але єпископи і монахи робили усе, щоби їх зміцнити: минуло багато часу, заки появились сьвітські учителі, а ще більше, заким сьвященство пустило з своїх рук провід научаня.

В університетах німецьких були всі катедри обсажені священиками аж до кінця XV. віку. В Гайдельберзі обняв професор світський по раз перший в р. 1481 катедру медицини, а доперва в половині XVI. віку показалося на університетах більше світських учителів.

Подібно діялось і в Англії. Переображення ті поступали там поволи, неправильно і нерівномірно. В віках середніх мала кожда катедральна церков, кождий монастир, свою школу а найзнаменитші, найбільше учені з посеред духовних посвящували частъ свого життя наущаню других. Досить вказати на загально звісні назвиска, як Беда, Аткуін, Ателард, Дунс Скот і др. Але вже в XI. віку робили люди світські записи на школи, причім ставляли деякі жаданя що до їх урядження і програми. Помимо того довго, бо аж до нинішних часів, переходили ся особливо по університетах деякі рештки звичаїв середньовічних; до тих належить: спільне мешканє професорів нежонатих, спільні молитви і каплиці, а навіть в богато случаях і однакове убранє на пів священиче. Натомість що до змісту самого уляг духовний характер наущаня численним змінам в наслідок введеня богато предметів, що не мають нічого спільного з теологією, а далеко ми відбігли від часу, коли висше образованє побирало лише ті, що мали замір статись священиками. В теперішній Англії, де вже більша частъ шкіл перейшла в руки учителів світських, находимо богато духовних так посеред учителями як і в дарекциях шкіл публичних і приватних. З того показує ся, що і нині ще не є цілковито завід учительский відділений від духовного.

Не менше сильно проявляє ся бажанє з'організувати учителів яко осібну класу суспільности. Доказом сего суть численні товариства, комісії і пр., які мають на цілі то з'єдинити учителів, щоби могли тим лекше заводо образовати ся і одні другим помагати, то оціняти кандидатів до стану учительского, іспитувати їх, видавати свідощтва і т. д. Як кождий нинішній завід до певного степеня з'організований, мають і нинішні учителі свої часописи, в котрих обговорюють ся справи звязані з їх заводом, в яких боронять ся інтереси учителів; часописи ті становлять дуже важну спіяну, яка їх між собою вяже.

Як учать історію природи в Філядельфії?

Природничі науки займають в американськїм шкільництві не лише видатнїйше місце в програмі, але і трактують їх зовсім инакше як у нас. Точка тяжести не лежить ту в підручниках або викладах, але в лабораторійних занятях, если ходить о старших учеників, а в прогулках відбуваних під дозором учителів, если ходить о початкущих. Аби дати понятє о практичнїм виконаню тої засади, розглянемо єї приміненє в Філядельфії в нормальній школі приготовляючій учителів, з котрою є получена взірцева шкілька для дїтвї. Подробиці подаємо після справозданя тамошнього професора Л. Вільсона.

Лябораторії і їх урядженє. Просторонь занята зоологічною і ботанічною лябораторією виносить по 1400 квадратних стіп для кожної, з того віднято 40 стіп на робітню для учителя. По середині стоїть стіл, при котрім уділяє ся обясненє, на столї вєсть все під рукою змйна і горяча вода. Кожду лябораторію осьвічує десять вікон, при котрих уставлені столи для учеників. Кожний ученик або учениця має два мікроскопи, надто всі приряди до розбираня звїрат і ростин, побільшаючі скла, зошити до нотаток, підручники і твори наукові. Напротив вікон розвішені найріжнородніші таблиці.

В ботанічній лябораторії зачинає ся колекція оказів від бактерий, а кінчить ся деревами. В сусїднім коритарі находять ся представителі ріжних ростиных родів, перехованих або в алькоголю, або під постатию дрібних моделів. Возьмім на примір серію, належачу до відділу дерев. Находимо наперед окази ґрунту, на котрім дане дерево росте, потім пробки прутикових і стовпикових цвїтів в алькоголю; моделі насїня в ріжних хвилях кїлюваня; поперечні і позадєвжні прорїзи пня; рисунки вказуючі як представляє ся єго будова під мікроскопом; рисунки дерев в повнї розвою і ілюстрації їх численних пожитків, т. є. того, що з даного дерева одержує ся і того, що з него вироблює ся.

Стїни обох лябораторий украшують портрети і бюсти знаменитих природописцїв. Кожний вільний кавалок муру ту занятий, навіть в ботанічній лябораторії видко на повалї окази грибів, мохів, рисунки листя і дерев і иньші подібні предмети. В однім вікні видко папороти, в иньших пожиточні ростины як: цинамон, сливки, банани, дерево камфорове. На столах находять ся величаві пальми і драцени, а також численні акварії, в котрих можна оглядати водні ростины. Більша часть тих ростины числить чотири роки житя, а суть они в тій хвилі дадеко красїні як в хвилі, коли стали ся власностию лябораторії. Они можуть послужити доказом старанного і терпеливого плеканя цвїтів учениками лябораторії.

Зоологічний відділ є рівно гарний як ботанічний, в нїм находять ся впрочім і ростины і образи, а є може більше інтересантний наслідком житя, що в нїм панує. Представте собі клясу, в котрій находять ся слїдуючі живі звїрята: робаки, мушлі, слимаки, найріжнородніші мякуни, раки, комахи, ріжні дрібні рибки, жаби, ящурки, салямандри, вужі, алїгатори, туркавки, голуби, канарки, миши, крілики, вивїрки і малпа. Представте собі той збір живих звїрат доповнений моделями їх передпотопових форм, старанно приготованими препаратами, образами ілюструючими їх розвій і спосіб житя; представте собі надто книжки, статї, письма і учителїв ознакомлюючих з тим чудовим сьвітом, то будете мали понятє о окруженю, в котрім студенти перебувають пять годни тижнево. Побіч лябораторії находить ся сая, в котрій раз на тиждень відбувають ся виклади, звязані з лябораторийними занятями учеників.

Курс науки в нормальній школі. Що до ботаніки, то ростины і явища їх житя студіює ся в хвилі, коли появляють ся в природі. В осени відбувають ся лекції о зложених ростилах і иньших пізних цвїтах, також о папоротях, мохах і риблах. В зимових місяцях обсервують ученики головню насїня в ріжних фазах їх розвою, на весну студіюють пучки і дерева, а також ріжні роди цвїтучих ростины. Особливше значїне науки полягає в тїм, що кожда лекція побуджує учеників до думаня: скоро раз одержать інформації в певнім предметі, суть обовязані самі застановляти ся над пізнаними фактами,

аби на підставі їх добути загальне поняття, а тим чином дійсно збагатити своє знання. До студіювання овочів пр. суть уряджені великі скринки, поділені на шіснайцять перегородод; на кожній знаходить ся напис, т. є. назва овочів, чи насіння, що в ній знаходить ся. При помочи добре поставлених питань суть ученики змушені самі знайти головні ціли кожного овочу, порівняти його з иньшими і випровадити з того порівняння певні загальні правила. По достаточній праці в лабораторії поручає ся їм відчитуване відповідних творів. Вкінці одержують сумаричний зміст предмету студій, а по тижни суть обов'язані до письмєнного іспиту.

Курс зоології починає ся в осєни від комах, в части тому, що їх під ту пору дуже багато, а в части тому, що знання їх є для елементарного учителя дуже придатне. На початок вибирає ся один рід, котрий розсліджує ся дуже подрібно. Слої і акварії позваляють обсервувати живі окази в належитій кількості. Свіжо убитих оказів уживає ся до секції, так що ученики одбувають без труду відомости з обсягу внутрішньої анатомії, котрі опісля вияснює ся при помочи великих, старанно приготованих таблиць, ілюструючих функції поодиноких органів.

Потім ознайомлюють ся ученики з иньшими комахами, все при помочи обильного поглядового материялу, особливо пчол, хрущів маєві і метелич розглядає ся можливо докладно. По окінченю кожного відділу одержують ученики, подібно як в ботаніці, сумаричний зміст, що служить за вказівку так для них, як для учителя, що з даного відділу собі присвоїли, що виділи і перестудіювали. Рівночасно слухають серії викладів (найчастіше дванайцять), на кінці котрої мають ученики поняття нелиш о методах пізнання комах, але також о теоріях і гіпотезах, що мають вияснити заобсервовані факти, а заразом докладнійше знання одної громади звірят, котра служить за підставу до порівняння при дальшій праці.

Потім троха побіжнійше переходять иньші звірята, поступаючи до чим раз висших організмів, так що в цвітінні студіюють вже риби, котрі з многих причин становлять послідній предмет секції. Однак при помочи живих і вицханих оказів і препаратів, в котрі лабораторія обильно заосмотрена, можуть пізнати гади, птахи і ссавці. Тій праці мусять ученики віддавати ся з конєчности поза шкільними годинами. На однім столі пр. знаходить ся колекція птахів, коло них гнізда з відповідним числом яєць; на тім самім столі суть розложені книжки і брошури, що дотикають даного предмету. Кожний ученик удержує квестіонар, що помагає розумному обсервованю птахів поза мурами школи.

На весну знов переходять ученики звірята нижші від комах, а на послідній лекції мають загальний перегляд всіх типів, котрі були перестудіювані в протягу року.

Курс науки в вірцевій шкільці. Діти обсервують найпростіші рослини і звірята, роблять щоденні спостереження над станом погоди, пізнають роди ґрунту і найбільше розповсюджені камінні і скали в околиці, отже: гвайс, міку, граніт, пісковець, глину, кварц і пільний шпат. Головним усилуванням є ту навчити дітий застановляти ся і самостійно читати в книзі природи, а особливо здавати собі справу з найближчого окруження. В тій цілі служать прогульки нелиш поза місто, але і по улицах міста. Вік дітий в шкільці є від 7—14 літ. В першій і другій році обсервують они менше-більше ті самі предмети, т. є. найзвичайніші окази звірят, рослин і мінералів.

В третім і четвертім повтаряють ті загальні відомости і переходять дуже подрібно якийсь один відділ наук природничих. Тим способом в протягу чотирох літ здобувають значне число відомостей о ростилах, звіврятах, мінералах, о воздуху і змінах погоди; а що значно більше, мають достаточнo вправлені очі, аби дивити ся і ввдіти всі уваги гідні предмети. В пятім році уділяє ся їм загальних відомостей з фізіології, на що посввчає ся досить часу. Однак они не переходять жадного „курсу фізіології до ужитку молодіжи“, бо їх підручником суть — морські свинки. Учитель каже їм обсервувати, як і що се звіврятко їсть, як віддихає, як і длячого рушає ся. Рівночасно обсервують віддиханє рости, виіванє (транспірацію), присвоюванє і инші процеси, порівнюючи їх з подібними функціями у звіврят і людий. Зацікавлення дітий побуджує ся присутностию морських свинок в класі. Впрочім учитель ніколи не вагає ся, коли ходить о достарченє поглядового материялу. Серия лекцій о вуглю і его звязях попереджує лекцію о віддиханю; випадково найдений учителем зуб слона поміг до виясненя будови зубів; а лапка жаби і мікроскоп позволяють зрозуміти круженє крови. Крім фізіології мають діти пятого року около 30 лекцій о мінералах, в шестім році тако-ж число лекцій о ростилах, в семім о звіврятах; а трудно навіть сказати, котрий з тих предметів будить найбільше занятє, так великий запал оказують для досліджуваня природи, коли не мертві книги, не сухі підручники, не абстракційні дефініції, але власне око, а часто і власна рука, єсть їм провідницею.

Декрет організаційний.

Перед роком в статі „§. 4. статута орган“ писав я, що хочу звернути увагу на одну з многих недотач нашого шкільництва народного; тепер вкажу на справу иншу, яка від 30 літ не може-сь дочекати полагожденя.

Се справа декретів організаційних.

Коли 1869 р. ухвалено державний закон, що винняв школи народні зпід нагляду консисторій, а Рада кр. зачала їх брати в своє фактичне посіданє, зажадала від громад і двірских обшарів ріжного змісту письменних ухвал пр. кілька обовязують ся додавати до платні учителя грішми, які дадуть єму натуралія. чи дадуть опал і услугу, яка має бути мова викладова, — і на підставі тих актів видала „декрет організаційний“, в якім всі ті зобовязуваня затверджувало ся, отже они стали правосильними. Декрета ті розіслано не тільки школам, щоб кождочасний учитель знав чого і в якій скількості має ся домагати, але також громадам, дворам і радам місцевим, щоб знали до чого суть зобовязані. Найбільше тих декретів видала Рада кр. 1875. року, бо тоди дістала такий декрет кожда зорганізована школа, — опісля видавано їх тим школам, що перебували.

Постанови тих декретів орган, берегли всяк, інтереси тільки не учительські. Для приміру наведу оден факт.

З репартиції випало одному дворови платити до пенсії учителя на 23 зр. і кільканайцять кр. Дотичний дідич обчислив, що для него буде кориснійше, коли місто платити рік-річно 23 зр. відступать школі раз на все 1 морґ торфистої сїножати і 1½ морґа поля. Дохід катастральний від тих двох кавалків обчислено на 5 зр. (бо сїножать і поле дуже лихі), — дідич винаймаючи їх міг би дістати 8 нехай навіть 10 зр., отже буде добродієм школи по вічні часи, бо відступить ті парцелі при цілій радї на школу, тай собі заощадить річно 13 зр. Рада кр. жертву і условіє приймає, учитель замість 300 зр. готівкою, дістає 277 зр. ще й податок платить, але має поле і сїножать, що нїби приносять ему чистого доходу 23 зр. — Був оден учитель, що хотїв спекати ся того добродїйства, его перенесли, — другий смирнійшої вдачі уступив сам по кількох роках, але прийшов третій і сей так довго писав, урґував і ходив, що таки діпняв свого; за ту землю відтягають тепер тільки 5 зр. Як з двором поведено справу, чи доплачує бракующих 18 зр., чи їх дав ся з краєвих фондів, сего не знаю.

Закон ухвалений Сеймом ^{24/4} 1894. року, завів полекшу для громад, бо престації на школу їм обнижено, а дворам значно підвищено датки так на платню як і на утриманє будинку шкільного. Рада кр. видала того року нові декрети організаційні, в них наново, повиписувано всякі обовязки сторін конкуруючих, але і в тих декретах, так само як в попередних, поминено мовчки одну дуже важну справу.

Кожда громада після закона державного з 26/6. 1867. ч. 13. має право рішати про мову викладову в своїй школі, — Рада кр. лиш затверджує сю ухвалу. Всі громади де тільки істнує школа предкладали разом з иньшими актами також ухвалу о мові викладовій, та власне що до тої точки не сказала Рада кр. 1874 і 1894 р., ані слова. Чи в школі сїй або тій має бути руска чи польська мова викладова сего не знайде ніхто в жаднім урядовім писемі. Все єсть в школі: старий і новий декрет організаційний, метрики, книжки люстраційні, розпорядження всякого змісту і вартости, але бодай згадки про мову викладову таки як нема так нема.

Якже діє-сь з того справою в практиці? — Таж в тім случаю самоволї учителя і інспектора нема жадних границь; приходить учителеви чи інспекторови охота змінити мову викладову, то зміняє і все стало-сь правно, по формі. Отвічальности жадної, а громада, коби здорова, може писати супліки і репліки до схочу. В Галичині єсть спеціальний дуже простий спосіб полагоджувати такі справи: не відписує-сь на них нічого тай годї.

Навіть совістний і честний учитель, що не хоче вести в школі політики, прийшовши на нову посаду не може дізнати-сь урядово і певно, якою має бути в его школі мова викладова. Він в тій справі робить: так як поступав его попередник, або як велить інсектор, або як хоче рада місцева. Що той спосіб інформованя непевний і не повинен мати місця вкажу на двох примірах.

Приходить тимчасовий учитель до села і хоче придержувати ся практики свого попередника. Громада до него з просьбою: Пане, ми вам підпнємо презенту (було то ще за блаженних часів перед 1889 р.), тільки вчіть дїтний по руски, так як було за С. Учитель пересвідчив ся, що давнійше була там викладова мова руска, яку змінив самовільно его попередник, казав собі показати ухвалу ради громадскої і впевнивши ся і з сеї сторони, вчить по руски.

Хто знає наші шкільні відносини, догадаєсь, що інспектор его за те не похвалив.

В містечку Х. місто вчити забажав учитель при помочи патріотизму лекше дихати на божім світлі. З жидами в спілці перефореовує ухвалу, що там має бути польска мова викладова і зараз таки вводить єї в жите. Стадо-сь се перед 15 літами, але ані Рада окружна ані краєва про ту зміну не знають, бо в їх справозданнях подаєсь до тепер ту школу за руску.

Такий стан чей неприродний. Так інспектори як і учителі суть людьми, а яко такі можуть — користаючи що справа бесіди викладової не унормована рішенням Ради кр. — допускати-сь всяких промахів і тим робом псувати добрі відносини між школою а населенєм.

Ще й друга справа вяже-сь з тою неточністю, якій не можна вито-чати провізориї, бо числить вже 30 літ житя. Раду кр. стрітити може закид, що дати в її справозданнях стають неточні. І закид сей оправданий, бо хто знає дійсні відносини якогось повіту що до шкіл, а порівнає з ними дати Ради кр. подані в щорічних справозданнях, мусить прийти на таку думку, тим більше що дійсність випадає в некористь Русинів.

„Ліпше пізно як ніколи“ видати для кожної школи умотивоване рішенє в справі мови викладової. В мотивах навести і ухвалу громадску в тій справі і чисельні відносини дїтвї, що ходять до школи, після народности взглядно після мови товариської (Umgangssprache). Такого полагодженя сеї справи повинні домагати ся не тільки люди, що мають вплив на народне шкільництво — отже в першім рядї соймові послї, — але також самі учителі на окружних конференциях, щоб з одної сторони забезпечити ся від самоволї інспекторів, а з другої сторони на случай яких-сь домагань громади чи сьвященика мочи сьміло сказати: роблю так а не інакше, бо так велить менї правосильне і в правній формі видане рішенє Ради краєвої.

В Якимові 1. Грудня 1899.

В справі заведеня рускої мови яко обовязкової науки в женських школах у Львові вніс виділ Руского Тов. педагогічного слїдуючу просьбу:

Висока Радо Шкільна Краєва!

Підписане „Товариство педагогічне“ просить, щоб Висока Рада зводила зарядити в львівських женських людських, тає звичайних як і видїлових школах обовязкову науку рускої мови. Теперішній стан річи, а іменно що в сих львівських женських школах руска мова не є предметом науки, є не лише тяжкою кривдою для рускої молодїжи учащаючої до сих шкіл, але прямо протизаконний.

Галицький шкільний закон краєвий з дня 22 падолиста 1867 р. (ч. 13) завів в арт. III. науку другого языка краєвого у всіх школах людських, в котрих часть молодїжи уживає сего языка. Хоч сей закон не має повної обо-

в'язуючої сили так супротив державних законів основних, як і супротив пізніших краєвих і державних шкільних законів, всеж таки був він подиктований поважним змаганням вдоволення духовним потребам молодіжи і зближеня до себе обох наш край замешкуючих народностей і в наших руских школах людських він обов'язує і доси. Що більше, навіть і в польських школах мужеских східної частини краю уділяє ся — бодай з імени — всюди наука рускої мови, уділяє ся она і в школах женських по вищих містах, лише львівські школи женські становлять один сумний висмок.

Але не лише з огляду на наведений закон з 1867-ого року є сей висмок протизаконний.

Краєвий шкільний закон з 23 мая 1895 р. о закладаню й урядженю публичних шкіл людських (ч. XII. В. з. кр. з 1895 р.), згідно з законом державним з 2 мая 1885 р. (ч. 53 В. з. д.), постановляє в арт. 11-ім згідно з §. 17-ім закона державного), що школи виділові, так мужескі як і женські (арт. 13) мають узглядняти будуче звання і становишко ученика; сейже артикул (взглядно §.) становить при тім зовсім виразно яко ціль свх шкіл — також приспособлюване молодіжи до семінарій учительських. Арт. 12-ий наказує понадто виразно узглядняти місцеві потреби і відносини.

Отже, як відомо, є у Львові, на місци, женська учительська семінарія, в котрій є язык руский обов'язковим предметом науки, а в частині й языком викладовим. Якжеж, і деж — має женська молодіж львівських шкіл приготувитись з руского языка до іспиту вступного, если сего языка в львівських школах не учать, і если іспит вступний з языка руского до сеї семінарії не має попросту статись пустою негідною поважною інституціою формою? Дво-, три-тижневого приготування не можна назвати поважним, а уділювана в двох тутешніх школах надобовязкова (нераз одиорічна!) наука також ніяк не може заступити систематичної, і не може бути уважана за відповідаючу виразним вимогам закона.

Не згадувати вже про се, що тільки уділювана правильно, поважна систематична, хоч і не перетяжуюча молодіжи наука, може піднести значіння й повагу і самого предмету, зацепити в серцях і умах молодіжи взаїмне пошанованє та причинитись до справдішного а так пожаданого взаїмного пізнаня і зближеня.

Вісти з Руского Товариства педагогічного.

Засіданє Руского Товариства педагогічного відбулось дня 16. грудня 1899 року під проводом голови Вп. дар. Харкевича.

1. Ухвалено оповістити, що зі взгляду на можливість знесеня етемпля календарского — календар стійний розішлесь членам аж по новім році н. ст.

2. Ухвалено печатати „Думи народні“, „Марту Борецьку“ і озовідання Марка Вовчка.

3. Ухвалено друкувати каталоґ всіх видань Товариства.

4. Принято з приємністю до відомости основне справозданє з заг. зборів Філії тернопільської.

5. Ухвалено на внесенє Філії тернопільської домагатись у Вис. Власти, щоби в актї організаційнім школи було виразно сказано, який язык має бути викладовним.

6. Ухвалено замовити кліші на знимки з старих „Букварів“, вишуканих п. Ант. Павенцким.

7. Ухвалено візвати Ваділи Філій, щоби зі взгляду на близькі загальні збори Товариства зводили найпізнійше до дня 15. н. ст. січня прислати до друку справозданя з своєї річної діяльности.

Від Видавництва.

З сим числом кінчить „Руске Товариство педагоґічне“ одинайцятий річник свого видавництва „Учитель“.

В слідуючій році буде „Учитель“ виходити під тими самими умовами, що і сего року. Число 1-ше вістане вислане усім сегорічним передплатникам, надто і тим, що зажадають сего.

Реклямації бракуючих чисел з р. 1899 узвгляднить експедиція тільки до 15 січня 1900, бо в тім часі вістануть річники скомплетовані, наслідком того поодиноких чисел не буде. Реклямації неопечатані, без марки поштової з виразною запискою на адресі „Реклямація“, належить надсилати до Експедиції Учителя, Львів ул. Собісчини ч. 7 а залеглу передплату як також таку на р. 1900 до Адміністрації Учителя, Львів ул. Театиньська ч. 19.

О скорє вирівнанє залеглости і відновленє передплати упрашає

Видавництво „Учителя“.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітий і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата виносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції:

Львів, ул. Баторого ч. 38. Адрес адміністрації: Львів, ул. Театиньська ч. 19.

Львівська бібліотека

АН УРСР

№ ИП.

